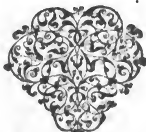
IOANNIS

MARIANÆ HISPANI E SOC. IESV

HISTORIÆ HISPANICÆ APPENDIX.

LIBER *scilicet* XXI. *& nouem ceteri ad* XXX. *vsque, qui viginti illos in Tomo hoc II. Rerum Hispanicarum ordine sequuntur.*

Additus & his est suus INDEX.

FRANCOFVRTI,
Apud Claudium Marnium, & hæredes Ioan. Aubrii.
M. DCVI.

IO. MARIANÆ HISPANI, E SOCIETATE IESV,

HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXI.

Bellum Aragonium. Cap. I.

VIEVERAT Hispania superioribus annis bello fessa, Regibus inter se multiplici cognatione atq; affinitate deuinctis. Cum Mauris Granatensibus induciæ fuerant, aut modicè lacessita pax. studium non deerat ardens impiæ gentis opprimendæ intestinis factionibus, & dissidiis tumultuantis, pronæq; in exitium. Nouum hac tempestate bellum exortum est inter Reges Aragoniæ, Vasconum, atque Castellæ maiori conatu quàm successu. Huius belli causas, & originem euentumq; scribere pergimus, alternantisq; fortunæ ludos atque Aluari è fastigio casum quo secũdo præcipitare cœpit, malorum omnium, & dissidiorum concitator præcipuus. Partam is malis bonis artibus potentiã quacumque ratione tueri constituens, quamprimum in curiam rediit, proceres quos nouis officiis placare debuit, ii vt ab aula pellerentur & prose quisque domos abire cogerentur, auctor Regi extitit: pessimum consilium, exitialeq; ipsi imprimis consultori futurum. Velascus, Stunica, Pimentelius, Magistri Calatrauæ & Alcantaræ cognita Regis voluntate discesserant. Supererant Aragonii fratres maiori auctoritate & potentia, quàm vt facile euerti possent. In hos etiam pari temeritate est factus impetus. In Vasconem primum, quem in regnum amandandum vulgus, sed & maiori auctoritate homines clam & in circulis disputabant. Sua eum negligere, curare aliena pari vtrunq; vitio vituperationeque. Hæ voces non ingratæ Aluaro, non ingratæ Castellę Regi erant, pro ingenio Principum æqualem honore in ditione non ferenti. Missi qui Castellæ Regis verbis profectionem denunciarent: Blanca etiam vxor tempestate prouisa, de viroque solicita, legatum miserat Petrum Peraltam, qui profectionem vrgeret. Sic omnes regni ordines flagitare. id priuatim, id publicè fore salutare. Ægrè Vasco Aluari machinationes tulit. parendum tamen necessitati iudicans, Castellæ Regem Vallisoleti conuenit, vbi conuentus regni erant. Fœdus inter Reges Castellæ, Aragoniæ, & Vasconum instauratur. Scribuntur conditiones: iureiurandoq; à duobus Regibus confirmantur. Idem vt Aragonius faceret, earum conditionum exemplum ad eum mittitur, legato in eam rem Diegho Franco iureconsulto. Rebus ad hunc modum constitutis, Vasco quidem in regnum abiit: Aragonius autem tempus extrahendo Franci conatus diu ludificatus, tandem Barcinone respondet, eas sibi conditiones non placere: videri quædam immutanda. simul idoneum hominem nactus occulta ad Aluarum mandata dat: Petrum Manricum omnium dissidiorum esse facem: in omnes se facies vertere, varios subinde colores assumere mobilitate ingenii rerum nouarum cupiditate. si se, si res, si Regem saluos vellet, quàm primùm submouendum videri: neque permittendum, vti ad aliquam reipubl. partem accederet. In alia parte Alfonso Arguello Cæsaraugustano Præsuli vincula sunt iniecta. de exitu non vna opinio fuit, aliis in flumen præcipitatum, aliis gulam fractam dicentibus. idem de aliis ciuibus Cæsaraugustanis factum. initæ cum Aluaro societatis crimen obiectum: re nimium pacis studiũ exitio fuit, cum Castella ante pactæ: libertasq; loquendi. Regem cogendum, conuenta pacis seruare: ne regiæ temeritatis respub. pœnas daret. Barcinonis Episcopus Franciscus Clemens in Arguelli locum renunciatur. simul cum Rege Vasconum iniurias bello vindicandi Aluarique euertendi consilia communicantur. Henricum fratrem Aragonius ad se euocat, principio mensis Aprilis salutis anno MCCCCXXIX. duorum fratrum colloqui-

Hæc annotanda pag. 801. tom. 2. Rer. Hispanic.

429. um Turuli habitum. de inferendo Castellæ bello, sociandisq; viribus agitatum euentus docuit. Vasco colloquio non interfuit, regni variis curis implicitus, ipsaque regni inauguratione. quod eatenus factum non erat, Pompelone Maii mensis Idib. Rex & Regina regiis insignibus desumptis, atque Gotthorum instituto, duobus clypeis militaribus procerum humeris sustentati, Reges proclamati sunt. In vtraq; prouincia delectus militares occultè habiti. species erat rebus Gallicis opem ferendi: re Castellæ arma inferre parabant. Id non latuit Castellæ Regem. missis vtrinque legationibus nihil profectum est. Reges Harisam accedunt, (quod oppidum veteribus Arci fuit in Areuacis) ea parte in Castellæ fines incurrere destinantes. à Sandoualio Castri Comite, Pennafielis municipium præsidio militari munitur. eodem Petrus Aragonius Medina Campestri aduocatus venit. Contra hos conatus Castellæ Rex ingentes delectus habere tota prouincia. proceres nominatim euocare, imprimis Henricum Aragonium, & Fridericum Castrium Arionæ Ducem (Friderici is nepos erat D. Iacobi militum Magistri.) Nouo sacramento cuncti ordines in verba Regis adacti, fortem & fidelem operam eo bello nauaturos: indicaturosq; si qui contra molirentur. Additæ execrationes si fidem fallerent, expiando scelere Hierosolymam nudis pedibus ituros. iurisiurandi gratiam concedi, petituros nunquam. Palentiæ mense Maio extremo, conceptis de scripto verbis in Regis verba iurarunt, primus Aluarus Luna, Contrerius Toletanus Præsul, Lupus Mendoza Compostellanus Archiepiscopus, Fridericus maris Præfectus, Ludouicus Cerda Medinæ Celinæ Comes, Calatrauæ & Alcantaræ Magistri, Guterrius Toletus Palentinus Episcopus, Stunica, Manricus, Pimentelius, Sarmentus, Ioannes Touarius Valeranicæ regulus, proceres alii magno numero Regem secuti, quò fidē obsequiumq; probarent prompta celeritate certantes. ex eo numero quatuor continuo finibus tutandis Duces præfecti: Aluarus ipse, maris Præfectus, Petrus Manricus, atque huius gener Petrus Velascus. duo equitum millia sequebantur, nomen magis exercitus, quàm robur Aragoniis viribus par. Stunica modico interuallo sequi iussus cum noua equitum manu. Rex cum multò maxima copiarum parte Pennafielem oppidum expugnandum suscepit. admota mœnibus castra: voce præconis oppidani ad officium inuitati: si resisterent, morarenturq;, reos maiestatis futuros. facta deditione, Petrus Aragonius, Comesque Castri in arcem se receperunt. oppidanis quod non continuò portas aperuissent data venia. arci vim admoueri non est visum, ne in longum obsidio duceretur. Reges Aragoniæ & Vasconum in Castellæ fines irrumpentes ad Cogolludium, quod oppidum in Carpetaniæ, & Areuacûm finib. situm est, loco plano, & patenti posuerunt castra: Castellæ Duces in colle sex fermè inde passuum millibus: Aragonii, & Vascones ad duo millia & quingenti equites erant, pedites mille, egregiè armati, & multis bellis exerciti. in Castellæ castris, mille septingenti equites numerabantur, pedites quadringenti. Reges pugnandi cupiditate, proxima luce ipsis Iulii Kalendis die Veneris instructas acies promouent pauca pro tempore milites cohortati, per agmina atq; manipulos. Paucorum scelere conuulsam rempubl. euersas leges, sanctitates violatas. Se quos maximè rebus perditis patrocinari conueniebat, patria pulsos, bonis spoliatos, liberis, coniugibus, amicisq;. Mutui commercii ius sublatum. Ne factam quidem potestatem Castellæ Regē conueniendi, cum monendi, seq; excusandi. necessariò ad arma ventum. In eius pugnæ euentu publicam pacem, salutem vtriusq; gentis, dignitatemq; versari. proinde parati intentiq; essent, signo dato, hostes inuaderent. Si plures essent, aduersus tamen inerme hominum genus, atque imbelle pugnare, quid vetaret? eo armorum vsu esse, ea scientia pugnandi. Nunc numero & virtute præstatis. nulla illis castra sunt, nulla munimenta. Præclari numina facinoris casum dant, nobis propitia, hostibus eripuerunt mentem. Audete ergo, atque hoc die omnes victorias, labores, gloriamq; confirmate. Ventum in conspectum erat: cum Aluarus cognito periculo carros copiis circunduci mandat, nisi de suo loco non pugnare constituens. Ab Henrico Manricoq; in colloquium ventum. probra inuicem iactata, nihil aliud. Expedita vtrinque arma. leuia certamina committi cœpta. cū Cardinalis Fuxensis inter vtrasq; acies oberrans, nunc hos, nunc illos monendo peruicit tandem, vt quoniam multum diei processerat, in proximam lucē certamen reiicerent. Vna nox interposita saluti fuit. Aragoniæ Regina virilis animi fœmina in castra delata, erecto in ipsa planicie tentorio medio inter vtrasque acies, pacem honestis conditionibus composuit. quas postquam Castellæ Duces iureiurando cōfirmarunt, ab armis est discessum. Castellæ copiæ iis locis substiterunt. Aragoniæ, & Vasconū Reges sese retro sine maleficio retulerunt. Henricus Aragonius, qui diebus superiorib.

Toletum

Toletũ fraude tentarat, ac tantùm non ceperat, cùm is conatus fruſtra fuiſſet, ſeſe ſub ipſum pugnæ tempus fratribus iunxerat. Seguntia Vrceſiam abiit, pactæ pacis ſpe tutus: aut ſi id non contingeret, factionis viribus nouos concitaturus motus. Feſtinabat cum copiarum robore Caſtellę Rex, equites decem amplius millia, pedites ad quinquaginta millia ſub ſignis habẽs. Aragoniæ Regina, Fuxenſis Cardinalis accedunt: pactæ concordiæ monent, hortanturque vti diſcedat ab armis. Ille ſpe ferox, & vindictæ ſtudio ardens negat iniuſſu ſuo pactas conditiones fore ratas. Regum inſolentiam malo vindicandam. Ad Belamaſanum in Durii ripa caſtra erant: cùm Fridericus Arionę Dux Traſtamarę Comes eò delatus in vincula duci iuſsus eſt: atque in Penafielis arce, quę in poteſtatem venerat cuſtodiri: vbi proximo anno deceſſit, meliori exitu dignus, ſiue ætatis commiſeratione, ſiue regia propinquitate, ſiue quod nulla expectata fide ad Regem venit: conſcientia credo fretus, aduerſus maieſtatis quod obtendebatur crimen, cum Aragoniis fratribus conſpiraſſe. & eſt diſcordia ciuilis multarum ſuſpicionum mater, innocentiæ ſæpè aduerſa: boni quàm mali ſuſpectiores ſunt, præſertim ſi otium amant. Sepulcrum eius in monaſterio, cui Beneuiuere nomẽ eſt, prope Carrionẽ in Vaccęis cum inſcriptione cernitur, à Petro Ruizio Sarmẽto ſororis filio, primoq; Salinarum Comite poſitum. In Aragonios ſubinde fines penetratum eſt. ingens trepidatio, pauorq; eo tractu: ſimul fuga agreſtium, pecorumq; in munita loca facta. deſertis pagis iniecti ignes: vaſtati agri. Hariſam promota caſtra, iis locis munitum oppidum operibus, arceq; arduo in colle poſita. fugientibus in eam arcem incolis oppidum direptũ incenſumq; magna ex parte. Quo tẽpore quaſi in omnes partes ſigno dato in Vaſconũ etiã fines non vno loco irruptiones factæ. à Petro Velaſco Vincentii fanum vi expugnatũ, incenſũq; eſt: quoniã retinere nõ ſperabãt arce in fide veteri perſtãti. Ab Epiſcopo Calagurritano, & Diego Stunica fratris filio Guardia oppidum, & arx coniũcta præſidiis occupantur. Beneuentanus cum copiarum parte Henrici Aragonii oppida, vti iuſſus erat, carpere non deſiſtebat. Henricus Ocania deſerta Seguram abiit, quæ arx ad Portugaliæ fines Anáq; pertinet: vxoreque in ea arce relicta, ipſe caſtra Iulia feſtinauit, ſi cæteris amiſſis oppidis ea parte iniurias vindicare poſſet. præſto Petrus Aragonius fuit Medina Campeſtri metu tempeſtatis in ea loca delatus, magno iuuenis animo, præcipua rei militaris ſcientia, bello Neapolitano comparata.

Belli Finis. *Cap. II.*

SATIS profectum videbatur ſiue ad nominis exiſtimationem tuendã, ſiue ad iniurias vindicandas, Aragoniorum, & Vaſconum audacia caſtigata, vexatis finibus. Hariſæ arci aſsidere longum erat, exiguum moræ pretium. ergo à Caſtellæ Rege copiæ Medinam Celinã reductæ ſunt, victoria lætiores, quam præda. regni fines validis ea parte pręſidiis firmati: reliquę copię in hiberna ſunt dimiſſę. Rex Medinam Campeſtrem ad regni conuentus feſtinauit, autumno præcipiti. eius diſceſſu, hoſtibus animus creuit. Vaſco ad regnum tutandum abierat: Aragonius copiis contractis in Caſtellæ agros incurrit: quã parte Soria in Celtiberis ſita eſt. Deſa oppidum improuiſo captum: arces Ciria, & Borobia in poteſtatem redactæ ſunt, atq; Boſmedianum Præfecto pręſidii venali. magna pecoris & frumẽti pręda fuit. multi mortales in captiuitatẽ acti. copię vnde venerãt Calataiubam incolumes rediere. Ad fines Portugalię, qua parte Anas decurrit, ab Aragoniis fratribus maiori licẽtia direpta pecora, quibus ea regio abũdat propter lætiſſima paſcua, atque in Portugaliam miſſa. eorum conatibus comprimendis par Beneuentanus non erat. eò Aluarus contendit euocato etiam Petro Pontio Marchienæ regulo in Bætica præpotenti copioſoq;, actum de præda per feciales: nihil præter verba datum à Luſitano Rege, ex arcano Caſtellæ calamitate lætãte, motibuſq;, regno, quod occuparat, firmando opportunis. Addita noua ab Aragoniis fratribus iniuria eſt. cùm pares ſe Aluaro fore non ſperarent, Caſtra Iulia, combuſtis ſuburbiis muniũt: ipſi finitimum Luſitanis Alburquerquium improuiſo aduẽtu occupãt. graue id detrimentũ viſum eſt, prouidentibus, ne ſe Luſitani eius oppidi poſſeſsione munirent, nondum cum ea gẽte ſtabili pace facta. Rex eò accurrendum iudicauit Aluari accitu: quo maior eſſet auctoritas, & confecti belli laus, penes ipſum eſſet. longè aliter accidit. Caſtris Iuliis, & arce Muntangio quamuis ex deditione captis, Alburquerquium non potuerunt redigere in poteſtatem. Sic relictis ea parte Alcantaræ magiſtro, & Ioanne Petri Pontii filio, Rex & Aluarus Medinam Campeſtrẽ redierunt. Noua ad Arauianæ planiciem, quæ ad Cauni montis radices protenſa eſt, altera iam Caſtellæ calamitate locus infauſtus, clades accepta ipſo Diui Martini feſto die à Mendozio cognomento Caluo cum quadringentis Vaſconibus equitibus,

Enecus Mendoza Fitæ regulus cum minori numero obuiam progredi ausus victus acie, cęteris fugatis omnibus, ipse cum paucis occupato tumulo euasit. pauci interiere, plerosq; velocitas fugæ, regio ignota hostibus, noctis tenebræ tutatæ sunt. Castellæ conuentus Medinæ Campestri erant, principio anni millesimi quadringentesimi trigesimi. Catalaunorum Dertulæ vtroq; Rege præsente. summa difficultas erat pecuniæ in subsidia belli redigendæ, quod diuturnum fore putabant. Aragonii reditus exigui: Castellæ opes aulæ sũptibus exhaustæ. Et est frugalitas Principis, instar vectigalis maximi, bello paceq; sufficientis. vtrobiq; de fide procerum disceptatum. Aragonius Fridericum Lunæ Comitem sanare cupiebat, ad hostes respicientem (erepti regni dolor vrebat: inconstantem iuuenis animũ leuissimi homines in spem vindictæ, & maiorum opum cum Castellæ auxilio erexerant) frustra ea cura suscepta. ditio, quam amplissimam obtinebat, publicatur. idem à Castellæ Rege, de Aragoniis fratribus factitatur. nisi quod eorum oppida, solita profusione, an quo restitutionis spes nulla esset, aliis proceribus attributa sunt. Magistri D. Iacobi ditio Aluaro quasi sequestro commendata. Harum municipium Velasco, Ledesmia Stunicæ, vtriq; Comitis nomine Petro Manrico Paredes, Pimẽtelio Beneuẽtano Maiorga, Petro Pontio Medinilla, Eneco Mendozio oppida Catharinæ Principi ad Caracam data, Guterrio Toleto Palentino Episcopo Alba in Salmanticensi agro sita. aliis alia oppida data. vnde noui extitere in Castella principatus, mutatis nonnulli familiis & possidentium cognominibus ad nostram ętatem perstãtes. Friderico Lunæ Comiti ex Aragonia profugo, atque per idem tempus Medinam Campestrem delato principales honores habiti sunt. Cuellar & Villaloniũ donata prius, deinde Ariona, vnde familiæ sumptus seq; toleraret. Eleonora Aragoniæ Regina Tordesillam euocatur: atque in Diuæ Claræ Virginum collegio includitur: arces etiam tres, quę ipsius pręsidio tenebãtur, iussa tradidit: ne filiis re, aut consilio opitularetur, prouisum scilicet. Burgis tamen id mutatum subeunte post factum humanitatis memoria: & quoniam iniquum erat filiorum peccata parentis pœna lui. reddita ergo libertati, arcesq; restitutę ea lege, ne filiorum causam eo bello iuuaret. Multum in eam rem legatio à Lusitano missa contulit. quod de induciis inter Reges Castellę & Aragoniæ petebatur, dum dati vtrinque arbitri de pacis conditionibus disceptarent, statuerentque, re nondum matura denegatum. Peninsulę die Dominico Palmarũ quinto Idus Aprilis, & proximo die Iouis è tumulo Benedicti Põtificis tantum odoris afflatum suauissimi, vt totam arcem perfunderet. sic nonnulli scriptores tradunt, gratia potius, quam ex fide, sic arbitror. mouit tamen ea opinio Ioannem Lunam vt patrui corpus Illuecam transferendum curaret, suę ditionis oppidum: ea tamen lege, vt profano sepulchro compositum funeris honore careret. id contumacię supplicium fuit. Erat Castellę Rex bello parando intentus. magnisquè delectibus numerosas copias contraxerat, maiori impetu parans in Aragonios fines incurrere. simul Friderico maris Præfecto mandauit classe instructa Aragoniæ ditionis litora, & maria infesta hostibus vt faceret mota castra: Vxamamque peruentum. Aragonius Turiasone bellum comparabat: Vasco Tudelæ, maiori conatu quam successu: quod vtraq; gens eam militiam quasi impiam infaustamque auersabatur, collato consilio, missi in Castellam legati Vxamam appulere ad octauũ decimum kal. Iulii. datus continuo Senatus: Ilerdæq; Episcopus Dominicus legationis princeps, facta dicẽdi potestate, quãta beneficia Castellæ Regum in Aragonios extitissent, accurata oratione explicuit. eorum beneficiorum memoriam fore perpetuam. Procerum quorundam fraudibus, qui regiis auribus & facilitate abuterentur, & propinquis submotis regnum ipsi constituere cogitabant, præsenti gratia tumidi, & malis artibus ambitiosi, vt ne Regis quidem conueniendi facerent potestatem, compulsos arma sumere. posituros libẽter modo æquis conditionibus. quanta hominum cædes, quanta vniuersæ gentis calamitas consecutura esset, si omnibus copiis decertarent, neminem ignorare. gladios semel cognato sanguine delibutos haud facile elui. Peremptorum manes per domos & familias vagari, furoremq; animis iniicere. Episcopi oratione perstricti proceres Castellæ Aluarus & Beneuẽtanus pro se & cæteris respondent. ventum ad iurgia: & rixę initium quæri videbatur. Raymũdus Perellus è legatorum numero se offert singulari certamini væcordia ferox, siquis experiri armis, & contra disputare audeat. sed præsente Rege non vltra verba processum. Solutus conuentus. legati tamen Aragonii Castellæ proceres sigillatim ambiendo, solicitando perpulerunt, vti ad fœdus animos inclinarent. Castellæ castra ad Garai pontem erant, vbi vetus Numantia fuisse ex regionum interuallo magis quàm vllo antiquitatis vestigio creditur. inde ad Magianum progressum. eo loco magna legatorum contentione impetratum, vt induciæ inter Reges essent. Aluarus & Lupus Mendoza Compostellanus Episcopus designati

1430.

ſignati qui cum Regum legatis de conditionib. diſceptarent. Induciæ tãdem quinquennes his legibus pactæ ſunt. Vt poſitis ab vtraq; parte armis cõmercii mutui inter eas gentes ius eſſet. Aragonii fratres Alburquerquio intra dies ſexaginta diſcederent: neque in Caſtellæ fines ingrederentur toto induciarum tempore. quæ in eorum ditione ſupererant, Caſtellæ Rex ne attingeret. Ab Aragonii, & Vaſconis iniuria Lunæ Comes, & Gotifredus Marchio Corteſius Caroli Regis Vaſconis filius, qui in Caſtellam profugerant, tuti eſſent. Controuerſiis finiendis quatuordecim pari ab vtraq; parte numero arbitri deſignarentur. iis Agreda in Caſtellæ, & Turiaſo in Aragoniæ finibus deſignatæ vbi manerent. Eæ conditiones cùm Regibus probatæ eſſent, induciæ voce præconis in Caſtellæ caſtris ipſo D. Iacobi feſto die promulgatæ: idem per vrbes & oppida factum. magna omnium gratulatio fructu præſenti lætantium, & diuturnæ pacis ſpe. legati in omnes partes dimiſſi, eam lætitiam nunciatum: ac nominatim ad Luſitanũ: qui miſſa legatione, & multa flagitatione Regũ controuerſias componere conatus ſæpe erat, lætus ea tempeſtate Iſabella filia recens pacta Philippo Burgundo Duci ex ſecundis nuptiis cælibi. Ex hoc coniugio Carolus cognomento Audax Burgundiæ quondam Dux natus eſt, non magis amplitudine rerum geſtarum quàm triſti vitæ exitu nobiliſſimus in paucis Aragonius miſſa in Luſitaniam claſſe, fratres Alburquerquio euocat ſe in Italiam comitaturos: de qua dies noctéſq; cogitabat. Caſtellæ copias Vxama dimiſſas, ad prima veris ſigna redire mãdatur. bellum in Mauros inchoare erat deſtinatum. Rex ipſe Madrigale in Vaccæis, vbi Regina erat, reliquum æſtatis extraxit.

Bellum Granatenſe. CAPVT III.

ARAGONII belli finis gemini belli initium fuit Maurici, & Neapolitani: vt nunquam Reges quieſcunt, præſertim imperio latè fuſo: aliæ ex aliis aptæ, & connexæ in dies controuerſiæ naſcuntur. Ambitio dominandi, ſæuum atque impotens malum nullis finibus reſiſtit: plura cupit pluribuſque eget, qui plura habet. O miſeram & fœdam conditionem naturæ mortalis. tametſi Ioannem Caſtellæ Regem ſtudium excuſare potuit, Chriſtiani nominis proferendi, gentis Mauricæ in Hiſpania quidem extirpandæ. Mahomad cognomento Læuus reſtitutus in regnum, vti ante monſtratum eſt, tributum repræſentare recuſabat, quod ipſe & maiores pendere conſueuerant. ea cauſa inducias petenti in ipſo Aragonii belli procinctu, neque negatæ præciſe erant, neque apertè conceſſæ: Alfonſum modo Lorcam legari Granatam placuit, qui barbarum diſtineret, tempus extraheret. Noua nunc legatione Maurica Caſtellæ Rex de induciis interpellatus negat vllam fœderis conditionem ſibi cum Mauro fore, niſi quod pepigerant vectigali repræſentato. Simul Alfonſus Lorca ad Tunetanum Regem legatus cum amplis muneribus, expoſitis mandatis, accuſataque Granatenſis perfidia & contumacia, eum neq; periculo moueri, neque reſpondere in amore, vnde prouocatus fuerat, facile impetrauit, ne in bellum auxilia mitterentur ex Africa. Et habent barbari fidem venalem: magiſq; vtilitati ſeruiunt, quam religioni honeſtatique. an barbari tantum, & non etiam plerique Principes qui veræ religionis nomine gaudent? Salmanticæ in regni conuẽtibus pecunia in id bellum imperata. propenſa omnium ordinum voluntate, quoniam contra Chriſtiani nominis hoſtes futurum erat, maiora etiam quam poſcebantur data. fine anni in Maurorũ ditionem variæ irruptiones factæ ſunt. à Gonſaluo Giennenſi Epiſcopo, & Diego Ribera Bæticæ Antelato, collecta manu in qua equites octingenti erant, pedites ad tria millia, in Granatæ planiciem penetratum. geminæ inſidiæ diſpoſitæ locis idoneis. Præcurſores octoginta ad vrbem miſſi, Mauris ad pugnam eliciendis inducendiſq; in fraudem caſſéſq;. egrediuntur illi, ſed cautè veriti quod res erat, ſubeſſe fraudem. Qui in primis inſidiis erant, vt erat conſtitutum, vix tentato certamine, & ipſi fugiunt. Mauri tunc quaſi periculo omni ſublato effuſe noſtros ſequi, ſolutis ordinibus, nullo certo imperio. Ventum ad locum, vbi copiarũ robur erat. Re inſperata perculſi Mauri (vnde illis terror noſtris animus creuit) cæduntur omni ex parte. ducenti occiſi, centum capti. Cæteris vicini colles perfugio fuerunt: quibus maurici equi aſſueti erant, noſtris locorum inſolentia & aſperitate retentis. In Arundæ agros Fernandus Toletus Vallis Cornegiæ regulus Aſtigi tunc præſidio præfectus, cum alia militum manu incurrit. Non eadem fortuna fuit. concurrentibus incolis exæquata vtrinque clade, atque, periculo diſceſſum. Perea Caſorlæ Antelatus alia inuectus parte improuiſo aduentu hoſtium, amiſſis fermè omnibus ſuis vix ipſe ignobili equo exitium vitauit. à Ferrerio Mareſcalo Semena municipium vi expugnatum, ereptumq; Mauris. Sic ſecundæ res atq; aduerſæ variabant. Et erat iniquũ anni tempus: continuiſq; imbribus impeditæ luto viæ, inflati amnes. Omnino in Vaſconibus Aragone fluuio ripis ſuperfuſo Sãgueſſæ oppidi pars magna euerſa eſt, inſigni rerum ſtrage, damnoq;

oppidanorũ.Sandoualius Castri Comes,Sotomaior Alcantarę magister à Castellæ Rege
euocati,venire recusarunt inimicorũ vim veriti,siue ex cõscientia digna metuentes.con-
stabat etiam cum Aragoniis fratrib. sentire:neque factis induciis mutatos animos.In ipso
belli apparatu Aluarus priori vxore Eluira Portocarreria defuncta, Ioannã Beneuentani
filiam duxit.ad Palentiam nuptiæ celebratæ modica lætitia,ob nouæ nuptæ auiam Ioan-
nam Mendozam,quæ Henrici maris Præfecti vxor fuerat,per eos dies defunctam, Rege
tamen & Regina auspicibus nuptiarum. Nihil tum nimium videbatur, crescente Aluari
1431. tum gratia,tum auctoritate. Hæc principio anni millesimi quadringentesimi trigesimi
primi gerebantur, quo tempore Martinus Pontifex Aragonio æquanimior factus Gallo-
rum odio,an alta simulatione,euocato tamen in Italiam Alfonso Rege, Romæ importu-
no tempore extinctus est ad decimũ Kalend.Martii. Idonei auctores sequentem annum
designant:mirari possis in tam recenti memoria tempora annalium dissentire. In Marti-
ni certe locum Gabriel Condelmerius Cardinalis,natione Venetus cooptatus est,Euge-
nii quarti nomine,quinto Nonas Martias. Ope potissimum Iordani Vrsini Cardinalis ad
eum gradum euectus, Vrsinis fauere cœpit,quæ Romæ potentissima factio est,columnas
proceres insectari. Ioanna etiam Neapolitana mutabili ingenio fœmina Antonio Colu-
mnæ Salernum abstulit.prioris Pontificis donum ereptum in noui Pontificis gratiam, an
ob aliquam offensam,vnde noui motus,spes aliæ. Castellæ Rex Petro Manrico rebus ge-
rendis,iuriq; dicundo præfecto dum bellum Mauricũ esset, Medina campestri Toletum
abiit.in eius vrbis templo numine propitiando noctem peruigilẽ armatus egit. sic in mo-
re erat,iis qui balteo militari donandi erant.luce, Sacerdotum precatione vexilla lustra-
ta.inde feriis actis,instauratis sacrificiis,votis nuncupatis ad bellum itum. Ciuitas Regia
in medio itinere est.in ea vrbe secunda hora post meridiem,ad octauum Kal.Maii,die vi-
gesima quarta Aprilis terræmotu concussa ædificia,arcis nonnullæ pinnæ discussæ. Rex
in apertum prodire metu compulsus est. Magna trepidatio,Regis præsentia,& periculo
maior. Leue detrimentum,nulli homines periere.maior ea clades ipso anno in Aragonia,
Catalaunis,& Ruscinonensi agro fuit:quædam oppida euersa,dirutaq; templa, vi terræ-
motus inuenio. Granatæ etiam, & in Castellæ castris sub ipsum pugnæ conflictum terra
mouit. Ancipiti præsagio,vtriusq; nationis animi mentesque concussæ. Variæ excitatę re-
ligiones,multiplices significationes captatæ: quibus rebus vulgus hominũ mouetur ma-
ximè,quasi prænunciis futurarum,mobile superstitiosumq;. Barcinone per idem tempus
Violantes diẽ obiit grandæua Regina,Ioanni olim Aragonio Regi primo,connubio iun-
cta,Ludouici Andegauensis ,cum quo de regno Neapolitano lis erat, auia. Cordubam
mense Maio Castellæ Rex appulit. cum valida manu præmissus Aluarus,Illoræ agrũ,Gra
natæ planiciem soli cæliq; facie in paucis lætissimã,amœnitate aquæ ac prouentu insignẽ
depopulatus est.deliciæ ciuium,horti,villæ ipsis cernentib. flamma vastatæ. ipsum etiam
Regis Maurici nobilissimũ prætoriũ incensum.neq; his tamẽ iniuriis, ac ne Aluari quidẽ
literis & conuitio ad certamen prouocati prodierunt. causæ in incerto fuere:suspensa ar-
bitror ciuitate ad expectationem maioris mali. Cordubæ interea de ratione belli delibe-
ratur. variæ dictæ sentẽtiæ.pars agris decernebat vastitatẽ:neq; vllo certo loco consisten-
dum videri.pars validam aliquã vrbem obsidendam disputabat: vt tantorũ laborum cer-
tus aliquis Regi fructus existeret,prouidendũ.in qua plus dignitatis erat,ea vicit sentẽtia.
Granatã regni caput petendã,& collatis signis pugnandum. ad id Gilayrus Maurus fortè
an consilio Cordubã delatus,qui à puero captus inter barbaros Christiana sacra eiurarat,
quamuis noster tamen erat animo, vehementer incitabat: pollicebaturq;, cũ primùm in
vrbis conspectum se dedissent,Iuzephum Benalmaum Mahomadis Rufi Regis, eius qui
Hispali occisus fuerat,nepotem in nostra castra venturũ. Eo consilio Regina eatenus pro-
secuta,Carmonem amandata,regia castra ad Aluendinũ oppidum mẽse Iunio dimidiato
promota.dum omnes copiæ cõueniunt,extracti dies aliquot. octoginta hominum millia
conuenerunt nihilominus. plurimi genere & factis nobilissimi. castrorũ metatores Die-
gus Ribera Antelatus,& Ioannes Gusmanius designati.cõtra veteris militiæ leges id mu-
nus Marescalis detractum.Secundis inde castris ad fines Maurorum peruentum.iuxta ac
si hostes adessent,reliquo itinere instructæ acies. Aluarus primum agmen ductare iussus:
in quo duo millia & quingenti equites grauis armaturæ erant. Cum robore peditatus se-
quebatur Rex multis adiunctis procerib. post principia aulici,& viri togati magno nume
ro.Io.Cerezola Vxamensis,Guterrius Toletus Palẽtinus Episcopi. Vtrunq; latus Hẽricus
Nieblæ Comes, Velascus,Stunica,Beneuentanus,Giennensis Episcopus muniebãt.Præ-
cedebãt aliquanto spacio metatores duo,cũ mille equitib.leuis armaturæ.ab his initiũ pu
gnę factũ.Tertio Kal.Iul.egressi Granata Mauri magno clamore.Cau^o locus & pręruptus
qui

qui inter vtrosq; erat, à nostris superatus est. ventum ad manus. vincebant numero barbari:atque pro vulneratis atque defessis recentes ex vrbe,quæ prope erat, Mauri submittebantur.idem à nostris fit: Velascus submissus:cuius impetum barbari non tulerunt: sensim se in vrbem receperunt pugnantes tamen. auersum hostem eo die nemo vidit. ad Eluiræ mõtis (Illibertinũ dixere veteres) radices regia castra vallo, atque fossa munita. Mauri quinque millia equites erant, pedites ad ducenta millia pars in vrbe, pars tendentes in vicinis castris: cum tantam multitudinem vrbana ædificia non caperent. Die Dominico Maurorum acies ad pugnam productæ. In Calatrauæ magistrum, cui agri complanandi cura erat aggeribus riuisque inæqualis,impressio facta est. periculo cognito, Henricus Nieblæ Comes, atque Stunica qui è nostris propiores erant, munimenta trangressi, ad opem ferendam iere. cum ardore meridiani solis incalescebat pugna: neque se nostri sine periculo explicare poterant. Rex indignatus quod eo die pugnare non constituerat,suorumq; temeritatem incusans Aluarum mittit iussum inhibere pugnam: præliumque dirimere. Eo res perducta erat, vt circũfusis vndique Mauris receptus fugę similis esset futurus.quod vbi Rex cognouit, instructa pro tẽpore acie, pauca locutus: cũ iis certamen fore quos antea vectigales habuerint. neque duces, neque animos mutatos. Regem barbarum abesse ciuium voluntate diffisum:quorum pars maxima Benalmaum sequitur,qui ad nostrum se præsidium recepit. Parati intẽtique in hostes inermes atque imbelles irruite. Neque multitudo terreat:ipsi se in pugna impediẽt. quo ore quisquam vestrum nisi victor domum repetet?quos Aragonii,quos Vascones,Gallique timuerunt, hos incondita & collectitia barbarorum multitudo terrebit? absit tantum nefas: superi omen auertite.Hic dies,aut omnes labores & victorias confirmabit:aut quod horret animus dicere,nomini nostro,gentique sempiternam ignominiam inuret. His dictis datum tubis signum. sublatus clamor. factus in Mauros impetus. aliquandiu immotæ acies substiterunt: facies pugnæ varia,incerta,fœda atque miserabilis. pars cedere, alii insequi. arma,tela,equi,viri,Mauri nostrique permixti: nihil consilio,neque imperio agi. Rex inter primos progressus testis virtutis, incitatorque tantam alacritatem suis addidit: vt restitutis ordinibus,tum primum pugnam iniisse videretur.Fuga moxeffusa hostes in vrbem compulsi. pars colles petiit locorum notitia, & asperitate confisi. cædendi finem nox fecit.Supra decem hostium millia ceciderunt. (sic creditum, certus numerus iniri non potuit)castra Maurica, quæ vineta inter & oliueta erant à Io.Ideresola capta. Redeuntem in castra Regem sacrata cohors cum infulis & velamẽtis obuia, lætaque excepit. numini pro victoria actæ gratiæ. decem diebus iisdem in locis expectatum. Mauri ne ad vineas quidem prodire ausi, nullam tamen de fœdere mentionem fecerunt, nimia sui fiducia, aut veniæ desperatione: forte insolitus stupor occuparat mentes plebis & principum. ager vastatus à nostris,nullo vetante.Calatrauę magister,Ribera Antelatus designati, qui finibus præsidio essent. Benalmaus regio nomine imposito cum ipsis relictus:si factionis opibus regni Granatensis occupandi sese offerret occasio. Hic exitus Granatensis expeditionis fuit præliique nobilis, quod à ficu loco pugnæ extante nomen apud vulgus habuit.è nostris pauci nullus magni nominis, neque in pugna, neque toto bello desiderati. eo syncerior lætitia vniuersæ gentis fuit.

Pax inter Reges Castellæ & Lusitaniæ. CAPVT IV.

ABscesserat annis superioribus Nunnius Pereira equitum in Lusitania magister Barcelosii & Oreni comes, non armis modo,sed etiam curis ciuilibus:seq; Olisipone in Carmelitarũ cœnobio,quod è belli manubiis construxit,grauior annis incluserat,humanarũ rerum inconstantiã veritus, ne longa vita cũ multis vertẽti fortunæ tribueret: simul delicta prioris ætatis expiandi, & diuini numinis promerendi cura solicitabat, pauperum inopiã subleuando,Diuorum templis exædificandis, quæ nõ pauca in Lusitania extant: Aliubarrotæ vnum D.Georgii nomine,D.Mariæ alterum ad Villã vitiosã, susceptæ pietatis monimẽta præclara, partæ de hostibus victoriæ insignia trophæa.His operib. intentum mors oppressit,ætatis anno septuagesimoprimo,ex quo magister equitum factus erat, quadragesimosexto: eius semper in Hispania viuet auctoritas, memoria vigebit. Corpus in eodem cœnobio est compositum. Funus Rex ipse curauit insigni apparatu, omnium ordinum concursu. id pignus amoris defuncti meritis dedit: cui debebat imperium. Ex Beatrice filia vnica & Alfonso Brigantii Duce susceptis nepotibus ditionem omnem antea diuiserat. Amici obitu admonitus Lusitanus Rex æquali sibi vitæ exitum instare, quod semel & iterum tentatum erat, maiori conatu, no-

uaque legatione de pace Caſtellæ Regem appellare conſtituit. Abſceſſerat is Granatæ fi-
nibus præpropere. quibuſdam videbatur, magnas diſceſſu agendi opportunitates cor-
ruptas: vnde in vulgus opinio iactata Aluarum auro Maurico corruptum fuiſſe inter ca-
ricas Granata miſſo. fides habita, quod nihil magnæ rei, nihil paruæ niſi eius arbitratu a-
gi conſtaret; & eſt procliuis in deterius populi perſuaſio. Ad tertium decimum certe Ka-
lend. Auguſti Cordubam ventum eſt: inde Toleti perſolutis votis, actiſque numini gra-
tiis pro data victoria Medinam Campeſtrem feſtinatum, quo regni conuentus edicto re-
gio habendi erant, nulla re inſigniores, quam induciis, quæ cum Luſitano erãt, pace per-
petua mutatis. Fœdus honeſtis conditionibus inter vtramque gentem eſt factum. tertio
Kalend. Nouembris in Caſtellæ conuentibus, atque Oliſipone promulgatum, legato è
Caſtella in eam rem Franco iureconſulto. Caſtri Comes maieſtatis lege damnatur. Al-
cantaræ magiſtri oppida publicantur, regiiſque præſidiis occupantur. Velaſcus, Ferdi-
nandus Toletus, Palentinus Epiſcopus, Guterrius Toletus in cuſtodiam traditi. cum A-
ragoniis fratribus conſpiraſſe, Aluaroque exitium comparare rerum nouarum ſtudio,
crimen opponebatur. Graues ex ea re motus animorum conſecuti ſunt: aduerſus Aluari
potẽtiam & fraudes nemini præſidium niſi in armis fore proceres iudicabant: pręſertim
Enecus Mẽdozius Fitam ad omnes caſus præſidio & armis munire. In belli maurici ſum-
ptus noua pecunia ordinum conſenſu imperata. vbi res propemodum confecta videba-
tur, à Ribera Antelato, & Calatrauæ magiſtro multis oppidis ad deditionem compulſis:
Arunda Cambile, Illora, Archidona, Septinilio, aliis. Loxa etiam firmiſſima ciuitas venit
in poteſtatem. arci quoniam voluntate nihil facturam ſperabant vis admota. Ioſephus A-
benſarraxius Granata obſeſſis præſidio accurrens, victus acie à noſtris, atque occiſus eſt.
fidei conſtantia malo fuit, in tanta inclinatione prouincialium, odio præſentis imperii ad
Benalmaum reſpicientium propenſiſſimis voluntatibus. quibus Mahomad Læuus cùm
ſe imparem ſentiret, alia tempora expectaturus Granata relicta. vbi aduerſæ factionis ſtu-
dia vigebant maximè (& nouis noſtrorum artibus amplius erant erecti aduerſæ factio-
1432. nis animi) Malacam abiit. Benalmaus ipſis Kal. Ianuarii, ſalutis anno milleſimo quadrin-
genteſimo trigeſimo ſecundo in vrbem exceptus eſt. Maurorum is annus erat octingen-
teſimus trigeſimus quintus menſis Iamad prior. Eo menſe Eduardo Luſitano filius ex v-
xore Eleonara, natus Sintræ eſt. Alfonſo infanti fuit nobile calamitatibus nomen maiori
facto. Vrbis Granatæ ciues erga nouum Regem nouis officiis certabant: plerique ſyn-
ceris animis, alii tempori ſeruientes, eoque obſequio promptiore, lætiore vultu, qui ma-
ximè ſimulationi ſeruit. Rex ipſe ſacramento confirmauit ſe in Caſtellæ clientela futurũ:
auri pondus annuũ tributi nomine, cum fide repræſentaturum. de tota re publicæ con-
fectæ tabulæ. Res optime cõſtitutas fortuna ſeu vis altior, per omnia humana dandis ma-
ximè principatibus potens breui euertit obitu Benalmai. is annis grauis intra ſextum re-
gni menſem deceſſit ad octauum Kal. Iulii, Maurorum menſe Xauel. Mahomad Læuus
Malaca vbi exiguæ ſpei exitũ expectabat, æmuli obitu nuntiato, nõ minori ſtudio quam
erat pulſus, denuò vocatus ad regnum, exceptuſq; in vrbem eſt. tantum ſæpe exiguũ tem-
pus poteſt rebus atque animis commutandis. Et erga exulem & profugum ſucceſſerat
multis humanitas. Is in Abenſarraxii locum Andilbarẽ iuridicundo Prætorem Granatæ
conſtituit. à Rege breues modò induciæ Mauro conceſſæ. Tumultus ad Luſitaniæ fines
erant ab Aragoniis fratribus concitati. vtrique bello impar ærarium continuis ſumptib.
exhauſtum. aliquid etiam Tunetani Regis gratiæ datum, pro amico Rege & neceſſario
miſſa in Caſtellam legatione laborantis. Ad Alcantaræ magiſtrum ſanandum, & ab Ara-
goniis diducendum Aluarus Iſorna Conchenſis Epiſcopus miſſus erat: ſi pro pontificia
auctoritate, & propinquitatis iure, quæ inter eos erat, ruentem in exitium retineret: & ad
meliora traduceret. leuis ea neceſſitudo fuit. re infecta diſceſſum. Haud multo poſt facta
pœnitentiæ fide, Franco demandata cura hominis conciliandi, atque in partes trahendi.
magiſter mobili ingenio & rerum nouarum auido, cui ingrata erant quæ tuta, in temeri-
tate ſpes, repente quaſi furore percitus Alcantaræ arcem Petro Aragonio tradit: Frãcum
Henrico. inſigni facinore aditus ad Regis gratiam penitus interclusus, inuidia ad populũ
cõcitata, iure gentiũ violata fraude impudenterq;. Friderico maris Præfecto, Petro Man-
rico Antelato Alburquerquii obſidẽdi, & Aragonios fratres impugnandi cura eſt impoſi-
ta. adiũcta valida militaris manus. A Guterrio Sotomaiore Alcãtaræ Promagiſtro, Petrus
Aragonius in lecto nocturna vi captus ipſis Iulii Kal. incertũ auũculi magiſtri monitu, cũ
eius ſaluti ab Aragoniis timeret: an q. ſuſceptũ ipſe ab auunculo Aragoniis adhærẽdi con
ſiliũ improbaret, Regemq; inſigni officio promereri ſtuderet. prǫmiũ certè fuit in auũcu-
li locum cooptatio. Rege enim annitente, Alcantaræ militib. in comitia conuenientibus
Io. Soto-

Io.Sotomaior,de multis criminib.poſtulatus, atq; gradu motus. Guterrio auũculi honos eſt datus.vtriuſque conſilia pares exitus nacta:merces conſentanea meritis. Caſtellæ proceres,qui in vinculis erant,redditi libertati,nullius probri comperti: ſeu quia diſſimulare magnis ſæpe Principibus neceſſe eſt, præſertim crimine latè fuſo: ne id tantum diligentia aſſequantur,vt palã fiat,quibus flagitiis ſint vires impares. Verum hæc aliquanto pòſt intermiſſa repetamus.

Bellum Neapolitanum. CAPVT V.

ALFONSO Aragonio Rege in Hiſpaniam reuerſo,vti eſt ſuperius demonſtratum, magna rerum inclinatio,Neapoli, maior animorum erat facta. multo maxima eius imperii pars in hoſtium ius ditionemq; redacta erat.pleriq; proceres Andegauenſibus fauebant: pauci iiq; occultè Aragonii maieſtate tenebantur. Aragoniæ vires vix vni pares in multa bella vno tempore diſtractæ. externa tamen quæſitá, cùm tantum belli domeſtici eſſet in manibus. Fregoſii potentiſſima inter ciues Genuenſes factio vrbe patria & principatu à Philippo Duce Mediolanenſi pulſi, ſupplices ad externa præſidia confugientes Petrum Aragonium Neapoli,vbi tunc res gerebat,exiguaque ſpe fraternas opes ſuſtentabat,cum claſſe auxilio euocarant. Accurrit ille non inuitus noui principatus ſpe iniecta, iniurias certè vindicandi ſtudio ardens ſuperiori bello acceptas. Vanus conatus non fuit. iunctis cum Fregoſiis Fliſciſque viribus multa oppida & arces tota ora Liguſtica de Philippo captæ. maior tota prouincia belli terror illatus, erectis prouincialibus ad ſpem ſtudiumque rerum nouarum.Ea cura Philippus incenſus,ne Genua amiſſa de veteri principatu periclitari neceſſe foret,de pace cum Aragoniis agendum cenſuit.miſſis in Hiſpaniam legatis Bonifacium Corſicæ caput,de qua inſula tandiu cum Genuẽſibus fuerat concertatio,traditurum ſe Aragonio pollicetur, inſciis Genuenſibus. oblatæ amicitiæ haud leue pretium, conditioq; reiicienda non erat.miſſi ab Aragonio legati in Italiam,qui in rè præſenti diſceptarent. obſiſtente Genuenſi ſenatu Portus veneris atque Ilicis ſeu Ericis (nunc Lerice) arces loco munitæ in ora Liguſtica pro Bonifacio Aragoniis traditæ ſunt. Petrus rebus conſtitutis è Sicilia,quo ſe retulerat,euocatur.arces præſidiis munit:ſexque triremibus Philippi Ducis ſtipendio relictis, quæ eam oram tuerentur, cum claſſe reliqua abſcedit. Cercina demum Afrorum inſula vaſtata, è captiuis, quoniam inſigni ſunt robore,remigum numerum ſupplet; rebuſq; in Sicilia & Neapoli,vt præſens ferebat ſtatus,conſtitutis in Hiſpaniam,vti antea dictum eſt,nauigauit,fratribus auxilium Hiſpanienſi bello: neque magnam, neque nullam ſpem ferens regni Neapolitani recuperandi. Terrebant aduerſariæ factionis vires Aragoniis validiores. Confirmabat animum gentis ingenium,externa imperia facilius parare armis quã retinere ſolitæ:vt ſæpe magnis Principibus artes deſunt,quibus ſubiectos populos in pace regant, potiuſquam quibus hoſtes armis ſuperent. Vtriuſque nationis Gallicæ,atque Neapolitanæ varios mores eſſe cogitabat: ſtudia contraria. acceſſuram breui diſcordiam extremum malorum. à Regina & aulicis quaſi à capite malorum contagionem in reliquum reipub.corpus diffundi. perituram breui,ituramque in præceps,etiamſi nullus impelleret. Inanis ea cogitatio non fuit. Andegauenſis in Calabriam ablegatus: bellum inde curare iuſſus, neque alias imperii partes attingere. auctor conſilii Caracciolus,quò ſolus vti ante conſueuerat,amoto æmulo regnaret,alieno nomine, ſua inuidia, communi malo. Ab hoc principio auctis odiis, Aragonius etiam à Caracciolo in regnum reuocatur: omnia prona fore, Gallicam potentiam mora conſenuiſſe,ſe ſuoſque in eius fide & poteſtate futuros. incertum ex animo ea polliceretur,an quemcunque curſum fortuna dediſſet,rebus ſuis præſidium parans,ingenio cautus & ſagax.Simplicius Antonius Vrſinus Tarentinus Princeps Aragonii amicitiam colebat,homo nobilis impiger,factioſus,potentiæ & copiarum auidus.conuitio propemodum Aragonium euocabat:Gallicæ leuitatis, & arrogantiæ tædere cœpiſſe (ſic ille loquebatur) integra factionis ſtudia ſupereſſe: ex aliis pleroſq; ſecum voto ſtare. ſe modò in conſpectum daret,odio turpitudinis vniuerſam multitudinẽ in partes acceſſuram.ſi moraretur ſpem, externa tamen conquiſituros præſidia.His Aragonius literis famaq; excitatus,neq; multũ magnificis pollicitis credere,neq; oblata ſtudia reiicere.niſi Regina volẽte de imperio Neapolitano rurſus armis contẽdere graue erat. fratrib.tamen in Hiſpania relictis,ipſe claſſe inſtructa,in qua ſex & viginti triremes erant, naues onerariæ nouẽ, Africæ litora tentare conſtituit. ad tuẽdam id auctoritatẽ pertinere,& factionis ſtudia ex propinquo ſuſtentanda. Ad decimũ Kal.Iunii ſoluẽs è Valentino litore,legenſq; Sardiniam,in Siciliã appulit.inde Trupiæ Brutiorum arci munitiſſimæ ab Andegauẽſib. obſeſſæ,atq; ad conditiones redactæ:deditionem facturam,niſi intra diem vigeſimum auxilia venirent, in tempore opitulari non potuit,maris tẽpeſtatib.impeditus. in eius oculis

deditio arcis facta. Messanæ ad Aragoniā classem septuaginta nauigia accesserūt. Gerbis petita (quā nōnulli Lotophagitē aut Menyngē veterib. fuisse credunt.) Ad litus Africæ ea insula posita est, minori Sirti vicina, locis vadosis incertisq; (cum tempestate maris limo atque arena mutantur) à continenti circiter quatuor millia passuum diuulsa, frequens cultoribus, lætaq;. Qua ad occasum vergitur propior, ponte mille passuum longitudine, continenti committitur. Difficilis oppugnatio erat, propter loci munitionem, circumfusas ad litus barbarorum copias. Bofferricius enim Tunetanus Rex cognito Alfonsi consilio accurrit. ponte primo impetu nostrorum capto, cum barbaro etiam Rege dimicatum acie est. victi Mauri, atque intra munimenta compulsi. ad regium tentorium aliquandiu dimicatum. ex hostium numero fortissimus quisque cadit. Bofferricius rebus disperatis equo impositus euasit. cæteri fuga dispalati. minor quam pro tanta victoria cędes fuit, minorque fructus. viginti bellica tormenta capta, insula in potestatem non venit. Dum Punica fraude cōditionibus retractandis tempus extrahitur, Aragonia classis, quod futurum barbari expectabant, inopia commeatus Messanam repetere compulsa est. De Neapoli recuperanda, consilia agitata: vbi Ioannes Caracciolus inimicorū conspiratione, dum ficta fraude ad Reginam vocatur, ferro peremptus erat ad quintumdecimum Kal. Septemb. Princeps consilii auctor Cobella Rufa Antonii Suessę Ducis cōiux: quæ præcipuum gratiæ & auctoritatis locum apud Reginam nacta erat, eoque implacabili odio in Caracciolum, ferebatur. Viam superi regni recuperandi Alfonso aperiebant: neque is occasioni deerat. quin Neapolitanis proceribus solicitatis missaq; ad Reginam legatione Ænariam insulam contendit, ex propinquo omnia diligentius exploraturus. Simulabat Ioanna sese pacē non aspernari: icti cum Andegauensi fœderis pœnitere: atq; ad priora consilia cupere animum reuocare: modò facultas esset, & sine armis. retractandis conditionibus reliquum æstatis extractum. Eò ventum vt Regina Ludouico Andegauensi abdicato, Alfonsi Aragonii adoptionem instauraret, fœderis priùs icti meminisse potius simulans, quam initæ nefariè cum Gallis societatis. vtrumque arcana syngrapha, quo res occultior esset, factum. vtrumque Cobellæ consilio, & hortatu, qua multum & familiariter Regina vtebatur: alienis semper imperiis obnoxia, nunc fœminæ. vsque eò vt belli, pacis consilia vna maximè administraret. pudendam ignominiam. sed prona tamen ciuitas in luxuriam, morum vitio affluentique copia voluptatum, & illecebris omnis amœnitatis maritimæ, terrestrisque, modò præsentibus frueretur, nulla honesti cura mouebatur. plebem maxime nulla honesti inhonestiq; cura solicitabat. Sic erant studia hominum ea tempestate. Aragonii interea fratres in magno discrimine esse: captus alter, Henricus intra Alburquerquium obsessus. maioris belli metus ostendebatur, mota fœderis fide: de qua re Castellæ legati cum Vascone, qui vtriusque regni finibus præsidio erat, iussi expostularunt. vt Alburquerquio dedito, aliisque oppidis & arcibus vniuersæ Castellæ finibus abscederent impetratum Lusitani Regis opera, & auctoritate. icto fœdere, ambo fratres, Catharina Henrici vxor, Sotomaior Alcantaræ ante Magister, Cauriæ Episcopus ad Olisiponē nauibus impositi Valentiā vrbem Edetanorum delati sunt, nouas inde spes capturi in Hispania, si minus certè in Italiam nauigaturi: quò à fratre Aragonio Rege conuitio euocabantur, cura Neapolitani imperii armis recuperandi: cum non ignoraret Reginam sibi speciosa verba dare, animo ad æmulum inclinatam. Nihil intestina discordia occultum esse patitur. bona malaque consilia vulgantur. ad Aragoniæ fines Turiaso, & Calataiuba Friderici Lunæ Comitis variis artibus tentatæ: si Castellæ præsidiis occupari possent: id fugæ pretium extare cupiebat homo immodicus, mobili ingenio, audax, temerarius. rei perficiendæ occasionem suppeditabat, suscepta iis locis de Toletano Primatu controuersia, minimè idoneo tempore hac causa. Io. Contrerius Toletanus Episcopus inter septem arbitros controuersiis cum Aragonio finiendis à Castellæ Rege datus, Agredæ prius, deinde Turiasone crucem potestatis insigne præferebat. contra morem id maiorū vsurpari Turiasonenses querebantur scitaq; gentis. Dalmatii Cæsaraugustani Præsulis, cui Turiasonensis Episcopus contributus est, dignitatem à Tarraconensi manantem lædi. Toletanorum sæpe audaciam cōpressam: non esse nouo exemplo veteres mores, iuraq; violāda: neq; laturos iniuriam. Toletanus factum, antiquis Romanorum Pontificum tabulis tuebatur. se tamen Agredę tenens Aragoniis finib. abstinebat: ne res à verborū disceptatione procederet ad manus. Importuna contentione suscepta, nihil communi cōsensu gerebatur, resq; communes præ priuatis cupiditatib. negligi videbantur: ac periculū erat, ne decurso induciarum tempore, denuo rediretur ad arma. quo metu nihil ab vtraq; parte de sua cōparatione omittebatur. pecuniæ redigendæ summa difficultas erat, Aragoniis maior, tot iam annorum bellis exhaustis.

Conci-

Concilium Basiliense. CAPVT VI.

SVSPENSIS Hispanorum animis ad noui belli expectationem noui terrores de cælo ostentati: Mirobrigæ maximè, quo Castellæ Rex accesserat aduersus Aragonios fratres, flamma ingens visa: qua magno spatio discurrente ingens tonitruum est editũ: auditumque vltra triginta passuum millia. Ineunte salutis anno millesimo quadringentesimo trigesimo tertio, in Vasconibus & Aragonia niues quadraginta dies cõtinuatæ magna strage quadrupedũ, alitumq;. feræ necessitate famis ad oppida concurrebant occidi, aut occidere paratæ. Madritũ ex vrbe Mirobriga petitum ad regni conuentus. tanta hominum frequentia fuit, vt amplum municipium multitudini non sufficeret: pleriq; in vicinis pagis diuersarentur. de bello Granatensi est actum. missus Fernandus Toletus Vallis Cornegiæ regulus, decursis induciis aliquot Mauris arces eripuit. cætera quietus annus Hispaniæ fuit. Madriti inter proceres magnificentia, elegantiaq; certatũ. ludi militares magno apparatu, sumptuq; commissi. omnia ad imperii splendorem ea ætate voluptatemq; gentis relata: atq; ea maior, quàm rei bellicæ cura erat. Olisipone hic annus grauis peste fuit. multi mortales absumpti. Ioannes Lusitanus Rex extinctus est pridie Idus Augusti, extrema ætate: sex enim & septuaginta annis vixit, mensibus quatuor, tribus diebus. regnauit annis quadraginta octo mensibus quatuor diebus nouem, fundato posteris imperio, in tanta temporũ atrocitate, tantaq; reipub. perturbatione in paucis clarissimus. Successit patri Eduardus, in magna procerum frequentia continuò Lusitaniæ Rex proclamatus, confirmata ætate annos natus vnum & quadraginta, mẽses nouem, dies quatuordecim: cui ad cæteram felicitatem numerosa proles fuit, ex vnis nuptiis suscepta: Alfonsus primus, cui patre superstite inter Lusitanos primùm Principis nomen est inditum, Ferdinandus hoc ipso natus anno, Philippa breuis æui, Elionora, Catharina, Ioanna magnis cũ ætate pactæ iunctæq; Principibus. Ipso inaugurationis die à Iudæo Medico Gudialla, nouum Regem monitum aiunt, cæremoniam pomeridianis horis peragendam videri: astra si festinaret, infelicem euentum designare: perstitisse tamen contemptu talium, vt fortuitorum. Suscepta regni cura, pestisq; lue Olisipone sedata, nihil prius habuit, quàm defuncti parentis manibus solenni ritu parentare. corpus celeberrimo apparatu atque ad eam diem inaudito, Aliubarrotam delatum, atque in monasterio compositum, quod victoriæ de Castella parte monimentum extructum fuisse, ante est demonstratum. funus prosecuti Rex ipse, fratres, proceres, viriq; sacrati magno numero, verissimis lacrymis. Imperii à pietate inchoati principiis media, atque exitus consentanei fuerunt. Hæc in Hispania. Extremo Pontificatus anno Martinus Romanus Pontifex Concilium Episcoporum Basileam indixerat, ad mortalium mores, qui collapsi à veteri sanctitate erant castigandos, Bohemos ad fidem officiumq; reuocandos. Iulianus Cæsarinus Cardinalis vir ea tempestate præclarus, Roma concilio inchoando legatur. Eugenius Martini successor Episcopos in Italiam transferre conabatur, ratus locorum propinquitate minorem ad res nouandas fore opportunitatem. resistebat Sigismundus Cæsar Germaniæ æquior, quam Italiæ. cæteri Principes ab vtraque parte solicitati: ac Aragonius nominatim, in vnam obtinendi Neapolitani regni curam intentus maximè, vnde melior spes affulgebat, adhærere Sigismundo visus est: oratoresque ex Aragonia Basileam destinari mãdauit, Alfonsum Borgiam Valentinum Episcopum, duos alios, è Theologis vnum, alterum ex nobilitate. idem eius exemplo faciunt alii Reges Hispani à Lusitano Diegus Oreni Comes legatus est adiunctis Episcopis, & viris sacratis. Ineunte anno millesimo quadringentesimo trigesimo quarto, Alfonsus Carillius Cardinalis Basileæ decessit, vir præstanti doctrinæ prudentiæq; opinione, columen nostræ gentis, atq; præsidium. in auunculi locum Alfonsus Carillius Iunior Seguntinus Episcopus creatus est. qui deinde fuit Toletanus archiepiscopus. eò maiori studio ad concilium oratores amandati. à Castellæ Rege Aluarus Isorna Conchensis Episcopus, Ioannes sylua Cifontanus regulus vexillifer regius, Alfonsus Carthagena Paulo Burgensi Episcopo natus, pari eruditione, & virtutum omnium indole, Decanus tunc Compostellanus, & Segobiensis, annis sequentibus, patre Aquileiæ Patriarcha renunciato, in eius locum Burgensis Episcopus est creatus. ea gratia meritis paternis propriisq; virtutibus est habita: id præmium datum Castellæ dignitatis Basileæ in patrum conuentu defensæ, aduersus oratores Anglos qui priora sibi vendicabant. defensionem de scripto conceptã cum patrib. obtulisset, Anglorum audaciam fregit. Hoc ferunt aliquando Romã ituro, dixisse Eugenium Põtificẽ. Si Alfonsus venerit, quo pudore nos Petri sedẽ occupabimus? rem miraculo cõparandam: extitisse in Hispania, qui stirpis Iudaicæ ignobilitatẽ, atq; inuidiã, virtute superaret. nimirũ meritis magis, quã maiorum imaginibus honos est datus. Sed Aragonio tamen par à Sigismundo gratia reddita nõ est.

1433. (margin, beside "Ineunte salutis anno millesimo quadringentesimo trigesimo tertio")

1434. (margin, beside "Ineunte anno millesimo quadringentesimo trigesimo quarto")

Romæ anno superiori Augustus renunciatus cũ corona imperii, quasi mente repẽte mutata, cum Venetis, Florentinis, Philippo Mediolanensi fœdus ineundum atq; armorum societatem constituendam curauit, atque perfecit. Aragonios vniuersa Italia pellere destinabant. Pontificiis magis precibus datum, quàm syncera voluntate gestum. Sed longè aliter res accidit, vti sequens narratio declarabit.

Ludouicus Andegauensis defunctus. CAPVT VII.

FRIDERICO Lunæ Comiti ad veterem inuidiam, nouum in castella crimẽ accessit, vir acer, quietis impatiens, amplo in Aragonia principatu amisso, quæ in Castella acceperat oppida pretio vendiderat, Arionã Aluaro, Villalonium Beneuẽtano, de suo profusus, alieni auidus, nullam inopiæ supplendæ spem fore, nisi in scelere ratus, Hispalim lautissimam vrbem diripere constituit, nauali, Trianaque suburbio occupatis: vnde in ciuium fortunas grassari cogitabat, Nieblæ Comiti infensus maximè præcepsq; in vindictam. Res tanta sine sociis patrari non poterat. adiuncti quos similis inopia & mali mores stimulabant: quibus libido, atque luxuria, ex magnis opibus, nihil reliqui fecerant. in primis duo Hispalenses patritii nefarii consilii participes effecti: quorum nomina, vt memoriæ prodantur non est necesse. Latere is conatus non poterat. Medinæ campestri, quo Rex iuerat anni principio Fridericus captus, Vreniamq; primum, deinde in vicinam Olmedo arcem in vincula duci iussus est, eundem carceris & vitæ terminum habiturus. eò minore gentis commiseratione, quod transfugæ eum nomen, inuidiosum suis, Castellæ suspectum effecerat, de sociis capitale supplicium sumptum. Violantes Nieblæ Comitis vxor pro vincto fratre precatura, ne facta quidem Regem adeundi potestate Cuellarem amandata: vetitumque inde iniussu Regis discedere. suspicio erat, sororis opibus confisum scilicet, id facinus agitasse. hunc exitum Friderici spes & conatus habuerunt, meritis & actionum inconstantiæ consentaneum. Cordubæ in templi maximi exedra, eius sepulchrum ligneum monstratur, eleganti opere Arionæ Ducis nomine, à matre positum, vti vulgi opinio est, filium in Castellam secuta. Ariona vetus Aurigi quibusdam fuisse creditur, aliis municipium Vrgauonense: vti indicio est lapidis inscriptio, quæ in D. Martini eo oppido legitur, Hadriani quondam Augusti statuæ subiecti his verbis.

IMP. CAESARI DIVI TRAIANI PARTHICI FILIO, DIVI NERVAE NEPOTI
TRAIANO HADRIANO AVGVSTO PONTIFICI MAXIMO TRIB. POT. XIIII.
COS. III. PP. MVNICIPIVM ALBENSE VRGAVONENSE DD.

Non deterruit Friderici calamitatis exemplum in simili caussa Aragonios fratres: quin prohibiti quamuis Castellæ finibus, & ditione amplissima spoliati, turbandæ reipublicæ consilia versarent. Querebatur Castellæ Rex icti fœderis conditiones violatas: si inducias stare vellent, Aragonios fratres ex vniuersa Hispania amouendos. auditis de ea re Castellæ legatis, Vasco auctor fratribus extitit, in Italiam nauigandi, ipse breui subsecuturus. regno Neapolitano parto, cuius nonnulla spes erat, haud defuturam occasionem veteris in Castella ditionis recuperandæ disputabat: Italiæ victoribus cætera in Hispania prona fore. Ventum in Siciliam, vti constitutum erat nauibus. vnde Alfonsus frater in omnem occasionem intentus erat, imperii Neapolitani obtinendi, eos proceres in partes trahendi, cæteros Italiæ Principes conciliandi, Eugenium maximè Pontificem, quem suis conatibus in primis aduersari erat expertus. rei perficiendæ opportunitas sese dabat, diuturna valetudine Reginæ, dissidio procerum, ipsius Pontificis casu, Roma fugere compulsi. Columnæ Salernitani Principis in vrbem aduentu, facilè populus ad arma est concitatus. & erat in magno odio Pontificis nomen, pro eo quod Columnas proceres exagitandos susceperat: & ager Romanus recens erat à Philippi Mediolanẽsis copiis ductu Francisci Sfortiæ, culpa Pontificis deformatus. auctario Tiberi euasit, quamuis Franciscano cucullo, veste pontificia mutata, telis & lapidibus ab vtraque ripa petitus. indignum facinus: sed tantum potest, concepta à populis indignatio. in Hetruriam paratis ad ostia Tiberis triremibus abiit. Pontificis ignominia per omnes prouincias vulgata, variè Principum animos affecit, vt cuiusque studium erat. dignum ea calamitate nonnulli iudicabant: importunis actionibus suos, vicinos, longinquos exacerbare: sanctissimis patrum Basiliensium conatibus pro pietate susceptis, vnum maxime obsistere: ex consciẽtia scilicet, digna formidare. plerique indignum facinus accusabant, armis etiam vindicare

parati

parati. Casu eo Aragonius nunciato, Panormi vbi se tenebat, ad septimum Idus Iulii, do-
lebat, vti par erat, Christiani nominis probrum, pontificiæ maiestatis ignominiam. sed-
in dolore lætabatur tamẽ, venisse occasionem insitæ pietatis proferẽdæ Pontificis prome
rendi. missi legati, qui mœrorem exponerent, opem offerrent, hostibus vindicandis,
sedando populo. Lętatus ea legatione Pontifex, studia tamen Aragonio remisit. tempe-
state intra quintum mensem pacata, Romani tumultus compositi, ciues ad officium re-
uocati, leges & magistratus accepere, in capitolio militare præsidium: religione exoluti,
qua ob violatum Pontificẽ erant obligati. In Hispania Io. Contrerius Toletanus Archie-
piscopus decessit sextodecimo kal. Octobris. corpus in tẽpli Toletani maximi sacellum,
cui à Diuo Illefonso nomen est celebri funere illatum. habitis comitiis de successore
creando, cum sententiæ variarẽt inter Gusmanium Archidiaconum, & Villaquiranum
Decanum, diuisis studiis, Ioannes Ceresola Aluari vterinus frater, ex Vxamensi Episco-
po nuper Hispalensis factus, Rege annitente Toletanus Præsul renunciatus est. Con-
iuncto funere Henricus Villena Madriti, vbi Rex erat, extinctus est. amissas opes, atque
amplissimos honores ablatos, iniuriamque fortunæ honestis solatiis ad extremam sene-
ctutem tolerauit. tanto eruditionis studio, vt ne à magicis quidem sacris abstinuisse fe-
ratur. libri iussu Regis Lupo Barriento Dominicano, Henricique Principis magistro ex-
aminandi sunt traditi. quorum parte combusta, multorum vituperationem incurrit: li-
bros existimantium magno comparatos, eruditorum vsibus sine periculo noxaque ser-
uari debuisse. regiam ille de scripto concepta defensione, voluntatem excusauit, cui re-
pugnare fas non esset. Neapolitani proceres odio rerum præsentium, fœmineoque fessi
imperio, ad Aragonium inclinare cœperant. Nicolaus Picininus magnus ea tempestate
in Italia Dux Braccii propinquus, ad Aragoniam militiã magnis præmiis inuitatur. cum
Tarentino & necessariis. quæ potissima factio Andegauensis, & Iacobi Caldoræ armis
exagitata, ad Aragoniũ præsidium confugerat, fœdus Panormi factum: Aragonii in fide
fore, si tantum copiarum auxilio mitteretur, quantæ ad defendendum bellum essent
satis, duo millia equitũ, pedites mille Aragoniis stipendiis: validæ copiæ, impares tamen
aduarsariorum potentiæ. Breui Tarẽtinus ditione amplissima spoliatus, paucas vix arces,
& oppida retinuit, situ, aut opere munita. confecto ferme bello discessum ab armis. Con-
sentiæ, quæ Brutiorum vrbs est, Andegauensis corpore tantis militiæ laboribus fracto,
loci insalubritate tentatus morbo, atque oppressus est mense Nouembri dimidiato, in
ipso ætatis flore, in medio felicitatis cursu, ipsoque in regni obtinendi limine: vix nuptia-
rum lætitia peracta, ducta recens Margarita Amodei primi Ducis Sabaudi filia, insigni
formæ venustate. Sic fortuna ludis in rebus humanis. Sic nos nostraque versamur. Ara-
gonio nimirum cælum viam ad regnum struebat, cui nihil est arduum, eo maiori festi-
natione, quod Regina ipsa Neapoli decessit, ad quartum Nonas Februarii, ineunte salutis
anno millesimo quadringentesimo trigesimo quinto; morbi diuturnitate victa mole-
stiaque oppressa, quam ex filii morte concepit grauissimam: atque adeo vt semet incu- 1435.
saret, quod summis ac perpetuis Andegauensis officiis in amore non respondisset: dura
atque ingrata optimo Principi mortem conciliasset. Corpus Reginæ in Annunciatæ
Virginis ædem illatum est; modico ac tumultuario funeris apparatu. Andegauensis &
Reginæ obitu fortunæ partiũ cõuersæ: viresq; Aragoniæ confirmari amplius cœptę: An-
degauenses debilitari: tametsi Neapolitanus populus nullo Principũ conuentu habito,
nullo ordine, quod Reginæ etiam testamento cautum erat, Renatum Andegauensem
Regem pro defuncto fratre iusserat. Parum in eo præsidii erat, qui superiori tẽpore dum
de Lotaringiæ principatu Carolo Duce socero defuncto, cum Antonio Vallemontensi
Comite eiusdem fratre certat armis, libertatem amiserat, captus in pugna atque in Bur-
gundi Ducis potestatem traditus: cum quo armorũ societas Antonio erat. Ex vtroque
casu quantum dolorem Violantes Regina Andegauensium mater ceperit, explicare su-
peruacaneum sit. res ipsa indicat. multum ei familiæ superi per hæc tempora aduersati
videntur, Gallorum genti infensi, an Aragoniis propitii. Sed est fere, vt aliarum rerum
sic felicitatis orbis. per varias gentes, atque familias inerrat nulli propria. Neapoli à mul-
titudine, qui summæ rerum præessent, Otinus Caracciolus, Georgius Alamanus, & Bal-
tassar Ratta delecti, Andegauensis factionis facile principes, studio, arteque multitudi-
nis concitandæ præstantes. Decessere etiam magni in Hispania viri. In eo numero Ro-
dericum Velascum Palentinum Episcopum miserabili casu, familiæ cocus peremit, Io-
annes nomine. Emota forte mente nodosum stipitem eccur gestaret, rogantibus ioco
aulicis respondere erat solitus, mactando Episcopo. Vocem barbarã (erat enim natione
externus) non intelligentibus risum mouens, mox verissimas lachrymas excussit, heri se-

curi capite eo stipite comminuto. Adeo tenui filo suspensa sunt salus opesque hominum.

Bellum Mauricum. Cap. *VIII.*

FOEDA hyems fuit in Hispania, continuis imbribus, fluuiorũ illuuie, viç luto impeditæ, vix vt commeandi facultas esset. multa ædificia vi inundantium aquarum euersa. Vallisoleti, atque Medinæ Campestri, vis mali maximè incubuit, molæ frumentariæ impeditę diebus quadraginta, cocto frumento homines vixere. Hispali Bætis ad summa vrbis mœnia minus duobus cubitis excreuit. ciues in metu pars naues scandere: pars diu noctuque rimas omnes stipare nequa penetraret aqua. Ad quintum kalendas Nouembris cœptę tempestates, ad octauum kalen. Aprilis tenuerunt. Magna caritas annonæ. solicitudo par. belli tamen Maurici cura non intermittebatur, inter aduersa & secunda variantis. Diegus Ribera Antelatus impugnanda Alora, sagittæ ictu ex muro emissæ perierat. alia parte Ioannes Fagiardus Alfonsi Antelati filius, fuerat à Mauris in pugna tumultuaria occisus. Diego Perafanius filius suffectus est à Rege, quindecim quamuis annos natus. ea gratia paternis meritis habita est. & erat præclara indole virtutis, vt in ea ætate. Solicitudinem nostrorum animis ex iis casibus incussam nouus nuncius mitigauit. à Roderico Manrico Petri Antelati filio Oscam in Bastetanis firmissimum municipium, admotis scalis vi captum. Validam etiam Maurorum manum, quæ auxilio superuenerat. Casorlæ Antelati, & vallis Cornegiæ reguli accursu fusam cæsamque: Maurorum fuga deditam nostris arcem. Lætitia ex ea victoria suscepta breui euanuit, maiori quàm intulerant accepta clade. Guterrius Alcantaræ Magister Archidonam expugnaturus cum octingentis equitibus, peditum dimidiato numero in eos fines inuectus, cognito ex speculis eius itinere, atque fumo significato finitimis, iniquis ad transitũ locis circumsessus à quingentis hostibus, qua sagittariis, qua funditoribus, ferme omnibus sociis amissis, vix ipse cum paucis aufugit. improuiso barbarorũ aduentu, & contemplatione periculi, stupor omnium animos occupauit: & quasi torpore quodam membra diriguerunt. Cautior alieno periculo cladeque Ferdinandus Vallis Cornegiæ regulus Huelmæ propemodum captæ obsidione discessit: cum validas Maurorũ copias auxilio obsessis venire, esset nunciatũ. & est non minoris virtutis aliquando cedere quam in pericula irruere: maioris hoc aliquanto animi, illud prudentioris consilii, se atque suos ad meliora tẽpora conseruasse. vti tunc accidit. auctis enim mox viribus, adiunctoque Giennẽsi Episcopo, cum mille & quingentis equitibus, sex peditum millibus Guidixensem agrum vrere, maturas segetes corrumpere, magna incolarum calamitate. Maior equitum numerus Granata venerat, ad quadraginta millia pedites. cum ea multitudine conferre signa non est veritus. consilium non fuisse temerarium, vnde audacia famã habet, euentus docuit, victoria à nostris parta. quadringenti hostes ceciderunt: fugerunt alii metu vincente pudorem. Fugiẽtes nox texit. Perecę Antelati eo die virtus emicuit. confosso equo, crureque vulnerato in pedes desiliens, circumfusos hostes magno animo sustinuit, submouitque mortis contemptu validior. incruẽta nostris victoria non fuit. sauciati non pauci. nonnulli desiderati. In Contestanis non procul Osca duo oppida erant, modico spatio disiuncta, vtrunque Velis nomine. Rubri alterum, alterum Albi. Hæc oppida à Fagiardo Antelato circũsessa sunt. cõpulsi malis barbari, legitima deditionis verba nuncuparunt: si eisdem quibus antea legibus viuerent, nec maiora vectigalia pendere cogerentur. Tribus hæc annis cum Mauris gesta coniunximus, ne memoriam dispersa confunderent. Annus vnde digressi sumus, pace inter Gallos & Burgundos ex tantis motibus facta maxime illustris fuit. odia cruore ciuium exatiata erant. Carolus Rex Galliæ de Burgundo amice honorificeque loquendo pœnitentiæ fidem fecerat: neque cædis Burgundi Ducis auctorem extitisse. accessere tres Roma Cardinales ad eos Principes legati. iis vltro citroque commeantibus impetratur, vt à tribus Principib. oratores Atrebates conuenirent. de pacis ibi conditionibus agi cœptũ. discessere è conuẽtu Angli, regni Francorum riuales: ęquiorem Burgundus se præbuit sanandis reip. malis cupidior. Memoriæ Ioannis cæsi Ducis, vt honores à Franco haberentur mandatum, loco vbi cæsus erat, templo eius impensa exędificato, collegioque sacris faciendis instituto. Matisco, Altisiodorum perpetuo iure, alia oppida ad Somonam amnem data, pignoris modo loco, dum quadringenta aureorum millia mulctę nomine redderentur. Nihil nimium Franco videbatur præ cupiditate Burgundi conciliandi, distrahẽdiq; ab Anglorũ societate: haud ignaro, eo fœdere Galliæ opes, quæ nimium accisæ erant, breui restitutum iri. vti factum est. Ad famam eius fœderis ciues Parisienses excitati arma in Anglos corripuerunt: regia-

que

que vrbs ad pristinum rediit imperium. reliqua procliuia esse cœperunt; quæ eatenus fuerant ardua atrociaque. Nostræ historiæ pace Atrebatensi facienda, Isabellæ Burgundo nuptæ præclaram extitisse operam confirmant: & cum Rege Gallo coram colloquio habito de conditionibus egisse aiunt: ex fide, an ex gratia gentis Lusitanæ in incerto habeo. Illud constat Reginis Aragoniæ, & Vasconum, cum viri Reges Caietam obsidione premerent, vti mox est explicandum, à Castellæ Rege qui Madrito Butracũ Eneci Mendozii inuitatu contendebat, ludis & conuiuiis remissurus animum; datũ, vt induciarum tempus ad Nouembris kalendas prorogaretur. Ioannes Luna Illuecę dominus, in eam rem legatus, Aluaro id gentili suasit, læto ad reliquam felicitatem filii natali: quem recens vxor Madriti pepererat. infanti Ioanni nomen fuit, magna lætitia Regis & procerum: quæ omnia quanto magis simulata erant, eo maioribus officiis Aluari gratiã promereri certantium.

Aragonius, & fratres capti. CAPVT VIIII.

CARACCIOLI, Ludouici Andegauensis, Ioãnæ Reginæ funerib. Aragonius ad Neapolitanũ regnum tantũ non trahebatur, sine capite, sine viribus prædæ opportunũ, nullo ciuium consensu, nullis externis opibus imbecillum. multi proceres quod necesse erat prouidentes animis, an plebis imperium auersari, in qua nihil est modicum, consilio communicato, Capua vrbe cum arce occupata, in qua bello gerendo magnæ commoditates inerant, legato in Siciliam Reginaldo Aquinate studia sua, opesque Aragonio offerunt: festinaret modo, neque moraretur spem. celeritate opus esse, priusquam se aduersa factio viribus confirmaret. erant cum Aragonio tres fratres excellenti indole, idonea omnes ætate. Petrus in Sicilia relinquitur ætate minimus, qui reliquam classem colligeret. cum Vascone Henricoq;, & septem tantum triremibus, è portu Messanensi Alfonsus soluit. Pontiam insulam itum: deinde Aenariam, mox Suessam: vbi proceres magno numero Capua profecti eius aduentum expectabant: atque in his princeps Antonius Marsanus Suessę Dux. In ea vrbe de ratione belli collatis sententiis desideratum. Caietam primùm impugnare visũ est. Maii Nonis classe Aragonia & terrestribus Neapolitanorum procerum copiis, terra marique circumsessa. affuit Tarentinus cum copiis euocatus. trahebatur obsidio: Aragoniusque Orlandi monte, qui vrbi imminet occupato, in spem venerat, breui eam ciuitatem obtinendi, commeatus inopia non minus quam externo metu laborantem. Ciues ad deditionem inclinabant. Genuenses, quorum erat in ea vrbe magnus numerus mercaturę exercendę per causam, vnde genti amplissimę opes publice priuatimq;, obstinatis animis vrbem defendendam censent, ductore impulsoreq; Francisco Spinula. inutilis turba eiicitur: quos Aragonius benigne habitos, ciboque recreatos in pacata loca dimisit. multum ea humanitate tum obsessorum ciuiũ, tum totius prouinciæ animi conciliati sunt. Genuensis senatus, & suorum commiseratione, & Philippi Mediolanensis iussu incitatus instructam classem auxilio mittit, frumento & commeatu onustam. Dux classi datus Blasius Assaretus propter rei militaris & nauticæ peritiam ex infimo loco, nam precarium quęstum iuuenis fecerat, ad eum honorem euectus. Duodecim onerariæ erant, duæ triremes, vna biremis. Aragonius cognito Genuensis classis aduẽtu, instructis ipse onerariis quatuordecim, vndecim rostratis nauibus obuiam hosti procedit. Sequũtur proceres ferme ad vnum Regis exẽplo prouocati, certaq; victoriæ spe. Ad Pontiam insulam Aragonii, ad Terracinæ litus hostium classis erat. Genuenses misso caduceatore denunciant Regi Aragonio, non pugnandi voluntate, sed opitulandi ciuibus commeatumque importandi missos. si id detur, discessuros sine certamine. magno id Aragoniorum risu est auditum: neque à conuitiis temperatum. expediũtur arma. ante pugnæ initium tres Genuensium naues à reliquo agmine seiunctæ, altum petere cœperunt eo consilio, vt in ipso conflictu secundis à puppi flatibus hostilem classem à tergo adorirentur. Aragonii fugam interpretati, nullo ordine hostilem classem inuadunt, quasi ad prædam, victoriamq; illud metuentes ne celeritate euaderent. Aragonius in hostium prætoriam impetum facit. Blasius circunducta repente naui regiam nauim à puppi magna vi telorum, lapidumque obruit pondere grauem, & saburra vniuersa in alteram partem inclinatam. idem à reliquis factum nauibus. ferreis inter se vncis iunctę veluti in solo pugnabatur. vincebant Aragonii numero, sed sua multitudine impediti, & pleriq; nausea ex mari laborantes, oneri potius quam vsui erant. Genuenses mari assueti nautę ac milites, scientia talium rerum superabant. triremiũ nullus vsus propter iunctarum inter se nauium magnitudinem. ad multum diei pugna processerat: cum tres Genuensium naues, quas fugientium speciem præbuisse dictum est, flexo cursu in regias

impactæ pepererunt victoriã. In regiam nauim trãsgressi, hostes ad deditionẽ hortabantur. fœda rerum facies, permixtus cædentium cęsorumque clamor. nihil imperio, neque consilio geri. fors omnia regere. Nauis regia fatiscente carina aquam accipere. periculo nunciato, Aragonius Philippo Duci deditionem facit quamuis absẽti. In ea naui Tarentinus & Suessanus capti sunt. aliis duodecim nauibus quæ in hostium potestatem venerunt, ingens captiuorum numerus fuit; Rex quoque Vasconum, quem in ipso conflictu Rodericus Reboledus lateri adhærens à cæde seruarat, & Henricus Aragonius. de Petro auctores variant: quidam pugnę interfuisse disputant, & cum tribus triremibus euasisse nocte tectum, alii ad Aenariam insulam appulisse cũ reliqua ex Sicilia classe aiunt, sub ipsum pugnæ tempus. Capti præterea Raymundus Boillus Prorex Neapolitanus, Diegus Sandoualius Castri Comes, & filii Fernandus, Diegusque, Ioannes Sotomaior, Enecus Daualus Dauali Magistri equitum filius, nepósque ex Bertrãdo filio Enecus Gueuara, Reges ex Hispania ad hoc bellum secuti. Secundum victoriam facta à Caietanis eruptione nostrorum castra capta, direpta spolia castrensia, & ampla Principum supellex quæ relicta erat. Præsidii castrensis pars in hostium potestatem venerunt, alii per deuia loca, & occultos tramites fuga euaserunt. Cæcas hominum mentes, improuida consilia, varios & commutabiles rerum casus. quis non existimaret de rebus Aragoniis in Italiã actum, amissa victoria & quasi de manibus elapsa? victis ad regnum facilius recuperandum factus est gradus, erepta libertas maioris gloriæ occasio extitit. quis crederet? sic humanæ cogitationes in contrarium sæpe vertuntur, non temeritate fortunæ, sed arcano & altiori consilio gubernatæ die Veneris Augusti Nonis pugnatum ad Pontiã insulã est.

Aragonius & fratres libertati redditi. CAPVT X.

COMMISSA pugna Reges, atque è trecentis amplissimo genere captiuis, pars maxima Mediolanum a Blasio victore deducti, amplissimi triumphi species, neque à multis annis visa. alii Genuæ relicti, vt nauatæ operæ ea merces esset. tota Italia expectatione euentus suspẽsa, ecquo pacto Dux nobilissima victoria vsurus esset, cogitabat. illius opes ante formidolosæ finitimis, nunc etiam à longinquis timebãtur. Ne totius Italiæ imperium inuaderet ardenti Princeps ingenio, imperii auidus, continuis bellis exercitus. Multum ille cum animo deliberare, quid facto opus esset. A captiuis Regibus iniquas conditiones extorqueret? libertatis pretium exigeret? præsenti id fructu lætum esset: verendum tamen, ne acceptam illi iniuriam vindicarent suis, & amicorum armis: victique, vt erant soliti, cum victoribus tamen certamen grauius instaurarent. Magnifice exceptos coleret, & gratuita libertate sibi deuinciret? gloriosum id consilium toto orbe terrarum foret: sed ne captando inanen nominis famam, imperii amplificandi occasionem amitteret, atque ancipitis aleę spem subiret considerandum raro ex sententia cedentem. magna homines beneficia cum soluẽdo non sint, insigni maleficio compensare consueuisse. Vicit laudis studium. Principes splendide domi habitos, vt socios, vt amicos cum amplissimis muneribus dimittere constituit. Aragonium etiam cum assensu audiuit, disputantem coram multisque exemplis confirmantem, Gallis immodicum ingeniũ esse, neque vllis imperii finibus resistere. Mediolanenses Duces euertendi consilia sæpe agitasse: neque animos esse mutatos. si Italiæ litoribus assueuissent, parto Neapolitano imperio Ligures Galliæ finitimos amicosque haud diu in fide futuros. neq; nouãdarum rerũ finem fore nisi vniuersa Italia occupata. Io. Galeacio patri, maioribus aliis Gallicos spiritus suspectos sẽper fuisse. Hæc agebantur Mediolani in arce: cùm Isabella à viro Renato, quem captiuum teneri dictum est. præmissa mari Genuam primum, deinde Caietam, Neapolim postremo, ad quintumdecimum kal. Nouembris appulsa factionis opes vehemẽter confirmauit, copiis etiã ad Eugenio Pontifice adiuta: clarissima fœmina, præstanti ingenio, eximia morum suauitate. Hispania Regũ calamitate solicita, mœstaque varia belli pacisque cõsilia versabat. Cæsaraugustæ conuentus Aragonii habiti sunt. actum referente Regina de classe comparãda, ad retinendũ Sardinæ Siciliæq; imperiũ: in quas à victorib. fore impetũ suspicabãtur, nulla iã de imperio Neapolitano spe conatuve. Sorię ad Castellę & Aragonię fines colloquio Castellę Regis & sororis Aragonię reginę, inducię inter eas gẽtes antea pactę, in quinq; alios mẽses productę. Alienę calamitati insultarę iniquũ videbatur. euicerat iusta cõmiseratio Castellę Principũ animos. Soria dicessũ, & Eleonorã reginã Medinę Cãpestri decessisse nunciatum est, dimidiato mense Decẽbri, dolore interclusa anima, quem ex filiorum casu accepit grauissimum scilicet. repentinus obitus eam opinionem confirmauit præ dolore extinctam, lectissimam fœminam & tantorum Principum matrem.

trem. multis locis iusta exequiarum magnifice facta: Còpluti à Castellæ Rege, à Regina vxore Madrigale. Defunctę tumulus in D. Ioannis matronarum cœnobio compositus, quod sua impensa constructum domicilio ipsa delegerat. Mediolani inter Ducem & Reges fœdus factum, eosdem sine exceptione amicos inimicosque futuros. Dux ad regnum Neapolitanum obtinendum vires & copias est pactus. Rex impugnandis Mediolanensis hostibus omnem opem est pollicitus. magnam id fœdus solicitudinem incussit tũ Italis, tum externis nationibus. Rex Vasco in Hispaniam dimittitur cum ampla potestate rem Aragoniam gubernandi. conquirenda pecunia erat, nouę conscribendę militares copiæ, numerosa classis instruenda. Tarentinus, & Suessanus amandati Neapolim, vt suorum animos confirmarent: Petrum iuberent cum classe è Sicilia rebus opitulari. secuta Regis præceptum industria militum festinatioque. Aenariam appulsa Siculorum classe, Caieta venit in potestatem, dedente Lansaloto ciue Neapolitano eius vrbis præfecto, ad octauum kal. Ianuarii ineunte anno millesimo quadringentesimo trigesimosexto. Proximis 1436.
dieb. Aragonius libertati redditus, (memorabilẽ omnib. seculis Philippi liberalitatem) Portum Veneris abiit: quod oppidum, atque Ilicis inter tantas procellas in fide Aragonii manserant in Genuensi litore, magis Aragonii præsidii metu, quã syncera oppidanorum voluntate. Aduersas secundasque Aragonii res ostentis de cœlo significatas memorant. iis quantam fidem res meretur ex se quisque statuat, adiungatque. vulgata receptaque passim præterire consilium non erat. Quo die ad Pontiam pugnatum est, pontis qui ad Cæsaraugustã Ibero imponebatur, amplissimo in paucis & nobilissimo structuræ genere, præcipuus arcus sub meridiem nulla certa causa collapsus, quinque homines oppressit. Fortuita, ais, vulgi rumoribus in prodigium sæpe post res factas vertuntur, & religionem. esto. Quid ea quæ sequũtur? triginta sex passuum millibus infra vrbem Cæseraugustam oppidum Vililla ad Iberi ripam situm est, ex Celsæ Romanorum in Ilergetibus coloniæ ruinis constitutum: nullaque re hac tempestate, & auorum memoria nobilius, quam campana. cuius nullo mouente, insolito insolentique pulsu nobilissimos in vtranq; partem euentus significari, iis hominibus persuasum est. inepte an vero non disputo: sed oculati tamen eius miraculi testes citantur, viri non leues. Eam campanam pridie eius diei quo capti sunt Reges, sua sponte pulsatam ferunt: iterum ad tertium kal. Nouembris, proximi Ianuarii mensis Nonis tertio sonuisse: quo tempore composito Mediolani fœdere Aragonius est in libertatem restitutus. Iis prodigiis auertendis data piacula: sacrificatumque hostia diuina. Solicitæ prouincialium mentes, nuncio ex Italia allato cura leuatæ: mœrorq;, quem ex aduerso casu susceperant, metusque noui mali, quod impendere ex iis ostentis suspicabantur, publica gentis lætitia mutatus est.

Pax inter Reges Castellæ & Aragoniæ. CAPVT XI.

MOTA GENVENSIVM arma sunt: palamque à Ducis Mediolanensis auctoritate discessum. graue erat partę suo periculo & virtute de Regibus victoriæ fructum ad alios recidisse: gratiam factę pacis dimissorumque cum muneribus captiuorum, vni Philippo Mediolanensi cessisse. odium in se Aragoniæ, & Catalaunicæ gentis excitatũ: cũ quibus graues ab antiquo inimicitę extitissent. patrocinium Mediolanensium Ducum, ad quod necessitate confugerant, imperio atq; adeo dura seruitute mutatũ esse, vrebat scilicet. Hac indignatione permoti, armorum societate cum Eugenio Pontifice & Renato Andegauensi occulte constituta, arma corripiũt. Paccinus Alciatus pro Philippo Duce, Genuę cum potestate Præfectus, in populari tumultu perimitur. gladii intentati aliis. & vulnerati quidã, necatiq;. obseruare sermones, vultũ habitũq; notare: si vultus indignitate auersari præsentia, & Mediolanẽsib. fauere viderẽtur. Ergo q. in seditione populari fit, vnde plures erãt, breui omnes fuerunt. si qui contra sentiebãt, palã tamẽ assentiebãt, assentabãturq;. Auctor seditionis Frãciscus Spinula defensa nuper Caieta nobilis magnosq; ex ea re spiritus gerens: ac q. caput erat Fliscis & Fregosiis, qui Aragoniis fauebãt inimicus. Genuę auctoritatem pleraq; eo tractu oppida secuta, & ad libertatis dulcedinem excitata defecerunt, pulso Mediolanensi præsidio. Hispani captiui in custodia retẽti. Septuaginta aureorum millia ab Aragonio Rege numerata eorum redemptionis pretium. Cum Siculis mitius actum. vetusta inter vtranq; gentẽ hospitii atq; commercii iura extabant. sine pretio dimissi. tres modo Ioannis Vintimillii filii diu Genuæ retenti ex odio, an maioris pretii spe incertum. Sed Aragonius tamen Philippi Ducis hortatu, Genuensium motus compescere aggressus ea classe quæ à Petro fratre Caieta missa erat, destitit conatu: cum id longum esset in tanta gẽtis consternatione: & festinãti ad Neapolitana sceptra omnis

mora esset grauis, haud ignaro in bellis ciuilibus diem & horam potius, nisi prouisum sit, magnas sæpe agendi opportunitates corrumpere. nihil esse festinatione salutarius. Ergo è Portu Veneris Henricus missus est in Hispaniam Emporitano principatu donatus, quoniam induciarum tempus exibat, rebus præsidium si se ea parte Castellæ arma commouerent. Rex ipse Caietam classe appulit ad quartum Nonas Februarii. Terracina interea à Petro fratre occupata, magno Eug. Pontificis dolore, in cuius ditione erat, tantum sibi Aragonios sumere, vt Neapolitano imperio non cōtēti, de vniuersa Italia cogitarent: neque sacrosanctæ maiestatis reuerētia, neq; religione moueri vlla feroces & barbaros, durumq; hominum genus & asperum conquerebatur scilicet. Neapolitanorum procerum & militum concursus Caietam factus est. copiarum Dux Franciscus Picininus renunciatur. Philippi Ducis gratiæ datum, apud quem Nicolaus Francisci pater præcipuum auctoritatis locum rebus omnibus occupabat, clarissimus ea tempestate copiarum Dux, magno rei militaris vsu, cum veteribus comparandus. Ardebat Italia armorum apparatu. aliæ vrbes ad noui belli expectationem suspensæ: aliæ ad pellendos Aragonios fœdere inter se facto coniurabant, Veneti, Florentini, Genuenses maximè, adiutore impulsoreque Eugenio Pontifice, odio gentis nostræ, an Gallicæ amore vires conferebant. In Hispania bellum Mauricum trahebatur. inter alios Reges sancita pax, magna Vasconis contentione multoque conatu, vires gentis in Italiam vertere cogitantis, posita rerum Hispaniensium cura. Geminæ arces Galea & Castillegia Mauris dedentibus agente Roderico Manrico in potestatem sunt redactæ. concepta ex iis rebus lætitia breui mœrore mutata, tristi casu Nieblæ Comitis: quem Heracleam ad freti Gaditani angustias positum oppidū, obsidentem (in eo virtutem ostentare & Regi suo gratificari cupiebat) in tumultuaria pugna sese ad classem recipientem cum quadraginta sociis submersum fuisse nunciabatur, accurrentium pondere euersa oppressaque cymba, quo se maximè tempore Oceani æstus statis horis concitabat. Ioannes Gusmanius paterno casu perculsus, & de summa rerum diffidens soluta continuo obsidione Hispalim abiit. Hic in Assidoniæ Ducibus primus fuit, Regis dono post aliquantum tempus. is honos doloris blandimentum, nauatæ operæ merces accessit nobilissimæ Gusmaniorum familiæ, atque in paucis præpotenti in Hispania. Toleti Castellæ Rex erat, quo Compluto & Madrito lustratis sese retulerat. ludis regia, & festa lætitia personabat, modica aut nulla belli cura. nouæ & maioris lætitiæ materia adiuncta, sancita in ea vrbe pace inter Castellam Aragoniā & Vascones ad quartum Nonas Septemb. Alfonsus Borgia Valentinus Episcopus, Io. Luna aliiq; viri Principes ex Aragonia legati. his adiuncti Toletanus Præsul, Calatrauæ Magister, Rodericus Beneuentanus sermone vltro citroq; & longa disputatione habita, has fœderis conditiones scripserunt. Blanca Vasconis filia maior Henrico nubito Castellæ Regis filio. Dotis nomine Medina, Olmedum, Roa, Villenæ principatus puellæ dantor. Si proles ex coniugio nata non sit, ea oppida ad Castellæ ditionem redeunto. Eo euentu Vasconi pacto annuo auri pondere ablata oppida compensantor. Henrico Aragonio omnino quinq; florenorum millia quotannis dantor, vxori tria millia. Capta ad regnorum fines oppida & arces, ad veteres dominos redeunto. Perfugis venia concessa esto: præterquam Comiti Castrio: & Alcantaræ Magistro, præterea Gotifredo Cortesio Marchioni: quem Vasco excipiendum iudicauit, hominem inquietum, cupidum rerum nouarum & memoria generis in regni cupiditatem impulsum. His conditionibus induciæ pace mutatæ: armaq; sociata aduersus omnes gentes Principesq;. excepti modo Lusitanus Gallusq; à Castellæ Rege sunt: ab Aragoniis Mediolanensis Dux, Gasto Fuxensis Comes, qui Ioanne patre nuper defuncto eum principatum obtinuerat, quindecim annos natus Vasconis gener Eleonora minori filia in coniugium pacta. Data ob hæc templis dona: ludi, conuiuia, omniaq; lætitiæ instrumenta, per vrbes & oppida instaurata. belli metu sublato, noua rerum facies futura in Hispania videbatur. Castri Comes venia breui impetrata, Castellæ est redditus, constantior aliquanto in fide futurus, diuturno castigatus exilio. Interea Alfonsus Aragonius Neapolitanorum animos pertētare non desistebat, consilioq; vires adiuuare. Baltassar Ratta Casertæ Comes, è gubernatorum rerum publicarum numero in partes attrahitur. idem facit Raymundus Vrsinus Nolæ Comes, ex regio sanguine vxore pacta Eleonora Vrgelitani Comitis dudum extincti filia. Capua Rex, vbi belli apparatus erat, votis nuncupatis profectus S. Seuerini Vallem, Salernum vrbem, Amalphitanū litus armis præsidiisq; capit. Sic Aragoniæ vires confirmatæ, debilitatæ hostium. Neapolis regni caput petenda erat, haud exigua victoriæ spe in tāta animorum inclinatione, tantusq; factionis copiis. confirmabant animum geminæ arces vsque adeo malis temporib. in ea vrbe

præsi-

præsidiis tamen Aragoniis retētæ: quod miraculi instar erat, ad totius belli summā omen præclarum.

Clades à Lusitanis in Africa accepta. CAPVT XII.

HORRIDA gelu & niuibus hyems fuit in Hispania, quantum mortales non meminerant. Caracæ, vbi Rex Castellę erat, septem agasones lignatum in vicinas syluas egressi, ipsis Ianuarii kal. anno MCCCC trigesimo septimo, cōstrictis præ frigore membris oppressoque calore vitali extincti sunt. niues glacie, glacies Circio concretæ multis exitio fuere. 1437 Rege iniquo anni tempore, viis à multa niue impeditis in Castellā Vlteriorem ituro, quo reipu. cura necessario vocabat, à trecētis operis summota in vtranque partem niue equitis altitudine, cumulis extātibus aggeris instar, ægre montes superati quibus vtraque prouincia dirempta est. Roa mense Maio Vxamam itū. in ea vrbe Rex substitit: Henricus Princeps Alfarum missus lautum municipium ad Vasconum fines. sequebantur è proceribus amplissimus quisque. eminebat inter omnes Aluarus recēs importunis precibus Montalbino Reginæ extorto, & ad Scalonē in Carpetanis adiecto. auctis opibus, incēsa magis inuidia, cui nulla potentia par est. Post biduum Regina Vasconum Alfarum cum filiis accessit, & splendido suorum comitatu Episcopo Pompelonensi, Petro Peralta regiæ procuratore, procerib. aliis. Duodennibus spōso sponsæq; solenni apparatu rituque sponsalia data sunt. Cæremoniæ antistes, Vxamensis Episcopus regio genere superbus. quatuor in ea lætitia diebus consumptis Vasconum Regina sponsaque filia se retulere in patriam. Abs Rege Castellæ & Henrico Principe Medinam Cāpestrem itum. est in eo oppido Petrus Manricus Antelatus Aluari, & Beneuētani consilio captus, iussu Regis Fontidoniam arcem in custodiam amandatur, mense Augusto. nouum initium turbandæ reipub. quod magna rerum moles est consecuta. causæ non sunt proditæ. Aluari euertendi consilia agitasse cum aliis proceribus euētus docuit. quod maiestatis crimen esse ea tempestate putabatur. Fuit hic annus Lusitanis infaustus maxime, clade in Africa memorabili à Mauris illata. ardebāt quinq; Lusitani Regis fratres cupiditate proferendi nominis, opes amplificandi. in Hispania qui possent angustis regionis finibus pace cum finitimis nuper sancita? in Africam maiori gloria transferre arma cogitabant aduersus infensissimam Christiano nomini gentem. Pecuniæ in stipendium redigendæ difficultas retardabat. ab Eugenio Pontifice venia peccatorum impetrata est, Oreni Comitis legati Lusitani opera, omnibus qui cruce insigni sacram militiam susciperent. Pontificis indulgentia euulgata, incondita multitudo ad arma concurrit. Ferdinandus Auisii Magister cęteris fratribus ardentior se multitudini ducem offert. Disputatur in concilio gentis de expeditionis summa, Ioannes D. Iacobi in Lusitania Magister, vnus è regiis fratribus de scripto etiam concepta sententia, negat nisi vniuersis regni copiis petendam Africam. armis, equis, virisq; potentem esse eam prouinciam. Sæpe infeliciter lacessitam futuram nunc exitio, nisi suis se viribus metiantur. audaciam præcipitem fręnandam videri. Vtinam, inquit, falsus vates sim. nisi impetum animorum tenetis, atque ad rationem reuocatis. Africani campi nostro sanguine redundabunt. His ne copiis cōfiditis? feroces ante certamen maximè, in ipso discrimine ignauissimi erunt nullo armorum vsu, nullo animorum vigore. An Mauros contemnitis? næ hic cōtēptus magno luetur malo. gentem in pericula promptam, numero infinitam, pro aris & laribus, pro liberis & vxoribus fortiter dimicaturam irritabitis. Numinis patrocinium aderit. sed maiori morum probitate conciliatum, qua quos video ad arma maxime accensos. sed si mature, si prudenter capiantur arma. temerariis votis, impuris precibus frustra superos fatigabis. Ne hic furor vestris conceptus animis magno constet, vereri me cogit, nonnullus rerum vsus, ardens patriæ & vestræ omnium salutis amor. Hæc sententia cautissimo cuiq; probabatur: in primis Petro & Alfonso regiis fratribus. vnus Henricus Ferdinandi conatus subleuabat, generis nobilitatem paresque opes literarum studiis illustrans. quod sæpe accidit, maior & sanior pars à minore & deteriore victa est. Communi consensu bellum decretū. Comparata classe, sex millia militum in naues imposita. fama vero semper maior eum numerum duplo maiorem prædicabat. id quoque incommode accidit. pridie Idus Augusti vela explicata intra dies quindecim peruentum in Africam Septæ de ratione belli disceptatum. omnibus copiis Tingis obsessa, vrbs olim Romanorum nobilissima, tunc modica, exaduersum Tartessi ad fretum posita. multa circum glarea, eoque ager frugibus infœcundus: nisi qua parte excauatæ valles vicini fontis aquis, consitis

hortis eximia amœnitate prouentuq; sunt. Obsessi dies septem & triginta magno conatu impugnati nonquam remiserunt animos, cum spe propinqua auxilii ad defensionem incitati. Phuthensis & Marrocius Reges, aliiq; Africani Principes auxilio accurrũt. sexcenta millia peditum, septuaginta equitum millia sub signis, fortassis ementiente verũ fama, traxisse feruntur. His copiis qui possent Lusitani resistere? pugnatum initio acriter, deinde multitudine circumfusa, intra munimenta nostri obsessi. in repentino terrore mœsti, fixis in terram oculis, neque respondere, neque rogare. quantum tempus dabat, abditi per tentoria, & lucem ipsam vitantes. De fuga consultum: sed quo, aut qua irent locis omnibus occupatis. victi necessitate, legatos de pace mittunt. barbari vllam fœderis conditionem fore negant, nisi Septa dedita, vniuersa Africa decedatur. graue id erat, neque in ipsorum potestate situm. pollicentur tamen modo incolumibus ire liceat. dati obsides Ferdinandus ipse Dux, aliique viri primarii. reliqui illuuie corporum deformis acies Septam primum, deinde in Lusitaniam fine anni abierunt. De sancito fœdere in concilio Principum Eboræ disputatur. iniussu Regis conditiones pactas, irritas videri communi eorum qui aderant consilio decernitur. religionem, siqua erat gens obligata, eo fœdere, satis exolui obsidibus in hostium potestate relictis: vt suis capitibus luerent, quæ stultè & temerariè promiserant. An si eadem superbia Lusitaniæ deditionem polliceri barbari vniuersæ coegissent, conditioni esset standum? Mauriciq; imperii iugum reponendum Hispaniæ? quid alia, quæ multa polliceri & indignissima potuissent? num iis gens Lusitana teneretur? Ergo Ferdinandi captiuitas perpetua fuit. Sepulcrum eius in vrbe Phuthensi loco sublimi monstratur, erectum videlicet de nostra gente trophæum. penes quem facti culpa præcipua erat, is siue casu, siue consilio Dei pœnas temeritatis princeps exsoluit.

Petrus Aragonius ad Neapolim cæsus. CAPVT XIII.

IN Hispania nouorum tumultuum metus ostendebatur, procerib. Castellæ magna ex parte abs Rege suo alienatis, Petro Manrico iniuria (sic illi prædicabant) in vincula tradito. Inter viros sacratos graue vbique de religione certamen erat. Basiliensem conuentum Episcoporum Eugenius Pontifex ab ipso pontificatus initio suspectum habens, dissoluere conatus erat. Ea via inuenta erat eludendi atque debilitandi conciliorum vires: quæ Pontificib. esse cœperant formidabiles. Reuocauit tamen, ab Imperatore Sigismundo & Cæsarino legato grauissimis literis castigatus. Patres Basilienses plus sibi auctoritatis sumentes, quam fortasse par erat, & noua ea iniuria prouocati, Eugenio Pontifici denunciarunt, nisi ad conuentum veniret, se in eum constituturos quod in desertores sacræ causæ solitum esset. Obsequi recusantem, deponendum fremunt abrogata pontificia auctoritate. Ita animatis Episcopis, Principum toto orbe Christiano non vna mens erat. alii consilio repugnare quasi præcipiti & temerario, memoria vulnerum quæ superiori schismate rei Christianæ erãt inflicta, vix dum cicatrice obducta: in primis obstitit Sigismundus Imperator quamuis à Pontifice alienatus. verum in ipso rei perficiendæ conatu decessit ad quintum Idus Decembris ecclesiæ pace ante fundata, & nunc defensa, quam diuturno imperio nobilior. Res Germanicæ in eius generum Albertum Austriæ Ducem, iam Regem Romanorum translatæ sunt. imperii insigne desumptum ipsis Kalen. Ianua-
1438. rii ineunte anno eius seculi trigesimo octauo. Quo tempore, in Hispaniæ oppido Maderuelo, quod in ditione Aluari erat in Vaccæis, lapidibus pluit, singulis puluini magnitudine, innoxiis tamen propter materiæ leuitatem. Ioannes Agreda regius præcursor ea causa missus, de re tota quæstione habita, Roam ad Castellæ Regem ex eorum lapidũ numero quosdam attulit: tristi an læto omine dubitatum. Ac ne ex euentu quidem belli Maurici, quid ea res portenderet satis intellectum. nam Huelma (Onoua veteribus) copia defensorum & mœnium firmitate munitum oppidum de Mauris Granatensibus captũ, Enneci Mendozæ Fitæ reguli ductu virtuteq; Giennensi limiti præfecti. lętitia haud diuturna fuit: Roderico Perea Casorlæ Antelato, cũ in Maurorũ fines inuectus esset, à multo maiori hostiũ numero cæso. ex mille & quadringẽtis sociis, viginti tantũ seruati fuga. neque Mauris incruenta victoria fuit. cũ multis Dux ipse Abensarraxius Granatæ Prætor in conflictu cecidit, acceptæ cladis nonnullũ leuamẽ. Ab Eugenio Põtifice Aragonius auersus. Basilieses conatus iuuare videbatur priorib. iniuriis irritatus, & nũc Ioanne Vitelesco Patriarcha Alexãdrino, cũ valida militari manu in fines Neapolitanos immisso. cuius aduẽtu magna immutatio animorũ facta erat: seq; Tarẽtinus & Casertæ Comes põtificiis partib. adiunxerãt, homines in fide parũ constãtes, ingenio mobili ac vario. cõtra Antonius Columna Aragonio cõciliatus, spe Salernitani principatus, qui ereptus ante erat, ex pacto Regis beneficio

beneficio recuperādi. breui victus Patriarcha, & Neapolitani regni finib. decedere coactus eſt, diris quāuis & milite armatus. Duo alii Principes ad officiū reuocati ipſo tēpore: quo Renatus Andegauenſis pretio tandē redempta libertate Neapolim cū claſſe appulit ad quartum decimum Kalendas Iunii. parū præſidii in Renato fuit: nulla pecunia in belli ſumptus allata. multorum tantum animi ad ſpem rerum nouarum erecti ſunt: multis locis belli flamma excitata. ſed vis maior in Marſos, & Pelignos incubuit: vbi Iacobus Caldora tanti vſus Dux Renati partes ſuſtentabat. Accurrit Renatus ipſe haud magna ſpe; cū Aragonii opes indies confirmarentur. multa eo tractu oppida & arces Aragoniis præſidiis occupatæ. & Renatus tamen hoſtem ad pugnam prouocare non dubitauit, miſſa chirotheca militari. id ex animo, an vt exiſtimationem tueretur, non ſatis conſtat. Inanis certè conatus fuit, de die & loco pugnæ controuerſia nata. A Rege Franco in Biturigibus omnium ordinum conuentu, placita Baſilieſia ſancita ea lege ſunt (Pragmaticam ſanctionem vocant) vnde ius dici mandatum: magno Eugenii dolore, quod Pontificatus maximus prope in ordinem redigi videretur, ſacerdotiis conferendis, litibus diiudicandis. eo amplius in conſilium incubuit ſoluendi Baſilienſem conuentum: vnde tot iniuriæ & noui metus extabant. nouo edicto concilium ſe Ferrariam transferre pronūciat. Cæſarinus legatus cognita Pontificis voluntate, & cum eo quinque è ſeptem qui aderant Cardinalibus Ferrariam abeunt. duo perſtitere. Mutandi loci ſpecies erat, aduētus Ioannis Palæologi Auguſti, & Patriarchæ Conſtantinopolitani, ad conciliandam pacem inter Orientis Occidentiſque Eccleſias. Ii Ferrariam delati ibiq; culti ſunt. ſed peſte graſſante, Florentiam itum Hetruriæ caput. vbi de controuerſiis, quæ latinos inter & Græcos erant, multorum dierum labore diſceptatum, maiori in præſenti ſpe, quàm in futurum prouentu. Baſilienſes patres, & ante conati Græcos ad ſe auertere, & nunc contra Eugeniū Pontificem amplius irritati quam territi, in Cæſarini locum Ludouico Cardinali Arelatenſi ſubſtituto, turbida conſilia agitare cœperunt, reipublicæ exitialia. Eugenium loco ſe moturos minabantur abrogato iure clauium, nouoque ſubrogato Pontifice. In Italia Renato Andegauenſi in Pelignis occupato iis arcibus impugnandis, quæ in hoſtium poteſtate erant: Aragonius rebus ſecundis elatus Neapolim vrbem belli regnique caput petere conſtituit, iuuentutis diſceſſu Renatum ſecutæ præſidio nudatam: ac ne commeatu quidem in multos dies comparato. Erant in Aragoniis caſtris ad quindecim hominū millia. quatuor triremes, ſeptem onerarias, plura minora nauigia claſſis numerabat, ſubuectionibus à mari prohibendis idonea. hoc apparatu vrbs nobiliſſima in paucis, numero ciuium, ędificiorum maieſtate, imperii amplitudine, mari terraque circumſeſſa ad decimum Kal. Octobris. aderant Matthæus Aquauiua Andriæ Dux, Comes Nolanus, Ioannes Vintimillius, Petrus Cardona. caſtris munitis, ſcalæ, aliaq; machinamenta comparata. copiæ locis idoneis diſtributæ, dum impetum in vrbem facere parant, fortuna quæ in humanis rebus ludere conſueuit, & proſperis aduerſa confundere, cuncta Aragonii conſilia triſti caſu conturbauit, & vno momento euertit. Petrus Aragonius ad decimum Kal. Nouemb. ſpeculandi gratia paulum à caſtris mane progreſſus, è D. Mariæ Carmelitanæ tēplo, tormento percuſſus occubuit. pila tertiò ad terram illiſa, quarto ictu eius caput comminuit. corpus ad D. Magdalenæ delatum. Alfonſus frater accurrens extincti pectus exoſculatus. Aliam, inquit, à te frater lætitiam expectabam. æternum patriæ decus, laborum & gloriæ noſtræ particeps vale. ſimul ad adſtantes conuerſus: militiæ florem, atque omnis elegantiæ, hoc die, milites amiſimus. quanto hæc cum dolore? In ipſo iuuentutis vigore, viginti ſeptem natus annos deceſſit, cælibe vita, multis bellis cum laude perfunctus. tumulus ad Oui arcem translatitio funere compoſitus. vulgus militum, ſed & populi multitudo Petri cædem in religionem vertebat, præſertim continuis imbribus, oppugnatione impedita. Ioannes Vintimillius Renato, qui obſeſſis auxilio accurrebat, ad furcas Caudinas obuiam ire iuſſus eum compulit alio itinere in Nolanum agrum deſcēdere. improuiſo Vintimillii aduentu, aliquot ex hoſtibus capti ſunt. mox compoſito agmine Neapolim rediit. Alfonſus ſoluta obſidione Capuam diſceſſit maiori impetu bellum reparaturus, cum primùm ſe hibernum tempus aperiret, duoſque reliquos fratres eo conſilio ex Hiſpania euocare conſtituit: præ cupiditate Neapolitani imperii paterna regna contēptui habens: quæ à valida Gallorū manu rapto viuere aſſueta vexari latrocinio cœperant, ductorib. Alexandro Borbonio Ioannis Borbonii filio notho, & Roderico Villandrando: qui Valliſoleti in Hiſpania natus Gallo aduerſus Anglos fortem operam nauarat, & ex gregario milite ordines duxit, decem millibus nonnunquam imperator. Robuſto corpore fuit, iracundia maxima. Ergo iis ducib. rapto viuere, & prædas agere aſſuetis, impetus in Ruſcinonenſem agrum eſt factus, magna prouincialium, Reginæque Aragoniæ, & Regis Vaſconum ſolici-

tudine,breui tamen ea tempeſtas ſedata eſt. Galli propter anni tempus hibernum in a-
liam partem flexere. Fuit hic annus Luſitanis triſtis infauſtuſque ob recentem cla-
dem Africanam, tum peſtis lue, quæ vniuerſa ferme prouincia graſſata eſt. multi mor-
tales exſtincti.Rex ipſe Eduardus ad Tomarem cœnobium,quo ſe ad vitandum pericu-
lum contulerat,febri correptus deceſſit die Veneris ad XIII.Kalend. Octobris ipſo inter-
lunio. litteris valde deditus librum etiam de regni moderatione ſcriptum reliquit, nulla
re prætereа memorabili geſta, imperio breui. Omnino annorum quinq; dierum ſeptem
& triginta.Filios reliquit Alfonſum regni ſucceſſorem ſexennem,Fernandum Viſei Du-
cem Dieghi & Emanuelis patrem,Eleonoræ & Iſabellæ. Eduardi Regis filiæ fuere Eleo-
nora Auguſta vxor Friderici tertii Imperatoris, Catharina innupta, Ioanna Caſtellæ Re-
ginæ.Regni Luſitani procuratio Eleonoræ viduæ viri teſtamento dèmandata eſt. tulere
id ægrè Luſitani fœminæ imperium,externæ præſertim auerſantes. Itaque in comitia e-
untes eo teſtamento abdicato,Petrum Conimbricæ Ducem pueri Regis patruum regni
procuratorem nominarunt.Graue id decretum Reginæ fuit: deditque litteras de iniuria
tum ad fratres,tum ad Caſtellæ Regem : nihil tamen ea diligentia profecit.

Caſtellæ motus. CAPVT XIV.

EVASERAT menſe Auguſto ſuperiore Manricus Antelatus ex arce Fontidonia,vbi ca-
ptus tenebatur, vxorq; & filiæ duæ funibus per feneſtram demiſſi, conſciis & adiuto-
ribus Gometii Carrillii cuſtodiæ pręfecti nonnullis domeſticis, vnde noui tumultus ex-
titerunt.cum eo enim Fridericus maris Præfectus,Petrus Stunica Ledeſmię Comes,da-
ta fide acceptaq; euertendi Aluari,conſilia inter ſe communicarunt.adſciti in ſocietatem
Ioannes Arellanus Camerorum,Petrus Mẽdoza Almaſani reguli, Ludouicus Cerda Me
dinę Celinæ Comes.adiecti paulo poſt Vxamenſis Epiſcopus multis in ea temporis per-
turbatione occupatis arcibus magnum factioni momentum, præter hos Beneuentanus,
Touarius,Quignonii fratres.Rei perficiendæ haud facilis erat via, in tanta Aluari gratia,
potentia,auctoritate. Medinæ, cui à Riuo ſicco nomen eſt,equi, arma, milites, cæteraq;,
quæ ex vſu belli futura erant,diligenter comparata. tanti conatus celeritate erant occu-
1439. pandi.Rex Caſtellæ Madrigale vbi ſe tenebat menſe Februario principio anni milleſimi
quadringenteſimi trigeſimi noni,Roam profectus eſt.ſequebantur Henricus filius, Alua
rus ipſe, Comites Hari Caſtriq;, Calatrauæ Magiſter, Epiſcopi Toletanus & Palentinus.
præterea Lupus Barrientus nuper Segobienſis Præſul creatus. ea merces fuerat Henrici
Principis iuuentutis literis informatæ.Literæ à coniuratis ad Regem ſupplices miſſę. Ea-
rum ſumma erat:Se quidem paratos eſſe imperata facere, vt ſubditos deceret, iis maiori-
bus natos,ea nobilitate:modò Regis & filii Principis arbitratu. Rempublicam ad cuiuſ-
quam priuati voluntatem inuerti, Regemq; ipſum in alieno mancipio eſſe, neque leges
prouinciæ pati:neque tantam ipſos ignominiam tolerare debuiſſe.An æquum videretur
aduerſus vnum hominem,neque imperia magiſtratuum, neque nobilitatem, neq; leges
valere?Id ſi eſſet mutatum,arma ad prohibendas iniurias neceſſario ſumpta,continuò po
ſituros.Ad has literas nullum abs Rege reſponſum datum eſt. Venerat ex Gallia Villan-
drandus cum quatuor equitum millibus auxilio,Ribadei principatu à Rege Caſtellæ in-
uitatus. Aragonii fratres Vaſco, Henricuſque Caſtellæ turbationem , ſuam occaſionem
facere conſtituentes,atque in ſtudium incitati priſtinæ ditionis recuperandæ, quingen-
tis equitibus ſtipati in Caſtellæ fines ingreſſi. vno tempore à Rege & coniuratis ad ſocie-
tatem inuitantur.conſilio illi inter ſe communicato, Vaſco quidem Cuellarem, vbi Ca-
ſtellæ Rex erat, profectus eſt : Henricus Pennafielem abiit, ſuæ antea ditionis oppidum,
quorſum res commotæ euaderent expectare conſtituens:atque iis ſe adiungere paratus,
vnde maior certiorque ſpes oſtenderetur priſtinarum opum recuperandarum. Valliſo-
letum interea ab Eneco Stunica Ledeſmii Comitis fratre occupatum erat,præſidio quin
gentorum equitum.Id municipium magnum,atque opulentum,ibique frumentum ma-
gna copia, & commeatus affatim,quæ poſt quam à coniuratis comperta ſunt, eo ſeſe fre-
quentes contulerunt.Caſtellę Rex eo nuncio perculſus:fatali ſuorum defectione ne reſ-
publica grauem plagam acciperet, Olmedum abiit, ex propinquo imminentes motus
procurare ſatagens: ac in primis Henricum Aragonium traducere in partes. eo conatu
varia Principum colloquia habita:Renedi primum,deinde Tudelæ,poſtremo Tordeſil-
læ.Sed ea res fruſtra tentata : cùm Henricus operam ſuam aliquandiu licitatus, coniura-
tis demum ſe Principib.adiunxiſſet, Vaſconis (ſic eſt creditũ)conſilio:vt quicunq; cõten-
tionis exitus eſſet,apud vtroſq; pręſidiũ ipſorũ reb.eſſet paratũ.& procerũ magna pars poſ
ſeſſione eorũ oppidorũ cõtaminata,quæ Aragoniis detracta erãt,morã paci variis artib.af
ferebãt. q̃ niſi iis oppidis reſtitutis,coaleſcere nõ poſſe exploratũ erat. Solicita prouincia,
& ad

& ad expectationē belli ciuilis suspēsa, affuere viri sancti quib. aut morū probitas, aut eruditionis opinio auctoritatē maximè dabāt. Principes adeunt, docentq́;, quāto cū periculo pax publica importunis dissidiis turbaretur. Si maximè viribus fiderēt, incerta pro certis stultè mutari. Bellum sumere facile esse, exitū fore proculdubio exitialem, alteri minimū parti. Proinde sibi & reipublicæ consulerent: neque florentes Castellæ res importuna contentione perditum irent. Societatis, amicitiæque coniungendæ fore copiam, gladiis nondum fraterno sanguine infectis. Constitutum multo labore, vti ad Castrum Nunnium Principes colloquerentur, de conditionibus pacis coram disceptaturi. Quo tempore ex Italia nunciatum est, Arcem nouam, quæ Neapoli Aragonio præsidio tenebatur, diuturna obsidione fatigatam redactamque ad supremam annonæ difficultatem, hostibus deditam, nono Kalendas Septembris, Aragonio nequicquam opem ferre omnib. copiis conato. Sed eam tamen iniuriam Salerno in Picentinis recepto, multisque aliis oppidis ad ditionem subiunctis egregiè compensatam. Inter Castellæ proceres fœdus tandem ad Castrum Nunnium his conditionibus est factum. Aluarus Curia abesto semestri spatio, sublata etiam literas ad Regem scribendi facultate. Aragoniis fratribus oppida & honores, quæ ablata erant redduntor: aut pecuniæ tantum annuæ, quantum arbitri iudicabunt. Copiis militaribus missio esto. Vrbibus coniurati occupatis præsidia detrahunto. Neu fraudi cuiquam esto Aragonias partes superiori tempore, nunc coniuratos proceres fuisse secutos. Sic Henrico quidem D. Iacobi Magisterium restitutū est: Vasconi Cuellar municipium. Aluaro æqua permutatione Sepuluega pro eo oppido datum. Castellæ Rex Taurum digressus. quo tempore nunciatum est, Catharinam sororem Hērico nuptam, dolore partus Cæsaraugustæ obiisse ad quartum decimum Kalendas Nouembris, nulla relicta prole. missi Segobiensis Episcopus, & Ioannes Luna Prior Hospitalarius, qui Principis luctum in ea calamitate leuarent. Aluarus Sepuluegam abiit ad quartum Kalendas Nouembris supra bonum, atque honestum perculsus, neque frenare iram, neque moderari linguam, vir egregius alioqui. vno solatio exilium sustentans quòd breui rerum mutationem fore prouidebat animo. Abeuntem Ioannes Sylua regius Vexillifer, Petrus Acunius, Gometius Carillius, alii nobiles prosecuti: beneficiorum memoria, an meliori in futurum spe. In conuentu Basiliensi damnato tandem Eugenii nomine, Amadeus Sabaudus Pontifex salutatur Nonis Nouembris, Felicis quinti nomine indito. Is primum Comes Sabaudiæ, deinde Dux cùm quadraginta annis fuisset, abdicato principatu, ac aulæ cultu relicto, in eremum abiit, purioris vitæ studio incensus, sex senioribus ex suorum nobilitate comitibus. id Eugenii felicitati tributum est, quòd parum ea electione Principes sunt commoti: ne Philippus quidem Mediolanensis Amadei gener, Eugenii, ac Venetorum hostis: neque Aragonius eidē infensus causam Renati hostis summo studio defendenti, nouum Pontificem venerari in animum induxere: memoria credo superioris dissidii, vnde tantæ calamitates extiterant. aut Basiliensium Patrum auctoritate fluxa, quæ fortasse celeritate valuisset. Tametsi ad annum eius seculi quadragesimum septimum in conuentu perstiterunt. quo tempore Ludouici Galliæ Delphini armis disturbati, & Friderici Imperatoris, qui Alberto successerat præcepto prohibiti, soluto raptim cōuentu redierunt in patriam. Felix ipse nouus Pontifex aliquanto post pontificiis insignib. positis honore purpuræ & Sabaudiæ legatione à Nicolao Pōtifice Eugenii successore annis consequentibus donatus est. Hic finis non vno tempore Castellæ atq; Ecclesiæ dissidiorum fuit, nouarum rursus rerum initium. quod alia narratione explicandum est.

Noui in Castella motus. CAPVT XV.

CIVILIA in Castella arma cepisse finem videbantur, quasi Aluari calamitate vniuersa prouincia expiata. cùm repentè & præter opinionem noui tumultus concitati sunt. Nullis finib. ambitio resistit: in omne fas, nefasq; auida rapitur ferox importunaq;. Regis imbecilla mens erat, neque curis imperii satis idonea, nisi alieno præsidio, consilioq; adiuta. ea re cognita proceres primum gratiæ, & auctoritatis locum apud Regem variis artibus captare: ante omnes Fridericus maris Præfectus: cuius erat ingenium varium, flexibile, multiplex: & quem Aluarus pro se maximè vicarium substitui rebus gerendis sua apud Regem commendatione curarat. Aragonii fratres sua se opinione deludi ægrè ferre: industriæque fructum pellendo Aluaro, ad quem minimè oporteret recidisse, dolere scilicet. rara fides inter socios asseclasque aulæ. Metandis Tauri hospitiis inter vtriusque partis domesticos & necessarios conuitiis & probris initium rixæ quæri visum. in Rege parum consilii erat, parum auctoritatis proceribus

coercendis. consilio eorum, qui Aluaro fauebant, Medina Campestri per speciem venationis egressus, raptim Salmanticam abiit, amplam munitamq; in Vectonibus ciuitatem, 1440 ineunte salutis anno millesimo quadringentesimo quadragesimo. Abeuntis vestigia Aragonii fratres, Comites Beneuentani, Ledesmiæ, Hari, Castanedæ, Valentiæ, præterea Enecus Mendoza prosecuti Madrigale sunt: adiunctis sexcentis equitibus, vim facere Principi si obsisteretur parati. miseram conditionem pudendamque. vix Castellæ Rex acceptus Salmanticæ, procerum aduentu nunciato citato itinere Bonillam abiit, munitum iis locis oppidum incolarum fide, mœniumque firmitate. Inde legati abs Rege missi sunt ad Aragonios fratres fide ab iis accepta Salmanticam prius, deinde Abulam, quo se proceres contulerunt, eius vrbis præoccupandæ spe, vtriusque legationis princeps Guterrius Toletus Hispalensis Præsul iuit, fidei erga Regem constantia in paucis ea tempestate nobilis, qui illi gradus ad ampliores honores fuit. parum ea diligentia profectum. proceres tantùm idoneum hominem nacti, literas ad Regem dederunt, supplices quidē, præceptis tamen ex intima philosophia petitis ad rem publicam gubernandam graues, q; caput erat, in Aluarum criminosas. Rempublicam impotenter habere solitum. Bona publica, & priuata domum auertere. iudicia inuertere. neque humani quidquam, neque diuini sanctum ducere. Hæc partim vera, partim ex odio afficta esse Rex non ignorabat: verum quasi magicis cantionibus emota mente, aures surdas præbebat, salutaria monentib. nihil responsi datum. contra à proceribus Hari & Beneuēti Comites ad Regem legati peruicerunt, vti regni conuentus Vallisoleti essent. ibi Rex & proceres de vniuerso reipublicæ statu deliberarent: arbitris iis Comitibus de tota controuersia iudicaretur. Sic factum, vt neque vrbes ante à coniuratis occupatæ redderentur, & denuo caperentur aliæ. earum hæc sunt nomina: Legio, Segobia, Zamora seu Sentica, Salmantica, Vallisoletum, Abula, Burgi, Placentia, Caraca. præterea Toletum ab Henrico Aragonio recens occupata est Petro Aiala dedente: qui arci præfectus, vrbi Prætor abs Rege datus, principem in ea vrbe auctoritatis & potentiæ locum tenebat. Vallisoleti, quo mense Aprili conuētum est, nihil prius actum, quàm vt fide publica Aluarus reuocaretur. Ea cogitatio Regis pectori infixa erat: cuius voluntati repugnare periculosum, obsequi miserum erat. sed vicit tamen metus honestatem. amplissimis verbis literæ in eam sententiam datæ ordinū consensu. officio quisque Aluari gratiam præoccupare satagebat. Vrbes ad Regis potestatem redierunt, Toletum in primis. De iudiciis restituendis actum: tuta non erat alioqui innocentia in tanta temporum licentia; vis & latrocinia vigebant, fluxa auctoritate magistratuum. Frustra is conatus susceptus: quin nouæ enatæ difficultates, Henrici Principis Castellæ alienatione. Maligni sideris vi factum arbitror, vt per hæc tempora præcipuam reb. omnibus auctoritatem aulici obtinerent, argumento horum Principum patris & filii, qui ea fuerunt mentis & prudentiæ imbecillitate, vt semper alieno imperio obnoxii viuerēt. Ioannes Paciecus Alfonso Gironio Belmontis regulo natus, Hērico Principi à primis annis assuetus, morum similitudine, aut ingenii dexteritate, præcipua apud eum gratia & auctoritate pollebat. is Aluaro euerso, à quo Principis datus erat in familiam summū potentiæ locum, vt fecit, quærere videbatur. ea superioribus Aluari meritis gratia fuit. Inter Regem & filium enatæ suspiciones sunt. se Henricus Princeps die quodam à regia subduxit, nisi Regis consiliariis quibusdam loco motis, rediturum se vllo tempore negās. vix ad multam noctem agente Vascone socero ad patrem reuocatus est. eò maiori festinatione nuptiæ maturatæ. Blanca deducente matre ad fines Vasconum, ab Alfonso Carthagena Burgensi Episcopo, Comite Hari, Fitæ regulo, ea causa legatis Vallisoletum deducta. Nuptiæ celeberrimo apparatu ad septimum Kalend. Octobris peractæ. ludicrum militare commissum, auctore Roderico Mendoza regiæ magistro: si ludus fuit, homines nobiles interfici. hastis exacuto ferro pugnatum. inter alios proceres splendore cultus, conuiuiorum apparatu certatum. & erant earum elegantiarum non minus quam militarium rerum periti. noua nupta tantum ex virgine mulier facta non est. id rumoribus primùm, deinde fama vulgatum, publicam gentis lætitiam vehementer conturbauit. Ipso tempore in Gallia de pace inter Anglos & Gallos actum, Burgundi Ducis opera. negotium Isabellæ eius vxori datum, fœminæ regia maiestate, Lusitani Regis amitę: more inter Gallos recepto, vt auctoribus mulieribus de rebus maximis transigatur. ad Flandriæ fines, quo Isabella se contulit, & oratores ab Anglo venerunt, de communi pace agi cœptum, re ingentis molis, ac lentioris spei. Libertas Carolo Aurelianensi redempta quadringentis millibus aureorum, concedente Anglo in cuius potestate erat, Burgundo annuente, ea lege vt obliuio iniuriarum inter Burgundos & Aurelianenses esset: & cælibe is toro duceret Margaritam filiam Cleuensis Ducis ex sorore Burgundi procreatam. sic post annos viginti

ginti quinque, ex quo bellis superioribus ad Blangium captus erat, Aurelianensis patriæ & imperio redditus persanctè affinitatem amicitiamq; coluit. Carolus hic filius & hæres fuit Ludouici Aurelianensis, quem à Ioanne Burgundo occisum fuisse docuimus.

Castellæ Rex captus. CAPVT XVI.

DEcesserat in ipsa nuptiarum Henrici & Blancæ lætitia Petrus Mãricus in exiguo corpore magno vir animo, callidus, audax, pius tamen & in vtramuis partem se dedisset industrius. Aluari quamuis absentis (nam Scalone se tenebat) consiliis res communes gerebantur. id ægrè coniuratis proceribus erat. præterea Henrico Principi: prorsus vt Segobiam relicto patre discesserit fine anni, ad Aragonios propensus. Paciecus amicorum intimus ægro animo subdebat faces. Toletum rursus occupata est, Petro Aiala intra mœnia Henricum Aragonium accipiente, contra quam expresse mandatum erat. addita noua iniuria captis fecialibus: qui abs Rege missi erant de offensa expostulatum. Ergo Rex vt par erat commotus, eò magnis itineribus festinauit, modico comitatu, maiestate securus. aditu prohibitus ad D. Lazari substitit, ipsa militari via, qua Madritum itur. ab Henrico Aragonio ducenti equites foras portam educti. regiis in periculo aliquanta spes, timor amplior: quippe exiguo numero aduersus armatos. expedita arma: subitarii operis munimenta constructa. grauis eo die calamitas extitisset. Henricus ne maiestatem violando nouam inuidiam conflaret, sese in vrbem retulit. Villandrandus, cuius præcipua virtus extitit, depulsi periculi præmium tulit, extortis à Rege publicis tabulis, quibus Ribadei Comitibus perpetua lege dabatur ad mensam Regis accumbere, vestisq; qua Reges vterentur omnibus annis octauo Idus Ianuarii, præstitæ operæ monimentum, quoniam eo die ineunte anno millesimo quadringentesimo quadragesimo primo, graui metu 1441.
fuerunt liberati. Torrigios discessum. in eo oppido Pelagius Ribera Malpichæ regulus cũ centum equitibus relictus præsidio est. Rex Abulam contendit. eodem Aluarus abiit de instanti bello consilia communicaturus: eò coniuratorum Principum volũtates amplius exacerbatæ sunt: quorum pars maxima Areuali se tenebat: ipsa etiam Regina Castellę aduersus virum criminationibus aures præbens, in filium & fratres caritate propensior. Episcopi Burgensis, Abulensisq; in id oppidum legati: si qua via se daret resarciendæ concordiæ. parum ea legatione profectum est. A Diego Valera qui in obsequio Hẽrici Principis erat, ad Regem literæ datæ hac sententia: Quantas calamitates respublica ex fatali Principum discordia pertulerit, commemorare non attinet. Gentis ignominiam vulnera nostra stylo retractare graue, superuacaneumque. præterita accusare facile, remediũ adhibere necessarium. De malorum auctoribus disputare quid iuuat? cuiuscunqne ea culpa sit, a Deo certè humano generi rector datus, diuinam benignitatem expromere maximè debes, condonatis subditorum peccatis. Tunc clementiæ præcipua laus, cum iræ causæ iustissimæ. Patrem te patriæ vocamus: caritatis paternæ te ea appellatio admoneat ad ignoscendum promptæ, ad vlciscendum tardæ. Sed impunè qui tantum iniuriarum prætermittatur? an non malo cogantur, quorum animi beneficiis vinci non potuerunt? Verum. sed in facto tamen cùm syncerus est animus, nulla offendendi voluntas, quamuis præpostero, iniuriæ nomen iniustè affingatur. Nulla re magis animi magnitudo, quæ magnorum Principum tibi similium virtus propria est, perspici potest, quam iniuriis hominum condonãdis. Varios & ancipites bellorum casus vitare æquum est: certamq; pacem dubiæ victoriæ præferre. quæ vt maximè esset explorata vtrauis parte cadente, tuo maximè detrimẽto constabit: ad quem subditorum calamitas referatur necesse est. Deum precor, vt suis muneribus perpetuitatem addat: gẽtis felicitatem tueatur, & propaget: nostris votis aures suas, tuas salutaria monentibus faciles præbeat. Lectæ coram Rege, deinde in senatu literæ, variè, vt cuiusque animus erat acceptæ sunt. sed tacentibus tamen cæteris, vnus Guterrius Toletus Antistes væcordi audacia elatus: Opem, inquit, Valera afferat: consiliorum satis habemus. Fuit Valera præstanti vir ingenio, bello bonus, ad cæteras dotes, quibus in tenui censu instructior nemo fuit, gemina legatione in Germaniam obita clarus. Extat ingenii monimentum, historia succincta de rebus Hispaniæ, cui ab auctore Valerianæ nomen est. Henricus Princeps patris accitu Abulam iuit: de ineunda concordia actum. Duæ Reginæ mater & socrus ab Henrico Principe, cùm se Segobiam retulisset, Nieuam euocatæ sunt: si iis auctoribus factiones componi possent. In eo oppido Blanca Regina Vasconum decessit ipsis Kalen. Aprilis. corpus in celeberrimo eius oppidi templo tumulatum creditur. magni id auctores tradunt. verum regii sepulcri, neq; eo loco, neque in Diuę Mariæ Vxuensis, quo se transferri, testamento cauit, vllum vestigiũ ex-

tat: vt mirari poſſis memoriam rei vſque adeo recentis eſſe obliteratam. Dominicani eius loci ſodales tranſlata oſſa affirmant: ſed in quem locum non tradunt. Carolus Vianæ Princeps materni regni ſucceſſor, regio nomine abſtinuit à patre coactus, an ſponte, an matris monitu. ingenium ſtudiis dederat: non vt otio marceſceret, ſed vt præceptis ſapientiæ inſtructior ad rem publicam accederet. Extant ingenii monimenta. Libri Ariſtotelis de moribus vulgari Hiſpanorum lingua donati. Breuis de Vaſconum Regib. hiſtoria. pręterea verſus non inelegantes, quos ad lyram pangere ſolitus erat, iuuenis meliori fortuna, patreque benigniore digniſſimus. Erat vnum & viginti annos natus cum mater defuncta eſt. Eius obitu ineundæ pacis cõſilia diſturbata: ſeque Caſtellæ Regina Areualum retulit. belli flamma in Carpetanis multis locis excitata. præcipui coniuratorum duces Henricus Aragonius, maris Præfectus, Beneuentanus Comes. Aluarus, Scalonæ, vbi ſe tenebat, ſuis & Toletani fratris opibus vim præſtanti animo propulſabat. variabant ſecundæ aduerſæque res. Enecus Mendoza ad Complutum, quod oppidum Toletano abſtulerat, inſidiis hoſtium exceptus, ductore Ioanne Carrillio Caſorlæ Antelato, ſupremum vitæ periculum adiit. amiſſis ſociis ipſe accepto vulnere cum paucis euaſit. Eodem tempore ad Greſmõdam oppidum ab Aluari copiis victa coniuratorum manus. cecidit in conflictu Laurentius Daualus, Dauali quondam Magiſtri equitum nepos. infelicem iuuenis caſum, lugubri carmine Ioannes Mena Poeta Cordubenſis decantauit: præſtanti vir eruditione, ea tempeſtate: condẽdis vulgari lingua carminibus in paucis celebratus. modi rudes temporis culpa. ingenium elegans fuit, amœnum, & auribus illius temporis accommodatum. Sepulchrum eius Tordelacunæ in agro Toletano monſtratur: vbi con ſequentibus annis extinctus eſt. eius ſemper in Hiſpania memoria vigebit. Vno tempore à Vaſcone cum validis copiis in Citeriorem Caſtellam itum, auxilium coniuratis, quoniam hoſtes meliora ferebant: diſperſi per agros & oppida ſpoliare, rapere, vi & ſtupris cuncta miſcentes. rerum miſerabilem faciem. à Caſtellæ Rege Medina Campeſtris atque Areualum, Vaſconi in cuius ditione erãt, detracta ſunt. Iis locis ad Naharrũ pagũ Eleonoram Reginam è Luſitania venientem conuenit. arcanis ſermonibus de pace nihil impetratum, Regis animo nouis identidem iniuriis exacerbato. Ad Luſitanas tantum controuerſias componendas legati ſunt, qui Petrum Conimbricæ Ducem officii admonerent. idem ab Alfonſo Aragonio factum ex Italia in eam rem miſſa legatio. nihil pręſtitum tamen. Petrus imperandi dulcedinem deguſtarat. gẽtis animi in propoſito externi imperii repudiandi perſtabant. malo cogere non vacabat cum vtriq; Principi tantum belli conficiendi ſupereſſet. itaque Regina Luſitaniæ orbata viro, diuulſa à filiis, imperio ſpoliata, ad vitæ finem in Caſtella permanſit. Aragonii fratres ſuarum rerum periculo permoti, relictis Carpetanis ſeſe in Vaccæos citato retulerunt, rebus præſidium. Areualum memoria veteris imperii continuo portas aperuit. Medinam promota caſtra, vbi Rex erat. leuia pro oppido prælia facta, haud memorando in alterutram partem euentu. diuturna obſidio non fuit, quibuſdam incolis aditum aperientibus, nocturno furto oppidum à coniuratis captum, ſine ſanguine tamen. Caſtellę quidem Rex ad periculum excitatus, plateas armatis equitibus occuparat. multitudo domi ſe continebat: periculi metu an ciuilis belli execratione ad arma ſegnis. Aluarus, Toletanus Pręſul eius frater, Magiſter Alcantarę, Regis monitu, hoſtes in eorum capita potiſſimum ſequituros, per auerſam portã fuga euaſerunt mutata veſte, inuolutiſque capitibus inter hoſtium cuneos ignoti. Armatum Regem coniurati quaſi ſupplices adeunt: ad genua prouoluti manum deoſculandam petũt: quaſi obſequio prompti, certanteſque minime grato in regiam vſque deducunt. tunc victi victoreſq; in mutuos amplexus ruunt. ciuilia arma mœſta lętitia deteſtantur, vnde ſpes & pręmia nulla, certa funera & luctus vtrauis parte vincẽte. Accurrere Reginæ atq; Henricus Princeps: multoque ſermone & arcano cum Rege habito, aulę miniſteria mutant, Aluari odio. Guterrius Archiepiſcopus Hiſpalenſis, Ferdinandus Toletus Albę Comes, Barrientus Segobienſis Epiſcopus, oppido diſcedere ſunt compulſi. fidei erga Regẽ conſtantia grauiſſimum crimen erat. amicitia illis tamẽ cum Aluaro inita opponebatur, motibus pacandis impedimento futura. Actum de fœdere: neque licebat repugnare, cum Rex captiui inſtar teneretur. arbitri delecti ſunt cũ ſumma decernẽdi poteſtate, Caſtellæ Regina, Hẽricus filius, Fridericus maris Præfectus, Albę Comes ea cauſa curiã reuocatus. Ab iis ſententia in Aluarum pronunciata. Vt toto ſexennio intra deſignata ditionis oppida ſe contineret, mandatum. neue ad Regem ſcriberet, niſi exemplo literarum cum Regina, & Henrico Principe communicato. Ne noua fœdera faceret: aut milites ſuis ſtipẽdiis aleret. In eam rem Ioãnem filium & nouem arces intra diem trigeſimũ obſidum loco traderet, ſequeſtris quibus à iudicibus eſſet mandatum. His rebus nunciatis, Aluarus

rus ſupra quã dici poteſt cõmotus, neq; tenere lachrymas, neq; à cõtumelis tēperare. q̃ alii ambitionem interpretabantur: alii bonum ingenium contumelia irritatũ excuſabant. in ægritudine tamen caſuq; nouas reſurgendi excogitare rationes. verum parum fidei erga proiectum erat: & omnes aditus erant præoccupati. ſe coniurati nouis affinitatib. confirmabant. Ioanna Friderici maris Præfecti filia Vaſconi, Henrico Aragonio Beatrix Beneuentani ſoror in coniugium pactæ ſunt. Diegus Sandoualius Caſtri Comes, Henrico Principi ea tempeſtate aſſiduus magno vir ingenio vtriuſque connubii auctor: quò deterſis inter Principes ſuſpicionibus in vnam euertendi Aluari curam, vti fecerunt, coniunctioribus animis incumberent.

Neapolis ab Aragonio capta. CAPVT XVII.

SVblato ciuili bello, nonnulla quies eſſe cœperat in Hiſpania: feſtaque lætitia, per vrbes & oppida. Neapolitano bello Italia vniuerſa æſtuabat. Renati vires, mora conſenuerant. vxor & filii Maſſiliam erant amandati. quæ res magnam deſperatæ victoriæ ſignificationem continebat. ſic multitudo interpretabatur, prona ſemper in deterius credulitate. Magna famæ momenta in bello ſunt. magnæ ex eo tempore animorum inclinationes factæ, præſertim Iacobo Caldora, in quo rebus certum præſidium erat, propter eximiam rei militaris ſcientiam, extincto. cum Circelli collem pontificiæ ditionis diripere pararet, repentè exanimatus, inter ſuorum manus in tentorium delatus, breui animam efflauit. reliqui Caldoræ, quæ familia præpotens erat, ad Aragonios reſpicere. Auerſa capta. Brutii dediti. ad Troiam Apuliæ vrbem Sfortiani prælio victi. reliqua omnia prona erant. Ab Eugenio Pontifice, Venetis, Florentinis, Genuenſibus, ad pellendos Aragonios tota Italia, vires denuò ſociatæ ſunt. Tridentinus Cardinalis cum decem millibus militum in fines Neapolitanos incurrit. in collectitio exercitu, moribus, voluntate, ſtudiiſq; diſcrepante, parum præſidii fuit. quin ipſo tempore Aragoniæ copiæ Neapolim ductæ. Renatus (vbi belli ſumma vertebatur) vrbem defendere conatus ſeſe intra mœnia tenuit: ciuium credo inconſtantiam veritus, an viribus diffiſus, ſi æquo marte confligeretur. Commeatus & auxilii aliquantum à Genuenſibus eſt allatum: ſed exiguum id leuamen erat præ vrbana multitudine. creuit annona, ingentiq; pretio tritici modius conſtabat. fuere qui in publico conſilio, faciente animos fame, Renato ſuaderent, vti quacunq; ratione cum hoſte paciſceretur. ducebatur obſidio. famis malum augebatur. duo fabri cæmentarii Anellus & frater, qui in caſtra transfugerant, vrbem haud magno periculo capi poſſe, docent. Si præmium operæ ſit, aditum ſe mõſtraturos. Erat aquæductus ſubterraneus, per quem ad vrbis commoditatem, ex vicino fonte aqua in puteos diducebatur: ducenti viri fortes delecti ſunt: omneſq; trãsfugis parere iuſſi. aſcenſus erat difficilis, anguſtus aditus. pleriſq; deterritis, aut pondere corporum impeditis quadraginta ſecuti ſunt prægredientes fratres. Dolabris conuulſi lapides vbi morabantur tranſitum. timidos inſolentia itineris, duces confirmant verbis exemploq;, leuantes nonnunquam manu. magno niſu ad priuatæ domus puteum peruentum. muliercula, cuius ea domus erat, viſis militib. continuò exclamat: proditura inſidias niſi celeriter oppreſſa vox eſſet. Sol exortus erat, nihilque Regi ſignificatum, metu an negligentia. omnes cæſos eſſe creditum. copiæ tamẽ, quę paratæ erant ad muros ſuccedere iuſſæ. remiſſa pugna eſt, cùm nihil in vrbe nouari cernerent. Quadraginta milites, ſiue ad clamorem pugnantiũ exciti, ſiue re neceſſaria compulſi (nam inſidiæ detectæ erant) vicinam muri turrim deſertam cuſtodibus, occupãt: cui Sophiæ nomen eſt. accurrit Aragonius præſidio futurus: accurrit Renatus ad periculum. eratque turrim recepturus, deturbatis Aragoniis: ſed ſubitò ac improuisò inuecti noſtri pleno gradu, formidinem incuſſerunt. vnde illis terror, Aragoniis qui turrim ceperant, animus creuit. multis partibus oppugnatio erat. aliquot tandem portis refractis, in vrbem irrumpitur. Renatus, cui potiſſimum parti, aut loco ſuccurreret incertus, cùm nullũ prudentis Ducis aut ſtrenui militis officium prætermiſiſſet (nam ſua manu plures ex hoſtium numero trucidarat) in arcem ſeſe recepit. Direptæ nonnullæ ædes. à cædibus temperatur. mox ingreſſo Rege, prædæ quoque finis eſt factus. Per hunc modum Neapoli Aragonii potiti ſunt, Sabbatho poſtridie Kalend. Iunii ſalutis anno milleſimo quadringẽteſimo 1442.
quadrageſimo ſecundo. Milites pro concione laudati, donatique pro cuiuſq; merito magnifice: ante alios Semenus Vrrea, Raymundus Boillius, Petrus Cardona, præcipui copiarum duces. neque Petrus Martinius militibus aquæductum ſubituris dux datus debito præmio fraudatus: ne transfugæ quidem, maioribus quàm eorũ fortuna caperet promiſſis ad audendum incitati. Notabant rerum periti, eodem prope fato & arte à Beliſario eam vrbem de Gotthis fuiſſe captam. Renatus, amiſſa nobiliſſima vrbe, ac nulla reliqua ſpe, incolumitatem ſibi ſuiſq;, aliquando poſt pactus, ad Eugenium Florentiam, atq; inde

in Galliam concessit. Eius discessu reliqua procliuia fuere. Marsi, Peligni, Apuli breui ad ditionem subiuncti. quicunq; eatenus Aragonii imperii iugum subire detrectarant, superiores offensas officio compensare, certantes festinantesq;, ne morando victoris irā exacerbarent. Sic Italia pacata magna ex parte, Hispani nondum planè quiescebāt, quamuis diuturnis fessi malis, paceq; inter Principes facta, discordes antea, & tunc contēptu regentium minùs coercitis odiis. Minuta colligere longum: præcipua dissidia hæc fuerūt. Ludouici Gusmanii Calatrauæ Magistri salute desperata decumbentis locū, ambitione præpropera, duo præ cæteris eximii viri obtinere contendebant: Ioānes Gusmanius Promagister ordinis, Fernandus Padillia Clauiger. ab hoc militum animi præoccupati erāt: Ioannes nullam spem honoris adipiscendi, nisi in audacia, & temeritate ratus, cum manu militari Calatrauæ oppida occupare pergit. Clauiger eo conatu cognito, cū quadringentis equitibus obuiam procedit. ad Baragiam agrum in acie dimicatum. victus Ioannes captusq; est. duo filii in pugna occisi. Oppressi æmuli præmium Padilliæ datum, quod petebat. in Magistri locum subrogatus est, quamuis obsistente Rege, atque eum honorē Alfonso Vasconis filio notho dari expetente: tanta contentione, vt nouo tumultu ad manus ventum fuerit. Dum Calatraua obsidetur ab hoste Vasconis filio, nouus Magister qui intra oppidum erat, lapide ictus est per imprudentiam, à suorum quodam in hostē emisso. eo sublato Alfonsus æmulus Calatrauæ Magister institutus est. Cantabri, gēs valida & indomita bifariam tumultuati. primùm hetæriis atq; societatib. inter se constitutis, atque à Rege confirmatis, impetus in nobilium arces & fortunas factus. Petrus Aiala intra Saluaterram suæ ditionis oppidum circumsessus, accursu Hari Comitis propinqui seruatur. In quo eximia fides fuit. nam lectis Aialæ literis, quib. Auxilium petebat, periculum renunciabat: in agro vbi fortè corpus exercebat, tentorium erigi iubet, nisi propinquo liberato tectum non subiturum iuratus. Mota præterea eo tractu vetus religio est. Fratricellorum sectæ semina Durāgi excitata impuræ fœdæq;. de infectis ea persuasione quæstiones tormentis habitæ. pleriq; viui combusti. Alfonsus Mella è Franciscano ordine Dux sectæ, iudicii metu Granatam fugit, puellas magno numero secum ducens: quæ turpem vitam exegerunt inter barbaros. ipse qua causa incertum, sed calamis tamē à Mauris per ludum petitus confixusq; periit. vitæ exitus consentaneus. huic Ioannes Mella frater fuit Zamoræ tunc Episcopus, deinde Cardinalis. In Lusitania Octobris fine, Ioannes Lusitani Regis patruus ad Salis arcem seu Salaciū decessit tres & quadraginta natus annos, Magister equitum, idem D. Iacobi Magister. ex Isabella vxore, Alfonso fratre Brigantino Duce nata, Diegum reliquit: cui paterni honores sunt dati: filias tres, Isabellam, Beatricē, Philippam. vnde magnorum Principum stirpes constabunt.

Viri insignes. CAPVT XVIII.

SGalonę se Aluarus tenebat, ex quo de gradu fuerat deiectus, neq; nulla neq; magna spe pristinæ auctoritatis recuperandæ. ingenii, satis diligentiæ habentē fortuna seu vis altior destituit. eius frater Toletanus præsul Talaueræ extinctus erat, pridie Nonas Feb. grauis calamitas tanto repente sublato præsidio. superstat Rodericus Luna, quē ex patruele natum, Compostellæ superiori tempore Episcopū dederat, quāuis non satis idonea ętate. verū parum in eo reb. asperis subsidii fore cernebatur. & erat ingenio prauo maloq;, perditis morib. Proceres in ea temporum perturbatione, id se habituros confidebāt, q̄ primi occupassent. à Petro Suario Ferdināid Oropesiæ reguli filio Talauera capta, vix Rex ipse Castellæ, cū ex Vlteriori Castella accurrisset, in oppidū est exceptus. Defuncti Præsulis funus in tēpli Toletani sacellū delatū est: q̄ Aluari impensa extructū erat magnificētissimū. De successore deligendo cōtrouersia excitata. duo præ cæteris cādidati opib. præstabant. Garsiā Osorium Ouetensem Episcopū, Præfecti maris propinqui fauor subleuabat. Guterriū Toletum Hispalensem Præsulē Aragonii fratres: penes quos rerū potestas esse cœperat. is in contētione vicit magno vir animo, mediocri statura, conspicuus forma, candidus, flaua cæsarie, doctrina excultus, syncero reb. gerēdis animo, seuerior aliquāto, quàm ætatis mores ferre possent. eò nonnullā inuidiā cōflauit. breuis pontificatus, ac fere trium annorum fuit. Fernandū Albæ Comitē Casorlæ ipse Antelatū iussit. Guterrii ęmulus Garsias Hispalensi Episcopatu donatus est. Diegus Auriensi Ecclesia Ouetū translatus. Auriensis Ecclesia Ioāni Turrecrematæ cōmendata, ex Dominicano ordine Sancti Sixti Cardinali, multæ eruditionis viro, vti editi libri magno numero testantur. defensa de scripto Romanæ Ecclesiæ maiestate. in tāta tēporum colluuione labeq;, immortalem laudē consecutus est. Turrecrematæ æqualis, vt in minori ætate, fuit Alfonsus Tonstatus Madrigale in Vaccæis patria, scriptorū mole, cognitiōe antiquitatis, multiplici eruditione ad miraculū clarus. Sermonis elegantia defuit, nōnulla iniuria ne cū quouis antiquorum cōferatur.

annis

annis conſequentibus Abulenſis Epiſcopus creatus eſt.iunior Senis in Hetruria, vbi Eugenius Pontifex erat,theſes magno numero ex intima Theologia depromptas,diſputandas publice more Peripatetico propoſuit.in iis, locis aliquot offendiſſe Eugenius Pontifex edito diplomate notauit.dicato opere Turrecremata Cardinalis:defēdit rurſus Tonſtatus libro, cui Defenſorio nomen fecit, in Pontificum etiam auctoritatem inuectus, iniuriuſque præ ſtudio tuendi placita. Atq; hæc fere accuſabantur capita. Chriſtum Deum occiſum ineunte ætatis anno trigeſimo tertio:neque ad octauum kal.Aprilis,vt vulgò veterum ſententia eſt,tertio Nonas eius menſis in crucem actum.Nulli quidem peccato veniam denegari,quantauis turpitudine ipſius,quacunqueve delinquentis conditione ſtatuque: à pœna tamen & culpa Deum non abſoluere. multo minus ſacerdotes iure clauium.Quod ille dictum ſubtili interpretatione explicabat:pleroſque nouæ vocis inſolentia conturbabat.

Libri vigeſimi primi Finis.

IO. MARIANÆ HISPANI, E SOCIETATE IESV,

HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXII.

Rerum Hiſpaniæ ſtatus. CAPVT I.

HISPANORVM Res in Italia meliori in ſtatu, quàm in Hiſpania erant. in ſimilibus ingeniis pro conditione rectorum mores fortunaque variabant. Aragonio Regi animus ingens erat,gloriæ maior cupido quam voluptatum: vigilare, laborare,locis omnibus adeſſe,corpus nullo labore fatigari,caloris ac frigoris peræquè patiens.quibus virtutibus,clementia, liberalitate,morum facilitate,vtriuſque gentis ſtudia promereri non deſiſtebat, haud ignarus in ciuiū beneuolentia certiſſimum præſidium rebus fore,in metu periculum,exitium in odio.In Caſtella non ſublata Aluari potentia,ſed dominus commutatus,Vaſcone alienæ dominationes nō vindice, ſed vicario, Rege Caſtellæ nunquam ſui iuris & mancipii: quæ magna calamitas fuit, nouorum diſſidiorum origo.Inerant nonnulla bona, ſed maiora vitia ſuperabant. corpus procerum & candidum: verum elati humeri, facies indecora. iudicium intelligens poetices & muſicæ ſtudiis oblectabat: venationi, & ludis militaribus deditus idoneuſque. exiguus animus. curæ imperandi graues,atque adeò intolerandæ.breui auditu quamlibet magna tranſire,ſatis magnum imperii fructum ratus, ſi otio, deſidia, voluptatibus marceſceret. Aulici, ac is maximè cui rerum permiſiſſet arbitrium, Principum legationes audire, reſponſa reddere, fœdera facere, dare honores & magiſtratus, regnare alieno nomine,pacis,belli,legum, inſtitutorum arbitri moderatoreſque. pudendam Principis ſocordiam,ac turpitudinem fœdam. Exoleſcente nimirum veterum Caſtellæ Regum indole virtutum, non ſecus atque in ſatis, & pecudib. ſemina cælo, terra, tempore maximè mutantur, degenerantque, præſertim ſede mutata. ſic ardens Principum ingenium copia plerumque voluptatum extinguitur in poſteris, euaneſcitq; : ni vitia inſtitutione corrigantur,coniugum delectu ex duriore hominum genere petitarum,ſanguis flacceſcens excoquatur, & ad priſtinum competentemque habitum reformetur,maiorum mollitie in fœtibus caſtigata. Magnis imperiis nihil eſt negligendum:audaciaque aulicorum,ante-

quam radices agat, in ipso exortu vindicāda. inueterata velut iure suo sæuit: neque euer-
titur, nisi magna multorum ruina, sępeque oppressis ipsis vindicibus. Accusare præterita
superuacaneum esset: nisi ex alienis vitiis instituendę Principum vitæ atq; conforman-
dæ præcepta repetantur: quantumque desidiæ vigor animi præstet, duorum Hispaniæ
potentissimorum Regum exemplo dignoscatur. Aragonius post captam Neapolim cæte-
ris vrbibus & arcibus, quæ in Andegauensium fide erant, ad deditionem subiunctis, con-
fecto bello in nobilissimam vrbem triumphum inuexit quarto kalen. Martii, eius sęculi
1443 anno quadragesimo tertio veteri Romanorum instituto, curru inaurato sublimis agen-
tibus quatuor eximii candoris equis, præcedente alio æque candido. currum pedibus
sequebantur totius regni reguli optimatesque: pręibant viri sacrati cum infulis & vela-
mentis Deo & superis concinentes carmen. circumfusa multitudo diuturnum, felix fau-
stumque imperium acclamabat. Lauream capiti non imposuit, eum honorem superis
habendum dictitans, quorum ope victoria parta esset. Viæ constratæ floribus, multa ve-
ste pretiosa tecti parietes, varia odorum suauitate cuncta fragrabant. nullus dies iucun-
dior illustriorque illuxit, victis æque ac victoribus. Conciliandi Eugenii Pontificis cura
solicitabat, minus iam ad Gallos propensi, Senis vbi Pontifex erat, Iulii Idibus fœdus ea
lege factum: vt Neapolitanum regnum Aragonio cederet, & post eum Ferdinando filio,
quem ex impari quamuis matre Rex in conuentu Principum eius quidem imperii hęre-
dem designarat. Aragonius annuas vnciās auri (genus id monetæ est) octo millia in Pon-
tificum ęrarium inferret: operamque nauaret Francisco Sfortiæ impugnando: qui Me-
diolanensi affinitate superbus, Picenum magna ex parte occuparat. Plus præstitū, quam
promissum. à Rege ipso capta arma, multaque oppida & arces in Piceno agro, Sfortianis
detracta restitutaque Pontifici: quorum nomina, ac totius belli successus vt memoriæ
prodantur, operę non est. Expetentibus Genuensibus pax ea lege est data: vt annuatim
peluim auream iusti ponderis Alfonso quandiu viueret, penderet. quasi ex victis illis tro-
phæum cum in populi conuētu accipere solitus esset, quia graue fœdus haud diuturnum
fuit: neque vltra quartum annum stetit. Vasco etiam susceptam in Castella rerum pote-
statem acerbius exercebat: eo imperium minus diuturnum fuit. durant enim moderata.
Castellę Regem captiui instar habebat. insignem audaciam confidentiamque in alieno
regno in pace, tanto Principi sermonis etiam liberi commercium abstulisse, adhibitis
custodibus Henrico maris Præfecti fratre & Roderico Mendoza regiæ Magistro: qui
sermones adeuntium Regem & vultus notarēt. Erant in eandem fraudem inducti, Præ-
fectus maris atque Beneuentanus Aragonia affinitate deuincti, Henricus Castellæ Prin-
ceps, atque Regina. Ramaga, Madrigale, Tordesilla Vaccęorum oppida abs Rege Castel
lę lustrata. Barrientus Abulæ Pontifex rei indignitate commotus, & ex arcano Aluaro
fauens, eius restituendi tempus venisse ratus Ioannem Paciecum adit, rerum statum de-
plorat. Aragoniorum vęcordiam detestatur. Quidquid in Regem admissum esset Hen-
rici Principis ignominia peccari. Quibuscunque moribus & ingenio, parentem esse ta-
men. Si rebus gerendis impar esset, non externos homines Aluaro prohibito in eius lo-
cum, sed ipsum potius reponi æquum fore, & paterna cessatione rerum moderationi ad-
,, moueri. Quid enim Aluari casu lætemur, si eo submoto nihilominus seruituri eramus,
,, peiori conditione propter acerbitatem, maiori periculo ob ambitionem imperantium?
,, An credis vicaria potestate fore Aragonios contentos? vt est animus mortalium inexple-
,, bilis, ad vlteriora (mihi crede) contendent. parto externo imperio feroces noua in Hi-
,, spania regna meditantur. An Henrici secundi memoriam excidisse putas? iniuria Castel-
,, lam occupasse animis infixum habent. exitium vestræ familię moliuntur, nisi perierint
perdituri. Mouebatur Paciecus Pontificis oratione: eumque vera prædicare, salutaria
monere non ignorabat. conturbabat tamen viriū imbecillitas: & vt pares essent Aragōiis
opibus verebatur. audendum tamen atque conandum visum est, tentādasque procerum
voluntates: an satis esset animi ad euertendam Aragoniorum tyrannidem. Ea vt rectius
perfici possent, Henrico Principi persuasum Tordesilla vitata se Segobiam conferret,
quasi venatione remissurus animum: inde ad Aluarum literæ datæ. Forte duo Comites
Hari, atque Ledesmię, qui Regis dono Placentiæ iam Comes vocabatur; Curiele cōue-
nientes de Rege liberando consilia communicabant. ea res Henricum Principem Torde-
sillam necessario reuocauit. disturbati ii proceres atque fugati ab Aragoniis. nouorum
dissidiorum fundamenta ponebantur. Vasconis & Ioanne nuptiæ ipsis Kal. Septembris
1444 salutis anno M cccc quadragesimo quarto omnium fere Principum, & duarum, Regina-
rum Castellæ nimirum & Lusitaniæ concursu, ad Lobatonem peractæ sunt. Henricus
Aragonius per idem tempus suis ipse nuptiis Cordubę celebratis factionis opibus in

Bętica confirmandis diligentem operam dabat. Ad Francorum Regem Diegus Valera legatus, per caussam Armeniaci Comitis nuper capti à Delphino, & Martino Alfonsi Gegionis Comitis filio, liberandi. cum Anglis sensisse crimen erat. data tamen libertas ea lege: vt si quando fidem falleret, oppidis Ribadeo, & Canicis, quæ in Asturibus possidebat dono Regū Castellæ, an hęreditate spoliatus Cantabriæ etiam finitimæ viribus oppugnaretur. Cum Henrico Principi Aluari euertendi restituendiq; vno tēpore consilia cōmunicata. Vasco euertendum suadebat: in eam rem vires sociandas. Barrientus Paciecusque restituendum iudicabant: maturandumque priusquam eæ molitiones proditæ essent. eo consilio, ad Vasconem distinendum fallendumque de ineundo cum eo fœdere actum. Interea Henricus Princeps Segobiā rediit. Comites Hari, Placentiæ, Castanedę vt vires iungerēt solicitati, adiūcti Albę Comes Ferdinādus Toletus cū patruo Toletano Pręsule, atq; Enecus Mēdoza. Vbi ad Aragonios impugnādos satis esse viriū est visum, Abulā, quo Princeps abiit, fœderati cōuenire iussi sunt. mille quingēti equites cōtracti, nomē magis exercitus, quam robur. eodem Aluarus venit. Pecunię redigendæ in stipendium difficultas opponebatur. Burgos festinatum: vbi alii fœderati proceres erant. Castellæ Rex Portillium amandatur. eius custodiendi cura, Comiti Castri imposita. Vasco raptim delectu habito, duo equitum millia in proceres ducit, nouis identidem copiis confluentibus validiores. Ad Pampliegam in Burgēsi agro, castris collata castra sunt. vtræque acies patenti campo, modico distantes interuallo constiterunt. affuere viri sancti ad periculum exciti. iis auctoribus de pace agi cœptum. pene res confecta erat: cum leuis pugna cœpta temerè, confluentibus ab vtraque parte militibus, in iustum prælium exarsit. multum diei processerat. nocte diremptum certamen est: seque Vasco virium conscientia tenebris tectus Palentiam retulit vrbem satis munitam. nouum Vasconi accessit incommodum. Rex Castellæ Portillio quasi ad venationem egressus, Mogiado oppido pransus apud Diui Petri Cardinalem, dimisso abs se Castri Comite ad filium in castra abiit. Regis libertate vires coniuratis concidere. Vasco ad reparandum bellum, in Vascones abiit: proceres coniurati ad suę quisque ditionis oppida: Henricus Aragonius Ocaniam. Aragonia oppida in Vlteriori Castella à Regiis occupata: Medina Campestris, Olmedum, Roa Arandaque. Henricus Aragonius ab Henrico Principe, atque Aluaro fugatus in Contestanos, ab Alfonso Fagiardo (qui partibus infectus erat) Murciæ Antelato, Lorcæ intrà mœnia exceptus est firmissimi iis locis municipii. sic in pręsenti vitatum periculum; nouæque auctoritatis & potentiæ recuperandæ spes tentatę. Hęc in exitu anni gesta sunt: quo anno Nonis Iulii Ferdinandus Lusitani Regis patruus in Africa decessit. corpus in vrbe Phuthensi tumulatum, consequentibus annis in maiorum sepulchra ad Aliubarrotam illatum est miraculis clarum: sic gens Lusitana persuadet, dedita religionibus, cultuique suorum Principum maxime. eius memoria consecrata templisque data non est: vita sancta, mores castissimi fuerunt, muliebri nunquam fœdati contactu. nunquam in vita mentitus est. Deum ardentissima pietate coluit. Quas virtutes in hoste admiratus Lazerachus, in cuius potestate erat, nunciata morte obstupuit primum. deinde, dignus, inquit, erat immortali laude, nisi Mahometi Vati tantopere infensus extitisset. Magnum atque admirabile virtutis numen, quod à prauis etiam & infensis pectoribus extorquet laudem. Ex Gastone Fuxensi Comite & Eleonora Vasconis minori filia, filius item Gasto natus est, breuis ætatis futurus, paternas auitasque opes, hęreditatemque Francisco & Catharinæ, qui postea sunt ex eo quidem & Magdalena coniuge geniti, relicturus: vti locis competentibus explicabitur.

Pugnatur ad Olmedum. CAPVT II.

PVlsis Aragoniis fratribus lux rebus aliqua affulsisse visa est, sublato tātisper bello magis quàm belli metu. Medinę Campestris Castellæ conuentus agitati: nouaque pecunia imperata est in stipendium: non quantam res exigerent, sed quantam populi pati possent, multiplici imperio fessi, & sæuissimum bellum execrantes. Eodem se Henricus Princeps & Aluarus retulerunt, D. Iacobi oppidis magno numero de Henrico Aragonio captis: de belli summa deliberatum: quod grauissimum imminere prouidebatur: & erat Vasco per Atiensæ fines, quod municipium præsidio obtinebat, in Carpetanos inuectus: sequebantur equites quadringenti, pedites sexcenti: maior quam pro numero belli terror. prouinciales pars infecti partibus erant: plerique citra periculum fortunarum spectatores belli quam participes esse malebant. Torigia, Complutum aliaque oppida à Vascone capta sunt. Castellæ Rex, ne prima negligendo

serperet malum, copiis raptim contractis, Spinale abiit. Parum virium erat tantis molitionibus. Lusitaniæ Regina Toleti obiit Februarii die octauo decimo anno MCCCC quadra-
1445 gesimo quinto ineunte. paucis post diebus Maria Castellæ Regina, ad Villacastinum in Segobiensi agro decessit. noxio medicamine herbisque lethalibus corrupta, vtrique vitalia coniuncta funera, repentinique obitus indicio fuerũt: maculisq; Mariæ extinctæ Reginæ corpus resperſum. auxit vulgi opinionem, quod haud satis honeste pudicitiam habuisse, frequenti rumore iactabatur. Lusitaniæ Reginę corpus in D. Dominici regio virginum collegio, vbi domicillum habebat, compositum est: inde Aliubarrotam translatum filii Regis cura. alterius funus in Guadalupeum templum illatum. obierat per idem tempus Lupus, Mendoza Compostellanus Præsul. in eius locum Aluarus Isorna Concha est translatus. Barrientus Conchensis Episcopus institutus, gratia meritis debita. Alfonso Fonsecę, Abulensis Ecclesia data: vnde illi gradus ad maiores honores fuit, viro ardentis ingenii multarumque imaginum. Spinali Madritum Castellę Rex abiit: inde Cõplutum ab opidanis euocatur. Vicinis locis tendebat Vasco Hẽrici fratris aduentum aucto militum numero, omnino ad mille & quingentos equites. cum his copiis vicinos montes occupat, vbi vetus Complutum situm est, arduo & difficili ascẽsu, nisi de suo loco non pugnaturus, virium conscientia si æquo campo cõgrederetur. Ex iis locis Ferrerius Nusa ad Aragonum legatur, si bello Neapolitano confecto in animum induceret in Hispaniam redire rebus pręsidium, belli pacisque arbiter. ad eundem à Castellæ Rege legati erant viri primarii, qui de illatis à fratribus iniuriis conquererentur. Nihil à Regiis ad Complutum motum. Aragonii superatis montibus, quibus Tablatæ nomen est, Areualũ festini contendunt; quo proceres coniurati venturi erant. iisdem vestigiis Castellæ Rex insecutus, modico inter vtraque agmina spatio. vno die Areualum vtręque copiæ peruenerunt. à Vascone oppidum vi præoccupatum est: nam spe propinqui auxilii ei portas clauserat. de consilii auctoribus supplicium sumptum. fides eximie culta exitio fuit, patriæque intempestiuus amor. Regia castra ad molas frumentarias, quibus ab abbatibus nomen est, metata. duo equitum millia erant, par peditum numerus. Henricus Princeps, Aluarus, Paciecus, Eneecus Mendoza, Albæ Comes, Barrientus Pontifex venere. ad Aragonios maris Præfectus, Beneuentanus, Quignonii, Castri Comes, Ioannes Touarius. horum procerum aduentu mille equites adiuncti. colloquia principum vtriusque partis sunt habita. tempus extractum. Magistri Alcantaræ aduentum expectare arte cupiebant. ea Barrienti Episcopi calliditate Regiis viribus confirmatis, expedita ad pugnam arma. Aragonii neque obsidionem diu tolerare poterant, nullo commeatu: neque ad pugnam idonei erant, ob virium imbecillitatem. ad extremũ illud ventum: missi in castra feciales Angulus, & Cuellar Vasconis scrinio præfectus. ii facta conueniendi Regis potestate, causas exponunt cur iure licuisset arma sumere, nulla nocendi voluntate, sed necessitate prohibendi iniurias, reipub. in libertatem vindicandæ: quæ misera seruitute premebatur. ,, Si Aluaro amoto, vt instituisti, tui arbitrio Rex regnũ capesses, ,, morã haudquaquã, modo æqua & honesta cõditione pacisci liceat, paci faciem'. Tu vide ,, ne aures difficiles præbẽdo, incẽsæ, vastatæ, direptaq; prouinciæ causa existas: quæ mala ,, à nobis esse syncero animo deuitata, superos hominesq; testamur: hancq; legationẽ nullo ,, metu, sed trãquillitatis studio reuocãdę suscepta. Hęc cũ ardenti oratione pronũciassent, schedã eadẽ continentẽ capita, Regi in manus tradiderũt. Eo maturius consideraturũ dictitãti, inter moras biduo post ad quartũ decimũ Kal. Iunii, qui dies Mercurii fuit, pugnãdi necessitatẽ casus attulit. Hẽricus princeps iuuẽta feruens, muro cũ quinquaginta equitib. successit, ad pugnã prouocaturus hostẽ. egrediũtur illi pari numero. à tergo cataphracti sequebãtur. ea specie Regios equites territos, & in fugã versos Aragonii ad ipsa castrorũ munimenta insequũtur. Grauis ea ignominia visa est. regiæ copiæ instructæ ad pugnam, productęq; in aciẽ. In primo agmine Aluarus curabat; à frõte & laterib. quingẽti cataphracti muniebãt, ductorib. præcipuis Alfonso Carillio Seguntino Episcopo, eius fratre Petro Acunio Donniarũ regulo, Eneco Mẽdoza, Albę Comite. secundũ agmẽ Hẽrico Principi est attributũ. sequebantur à tergo Guterrius Sotomaior Alcantaræ Magister cũ trecentis triginta cataphractis. in Postrema acie Rex erat, Toletanus Episcopus, Hari Comes. claudebãt latera Prior Hospitalarius & Diegus Stunica ab vna parte: ab altera Rodericus Mẽdoza regiæ Magister, & Petrus Mendoza Almasani regulus. ad multã diem in acie perstitũ: neq; aliquid ex oppido mouebatur. Vix septima diei pars reliqua erat: & regię copię in castra reduci iussæ. tum Aragonii clamorem tollere, atq; portis erũpere, rati noctem vicinam & victis munimento fore, & si vicissent nullo impedimento: quod locorum notitia & equitatu valerent. Ab equitibus leuis armaturæ pugna cœpta, aliorum accursu exarsit.

Arago-

Aragoniæ copiæ bifariam diuiſæ,pars ductore Hērico Aragonio in Aluari agmē incurrit. Vaſco,contra Henricū generum dimicauit. acriter ab vtraq; parte pugnatum eſt. Alcantaræ Magiſter,& Enecus Mendoza ſubſidio ſuis laborantibus accurrunt.metu vincente pudorem ab vtraque parte multi diffugiunt. Aragonii numero pauciores ab hoſtium multitudine vexati. iamque dies conſumptus erat:cū Vaſco Henricusque vterque cum turma peculiari, vagari per acies,laborantib. ſuis ſuccurrere,hoſtes,vbi cōfertiſſimi erāt, inuadere,locis omnibus adeſſe.quoniam imperare cōturbatis omnibus nō licebat.noctis tenebris pudore ſublato ſeſe Aragonii in pedes dant.dilapſis ſociis. Aragonii fratres Olmedū ſe receperūt. Beneuētanus & Præfectus maris in alia oppida cōfugerūt. Comes Caſtri, Henricus maris Præfecti frater, Ferdinādus Quignonius in pugna capti:præterea ducēti alii.cędes exigua fuit,ſeptē & triginta in acie ceciderūt;ex acceptis vulnerib.deinde periere plures alii.oppidi munitione diffiſi Aragonii fratres in Aragoniā cōcubia nocta feſtinatūt,vitatis oppidis ne qua mora eſſet. Henricus Aragonius Calataiubę breui extinctus eſt ex vulnere, quod in ſiniſtra acceperat, noxio, vt creditū eſt medicamine contabeſcente brachio,vir magni quidem ſed iniquieti tamen animi,neque otium patientis. Corpus in eo oppido ſepultum.proles de nomine patris haud leuiores illo turbas concitabit.à victoribus lecta ſpolia: literæque in omnes partes ſunt dimiſſæ: quibus parta victoria nunciabatur. loco prętereà vbi pugnatum eſt regia impenſa, vota ædicula extructa, Sancti Spiritus nomine,pugnæ monimentum,vnde loco etiam Pugnæ indita appellatio eſt.

Nuptiæ Ferdinandi Neapoli. CAPVT III.

MEliorem In Italia curſum res Aragoniæ tenebant. ceſſerat Picenum Alfonſi Regis armis. Sfortiani vrbibus & oppidis, quæ iniuria occupauerāt ſpoliati, Rege digreſſo non quieſcebant, memoria rerum in Italia geſtarum inſolentes. Aragonius rogatu Pontificis Eugenii, id bellum repetiturus, ad Populi fontem, quod oppidum non procul Theano eſt, cum copiis progreſſus, eo proceres cōuenire iuſſit. affuit cum aliis Antonius Centilia equites trecentos ducens. Is paterna ſtirpe Centilia, materna Vintimillius, fortem & fidelem operam bello ſuperiori nauarat, Brutiis, Calabris, Conſentinis, ſubiugandis, grandi etiam pecunia ex priuatis facultatibus in ſtipendium redacta. Henricotam Rufam, Cotronis Marchione genitam principatus hęredem, Rex Eneco Dauolo deſtinabat,prçſtitæ operæ prçmium. dederatque negotium Antonio. puellam ille ſibi feſtinatis nuptiis iunxit. aucta ex eo potentia creuit audacia .diſſimulata in præſens offenſa,mox redditum odium eſt. in necem prępotentis aulici Regique cariſſimi conſpiraſſe poſtulatus,metu iudicii è caſtris regiis,quæ ad Populi fontem erant ,profectus non prius conſtitit,quam ad Catantianum ſuæ ditionis oppidum eſt peruentum. Commotus ea re,vt par erat, Rex Lupum Vrream, & duces alios in Picenum mittit. ipſe ne recenti imperio prima negligendo gliſceret malum: aut offenſa negligendo, contemtui prouincialibus eſſet, impunitatiſque ſpes audaciam confirmaret, Neapolim rediit. miſſi qui Antonium ad ſanitatem reuocarent.ſurdę aures erant monentibus ſalutaria.ad arma ventum. Rex ipſe in Brutios abiit. Roca Bernarda, Bellicaſtrum primo aduentu capta. Croto obſidione aliquot diebus ſuſtentata,portas aperuit,maioris mali metu. Ad Catantianum, vbi Antonius vxor & filii ac ſupellex domeſtica erant,promota caſtra. leuia modo prælia fuere. deſperata defenſione, cum ſe alii proceres non commouerent, largi promiſſis, in periculo cauti,veniæ ſpem tentat,impetratque ea lege:ſi ſe Antonius ſuaque victoris fidei permitteret. Eam vrbem & Turpiam arcē dedere iuſſus,Neapolim cum vxore,liberis,& domeſtica ſupellectile miſſus eſt: grauique documento ſancitum, in obſequio præſidium, in contumacia exitium eſſe. In Ioannem Nucæum Inſubrem præcipuū defectionis auctorem,ſeque Conſentiæ tenentem,impetus factus. in poteſtatem rędacto venia eſt data, ob ſimilem erga Mediolanenſem Ducem, ad quem ſe contulit, fidei inconſtantiam pœnas aliquanto poſt daturo. Flagitiis vindicandis Dei numen apparet.ſic magni motus, quorum expectatione ſuſpenſa gens erat,breuem & facilem exitum habuere. Pacatæ totius prouinciæ lætitia nuptiis Ferdinandi, Regis filii celebrata auctaque eſt. Iſabella Claramontia ante deſponſa cōnubio,iuncta Neapoli tertio kal. Iunias die Dominico. Tarentino puellæ auunculo in fide confirmando, quoniam eatenus nutare viſus erat, datum vt regio ſāguini iis nuptiis miſceretur. In media lætitia multiplex luctus allatus. ſorores Reginas ,Henricum Aragonium periiſſe nunciatum: victum Vaſconem, Caſtellæque finibus pulſum. triſtibus ſępe iucunda variantur. Legato, Vaſconis verbis, expetenti vti in Hiſpaniam Aragonius rediret, reſponſum datum, bellum in Piceno ſupereſſe, neque fidem ſuam , neque religionem pati , vti Pontificem in periculo deſereret. eo confecto bello , venturum quidem in Hiſpaniam : ita tamen de eius aduentu con-

ſiderent,vt nihil propterea de ſua comparatione remitterent. Vaſconem vicarium conſtituere,adhibitis in conſilium Cæſarauguſtano, Ilerdenſi, iiſque viris primariis. Vaſconum & Aragoniis opibus Caſtellæ viribus obſiſtere haud difficile fore. Cum Granatenſibus, quod Vaſco petebat, annuę induciȩ fœdusque eſſet. Qua in gente imperii mutatio per idem tempus eſt facta.Mahomad cognomento Lęuus motis inteſtinis in Caſtella armis,aliquot annis quieuerat. ſublato externo timore grauiſſima in gente diſſidia exorta ſunt. in tanta temporum labe diu quieſcere Mauri non poterant,hoſtibus, ſi foris non erant,dominatis. Duo patrueles Regiſque Mauri fratrum filii, Iſmael quidem temporum metu, an patrui iram veritus, Caſtellæ Regi militaturus diſceſſit:per quem ſperabat patriam,opes & priſtinum auctoritatis locum recipere: alter cui à vitio cruris Mohamadi Claudo nomen erat, Almeriæ vbi ſe tenebat, procerum conſpiratione facta, Granatæ arce Alhambra occupata, patruoque Rege in poteſtatem redacto, traditoque in cuſtodiam, gentis Mauricæ regnum inuaſit, menſe Septembri: qui menſis Arabibus Iamad ſecundus eo anno fuit. Sciſſa ex eo barbarorum ſtudia. Andilbar Granatēſis Prætor cum propinquis & neceſſariis Montem frigidum(arci munitiſſimæ id nomen erat, non procul Alcala Regia)occupauit Regis vincti reſtituendi exigua ſpes erat. Iſmael ad regnum capeſſendum euocatur. pecunia militeque à Caſtellæ Rege adiutus eodem feſtinauit.ſpes aliqua,metus amplior:quippe modicis viribus aduerſus multo maiorem gentis partem pugnaturo.officio ſeu adulatione noui Regis gratiam plerique aucupari, temporiq; ſeruire certabant.Hæc in exitu anni cōtigere.ad prætermiſſa narrationē reuocamus.

Aluarus Diui Iacobi Magiſter creatur. CAPVT IIII.

VIctoria Ad Areualum parta, de rerum ſumma deliberatur in Aluari tentorio, ſiniſtro crure vulnerato decumbentis.communi Regis & procerum ſentētia coniuratorum bona publicata. Cuellar captum,ad Septimancas caſtra poſita. Henrico Principi Fridericum maris Pręfectum eximi à coniuratorum numero placebat: veniamq; delictis eſſe. recuſabant alii:diſtinguique eius cauſam à cæteris negabant: omniumque iudicio etiam durior erat,quod princeps cæteros ad arma ſumenda concitaſſet. ergo Henricus Segobiam abſceſſit. commotus ea re pater Rex, veritusque ne nouorum motuum id initium eſſet,Petro Sarmento curam dat, reliqua coniuratorum oppida occupandi. Nieuam ſeu Niuariam ipſe abiit. filius non ante in partes attractus,quam Giennio, Lugrunio,caſtris Cæciliis ſibi,Paciecho,Barcarrota,Saluaterra,Salualeone ad fines Luſitaniæ extortis.vnde reprehenſio & ſupplicium expectari debuit,inde relata præmia.Sic tempora erant.Ad Medinam etiam, cui à Riuo ſicco nomen eſt, poſitis regiis caſtris venia maris Præfecto data,ſi intra quartum menſem ad officium rediret,Ioanna Regina Vaſconum obſidis loco,facturum quæ oportebat retineretur.His legibus arx eius oppidi Regi tradita. reliqua oppida in vlteriori Caſtella breui de coniuratis ſunt capta.Initio belli auxilia è Luſitania euocata erant Aluari conſilio,Hari quamuis Comite, & aliis proceribus repugnantibus. ea auxilia Maiorgam,vbi Rex erat,appulſa Petro Petri Conimbricæ Ducis filio ductore: qui nuper in Ioannis patrui locum Magiſter equitum creatus à patre erat. duo milla peditum,equites mille ſexenti,ſerum auxilium confecto ferme bello. adoleſcēti tamen honores habiti,duces pro cuiuſque merito ſplendide donati. nullum præterea operæ pretium.Aluaro tantum agente,Iſabella Ioanne Luſitano Principe equitum antea Magiſtro nata,cum quo magna neceſſitudo fuerat,& mutuis officiis conciliatus amor,Regi Caſtellæ pacta ipſo inſcio.tantum ſibi auctoritatis Aluarus ſumebat. ſpecies vtilitatis prætenta facto eſt:parata ab ea gente auxilia:grandem pecuniam remitti,quę in militum ſtipendia impenſa erat. Dimiſſis Luſitanis auxiliis, Burgos itum.in ea vrbe proceribus aliis venia, etiam Beneuentano & Caſtri Comiti præter expectationem,cum exceptione tamen, ne biennio hic Lobatone ille Beneuento diſcederēt:aliis præmia data vltra meritorum æſtimationem. Enecus Mendoza Sanctę Iulianæ(vulgus Santillaniam ait)Marchio, Comes Manſanarii regalis renunciatur. Paciecho Villena data. Præterea Abulæ Aluarus Diui Iacobi Magiſter ſuffragio eorum militum inſtitutus eſt. fortuna ſublimē ferebat in præceps maiori caſu datura. Petrus Gironius,Alfonſo Aragonio,qui patrem bello ſuperiori ſecutus erat,amoto,Calatrauæ Magiſter creatur. gratia magis Paciechi fratris datū, quā ipſius meritis,quippe Aragonios fratres ante ſecuti.vterq; quaſi vitio creatus obtrectatoribus non caruit.Aluaro Rodericus Manricus obiectus eſt, Henrici Principis,vt mox dicetur fauore ſubleuatus.Petro Ioannes Guſmanius Calatrauæ Promagiſter: vnde magni motus,diuturnaque diſſidia extiterunt.Alburquerquium dedente Fernando Daualo in

regiam

regiam potestatem venit. Petro Aialæ Toletanæ arcis vrbisq; custodia adempta: Petroq; Sarmento concredita pessimo publico, vti euentus declarauit: haud leui Henrici Principis dolore, qui Aialæ impensè fauens, amici casum iniquò tulit animo. Dum hæc in Castella mouentur, Guterrius Toletanus præsul Talaueræ obiit exeunte hoc anno pridie Nonas Decembris. Constans fama perhibet eo oppido in sacrario templi maximi esse sepultum nullo tumuli honore, ne inscriptione quidem. Albæ in S. Leonardi Hieronymiano cœnobio sepulcrum è candido marmore visitur sine inscriptione, è medio templo; vbi locatum erat, ad dextram aræ maximè translatum, inane cenotaphium tamen, numquam defuncti corpore, contra quam ipse mandarat, in eum tumulum illato. Alfonsus Carillius Paciechi auunculus, defuncti Guterrii Toletani Præsulis in locum cooptatus est, ineunte anno MCCCC. quadragesimo sexto, magno vir animo, turbido tamē & inquieto, vti consequentes reipublicæ motus diuturni grauesque indicio sunt. 1446. Toleti Madritique de belli reliquiis consultatum. Atiensa, & Torigia tantum in Vasconis fide perstabāt validis præsidiis ad omnes casus munitæ: vnde excursiones sæpe in finitimos agros factæ. pecorum & hominum prædæ abactæ. præterea de Vascone fama in dies grauior, nouum bellum comparare, & cura crescere prouincialib. Rex Maurus studio noui imperii auctoritatem sanciendi, & ab Aragoniis solicitatus, irruptione in fines Bæticæ facta, Benamurielem, & Bensalemam, munita iis locis oppida armis occuparat. maior ignominia metusque quam clades. Vtrisque hostibus occurrere non licebat. vnde maius periculum extabat, in Aragonios ductæ copiæ mense Maio. Atiensæ obsidione tribus circiter mensibus continuata, actum de pace. Placuit consensu, vti ea oppida Mariæ Aragoniæ Reginę quā si sequestræ darentur: dum delecti arbitri consensū partium, de controuersia pronunciarent; vtris reddenda viderentur. fœdere facto Castellæ Rex in oppidum admissus pridie Idus Augusti, cum mœnia quibusdam locis diruenda, ædificia incendi curasset, quasi violatis ab eo cōditionibus arce prohibitus, re infecta retro redire compulsus, Vallisoletum abiit. Toletanus tantùm Præsul, & Carolus Arellanus cum copiis relicti, qui Aragoniorum motus ea parte compescerent: & si qua occasio esset, ea oppida in potestatem redigerent. Aragoniis haudquaquam eo fractus animus. frequentes excursiones ex iis oppidis factæ & latrocinia Caracam vsque: vbi Toletanus Arellanusq; erant. factiosi non pauci tota prouincia sparsi, & reliquis permisti hostilia moliri. suspiciones inter Castellę proceres renatæ. in iis Vasco maiorem spem habere, quam in armis. Aluarus, Paciechusq; suas vterque opes ex aliena calamitate augere satagentes, dissidii semina inter Principes patrē & filium spargere. Sæuam dominandi cupiditatem, cæcum ambitionis impetum. quantas strages facis? vno in facinore quam multa scelera facta? Delectus militares ab vtraque parte habiti. Rodericus Manricus in eo magis quam in causa confisus, nominatione Eugenii Pontificis, Aragonii Regis suasu, nullo suffragio militari Diui Iacobi se Magistrū dicit. dum hic armis eius militiæ oppida occupare satagit, resistit Aluarus, clades acceptæ redditæque. In tantis prouinciæ motibus, tantisque dissidiis, externa sine cura erant. Mauri principio anni MCCCC quadragesimi septimi in nostros fines inuecti, prædas agere hominum pecorumq;, pagos incendere, vexare agros: 1447. oppida, Arenæ, Osca, vtrunque Veles Album Rubrumque in Contestanorum finibus modico dissita interuallo de nostris capta: Neque præsidio militari, neque commeatu satis instructa, hostilem impetum diu sustinere non potuerunt. domestici dissidii fructus hi scilicet erant, maioris mali expectatio.

Bellum Florentinum. CAPVT V.

HAud abs re fuerit, vt opinor, belli Florentini causas per idem tempus in Italia gesti, successumque compendio indicare. Philippi Mediolanensis filia notha Blanca nomine, Francisco Sfortiæ iuncta erat. dotis nomine aurei sexaginta millia pacti. dum ea summa penditur, Cremona vrbs opulenta pignoris loco data est. eam gener in spē principatus impulsus, quamuis pecunia oblata restituere socero recusauit, Venetorum ope fretus: qui eo tempore cum Florentinis & Genuensibus societate inita, mari terraq; potentes erant. Episcopus Nouariensis ad Alfonsum à Philippo legatur, si Florentinos bello peteret, se Venetis viribus partem Cremonam recepturum. Eugenius Pōtifex Venetis ac sociis infensus, Philippo amicus, Regem ad id bellum incitabat. plura quā petebātur præstitit. Raymūdum Buillū eximium ea ætate Ducē in Insubres maturare iubet: ipse hyeme quamuis per Latinos Tibur peruenit. dū ibi expectat quorsum res cōmotæ euaderēt (nam

Florentini meliora pollicebantur) à Venetis magna pars Insubrum occupata est. Re necessaria compulsus Philippus generum in gratiam recepit. idem eius rogatu Alfonsus facit. pecunia etiam mutua adiuuat. verùm repentè mutata volũtate Alfonsus ad Insubrum imperium vltro à Philippo vocatur. recusat ille, indignum facinus ratus tantum principem, ad priuatam fortunam redigi. Inter hæc Eugenius Pontifex magnum reb. momentum, ad septimum Kalend. Martii Romæ decedit. festinatis comitiis, omnino intra diem decimum Thomas Sarzana Lucæ in Hetruria natus in defuncti locum cooptatus est, Nicolai quinti nomine. generis obscuritatem veris virtutibus illustrauit. quem ob humanioris literaturæ restitutę in Italiam lucem omnes viri docti ament, laudentque necesse est. Virtute non modo, sed etiam fortuna eo seculo admirabilis fuit. ea infimo loco ad id fastigium sublatus. pacis studium, quanta belli cupiditas decessori fuerat. In Insubrib. bellum vario euentu gerebatur. Philippus Venetorum exercitu Abduam flumen transgresso, curis anxius, ac sibi diffidens, cum Ludouico Dezpuchio Alfonsi legato principatus deponendi Regique tradendi consilia serio communicat, vitam principalem nullis non curis obnoxiam cum priuata & beatiore mutare statuens. Neque senili corpore bellicos labores, neque animo molestias pati posse. Iuuene opus esse ardenti: qui exultantes Venetos audacia & perpetua felicitate compesceret. dum Ludouicus cum iis mandatis ad Alfonsum it, reditque, Philippus in Mediolanensi arce febri & dysenteria diem obiit, Idib. Augusti. Præterea vitæ tædio. quid enim tantum paulo ante Principem nisi longa ætas vertenti fortunæ tribuit? quid alios veteri recentiq; memoria? vt nonnunquam longior vita exoptanda non sit, magnis ærumnis obnoxia. tempore decessisse in magni beneficii loco poni debet. Eo mense Madrigale in Vaccæis Ioannis Castellæ Regis & Isabellæ Lusitanæ nuptiæ confectæ sunt. modicus apparatus fuit propter intestina Principum dissidia, neque magna lætitia. Aluari tamen opprimendi inter Regem & Reginam consilia collata. Nondum maturum erat. potestatem ille acerbè exercens exitium accelerabat. ea merces nouis nuptiis conciliatis auspici comparata. Alfonsus vt erat constitutum à Philippo Mediolanensis imperii hæres nuncupatus testamento est. à Raymundo Buillio, cui continuo arx tradita est, belli duces in Alfonsi noui Principis verba sacramento adacti. Vrbana multitudo in spem libertatis arrecta arma capit. vtraque arx in potestatem redacta est plebis: atque à fundamentis euersa. ab Alfonso parum opis erat bello Florentino inchoato. Ripa Marancia in agro Volaterrano, Piscariæ Castellio Aragoniis armis occupata. Florentini, vt in repentino metu, Fridericum Vrbini, Malatestam Arimini regulos auxilio euocant. Plumbinum ab Alfonso obsessum. vicina insula, cui Lilii nomen, capta, promissa aurea patera quotannis tributi nomine, pondere aureorum quingentorum vitatum Plumbini periculum. A Florentinis etiam pax impetrata, cùm se Sulmonem Alfonsus retulisset, Lilii insula & Castellione Piscariæ tamen retentis. De Mediolanensi principatu contentio subsecuta. vicit Franciscus Sfortia expedito consilio iuuenis: Mediolanensibusq; libertatem, Alfonso destinatum imperium sua virtute, & Venetorum opibus abstulit. vnde nouorum Principum stirpes, nouorumq; ac magnorum motuum materia extitit. quæ Galliam, cum Italia, cum vtrisq; Hispanos ad nostram ætatem commisit, variante sæpe belli fortuna, vti competentibus locis indicabitur.

Multi proceres in Castella capti. CAPVT VI.

CAstellæ res quietæ non erant. inde Maurus imminebat assiduus atque infensus Christiani nominis hostis: inde Vasco, maiorem spem in domestica Castellæ procerũ discordia, quam in suis viribus habens: quæ calamitas grauior erat. A Toletano atque Eneco Mendoza, qui in Arellani locum substitutus erat, Torigia diuturna obsidione fatigata deditionem facere coacta est, militum qui in præsidio erant, incolumitatem pacta. id damnum compensatum in Soriæ agro, arce ab Atiensæ militib. capta, cui Rupi Alcasari nomen erat. Noua iniuria Castellæ Rex excitatus, Soriam mense Septembri Madrigale abiit. sequebantur tria equitum millia, ad inuadendum Aragonios fines idonea manus. Ipso tempore Cæsaraugustæ eius gentis conuentus erant. belli cura solicitabat, tantusq; in Castella apparatus haud temerè futurus. Delectus extraordinarii instituti. decimus quisque ciuis sortitione facta, arma sumere compulsus est: quod nisi in summo periculo vsurpari non consueuit. Enecus Bolea, Raymundus Palomarius Soriam legati, quorsum ex molitiones & copiæ spectarent rogatum. Societatis amicitiæq; iureiurando confirmatæ meminisset. Quamquam opibus confideret, incerta tamen pro certis mutari correptis armis. Bellum facile sumi: non in eiusdem potestate initum eius, & finem futurum. Ad ea

Rex

Rex senatu ad duodecimum kalend. Octobris dato, placide, sibi in more esse respondit, gentis procerumque comitatu stipatum procedere. Aragonios commisisse, vt hostium loco essent, Vasconem consilio & viribus adiuuando. nisi mutatum esset, armis vindicaturum feciales Surbanus Carabeusque, qui de his iniuriis expostularent in conuentu Cæsaraugustano, amandari. Noua rursus ab Aragoniis ad Castellæ Regem missa legatio est. dum altercationibus tempus ducitur, Verdegium in Calataiubę agro arx, à militibus improuiso capta. ea causa pacis mentio intermissa: ventumque continuo ad manus esset, nisi nouus nuncius, proceres in Castella intima, inter se coniurationes facere, Regem Castellæ Vallisoletum necessario reuocasset. In eo municipio Christi Dei natalis dies celebratus principio anni MCCCC quadragesimi octaui. Quo tēpore à Vasconū quidem manu 1448 Campesum captum: ab Albarracini autem præfecto Huelamum: quod oppidum in Celtiberis situm est, non procul vrbe Concha. ad eum modum aduersæ res secundæque variabant. sanandi Castellæ proceres præcipua cura erat: filiumque cum patre Rege conciliandi, mobilitate ingenii nunquam satis fidum neque satis constātem. Aluari & Paciechi ambitio impedimento erat. vterque æmulo prostrato per eius ruinam ad fastigium nitebatur. Id Alfonsus Fonseca Abulensis Episcopus sagaci vir ingenio considerans, pacis inter eos atque amicitiæ ineundæ auctor extitit: cum diceret cōiunctis animis rerum summam potestatem penes ipsos, in dissidio exitum fore. Ad certam diem plerosque proceres capere consilium fuit. Regis & filii Principis in eam rem colloquium institutum, habitumque Medinam Campestrem inter & Tordesillam ad quintū Idus Maii Sabbatho: quo die Diuini spiritus de cœlo in Apostolos illapsi memoria recurrebat. vti erat constitutum Alfonso Pimentelio Beneuentano, Ferdinando Toleto Albano, Henrico Præfecti maris fratri, Quignoniis fratribus Petro Sueroque, vincula iniecta. Beneuentanus, Henricus, Suerusque Portillum in custodiam amandantur. Albanus Petrusque Roam. crimini datum quod Vasconis in Castella reuocandi consilia agitassent. Prona hominum in deterius persuasio. confictum id ad inuidiam eius facti procurandam fuisse vulgo iactatum. Præfectus maris & Castri Comes forte an consilio, vt sui copiam facerent, adduci non potuere: & allato rei gestæ nuncio se se in Vascones receperunt. eorum procerum oppida capta haud difficulter, quippe deserta defensoribus, neque cōmeatu instructa. Præcipua fuere Medina à Riuo sicco, Lobatonium, Aquilaria, Beneuentum, Maiorga, aliā magno numero. de Diego Manrico Antelato Nauarreti & Treuigni arces, ipso dedente quasi fidei obsides incertę dubiæque (sic opinio erat). Læta hęc fœdissimo cuique, apud bonos inuidiæ fuere: neq; sanatæ voluntates sed exacerbatæ sunt amplius: maiorisque belli metus ostendebatur. Cæsaraugustæ nondum soluto Aragonio conuentu, mense Aprili inter Aragoniam Castellamque semestres induciæ pactæ. pacis constituendæ facultas an voluntas non fuit. Castri Comes in Vasconibus substitit. Præfectus maris Cęsaraugustam ad quartum kalendas Iunii peruenit. in ea vrbe cum Vascone de rerum summa deliberatum est: atque vti in Italiam contenderet persuasum, acceptæ contumeliæ testis: Aragonio auctor futurus in Hispaniam maturandi. Plumbinū, quod oppidum ab Alfonso Rege obsidebatur (vti autea dictum) vno tempore Præfectus maris & Garsias Toletus Albani filius non eodem itinere peruenerunt. faciles eorum postulatis aures ab Aragonio præbitæ: seque præsidio affuturum recepit, datis ad proceres literis hoc exemplo. Amici, viri præstantes. De vestro casu ex patrueli nostro maris Præfecto cognouimus: quanto cū dolore explicare non attinet. Nobis curæ vos vestraq; fore ac vero pro Castellæ incolumitate nullum neque impendium neque periculum recusaturos rerum euentus breui indicabit. Valete. E Plumbini castris quarto Idus Augusti. Procerum oppidis occupandis aliquot menses extracti. consilio inter patrem Regem & filium communicato præsidia ad fines regni contra Mauros disponere idoneis locis visum est. Alfonsus Gironius Paciechi patruelis, Hellino & Humillæ in Contestanis præfectus ducentique equites, pedites quadringenti. Cum ea manu Mauros ea parte inuectos cęcidit, maiori animo quam consilio, successuque. Conturbati hostes propinquum collem occupant: nostros nimia animorum confidentia, legēdis spoliis occupatos securosque repente inuadunt, magno clamore sublato. dispersos ac toto campo palantes cędunt, neque fugere, neque arma capere valentes: neque omnino facere neq; prouidere quicquam. plerique interempti: paucos cum Duce fuga seruauit. arma & militaria signa capta. ad alias Castellæ calamitates, noua ea clades Regis animum perculit. eo amplius, quod per idem tempus Henricus Princeps Aluaro infensus Madrito, vbi cū patre erat, Segobiam se subduxit. Impleuit ea res Regis animum nouo dolore. conuentus regni Vallisoleti agitare consilium fuit. siqua se via daret ad tanta mala procuranda. Henricus patris monitu

Tordesillam accessit. eodem discessurus Rex conuentum procerum & aulicorum prius habet. Sibi in animo esse explicat, cum filio pacem conciliare: proceribus pro cuiusque merito præmia, pœnamve tribuere: ac omnino oppida, quæ de coniuratis erant capta, donare aliis. Regis consilium vrbium procuratores pro se quisque laudare: certare adulationibus: quod pessimum obsequii genus est, sed Principibus non ingratum. Vnus Valera Conchæ vrbis procurator, socio concedente primas in respondendo partes, insinuatione facta, haud obscurè tamen Regi suadet, ne inauditos proceres damnari patiatur, ea nobilitate, iis maiorum meritis. fore alioqui iudicium iniustum, etiam si iusta decernantur. Fernandus Ribadeneira robusti corporis viribus præstans in paucis, vasto animo, procax ore, in Valeram inuectus, verba malo ipsi fore minatus est. Vocis temeritatẽ conturbato Rex vultu, aut mox discessu castigauit. Octauo post die à Valera literæ ad Regem datæ hac sententia. Da pacem domine in diebus nostris. Quanta in remp. mala, domestica dissidia inuexerint, quid explicem? cum nostræ calamitates indicio sint. post hominum memoriam grauissimæ. vasta omnia, inculta, oppressa, deserta, miserabilem Hispaniæ faciem tertiò ruituræ, nisi maturè succurratur. Libet cum antiquis vatib. patriæ squalorem, luctum, exitium deplorare. sed in publica tamen calamitate lamentari modò, neq; aliud præter lacrymas remedium adhibere, vanum arbitror. ea res ad scribendum impulit. In tua prudentia spes nostræ secundùm Deum sitæ sunt. Si minus nostra, tui certè imperii calamitas moueat. si quid erit offensum commune omnium damnum erit, tua vnius ignominia peccabitur. Fama atque fortuna hominum pares sunt. atque hac conditione regnatur: prospera ad omnes pertinent, aduersa vni Principi imputantur. Duabus reb. communes res continentur præmio & pœna, seueritate & clementia: vti vsus docet, & magni viri testãtur. Est scilicet, vtriusque rei modus, sicut reliquarum, & quædam in vtroque genere mediocritas. sed non tanta de re propositum est hoc loco disputare. Exempla tum vetera, tùm recentia in vtramq; partem afferre, quid iuuat? Multos clemẽtia euexit, seueritas paucos, nullum fortasse. Alexandrum, Cæsarem, Salomonem, Roboamum, Nerones intuere. quæ asperitas rigorq; necessarius fortassis, importunè tamen susceptus exulcerauit: lenitate sananda sunt: diuersaq; via insistendum. Quatuorq; omnino præstanda, sic mea sententia est, vtinam tam felix, quàm pia. filius conciliandus. exules reuocandi. liberandi vincti. atque obliuio iniuriarum sancienda. At facilitas contemptum pariet. verum, si in imperio contemneretur quisquam, nisi qui se ipse contempsit. Non sine periculo auctoritatem suam Princeps subditorum sanguine sanciet. At impunitas cõfirmabit audaciam: legibusq; improbitas, atq; infidelitas vindicari mandatur. esto: sed Regum propria laus clemẽtia est: & omne magnum exemplum habeat aliquid necesse est, quod reprehendi possit. si quid certe in leges peccatum erit, salute publica compensabitur. Ad vota in extrema tabula confugio. Deumq; precor, vt à nostra ex syncero animo profecta oratione, temeritatis suspicio absit: mentem tuam vt de rebus tantis statuas, lux maior, atque cælestis illustret, doceatq; quod opus sit facto. Eæ literæ Aluaro extitere graues. Regi & bono cuiq; gratissimæ. Quibus lectis Placentiæ Comes, Valeræ in familiam ascito, filium maiorem instituendum tradidit, hominis ingenio delectatus, & dicendi libertatem admirans.

Lusitania Regis nuptiæ. CAPVT VII.

MAgnum reipublicæ vulnus inflictũ erat, tot tantisq; proceribus, quà captis, quà Castellæ finib. discedere compulsis. eos restituendi in libertatem patriamq; ratio intus forisq; excogitata. timor impediebat obsequii magister haud satis fidelis futurus. reb. mutatis successit audacia. Beneuentanus è custodia elapsus. Alfonsus Leo (cui Diegus Ribera arci & custodiæ præfectus omnia credebat) magnis in pręsenti donis, maioribusq; promissis quam pro eius fortuna corruptus, triginta militib. aditum in arcem patefacit. equi in vicino pineto relicti erant. iis conscensis Beneuentum Comes est deductus. incolæ regio præsidio deiecto venientes cupidissimè acceperunt. mox Alba, quæ ad Alistẽ est, obsidione liberata, qua à regiis premebatur: aliaq; minora oppida redacta in potestatẽ. Rei gestæ nuncio lætati boni, lætata multitudo. Rex conturbatus, Ocaniæ relicto Aluaro belliq; ei in Aragonios comparandi cura demandata, ipse Beneuentum festinauit. aduersus Regem nouo dolore irritatum, parum præsidii Beneuentano erat. munito oppido in Lusitaniam cõcessit, Regis sui nuptiis recẽs celebratis lætam. Isabella Petro patruo, & regni procuratore nata coniugio iuncta, ante septem annos pacto. puella sanctissimis moribus, pręcipua formæ dignitate erat. nati ex eo coniugio Ioannes prima ętate defunctus, Ioãna soror, Ioannes alter, cui vita diuturnior fuit, paternusque principatus obuenit. Regis ætas tenera

tenera adhuc & regni curis impar erat. Petri diuturnum imperium graue cæteris proceribus inuidiosumq; esse cœperat. Multitudo rerum nouarum cupida, principum mutatione gaudet: futura semper præsentibus fore meliora credit. Alfonsus Barcelosii Comes ante alios Petri euertendi consilia agitabat: nulla neque fratris commiseratione, neq; memoria recens accepti beneficii. Gõsaluo enim Brigantii regulo, sine prole defuncto, Dux Brigantinus fuerat paulo ante renunciatus. Sic sæpe magna merita graui iniuria pensantur: natura iura, ambitio inuidiaq; resoluunt, violantq;. Rei perficiendæ parum spei nisi in fraude erat. Regi adolescenti rerumq; ignaro suadet, vti rempublicam capessat. Reginæ matris primum pulsæ, deinde peremptæ noxio medicamine, contumeliam, Petri quẽ auctorem prædicabat, capite vindicandam. superbè, auareq; eatenus imperasse, rempublicam prædæ habuisse. vt est humanus animus insatiabilis, eo quod lege conceditur, ad altiora & non concessa tendere. regnumq; cuius solum nomen desit, dies noctesq; cogitare. Commotus iis criminationibus Rex, Petrum vlcisci parat. Conimbricæ se is inclusit: ne in tam subita rerum mutatione se suosq; contumeliæ offerret, & quorsum quę cõmota erant euaderent expectaturus: magni animi ægrè iniuriam ferunt. Olisiponis occupandæ proposito, cum eius vrbis ciuibus conspirauit. res tanta latere non potuit. cum manu militari eo profectus insidiis exceptus est: iustoq; prælio dimicatum salutis anno M CCCC 1449 quadragesimo nono, de mense non conuenit, auctoresq; in diuersum trahunt. Periit ipse cum multis. vindictam cælestem interpretabantur earum rerum curiosi, ab eius rebus auersi: quod medicata sagitta icto corde occubuisset, vir meliori exitu dignus longiori vita. tametsi annos vixit quinquaginta septem. magnus animus fuit, exacta prudẽtia, quam ex multo rerum vsu collegerat. Regem patrui & soceri necem ægrè tulisse iactatum. fama frequentior resistit: & rerum euentus mendacium arguit. mortuo diu sepultura negata. ad Aliubarrotam tandem, vbi Regum sepulcra sunt, occisi manes ritè conditi sunt, iustaque exequiarum facta. Iacobus filius in prælio captus, deinde ad Isabellam amitã in Belgas abiit: ab ea Romam missus, purpura donatus est. Beatrix soror eodem subsecuta Adolpho Cleuensi data est vxor. diuturna pax in Lusitania excepit. Rex ætate confirmata sapienter rempublicam gessit. Bello Maurico felicior fuit, quàm quod extrema ætate aduersus Castellæ vires gessit. Pręcipua animi pietate liberandis captiuis, qui vincti in Africa erant, magnam vectigalium partem effudit: si effudisse, dicendus est, & non potius in salutem publicam sanctissimè collocasse. Aulicis se suaque regenda tradidit (id vnum in eius moribus accusatur,) temporis vitio sic arbitror, potiusquam suo. quæ labes à plerisque ea ætate Principib. suscepta, occulta siderum vi in alias etiam prouincias magnas calamitates inuexit.

Tumultus Toletanus. CAPVT VIII.

OCaniæ relictus Aluarus bello Aragonio pecuniam conquirebat: quæ maxima difficultas opponebatur. Toleto amplæ opulẽtæq; ciuitati pecuniæ haud magna summa imperata aurei ad tria millia. paruæ sæpe res maiorum momentum fiunt. eius pecuniæ redigendæ cura Alfonso Cottæ ciui copioso commendata. restitere ciues: seq; ab eo initio vrbis immunitatem violari esse passuros negarunt. monitus Aluarus in cœpto cũ perstaret, æris pulsu è Diuæ Mariæ populus ad arma concitatur. Ioannes Alfonsus, & Petrus Galues Canonici Toletani primi incitatores. consternatæ ad arma multitudini se vtrium consarcinator quidam ducem præbuit. nomen non traditur, de facto constat. In Cottæ ædes impetus fit. ignis iniicitur. materia auidè concipiente flammam, regio ea, vbi Diuæ Magdalenæ templum est, mercatorum frequentia nobilissima, magna ex parte incensa. direptæ opes: miseris ciuibus iniecta vincula, nulla misericordia sexus aut ætatis. fœdum atq; atrox spectaculum ad septimum Kal. Februarii Toleti fuit: ciues à ciuib. non secus, ac si hostes essent, omni iniuria vexati. dira vrbis vastitas. In eos potissimum sęuitum, quos ex Iudæis maiorib. prognatos, ac nouos homines esse putabãt. gentis inuidia posterorũ pœnis vindicata. Sarmentus vrbis Prætor, & Marcus Garsia eius Legatus (Marquillum Mazarambrotium ignominiæ causa vulgus vocat,) in quib. præsidium esse debuit, concitatę multitudini faces subdiderunt. audaciam, vt fit, supplicii metus excepit. bellum ex ea re imminere dubitabat nemo. vrbis portæ occupatæ sunt. id vnum reliquum erat. scelus scelere cumulatum. læta in præsens, aliquanto post in perniciẽ vertere. In Aluaro tantis motibus pacandis parũ auctoritatis erat, præsertim Sarmento infenso. Rex eius monitu, Beneuento interea in potestatem redacto, ad incendium accurrit, veritus ne ex iis initiis maior rerum moles extaret. aditu vrbis prohibitus ad Diui Lazari nosocomiũ substitit. globi

tormento è propinquo muro displosi addita verborum procacitate: Ea poma à ciuib. expectaret. Noua ex eo sæuiendi occasio Sarmento extitit. plures ciues in custodiam traditi, quasi vrbem Regi prodere tentassent. quæstiones tormentis habitæ. nonnulli dolore victi, plura etiam quàm rogabantur confessi sunt. direpta bona, non paucis gula fracta. fœdam carnificinam, fidei crimen obiici, quietis studium accusari, grauissimum scelus inter rebellantes. Missi ad Regem, qui Torrigios concesserat, oratores (nomina ne memoriæ prodantur, eorum posteris & maioribus tribuendum puto) viri nobiles: Nisi Aluarus amotus esset, ciuitatibus sua immunitas staret, suę aliarumq; vrbium nomine mutationem imperii renunciarunt, in eius locum filio substituto. grauis contumelia audaciaq;: sed ne violaretur ius gentium, dataq; fides valuit. responsum datum non est. obsessa vrbs, Henrico Principe a rebellibus in auxilium euocato periculo erepta. neq; vindici tamē quamuis intra mœnia admisso, aut claues portarum vrbis aut arcis datæ sunt. Nihil in concitata multitudine moderatum. nisi pauent, terrent, impotenterq; rempublicam habent. plebiscitum factum ad octauum Idus Iunii, quo Iudæorum ex gente prognati honorib. muneribusq; publicis arcebantur: ac nominatim expressum erat, ne tabelliones essent, neve actores causarum, iuxta Alfonsi Sapientis legem: qua datum Toletanis affirmabant, ne in ea vrbe aut agro cuiquam ex ea gente, aut munus publicum, aut Sacerdotium esset. perturbatè omnia gerebantur: neq; inter arma vimq; quid legibus, aut more sanctū esset, considerare licebat. impotens tantum dominatus, atroces iniuriæ. Decanus Toletanus cuius neque nomē, neq; genus prodere necesse est, fretus opibus atq; eruditione, fretus Romana gratia, nam Magister Pontificiorum diplomatum Romæ fuit, procedente tēpore Cauriensis Episcopus creatus est (vti nonnulli tradunt à maioribus accepisse) vrbe egressus, atque ad Sanctæ Eulaliæ oppidum subsistens, id edictum temeritatis, atq; impietatis de scripto accusauit maiori animo, quam successu. Septem theses disputandas obtulit. in eam sententiam longiorem disputationem ad Barrientum Conchensem Episcopum dedit. in ea præter cætera nobilissimas Hispaniæ familias cum ipsius propinquis, aliisq; ex eadem natione sanguinem miscuisse, designatis etiam singulorum nominibus notauit: verò an simulatò, quò causam meliorem faceret non arbitror, curiosius indagandum. neq; in eo restitit commotus hominis animus: quin Nicolao Pontifici maximo auctor extitit (sic arbitror) eius diplomatis quo Toletani edicti capita omnia reprobantur, promulgandi tertio pontificatus anno: hoc est, eo ipso quo turbæ Toletanæ extiterunt. Eius diplomatis exemplum, si hoc loco subiiceretur operæpretium me facturum existimaui. Humani generis inimicus illico quò verbum Dei cadere in bonam terram conspexit, operam dedit seminare Zizaniam: vt conculcato semine nullum fructum produceret, pro vt vas electio. Paul. Apost. præcipuus huius Zizaniæ extirpator refert: q̃ initio inter cōuersos ad fidem, differentia antelationis orta est, Iudæis cum Gentib. de prælatione certantibus, aliis aliter in Dei Ecclesia scissuram inducere cupientibus: cum alii Cephæ, alii Apol. esse certarent. Redemp. noster hæc præuidens ab initio nascen. Ecclesiæ ordinauit, qui huiusmodi Zizaniam extirparent, humanaq; imbecillitate peccantibus aut lapsis occurrerent. prout ipse Apol. ad Rom. scribens omne huius antelationis dissidium diuinis verbis euertit. atq; Petrus Apost. Princeps in singulis diœcesibus ordinatis Episcopis vniuersam schismatum occasionem submouit. Nos nostri Redemp. exemplo, cuius vice, ad huiusmodi potissimè tollenda dissidia, locum licet immeriti tenemus in terris, præfatorum exemplis edocti, omni vigili cura compellimur, operam dare, vt his quæ inter fideles possent diuisionem parere, nostri pontificalis officii auctoritate occurramus, vt inter fideles caritas, amor ac vnitas vigeat. Nihil enim est, q̃ tam inter fideles conueniat, quàm quod in omnibus, sit velle vnum, inquiente Apost. Sicut enim corpus vnum est, & membra multa habet, omnia autem membra corporis, cùm sint multa, vnum corpus sunt: ita & Christus. etenim in vno spir. omnes nos in v. c. Baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, omnes in vno spiritu potati sumus, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vnā spem vocationis vestræ, v. Domi. v. f. v. b. v. D. & pater omnium. Percepimus quosdam nouos seminatores Zizaniæ affectantes huius vnitatis & pacis nostræ fidei salutare fundamentū corrumpere, ac quod per vas electionis Apost. Pau. extirpatum fuerat, dissidiū in diuersis partibus, maximè in regnis carissimo filio nostro Ioanni Castellę & Legionis Regi illustri subiectis, reuocare, ausu temerario asserere, quod qui aut ex Gentilitate, aut ex Iudaismo, aut ex alio quouis errore, Christianæ fidei veritatē agnouerant, & baptizati sunt, & quod grauius est, eorum filios, propter nouam assumptionem fidei non debere ad honores, dignitates, officia, tabellionatus, ad testimonium in Christicolarum causis perhibendū admitti, eos verbis & facto contumeliis afficientes. Quæ cū à Redemp. nostri institutis aliena sint,

ni sint, eodem Apost. Paulo testante, cum dicit. G. & honor & pax omni operāti. b. Iudæo & Græco. non est accep. personar. apud Deum. & omnis qui credit in illum non cōfund. Non enim est distin. Iudæi & Græci: nam idem Domi. omnium. diues in omnes qui inuo cant illum. Et alibi: In Christo Iesu, nec circuncisio aliquid valet, nec præputium, sed fid. quæ per carita. operatur. Hos vt à veritate catholicæ fidei aberrantes, ad viam veritatis de ducere: ac quatenus in præmissis excesserint animaduertere cupientes. cùm non tā præmissis diuinis auctori. contradicant, sed & Illustrium Principum quondam Alfonsi Sapientis cognominati, & Henrici, & charissimi filii nostri Ioannis moderni Castellæ & Leg. Regum, pro fidei augmento, perpetuis sanctionibus, authenticis literis, eorum sigillis mu nitis, grauib. pœnis vallatis, per nos visis, & maturè discussis: quibus sanxerunt, vt inter no uiter ad fidem conuersos, maximè de Israelitico populo, & antiquos Christianos, nulla in honoribus, dignitatibus, officiis tam Ecclesiasticis, quàm secularib. suscipiēdis & habendis, nulla discretio fieret. atque affectantes, vt quisque, quæ recta sunt sapiat, & qui contra Christianæ legis normam, falsa seminare, & proximos scandalizare, quæ vnitatis & pacis contraria sunt, præsumpsere, debitis pœnis affecti eorum errores agnoscant: præfatorum Principum ordinationes & decreta, vt iuri & sacris canonib. conformia super his edita, ex nostro proprio motu, & certa scientia approbamus & confirmamus; & Apostolicæ auctorita. munimine roboramus, ac omnibus & singulis, cuiuscunque status, gra. aut condi. fuerint Ecclesi. vel secularibus, sub excommunicationis pœna mandamus: vt omnes & singulos ad Christianam fidem conuersos, aut in futurum conuertendos, seu ex Gentilitate vel Iudaismo, aut ex quauis secta venerint, aut venire contigerit, ac eorum posteros, tam Eccle. quam seculares, catholicè, & secundum quod Christianos decet viuentes, ad omnes dignitates, honores, officia, tabellionatus, testiū depositiones, & ad omnia alia, ad quæ alii Christiani quantumcūq; antiqui admitti solent, admittant. nec propter fidei nouam receptionem inter eos, & alios Christianos, discretionem faciant. nec verbis aut facto, contumeliis afficiant, nec affici permittant. sed omni eorum possibilitate contradicant, & opponant, & eos omni caritate prosequantur. & profiteantur, sine personarū acceptione omnes Catholicos vnum esse corpus in Christo, secundum nostræ fidei doctrinam. Quos omnes tales esse, & pro talibus, ab omnibus haberi, harum serie decernimus & declaramus. Verum si qui ex his post baptisma reperiantur Christianorum fidem non sapere, aut Gentilium, vel Iudæorum errores sectari, vel dolo, aut ignorantia Christianæ fidei non seruare præcepta, quibus casibus in Toletanis conciliis, & maxime Cap. constituit, & alibi, contra huiusmodi à fide Christi apostatas, non pariter cum aliis bonis fidelibus, ad huiusmodi honores admittendos decreta sunt, locum sibi vindicant. prout præfati Reges rectè sacros canones intelligentes, in præmissis eorum cōstitutionibus, quasdam eorum regnorum leges interpretati sunt, aut alias minus quæ Christiano conueniat agere aut sapere. Qui de hoc scandalizatus fuerit, adeat competentem iudicem, & quod iustum est fieri publica auctoritate, iuris seruato ordine studeat. nec quisquam propria auctori. aut ordine iuris non seruato, contra diuina. humana. quæ legum doctrinam, aliquid in eos, aut eorum aliquem audeat attentare. Et quæ sequuntur. Datis Fabriani Camerin. diœcesis, anno Incarnat. Dominicæ M cccc xxxx viiii, octauo Kal. Octobris, Pontif. nostri anno tertio. Alterum eiusdem Nicolai Pontificis diploma biennio post datum tertio Kal. Decembris, vt inseratur operi non est necesse, de eodē argumento priori consonum. Hæc ferè ab annalium auctorib. prætermissa, ad inuidiam vt puto declinandam, ex schedis amici deprompta propter rei gestæ nobilitatem hoc loco referenda putauimus. de iure, iniuriave disputare non est necesse: liberum in vtramq; partem lectori iudicium esto, ex iis quæ exposita sunt, aliisq; de hac controuersia monimentis: quæ multa in vtramque partem circumferuntur, tranquillo neque infecto partib. animo syncerè si pronunciarit.

Nouæ procerum conspirationes. CAPVT IX.

SOlicitare Vasco Castellæ proceres non desistebat. ciuitates, Murcia, Conchaq; haud satis syncera erga suum Regem fide erant. inde spes aliqua pristinarum opum recuperandarum, Vasconi & procerib. aliis ostendebatur. Varię manus prædatum missæ. ad Requenam pecoris magna vis capta: incolæ etiam maiori animo quàm consilio obuiā progressi in pugna victi sunt. Murciæ occupandæ spes euanuit. Concha ab Aragoniis tētata, ductore Alfonso Aragonio Vasconis filio. Diegus Mēdoza euocarat, arcis præfectus: quę ea tempestate in summa vrbe posita erat. nunc rudera tantum & parietinæ extant nobilis ædificii reliquiæ vestigiaq;. Aragonii conatus vani euaserunt. Barriento Pontifex vrbem

magna virtute defendit. Eo periculo vitato nouæ molitiones in Aragonia extiterũt, Præfecti maris aduentu: quem in Italiam abiisse monstratum est. Vrbium procuratorib. Cæsaraugustam euocatis Aragonii Regis mandata in conuentu recitata sunt. secundum ea, vt vires gentis conferantur, bellumq; Castellæ denuncietur postulatum. excusant illi. pacem, quæ inter vtramq; gentem extabat, Rege absente ærario exhausto, bello importunè mutari. præsidia alia cõquisita. actum de coniugio Vianæ Principis cum filia Hari Comitis. de colloquio inter Castellæ proceres actum eos, quib. præsens rerum status displicebat. quod caput erat, Henricus Castellæ Princeps ad societatem ineundã inuitatur. Nondum gratia cum patre redintegrata, Toletum is in potestatẽ redegerat à multitudine populari adiutus. prioris tumultus concitatores Principe agente intra templũ maximũ, quo se receperant capti. duo Toletani Canonici, ad Diui Torquati in custodiam missi, diuturno, atque grauissimo carcere (qualis in eo oppido est) macerandi. ne capite pœnas darent ordinis sanctitati datum. Marcus Garsia & Fernandus Auila per plateas tracti, atq; omnibus tormentis excruciati, ciuium oculis. in quorum fortunas impotenter grassati erant, gratum spectaculum interitu præbuerunt, facinorib. consentaneo. Mauri præcipua licentia, frequentib. excursionib. finitimum Bæticæ agrum vexare, incendere, diripere: ingentes prædæ actæ. ad ipsa Giennii & Hispalis suburbia peruentum. pudendam nostrorum ignominiam. Domestica rerum perturbatio vsque eo animos exulcerat, vt Vasconi delectus in Aragonia habẽti polliceretur Rex barbarus: si alia parte Castellæ fines inuaderet, non dubitaturum se Cordubam admouere castra: neque cessaturum, nisi nobilissima vrbe in potestatem redacta. gratiæ legatis actæ pro ea voluntate: dilatum id tamen: siue quia nondum maturum erat: seu ne noua inuidia factioni accederet. Cluniæ in Areuacis, procerum conuentus fuit ad septimum kal. Augusti. affuerunt Marchiones Villenæ, atq; Sanctillanius, Hari Comes, Præfectus maris, Rodericus Manricus, qui se Diui Iacobi Magistrum ferebat. Henricum etiam Castellæ Principem interfuisse non nemo ait. Aluari importunitate Castellæ nobilitatem exiliis, carcere, bonorum spoliatione multatã conqueruntur. nunquam illum maiori apud Regem gratia & auctoritate fuisse. nisi in mutua societate aliquid præsidii sit, afflictis nullã spem: cæteris confirmata Aluari audacia, omnib. vnà pereundum. constitutum, vti ad Augustum dimidiatum pro se quisq;, quammaximas copias cogerent: atq; in Henrici Principis castra venirent. quæ etsi designato tempore ad Pennafielẽ in Vaccæis posita sunt: à procerib. tamẽ cuncta serius administrata. suus quẽq; timor retardabat, & conatus toties irriti memoria. neq; satis Henrico Principi fidebatur, parum in vno proposito constanti. Præterea Vasco reb. domesticis & Gallicis districtus vno tempore erat. Maulisonium munita in Aquitania arx Vasconis præsidio obtinebatur Magistro equitum præfecto, Angli Regis beneficium. eam arcem Fuxensis Comes validis copiis, in quib. duodecim millia peditum, equitũ tria millia erant, impugnandã suscepit. vallo & fossa circumdata, castris maximis septa, aggere, vineis, turrib. oppugnata. Vasco raptim delectu habito ad periculum accurrit. vtraq; castra patenti campo modico interuallo constituta. Inter generum & socerum colloquium habitũ est. sed vt obsidionem solueret, adduci Fuxensis Vasconis oratione non potuit: cùm ad fidẽ Gallo datã pertinere iudicaret, nisi re confecta, arceq; capta ab obsidione nõ discedere. ita Vascone in Hispaniam reuerso ab obsessis deditio facta est. præsidiũ incolume dimissum. Vasconis & procerum mora de re concilianda inter Henricum Principem & patrẽ gratia denuo actum. spe pacis conficiendæ dimissæ copiæ. Castellæ Rex in Vaccæis substitit. Henricus Princeps Toletum cum abiisset, inter faustas populi acclamationes tripudiaq; more gentis in vrbem exceptus, Petrum Sarmentũ, quoniam rapinis & iniuriis neq; finis, neq; modus

1450 erat, arcis præfectura atq; vrbana prætura spoliauit, principio anni M. quadringentesimi quinquagesimi, multum conquerentem fortunæ vices, Principisq; fidem implorãtem. Præda ingens, aulæa, peristromata, vestis pretiosa, vasa auro & argento grauia ducẽtis iumentis sarcinariis exportata: impudentissimum furtũ, certissimum peculatum. Inter frementis populi clamores, quæ iniustè erant ablata, vi extorquenda dictitãtis, euasit tamen data à Principe fide munitus. prædæ tamen pars in itinere intercepta. pars maxima ad Gumielem oppidum, vbi vxor & filii erant, iussu Regis occupata. Sarmẽtus ipse in Vascones abiit. venia postea data à Romano Pontifice, cum quo res communicata est, eius iussu cæteris bonis ablatis ad Bastidam, quod oppidum in Vlteriori Castella relictum modò erat, vitam exegit morbis grauissimis, timoriq; obnoxiam, rerum gestarum maculis turpẽ. In socios rapinarum grauior ira fuit. Variis in vrbib. capti, exquisitis cruciatib. perempti sunt. crudele exemplum: sed paucorũ calamitate, populi inuidia, numinis ira, religio tantorum scelerum, ignominiaq; expiata est: ac documentum cæteris datum, ne magistratum violenter & sordidè gerant.

Res

Res Aragoniæ. CAPVT X.

VIx Toletana vrbe pacata, nouus Segobiæ, quo se Hericus Princeps retulit, tumultus concitatur. Paciechus, de quo crimine incertum, sed delatus tamen est dignum vinculis cõmisisse facinus. Petrus Portocarrerius, qui gratia Principis valere cœperat, index; adiutoribus Conchensi Episcopo, Ioanne Sylua Vexillifero regio, Pelagio Ribera Marescalo. Monent ii Principem vt omnem diligentiam ad dignitatem conseruandam adhibeat. vnde perspexisset fraudem paratam, in eum vteretur iure suo. pœnam de Paciecho sumptam, cæteris documento futuram, ne ingentia beneficia perfidia compensaret. consilio approbato, vt caperetur decretum est. rei perficiẽdæ haud facilis patebat via. Magnæ opes suppetebant reo: ipseq; cognita Principis ira, vrbis regione occupata, munitaq; vim propulsare parabat. ne pars cum parte pugnaret armis, vti Turueganum suæ ditionis oppidum concederet datum. Petro Portocarrerio conciliando opera data. gener factus filia Paciechi notha connubio iuncta. Metellinum amplum ad Anam flumen municipiũ dos dicta. ea arte inimicorum potentia debilitata est: Principisq; offensa mitigari cœpta. Cum Aragoniis bellum erat haud magno conatu moleq;. fessæ vires magis, quàm dissidia sublata. Bordalua arx ad fines Regni de Aragoniis capta: rursusq; amissa. In Vasconem maior ira, nempe malorum omnium auctorem. opportuna vindicandi iniurias occasio. domi inter Vascones dissidiis enatis, pars Vianæ Principi suadebat, vti maternum regnum capesseret. patrem iniuriam ætati, iniuriam genti facere. ex externa gente regium nomen nullo iure occupare. magnorum motuum fundamenta ponebantur. Vasco Cæsaraugustæ erat: vbi conuentus Aragonii adulto vere habiti sunt. De quæsitoribus, quibus Præfectus Iustitiæ Aragonum quasi legatis vti consueuit, disceptatum. eorum munus certis legib. circumscriptum: ne concessa ad salutem potestate ad iniuriam abuterentur. Bona de quib. lis esset, penes sequestrum publicum deponi mandatum: ne iudicibus litium prorogandarum occasio essent, eorum arbitrio permissa, atq; in eorum relicta potestate. Alfonso Aragonio res Hispaniæ eatenus curæ erant, vt missis legationibus ad Principes, hortaretur ad pacem: si bellum esset in fratrem gentemq; propensior. alioqui obliuio patriæ cepisse videbatur: neq; vti in Hispaniam rediret adduci potuit, de ea re quamuis identidem appellatus. illecebræ omnis amœnitatis maritimæ terrestrisq;, in Italia detinebant: atque in nobilissima prouincia primum potentiæ & auctoritatis locum nactus. inter Hispanos in secundis, quod necessarium fore prouidebat, numerari recusabat. laborum fructus opima pax erat, famaq; nominis: qua inter sui temporis Principes celeberrimus fuit. vt finitimi longinquique eius amicitiam certatim expeterent, missis in eam rem honestissimis legationibus Græci maximè Principes Turcarum armis exagitati: qui feroces tantis victoriis, omni ex parte circumfusi vrgebant assidui atque formidabiles. nobilissimi imperii scilicet, appetebat interitus. ægra gentis spes vnius Constantinopolis munitione, amplitudineque stabat. præsidium id inualidum, atque imbecillum erat. Externa auxilia conquisita a Demetrio Palæologo (is Constantini Augusti frater erat Atticæ & Peloponnesi Princeps) missa ad Aragonium legatio. Si vires conferret, Turcici belli profligati amplas prouincias præmium futurum, idem ab Aranito factum Epiri Comite (Albaniam vulgus vocat.) Georgii Castrioti propter eximias viri virtutes, gloriamq; bellicam, legatio in eam rẽ missa prætermittenda non est: eaq; de illo Principe hoc loco dicenda quæ consequentibus commemorandis cognoscendisq; lucem afferant. Amurati Turcarum Principi datus fidei obses à patre Ioanne Castrioto in Epiri parte ea principatum obtinente, vbi olim Emathia fuit, à puero Mahumeticis sacris institutus Scanderberchius, hoc est Alexander vocitatus est. ætate confirmata id specimen præbuit, vt fortissimi Ducis in eo indoles appareret, in omni contentione atq; certamine æqualibus maior: procero compactoq; corpore, conspicua forma, animo magno, gloriæ appetentior quam voluptatum. Itaque eius ductu magnæ sæpe res breui confectæ. Patriæ inter hæc religionis amor incitabat, paternique principatus spes vrebat iniuria ablati. Insigni edito facinore transire ad nostros cogitanti, rei perficiendæ opportunitatem casus attulit. insigni ad flumen Morauam prælio à Ioanne Hunniade Turcis profligatis, Georgius fuga seruatus, literis nomine Imperatoris confictis, Croiam vrbem paternæ ditionis caput Præfecto decepto improuisus occupat: vrbes finitimas & oppida capit. Magnum Georgii facinus dolorem barbari Principis animo, magnam curam ingessit. literæ vltro citroque missæ. sublata spe voluntate quidquam facturum, Turcæ ad incendium accurrunt. multa prælia fuere. magnę sæpe hostium copiæ à paucis piis profligatæ. tantum in vnius viri virtute, præsidii rebus erat. Diui etiam locorum præsides aderant. qui enim humanis viribus & consilio

tamdiu sustentare potuissent? inuictasque barbarorū copias toties superare? Singula com
memorare longum esset: nominis certè gloria veteres heroas exæquasse visus est, & auspi
cio nominis Scanderberchii, virtute haud dissimili felicitateq́;. Vires exiguæ erant, & tan
tis conatibus impares. externa auxilia euocata sunt. Veneti adiuncti: Romani Pontifices
ad opem ferendam solicitati: ad Aragonium Regem Caietam, vbi se tenebat ineunte an-
1451 no M cccc quinquagesimo primo legatio venit. Si milite & pecunia, in id bellum iuua-
ret, in eius fide futuram prouinciam, annuumq́; vectigal repræsentaturos cum fide, quod
Turcarum Principibus pēdere soliti erant. Benignum respōsum datum: præstita etiam
auxilia. sed quantulum id erat, in tanta hostium potentia frementium tandiu bellum ea
parte sustentari? Fuit hic annus Hispaniæ maximè faustus. Isabellæ Principis exortu: cui
Castellæ imperium defunctis fratribus numina destinabant. vulnera maiorum socordia
reipublicæ inflicta, animi magnitudine, & perpetua felicitate sanatura (egregium Hispa-
niæ decus æternumq́;) ad nonum Kal. Maii Madrigale, vbi parentes erant, nata est. Alia
parte Henricus maris Præfecti frater, quem captum ante tres annos, cum aliis proceribus
diximus, è turri Langa, vbi prope Gormatium detinebatur, hoc astu aufugit. Monitis oc-
cultè suis quæ fieri vellet, nocte quadam vestem in strato ita componit, vt dormientis spe-
ciem præberet pileolo nocturno imposito: seq́; è conclaui subducens in summam turrim
euasit. Custos de more conclaui lustrato, dormire Henricum credens obserata silētio ia-
nua discedit. Ille quietis omnibus glomere fili euoluto, restim nodis distinctam à suis ac-
cepit. cuius ope librato corpore reptansq́; manibus, & pedibus magno nisu, magno animi
vigore incolumis euasit, lætus ouansq́; non minus felici temeritate quam recepta liberta-
te. Friderico Cæsari per legatos expetenti Eleonora Lusitani Regis soror promissa cōiux.
data sponsalia Olisipone quinto Idus Augusti, die Lunæ. mox puella nauibus missa longa
& difficili nauigatione Pisas, Senasq́; in Hetruriam peruenit.

Bellum ciuile inter Vascones. CAP. XI.

NOuis fœderibus inter proceres, quod ictum erat fœdus, dissipatum est. Vasco præsi-
dio nudatus domestico externoq́;. vtrunque Aluarus consilio perfecit (cuius capiti
omnis ea concitari cœpta tempestas minari videbatur) in periculo sæpe ab ingenio præ-
sidium petere solitus. quod antea sæpe prosperè cesserat, nunc exitio fuit. superi vix sinūt
fraudes impunè abire. eo tamen auctore, fœdere in speciem cum Vascone facto, Præfe-
cto maris, & Castri Comiti venia denuo data. restituta etiam ditionis oppida sunt. Alfon
so Vasconis filio Calatrauæ magisterium promissum: neque venienti præstitum tamen.
cùm se Petrus Gironius & Almagrum in Oretanis milite & cōmeatu ad vim prohiben-
dam comparasset. ergo re infecta in Aragoniam sese referre compulsus est, ægrè ferente
Vascone delusum se fraude esse: idoneumq́; visum, qui dolis circumueniretur. Accessit
noua iniuria: Aluari consilio Henricus Princeps patri conciliatus est. Præterea (qui gra-
uissimus dolor fuit) belli flamma in Vasconib. concitata diuturni, ciuilis, sæuissimi hac de
causa. scissa eius gētis studia ab antiquo erant in Beamontios Agramontiosq́; infausta Va-
sconib. nomina: ex Gallia quidē aduecta, nobilissimis tamē atq; adeo regia stirpe familiis
afficta, Lerini Comitibus, Cortesiis Marchionibus, quæ capita duarū factionū erāt. Agra-
montii Vasconis maiestate tenebantur. ægrum Vianæ Principis animū Beamontii ad su-
menda arma incitabant. iniuria interceptū regnū, bello vindicandum dictitare. diuinas &
humanas leges à patre violatas. Si vires humanæ deessent, tamen æquissimam causam su-
peris curæ futuram. Cum Castellæ Galliæq́; Principib. societas armorum constituta. Ca-
stellæ Principes affuturos se pollicentur, si modò palam moueantur arma. Tantundē pol-
licetur Gallus, omni Aquitania recepta de Anglis, finitimus opportunusq́;. & erat per idē
tempus Baiona in potestatē redacta, candida cruce in cælo sub conflictum visa. siue vera
species fuit, q̃ nubium natura ferre potest, siue oculorū ludibrium præstigiæq́;, in omen
versum melioris deinde fortunæ. Crux rubra, quo bellico insigni vti consueuerant, Galli
candida ex eo cruce mutata. nihil in continenti relictum Anglis præter Calitiū, & ei con-
tributum angustum agrum. Motis inter Vascones ciuili dissidio armis oppida & vrbes,
pars à Beamontiis occupata, Pompelo regni caput, Olitum, Ayuar municipium: In fide
Regis multo plura mansere. nam tempestate prouisa fidissimos quosque rebus & præsi-
diis præfecerat: seq́; ad omnem occasionem magna diligentia cōparauerat. Vianæ etiam
principatus in potestatem redactus. Ab Henrico Castellæ Principe Stella munitum op-
pidum est impugnatum. eodem Rex pater appulit. intus Regina Vasconum erat. Vasco
suarum rerum periculo permotus eo Cæsaraugusta citato abiit ad quartumdecimum ka-
lend. Septembris. Exiguus comitatus erat, neque in Aragoniis satis virium ad motus pro-
uinciæ compescendos. maiores delectus in Aragoniis habiturus, Cæsaraugustam ipse,
Castellæ

Castellæ Rex & filius quasi bello confecto, Caroli Principis hortatu sese Burgos retulere. Mite ingenium malo fuit. collectis à patre copiis, virtute magis & vsu pugnandi, quàm numero validis ad Ayuarem castra posita, copia defensorū & magnis operibus munitum oppidum. accurrit filius auxilio. castra iuxta posita. acies ad pugnam productæ quinto Nonas Octobris: viris sanctis inter vtrosq; commeantibus, quibus graue erat, ac detestandum videbantur propinquos & necessarios inter se confligere, filium aduersum patrem, tentatum si reconciliata gratia consensu ponerentur arma. Carolus faciles aures præbebat, his modò conditionibus: Vt venia omnibus à patre esset, etiam Ludouico Beamontio Lerini Comiti equitū Magistro. Vianæ, principatus restitueretur. Regni vectigalium dimidium ipsi cederet: vnde vitam aulæq; cultum sustentaret. Fœdus id consensu Castellæ Regis sanciretur: vti iureiurando Carolus pactus erat. Ex his capitibus, quædam Vasco tolerabat, reiiciebat alia. filius spe ferox, quoniam multitudine superabat, pugnæ signum dat. Idem ab hostibus factū. concurrere acies. primum Vasconis agmen loco pulsum. vnus Rodericus Rebolledus Vasconis cubicularius cæteris fugatis, hostes se ferociter inferentes sustinuit. eo virtutis exemplo reliquæ copiæ in pugnam inuectæ: ii etiam qui terga dederant, ignominiam fuga susceptam virtute audaciaq; delere studebant. eorum impetum aduersarii non tulerunt, in fugam conuersi, initio à Bæticis equitibus facto. collectitius exercitus par veterano non fuit. minor cædes quàm pro victoria. captiui multi. ipse Vianæ Princeps circumfusis omni ex parte hostib. periculo proximus, gladio, & chirotheca militari Alfonso fratri traditis, deditionem fecit. Nobilis in paucis pugna, fœda initia, detestandi progressus, exitus miserabilis. pugnantium cæsorumq; numerus memoriæ non est proditus: ac ne de prælii ordine auctores consentiunt: ne de tempore quidem quo est factum, nostrorum scriptorum pudenda socordia. Carolus Tafallæ primum, deinde Monroii seruari à patre iussus est. toto captiuitatis tempore infectis veneno cibis ne perimeretur formidasse, fama est: neque allata post conflictum bellaria attingere ausum, antequam frater gustu explorasset. Lætus victoria Vasco Cæsaraugustam rediit. secuta est vxor, breuique prægnans facta est. neq; Beamontii posuere arma, neq; demisere animos. & Henricus Castellæ Princeps infensus socero, illis auxilio accurrit. Præterea Aragonii proceres Caroli causæ fauere cæperant, & de eo liberando inter se consilia inire. miserabilis rerum conditio in Vasconibus maxime. in agris vagabantur milites latrocinantium more: intra oppida factiones dissidiaq; vigebāt: ex eo rixæ, pugnæ, cædes. In Bætica Maurorum audacia ad Arcobrigam castigata. equites sexcenti, pedites octingēti ea parte prædatum inuecti, à minori nostrorum numero, cæsi fugatiq; sunt quinto Idus Februarii anno M CCCC quinquagesimo secundo. ductor Ioānes Pontius Arcobrigæ Comes, Marciæ seu Marchenæ regulus. Maior ei gēti clades proximo mense in Cōtestanis est illata. sexcēti Mauri equites, pedites mille & quingenti ad Eliocrotam (nostris Lorca est) in pugna superati, præda etiam ingens ablata, quadraginta millia maioris minorisque pecoris. nostri trecenti equites erant, pedites ad duo millia: ductores Alfonsus Fagiardus Murciæ Antelatus, eiusq; gener Garsias Manricus: præterea Dieghus Ribera Murciæ iuridicūdo Præfectus. sic barbarorum conatus aliquandiu restiterunt: versaq; fortuna partium est. Mauri à Rege Claudo alienati ad nouum imperium retulere animos. nihil præterea hoc anno memorabile accidit in Hispania: nisi quod Vasconi Regi filius susceptus est sexto Idus Martii. Sosii, qui pagus ad Vasconum & Aragoniæ fines est, ipso itinere, quo se ad vitum Sanguessa referebat, Reginam repentinus dolor partus inuasit: fœtumque maturum excussit: cui nomen Ferdinando fuit: amplissima regna & immortalis gloria, ob res præclarè gestas bello, paceq;. Senis Fridericus Cæsar, & Eleonora sponsa conuenerunt. Repetita sponsalia. cæremoniæ antistes Æneas Syluius, Principis gratia, & eruditionis fama nobilis. Nuptiæ Romæ ex ritu Christiano sacratæ, ab ipso Pontifice: de cuius etiam manu sunt coronati. Festa nuptialia Neapoli celeberrimo post hominum memoriam apparatu celebrata sunt. noua in ea vrbe nupta ex sponsa coniux est facta. 1452

Aluarus Luna captus: CAPVT XII.

IMmerito rerum humanarum inconstantiam mortales accusant: quasi fluxæ, caducæ, incertæ paruo momento in contraria vertantur, temeritateque potius fortunæ, quàm certo consilio regantur. cùm contra vitia & mores accusandi essent: quæ prauos homines in præceps sæpe agunt. Quid enim mirum si inerti iuuenta senectutem egestas premit? si luxu gulaq; maiorum opes effunduntur, pereuntq;? Si potestas sordidè habita

aufertur? si superbiam inuidia sequitur, certaq; pernicies? Nimirum vera rerum vocabula amissa sunt. aliena largiri, sua prodigere liberalitas vocatur. temeritas in laude ponitur, præsertim euentu secundo confirmata: ambitio decori ducitur: impotēs dominatus, atque violentus seueritatis nomen induit. Rarò à moribus fortuna discrepat. nos inepti rerum æstimatores alienas infelicitatis causas perscrutamur: quæ latent sæpe, nonnullæ tamen existunt. Hæc præfari volui, funestum Aluari Lunæ exitū scripturus. Ab humili ducta fortuna ad summum peruenerat, in præceps ambitio dedit. Bona inerant in natura moribusq;, inerant mala: vtra magis euentus indicat. ardens ingeniū, perspicax iudicium, aptus sermo & cum aculeo facetus, quadam tantùm hæsitantia tardior, profunda calliditas, atq; simulatio, audacia, superbia, ambitio: ex quibus atque ex fraude, compositus videbatur. corpus exiguum, sed firmum, & bellicis laboribus idoneum: facies minuta, venusta tamen cum dignitateq;. hæc à primis annis suscepta, confirmauit ætas, auxitq;. Accessit contemptus hominum, commune potentium malum, aditus difficiles. ætatis flexu ira peruicacior fuit. quasi fera in cauea petita iaculis, deinde emissa, inimicorum odio exacerbatus, impotensq; successu, quas non strages dedit vindictæ studio ardens? His moribus non corruisse mirum est, sed tandiu perstitisse pudendum. Sępe antea occultis criminationib. de maiestate postulatus fuerat, tanquam ingentes opes supra fortunam, supraq; conditionem nactus augere non desisteret. euersa nobilitate graue etiam imperium in Regem exerceret. Nihil illi ad regnum præter nomen deesse. studia ciuium habere, munitissimas arces: auri & argenti immensam vim: exhaustum esse publicum ærarium. Vera esse, quæ obiiciebantur Rex non ignorabat: sępe etiam apud Reginam de iniuria ignominiaq; conquestus erat, cum aliis communicare non ausus, libera etiam gemitus sublata facultate. Euertendi hominis opportunitatem exoptatus casus attulit. Petrus Stunica Placentię Comes, se Begiare ditionis oppido continebat, publico in ea temporum colluuione abstinens. id Aluarus odium interpretatus, eius perniciem molitur. Garsias Albani filius è Petrafita, quæ ex vicinis locis sita est, prædas agere non desistebat, paternæ iniuriæ, quoniam vinctus tenebatur, vindex. Aluarus eius obsidendi consilium dat, improuiso etiam Placentiæ Comitem occupaturus. Sic animus erat. numina, quod parabat aliis exitium, in eius caput verterunt. fraus fraude petita. Hari Comes, Santillanius Marchio Placentiæ Comitis suasu, facta conspiratione in Aluari necem coniurant. quingenti equites missi Vallisoletum sunt: (quò Rex Burgis venerat in Bellum intentus, quod inter Vascones gerebatur) incautum Aluarum oppressuri. tametsi alia species erat Beneuentano opitulādi aduersus Petrum Osorium Trastamaræ Comitē, cum quo dissidium erat. Procerum consilio indicato Burgos auctore Aluaro reditum. quod saluti fore credebatur, maturauit exitum. Arcem eius vrbis Enecus Stunica obtinebat. Eneci frater Placētiæ Comes cum præsidio militari hostem vt opprimeret euocatur, quò res occultior esset legata abs Regina ad auunculum, Ribadei Comite principe fœmina prudentiq;. In Calles Aluarum incidisse: irretitumque teneri. omnium telis quasi feram petendum: communesq; iniurias vindicandas eius interitu. Neruis æger Comes venire non potuit. Aluarus filius missus, dum Curiele oppido Burgis vicino euocat equites, Aluarum Lunā Rex monet, vti in ditionem discedat: quanta inuidia flagret nō ignorare. sibi in animo esse, procerum consilio rempublicam gerere. consilii nimirum suscepti pœnitentia subierat: aut rei exitum formidabat. Recusat ille nisi Toletano Archiepiscopo euocato: quem pro se vicarium substituere cogitabat. præterea Regis ex sermone (neq; enim temere fuisse putabat) odoratus insidias nouū facinus designauit. Deus illi mētem eripuit. Alfonsum Biuerum, qui Regi à consiliis erat, domi obtruncat, atq; è cancellis in subiectum fluuiū præcipitem dat, nihil tēporis sanctitate motus tertio Kal. Aprilis, ipso die Veneris Christi cruciatuum memoria sacro, salutis anno M CCCC quinquagesimo tertio. Extrusus cōtinuò qui Alua-
1453 ri Stunicæ aduentū vrgeret. Præcessit is obuoluto capite. Sequebantur modicis interuallis octoginta equites. ad arcem noctu ciues quidā euocati, monitiq; vti cū armis vrbis plateas obsiderēt. Rumores tota vrbe iactati Aluaro proxima luce parari vincula: nemo tamē renunciat. stupor animos occupauerat. vnus è familia Gotor, denunciato periculo, vt nocte in suburbanum hospitium se subduceret hortatur. salutaria monenti nō paret. Variis consiliis agitatus, quod probaret non habebat. quò enim se reciperet? vbi lateret? cui salutem crederet, vrbanis auxiliis infidis, longinquis arcibus, quas habebat fortissimas? Gotore ablegato, rei euentum expectare constituit. Si verum fateri conuenit, quoniam sibi confidebat, contemnebat hostes: vtrunque in periculo nimium, exitialeque malum. Rebus comparatis Nonis Aprilis, cùm dies Iouis lucesceret, ædes Petri Carthagenæ, vbi Aluarus Luna erat, armati obsident. vim adhibere non est visum, nonnullis quamuis militibus

militibus è feneſtris ædium vulneratis. Internunciis commeantibus, quod neceſſe erat, Aluarus Luna deditionem facit ſyngrapha à Rege miſſa: nihil eum per iniuriam paſſurum. ſpecioſa verba rebus vacua. In eiſdem ædibus cuſtodiæ mandatus, Abulenſem Epiſcopum è feneſtra conſpicatus Regis lateri adhærentem (nam eiſdem ædibus pranſurus ſacris operatus veniebat) apprehenſo mento ſuo: Pœnas, inquit, ſacrificule huius noſtræ iniuriæ dabis. ad quem ille: Deum teſtor, reſpondit, nullam me huius conſilii partem fuiſſe. nondum domita malis Aluari ferocia erat. Peracto prandio, remotiſq; menſis, cũ Regis conueniendi poteſtas facta vincto non eſſet, codicillũ in hanc ſententiã mittit. Quintus & quadrageſimus annus, Rex eſt, ex quo in tuis obſequiis ſum. De præmiis non queror. maiora meritis, maiora expectatione fuerunt: non negabo. vnum felicitati meæ defuit, tantæ fortunæ tempeſtiua moderatio. Dum otio, quod magnorum virorum exemplo petendum fuit, negotium præfero à me debitum, tibi vt putabam, neceſſariũ, in hanc incidi calamitatem. Eripi libertatem, quam tibi non ſemel vt redderem magnis periculis vitam & fortunas obieci, graue eſt. Plura dicere dolor prohibet. Multis meis peccatis numina irritata certo ſcio. his malis ſi placantur, ſatis habeam. Opes vltra ſuſtinere non poſſum. quarum tantam copiam in me cumulaſſe malo fuit. iis libens cederem niſi in tua poteſtate omnia eſſent, erepta nobis facultate hominibus probandi, eum ad ſumma euexiſſe, qui res humanas vt parare, ſic poſſit contemnere: atque vnde acceperit reſignare. Illud obteſtor, vt quoniam ærarii inopia inductus, vnde minime debui, decem aut duodecim millia aureorum redegi, quæ in loculis ſeruantur, ea reddi quibus ſunt ablata cum fide facias. Hoc ſi noſtris officiis qualiacunque fuerũt, non impetro: æquitati poſtulati concedere neceſſarium arbitror. Ad hæc Rex: Quod de obſequio & præmiis diceret, non negare, maiora tuliſſe, quam ab vllo Rege, aut Imperatore ab vlla memoria priuato contigiſſent. Eius cauſa ereptam ſibi libertatem, eo adiutore redditam, non minus mereri vituperationis, quam laudis. Regiæ inopiæ ab eo potiſſimum factæ, ſuis copiis opitulari æquius futurum fuiſſe, quam aliena iniuria, ſe tamen ex eius bonis, iis qui damna pertulerant, facturum ſatis. maiore in eo conſcientiæ ratione habita quam iniuriarum. Mirum eſt, in tanto numero eorum, qui Aluari beneficiis obſtricti erant, nullum in periculo ad præſidium accurriſſe. Verum miſeros ſtudia deſtituunt, cum aulæ gratia in contrarium circumacta. Tanti hominis ſupplicio Hiſpanis annum inſignem, vniuerſo orbi Chriſtiano luctuoſum reddidit, vrbis Conſtantinopolis caſus, à Turcis vi captæ. Mahomad gentis Imperator multis de noſtra gente victoriis inſolens, cæteris circum vrbibus & oppidis in Thracia captis, ad Conſtantinopolim caſtra poſuit. Mari terraque vrbs nobiliſſima dies quatuor & quinquaginta omnibus operibus impugnata. A Lõgo Iuſtiniano Genuenſi aditus in vrbem hoſtibus eſt patefactus ad quartum kalendas Iunii. A quibuſdam ſuperior annus falſo haud dubium & per errorem deſignatur, Pentecoſtis feria ſecunda, de die menſis non diſcrepantibus. Omnia barbaræ crudelitatis exempla in miſeros edita, nullo ſexus aut ætatis diſcrimine. Horret animus gentis ærumnas, noſtram ignominiam meminiſſe, florentiſſimi quondam imperii opes momento temporis euerſæ. violatæ fidei, quam in Concilio Florentino Ioannes Palæologus Imperator dederat, conſentanea merces fuit. Frater Conſtantinus, qui in imperio ſucceſſerat, ne ludibrio maieſtas eſſet, cum hoſtes videret irrumpere, poſito paludamento, inter confertos pugnans occubuit, turpi ſeruituti honeſtam mortem præferens. id vnum virtutis ſpecimen præbuit. eius fratres Demetrium & Thomam ad maiorem ignominiam fortuna, Deus verius, ſeruauit. Perculit ea res, vt par erat, piorum toto orbe animos, intempeſtiuæ lacrymæ erant, poſt acceptam cladem. Ex eo vrbs illa Turcici imperii ſedes, domiciliumque fuit, ſuis copiis & noſtris malis nobilis atque præclara. Carolo Vianæ Principi, Cæſarauguſtam deductos agentibus Aragoniis cum patre reconciliata gratia, libertas eſt reddita decimo Kal. Iulii, Isti fœderis caput fuit. Vt ipſe in patris poteſtate eſſet. Ex vrbibus & arcibus, quæ in eius fide erant, præſidia deducerentur. Fidei obſides dati Ludouicus Beamontius Lerini Comes equitum Magiſter, eiuſque filii, aliique Vaſcones viri primarii, breuis lætitia fuit, noui motus ſunt breui concitati, paterna auiditate filii impatientia, reſpublica diu iactata.

Aluari Lunæ ſupplicium. CAP. XIII.

VNo tempore à Rege Caſtellæ Aluari oppida, & theſauri occupabantur, ipſe è vinculis cauſam dicere eſt compulſus: quæ bona eſſe non poterat, aduerſum Regem tantis præſertim iniuriis exacerbatum. Dati iudices, maieſtatis damnarunt. Portilio, quo deductus erat, Vallisoletum relatus, pœnitentiaq; & euchariſtia procuratus, ad ſupplicii locum mula vectus eſt per plateas, voce præconis ſententiæ ſummam de more incla-

mantis, his verbis: Hoc supplicium huic crudeli tyranno abs Rege esto. Quod præcipiti temeritate & amentia cum regiæ maiestatis diuinæ in terris vicariæ sugillatione, aula in potestatem redacta, rep. que vniuersa ad arbitrium reuocata. Supra conditionem, supraque priuati hominis modum elatus superbia, in Deum, Regemq; contempta regia maiestate, regii patrimonii magna iactura, fœda iudiciorum perturbatione, ea crimina, flagitia, maleficia, peculatus perpetrauit, pro quibus securi subiicitur: vt diuina regiaq; vindicta sancita vnius supplicio, cæteris documentum detur similis audaciæ vitandæ. Sic qui deliquit, pœnas dato. In medio foro suggestus erat amplus, cruxq; in eo, & geminæ faces accensæ tapete substrato. eo conscenso, crucem veneratus aliquotq; passibus confectis, amanuensi puero signatorium annulum, galerumq; dat. Hæc inquiens, postrema à me munera habe. Ingens pueri ploratus, circumstantium gemitus consecutus est. variæ rerum imagines mentibus occurrebant. proximæ fœlicitatis cum præsenti fortuna comparatio, inimicis etiam excusserat lacrymas. Aderat Barrasa Henrici Principis stabulo Præfectus. Huic ad se vocato. Vade, inquit, Principi ex me dicito, famulis gratificandis ne Regis hoc exemplum sequatur. Erat vncus ferreus sublimi ligno cõfixus. rogat carnificem ecquem in vsum paratus esset? Seiunctum, ille, à trunco vti imponatur caput. Post mortem, subdit Aluarus, de corpore vt libet, facito. viro forti mors turpis esse non potest: neque immatura tantis honoribus defuncto. Hæc dixit: simul diloricatis tunicis intrepidè securi caput subiecit, tertio Nonas Iulii, vir verè magnus, ipsaq; fortunæ varietate admirandus. Triginta circiter annos ita in aula dominatus est, vt nihil neq; maioris neq; minoris rei, nisi eo arbitro gereretur: ne vestes quidem Rex, aut tibi genus, aut aulæ ministeria, nisi eius voluntate mutabat. Sed exemplo tamen calamitatis, monendi sunt aulici, vt amari à Principibus quam metui malint: qui metus domini exitium serui est: & fata vix sinunt superbos famulos feliciter mori. Alfonsus Spina monachus Franciscanus morienti assuit: is qui fortalitium fidei edidit, splendido titulo, voce barbara, eruditum opus & diuinarum rerum cognitione præstanti. Truncus tribus diebus in suggestu relictus pelui iuxta posita, ad stipem colligendam, qua sepeliretur homo paulo ante Regibus potentia exequandus. sic res humanæ variant. In Diui Andreæ vbi cæteri supplicio affecti, sepultus est. inde in Diui Francisci translatus intra idem oppidum. annis consequentibus in templum Toletanum, instaurato ab amicis funere, Regum permissu. Vulgo fertur, consulenti vatẽ Aluaro prædictum, Cadahalsum exitio fore. eum, quod ad suggestum referre debuisset (id ea vox Hispanis significat) oppidum interpretatum illo in Carpetanis nomine, suũ quamuis per totam vitam vitasse. Nos hæc, vt vana, parum curanda putabamus. Ad Scalonam regia castra erant. id oppidum post Aluari exitum, deditum ea conditione ab vxore est: vt viri thesauri æquis partibus ipsa, & Rex partirentur. cætera omnia fisco addicta. Ioannes Luna Aluari filius, Sancti Stephani oppidum à patre datum retinuit. huius filia nupta Diego Paciecho cum Villena paternum comitatum iunxit. filia altera iusta Aluaro fuit Ioanna nomine. ex impari matre Petrus Luna Fontidoniæ regulus: filiaq; vxor Ioannis Lunæ propinqui, Soriæ vrbis præfecti. De Aluari casu hactenus. Ab Ismaele Mauro, quẽ annis superioribus ad Mauros abs Rege remissum fuisse monstratum est, factionis opib: nostrisq; auxiliis confirmato, Rex Claudus patruelis regno spoliatus est: quo tẽpore non traditur: de facto nemo dubitat. acceptæ superiori anno calamitates studia gentis auerterant, alioqui nimium in Principum mutationem pronæ. Ismael regno suscepto, fide erga nostros haud diuturna fuit: in tenui fortuna benignus amicusq;, post victoriam accepti beneficii immemor. In Lusitania nummi aurei recens percussi cum primis probi, cruciati ex eo dicti, quòd per idem tempus venia concessa Lusitanis est: quicunque cruce insigni aduersus Christiani nominis hostes, pro religione arma sumerent. Aluarus Gonsaluus Lameci Episcopus, eam veniam à Romano Pontifice Nicolao quinto abstulit, vir in ea gente clarus prudentia, doctrinæ opinione præstanti.

Castellæ Rex obiit. Capvt XIV.

SVblatus Aluarus Luna, neque rerum conditio tamen magnopere in Castella mutata. Regi quidem propositum erat, si diuturnior vita contigisset, rempublicam per se gerere adhibitis in consilium Conchensi Episcopo, & Guadalupeo Priore Gonsaluo Illesca viris ea ætate integerrimis sanctisq;: iis adiutoribus incommoda accepta maioribus commodis sanare: summæ diligentiæ summam imperii seueritatem addere: quæ sæpe inani specie clementiæ salubrior est. Itaque vtrumq; Abulam eo consilio euocauit: quo Scalona discesserat. Octo millia equitum ad continendam in pace prouinciam, externã vim prohiben-

prohibendam ordinariis stipendiis alere cogitabat. Regia vectigalia singulis vrbibus exigenda tradere, toto genere mancipum & publicanorum amoto: quoniam omnes vias pecuniæ norunt, & pecuniæ causa ingentes fraudes suscipiunt. Cœperant Lusitani extima Africæ littora anniuersariis nauigationibus tentare: aperireque, longissimo tractu vsque ad Bonæ spei promontorium: quod litoribus vtrinque in cuspidem extenuatis, vltra mediam cęli plagam triginta quinque gradibus porrectum est. vnde genti magnę opes accessere, gloria par. Henricus Lusitani patruus cognitis astrorum conuersionibus, cuius rei peritissimus erat, & in studium incitatus, Christianæ religionis amplificandæ, auctor primus extitit. quo nomine immortalem laudem habeat necesse est. Castellæ Rex ea Africæ litora ad suum ius pertinere existimabat: neque interceptum à Lusitanis iri, passurum. legatus de ea re Ioannes Gusmanius, ni mutarent minas addidit: bellũ sæuissimum finibus illaturos. à Lusitano mite responsum datum. Putare se nihil contra ius factum esse: atque fidere, nisi re diiudicata Castellæ Regem haud moturũ arma. Medinam is Campestrem & Vallisoletum abierat, si mutato cœlo morbum pelleret, quo lento sed diuturno cœperat laborare. Vno tempore Ioannes Gusmanius è Lusitania cũ eo responso rediit: & Aragoniæ Regina spe Principes Hispaniæ facta pace inter se conciliandi, Vallisoletum appulsa est. Inanis conatus non fuit, Regina rem susceptam magna cura administrante, cunctis fere Hispaniæ prouinciis diuturno bello fessis, exhaustisque. etsi noua offensionis occasio extiterat. Blanca ab Hẽrico Principe repudiata remissaque ad patrem est, quasi maleficio, sacrisque magicis veneris vsu prohibita. is erat prętextus: re alienæ culpæ pœnas dirępto coniugio dedit, viro præposteræ libidinis auido, (quod sæpe vitium castigare pater conatus erat,) concessæ neque cupido neque potenti præsertim vitiandis virginibus. sic constans opinio fuit, multis argumentis confirmata. A Ludouico Acunio Segobiensis Ecclesiæ Cardinale Ioanne Ceruante Administratore, diuortii sententia pronunciata primum: confirmata deinde ab Archiepiscopo Toletano, Nicolai Põtificis permissu, datis ad eum literis ea de re, non sine admiratione orbis terrarum, dimissa Blanca, neque Henrici toro (quód fuisset consentaneum) diu cælibe. Castellæ Rex noua prole est auctus, Reginæ ad Tordesillam partu mensis Decẽbris die septimodecimo. Alfonso illi nomen fuit: neque vltra adolescentiæ annos vixit, belli causa grauis & diuturni prouincialibus, magis quã dux aut auctor futurus. vti rerũ euentus declarabit. Aragoniæ Regina annitente, Castellæ & Aragoniæ arma vt ponerentur mandatum: idem de Vasconibus constitutum patre filioque, dum stabilis pax æquis conditionibus sanciretur. in eam rem proximi anni induciæ concessæ. rem prope confectam Regis Castellæ obitus moratus est. Ingrauescente valetudine, sacris omnibus procuratus, Vallisoleti decessit ad tertiumdecimum kal. Augusti eius seculi anno quinquagesimo quarto. 1454. Corpus in Burgensi cœnobio, quod à patre extructum, Carthusianis ipse monachis dederat, vt tumularetur testamento cauit. Extemporale sepulchrum in Diui Pauli Vallisoleti paratum. funus magnificè factum. iusta exequiarum per oppida & orbes persoluta. Ipsa etiam vrbe Neapoli mense proximo. vbi inter atratam cohortem & luctus vnus Venetus legatus in ostro põpę funerabili interfuit. Insolenti spectaculo lacrymæ risu mutatæ. accẽsis tamen funalibus lignei tumuli, quod in medio templo ad funus peragendum dandas inferias extructum erat, magna pars arsit. Alfonso Infanti nuper nato Sancti Iacobi militia commendata à patre testamento est, idem præterea Magister equitum renunciatus. vtrũque in Aluari locum. tutores designati Conchensis Episcopus, Prior Guadalupeus, Padillia Cubicularius. eum ne regni successorem nuncuparet, imbecilla ætas tenuit, & maiorum motuum metus. cogitasse satis constat. Isabellæ Cuellarem oppidum legauit, ingensque auri pondus. Reginæ coniugi Soriam, Areualum, Madrigalem: vnde vitam principalem, viduitatis incommoda sustentaret.

Henricus Rex Castellæ renunciatur. CAPVT XV.

REgis obitu Castellæ res in Henricum filium, vt erat necesse, translatæ sunt. in cõuentu procerum, quorum pars aderat, alii ad rei famam confluxerãt, quarto post die infulis, & cæteris regni insignibus exornatus est. Albę, & Treuigni Comitibus libertas continuo data: quod inaugurationis lætitiam vehementer auxit. cęteri proceres, qui capti fuerunt, alius alia causa euentuve fuerant antea liberati. paternæ aulæ ministri omnes retenti sunt. de Hispaniæ pace denuo agi cœptum abs Regina Aragoniæ, penes quam viro & Vascone deferentibus, decernendi potestas erat. Hæ conditiones scriptæ, Vasco, Alfonsus filius, Henricus Henrici Aragonii filius, iis oppidis & honoribus, quæ in Castel-

la erant, abscedunto. Pro iis designatum auri pondus quotannis Castellæ Rex cum fide pendito. Præfecto maris, Henrico eius fratri, Ioanni Touario Valeranicæ regulo, ceterisque que Vasconis partes secuti, potestas esto in patriam ditionemque redeundi. Castri Comes Diegus Sandoualius extinctus erat, atque Borgiæ tumulatus. præmium fidei cultæ erga Aragonios fuit D anium & Lerma in Valentino agro, atque vlteriori Castella: quæ oppida Ferdinando filio reliquit. Is cum paucis è coniuratis exceptus est, ne in Castellam rediret, nisi a nouo Rege prius facultate impetrata. Sancitum præterea, vt arces ad fines Castellæ & Aragoniæ belli tempore captæ, ab vtraque parte restituerētur. Atiensa quindecim florenorum millibus de Vascone redempta, aliquanto post tentatum, si bellum Vasconum pace mutaretur. minor spes erat, prouentus nullus, quoniam maioribus odiis gerebatur, quippe inter filium & patrē. quo maior necessitudo eo simultas grauior. Dum fœderis conditiones Principum, quorum intererat, consensu firmantur, in annum proximum induciæ prorogatæ. His rebus constitutis, Regina quidem in Aragoniam sese retulit: Villenę Marchio sine riuali gratia noui Castellæ Regis & opibus validus, Ferrerius. Nusa Reginę Aragonię Comes antea datus, Ioannes Beamōtius Ludouici Magistri equitum in Vasconibus frater, tres hi trium Principum legati, Henrici, Vasconis, Caroli
1455 Agredam conuenere, ineunte anno M cccc quinquagesimo quinto. Loci commoditas inuitabat: quoniam ad fines Vasconum & Aragonię in Castella situm est, vt colloquio deligeretur: & Henrici maiestati datum, in cuius ditione erat. parum profectum fœderis conditionibus nondum à Vascone & sociis consensu firmatis, occultis Paciechi artibus inter patrem & filium impedita pace, formidantis, ne rebus tranquillis minus ipsi potentię & auctoritatis esset. Inducię modo ad mensem Aprilē partium consensu continuatę. spes concepta prouincialium animis breui euanuit. res communes, quasi turbato ventis mari sęuaque procella inflatis fluctibus cum agitatur nauis, viro & gubernatore opus habebant: quod vnum maxime deerat, Nouus Rex socordia patri persimilis, neque impendentia mala considerare: neque satis animo prouidere tempestates: Ardenti quidem erat ingenio, pusillo tamen, oppletoq; fœditate. reipublicę curę grauissimæ. Paciechus rerum arbiter, cautior Aluaro modestiorque, an felicior, nam ad vitę finem perstitit. Caput Regis magnum, lata frons, cęsii oculi, nasus non natura sed casu simus, cęsaries subflaua, vultus rubedinem fuscedo temperabat: toruus aspectus ac ferus, statura procera, crura oblonga, forma non indecora, totius corporis habitus firmus vereque militaris. venationis & musices pręcipuum studium. cultus moderatus, aqua potus, cibus nimius, mores dissoluti, atque omnibus turpitudinum maculis vita deformis. quibus rebus corpus labefactatum, atque morbis obnoxium fuit. nulla actionum constantia. Liberalis illi atque Impotentis cognomina vulgo afficta sunt: alterum naturę vitio, alterius causa profusa liberalitas extitit: prorsus vt donandis oppidis, pro fundendis sine iudicio, eoque nulla gratia, quos auide congesserat, thesauris maiores omnes superasse videretur, imperii etiam maiestatem imminuisse, vires debilitasse, alieni appetens, sui prodigus. Data beneficia obliuisci: accepta recordari: eaque properantius compensare quam ęs mutuum. Mitis sermo atque comis fuit: quosuis benigne appellare. clementia nimia, quę nisi seueritate astringatur non minora sępe mala, quam crudelitas affert. Legum contemptus, impunitatis spes prauorum audaciam alit, atque confirmat. hac morū varietate factum, nulla vt tempora turbulentiora extiterint, quam Henrici regno, quod annorum viginti fuit, mensium quatuor, dierum duorum. Prudentia non magis ad ciues in pace regendos defuit, quam intestinis regni motibus pacandis.

Pax Italiæ. Capvt XVI.

MOta in Italia arma ante tres annos hac occasione erant. Francisco Sfortię post Mediolanenses subactos, imperii partem, quę ad Abduam est, repetenti de Venetis, & quoniam non reddebatur, bellum meditanti, Florentini fauere cęperant occulta armorum societate constituta. id ęgre Venetis fuit. Florentini omnes finibus commercioque prohibiti. Leonelli Ferrariensis Marchionis opera, Aragonius ad socianda arma impulsus: si Florentinis in suis sedibus bellum inferret, Sfortiam iniurię fore opportunum. facto fœdere Guillelmus quidem Monferratus Aragoniis stipendiis in Alexandrię fines immissus est, cum quatuor equitum millibus, duobus peditum. Ferdinandus Aragonii filius Calabrię Dux (trinę iam prolis pater, Alfonsi, Friderici, Eleonorę) quo maior esset auctoritas, maiorque hostibus terror, in Florentinos amandatur. adiuncti sex millia equites, pedites duo millia: nobiles Duces copiarum Neapolio Vrsinus atque Vrbini Comes.

In

In Cortonę Aretiique fines impetus factus. vastatus ager, direpti, incensique pagi sunt. Folanum oppidum expugnatum. Astor Fauentinus, qui primus opem Florētinis laturus eorum inuitatu accurrerat, acie victus. nonnullæ præterea eo tractu arces occupatæ. alia parte Vadum in agro Volaterrano Antonius Olzina de hostibus ceperat: finitimosque agros vexare incursionibus non desistebat. In Insubribus bellum non minori conatu administratum est. Renatus Andegauensis à Francisco Sfortia ex Gallia euocatus, spe facta, Cisalpino bello confecto communibus armis regnum Neapolitanum pulsis Aragoniis recuperandi, à Sabaudo atque Monferrato Alpium aditu insesso Venetorum hortatu, ipse binis nauibus Genuam appulsus est. exiguo comitatu deformi aulæ cultu, contemptui esse cœpit. Paruæ sæpe res magnarum momentum afferunt. A Ludouico Delphino, qui postea Rex Galliæ fuit, eo nomine vndecimus, copiæ terrestri itinere Astam vsque perductę. Gallorum alacritas cum qua expeditionem susceperāt, breui consenuit. tribus exactis mensibus, de causa non constat, sed repente se se in Galliam retulerunt, Renatum accusantibus sociis, imperioque ineptum iudicantibus. venerat in periculum summa rerum. Insubres, & Florentini à sociis deserti, impares hostibus fore videbantur. Aliena calamitas saluti fuit. Constantinopolis amissę nuncius, famaque animos ad concordiam reuocare cœpit. nam barbarus victoria insolens factus, de Italia cogitare, propemodum affore nunciabatur. metus ab intestina discordia reuocauit animos. Simone Camerino Augustiniano monacho, viro prudente, magis quam erudito, vltro citroque commeante pax inter Venetos, Insubres, & Florentinos æquis conditionib. ad Laudum oppidum facta erat, proximo superiori anno ad quintum Idus Aprilis. Societas armorum adiecta Venetiis tertio kal. Septembris. Vtrunque Aragonio ægre fuit, se inicio fœdus factum, Venetorum inconstantia atque infidelitate (sic ille putabat.) Ferdinandus filius Neapolim reuocatur. Tanto Rege placando, in quo certissimum præsidium fore rebus credebatur, opera data. à Venetis, Insubribus, & Florentinis oratores missi, qui fœdus festinatum excusarent, viri pręstantes. Celeritate opus fuisse: ipsi locum relictum: ac vero primas partes datas. Siquid offensum esset, publicæ vtilitati, atque saluti Italiæ priuatam iniuriam, vti facere consueuisset, condonaret. A Nicolao Pontifice Dominicus Capranicus Cardinalis Firmanus præcipua probitatis, pietatis, modestiæque opinione, innocentia, atque doctrina singulari, quo maior esset auctoritas, aliis oratoribus adiunctus Caietæ, quo Rex venit, sociis sacratæ dignitati deferentibus, remotis arbitris hac sententia orationem habuit. Rem facilem vtroque tibi expetendam ad te, Rex, oratum venimus: pacem societatemque tibi honorificam, hoc tempore necessariam. Quo vniuersum Christianum orbem ingens ex præterito luctus, maior in futurum metus occupauit. Nostra cessatione (ferme dixerim socordia, amentiaque) grauissima plaga, maior ignominia accepta est. Sit semel peccasse satis. sit errantibus medicina, mala esse passos. Quæ acta sunt redargui magis, quam mutari possunt: ea pessima malorum præteritorum conditio est. Sed dum priuatas tamen cupiditates publicis cōmodis potiores ducimus, dum mutuis dissidiis digladiamur, nulla pietatis, nulla religionis cura, alter Christianæ reipublicæ oculus lumenque extinctum est. quanto hęc cum dolore loquor. sed vltro tamen manantes lacrymas, motumq; animi tenere necesse est, dum cætera differo. Incommoda sane intestinis dissidiis accepta, concordia publica sananda sunt. aut hæc, aut nulla faciendæ medicinæ via est, in tam recenti vulnere publico priuatoque. In nostris ruinis atrox Christiani nominis hostis ferus ac barbarus insultat. Orientis prouincias vastauit, diripuit, incendit: ipsa Constantinopolis lux orbis terrarum, atque arx, subito vno incendio concidit. Versatur ante oculos tristis eius diei imago, & furor gentis in ciuium cæde bacchantis. matrum familias captiuitas, fuga puerorum, sacrarum virginū vexatio, violata tēplorum sanctitas. horret animus tantæ cladis cōmemoratione. Cōstrata classibus maria sunt. Aegeum mare conclusum nauibus nostris. Orientis commercio prohibemur. Quæ si vehementer videntur, vt sunt, misera atque miseranda, debent animos nostros ad sumendam vindictam concitare. Sed quid vindictam expetamus alienę iniuriæ? de patria, de libertate laborandum. neque enim catenus resistit furor. de Italia meditantur: Romam caput ac sedem religionis in potestatem redigere satagunt. Proh scelus audaciamque intolerandā. Manabit, mihi credite, malum, non solum per Italiam, verum etiam transcendet Alpes obscure serpens: reliquas Occidentis prouincias, nisi resistitis, occupabit. Paruum quiddam instar eorum quæ sæpe ac vasto animo conceperunt, euersum Græcorum imperium est. id agunt, moliunturque vt oppressis omnibus è piorum natione, nemo ne ad deplorandum quidem rei Christianæ nomen, atque ad lamentandum communem calamitatem relinquatur. Scythæ, Syri, Afri, gentes militum nume-

ro,corporum robore,& bellandi vsu formidabiles hostium sequuntur castra. Num æquum videatur in tanto periculo ad reipublicæ præsidiũ non excitari? patriæq; & religioni atque adeo humano generi non succurrere? Si Italiæ tranquillitatem rogaremus, erat humanitatis tuę morem gerere. quid enim aut ad dignitatem honestius, aut ad laudem gloriosius,aut ad fructum salutarius,quam nobilissimæ prouinciæ diuturno bello afflictę publica pace mederi?nunc non de tranquillitate vnius prouinciæ agitur:sed de salute,de incolumitate, de libertate vniuersæ piorum nationis. Eam opem à te potissimum resp. præstolatur. & quoniam ductore est opus, ad quem summa imperii in bello redeat: te Ducem atque Imperatorem negotio maritimo, qua parte bellum grauissimũ imminet, vniuersa Italia iubet. qui honos ante te nemini est habitus. Omnia abunde suppetunt, prudentia,vigor animi,auctoritas, pugnandi scientia. bellica gloria, multis in Italia,Gallia,Africa victoriis parta, hac vna expeditione illustranda est. eo amplius quod absque inuidia erit:quippe aduersus Christiani nominis hostes. Pone ante oculos Carolum,cui res pręclare factę Magni cognomen pepererunt,Gotifredum,Sigismũdum,Hunniadem gratissima genti nomina. an alio itinere putas ad cælum fama euectos, quam piis bellis fortiter administrandis?nõ alia causa tot populi, & Principes consensu posuerunt arma, quam vt tuis potissimum auspiciis pro salute communi, pro vindicandis religionis iniuriis,vires sociarent,sanctissimum bellum gererent. Id eorum omnium nomine nobilissimi oratores,quos ex meo ore locutos puta, omnibus precibus flagitant. Id sanctissimus senex Nicoalus Pontifex lacrymis toto ore manantibus,(quo habitu reliquerim succurrit animo)cum imperare posset, precatur, vix ęgram dolore animam vna spe sustentans pace publica Italiæ facita,iniurias acceptas vindicãdi. qua sublata non dubitanter occidet. te non arbitror tam durum fore vt his vocibus, precibus, gemitibus non mouearis. Ad hęc Rex,neque se belli causam fuisse,neque moram paci facturum. in bello pacem, non in pace bellum quęrere solitum.Nolo,inquit, consentienti Italiæ deesse. Quod fœdus me inscio est factum, libenter quidquid id fuit iniuriæ communi causę condono. Pontificis Maximi auctoritatem,studia populorum ac Principum, pro eo ac debeo, plurimi facio: duxque vel comes in hanc expeditionem ire non recuso. Fœderis à Venetis cum Francisco,ac Florentinis nuper icti tabulæ recitatæ,in hæc ferme verba. Amicitia, fœdus, ac societas Venetis, Francisco Sfortiæ, ac Florentinis, eorumque fœderatis cum Alfonso Rege pro communi Italiæ quiete,& salute,potissimum pro reprimendis Turcarum conatibus, à quibus graue bellum Christianæ genti imminet, his legibus inuiolabilis in annos quinque & viginti esto:& eo amplius quoad cunctis sociis placuerit. Alfonsus Venetorum, Francisci & Florentinorum, ac fœderatorum statum aduersus eos qui bellum inferant, aut lacessant, siue Italicus, siue externus hostis fuerit, tãquã iuris sui res sit,defendito.Rebus quietis mutuę opis causa,siqua forte repentina vis ingruat, Alfõsus, Veneti, ac Franciscus, singuli octo millia equitum, peditum quatuor millia, Florentini quina millia equitum,duo peditum in armis parata habento:singulique,militibus,& copiis suis stipendia persoluunto. Si bellum alicunde oriri contingat, nulli partium, nisi de communi omnium cõsensu pacem componere liceto. nec Regi, nec sociis cũ vlla Italica natione societatẽ,aut fœdus facere absque communi consensu fas esto. Premente bello singuli dimidiam saltem equitatus partem,& peditatus auxilio ad eum quẽ lacessiri continget,impigre mittunto:nec illud donec patratum sit bellum,inde reuocanto. Si cõtingat auxilia ad aliquem è sociis mitti belli causa: qui auxilium acceperit, auxiliarib. copiis loca in quæ diuertant assignato:annonamque & cętera necessaria eodem pretio,quo popularibus suis venundato. Si quis fœderatorum bellum intulerit, fœdus ex eo violatum, quoad cæteros pertineat,non esto,sed integrum atque incorruptum habento: cæterique lacessito auxilium præbento non minore studio,quã si is qui lacessat in ipso fœdere comprehensus non esset.Si cui sociorum bellum inferatur,nulli reliquorum per eorum fines trãsitũ concedere, aut commeatus prębere fas esto: sed omni vi lacessẽtis conatibus obstanto.Hæ conditiones paucis immutatis abs Rege probatæ sũt.omnes Italiæ ciuitates,ac reguli cõprehẽsi.Genuẽses tãtũ,Sigismũdus Malatesta, Astor Fauẽtinus abs Rege excepti. Genuẽses quidẽ q, pacis ante aliquot annos ictę cõditionibus nõ stetissẽt: Sigismũdus,& Astor q, accepta Aragonia in stipendiũ pecunia,ad hostes se bellis superiorib. cõtulissent.

Calixtus Pontifex. CAPVT XVII.

Erecta vniuersa Italia; ac vero reliquę prouincię ad meliorem spem erant, publica pace fundata:cum Nicolaus Pontifex,in cuius humeros rerum moles incumbebat maxime,annis curisque grauis decessit ad nonum kal. Aprilis. eius obitu cęptæ molitiones impeditæ sunt,ac penitus disturbatæ. tametsi de successore deligendo continuo comitia

habita:

habita: & quoniā res cunctationem non recipiebat, intra diem quartumdecimum Alfonsus Borgia Cardinalis in defuncti locum cooptatus, voto se obstrinxit belli Turcici instaurandi: quod se facturum si Pontifex renunciatus esset, in minori fortuna scripta scheda nuncuparat, Calixti etiam nomine designato. tanta fiducia erat eius honoris adipiscendi, ex Vincentii Ferrerii vaticinio (sic vulgus prædicat) à prima ætate concepta. Meritis & sanctitati gratia data. consecratus Vincentius, ac templis dicatus est. is honor Emundo etiam Anglo communicatus. vtrunque noui Pontificis decreto. Is Setabi in Valentino regno natus, ingenium sublime, erectumque, ac maioribus rebus aptum, in minori ætate literis dedit. cōsequentib. annis per omnes honorū gradus decurrit. Rom. Pontificatū acta ferme ętate adeptus est: nihil in eo humile tamē, nihil sordidū apparuit. Aragonio Regi maxime infensus fuit: siue dignitatis tuēdæ studio, seu quia insitū natura est, vnde ingentia merita extiterūt, quasi creditores auersari. Itaq; rogatus, vt nouo diplomate regni Neapolitani iura Alfonso filioque confirmaret, adduci non potuit. Propinquis augendis vehementius incubuit, quàm ea ætas, & sacrosanctæ personæ, quā gerebat, dignitas paterentur. Id maximè in eius moribus accusatur. Sororum filios Catharinę quidem Ioannem Milam, Isabellæ autem Rodericum Borgiam, vno die nouo exemplo Cardinales creauit. Petrus Borgia Roderici frater imperio Pontificio Præfectus pro auunculo Vicarius. vnde Alexander Pontifex, Valētinus Dux, adeo inuidiosa nomina auorum memoria, prodierunt. Inter Castellam & Aragoniam pax firmata. Vasco iis oppidis cessit, quę in Castella ablata erant. annui vectigalis, vt conuenerat, compensatio facta. Vasconum tumultus nondum quiescebant, scissa prouincia in partes: Carolo Vianæ Principi passim fauebatur, arma tenenti, iure potiori. (sic plerisque visum) fauebat Blanca soror pro virili parte, tanta ex eo Vasconis molestia, vt fœdere cum Fuxēsi genero iuncto, Vasconum regnum in eum trāsferre cogitaret Carolo & Blanca repudiatis: satis idonea causa, quod in patrem rebelles existerent, nisi iniuriam prior fecisset. ad id fœdus Rex Gallus solicitatur. Henricus Castellæ Rex Caroli partes subleuabat: ac periculum erat ne cum Gallia vires Hispaniæ committerentur. Tametsi Henricus Rex belli Granatensis, nouique coniugii apparatu vno tempore districtus erat. Cuellare vbi regni conuentus fuerunt, quasi classico summi, medii, infimi, ad sumenda arma excitati. & pro se quisque nouis officiis certabat Regi fidem, diligentiamque approbare. Toletanus Archiepiscopus, Hari Comes Vallisoleti relicti sūt rerū moderatores & arbitri, ad quos sūma imperii, & iudiciorum rediret, dum Rex abesset. Primo quoque tempore validis copiis contractis, in quibus quinque equitum millia erant, semel Granatæ suburbanus ager, mox noua irruptione Malacitani fines omni belli iniuria vexati tanta celeritate, quanta vix eques in pace tantum spatii oculis lustrare, pedibus peragrare potuisset. Ioanna Alfonsi Lusitani Regis soror, Castellæ Regi per legatos desponsa erat. Nuptiæ Cordubæ celebratę ad duodecimum kalendas Iunii magna gentis & procerum lætitia, ex vniuersa prouincia magno numero ad bellum confluentium. Sudibus inter se milites in modum iustæ pugnæ concurrere. alii ludi & spectacula commissa. Quoniam in medio belli, & armorum fragore id coniugium est perfectum, in omen à quibusdam vertebatur, quasi ex eo coniugio magnæ calamitates impenderent: lætumque in pręsentia, exitu fœdum futurum suspicio erat. nuptiarum auspex Turonensis Pręsul à Carolo Galliæ Rege in Castellam legatus: cum qua gente Gallo fœdus erat. cum Anglis simultas, infensis ac diuturnis Gallici nominis hostibus. Ad belli Maurici famam nouæ militum manus identidem conuenire, equites quatuordecim millia, pedites ad quinquaginta millia, rebus magnis perficiendis exercitus par. cum iis copiis tertio in Maurorum fines penetratum. ipse Granatæ vrbis ager in ciuium oculis incensus. vt iusta pugna confligeretur cum hostibus se ex omni parte ostentantibus, consilium Regi non fuit. animus modo erat, triennio corruptis segetibus barbaros ad supremam annonæ inopiam redigere. Vulgo milites in cōsiliis rapidi, ac lingua immodici ignauiam interpretari: seque, quando tantæ commoditates amitterentur, cum vellent Duces, ac iuberent non esse pugnaturos. Proceres etiam inter se coniurare, Rege capto alia ratione bellum administrare statuebant. coniurationis auctor præcipuus Petrus Gironius Calatrauæ Magister. Enecus Mendoza tertius Santillanii filius, Regi suadet vti Alcaudeto, vbi vis parabatur, se citato Cordubam conferret, aliis confictis causis. sic periculum in pręsentia vitatum. insidiæ nondum indicatę. quib. cognitis tandem Cordubę propter anni tempus milites quidem persoluto stipendio in hiberna dimissi sunt, ad prima tamen veris signa redire iussi. Proceribus missio data vacatioque. ea vindicta concepti sceleris fuit. Rex ipse Abulam & Segobiam venatione remissurus animum contendit. In studium tamen concitatus Bæticam primo tempore

repetendi, ad clypei limbum geminos maligranati ramos affingi iussit inter se cōplicatos: quoniam Regum Granatæ ea insignia sunt, quasi destinata voluntate, nisi Maurico bello confecto, genteque ab stirpe excissa, ab armis non discedendi. Neapoli ineunte proximo 1456 anno M cccc quinquagesimo sexto Aragonii Regis nepotes, Alfonsus Capuæ Princeps, & Eleonora, Francisci Sfortię filiis Hippolytæ, & Sfortiæ Mariæ, connubii lege iuncti sunt. ea necessitate, vtriusque familię opes vehementer confirmatæ: haud obscuro dolore Calixti Pontificis, cuius conatibus eæ molitiones opponebantur. A Castellę Rege bellum Mauricum remotis proceribus, nouo impetu, eodem consilio administratū est. agri modo vastati, direptique: neque quid maioris rei factum, gemente quamuis exercitu, atque quoniam pugnare prohibebatur, ad arma consternato. Rex concione aduocata: Aequum, inquit, fuerat ciues militem ab Duce regi, non regere. Expectare signa non extorquere. Parendo potius quam imperia Ducum sciscitando res militares continentur. Fortissimus in discrimine est, qui ante conflictum modestus maxime. Vobis arma & animus sit, mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Arte potius, quam viribus hostes superandi: quod nobilissimum victoriæ genus est. Inter circumfusos barbaros, sine ignominia seruasse exercitum: sine vulnere, sine sanguine tantum confecisse bellum, quanta gloria? multo certe maior, quàm hostes innumeros peremisse. vestra salute nihil nobis milites carius: pluris vnius vestrum vitam, quàm mille barbarorum cædem facio. Regis verbis milites indignatione compressa magis quam pacata, Cordubam reducti sunt: domosque diuersi amandati. Rex fine anni Madritum festinauit. Quo tempore à Lusitano Rege valida classis instructa, missaque in Italiam sociali classi auxilium. etsi ardor Italiæ Principum refrixerat: nouique motus Senis Genuęque importuno tempore concitati erant. Ea causa Lusitani apparatus inanis fuit. & quoniam pridie Idus Decembris Isabella Regina Eborę in Lusitania extincta est, non absq; noxii veneni suspicione, prouinciæ luctu maximo. Rex in viridi quamuis iuuenta, ad multam ætatem cęlibem vitam exegit. Fuit hic annus Neapolitanis terræ concussione infaustus, iuxta ac nobilis desidentis terræ hiatu. multa oppida & arces sunt euersæ. vis mali ad Iserniam & Brundusium in extrema Italiæ ora inualuit maxime. non pauca ædificia suis conuulsa sedibus deciderunt. ex Boiano oppido lacus factus, æternum tantæ cladis monumentū. magna hominum strages fuit. ad sexaginta millia capitum periisse memorantur. Pius secundus, & Antoninus Florentinus eum numerum dimidiatum ponunt.

Regis Aragonii obitus. CAPVT XVIII.

QViescere Hispania non poterat, diuturnis quamuis vexata motibus. tumultuabātur Vascones maioribus quam vnquam odiis. finitimi Cantabri licentia temporum ad arma consternati erāt, cędibus inter se factis feri. plebē nobilitas prædę habebat, ædium præsidio: quas instar arciū vniuersa prouincia singula familiarū capita habēt. Ex magno numero ab Henrico Rege disturbatæ euersæque sunt: cum ad periculū cū exercitu Segobia acurrisset mense Februario eius seculi anno quinquagesimo septimo. 1457 Sic paucorum supplicio prouincię motus pacati: cæteris documentum datum iniuriæ vitandæ. in ea expeditione Petrutius Munsarius Durangi municipis filius, in ætatis flore in familiam à Rege admissus, eo multum deinde & familiariter vsus est. Carolo Vianę Principi amico & fœderato, ne ex propinquo opem ferret, eius pręcipiti fuga factum est. Aragoniis & Fuxensis sororii armis impar futurus erat, & maior metus à Gallo Rege proponebatur. ergo vt eum conciliaret in Galliam abiit. verum repente mutato consilio, ingenii leuitate, an quia parum genti fidebat ab aduersariis præoccupatę, patrui Aragonii Regis accitu Neapolim festinare decreuit: si minus ęquitate causę rebus opem impetraret, in exilio vitam acturus. Ex itinere Romę conuento Pontifice patris acerbitatem, atque ambitionem accusauit: neque eius arbitrio recusabat vniuersam controuersiam permittere. Roma digressus via Appia, Neapoli splendide acceptus, & benigne habitus est, castigatus tantum cum verborum honore, quod in patrem arma sumpsisset. quantumuis ęquitate causę confideret, parendum tamen genitori fuisse, doloremque dissimulandum. id diuinis legibus sanctum, humanis honestū esse. Ad ea Carolus pauca in facti excusationem, respondit, seque in eius potestate fore est pollicitus. Vt lubet, inquit, decernito, memor modo omnes homines aliquo errore duci. hic in illo, sibi in hoc alius indulget. nonne fecistis senes imprudentia ętatis quod à parentibus corripi posset? cogita ergo & me iuuenem esse, & parentem aliquando fuisse. Rodericus Vitalis in Hispaniam continuo amandatus, dū de fœderis cōditionibus inter Vascon[illegible]s agit, Carolus quāuis absens Pōpelone Rex est proclamatus quo cognito pacis tūc quidē intermissa est mētio. Castellę Rex Vasconis inuitatu, acceptoque fidei obside Ferdinando eius filio, cū eo ad Alfarū municipium ad fines vtriusque gentis de mense Martio Victoria discedens, collocutus est. ve-

bere Reginæ Castellæ & Aragoniæ. plena omnia ludis hilaritateque fuere. Inter duos Reges pax constituta. Ludouicus Dezpuchius Montesiæ Magister, nouus subinde ab Aragonio legatus venit. eo agente fœdus quod inter Vasconem & Fuxensem Comitem & istum ante fuerat, abrogatum est. totius controuersiæ arbitrium partium consensu, Aragonio Regi permissum. spes diuturnæ tranquillitatis ex tantis molitionibus concepta animis inanis fuit. Castellæ castra in Bætica ad Maurorum fines erant: eo Henricus Rex mense Aprili venit. non minori quam antea impetu, neque minorib. copiis in Granatæ fines penetratum est. dum ager vastatur, nostrorum manus iniussu Ducum cum circumfusis hostibus pugnatum progreditur. à multis paucorum audacia compressa. Cecidit in pugna Garsias Lassus D. Iacobi miles eximie fortis. viri nobilissimi casus Regem maiori impleuit ira. non in segetes modo, vti antea facere consueuerat, sed in vineas & arbores igne ferroque sæuitum, quibus antea parcere moris erat. Mena oppidum admotis copiis vi captum. perempti incolæ absque discrimine. crudele exemplum, sed ea tamen clade Maurorum audacia vindicata est. Supplicibus venia induciæque in annos aliquot concessę tributi nomine, annua duodecim aureorum millia, sexcentosq; captiuos Christianos, aut si non essent, parem Maurorum numerum pactis. ignominiosa conditio, sed tantus terror eam gentem inuaserat. Additum vt qua parte Granatæ fines Giennium attingunt, belli nihil omnius facultas esset. iis finibus Garsias Manricus Castanedę Comes præfectus est. adiuncta duo equitum millia. In huius belli subsidium Calixtus Pontifex anni huius initio Cruciatam indulserat, non modo viuentibus sed etiam vita functis. nouum in Hispania exemplum. Eius euulgandæ cura Alfonsus Spina Palẽtiæ, vbi Rex erat, demandata monuit, ne pecunia ex ea redacta in alios vsus conuerteretur. Qui aut arma sumeret contra Mauros, aut ducentos quadrantes conferret, ei quiuis sacerdos sub mortem peccatorũ omniũ veniã dabat: etiamsi interclusa voce nil aliud quam conceptũ animo dolorem signo aliquo declararet. Eadem venia vita functis cõcedebatur. Quadriennium eius veniæ promulgationi pręfixũ: quo tempore ad trecenta millia aurei in regium fiscũ redacta. Sed quantulũ ex ea summa in bello sacro consumptum? Præterea legatus Roma Madritum eo confecto bello ad Regem venit, ensem galerumque gestans Pontificis donum, sacra prece natalis Christi peruigilio lustratũ, magnisque Principibus, qualem esse Henricum fama ferebat, mitti solitum. additæ honorificentissimæ literæ. Nulla syncera lætitia est. nuncius allatus, Castanedæ Comitem Maurorum manui obuiam progressum, exceptumque insidiis fuisse. captũ ipsum, magna suorũ strage. In eius locũ Duce alio substituto maioris animi, consilii, atque integritatis, magno is auri põdere redemptus est, induciis pace mutatis. hic belli Maurici finis fuit, nouarum rerum initium. In Italia bellum Genuense gerebatur. Aragonius Adurniis fauebat. Ioãnes Lotaringius Renati Andegauensis filius, qui se Calabriæ Ducem ferebat, Fregosiis opitulatum accesserat. eo maior iniecta cura: cum Regem Aragoniũ octauo Idus Maii eius seculi anno quinquagesimo octauo repẽte morbus Neapoli inuasit: ex quo in Arce noua cum ad Idus Iunias 1458
decubuisset, ingrauescente valetudine in arcem alteram, cui ab Ouo nomẽ est trãslatus, si mutatione loci melius haberet, ad quintũ Kal. Iulias sub auroram extinctus est, Princeps sua ætate clarissimus, nulli veterum posthabendus, Hispanæ gentis lumen, decusque perpetuum. Literas in pretio habuit: virisque eruditione præstantibus, tantũ tribuit, vt iis se inclinata quamuis ętate recoquendum præberet. Laurentio Valla familiariter est vsus, Antonio Panhormita, Georgio Trapezuntio immortali laude viris. Bartholomęum Faccium, cuius extant de rebus Alfonsi commentarii, mẽse Nouembri superiori extinctum tulit ægerrime. Rege quodam Hispano dictum referente quopiam, literas Principem nõ decere: eam vocẽ nõ Regis, dixit, esse, sed bouis. Faceta Alfonsi dicta, sales, iociq; notãtur magno numero, ad indiciũ acuti ingenii, elegãtis, prõpti atq; præstãtis: quæ vt hic referrẽtur visũ non est. Ante obitum stella crinita visa Cancrum inter, & Leonem, cauda duorum signorum longitudine. rem prodigiosam, & magnorum Principum capitibus minantem. Testamentum pridie mortis nuncupauit. quo Ioannem fratrem Regem Vasconum Aragonii regni hæredem scripsit. Neapolitanum imperium quasi armis partum Ferdinando filio notho legauit: vnde magni motus concitati sunt, bellaque. Reginæ nulla mentio. fama fuit, & magni viri testantur ea repudiata, Lucretiam Alaniam pellicẽ ducere cogitasse. Extãt Calixti Põtificis literæ ipsius manu ad Reginã scriptæ: quibus amplius quam matri sibi eam debere ait. sed rem tantam euulgandam non esse. Lucretiam regio apparatu Romam venisse: neq; impetrasse tamen quod maximè sperabat, concepti sceleris pœnas vnà cum illis dare noluisse. id maximè intemperantiæ vitium in Alfonsi moribus accusare licet. Verum peccata sub mortem omnibus sacris humillimo

corporis habitu expiauit. corpusque ad Populeti, vbi maiorum sepulcra sunt, ipso templi aditu sepeliri mandauit, nullo excitato tumulo, modestiæ argumentum singulare. Alfonsus Carthagena Burgensis Episcopus per idem tempus decessit. eruditionis monumenta extant, Breuis historia de Regibus Hispaniæ, quā Anacephalæosim dixit: Defensorium fidei, aliaque. in eius locum Ludouicus Acunia cooptatus est.

Pius secundus Pontifex Maximus. CAPVT XIX.

CVm Alfonso pax Italiæ sublata est, imperii Neapolitani opes concussæ: quæ aduersus omnes fortunæ impetus stabilitæ esse videbantur, nouo ac sæuissimo bello concitato, non tam retentæ quam denuo partæ. Erat Ferdinando Regi ingenium sublime, studiis iurisprudentiæ excultum non minus quam militaribus: quæ duo ad rempublicam bello paceque gubernandam aptissima præsidia erant. lucta, saltu, iactu, equestrique certamine nulli cedere: æstus, frigoris, inediæ, laboris patientia, morum comitas, ac modestia singularis: faciles aditus, nullum offendere, cunctos benigne appellare. His tantis virtutibus procerum inuidiam vitare non potuit, humani ingenii vitio noua imperia meditantium. Carolus Vianæ Princeps à plerisq; inductus ad capessendum imperium quasi legibus debitum. Ferdinandum obscuris natalibus esse: non liberis suffragiis reb. præfectum: sed vi ac terroribus gentis consensum expressum. faciles ille aures calumniis accommodare. magisque facultas deesse, quam voluntas eius imperii occupandi. Polliceri facile est, præstare difficile. adductus in suspicionem nauibus in Siciliam abscessit, quorsum res commotæ euaderent, expectatum, exilii tempore geminæ prolis pater, Philippi, Ioannisque, ex Capa infimo loco matre, quam nihil præter formam commendaret. Anām tertiam prolem ex Maria Armendaria, quæ Francisco Barbastro nuptui data est, furto etiam susceptam, Ludouicus primus Mediinæ Celinæ Dux vxorem habuit. annua duodecim aureorum millia ab Alfonso Rege legata exuli, Ferdinandus rata habuit. Caroli discessu procerum Neapolitanorum studia non conquieuerunt. à Tarentino Principe & Crotonis Marchione, Ioannes nouus Aragoniæ Rex ad capessenda Neapolitani imperii sceptra euocatus est. cautior ille, Hispaniæ opibus contentus, longinquas haud magnopere curabat: Tudelaque profectus Cæsaraugustæ mense Iulio Aragonii regni curā suscepit. non vt antea alienæ potestatis vicarius, sed propriæ arbiter. Maior à Calixto Pontifice, vnde minus expectabatur, tempestas extitit. qui notho deferendum regnum, Romanæ Ecclesiæ vectigale negabat. illiusque integrum ius ad se reuocatum contendebat. nimirum Petro Borgiæ, quem Spoleti in Vmbria Ducem crearat, noua imperia parabat, importuna ambitione, confecta senex ætate, & fortunæ in qua natus erat immemor. Apparebat Italiam bello arsuram, haud dubia pristinorum malorum specie renascēte. lenire ægrum Pontificis animum Ferdinando curæ erat: plenas officii & humanitatis literas ad eum
» hoc exemplo dat. His diebus in media doloris acerbitate, beatissime pater, paternum
» obitum renunciaui. Breuis epistola fuit, quippe inter lacrymas data. Nunc collecto ani-
» mo, luctuque tantisper mitigato, significandum duxi: patrem pridie obitus obtestatum,
» nihil vt in terris, vestra gratia & auctoritate præstantius ducerem. Cum sancta Ecclesia
» non contenderem, ne prouocatus quidem. impios ausus raro feliciter cadere. His ego
» præceptis institutus, quod facturus alioqui eram, impensius, vt faciam, accepta beneficia
» hortantur. Neq; enim obliuisci possum, à primis annis me in tuam disciplinam traditum.
» Soluisse vna ex Hispania: prouectosque eadem naui ad Italiæ litus: non absq; Dei nutu, ti-
» bi iam Pontificatum summum, mihi nouum regnum destinantis: præclaro omine futu-
» ræ felicitatis, mutuæque concordiæ. Itaque à puero tibi traditus, tuus, ad mortem esse
» cupio: me in filium accipito: aut accepto potius, paternam gratiam & humanitatem
» exhibe, daturo operam, ac præstituro, ne aut grati animi obsequium, aut pietas debita in
» nostris actionibus requiratur. Vale. Neapoli Kalendis Iulii. Nihil his literis & pollicationibus Pontificis animus mouetur. Principes & ciuitates Italiæ ad arma solicitat. magnæ molitiones Pontificis obitu dissipatæ. decessit octauo Idus Augusti. id commode Neapolitanis rebus accidit. Aeneas Syluius Senensis, ex Picolominea gente nouus Pontifex, Pii secūdi appellationem, pace Italiæ restituta sanxit, adhibitoque conatu ad piū bellum instaurandum. Ferdinandum Regem nuncupat, ea duntaxat exceptione, ne id factum præiudicio cuiquam esset. Mantuam ex toto orbe Christiano Episcoporum & Principum conciliū indicit, de expeditione aduersus Turcas acturus. Neq; cōstiterunt tamē semel cōmotæ Neapolitanorū voluntates. Calabri ad arma concitati. Ioānes Lotaringius cū classe triū & viginti triremium Genua euocatus, ad litus Neapolitanum venit. Belli præcipua fax Antonius Centillia Crotonis Marchio, susceptam Alfonso Rege ignominiam noua rebel-

rebellione vindicare parans, Aragonio, hoc est, suæ gentis imperio Gallicum præferre non dubitabat. furor animi agebat præcipitem. magni & diuturni motus fuerunt: quorum successum sigillatim explicare longum esset, in Hispaniam historia reuocante. Vbi ab Henrico Castellæ Rege noui homines honoribus aucti: Michael Lucas Irantius arcanorum omnium non particeps sed moderator, natus Belmontii in Celtiberis, Magister equitum creatus est. Agreda oppidum dono datum. præterea Veratonum & Voxmedianum arces. Gometius Solisius regiæ Magister, cui Castra cæcilia patria erat (vnde & Cacerius dictus est ab eius oppidi appellatione vulgari) suffragio militum, Regis volūtate Magister Alcantaræ in Guterrii Sotomaioris locum suffectus est. horum fratres nouis principatibus aucti. Valensola Prior Hospitalarius factus est. hos aliosq; pari conditionē homines, infensis proceribus opponere cogitabat. prauo consilio par exitus. Rex ipse Madriti, vbi multus esse consueuerat, indulgere voluptatibus, vacuus curis, quibus idoneus non erat. Socordiam animi, vnde in omnia mala præcipitatū est, satis indicat, quod tabulis ab aliis confectis, ne cognitis quidē subscribere erat solitus, alieno arbitrio semper obnoxius, quæ grauissima ignominia fuit. Pares insanis sumptibus aulæ, imperii opes non erant. Dieghus Arias ærario profectus monet, ministrorum turbam imminuendam videri. remp. arrodere plerosque annuis salariis, qui nihil opis conferrent. ingratum Principi consilium fuit. Itaq; vt finem dicendi fecit: & ego, inquit, si Arias essem pecuniæ magis quàm benignitati seruirem. Tu fortunæ in qua natus es consentanea locutus es: ego, quæ Regem decēnt, faciam, nullo paupertatis metu, ne nouis quidem vectigalibus imperatis. Regum officium est largiri, effundere, imperium non priuata vtilitate, sed publica multorum salute definire. is diuitiarum verissimus fructus est. Aliis dandum, quia vtiles sunt: aliis ne sint praui. dignam magno Principe vocem. cętera consentanea non erant. Ea tamen popularitas multitudinis studia adiunxit, nullo vt tempore obsequentior fuerit, alienata procerum pars maxima. Ioannes Luna Soriæ vrbis præfectura spoliatus est, atq; libertate. Paciechus consilii auctor. cum Aluari Lunæ ex filio Ioanne Luna neptim, quæ in Præfecti, quippe propinqui, potestate erat, patre puellæ defuncto, Diegho filio sponsam destinaret, & cum ea S. Stephani dotalem comitatum. Alfonsus Fagiardus Murcię Antelatus nouam Carthaginem, Lorcam, aliasq; arces in Contestanis licentia temporum occuparat. in eum Gonsaluus Saauedra abs Rege missus nō modo iis oppidis expulit, sed & paternis euertit, satis magnum beneficium arbitratum, quod vita relicta esset. Decessit Santillanius Marchio. filios reliquit Dieghum, Petrum tum Calagurritanum Episcopum, Eneecum, Laurentium, Ioannem. ab his amplissimæ familiæ extiterunt in Hispania. Aragonię Regina vidua Valentiæ pridie Nonas Septembris decessit. corpus in virginum collegio, cui à Trinitate nomen est, tumulatum. funeris pompa neque nulla neq; magna. virtus animi ad cælum fama extulit. A Rege Lusitano valida contracta classe Alcassarum oppidum Septæ vicinum in Africa, de Mauris captū quintodecimo Kal. Nouemb. qui dies Mercurii fuit, D. Lucæ memoria sacer. Ferdinādus frater Visei Dux, atque Henricus patruus expeditionis comites. capto oppido Eduardus Menesius Præfectus, Maurorum impetum, qui Rege digresso magno numero concurrerant, semel & iterum magno animo sustinuit: fregit audaciam, Dux ea tempestate inter Lusitanos clarus. A Carolo Vianę Principe legati ad patrem è Sicilia missi, si veniam impetraret, se in eius potestate fore: iuuenili errore commissa Rex & pater condonaret, syncerus animus non erat: cum eodem tempore Castellæ Regem, & Franciscum Britannum Ducem ad fœdus ineundum solicitaret, pudenda iuuenis leuitate, armis vindicaturus, quod pater denegasset. ea cura & ne à Siculis, à quibus omnibus officiis cultum audierat, Rex præficeretur, promissa venia euocatus, ad litus Hispaniæ appulit principio anni Milesi. quadrin. quinquagesimi noni. inde in Balearem maiorē cōcessit, quid pater deliberaret in ea 1459
insula expectaturus, neq; magna neq; nulla spe materni regni recuperandi, vitæ exitu propinquo. Cōtinuatę ęrūnę miseros in pręceps agunt, atq; de statu mētis immutāt. Petebat legatis ad patrem viris primariis, sibi suisque veniam, datis obsidib. libertatem Ludouico Magistro equitum & necessariis. Iusiurandum, à populis non alium regnorum hæredem fore. Facultatem quacunque in vrbe vellet, morandi curia vitata. Vianæ & Gandiæ principatus sibi dati, ne inanes tituli essent, ditione & vectigalibus occupatis. Ea si data essent, ex vrbibus & arcibus, quæ in Vasconibus in fide perstabant, pręsidia primo tempore deducere non recusabat. Eleonoram sororem Fuxensi nuptam, rebus Vasconum gerendis præfici molestum erat: id etiam vt mutaretur adiectum. multum tempus consultationibus extractum: neque tamē concessa omnia: neq; quę sunt pacta, integra fide seruata. nouercę odio (sic creditum vulgo est) priuigno pernicies comparata, de filiis solicitæ, de seueritæ, si Carolo paterna regna patre defuncto obuenirent.

corporis habitu expiauit. corpusque ad Populeti, vbi maiorum sepulcra sunt, ipso templi aditu sepeliri mandauit, nullo excitato tumulo, modestiæ argumentum singulare. Alfonsus Carthagena Burgensis Episcopus per idem tempus decessit. eruditionis monumenta extant, Breuis historia de Regibus Hispaniæ, quā Anacephalæosim dixit: Defensorium fidei, aliaque. in eius locum Ludouicus Acunia cooptatus est.

Pius secundus Pontifex Maximus. CAPVT XIX.

CVm Alfonso pax Italiæ sublata est, imperii Neapolitani opes concussæ: quæ aduersus omnes fortunæ impetus stabilitæ esse videbantur, nouo ac sæuissimo bello concitato, non tam retentæ quam denuo partæ. Erat Ferdinando Regi ingenium sublime, studiis iurisprudentiæ excultum non minus quam militaribus: quæ duo ad rempublicam bello paceque gubernandam aptissima præsidia erant. lucta, saltu, iactu, equestrique certamine nulli cedere: æstus, frigoris, inediæ, laboris patientia, morum comitas, ac modestia singularis: faciles aditus, nullum offendere, cunctos benigne appellare. His tantis virtutibus procerum inuidiam vitare non potuit, humani ingenii vitio noua imperia meditantium. Carolus Vianæ Princeps à plerisq; inductus ad capessendum imperium quasi legibus debitum. Ferdinandum obscuris natalibus esse: non liberis suffragiis reb. præfectum: sed vi ac terroribus gentis consensum expressum. faciles ille aures calumniis accommodare. magisque facultas deesse, quam voluntas eius imperii occupandi. Polliceri facile est, præstare difficile. adductus in suspicionem nauibus in Siciliam abscessit, quorsum res commotæ euaderent, expectatum, exilii tempore geminæ prolis pater, Philippi, Ioannisque, ex Capa infimo loco matre, quam nihil præter formam commendaret. Anām tertiam prolem ex Maria Armendaria, quæ Francisco Barbastro nuptui data est, furto etiam susceptam, Ludouicus primus Medinæ Celinæ Dux vxorem habuit. annua duodecim aureorum millia ab Alfonso Rege legata exuli, Ferdinandus rata habuit. Caroli discessu procerum Neapolitanorum studia non conquieuerunt. à Tarentino Principe & Crotonis Marchione, Ioannes nouus Aragonię Rex ad capessenda Neapolitani imperii sceptra euocatus est. cautior ille, Hispaniæ opibus contentus, longinquas haud magnopere curabat: Tudelaque profectus Cęsaraugustę mense Iulio Aragonii regni curā suscepit. non vt antea alienæ potestatis vicarius, sed propriæ arbiter. Maior à Calixto Pontifice, vnde minus expectabatur, tempestas extitit. qui notho deferendum regnum, Romanę Ecclesiæ vectigale negabat. illiusque integrum ius ad se reuocatum contendebat. nimirum Petro Borgię, quem Spoleti in Vmbria Ducem crearat, noua imperia parabat, importuna ambitione, confecta senex ætate, & fortunę in qua natus erat immemor. Apparebat Italiam bello arsuram, haud dubia pristinorum malorum specie renascēte. lenire ægrum Pontificis animum Ferdinando curæ erat: plenas officii & humanitatis literas ad eum hoc exemplo dat. His diebus in media doloris acerbitate, beatissime pater, paternum obitum renunciaui. Breuis epistola fuit, quippe inter lacrymas data. Nunc collecto animo, luctuque tantisper mitigato, significandum duxi: patrem pridie obitus obtestatum, nihil vt in terris, vestra gratia & auctoritate præstantius ducerem. Cum sancta Ecclesia non contenderem, ne prouocatus quidem. impios ausus raro feliciter cadere. His ego præceptis institutus, quod facturus alioqui eram, impensius, vt faciam, accepta beneficia hortantur. Neq; enim obliuisci possum, à primis annis me in tuam disciplinam traditum. Soluisse vna ex Hispania: prouectosque eadem naui ad Italiæ litus: non absq; Dei nutu, tibi iam Pontificatum summum, mihi nouum regnum destinantis: præclaro omine futuræ felicitatis, mutuęque concordiæ. Itaque à puero tibi traditus, tuus, ad mortem esse cupio: me in filium accipito: aut accepto potius, paternam gratiam & humanitatem exhibe, daturo operam, ac præstituro, ne aut grati animi obsequium, aut pietas debita in nostris actionibus requiratur. Vale. Neapoli Kalendis Iulii. Nihil his literis & pollicationibus Pontificis animus mouetur. Principes & ciuitates Italię ad arma solicitat. magnę molitiones Pontificis obitu dissipatæ. decessit octauo Idus Augusti. id commode Neapolitanis rebus accidit. Aeneas Syluius Senensis, ex Picolominea gente nouus Pontifex, Pii secūdi appellationem, pace Italiæ restituta sanxit, adhibitoque conatu ad piū bellum instaurandum. Ferdinandum Regem nuncupat, ea duntaxat exceptione, ne id factum præiudicio cuiquam esset. Mantuam ex toto orbe Christiano Episcoporum & Principum conciliū indicit, de expeditione aduersus Turcas acturus. Neq; cōstiterunt tamē semel cōmotæ Neapolitanorū voluntates. Calabri ad arma concitati. Ioānes Lotaringius cū classe triū & viginti triremium Genua euocatus, ad litus Neapolitanum venit. Belli præcipua fax Antonius Centillia Crotonis Marchio, susceptam Alfonso Rege ignominiam noua rebel-

rebellione vindicare parans, Aragonio, hoc est, suæ gentis imperio Gallicum præferre non dubitabat. furor animi agebat præcipitem. magni & diuturni motus fuerunt: quorum successum sigillatim explicare longum esset, in Hispaniam historia reuocante. Vbi ab Henrico Castellæ Rege noui homines honoribus aucti: Michael Lucas Irantius arcanorum omnium non particeps sed moderator, natus Belmontii in Celtiberis, Magister equitum creatus est. Agreda oppidum dono datum. præterea Veratonum & Voxmedianum arces. Gometius Solisius regiæ Magister, cui Castra cæcilia patria erat (vnde & Cacerius dictus est ab eius oppidi appellatione vulgari) suffragio militum, Regis volũtate Magister Alcantaræ in Guterrii Sotomaioris locum suffectus est. horum fratres nouis principatibus aucti. Valensola Prior Hospitalarius factus est. hos aliosq; pari conditione homines, infensis proceribus opponere cogitabat. prauo consilio par exitus. Rex ipse Madriti, vbi multus esse consueuerat, indulgere voluptatibus, vacuus curis, quibus idoneus non erat. Socordiam animi, vnde in omnia mala præcipitatũ est, satis indicat, quod tabulis ab aliis confectis, ne cognitis quidẽ subscribere erat solitus, alieno arbitrio semper obnoxius, quæ grauissima ignominia fuit. Pares insanis sumptibus aulæ, imperii opes non erant. Dieghus Arias ærario profectus monet, ministrorum turbam imminuendam videri. remp. arrodere plerosque annuis salariis, qui nihil opis conferrent. ingratum Principi consilium fuit. Itaq; vt finem dicendi fecit: & ego, inquit, si Arias essem pecuniæ magis quàm benignitati seruirem. Tu fortunæ in qua natus es consentanea locutus es: ego, quæ Regem decẽt, faciam, nullo paupertatis metu, ne nouis quidem vectigalibus imperatis. Regum officium est largiri, effundere, imperium non priuata vtilitate, sed publica multorum salute definire. is diuitiarum verissimus fructus est. Aliis dandum, quia vtiles sunt: aliis ne sint praui. dignam magno Principe vocem. cętera consentanea non erant. Ea tamen popularitas multitudinis studia adiunxit, nullo vt tempore obsequentior fuerit, alienata procerum pars maxima. Ioannes Luna Soriæ vrbis præfectura spoliatus est, atq; libertate. Paciechus consilii auctor. cum Aluari Lunæ ex filio Ioanne Luna neptim, quæ in Præfecti, quippe propinqui, potestate erat, patre puellæ defuncto, Diegho filio sponsam destinaret, & cum ea S. Stephani dotalem comitatum. Alfonsus Fagiardus Murcię Antelatus nouam Carthaginem, Lorcam, aliasq; arces in Contestanis licentia temporum occuparat. in eum Gonsaluus Saucedra abs Rege missus nõ modo iis oppidis expulit, sed & paternis euertit, satis magnum beneficium arbitratum, quod vita relicta esset. Decessit Santillanius Marchio. filios reliquit Dieghum, Petrum tum Calagurritanum Episcopum, Enecum, Laurentium, Ioannem. ab his amplissimæ familiæ extiterunt in Hispania. Aragonię Regina vidua Valentiæ pridie Nonas Septembris decessit. corpus in virginum collegio, cui à Trinitate nomen est, tumulatum. funeris pompa neque nulla neq; magna. virtus animi ad cælum fama extulit. A Rege Lusitano valida contracta classe Alcassarum oppidum Septæ vicinum in Africa, de Mauris captũ quintodecimo Kal. Nouemb. qui dies Mercurii fuit, D. Lucæ memoria sacer. Ferdinãdus frater Visei Dux, atque Henricus patruus expeditionis comites. capto oppido Eduardus Menesius Præfectus, Maurorum impetum, qui Rege digresso magno numero concurrerant, semel & iterum magno animo sustinuit: fregit audaciam, Dux ea tempestate inter Lusitanos clarus. A Carolo Vianę Principe legati ad patrem è Sicilia missi, si veniam impetraret, se in eius potestate fore: iuuenili errore commissa Rex & pater condonaret, syncerus animus non erat: cum eodem tempore Castellæ Regem, & Franciscum Britannum Ducem ad fœdus ineundum solicitaret, pudenda iuuenis leuitate, armis vindicaturus, quod pater denegasset. ea cura & ne à Siculis, à quibus omnibus officiis cultum audierat, Rex præficeretur, promissa venia euocatus, ad litus Hispaniæ appulit principio anni Milesi. quadrin. quinquagesimi noni. inde in Balearem maiorẽ cõcessit, quid pater deliberaret in ea 1459
insula expectaturus, neq; magna neq; nulla spe materni regni recuperandi, vitæ exitu propinquo. Cõtinuatę ęrũnę miseros in pręceps agunt, atq; de statu mẽtis immutãt. Petebat legatis ad patrem viris primariis, sibi suisque veniam, datis obsidib. libertatem Ludouico Magistro equitum & necessariis. Iusiurandum, à populis non alium regnorum hæredem fore. Facultatem quacunque in vrbe vellet, morandi curia vitata. Vianæ & Gandiæ principatus sibi dati, ne inanes tituli essent, ditione & vectigalibus occupatis. Ea si data essent, ex vrbibus & arcibus, quæ in Vasconibus in fide perstabant, pręsidia primo tempore deducere non recusabat. Eleonoram sororem Fuxensi nuptam, rebus Vasconum gerendis præfici molestum erat: id etiam vt mutaretur adiectum. multum tempus consultationibus extractum: neque tamẽ concessa omnia: neq; quę sunt pacta, integra fide seruata. nouercę odio (sic creditum vulgo est) priuigno pernicies comparata, de filiis solicitæ, de seueritæ, si Carolo paterna regna patre defuncto obuenirent.

Prodigia in Castella visa. CAPVT XX.

MAgnorum in Castella motuum semina breui ad maturitatem venere. Insanis Rex amoribus occupatus erat, nulla reipub. cura: primum Catharinæ Sandoualiæ, quam noui probri compertam a se amouit, & aliquanto tamen post Toletanis D. Petri virginibus Præfectam dedit. disciplinam laxatam caussabatur. honesta species, sed qui à regia pellice astringeretur? de eius amasio Alfonso Corduba, capitis supplicium Medinę Campestris sumptum. in Catharinæ locum Guiomaris substituta, cui forma præter Reginã comparari nulla poterat. puellæ Alfonsus Fonseca Hispalensis Pręsul fauebat: Reginæ Villenę Marchio. sic aulæ studia in ambas deducta erant: famulaq; in heram efferebatur. Verum ex eo ad rixas, iurgiaq;. turpitudines & probra inuicem obiicere, neutra falsò. æmula aliquando à Regina pugnis male est mulctata. Addita noua turpitudo. Bertrandus Cueua regiæ Magister, Principis gratia potens, magnisq; ab eo opibus auctus ad Reginæ familiaritatem est admissus, nulla maiestatis cura. vulgus in deterius pronum persuasione, turpem consuetudinem interpretabatur: nonnullis etiam persuasum Rege conscio, & hortante: quo impotentiæ maculam elueret. Incredibilis turpitudo dedecusq;. In Regum Elisabethæ & Ferdinandi, cum rerum potirentur, gratiam conficta quidem fabula, probabilis tamen ex Principis ignauia, Reginæ vitæ licentia maxima. consequentibus certè annis aucta fides, cum Britanni legati aduentu, ludicrum militare Madritum inter & Pardum à Bertrando institutum est, additumque conuiuium priuatis opibus splẽdidius lautiusq;. Sed tanta ex eo Henrici Principis lætitia, vt eodem loco cœnobium Hieronymianis monachis extruendũ curarit, nulla maiori religione, quàm vt rei gestæ monimentum esset. vnde propter loci insalubritatem in locum, vbi nunc Madrito vicinum cernitur, translatum est. Principum exemplo lasciuire populus, neque voluptatibus, neq; vestium pretio modum facere. proceres nullo Principis metu inter se coniurare, priuati compendii spe inducti, an vt tantum dedecus depellerent. Impendentia ex his rebus mala multis prodigiis vno tempore significata creditum est. flamma in cælo ingens visa. qua bifariam disiecta, parte ad Orientem excurrente, euanescenteq;, pars altera aliquanto spatio perstitit. In Burgensi & Vallisoleti agro lapidibus prægrandibus pluit, magna pecorum strage. Ad Penaluerem, quod oppidum in Carpetanis est, Celtiberiæ vicinum, infans triẽnis impendentes calamitates, nisi pœnitentia mutarent, denunciasse fertur. Segobiæ, vbi regii leones alebantur, fœda inter eos laniena extitit. A minoribus maior discerptus est, parte etiam deuorata. nec defuerunt, qui coniectarent, quoniam regium animal, id est, periculum Regi à regulis eo ostento portendi. His prodigiis territa multitudine procurandis, sacrificia peracta, nuncupata vota: quod præcipuum erat futurum, mores nihilo meliores facti sunt. Fœda sacrati ordinis licentia. nam per hæc tempora inuenio, à Roderico Luna Compostellano Episcopo, puellam virginem ex ipsa nuptiarum lætitia ad stuprum fuisse raptam. ingens scelus atque intolerandum. ad quod excitati prouinciales ductore præcipuo & vindice Ludouico Osorio Trastamarę Comitis filio hominem facinorib. fœdum, sede, bonisq; pulsum vindicarunt. meritis exitus consentaneus. noua ea inuidia deformis atque intestabilis in sordibus & egestate reliquam vitam exegit. Ita tantisper ex flagitio lætatus, grauissimas, atque sempiternas pœnas breui persoluit.

Libri vigesimi secundi Finis.

IO. MA-

IO. MARIANÆ HISPANI, E SOCIETATE IESV,

HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXIII.

Concilium Mantuanum. CAPVT I.

NTEREA Pius Pontifex Mantuam confluentibus, vti erat edictum, Episcopis & Principibus magno numero, eodem ipse contendit. Legati ex Hispania ad conuentum sunt, à Castellæ Rege Enecus Mendoza Tendilliæ regulus: ab Aragonio Ioannes Margaritus Helenæ in Ruscinonensi agro Episcopus, Petrus Peralta Regiæ Magister. Finitimi longinquique ad iungendas vires aduersus communem hostem solicitati. David Trapezuntis Imperator, quæ vrbs ad pontum Euxinum est vetusta admodum, Vsluncassanus Armeniæ Rex, Georgius qui se Persidis Regem ferebat, numerosas equitum & peditum copias validam classem missuros se auxilio pollicebantur, periculo proximi. his pollicitis quantum esset credendum, nostri haud facilè statuebant. In Occidentis prouinciis parum præsidii fore videbatur, intestinis dissidiis in Italia, Gallia, Hispania vigentibus, prę iis communi Christiani nominis causa posthabita. Sic est, communis religionis iniuria parum sentitur, vindictę si cupiditas priuatim stimulat. His difficultatibus Pontificis animus non vincitur. tentare omnia atque experiri constituens in frequenti totius Christiani nominis conuentu orationem tẽpori conuenientem habet: quod disertissimo, atq; à prima ætate dicendi artem professo facile fuit. Imperii nobilissimi casum cum lacrymis explicuit: tot regna oppressa, tot prouincias Christiano nomini ereptas. vbi Christi numen tot seculis sanctissimè cultum erat, vnde viri sanctissimi eruditissimique magno numero prodierunt, ibi impietatem & superstitionem vigere. Si verum fateri conuenit, non nisi nobis deserentibus tanta plaga accepta est. nunc saltem has semianimes reliquias piorum seruate. Si parum publica ignominia mouet: at impendens singulis periculum excitare ad arma debet. conspirandum vniuersis, ne singuli cessatione nostra prædæ, ludibrio, cædi simus. Formidabilis hostis est, tantis victoriis insolentior effectus. seu vicit ferociter instat victis: seu victus est, instaurat cum victoribus certamen. Eo amplius excitandi animi. iunctis nostrorum viribus par non erit. aderit concordibus numen: quod continua dissidia remouerunt. Veteres Duces ob oculos proponite: magnasq; in Syria victorias de impietate, piorum consensu partas. Qui fortes & strenui domesticis dissidiis sumus: an ignaui reddamur in communi periculo, in religionis ignominia? Ecquis se bello sacro Ducem profiteatur? Ecquis Christi Dei crucem humeris præferat secuturis aliis? Ecquis Christi miles esse velit? Profiteamur nos Duces, non deerunt fortes strenuique viri ac generosi comites, germanaq; maiorum soboles atque indoles. Stat animus si cæteri desint, me piæ militiæ antesignanum prębere. Ego ego in medias hostium acies cruce desumpta irruam: nostroq; sanguine, si minus victoria parta erit, at certè placabo superũm iram, vestrosq; animos virtutis exemplo inflãmabo. Christo & Ecclesiæ quibus omnia debeo, supremum hoc obsequiũ exhibere certum est. Mouebantur qui aderant, Pontificis oratione. sed dum oratores Principum priuatis contentionibus & controuersiis tempus terunt, tantus conatus euanuit. Ioannes Renati filius grauissimè expostulabat, Ferdinando hosti suo, Neapolitanum regnum esse confirmatum. verbis modò sacrum bellum decernitur: atq; illud edicto cautũ, contra quã Pontifex in minori fortuna cum Basiliensib. Patrib. senserat, ne à Romani Pontificis sentẽtia ad generale conciliũ cuiquã prouocandi ius esset. cõuentus dimissus, octauo quã haberi

cœperat mense. Aragonii Legati Neapolim abierunt, Ferdinando de nouo regno gratulaturi. Enecus Mendoza à Pontifice venia impetrata, iis qui pecuniam certam conferrẽt, ex ea stipe nobile Tendilliæ cœnobium Isidorianis Monachis, atque preclarum extruxit D. Annæ nomine. Huius interim fratri Diegho Mendozæ Carraca oppidũ, hoc est Guadalaiara, quod incerto iure possidebat, ablatum Galindi ducis improuiso aduentu, armisque. aucta ex eo procerum offensio est: factionisq; vires amplius confirmatæ Regi aduersæ. A Frederico maris Præfecto Aragonius gener ad iungendas vires solicitatur, atque ad mouendum in Castellam arma. Toletanus Archiepiscopus, Gironius Calatrauæ Magister, Manricorum familia opibus & clientelis valida sequebantur. Mendozæ adiuncti noua ea offensa irritatis animis. honesta species prætenta: rerum statum immutãdi, qui multis modis erat deprauatus. Eæ molitiones occultæ esse non poterant. ab Alfonso Fonseca Hispalensi Præsule Henrico Principi indicatæ. Compostellana Ecclesia præmium fuit obitu Roderici Lunæ tum vacua Alfonso Fonsecæ propinquo Decano Hispalensi data. Inuaserat eius ecclesiæ iura (vti paulo ante dictum est) Ludouicus Osorius Petri patris Trastamaræ Comitis potentia confisus. auctoritate opus erat. permutatione facta Alfonsus Fonseca senior Compostellanus Episcopus Regis consensu factus est. Alfonsus qui Iunior, Hispalensis. Pompelonensem Ecclesiam Martino Peralta eius vrbis Episcopo defuncto, Bessario Cardinalis natione Græcus præstanti eruditione vir, pietate pari, commendatam suæ curæ absens administrabat.

Scanderberchius in Italiam transmittit. CAPVT II.

PII Pontificis conatus, dies noctesq; de bello pio aduersus Turcas cogitantis, Neapolitani motus maximè retardabant: bellumq; quod Ioannem inter Renati filiũ & Ferdinandum nouum Regem geri cœperat, Italiæ studiis in ambos distractis, pleraq; Neapolitana nobilitate Aragonio imperio fessa, & ad Andegauenses respiciente. qua spe? quibus viribus? cæcus animi impetus effecit, vt certis dubia præferrent. Princeps Antonius Centillia Crotonis Marchio mutatione temporum liber, in vindictamq; præceps arma sumpsit: & hoc Ferdinandi celeritate oppresso, denuoq; capto, Marinus Martianus Suessæ Dux spreta regia affinitate Eleonora coniuge Ferdinandi sorore, se rebellibus ducem præbuit. Graue id vulnus fuit: pleriq; eo exemplo concitati dederunt nomina. Tarentinus Princeps voto, primùm clamq;, deinde apertè: Antonius Caldora, Petrus Io. Paulus Soræ Dux simplicius. minoris nobilitatis numerus iniri non potest. Franciscus Sfortia Mediolani Dux, quibus diebus Mantuani conuentus habebantur, consilium Pontifici præsens dat, vti cum Ferdinando Rege vires iungat. eam expeditissimam fore viam ad Gallos pellendos. Italia pacata, cætera prona fore. Intra Barlettam Apuliæ vrbem Ferdinandus obsessus tenebatur, in repentino periculo metuq; haud satis ad resistendum paratus. Lõginquo itinere, viis ab hoste præoccupatis, auxilia terra mittere promptum non erat. Georgius Scanderberchius, perpetua felicitate bellorum, ea tempestate clarissimus missis in Epirum legatis auxilio euocatur. cognitis ille mandatis Pontificiis, Ferdinandi precibus præclaram occasionem de religione benemerendi, suumq; studium probandi, non esse prætermittendam iudicauit. Præmisso Coico Strosio propinquo cum quingentis equitibus, eodem ipse proficisci parat. commodum accidit, inducias annuas cum Turcis esse. Comparata classe Ragusam tenuit: quæ vrbs veteribus Epidaurus esse creditur. inde breuissimo traiectu Barlettam nauigauit. Aduentum eius hostes non tulerunt. continuo motis castris procul recesserunt. auctus iis auxiliis Ferdinandus, Pontificiis & Mediolanensibus copiis confirmatus, factis aliquot leuibus præliis ad Troiam castra promouit. hostes Nuceriæ statiua habebant octo inde millibus passuum. Medio spatio mons Segianus assurgit: quem montem qui priores occupassent, facturi operæpretium videbantur. eodem consilio Scanderberchius, & Iacobus Picininus Andegauensiũ partium primarius Dux contendunt. præcedunt Epirotæ expeditiores & intempesta nocte profecti. Cum luce vtræque acies instructæ ad pugnam sunt. dato signo concurritur pari animorum ardore. Pugna ad vesperam tenuit. victis demum cæsis atque fugatis Andegauensibus, cum victoria, rerum summa atque imperii penes Aragonios stetit, vrbibus & oppidis, quæ ab hostibus occupatæ erant, breui receptis. Scanderberchius splendidè donatus, ac nominatim Trano vrbe, & Siponto à Ferdinando acceptis, milites hostium spoliis lętos atque ouantes vertenti anno, ex quo venerant, reduxit in patriam. Nouis deinde victoriis de Turcis clarior quam ante ac perpetua felicitate admirabilis, ad Alessium ditionis oppidum graui morbo oppressus septimo post anno decessit. Iohanne filio relicto in

Vene-

Venetorum tutela quidem, iusso tamen Neapolim contendere: ibiq; ad iustam ætatem sustentare iis oppidis legatis, quæ dederat Ferdinandus nauatæ operæ præmium. Ab hoc Castriotti nobilissima familia propagata est in Italia, Siponti (vulgus Sancti Angeli ciuitatem vocat) in Apulia principatu. Epiri res continuo conciderunt. tantum sæpe præsidii rebus est in vnius viri virtute, consilioq;. vsque adeo vnus homo pluribus præstat. Scanderberchii pronepos fuit Ferdinandus Castriottus, qui proximo seculo discissis habenis ad Ticinum periit manu Francisci Regis Galli cæsus. In Hispania Carolus Vianæ Princeps concessa à patre sibi quisque venia, pactusq; vectigal annuum, vnde vitam sustentaret, è Baleari Barcinonem appulit ad vndecimum Kal. Aprilis, salutis anno Millesimo quadringentesimo sexagesimo. Ignarus ad exitium festinabat. de eius & Catharinæ 1460 Lusitani sororis nuptiis agebatur, missis ab vtraq; parte legatis. Henrici Castellæ Regis arte res propemodum confecta, disturbata est. legati ab eo, electus Mirobrigæ Episcopus sacerdos quidam cucullatus, cuius nomen proditum memoriæ non inuenio, & Dieghus Ribera Regius metator, Carolo persuadent, Isabellam Henrici Regis sororem Lusitano coniugio vti præferret. Inito fœdere Castellæ opibus à duro patre impetraturum quæ cuperet. Faciles ille aures iis verbis præbere. Ita Lusitani coniugii mentio intermissa est. Catharina Princeps ea spe depulsa, se Olisipone in D. Claræ virginum cœnobium inclusit: ibiq; ad vitæ finem perstitit: extincta deinde in ipso noui coniugii apparatu, quo Eduardo quarto Regi Anglo destinabatur vxor. corpus in eadem vrbe ad D. Eulogii sepultum est, testamentum curauit Georgius Acosta virginis à prima ætate institutor. qui illi gradus ad magnos honores fuit: & factus Cardinalis Romæ consequenti tempore obiit. Carolus, conatu eius à Frederico maris præfecto indicato, Ilerdam vbi Catalauniæ gentis conuentus erant, Aragoniæ Fragæ, à patre Rege euocatus dissuadentib. nonnullis, ac fraudem subesse disputantibus cùm venisset, osculo quamuis à patre exceptus, duci in custodiam iussus est, Decembris die altero. graue id, eo amplius quod contra opinionem accidit. Dant animum ad loquendum liberè vltimæ miseriæ. Vbi, inquit, regia fides nobis priuatim data, atque in commune concessa omnibus ad conuentus generales venientibus? qua clementia à regio osculo amplexuq; paterno, in vincla ferrumq; trador? Præteritæ offensæ quales eæ fuerint non dico: sed condonatæ sunt certè. noui quid cômeritus sum? quid amisi? An vlcisci filium, nostroq; sanguine cruentari paternas manus æquum videatur? facessat tantum nefas. apage dedecus familiæ, ignominiamque. Hæc flagrans oculis, contenta voce, quò latius exaudiretur, ita effudit vt astantes permoueret. plura dicere conatus in custodiam ducitur. Fremere populus: nouercales fraudes accusare: proceres inter se conspirationes facere, iurati nisi Principe liberato haudquaquam quieturos.

Caroli Vianæ Principis obitus. CAPVT III.

CVm Mauris pax constituta, triennio fermè steterat: nunc hac occasione lacessita est. erant Ismaeli Granatensi Regi duo filii præ cæteris insignes maximè, Albohacenus Boabdelinusq;. otii impatientia & virtutis ostentâdæ studio Albohacenus, exercitu scripto, in quo equites duo millia & quingenti erant, pedites ad quindecim millia, in Bæticæ fines incurrit. Astapæ ager omni iniuria deformatus: pecoris ingens abactus numerus. Nunciato periculo Rodericus Pontius Arcobrigæ Comitis filius, adiûcto Ludouico Pernia, qui Vrsaonis præsidio præfectus erat, & collectis ducentis sexaginta equitibus, peditibus sexcentis, ad hostem pergit grauem præda, atq; vt in nullo tali metu cura solutû. vires nostris exiguæ erant: furoriq; simile fore videbatur, cum tanta multitudine dimicare. Maurorum pars Equarum flumen cum præda transmiserat: in postremo agmine equitatus restiterat. Id Rodericus ex vicino tumulo conspicatus, quamuis suis exhorrentibus certamen, signa canere iubet. truci clamore impetus factus in hostes: quem illi trifariam diuisi constanter exceperunt. diu pugnatum. victi tandem Mauri sunt. mille & quadringenti ceciderunt. è nostris equites triginta, pedites centum quinquaginta desiderati. Ea nocte ad Petræ fontem perstitum. Proxima luce, dum legunt nostri spolia, pecora cateruatim redire vident. fraudem primo, & ex nube pulueris hostium aduentum suspicati, deinde quod res erat, intelligunt, fugatis prę metu custodibus, instinctu quodam naturæ solita pascua repetere. eo lætior victoria fuit, ditiorque præda. per vrbes & oppida pro diuino munere ad omnia templa supplicationes decretę. ad eum modum violato à Mauris fœdere, ab vtrisque in alteros sępe excursiones factę sunt, & latrocinia euentu haud memorabili. Ioannes Gusmanius primus Assidoniæ Dux Nieblæ Comes, Heracleam, quæ ad freti angustias est, bello repetere cogitat, patris calamitate infelicique casu magis irri-

tatus quàm territus. Maior belli moles in Aragonium Regem concitata erat domestici. Catalauni quia Vianæ Principi libertatem reddi missis legatis non impetrabant, à verbis ad arma veniunt. Barcinone magno numero progressi, Fragam in Aragoniç finibus occupant. missus a Castellæ Rege Gonsaluus Saauedra cum mille quingentis equitibus consternatæ multitudini animos addit. Ductor vniuersi exercitus Catalauni Ioannes Cabrera Modicæ in Siculis Comes. Alia parte Ludouicus Beamontius se ad fines Vasconum in armis ostendit, in Aragoniam irrupturus, nisi æquissimo postulato esset satisfactum. Re necessaria Aragonius compulsus, filio libertatem reddit. Morella vbi detinebatur, dimis-
1461. sum Kal. Martii anno Millesimo quadringentesimo sexagesimo primo ad Villam frācam Regina nouerca deductum Catalaunis de manu tradidit. vt Barcinonem ipsa iniret, non est datum. Principis libertate positis armis, animi non conquieuerūt. Carolus Catalauni principatus hæres gentis consensu inuito patre est renunciatus. extortum præterea vti, quod Regum filiis maioribus dari erat solitum, rerum moderator esset vniuerso imperio pro patre vicarius: Catalauni principatus arbiter cum summa decernendi potestate. quod patri grauissimum erat, nomine modò Principis retēto, nobilissimam imperii partem detrahi, imminui maiestatē. Gens ferox & ingenii durioris, nisi his postulatis concessis quietura non erat. iis conditionibus retractandis multum tempus est extractum. Quo tempore de Caroli & Isabellæ nuptiis maiori quam vnquam contentione actum: & quasi re confecta à Carolo missi legati in Castellam, puellam regiam, matremq; salutatum iuere Areualum, Ioannes Cabrera & Martinus Cruillius viri præstantes. Bellum in Vasconibus erat. Carolus Articda Lumbierem oppidum Caroli Principis libertate nunciata eius nomine occupauit. Alfonsus, qui Villæ Formosæ Dux fuit, patris Aragonii Regis iussu eò profectus circumsedit: atq; omnibus operibus impugnare cœpit. parum præsidii in factione erat. missi à Castellæ Rege Rodericus Pontius & Gōsaluus Saauedra obsidionem dissiparunt. maiore mole bellum parabatur. Cum Castellæ Reginam, quæ Arādæ ad Durium erat, ferre vterum vulgatum est. Eo gratior fama quod præter opinionem accidit. Procliuis in deterius hominum persuasio, vulgò iactatum à Bertrando Cueua grauidam factam, obscuris tum rumoribus. confirmata deinde opinio rerum potiente Ferdinando Aragonio, ex fide an ad gratiam memoria etiam recenti dubitatum. In locum Petri Castellæ, qui Vallisoleti è scalis domi graui casu, extinctus est, Guterrius certè Cueua, Palentinus Episcopus est creatus. id Bertrandi fratris gratiæ datum: qua vnus maximè in aula ea tempestate valebat. Alfonsus Fonseca Præsul è curia ablegatur per speciem honoris: vt quoniam Rex de bello Vasconum cogitabat, ipse Vallisoleti rebus gerendis vicarius præficeretur. callidi consilii auctor, æmulus Villenæ Marchio, quò solus in aula dominaretur, cæteris maior. Eo propensius fides habita est, quod ad proceres conciliandos suam operam pollicebatur, Toletanum & maris Præfectum. nam Calatrauæ Magistrum fratrem suum antea subduxerat è coniuratorum numero. Ergo Alfonso Fonseca Vallisoletum amandato, Villenæ Marchione in Carpetanos profecto, Arandam Calatrauæ Magister venit, duo millia & quingentos equites sub signis habens. cum iis copiis CastellęRex Almasanum versus iter intendit. magnus Aragoniis terror: sed belli impetus in Vascones abiit. Lugrunium, quod oppidum in Riuogia est, Maio mense est ventum. confluentibus vndique copiis aucto exercitu, in Vascones penetratum. oppida: S. Vincentii fanum, & Guardia dedita: Viana obsessa, ac multis diebus impugnata, dedente Petro Peralta Præfecto ac Magistro equitum venit in potestatem. Lerinum loci munitione defensum est. sic bellum in Vasconibus gerebatur, non eodem semper euentu. nam Abarfusa oppidum ab Alfonso Aragonii filio vi expugnatum est, cæso captoque Castellæ præsidio. Cum Carolum Vianæ Principem morbus lethalis Barcinone inuasit: quē animi ægritudo ac perpetuæ curæ conciliarunt. sic nonnulli crediderunt. Inter Beamontios constanti opinione vulgatum, lento veneno, quò fortuitus morbus putaretur, corrupta in custodia vitalia fuisse. decessit nono Kal. Octob. qui dies Mercurii fuit Teclæ virginis memoria sacer, veniam a patre sub mortem precatus. Corpus ad Populeti sepultum. vixit annos quadraginta menses tres dies viginti sex perpetuis ærumnis, quam re alia nobilior. virtuti & eruditioni fortuna non respondit. Osias Marcus Carolo familiaris in primis fuit, pangēdis lingua Lemouicēsi carminib. in paucis ea ætate celebris. sermo incōptus acutus tamen, multisq; sententiarum & ingenii luminib. illustris. Ad familię clypeū gemini molossi rictu diducto feroces, vnumq; os contentione arrodētes, à Carolo Principe affixi fuerāt. Insigni argumento Galliæ & Castellæ Reges significabat: quorum importunitate Vasconum regnum ferme consumptū erat. Alia Principū funera extiterunt: Caroli septimi Galli Regis successore Ludouico vndecimo. Henrici, Lusitani Regis patrui, cælibe vita, nulloque

fœmineo

fœminco contactu fœdata. Septem & septuaginta natus annos Sagrę suæ ditionis oppido ad Algarbium decessit Idib. Nouembris. Corpus Lacobriga, vbi extemporario sepulcro erat compositum, Aliubarrotam deinde delatum est. Supererat ex omnibus fratribus Alfonsus impari matre Brigantinus Dux. hic etiam vertente anno extinctus est, ex vxore Beatrice Nunnii Pereiræ filia, Ferdinando filio relicto: vnde Brigantinis Ducibus nunquam intercisa post eorum sobole, generis origo.

Motus Catalauni. CAPVT IV.

CAroli morte sublata dissidiorum causa, neq; dissidia sublata. tametsi Ferdinandus extincti frater, Calataiubæ, primùm vbi Aragonii conuentus erant, paterni imperii hæres est renunciatus, deinde Barcinone deducente matre. spes ex eo nonnulla futuræ tranquillitatis vana euasit, vrbana multitudine repente ad arma concitata, infensis Aragonio proceribus. Dolis nouercæ innocentem priuignum, sanctissimum iuuenem, circumuentum oppressumq;, clam & in circulis accusabant. Indignum facinus, impium scelus commissum. Ioannes Gualbes è Dominicano ordine seditiosis concionibus populum inflammare amplius: impium atque crudele imperium euerterent armis. quoniam tantum nefas esset commissum, si cessarent ipsi, cælitus ipsorum sanguine vindicandū: se & gentem ea religione expiarent sumpta prius vindicta. Commota multitudine Regina se ex vrbe subduxit, quasi Emporitanorum tumultus pacatura, re, quoniam maiestatem publico offerre metuebat in tanto animorum motu. Gerundæ quorsum res euaderent, in Ausetanis expectare constituit. ab Aragonio prouisa tempestate externi Principes ad ineundum fœdus solicitati sunt: Galliæ Rex vt opem ferret petitum. Castellæ, ne certè noceret: & quando Carolus, pro quo arma sumpserat, defunctus erat, præsidia militum è Vasconibus deduceret. Ille se Madriti dimissis copiis tenebat, vxoris partu lætus. quā lecticariorum humeris cò deferendam curarat, ineunte anno Millesimo quadringētesimo sexagesimo secundo. proli Ioannæ nomen inditum: atq; in eius verba à cunctis regni ordinib. iuratum, 1462
si vita suppeditaret, hęredem regni futuram. vidit Castella quod vltimum in ignominia erat: regiæ stirpi insertam, quam furto genitam fuisse vulgo fuerat persuasum. habitus præterea honos patri, mercesque stupri data. Bertrandus, Ledesmiæ Comes renunciatus est. Regiæ procuratore in eius locum Andrea Cabrera amico eius & familiari. qui gradus illi ad amplas opes fuit, non absque multorum obtrectatione, priuati paulo ante hominis crescentem felicitatem malignis oculis intuentium. Aderant Armeniacus Comes à Gallo Rege de pace legatus, Toletanus Præsul reconciliata cum Rege gratia rerum arbiter. Iudicium conuentus singulis septem diebus, in eius ædibus iuridicundo haberi cœptus. Aragonii legati pacem flagitantes, fœdusque, vt fieret peruicerunt tandem. Ad decimum kal. Aprilis hæ Madriti conditiones scriptæ. Castellę & Aragoniæ pax esto. Arces Guardiam, Sancti Vincentii, Arcos, Ragam, Vianam, Castellę Rex retineto, datæ fidei obsides. cætera restituito. prętereà ad fines Vasconum & Aragonię Iuberam Cornagumque, in Contestanis Eliocrotam tradito, Toletano Præsuli, Calatrauæ Magistro, atq; Ioanni Galindo quasi sequestris, Aragonioq; in potestatē tradituris, si à Castellæ Rege fœdus violatum sit. Oliti vbi Aragonius se tenebat in omnes partes prospiciens, cum Gallo fœdus factum est pridie Idus Aprilis ea lege: Vti Gallus septingentos cataphractos equites auxilio mitteret, ducenta aureorum millia in stipendium. Dum ab Aragonio redderentur, Ceretani Ruscinonēsesque pignoris loco essent: in Galli potestate neque pro vectigalibus tamen annuis, quę pendere consueuissent, aliquid deduceretur de capite. Quo fœdus sanctius esset, Regum Galli, & Aragonii colloquium institutum ad Saluaterram in ditione Bearnensi. Fuxensi Comiti expetenti datum, vt Blanca Caroli soror, ad quam Vasconum regni iura deuoluta erant, eius in potestate esset. grauis iniuria cum regno libertatem eripi. Sed quid non peruertis funesta dominandi cupiditas? Olito deducta est vti conuenerat. multum superûm hominumque fidem obtestata, datis ad Henricum mandatis afflictæ misereretur. ad alias ærumnas eripi libertatem: mox vitam ereptum iri: nisi quid in eo præsidii sit perituram. fraternæ certe necis suarumque miseriarum condignas pœnas expeteret, pristini amoris memor, infelicis quidem sed coniugis tamen. In Ortesia Fuxensis arce asseruata, veneno haud multo post periit nullo vindice. Necis iniustæ atque crudelis fama diu compressa. ærūnæ vitæ infelici exitu terminatę. quos premere fata seu vis altior cœpit, hos vrget. Corpus in vrbe Lescare tumulatū. Aragonius Tudelæ erat. Henricus Rex per Segobiā Arandamque Alfarū accessit. Internuncio Villenæ Marchione fœderis cōditiones, quæ Madriti scriptæ erāt, cōfirmatę sunt. Quo tempore

Regina Aragonię intra Gerundam obsessa à Catalaunis est tertio kal. Iunii de filio magis, quam de sua salute solicita. ductor multitudinis Hugo Rugerius Pallasius Comes. propugnator acerrimus Ludouicus Dezpuchius Magister Montesię. Capta vi vrbs. in arcem veterem cui Gerundelæ nomen, vbi se Regina inclusit, impetus factus. superuentu equitatus Gallici vitatum periculum; vrbs etiam seditiosis ablata. Aragonius ad periculum aduolauit, de vxore filioque solicitus. multis locis prælia facta. incondita multitudo par militi veterano non erat. multis vrbibus & oppidis captis Barcinonem regia castra sunt promota. Castellæ Regina nouo sed immaturo partu de vita Arandæ, vbi relicta fuerat, periclitata. Solis radio per vitream fenestram scilicet capilli arserant. repentino terrore fœtus vtero excussus. tristis ex ea re nuncius lætitia mutatus breui est. Bertrando Ledesmiæ Comiti minor Marchionis Santillanii filia vxor data. nuptię maximo apparatu Regis & Reginæ pręsentia Caracæ celebratæ sunt. Regina inde Segobiam amādata, Rex Atiensam abiit venatione, cui studio regio idonea est, animum remissurus. Ad eum Augusto mēse Caponius Barcinone legatus, si auxilia mitteret, tueretur que tumultuantes, gentis principatum est pollicitus. Magna res moueri videbatur. consilio habito duo millia & quingenti equites in auxilium missi, notis tramitibus in fines Catalaunos peruenerunt. cum spe defensionis animus multitudinis creuit. quę promiserant pręstitere. Henricus Barcinonensis Princeps proclamatur: eius nomine pecunia signatur. Commota semel audacia gentem in præceps dabat. noua lætitia Henrico Regi allata: à Ioanne Gusmanio Assidonię Duce Heraclea capta de Mauris: à Calatrauæ Magistro Archidona. ad alia regnorum nomina publicis tabulis Heraclea adiici placuit, Abomelici Mauri exemplo: quem ex Merinorum familia se Heracleæ, hoc est, Gibraltaris Regem dixisse superioribus annis, monstratum est.

Regum Castellæ & Galliæ colloquium. CAPVT V.

ALię è Castella militum manus in Valentinos & Aragonios fines immissæ. ingens trepidatio terrorque. Aragonius ad periculum accurrit. Exhaustis atque exanguibus extorqueri imperium, & libertas potuit si quantę vires Castellæ erant, tantum ardoris
1463 Henrico fuisset. eius conciliandi pręcipua Aragonio cura. Principio anni sexagesimi tertii à Gallo Rege maris Gallici Præfectus Almasanum, vbi Henricus erat, legatus splendide acceptus atque habitus est. lauta conuiuia fuere, varii ludi. choreas ad lyræ modos pedibus, nunc plures, nunc cum singulis virginibus aulici singuli plausere. cum Regina Rege spectante iubenteque Gallus legatus, fine tripudio imposito obtestatus iureiurando est, habiti honoris memorem se cum alia fœmina nunquam choream ducturum. Si fallo, vindicate superi. Vt Reges Castellæ Galliæque inter se conuenirent decernitur, de cunctis controuersiis disceptaturi coram. vti conuenerat, sic est factū. ad Fonterrabiæ fines mense Aprili extremo colloquium fuit. cum Gallo Gastones pater, & filius Fuxenses Comites, Dux Borbonius, Turonensis Archiepiscopus, maris Præfectus erat. cum Hispano Episcopi Toletanus, Calagurritanusque, Villenæ Marchio, Alcantarę Magister, Prior Hospitalarius splendido cultu, ac plane singuli regio. ante omnes Ledesmię Comes, aurum distinguentibus gemmis peculiari nitore fulgebat. viles Gallorum vestes erant, Regis maxime: vnde scommata dicteriaque. Vedasum flumen multis cymbis à nostris traiectum: quod Gallicæ maiestati datum puto. nostrates historici factum affirmant, quoniam id flumen ad Hispanorum ditionem totum pertinet. Eo congressu sententia à Rege Gallo, cui rerum arbitrium permissum erat, quam Baionæ pronunciarat, recitata denuo est. Eius hæc summa capita fuerunt. Vt Castellæ copiæ è Cataulaunis, præsidia è Vasconibus deducerentur. Stella cum oppidis ei vrbi contributis Henrico cederet in parte Vasconum. Aragoniæ Regina filiaque Ragę, datę fidei obsides essent in Toletani potestate. Eo decreto vtraque gens offensa, Vascones maxime: quorum insigni detrimento fœdus factum querebantur. nullo maiori fructu ex eo conuentu est discessum. Verum de re tota, ac vero de toto hoc colloquiorum inter Principes genere Philippum Comineum nobilem in paucis huius ætatis Gallicæ historię scriptorem, veteribus comparandum præstat audire, ex Gallico meis verbis loquentem Latine. Stulte inquit, pari potentia Principes faciunt, cum in colloquium conueniunt ipsi: decursis præsertim adolescentiæ annis, iocisque & lusibus, quibus ea ætas est dedita, ęmulatione succedente. Neque sine periculo inuicem contingat: neque si id absit operępretium aliud sit, quam inuidia, odiumque maius. vt cōmodius sit cōtrouersias inter Reges, & si quid aliud negotii est, per legatos viros prudētes componi. Multa me vsus docuit. ex iis quędam exēpla proferre commodum

dum arbitror. Nullæ prouinciæ in piorum natione maiori fœdere deuinctæ sunt, quam Galliæ Castella, amicitia Regũ cum Regibus, gentis cum gente omnibus execrationibus sancita. ea amicitia freti Rex (Ludouicus Galliç eo nomine xi) paulo postquam regium insigne desumpsit, & Castellæ Rex ad fines vtriusq; prouinciæ conuenerunt. Henricus Fonterrabiam accessit, septus splendido comitatu. magnus D. Iacobi Magister, Toletanus Archie. sequebantur, ante alios Ledesmiæ Comes Hẽrico intimus. Rex Gallus ad D. Ioannis fanum restitit, multis de more proceribus stipatus. pleriq; ex vtraque gente Baionæ erant, primo aduentu rixati grauiter. Affuit Regina Aragoniæ, cui cum Henrico lis erat de Stella aliisque Vasconum oppidis Regis arbitrio permissa. Ad fluuii quo ab Hispanis Gallia dirimitur, citeriorem ripam semel aut secundo sunt collocuti breuissime: quantum D. Iacobi Magistro & Toletano est visum: penes quos rerum arbitrium erat. Eo à Rege magnis culti officiis sunt, ad D. Ioannis oppidum accedentes. Ledesmiæ Comes auro intexto velo fluuium transmisit. cultus par ocreæ elegantes gemmisque distinctę erant. Henricus fœda facie, vestium forma ineleganti ingrataque Gallis Rex noster vili cultu conspicuus, breui veste, galero vulgari plumbea imagine assuta. Inde dicteria sannæque: cum Hispani sordes & auaritiam interpretarentur. sic nullo operæpretio conuentus solutus est: nisi quod inter vtrosque proceres eę conspirationes sunt factę, quibus Henricum ad mortem vexatum, desertum à suis & ad miseram conditionem redactum ipse vidi. Aragoniæ Regina, pro Henrico à Rege nostro pronunciatum dolebat: tametsi bello Barcinonensi laborantibus tulit opẽ. excepit ex eo nouũ inter Aragonios & Gallos bellum, ad hanc diem sedecim iam annis continuatum. Ad alia est progrediendum.

Petrus Lusitanus à Catalaunis euocatur. CAPVT VI.

AFfuerunt colloquio Principum Cardona & Coponius Barcinonenses lagati: suamque gentem contra fœderis fidem iniuria deseri conquesti sunt nullo fructu. eorum vocibus aures Principum maioris compendii spe erant obturatæ. Tolosæ in Guipuscoa Gaon Iudæus populi concursu interfectus est pridie Nonas Maii: quod Regis presentia fretus, ad Fonterrabiam se tenentis, vectigal exigeret, cui postulato nomen est: de quo magnę olim contentiones genti extiterant. nunc immunitatem imminui ægre ferebant. Impune id facinus fuit. quin Segobiæ, quo paulo post se Henricus contulit, inter duos monachos contentio grauis exarsit. affirmabat alter pro concione, multos è piorum numero ad Iudaicam superstitionem traduci: liber cum Iudæis atque Mauris conuictus carpebatur. & sane multi ex vtraque gente à nostris alieni in aula, & per prouinciam libere vagabantur. negabat factum monachus alter, ad gratiam Principum magis quam ex vero: sic arbitror. Nunquam in Hispania maior labes morum & temporum fuit. Hispalis ciuili tumultu æstuabat. Alfonsus Fonseca maior Ecclesiam propinqui fidei datam repetebat: sic iura sancire: sic moribus susceptum: sic Romanum Pontificem iubere. Populo & nobilitate in partes distractis tumultus erat: ac periculum, ne pars cum parte dimicaret. Accurrit magnis itineribus Henricus. Ecclesia Alfonso seniori reddita, de sex pręcipuis seditionis auctorib. capitis suppliciũ sumptũ. A Lusitano valida classe repetita Africa. secuti sunt, Ferdinandus frater, Petrus patruelis equitum Magister. Catalauni Castellæ presidio nudati, Gallis atque Italis ab Aragonio occupatis, quod vnum supererat, longinqua auxilia euocare constituũt. Petrus Lusitanus equitum Magister Septa ad capessendum gentis principatum inuitatur, sibi debitum quoniam Vrgelitani Comitis maiori filia natus erat. desperata causa iura obsoleta tentantur. paret ille: conscensisque nauibus ad Barcinonense litus appulsus ad duodecimum kal. Februarii anno Millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, continuo Barcinonensis Princeps, Rex Aragonius proclama- 1464 tus est. Inanis sine viribus audacia. honos exitio fuit. Petri quidem discessu, in Africa Lusitanæ vires imminutæ. Tingis tentata. repulsi cum cæde nostri à Mauris. Irruptiones in vicinos agros factę: nulla ad memoriam insignis: nisi quod ad Benasam montẽ Rex ipse Lusitanus cum copiis omnibus magnum periculum adiit. Eduardus Menesius de salute Regis solicitus, dum nullum virtutis finem facit, in conflictu periit. cecidere alii. Postremi agminis defensi laudem Villęregiæ Comes tulit regio etiam testimonio: ad se enim venienti, Hodie, inquit, penes te vnum fides perstitit. Henricus Hispali Heracleam concesserat. eo Septa soluens Lusitanus venit eius inuitatu. dies octo in ea vrbe consumpti. Ab Henrico Rege Astigi in Granatenses fines penetratum est: neque discessum, nisi vectigali accepto, quod Mauri pacti antea erant, aliisque magnificis muneribus allatis. Sic per Giennium vbi Irantius Magister equitum limiti præfectus erat, Madritũ festinatum.

Lusitanus Gadalupeo in tẽplo vota soluturus eo venit. Ad Archiepiscopi põtẽ,in Carpe tanorũ finibus,eius & Henrici Regis colloquio affuit Regina Castellæ virũ comitata, inuisura fratrem. Eo congressu gemina coniugia pacta cum Lusitano eiusque filio atque hærede,Isabellæ sororis Ioannæque filiæ Henrici Regis.dilatas in aliud tempus nuptias, mora tandem disturbauit. Aragonium imperiũ Lusitano præstantius Castellæ imponere numina destinabant, non sine magno tamen ac diuturno Hispaniæ motu. quę mala ingens ventorum procella Hispàli portendisse visa est, quantam non meminerant. par boum cum aratro per aera suspensum. E D. Augustini turri decussa campana,proculque proiecta: annosæ arbores euulsæ: ędificia multis locis labefactata : armatorũ acies in cœlo visæ inter se concurrere:siue vera species fuit,siue pręstigiæ. nam à pueris tantum visas memorant.tres aquilę rostris & vnguibus diu in aere cruenta pugna dimicantes,exanimatæ exanguesq; ad terram decidere. His ostentis mortalium mentes in vota precesque conuersæ sunt, si forte numinum iram placarent.

Procerum Castellæ conspiratio. CAPVT VII.

TOletanum Paciechumque inuisos Henricus habere cęperat, cõtrouersiis Aragoniis haud satis fidos expertus.Itaque neque in Bæticam euntem secuti erant, neque ad Archiepiscopi pontem Regum colloquiis interfuerunt.quin vim veriti,aut simulato metu Madrito Complutum concessere.adiuncti mox maris Præfectus, Manrici reguli, Calatrauę Magister accessere paulo post Albæ, Placentiæque Comites Paciecho ad eos alliciendos occulte profecto. Aragonius magnis promissis ad idem fœdus est pertractus. Hęc sæuę tempestatis prima fundamenta fuerunt:qua diu vniuersa Hispania iactata est. Honesta aliqua coniurandi causa quærenda erat:optima visa est, Ioannę Principis abdicatio. quasi ex adulterio natę, Alfonsum & Isabellam regios fratres, qui Maquedæ cum matre erant,in potestatem vindicandi,idoneos arbitrari, per quos ima summis confunderent,turbarent omnia. Expetente Rege, datisque obsidibus Paciechus Madritum rediit,simulata beneuolentia, dolis & fraude armatus, proceres alios à Rege alienare satagens. Alfonsi Fonsecæ capiendi consilium dat, nisi eo amoto, se in aula tuto versari non posse causatus.Rege persuaso,geminata perfidia præuaricator Alfonsum imminentis periculi admonet.dictis ille fide habita, fuga subductus ad coniuratos re necessaria transiit. Ferocior Paciechus,Segobiæ,quo in æstiua itum est, die in regiam cũ armatis impetum facit,ad Regem & fratres capiendos,refractis etiam conclauis foribus. quoniam id non successit Rege & Bertrando in penitiorem,atque munitiorem ædium partem in repentino metu subtractis,tenebris tantum facinus noua fraude tentat. Aderat nox : coniurati mutua fide læti expediebant arma:cum indicio facto vitatę insidiæ sunt. auctor sceleris in aula erat. ferro vinciendum plerique suadebant. Regem tanta socordia inuaserat, vt inanem clementiæ speciem saluti præferret, cum negaret fide publica tutum, violari æquũ fore.sic periculum in præsentia vitatum:in peius tamen ruere omnia cęperunt. Bertrandus tantum Diui Iacobi Magister institutus est, concedente Romano Pontifice:fremente populo eum honorem Alfonso Principi Regis fratri iniuria detrahi. Sed audacia tamen Paciechi nullo alio supplicio præterquam æmulo aucto vindicanda videbatur. Nouo conatu tentatum, si insidiæ procederent, Rege Villacastinum per speciem colloquii attracto. Id etiam periculum indicio facto vitatum. Burgis,quo se coniurati detecta fraude contulerant,ciuium parte in fœdus attracta, contumeliosæ literæ ad Regem sunt datæ.earum hæc capita erant. Mauros apud eum versari,flagitiorum omnium impunitate concessa. Magistratus venales esse. D. Iacobi Magisterium Bertrando iniuria datum. Ioannã adulterio natam, regni hęredem contra fas & auspicia esse renunciatam. hæc si mutata essent,libenter posituros arma. Lectæ eę literæ Vallisoleti: neq; Regis tamen magnopere commotus animus. Excæcat diuina vindicta mẽtem,cum vim suam retũdi non vult. præposteris voluptatibus vires eneruatæ erant corporis atque iudicii. Aderat Barrientus Conchen. Episcopus: palamque armis vindicandam iniuriã propemodum cum conuitio hortatus, nil tamen profecit: obtestatus quamuis, quoniam salutaria monentibus parere recusaret, eum prę omnibus Hispaniæ Regibus ludibrio futurum, sera atque inutili pœnitentia præsentis ignauiæ. Concordiæ spes tentata denuo, quando displicebãt arma. Cabesonium inter & Cigales,quę oppida in Vaccæis sita sunt,cum Henrico Paciechus qua fronte?qua simulatione?sed diu in patenti cãpo remotis arbitris collocutus, his conditionibus pepegit. Vt Alfonsus frater regni hæres esset iure suo, Ioanna vxore. Bertrandus se Diui Iacobi Magisterio abdicaret. Quatuor rerum arbitri essent, bini ab vtra-

que

que parte delecti. Alfonsus Oropesa ordini Hieronymiano Præfectus, quintus accederet. Quod maior pars in iis controuersiis sanxisset, id ius fasque esset. Fœdere facto Alfonsus Segobia in castra regia deductus est, annos vndecim natus. In eius verba à cunctis qui aderant, iuratum, Bertrando Alburquerquium Ducis nomine datum, Cuellar, Roa, Molina, Atiensa. quibus oppidis annui reditus in Bætica additi ablati honoris haud iniqua compensatio. Dati arbitri à coniuratis Paciechus & Placentiæ Comes: abs Rege Petrus Velascus, & Gonsaluus Saauedra Paciecho infensi Toletanus, & maris Præfectus Paciechi odio Regi conciliati sunt. breuis ea gratia fuit: aut vt vulgo creditum est simulata ad tempus. Alcantaræ Magister & Metellini Comes cum copiis abs Rege euocati sunt, ad quatuor iudicum potentiam comprimendam armis: à quibus perturbate omnia gerebantur. & verebatur Rex, si sententia esset pronunciata, ne inane illi imperii nomen relinquerent: cętera auferrent. Vnus ex eo numero Gonsaluus Saauedra, & pari perfidia Aluarus Gometius qui Henrico à secretis erat, eoque quamuis obscuro genere in Carpetanis Maquedam, Turregionium & Syluestri fanum adeptus erat, à Rege euocati sunt. Venientibus magno metu à quibusdam proposito, si Regi se crederent, persuasum est tū his duobus, tum Alcantaræ Magistro, & Metellini Comiti, vti se ad coniuratos cum copiis conferrent. Ea re cognita, Turregionium Petro Ariæ ciui Segobiensi, cuius pater ærarii rationibus pręfectus fuerat, expugnandum conceditur. Petrus Velascus coniuratis se adiungit, ægre quamuis, patre Hari Comite filii leuitatem ferente: prorsus vt neque milite neque pecunia iuuaret: solusque aut cum paucis inter alios proceres viseretur. Quo tempore Pius Romanus Pontifex Anconæ Piceni vrbe decessit nonodecimo kal. Septembris. Conuocatis toto orbe Principibus ad pia arma, tentata quamuis valetudine eo delatus fuerat subeuntibus inuicem satellitibus lecticam, transmisso mari Supero, bello Turcico Dux futurus. ingens animi confidentia. breuis pontificatus fuit omnino annorum sex, ingens gloria. eius tamen obitu totus apparatus euanuit. In eius locum festinatis comitiis Petrus Barbus Cardinalis natione Venetus cooptatus est, tertio Kal. Sept. Pauli secūdi nomine vigēte adhuc ætate, septimū & quadragesimū agēs annum, propenso in Hispanam gentem animo, rebus in Castella asperis Henricū ope, & auctoritate iuuit.

Aragonia bella. CAPVT VIII.

PEtri Lusitani aduentu, Catalaunis maiores viribus animi accessere spei aliquantulum, metus amplior, quippe victis aduersus eos qui sæpe vicerant pugnaturis: obstinatio maxima. Ilerda longa obsidione fatigata, vsto direptoque circum agro deditionem Aragonio facere compulsa est. multis vno tempore partibus belli flamma oppida, agrique vexantur. fœda rerum facies atque miserabilis. Ioannes Cæsaraugustanus Episcopus alter Aragonii filius ex impari matre præcipuus belli dux, armis quam infulis aptior. Burgundionum manus auxilio Petro missa est à Philippo Burgundiæ Duce, exiguum rebus præsidium: sed eorum aduentu tamen, copiæ Catalaunorum Minoresam conuenere, quod oppidum Manresa hodie est, duo millia peditum equites amplius sexcēti. Cerueram oppidum pro Aragonio Pradis Comes obsidione vrgebat. Obsessis fame & rerum inopia oppressis, ac de deditione cogitantibus Petrus opē ferre constituit. ad Vasconū fines Aragonii castra erant, motibus eius gentis pacandis intenti. Cum copiarum parte Ferdinandus filius festinare, seque cum Pradis Comite coniungere iussus est. tenera quamuis ætate ac omnino tredecim annos natus in eo bello tyrocinia posuit. sic in castris educato ad literas addiscendas otium non fuit. Ad Regis prata (loco nomen id est) Lusitana castra promota, prælio dimicandi destinato animo. sic exploratores nunciabant. locus vicinus erat. Ferdinandus rebus omnibus instructis, comparatisque, ad hostem pergit: tumulumque occupat, vnde in hostium castra despectus erat. idem Lusitanus facit: vicino colle castra munit, pugnam vt videbatur detrectaturus. acies ad pręlium instructæ tamen. In primo agmine Petrus Deza curabat: sequebantur Burgundi modico interuallo proximi. In secundo agmine Bertrandus & Ioannes Armendarii Vasconibus & Castellæ militibus duces dati. Postremum agmen ipse Petrus Lusitanus ductabat. Ferdinandi copiæ minori quamuis numero septingenti equites, mille non amplius pedites, hoc modo ordinatæ. Prima acies Pradis Comiti commendata, Hugone Rocabertio Ampostæ Præfecto, & Matthæo Moncada dextra læuaque munientibus. Henricus Henrici Aragonii filius in subsidiis collocatus. In postremo agmine cum multis proceribus Ferdinandus substitit. Peditibus Bernardus Vasco præfectus, ac montes vicinos radere iussus est: ne ab aperto latere impeterentur. Priusquam pugnæ signum proponeretur, nobiles aliquot à Ferdinando balteo militari donati sunt. Truci mox clamore edito pugna

à præcursoribus inchoatur. primum ac secundum Lusitani agmen loco mota disiectaque Aragoniorum virtute. perculsis parum præsidii fuit in postrema acie, vbi Petrus Lusitanus erat, roburq; copiarum. Effusa fuga facta, peditum per vicinos montes, equitum per plana. Petrus Lusitanus posito paludamento, atque victoribus immixtus, proxima luce euasit incognitus. Burgundi, in quos primus impetus factus est, ad vnum ferme cæsi: nam in primo agmine dimicabant: & referre pedem in pugna gentis instituto in rebus turpissimis habent. Ex aliis plerique capti. in iis Pallasii Comes, belli præcipua fax. pugnatum
1465 est pridie kalend. Martii anno Millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto. eò victoria lætior quod paucis ex Aragoniorum numero vulneratis, nemo cecidit. Petrus Minoresam sese retulit. à Bertrando Armendario Ceruera oppidum, parte victi exercitus in illud inuecta munitum, nihilo minori animo, quam si victor extitisset. In Emporitanos vis belli conuersa, meliore quoque Aragoniarum partium fortuna quam Lusitani. victorib. cætera fore procliuia videbantur: eò amplius, quòd Beamontiis ad officium reuocatis, Vasconum tumultus tādem cepisse finem videbantur. Ludouico Magistro equitum defuncto, Ludouicus & Carolus eius filii venia donati, bonis & honoribus pristinis restitutis. idem Ioanni Beamontio concessum Priori in Vasconib. Hospitalario, Ludouici Magistri equitum fratri. Regni hæreditas Gastoni Fuxensi confirmata, atque Eleonoræ vxori, iam Vianæ Principibus. Ismael Rex Granatensis cum opimæ pacis bonis florere cœpisset, diem obiit septimo Idus Aprilis, qui dies Dominicus fuit, Arabum anni Octingente. sexagesimi noni, mensis Xauam dies decimus. Successit in imperio Albohacenus filius magno vir animo atq; militari virtute præstans. huic duæ vxores fuere, altera stirpe Maurica, vnde Boabdiles filius est natus, cui Regi Paruo, deinde nomen fuit: altera Christianis sacris eiuratis Zoroyra nomine, filios peperit Cadum Nacremq;. hi Ferdinando Rege Catholico, quo tempore Granata capta est, nostri sunt effecti. maiori Ferdinando nomen inditum: minori Ioannis. mater filiorum exemplo ad nostram religionem reuocata Isabellæ nomen suscepit. Albohaceno Rege pax aliquandiu cū ea gente fuit, Irantio Magistro equitum Giennensi limiti præfecto, Astigi Martino Corduba. Ferdinandus Neapolitanus Rex, victis ac profligatis hostibus tum domesticis tum externis imperium in Italia confirmabat. victus ad Sarnum in Campania insigni prælio cum hostibus facto ante annos quatuor, reparatis viribus adiutusq; nouis à Pontifice Romano, & Mediolanensi Duce copiis, atque Scanderberchio, vti antea dictum est, vertente anno, ex quo victus erat, hostem exultantem compresserat, ad Troiam Apuliæ vrbem acie victum. neque prius constitit, quàm Lotaringio Duce in Aenariam insulam pulso, procerum motib. compressis, prouincia pacata: sic vt Lotaringius rebus desperatis, inglorius in Galliam abire fuerit compulsus, par virtute maioribus, insigniq; probitatis fama, fortuna haud dissimili. Ad hunc modum Ferdinandus procerum Neapolitanorum bello finem imposuit, ancipiti atque diuturno: triumphumque nobilem de victis hostibus Neapolim inuexit octauodecimo kalend. Octobris. Ingredientem populus & proceres nullo non honoris genere cumularunt. gaudii lætitiæque signa promiscuè præbita sunt. Isabella Regina victoriam superis acceptam referens, templa adire paruos liberos præ se agens, ad omnia altaria procumbere, vota soluere, supplicia facere insigni pietate fœmina, dignaq; cui longior vita, & victoriæ fructus diuturnior contigisset, fataq; extenderent vitæ tempus. ferme in ipsa pacati regni lætitia extincta est. Ferdinandus pace parta, rebusq; ex sententia compositis, supra triginta annos regnauit. multa bella pro sociis, atq; amicis suscepta, gestaq; fortissimè eius ductu. Turcæ quoq; qui Hidruntem, bonamq; Salentinorum partem ex improuiso adorti occupauerāt, Alfonsi filii virtute atque opera victi, Italiaq; expulsi sunt. Si quibus artibus initio regnum sibi comparauit, easdem in pace otioq; retinuisset, vt maximè felix est habitus, sic inter bonos Principes numerari potuit.

Alfonsus Castellæ Rex renunciatur. CAPVT IX.

CAstellæ motus haudquaquam conquieuerunt, Alfonso Regis fratre in procerum potestatem contradito. quod ad concordiam videbatur excogitatum esse præclarè, maioris mali occasio extitit: malis consiliis pares adepti exitus. Rex Cabesonio, vbi colloquium fuerat, in Carpetanos discessit: coniurati proceres Placentiam: Calatrauæ Magister in Bæticam abscessit: vbi Vrsaonem ditione obtinebat (Vreniam in Vaccæis) eā gentem ad arma concitaturus, vario vir & inconstanti ingenio, amicitia parum firma, sancti honestique non tanta cura, quantum studium assequendi eius, quod destinasset animo. Valensolæ Priori Hospitalario is honos detrahitur. Giennēsis Episcopus bonis spoliatur.

fides malo fuit, grauissimum apud desciscentes crimen. vniuersa prouincia ad sociandas vires populi solicitati: reguli maximè, vt cuiusque res erant, multa iis pollicendo, magno numero ad commune fœdus inuitati, pertractiq; sunt, Hispalenses, Cordubenses publice: Assidoniæ Dux, Arcobrigæ Comes, atque Alfonsus Aquilarius priuatim. Prouisa Henricus tempestate, Madriti de summa rerum deliberaturus, concilium aduocat. Ecquid facto opus sit rogat? num sumenda arma? an quando priora consilia non processerãt, noua concordiæ via tentanda? Toletanus cæteris tacentibus Alfonsum repetendum esse ait. Securæ pacis, certumq; pacti nuper coniugii pignus, apud quem melius quàm apud fratrem, & mox socerum futurum? nisi morem gesserint armis contumaciam vindicandam. In eam rem Salmanticam festinandum, bello computando ex propinquo opportunam ciuitatem. Syncero hæc animo dici videbantur: itaque aliorum consensu etiam expresso, ac nemine eorum, qui meliora iudicabant contra mutire auso, cùm non ratio, non æquitas dominaretur, sed vis & potentia, legatione ad proceres missa, militares copiæ Salmanticam conuenire iussæ sunt: quo Rex iuit. Inde Areualo, quod à proceribus occupatum erat à Rege obsesso, Toletanus persona detracta Abulam (quam vrbem paulo ante & Medinæ Campestris arcem ab Henrico expresserat ipsius præsidio teneri) proceres euocat. eodem ipse contendit. à Præfecto maris, ex composito Vallisoletum occupatur, belli sedes futura. Ad nouæ calamitatis & maioris periculi nuncium, Rex torpore tantisper discusso, remotis arbitris atque in genua procumbens, protensis ad cælum manibus, his verbis Deum compellasse fertur. Tuam Christe Rex, opem, per quem Reges regnant, & iura imperandi stant, supplex imploro: tibi fortunas, vitamq; committo, illud precatus modo, vt vindicta, quam minorem sceleribus esse fateor, mihi priuatim salutaris sit, data tuo munere constantia animi: minimoq; reipublicæ incommodo luatur. Hæc dixit: simul citato itinere se Salmanticam retulit. A coniuratis procerib. ingens facinus designatum. horret animus tantam nostræ gentis ignominiam recordari. sed dicendum est tamen: vt discant Reges hoc exemplo sibi primum, deinde subditis imperare: commotæ multitudinis quantæ sint vires: fulgorem regii nominis opinione potius, quam virib. stare. neque Regem, si propius inspicias, esse aliud, quam hominem deliciis emollitum, purpuræ splendore magna vlcera tegentem, molestiasq; graues. si ministeria detrahas, eo infirmiorem quod molli otio deditus imperare didicit non facere. Pro Abulæ mœnibus in patenti campo suggestum ex materia ædificatum est, imposita Henrici statua, cum trabea, reliquoque regio ornatu. conuenere proceres, infinitaque populi multitudo. Voce præconis, grauissima Henrici crimina publicata. ad singula sententiæ capita, statua sigillatim omnibus regiis insignibus nudata, ac tandem cum verborum contumelia in præceps est data. Nonis Iunii Mercurii die id accidit. Alfonsus, qui toti actioni aderat, suggesto impositus, atque humeris procerum elatus, Rex proclamatur Castellæ, regiis vexillis de more explicatis, atque Alfonsi & Castellæ nominibus promiscuo multitudinis clamore ingeminatis. Tanto facinore euulgato, non vna opinio fuit: aliis laudantibus, plerique factum accusabant. non sine exitio imperia mutari: neque geminos Soles in orbe esse: neque vnam prouinciam duos summos rectores tolerare. Burgi Toletumq; procerum auctoritatem continuò secutæ sunt. non pauci proceres Henrici causæ ardentius fauere cœperunt. post ignominiam misericordia successerat, & emendaturum putabant: quæ in moribus, quæ in repub. deprauata erant. Garsias Toletus Albanus Comes, iam antea conciliata gratia, præsto affuit, cum equitibus quingentis, peditibus mille. Regina Isabellaque ad Lusitanum ablegantur: si gratia, & auctoritate auxilium mitti impetrarent. Guardiæ ad Lusitaniæ fines colloquium fuit. præter verba nullum operæpretium. Coniuratorum copiæ Vallisoletum conuenere, regiæ Taurum. illæ obstinato animo: hæ numerosæ magis quam validæ. A coniuratis Penafloris mœnibus prostratis, Septimancæ obsessa, haud minori periculo obsidentium, quam obsessorum, propter Galindi virtutem: qui Tauro missus cum tribus equitum millibus, in oppidum est inuectus, tanta confidentia animorum, hostiumque contemptu, vt à calonibus per ludibrium sententia in Toletanum pronunciata, eius statua per plateas tracta, atque combusta fuerit. exiguum illatæ ad Abulam contumeliæ leuamen: impar vindicta facientium iniuriam accipientisque conditione non eadem. obsidio soluta. Nouis confluentibus copiis numerosus exercitus Tauri conflatur, octoginta peditum millia, equitum quatuordecim. cum iis copiis versus Septimancas itur. Ex itinere Ioannes Carillius ex hostium numero dux, in tumultuario conflictu vulneratus captusque ad Tordesillam, aduocato Henrico insidias eius capiti parari cum animam ageret, renunciauit: coniuratorum etiam nomina remotis arbitris edi-

dit: quæ Henricus perpetuo silentio texit, fortassis in gratiam, aut ex odio indicium confictum quamuis à moriente ratus. regia castra Vallisoletum promota. oppidum copia defensorum munitum expugnari non potuit: & regios torpor quidam occupauerat, incredibilis pudendusque exemplo rectoris. In agro vtriusque partis consensu, Henrici Regis, & Villenæ Marchionis colloquium fuit. multa promissa, nihil præstitum. Regi tamen persuasum, vt quoniam tantis sumptibus pares facultates non essent, copiæ dimitterentur. breui Alfonsum regio nomine abdicato, cum aliis proceribus, in eius potestate fideque futurum. Sic milites ab vtraque parte dimissi. Proceribus quamuis nullo operæ pretio facto, ingentia præmia data Medinæ Campestris sunt. Episcopo Calagurritano Petro Mendozę decumarum tertia pars: quę Regibus Caracæ atque in eius oppidi agro obuenire solita erat. Santillanio fratri in Asturibus Sancti Emeterii oppidum (Santanderium vulgo dicitur) Medinæ Celinę Comiti Agreda, Albano Carpium, Osorio Trastamarę Comiti Asturica in Calæcis Marchionis nomine. aliis proceribus alia dono data sunt. Coniuratis Areualum profectis, Vallisoletum ad regiam ditionem rediit. Alfonsus captiui instar tenebatur. Redire ad fratrem cogitãti minæ intentatæ: periturum veneno, nisi regnaret. miseram conditionem imperii, a subditis occupati inuersique in contrarium. De concordia tamen nouo conatu actum est. si Isabella Princeps Calatrauæ Magistro nuberet firmiores in fide fore pollicebantur, quam re alia, eum fratremq;: penes quos belli & pacis arbitrium esset. Auctor consilii Fonseca Hispalensis. Consensit Rex. re constituta, Duceque Alburquerquii, atque Calagurritano Episcopo è curia amandatis, iis infensus Magister Calatrauæ aduocatur. Iacebat Isabella ægro animo, luctu oppressa, vt in tali metu indignitateque. Cubiculo Præfecta Beatrix Bobadillia pro iure familiari, Ecqua mœroris causa sit rogat. Cum lacrymis illa & singultu. ,, An nostram inquit ærũnam ,, non sentis? Regibus satam in spẽ melioris fortunæ, pudet dicere, homini propemodum ,, priuato coniugem destinari. Proh dedecus ignominiamque. plura dicere dolor prohibet. ,, Absit, vita, tantum nefas Beatrix ait. me superstite non erit, non patiar. hoc ferro (nudam ,, sicam ostentabat) per omnia sacra iuro, cum primum huc aduenerit, securi latus haurire, ,, vitamque eripere certum habeo. Virili animo virginẽ. Meliora superi. Almagro ad nuptias festinabat, cum repẽtina vi morbi in itinere oppressus Villarruuiæ diem obiit, prin-

1466 cipio anni Milesi. quadrin. sexagesi. sexti. Corpus Calatrauæ in proprio sacrario constitutum est. castissimas Isabellæ preces, tantum dedecus auersantis, auersata numina exaudisse vulgo persuasum: cui excellentius coniugium & maiora imperia destinarãt. in defuncti locum duo filii quamuis nothi Rodericus Gironius, Calatrauæ Magister institutus est, Pontificis diplomate in id superiori tẽpore impetrato, Alfonsus frater Vreniæ Comes ex patris testamento factus est. Ante Magistri obitum in agro Giennensi, tanta ciconiarum multitudo extitit, vt Solem auferrent. suspensæ ex eo mortalium mentes id ostentum vt sit varie interpretabantur. Similia homines magis euentis rerũ moniti, quam ratione docti formidare cõsueuerunt. Quo tempore Romæ Rodericus Sanctius vtriusq; iuris cum primis peritus, moli Hadriani præfectus, de rebus Hispaniæ piam magis quam elegãtem historiam conscribebat, Palentinam ex eo dictam, quod is Palentinæ Ecclesię cõsequentibus annis Episcopus est datus in Henrici gratiam, cui eam historiam nuncupauit, Pauli secundi Pontificis dono, cum quo vetus amicitia erat, multaq; familiaritatis iura homini Hispano.

Prælium ad Olmedum factum. CAPVT X.

RErum omnium perturbatio in Castella erat. misceri omnia: non modestia aut ratio, sed superbia libidoq; dominari. latrocinia vigere, iniuriæ, cædes, nullo iudiciorum metu, fluxa ad coercendum flagitia auctoritate magistratuum. Itaque per vrbes & oppida conspirationes factæ, societatesque institutæ, ad scelerum licentiam vindicandam, optimis legibus & institutis Regis concessu temperatæ. ne veterum calamitatum orbis recurreret, prudentes verebantur. quod Roderico Gotthorum Rege factum erat, Mauris ex Africa euocatis, non minori occasione, neque minori periculo, propter fatalem gentis discordiam, Principum libidinem ignauiãque. Itaque Toletanus vulgo Oppas ignominiæ causa vocabatur: quasi simili ingenio, paremque cladem allaturus patriæ. Ea res Fuxensem prouocauit, vt arma quibus Vasconum regnum inuadere cœperat spe imperandi impatiens, in Castellæ fines conuerteret, nimirum vitio humani ingenii, quod accusabat in leuiro Carolo, hoc sibi licere putabat, iniquus rerum æstimator. oppidaque in Vasconibus Castellę pręsidiis occupata extorquere illato bello, erat in animo. Primo impetu Calagurris capta. Alfarum circunsessum. Dieghus Castillius, qui Hẽrico à sacris, assiduusque

que

que in aula, de eius rebus commẽtaria cõfecit, ad Fuxensem legatus, cùm monendo non proficeret, raptim contractis copiis effecit, vt obsidione soluta sese vnde venerat citato referret. Calagurris etiam à ciuibus pręsidio deiecto ad Castellæ ditionem rediit. Sic in Vasconibus res erant haud tranquillæ. In Catalaunis melior fortuna Aragoniis affulgere visa est: hostibus non vno loco superatis, multisq; oppidis tota prouincia receptis. pręterea, quod caput erat, Petro Lusitano ex morbo sublato. Minoresa Barcinonem contendebat, cũ Granolliæ decessit die Dominico tertio kal. Iulii. Corpus ad D. Mariæ iuxta mare Barcinone tumulatum non absq; funeris pompa. veneno extinctum vulgò creditum est, more ea tempestate nimium vsitato Principib. perimendis: aut quia de Principum exitu atrociora vero nunciat fama. Ipse laboribus fractum corpus, molestia victum animum suspicor: quem fructum collati principatus fuisse non alium, affictus insignibus accipiter indicabat, his verbis subiectis. Molestia pro lætitia. Ioanni Lusitanæ iuuentutis Principi sororis filio eum principatum testamento legauit. Dertusa vrbs, aliaq; oppida Aragoniis armis cessere, interregni beneficio, haud diuturni. frequentes enim Catalauni Barcinone Renatum Andegauensem, perpetuum Aragonii nominis hostem, Regem iusserunt, iræ potius quam consilio & æquitati datum. Sed parum in Lusitano præsidii futurũ erat: Andegauensi euocato Gallicis auxiliis Aragoniũ nudari erat necesse: atq; Fuxensi in Vasconibus tumultuante, vires impares vtriq; bello fore augurabantur. aduersus eam tempestatem Sabaudus, Galeatius Mediolanensis, qui Francisco patri successerat, ad iungendum fœdus ab Aragonio solicitati sunt. Renatum noui principatus accessione, nisi prouideretur, finitimis Sabaudis, Insubribus longinquis, memoria iniuriarum formidabilem futurum. Angli etiam inuitati. Petro Peraltæ Magistro equitum ineunte salutis anno Millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo cura data, coniuratos Castellę Principes conciliandi, geminis nuptiis pactis Ioannæ Ferdinandique filiorum Aragonii, cum Alfonso Principe Henrici Regis fratre, atque Beatrice Villenæ Marchionis filia. tanta erat auctoritas hominis paulo ante priuati, vt regio suum iterum sanguinem inserere tentaret, adiutore Toletano: Henrici Principis imbecillitatis haud dubium argumentum. Neutrum coniugium perfectum: & nuper Alfonsus Princeps è Toletani potestate ereptus erat. Beneuentanus cum Henrico reconciliata gratia, Portillium, quod armis ante temporum licentia occupauerat, vt daretur obtinuit. nouum beneficium insigni aliquo officio cõpensare parans, Alfonsum & Toletanum Toleto, vbi aliquandiu hæserant, in Vlteriorem Castellam venientes hospitio accepit, Alfonsum in arce: aliis in oppido hospitia data. Proxima luce proficisci maturantib. negat, Alfonsum in Toletani potestate amplius futurum. vim adhiberi non licebat, exiguo comitatu, nullis bellicis tormentis. Henricus nuncio lętus, expetenti nouam operæ mercedem, vt Diui Iacobi Magister esset concedit. regium donum Villenæ Marchionis calliditate interceptum est. cui rem omnem Beneuentanus indicauit, arbitratus generi honori haudquaquam eum moram facturum. Sed nullis legibus necessitudinis ambitiosus animus mouetur. inde internecina inter vtrunq; Principem odia, insidiæq; comparatæ. verum id in præsentia occultatum. Beneuentanusq; soceri suasu procerib. coniuratis Alfonsum Principem restituit. sic spes pacis disturbata, reditumq; ad arma est, magno Henrici dolore, pacis cupidissimi, atque pę eo studio maiestatis immemoris. Itaque inter eum & Villenæ Marchionem Caucæ primũ in Vaccæis colloquium habitum est: deinde Madriti, oppidi præsidio Hispalensi concredito. nullum vtrobiq; operæpretium est factum: etsi Eleonora Pimentelia Comitis Placẽtiæ vxor, consensu partium euocata venit. magno animo fœmina, perpetua erga Regem fide idonea visa, viro aliisque coniuratis pace facta sanandis. Insidiis faciẽdis Villenæ Marchio intentus, magis quàm Henricus vitandis cautus, nouo colloquio Placẽtiam designauit. verum is conatus à proceribus, qui Regem sequebantur, disturbatus est. Periculum fraudemq; subesse disputabant: negabantq; ferendũ callidi hominis ludibrio toties maiestatem obiici. Segobiam itum æstatis principio. à coniuratis Olmedum occupatum, oppidum dedente Petro Sylua præsidii præfecto. Medina Campestris à coniuratis vexatur, arcem obtinentibus Toletani nomine. periculum erat, ne id etiam oppidum occuparent. vtraq; iniuria Henricus prouocatus, magnos delectus haberi mandat. proceres nominatim euocati. affuit Medinæ Celinæ Comes, Episcopus Calagurritanus, Alburquerquii Dux, qui eatenus curia abstinuerant. Petrus etiam Velascus impetrata superioris defectionis venia, cum septingentis equitibus, & valida peditum manu à patre missus, decumas mercium, quæ mari importantur, allati auxilii præmium impetrasse memoratur, magis ducta per manus opinione, quam certo aliquo testimonio nixum. Ioanna Princeps Santillanio Marchioni fidei obses a patre data, Buitracumq; deducta est. grãdis ignominia: sed singu-

1467

li proceres cariſſime ſuam operam ignauo Principi venditabant, id habituros rati, quod rebus turbatis extorſiſſent. Idoneo exercitu conflato, Medinam verſus Rex iter inſtituit. Olmedum, quod deuium non eſt, ventum erat. Coniurati tranſitu regias copias prohibituri, inſtructa ad pugnam acie, portis egrediuntur. Henricus certamen exhorrebat: verum auctoritate fluxa, ardentibus proceribus cupiditate dimicandi prohibere non potuit. inſignis pugna fuit in paucis ea tempeſtate memorabilis. duodecimo kal. Septembris ipſo Diui Bernardi feſto die, magno impetu concurſum. diu pugnatum. ancipiti victoria eſt diſceſſum: eaque opinio præferebatur, vt vtrique victoriæ lætitiam celebrarent, noctis ſuperuentu dirempta pugna. coniurati ſe ſe Olmedum retulerunt cum Alfonſo Principe. regii duo millia pedites, equites mille ſeptingenti itinere inſtituto Medinā abierunt. Neque Henricus prælio interfuit, Petri Peraltę conſilio, periculo ſub ipſum conflictus tempus ſubductus (non abſque ſuſpicione fraudis, quod coniuratis ex arcano faueret ad eos legatus: Toletano amicus eſſet, filia paulo ante Troilo Toletani filio nuptui data) neque Villenæ Marchio militaribus Diui Iacobi comitiis in Carpetanis diſtrictus: vbi ſuffragiis militum ipſo tempore eius militię Magiſter inſtitutus eſt. Impudentiſſimum facinus, potentia immenſum aucta, atq; cęteris Principibus maxime formidabili, vniuerſæ tragœdiæ auctor princeps, atq; præclarus, vnde ſupplicia vereri debuit, noua præmia cumulabat, ſtruebat opes In Vaſconibus Eleonora Fuxenſis pro patre Aragonio vicaria res gerebat. quo tempore Viana Pompelonenſis Epiſcopi Nicolai Echauarrii diligentia recuperata pulſo Caſtellæ pręſidio, natus eſt Eleonorę nepos Franciſcus, cui Phœbo inter eius gētis Reges cognomen fuit, ex Gaſtone Fuxenſis filio & Magdalena vxore. nouo deinceps partu Catharina edita eſt: qua fratris hęrede Vaſconum regnum ad Labretos tranſiit, nobiliſſimam in Gallia familiam: vti competenti loco eſt explicandum. Tarracone Aragonius intentus bello Catalaunico, multuſque erat. quamuis annis grauis, atq; vtroque captus lumine, viuidum ſpiritum retinēns. In ea vrbe Eleonoram filiam notham Ludouico Beamontio Lerini Comiti connubio iunxit. data ſponſalia die vigeſ. ſecundo
1468 Ianuarii nouo anno Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo, auſpice Petro Vrrea Tarraconenſi Præſule Alexandrino Patriarcha. dos dicta quindecim florenorū millia. id blandimentum ad eā Vaſconum familiam promerendam, cumprimis potentem ac validam datum eſt. Sed nullis beneficiis perfidia vincitur. Cęſarauguſtę Aragonii conuentus erant. Regina pro viro actionum præſes morbo oppreſſa, atque extincta eſt Idibus Februarii, magno viri luctu, atq; diuturno, ſe ſene, filio, puero rempublicam importuniſſimo tempore tali præſidio deſtitui dolentis. erat enim magno ac conſtanti animo, ingenio bellicis rebus iuxta ac ad rempublicam gerendam idoneo. Paulo ante obitum Exeæ ad Aragoniæ fines, cum Eleonora Fuxenſis vxore, priuigna ſua, collocuta, fœdus pacemque ſanxerat, eoſdem amicos inimicoſq; ambabus fore. Animum virilem, ſermonem militarem. defunctæ corpus ad Populeti compoſitum eſt, vna nota ad poſteritatem deformatæ, quod Carolum priuignum veneno peremiſſe credita eſt: flagitiiq; memoriam morientis animum in primis ſolicitum habuiſſe. conſcientiæ ſtimulis ſedandis, mœrore depellendo nullum ſatis idoneum remedium ſolatiumq; inueniſſe.

Alfonſi Principis obitus. CAPVT XI.

CAſtellæ motibus frequenti fama Romam perlatis, & ex Henrici literis ad Paulū Pontificem, ſeditioſos Epiſcopos loco moueri, proceres anathemate feriri poſtulātis, Antonius Venerius Legionenſis Epiſcopus cum poteſtate legatus in Caſtellā, prælio ad Olmedum facto, Henricum Medinæ Campeſtri priorem adiit. id maieſtati datum. à factioſis vix impetrata colloquii facultate ſemel & iterum cum verborum contumelia repulſus eſt. ne violaretur perſonæ, quam gerebat, dignitas valuit. diras denuncianti, Pontificis partes negarunt eſſe de republica ſtatuere: & ad concilium proximum ab ea denunciatione prouocarunt. Suſcepta prauitate in peiora præcipitat obduratus animus: neque vlla religione mouetur. Nouo incommodo Henricus perculſus. Ioannes Arias Segobienſis Epiſcopus, quòd Petrum fratrem ærarii rationibus præfectum, in cuſtodiam tradidiſſet, nulla culpa, Hiſpalenſis tantum fraude, memor iniuriæ, beneficiorum immemor, quamuis liberato fratre, Prexano eius vicario, Meſaq; Priore Hieronymiano conſciis, adiutoribuſq;, Segobiam coniuratis prodere ſtatuit vrbem munitam atque amplam montibus impoſitam, quibus Vlterior Caſtella à citeriori diſcluditur, Vaccęi à Carpetanis. Re conſtituta proceres aduolant. in repentino metu, Regina & Alburquerquii vxor vix impetrarunt, vti in arcem reciperētur, à Petro Munſario Præfecto infecto partibus ex arcano.

Iſabella

Isabella Regis soror conspirationis conscia, in regia restitit: vrbeque capta ad Alfonsum fratrem se contulit, eius partes secutura. Celeriter hęc fama, ac nuncii ad Henricum pręferuntur, Medinę Campestris se tenentem, nihil in vita molestius accidit ea vrbe amissa, quam patriæ instar habebat: vbi thesauri erant, & voluptatum instrumenta. Ex eo non minus consilii, quam auxilii inops aberrare mente nemini satis fidere: suos hostesque iuxta metuere: circumspectare omnia: seque repente in contraria vertere: nunc placere arma, rursus ad pacis consilia reuocare animum. quę ob insitam ignauiam præualuere. colloquio cũ Villenæ Marchione Cauca oppidum designatum dissuadentibus suis, deinde quia nil proficiebatur deserentibus. Ergo Caucę nihil effectum est. in arce Segobiensi colloqui placuit. fœdus nihilo stabilius, quam priora futurum, in has tamen conditiones fit. Segobiæ arx Alfonso traditor. Thesauros inde mouendi, Henrico facultas esto, Madriti in arce asseruandos Petro Munsario præfecto. Regina, Hispalensis potestati permittitor asseruanda, datæ fidei obses. His rebus confectis intra sextum mensem rerum administratio Regi à proceribus redditor. Pudendam conditionem, miserum reipublicę statum: quam turpe leges Principi à subditis dici, ludibrio toties maiestatem haberi. Id ignominiosum maxime, quod Regina ad Alahegium arcem, à iuuene quodam, in quem procaces oculos ipsa coniecerat, stupro oblato prægnans effecta est. Proh nefas, dedecusque gentis Hispanæ. Sic opinio de eius fœminæ impudicitia suscepta animis, vehementer confirmata est: causaque coniuratorum procerum melior quam antea visa. Rex in tantis malis pene ab omnibus destitutus, mente etiam pererrare, vagarique priuati propemodum habitu; decem tantum equitibus stipatus. quod extremum erat, Placentiæ Comitis fidem experiri, seque eius potestati permittere consilium fuit. in eius vrbis arce splendide acceptus, habitusque quatuor mensibus hæsit. Quo tempore Ioanne Mella Cardinali defuncto (cui Seguntina ecclesia commendata erat à Pontifice, post Petri Luxeni obitum) Petrus Mendozius in eius locum cooptatus est, Diego Lupo Decano Seguntino deiecto: qui superiori tempore Canonicorum suffragio Mellæ Cardinali obiectus fuerat. Noua à Romano Pontifice legatione proceres ad sanitatem inuitati: & quoniam non parebant, piorum numero sunt exemti. Sic quoque non terrentur: graue id tamen decretum fuit. legati Romam amandati: neque facta tamen iis Pontificem conueniendi potestas; ac ne ad vrbem quidem accedendi, nisi iuratis Alfonso regios titulos haudquaquam adscripturos. admissis tãdem, grauissimisque verbis increpitis mandatur: vti Pontificis nomine diras omnes coniuratis denunciarent, nisi mutarent. Impios ausus nemini impune extitisse: neque fore ipsis. vindicatura numina si homines cessarent. Iuuenem Principem alienæ culpæ reum immatura morte daturum pœnas. Inane oraculum non fuit: & eo Pontificis studio aliquid momenti Henrici rebus allatum. præsertim per idem tempus Toleto vrbe in potestatem redacta, hac occasione. Petrus Aiala Toletanis iura dabat vrbis Prętor. eius leuir Petrus Sylua ex Dominicano ordine Pacis augustæ Episcopus, consilio cum Maria Sylua sorore sua. Prętoris vxore communicato, Regem Placentia euocat. Ille nuncio lætus biduo peruenit festinato itinere: vt si quid à Toletanis moueretur, celeritate pręcurreret. Intempesta nocte in Dominicanorum cœnobium inuectus est: quod in ipso vrbis vmbilico eminet. Indicio facto, populus æris pulsu ad arma concitatur. Henrico in periculo Petrus Aiala, qui rei gestę erat ignarus, auctor impulsorque fit, ne in ea colluuione publico maiestatem offerret: ac potius de media nocte, cum tumultus resedisset, vrbe discederet. sic factum. deducentibus Perafanio Rifera Pelagii filio, atque duobus Petri Aialæ filiis Petro Alfonsoque mœstus abscessit. Petrus etiam Episcopus vrbem relinquere est compulsus. Successit facti pœnitentia. importunis vxoris precibus ac lacrymis victo animo, Prętor Henricum intra diem quartum reuocat. omnia opinione faciliora fuere. Importuna tantum plebis efflagitatione vetera vrbis priuilegia confirmata, noua extorta. Petro Aialæ fidei præmium fuit Fuensalidæ Comitem renunciari. eidem denuo vrbis cura est concredita. Henricus Madritum abiit: Petrumque Munsarium arci præfectum, quoniam in fide nutabat, vinctum pręfectura amouit: deinde liberum abire iussit. Toleti amissę nuncius coniuratos proceres perculit. Areualo profecti sese eam vrbem obsessuros minabantur. Eo consilio Abulam festinantes, res inopina luctu grauissimo perturbauit. In via pagus est Cardegniosa nomine. In eo pago Alfonsus Princeps repentina vi morbi oppressus, atque extinctus est ad tertium Nonas Iulii. Corpus Areualum relatum, & in D. Francisci sepultum, consequentibus annis in Burgense Carthusianorum monasterium translatum est. de obitu non vna opinio fuit, alii peste decessisse, quæ lues iis locis vehementer grassata est, plerique veneno affirma-

runt, trocta medicata: idque certis indiciis in corpore extincto à medicis deprehensum. Alfonsus Palentinus in Henrici Regis historia, qua in cęteris libertate, id pro certo ponere non dubitauit. tetri parricidii auctore etiam designato Villenæ Marchione. quid enim vir eximius tanto dedecore familiam fœdasset? aut quæ culpa in puero esse potuit vix sedecim annos nato? in tantis motibus, tantaque rerum omnium labe, vituperationibus æque ac laudationibus, corruptam huius temporis historiam arbitror.

Ferdinandus Rex Siciliæ renunciatur. Cap. XII.

RENatus Andegauensis vltro delatum à Catalaunis principatum sine cunctatione arripuit, ambitione mala inductus, & in studium incitatus acceptas ab Aragoniis iniurias vindicandi. ætate grauis venire ipse non potuit. filius Ioannes Lotaringius, is quem ex Italia pulsum diximus, ad capessendum imperium amandatur, propriis viribus pollens, & Gallicis auxiliis formidabilis: quorum partem Gallus bello ciuili, atque difficillimo, quod cum fratre Bituricum Duce & Carolo Burgundo gestum erat, liberatus miserat, fœderis Aragonii immemor: pars aliquanto post à Ioanne Armeniaco adducta: cum quo Lotaringius non modo fœdus iunxerat, sed fraternum etiam ad rem bellicam nomen. Tantis præsidiis initia Lotaringio læta, parem exitum non habuere. venienti Barcino portas aperuit. versis ad arma animis, belli pondus in Emporitanos maxime incubuit. Accurrit Aragonius ad pręsidium mari, senex quamuis cæcusque. ad Rhodopem seu Roses Aragoniorum manus in pugna tumultuaria victa est. Gallicus exercitus Gerundam adductus: si pedem Roccabertus præsidio Præfectus, aliique Duces portis efferrent, acie decertaturus: si bellum mœnibus propulsarint, vrbem munitam & opulentam in potestatem assidendo redigere spes erat. Magno animorum ardore erumpentibus Aragoniis aliquoties pugnatum, maiori obsidentium quam obsessorum damno. Ferdinandi aduentu, cum copias omnes in vrbem induxisset, obsidio soluta est. Verum ea lætitia graui molestia commutata est, Ferdinando, ex vrbe egresso & ad Villademarium oppidum à parte Gallici exercitus acie superato cæsi ex Aragoniis multi. Princeps fuga euasit. Rodericus Rebolledus tanti nominis dux, dum eius tuendi studio nullum virtutis finem facit, in hostium potestatem venit. Gallorum primi impetus plusquam virorum validi, arte potius quam viribus sustentandi sunt. id consilium captum. præsidia modo locis idoneis disposita. appetente hyeme, Alfonso Aragonio eius belli cura concredita, Ferdinandus Cæsaraugustam abiit, vbi conuentus gentis erant: matrique Reginæ, vti paulo ante dictum est, ex morbo decumbenti atque agenti animum affuit. Matre defuncta, patre cęco ac septuagenario, rerum & belli moles in Ferdinandi humeros incubuit, in minori quamuis ętate, virtutum indole eximia, atque præstanti. Auctoritate opus erat ad tantas res administrandas. Siciliæ Rex in ea vrbe renunciatur. paterni imperii ea parte consors, iisdem propemodum diebus quibus Alfonsum Castellę Principem decessisse monstrauimus. Superi illi ingens imperium destinabant in Italia, Hispaniaque: gloriamq; regni Granatensis sublati. Nunciata Cęsaraugustæ Alfonsi morte, continuo Petrus Peralta cum amplissimis mandatis & procuratione ad coniuratos Castellę proceres remittitur, Isabellam Ferdinando coniugem expetitum. Cæsaraugustæ Aragonius substitit: in Catalaunos Ferdinandus rediit: vbi bellum mari terraque gerebatur, magno periculo Aragoniarum partium. Lotaringio summa votorum erat Gerundam occupare. ea vrbe capta, cætera prona fore iudicabat. Eo consilio sese in Galliam retulit, ad belli subsidia colligenda. breui operæpretium factum. in Ruscinonensi agro & Ceretanis, quindecim millia hominum sunt scripta. iis copiis ad veteres adiunctis pares Aragonii non erant: neque ad Gerundenses denuo obsessos, magnoque conatu impugnatos quidquam commeatus inferendi facultas. Ioannis tamen Margariti eius vrbis Episcopi, atque aliorum ducum virtute & diligentia in magno periculo & inopia sustentatum. Ferdinandi Regis vires alio conuersæ: Bergaque oppidum ex deditione in potestatem redactum, Septembris die septimodecimo. Eo successu melioris fortunę omen apparuit, præsertim Aragonio restituta per eos dies videndi facultate. res comparanda miraculo. Abiabar Iudæus Ilerdensis artis medicę & astrologiæ peritissimus, curationi est adhibitus. Considerata astrorum positione ad tertium Idus Septembris acu dextri oculi albugo detersa est, lumenque repente oculo insinuatum. recusabat Iudęus tanti discriminis aleam rursus subire: negabatque astra nouo conatui fauere. alterius luminis vsum sufficere. quid humanis viribus maiora tentarent cum periculo? Consilium cautioribus probabat. Rege tamen vrgente ad

te ad quartum Idus Octobris repetita curatione sinister oculus sanatus etiam est. Susceptam ex Regis sanitate lætitiam, vti par erat singularem, soluta Gerundensis obsidio, quo metu cunctorum animi suspensi erant, breui confirmauit. hyemis superuentu & rerum difficultate alacritas, cum qua Galli venerant, concidisse videbatur. In Lusitania, Ioanni Regis Lusitani filio Eleonora patruelis desponsa est. Ioannam Castellæ Reginæ filiam antea pactam, fuisse furto conceptam, matris male tectę libidines confirmarant. Eleonoræ nouæ sponsæ pater Ferdinandus Visei Dux classe instructa, sua an Regis impensa, transmittit in Africam: aliquotque victoriis de Mauris partis in patriam reuerso, fine anni ex vxore Beatrice Ioannis Diui Iacobi in Lusitania Magistri filia, proles suscepta, cui Emanueli nomen fuit: consequentibus annis, regnum Lusitanum hęreditate obuenit. In eius ortu signa in cælo visa, quæ infantis gloriam & maiestatem portenderent Lusitani memorant: gens suis Regibus celebrandis, colendisque, atque earum rerum obseruationibus cum primis addicta.

Castellæ regnum Isabellæ oblatum. Cap. XIII.

ALfonsi Principis obitus multorum animos ad Henricum auertit. concordia haud stabilis fuit, mox bellum diuturnum & graue: quo Hispaniæ opes attritæ sunt. Burgenses Toletanorum exemplo ad Henrici imperium rediere. consilii auctor Petrus Velascus. ab Hispalensi, Beneuentano, aliisque proceribus, qui Madriti cum Henrico erant, in eius verba nouo sacramento iuratum. coniurati tanto repente pręsidio nudati, vt esset cuius nomine ipsi regnarent, Isabellæ Areualo Abulam deductę, regni nomen & insignia deferenda censuerunt. Toletanus puellæ animum longa oratione ad capessendum imperium incitare conatur, iure suum. Regiæ dedecus, ignauiam, socordiam, impudicitiam, suppositos partus in spem alieni regni, æternas gentis maculas commemorat, eius auctoritate & præsidio vindicanda. Nullum laborem, aut periculum patriæ denegare fas esse. Ad hęc illa. Pro vestro studio gratias, inquit, ago maximas, vtinam referre aliquando possim. sed conatus istos tamen, optimo animo quamuis susceptos superis non placere, fratris heu immaturus obitus indicio sit. Qui res nouari, & regna cupiunt mutari, q̃d aliud quã grauiora accersunt mala? factiones, dissidia, bella? quæ vt vitentur, alia reipub. vulnera dissimulari, an nõ satius iudicatis? Duos Reges neq; rerũ natura, neq; dominandi conditio fert. Nullus est idẽ & diuturnus & præcox fructus. Ego serũ regnũ mihi obuenire cupio: vt vita Regi diuturna sit, & æterna maiestas. prius ab oculis mortalium auferri necesse est: quam ipsa imperii nomen inuadam. Henrico ergo regnum, reipublicæ pacem reddite. nobis vestri huius studii is erit fructus multo maximus. Expressit ea modestia non assensionem modo sed laudem, magnitudinẽ animi cunctis qui aderant admirantibus, contemnentis quod ab aliis per flammam gladiosque petitur: dignamque eo ipso iudicabant imperio, quod offerebatur: sed grauis erat tam longa reipublicæ iactatio. Itaque ad concordiam reuocati animi, præsertim missis ab Henrico legatis: qui proposita venia coniuratos ad sanitatem inuitarent. Hispalensis procerum rogatu, Regis permissu Abulam contendit. Eo internuncio, annitenteq; Andrea Cabrera regię Magistro, hę conditiones scriptæ futuræ pacis. Isabella fraterni regni heres renunciator, Abula, Vbeda, Medina Campestri, Olmedo, Scalonaque disiunctis oppidis in eius potestatem contraditis, iuratæ modo, ne cuiquam nubendi fas sit, nisi regio consensu. Regina filiaque in Lusitaniam amandantor, permissu Pontificis Romani, repudii libello dato. Coniuratis venia esto, bonis omnibus restitutis & honoribus, quæ dissidii tempore erant ablata. His rebus perficiendis quatuor mensium spatium designatum. Eę leges Sanctillanio Marchioni & fratribus, qui sub idem tempus Madritum venerant, non placuerunt. Ioannam, quam in potestate habebant, præferendam iudicabant. confirmatum id studium est Reginę fuga: quę adiutore Ladouico Mendoza è custodia elapsa, noctu ad filiam Butracum abierat, magno Hispalensis dolore, cuius fidei erat concredita, geminę prolis custodię tempore mater effecta, Ferdinandi atque Apostoli: quos Toleti in D. Dominici regio virginum monasterio educatos occulte, pro constanti traditur, pręfectę cura: quæ Petri Reginę constupratoris, eiusdem arcto consanguinitatis gradu Hispalensem attingentis propinqua erat. Colloquio Principum nihilominus Guisandi monasterium delectum est: quod Cadahalsum inter & Cebretum oppida cernitur medio ferme itinere, quo Madrito Abulam itur. Eo loco multa fœdera sunt facta. singuli proceres id habituros sperabant, quod à Rege sororeve extorsissent, bello defessis pacis auidissimis. Henricus & Villenius arcano collocuti memorantur. quid sanxerint

memoriæ non est proditum. opes potentiamque Villenii iis sermonibus confirmatam iuuentus indicauit. Aderat Antonius Venerius Pontificis legatus. ab eo proceres iurisiurandi, quo se Alfonso Ioanneque Principibus, obstrinxerant, religione exoluti sunt: quæ per se tamen rebus mutatis, & capitis diminutione sublata erat. In Henrici verba nouo sacramento adacti. Isabella soror pari consensu & religione regni hæres est renunciata. vtrunque ad tertium decimum kal. Octobris die Lunæ peractum est. Cæteris proceribus venia data. in Arias fratres, qui Segobiam obtinebant, ira peruicacior fuit: cuius explendę occasio venit. pace facta, restitutisque vrbibus, ii prefectura amoti: atque Andreas Cabrera Segobiæ præfectus est datus: qui illi gradus ad magnam potentiam fuit, paresque opes. In agro Toletano oppido Petromoro metentibus segetes, inter manus sanguis copiosus effluxit è manipulis manans: quæ res in presenti miraculo fuit: deinde eas calamitates portendisse obseruatum: quę Hispaniam oppresserunt. Villenius non minori quam antea gratia rerum arbiter esse cœpit, cæteris proceribus tantam in Henrico socordiam frementibus accusantibusque. eo amplius quod cum Isabella sorore Ocaniã abiit,
1469. appetente anno Milesi. quadringesi. sexagesi. nono, nunquam sui arbitrii sed in alieno mancipio futurus. & erat Villenio destinatum, Isabellam Lusitano Regi connubio iungere: eiusque suasu legatus in eam rem venit è Lusitania, Alfonsus Noguera Olisiponensis Episcopus, adiunctis aliis viris primariis. Toletanus contra tendere: missoque Petro Peralta Isabellę animum ne expugnaretur confirmare, ad Aragonium propensæ. Ita de coniugio Lusitano appellata, precise se id facturam negauit. Dabat consilium Villenius, Isabellæ vim adhibendam, maloque cogendam fraternis iussis obtemperare. Henricus ancipiti cura distractus, quod tutius videbatur, Lusitanos legatos in præsenti dimittit. rem nondum maturam esse, atq; in aliud tempus reiiciendam videri. & noua occasio erat oblata. Cardinalis Attrebatensis à Gallo legatus, Isabellam Carolo sui regis fratri Duci Bituricum coniugem dari expetebat. Ex eo procerum studia in varias partes diducta: nouique dissidii semina iacta, vix veteri sublato. Bętica enim vna ex omnibus prouinciis, vt arma poneret adduci non potuerat: vbi Ioanne Assidoniæ Duce defuncto, Henricus filius nothus successerat, paterni principatus non magis quam factionum & simultatum hæres. ei adiuncti Arcobrigę Comes, atque Alfonsus Aquilarius Isabellæ nomine tumultus concitabant. Eo maturandum iudicatum. Dieghus Villenii filius patre expetente, Villenę Marchio renunciatur: ipsi Villenio Diui Iacobi Magistri nomen, & auctoritas, regia & Pontificia auctoritate cõfirmata, Isabella Ocaniæ relicta, denuo nisi fratre conscio, de suis nuptiis nihil constituturã iurata. Beneuentanus & Petrus Velascus Vallisoletum amandantur, reip. moderatorẽs Rege absente eius vicarii futuri.

Nuptiæ Isabellæ & Ferdinandi. CAP. XIIII.

Rebus ad hunc modum compositis, Henricus quidem in Bęticam abiit: sequebantur D. Iacobi Magister, Episcopi Hispalensis, Seguntinusque. modicis itineribus ad Ciuitatem regiam peruentum: vbi Hispalensis substitit morbo tentatus. Giennii ab Irantio Magistro equitum splendido apparatu exceptus, cultusque Rex Cordubam mox Alfonso Aquilario per conditiones dedente, in potestatem redegit: pacatisq; vrbanis tumultibus qui inter eum & Cabræ Comitem Petrum Cordubam erant, Hispalim ęstate festinauit. Par ibi successus fuit. regia auctoritate motus procerum in ea vrbe pacati sublataque dissidia sunt. Mauri quiescebant, quod mirum videri potuit in tanta rerum nostrarum perturbatione, motuque. verum limitibus præfecti præstanti virtute Duces, atque in primis Magister equitum ad omnem occasionem erecti, vigilesque vim inferri nostris finibus vetabant: motusque intestini recens inter Mauros concitati impedimento erant, bellum meditantibus. Alquirsotes Malacæ Præfectus, magna militari scientia, magnaque nominis fama, ea vrbe occupata, ab imperio Albahaceni defecit. Aderant gentis studia à Rege Mauro alienę: & fere ea natio pro mobilitate ingenii imperiorum mutatione gaudet. Ventum ad arma. pars cum parte ferro conflixit. Alquirsotes viribus inferior & causa, Henricum Regem de fœdere appellare constituit. Archidona ad fines vtriusque gentis oppidum, colloquio delectum est. eo Maurus cum magnis muneribus lætus venit. ab Henrico auxilia promissa: qua occasione Albohacenus correptis armis sæpe in nostros fines incurrit, hoc & proximo anno. hominum pecorumque ingentes prædę ablatæ. agri atque oppida incensa. Barbari dolore perciti eo prouecti sunt, vt supremo conatu virtutis edito, multo longius quam antea terrorem bellicum circumferrent. magna clades ea fuit, ac veteribus comparanda. nullum tamen

insigne

insigne oppidum nostris ablatum. variæ modo manus militares vniuersa Bętica, & per Contestanos vagari: latrocinio bellum simile fieri. Ad Isabellam referenda narratio est. quam Ocaniæ relictam, tot tantique vno tempore Principes in coniugium expetebant. Inerant magnæ virtutes, prudentia, pudicitiæ laus, forma conspicua, idonea ætas, sed dos multo amplissima. Pluribus licitantibus, Lusitano viduo, Bituricum Duci externo iuueni, Ferdinandus est pręlatus, felici omine atque præclaro. multum Aragonii diligentia contulit: muneribus (quę ars nimium multorum experimentis tutissima visa est) aulę asseclæ illecti. Principem auctoritatis & gratię locum apud Isabellam Guterrius Cardenas inferre epulas, & explorare gustu solitus, atque eius auunculus Gonsaluus Chiaconius obtinebant. hic oppido Casarruuio, ille Maqueda promissis expugnati. addita plura alia dona promissaque. His & Toletano agentibus coniugii conditiones scriptę sunt: quarum summa eo referebatur: Vt Henrico Regi superstiti sua auctoritas constaret: defuncto rerum Castellę summam Isabella administraret. neque Ferdinandus suo nomine quidquam donaret: ne magistratus externis mandaret. De immunitate, iure & legibus gentis ne quicquam diminueret: ac nisi vxoris voluntate reip. vllam partem attingeret. Hæc omnia arcano constituta sunt. Ferdinandum Catalauni belli cura detinuit: vbi Gerunda nouo conatu ab Aragonii hostibus obsessa deditionem facere compulsa est. Noua etiam tempestas in Vasconibus erat concitata, Nicolao Episcopo occiso: quē Tafallam ad Eleonoram Principem venientem eius accitu, occisum esse constabat, Petro Peralta cædis auctore. Missi, qui coram Aragonio scelus vindicandum disputarent: ne impunitate confirmaretur audacia, & sceleris religio non vindicati infixa animis, gentis calamitate lueretur. ab eo Tudelam fraude occupatam: præterea multis oppidis immunitates concessas abs Rege querebantur, quasi de alieno liberaliter. Stellam & contributum agrum Castellæ imperio detraheret. Fuxensis impatientia imperandi agitari, resq; spectare ad arma videbatur. eo non minus Aragonio exosus erat, quam eadem de causa antea Carolus. mite tamen responsum legatis Vasconibus datum, ac tempori conueniens. Petro Peraltę impune tamen fuit sacram Pontificis personam violasse. Isabella vim verita si diutius Ocanię subsisteret, in vlteriorem Castellam abiit. Olmedo exclusa, quod oppidum Placentię Comitis præsidio erat occupatum, Madrigalem contendit, vbi eius mater erat. Tantæ molitiones occultæ esse non poterant. D. Iacobi Magister Hispalensi Caucę se tenenti post confirmatam valetudinem, vt Isabellam in potestatem redigat impense suadet. Illius conatus, Toletani & Præfecti maris celeritate occupantur. cum iusto equitatu puella Vallisoletum deducta est, amplissimo municipio securior futura, Toletani præsidio. Non minori solicitudine Ferdinandi animus angebatur. In ipso belli ardore, quod in Catalaunis erat, Valentiam abiit, ad pecuniam redigendam, quæ ex pacto sponsę numeranda erat, vnde aulę cultum sustentaret. Inde Cæsaraugustam repetens, quoniam res moram non recipiebat, dissimulato habitu, tantumque quatuor comitibus, ad Vxamam Manricum Treuigni Comitem, qui in parte coniurationis erat, obuium habuit. Eo & ducentis equitibus stipatus Donnias peruenit: quod oppidum in Petri Acunii Comitis Buendiæ, Toletani fratris ditione erat. Sponsa conuenta, rebusque omnibus instructis, Vallisoleti in ędibus Ioannis Biueri, qui ærarii rationibus præfectus erat, vbi nunc iuridicundo conuentus habentur, sponsalia præbita die Mercurii ad quintumdecimum kalen. Nouembris. Proxima luce nuptiæ confectæ. lege propinquitatis Romanus Pontifex Pius secundus soluerat. hic à Toletano affirmatum inuenio, tempori accommodato mendacio: vti Sixti Pontificis de ea ré diploma indicio est postmodum datum. Erat Ferdinandus ętate minor, ac vix sedecim annos natus, conspicua tamen forma, militari corpore. Litterę ad Pontificem, Henricum, Reges, aliosque Principes & proceres datę: quibus festinatas nuptias excusabat. moderatus cultus fuit: precario pecunia in quotidianos sumptus corrogata. Per idem tempus Henrico Aragonii filio Segorbii ducatus est datus: Alfonso Aragonio Ripagorsa Comitis nomine, ea parte sita vrbs, vbi Ceretani fusi erant Hispaniam à Gallia dirimentes ea parte.

Ioanna Duci Bituricum desponsa. CAP. XV.

HIspali Rex erat, procerum controuersiis componendis districtus: cum à D. Iacobi Magistro, qui Cantillanæ vicino oppido subsisterat, de sororis nuptiis per literas certior est factus. Magno ex ea re dolore percitus, repente profectione denunciata Castra Iulia contendit: quam vrbem ad Bęticæ fines sitam Alfonso Stunicę Placentino Comiti dare destinabat, fidei cultæ rebus asperis præmium. Res tanta latere non potuit. ciues

genus hominum inquietum feroxque, consilio cum Gratiano arcis præfecto agitato, se id passuros negarunt, armis parati susceptam à maioribus libertatem tueri. Repugnantes malo cogere periculosum erat. Areualum in Vaccæis eius permutatione datum: quod oppidum Placentino mutuæ pecuniæ pignus ab Alfonso Principe superiori tempore datum erat. de iniqua commutatione, Ducis adiecto honore & nomine aliquid mitigatum. In ea vrbe Magister Alcantaræ venia donatus est: Guterrius frater Cauria etiam vrbe. Id erat Henrici ingenium, vt plerique vnde vindictam merebantur, inde ampla præmia referrent. Allatę præterea ab Isabella literę, supplices quidem, sed graues; quibus delatum à morte fratris imperium repudiasse se pręfata, matura ętate, Rege cessante nuptias acceleratas excusabat. Aragonium cæteris coniugiis, quæ offerebantur, magnis rationibus fuisse prælatum. Sibi matrique iniurias factas multas & graues obliuisci malle. Filiorum loco futuros se virumque, paternam modo beneuolentiam officiaque præstanti. His in conuentu literis recitatis, nullum aliud responsum datum: quam Regi Segobiam, quo festinabat, perlato eam rem curę fore. sic nuncius dimissus.
1470. Segobiam noui legati amandati sub principia anni Millesi. quadrin. septuagesimi, sui vti copiam faceret, seve adeundi nouis coniugibus potestatem postulatum, offensam egregiis officiis compensaturis, reipub. vulnera communibus opibus curaturis: quæ superiori tempore iactata, oppressaque erat. neque iis legatis aliud responsum datum, quam de re tanta consilio procerum statuendum videri. Ea causa prætexta est. re Isabellę infensus ad Ioannam, quam suam filiam dicebat, retulerat animum. Eam repetita legatione Ludouicus Gallus Carolo fratri suo, quem pro Bria & Campania ex fœdere nuper icto debitis, Aquitaniæ Ducem iusserat, coniugem expetebat. Legationis principes Cardinalis Albigensis idem antea Atrebatensis, atque Comes Bononiensis. Prętereа Henricum postulabat, vti vires aduersus Paulum Pontificem, cum quo controuersia erat, sociaret ad indicendum ex toto orbe Christiano Episcoporum concilium. Hoc præcise negatum, nempe certissimum dissidiorum fomentum, tetri schismatis fons: cuius rei superioris tēporis memoria multū exempla suppeditabat. Quod de coniugio petebatur, in aliud tempus sustentari placuit, metu, arbitror, nouorum motuum: quibus proceres & populus defessi erant, veteribus dissidiis nondum plane sublatis. Nam quo hęc tempore Segobię agitabantur, Cordubæ Alfonsus Aquilarius Diegho Cordubæ Marescalo (is Magister castrorum est) ad senatum venienti securoque manus iniecerat, nulla memoria amicitiæ Rege arbitro cum patre Cabræ Comite nuper constitutæ. libertati is redditus Henrico mandante, cum ab eo iniuriæ vindictam non speraret fluxa auctoritate, socordi ingenio, Granatam profectus Mauro concedente aduersarium ad singulare certamen prouocauit, viridi iuuenta ferox, præceps in vindictam, suburbana Granatę planicie certamini designata, dies dicta. qua die Diegho in armis ad Solis obitū perstante, quia aduersarius non comparuit, eius effigies ad equi caudam raptata est, ignominię causa: missæque in omnes partes literæ in Alfonsum contumeliosæ, rei gestę pictura repræsentantes imaginem. Alia parte Alcantaræ Magister sui ordinis militibus imperium recusantibus, reque deducta ad arma, vnus multis, viribus impar Guterrii fratris opem implorare necesse habuit. pecunia in stipendiū quærenda erat. ea ab Albano affini & necessario mutua sumpta Cauria vrbe, dum pecunia redderetur, pignore. Ea occasione Albani reguli nobilem eius vrbis principatum nacti sunt, regio etiam consensu confirmatum, atq; in hoc tempus retentum. In eo bello nihil præterea memorabile gestum: nisi quod eę copiæ ab aduersariis Tagi fluminis transitu prohibitæ: ac deinde nullo successu dissipatæ sunt. Magister ditione spoliatus, & morbo oppressus quem animi ægritudo attulit, proximis annis decessit. Substitutus in eius locum Ioannes Stunica Ducis Areuali filius, militum consensu magna ex parte muneribus, aut terroribus expresso, in Alcantarę Magistris postremo loco numeratur. Ocaniæ se D. Iacobi Magister per idem tempus tenebat, febri quartana laborans, maiori quam vnquam gratia, & auctoritate. Iniecisse magicis sacris Regi amentiam fama erat, mendacio probabili: quod tantis iniuriis violatus, se suaque illi permitteret: prorsus vt Madritum, quo vicinior esset, se contulisse crederetur. venientem certe in curiā obuius ipse excepit, auxitque Scalonæ principatu. quem quia oppidani dominum recusabant, maioris beneuolentiæ argumento, nulla maiestatis memoria, eo profectus de manu tradidit. Armeniaci Comes Madritum venit ex Gallia profugus, insidias, vimque veritus: quod Fuxensis filiam inscio patre sibi connubio iunxisset. Splendide habitus, cultusque, fide publica quam Galli nomine Albigensis Cardinalis dedit, remissus in patriam est, exitium vrgente morum & vitę prauitate. Cantabri veteri instituto in factiones duas Ognios & Gamboinos scissi, per hęc tempora grauiter tumultuati sunt. Is pacandis

candis Petrus Velascus, qui patre eodem nomine recens defuncto, & ad Medinam Pomariam tumulato, Hari Comes renunciatus erat, Madrito amandatus, vtriusque factionis principibus Petro Abendanio & Ioanne Muxica finibus prohibitis, tranquillitatem ex longo interuallo in eam prouinciam retulit. Erat à Paulo Pontifice venia peccatorum concessa, iis qui certam stipem contulissent (quatuor argenteos nummos qui maiori censu erant, medii trinos, tenuiores binos pendere iubebantur) adiecta lege, vt confectæ pecuniæ duabus tertiis in structuram templi maximi Segobiensis collatis, pars tertia ipsi Pontifici seruaretur. Vt eam veniam obtineret, Henricus Madrito Segobiã abiit. Setubale in Lusitania Visei Dux octauo Septembris die decessit, septem & triginta natus annos hærede Diegho filio. Corpus è D. Francisci, vbi translato sepulchro in eo oppido iacuit, Pacem Iuliam translatum est, in Conceptionis tumulo extructo: quã ędem adiuncto virginum collegio vxor Beatrix extruendam sua impensa curarat. Vallisoleti iis diebus grauis tumultus concitatus à populo, correptis armis est, in eos qui ex Iudæorum sanguine erant, Christianis quamuis imbuti sacris. Parum abfuit quominus Ferdinandus & Isabella Donniis ad compescendos populares motus accurrentes armatorum concursu violati fuerint. A parte quæ minus sibi confidebat, maiorique inuidia flagrabat, quasi Iudęis progenitoribus orti essent, Henricus aduocatus nobile municipium in potestatem redegit. Beneuentano eius custodia concredita datis etiam Ioannis Biueri ædibus: qui factioni alteri impense fauens, magnoque studio Isabellæ & Ferdinandi partes complexus, Henricum Regem offenderat. Donniis ex Isabella Principe filia nata ad sextum Nonas Octobris, cui Isabellæ nomen fuit. Legati Galli denuo ea caussa venientes de superioribus nuptiis nouo conatu appellabant. re constituta Ioanna Princeps à Santillanio Marchione deducta est. operæ merces tantique pignoris compensatio Alcocerium, Valdoliuæ, Salmeroniumque fuere, ad veteres Carpetanorum & Celtiberiæ fines municipia præclara. Villenio cuius in ditione erant, cum vxore dotalia, Requena in Contestanis, vectigalque ex portorio & mercibus in eo oppido amplum datum. Ad Losoiæ vallem, Segobiam inter & Buitracum, vbi Carthusianorum monasterium nobilissimũ est Paularis nomine, Rex, Regina, filiaq; cõuenere: pterea D. Iacobi Magister Hispalensis, Areuali Dux, Seguntinus & fratres insigni apparatu. Eo loco Isabella publicis tabulis abdicata, Ioannæ Principis sponsalia celebrata sunt septimo kalen. Nouembris, Rege & Regina iuratis iustam prolem esse, proceribus nouo Sacramento adactis non aliam regni hæredem fore. Bononiensis Comes pro Carolo vicarius, in manum traditam accepit. cæremoniæ antistes Albigensis Cardinalis. fœda procella fuit. ventorum, imbrium, & niuiũ tantum, vt Gallis legatis, peracta eius diei celebritate, Segobiam repetentibus in vitæ discrimine, nonnulli è familia vi tempestatum perierint. Inauspicatum ex eo coniugium fore quidam augurabantur otio curiosi alendis rumoribus apto. Inde honoris caussa deducente Seguntino Episcopo Burgos vsque in Galliam sese legati retulerunt rebus ex sententia patratis lęti: noui & grauissimi belli inter Hispanos Gallosque parata materia, nisi numina de cœlo miserata tempestatem auertissent. Gallo Regi paulo antea proles erat nata cui Carolo nomen fuit. Dux Aquitanus cum spe fraterni regni obtinendi hęreditate, vita etiam spoliatus est, non toto deinde biennio circumacto: quod competenti repetendum loco est.

Trium Principum obitus. CAPVT XVI.

VNo tempore Aragonię opes nouo coniugio auctę, multisque partibus concussę sunt. Vigenti in Catalaunis bello, in Sardinia, atque Vasconibus mota arma occasione non eadem, pari conatu. Sardi Duce Leonardo Alauona sunt tumultuati. Natus is Sastagi regulo, maternum genus ad Arboreas referebat, veterem in ea insula & præpotentem familiam: quo fretus iure, Saluatore Arborea Oristani Marchione sine filiis defuncto, eius principatum quoniam legibus non fidebat, armis petere constituit. Non vno loco pugnatum est. multa oppida & arces de Rege aliisque proceribus capta. in Prorege Nicolao Carrocio, plus auctoritatis ad compescendos insulanos, quam virium & potentiæ erat. Eo bellum diuturnum fuit. Fuxensis imperandi cupiditate armis correptis, adiunctisque Beamontiis, magnam in Vasconibus prouinciæ partem Aragonio detraxerat. Tudelam castra promouerat. parum spei erat voluntate cessaturum pręmisso Cæsaraugustano Episcopo, ipse Aragonius eius pater, ea quamuis ętate, arma sumpsisse memoratur, septemque validis copiis coegisse generum, vti obsidionem solueret. Missis ab vtraque parte legatis, de compositione agi cœptum. Oliti tandem facto fœdere posita arma sunt. Regium nomen Aragonius retinuit. rerum administratio Fuxensi

& vxori perpetuo est commendata. Cum vtrosque nuncius ex Gallia allatus vehementer perculit. Carolo Aquitaniæ Duce noui principatus, atque pacti cum Ioanna coniugii lętitiam, conuiuiis, ludis, spectaculis celebrante, in ludicro militari Gasto Fuxensis & Eleonorę filius, confractæ ipsiusmet hastę in aduersarii pectore assula per castidis bucculam in os reflexa, lethali vulnere afflictus est, viginti sex annos natus nono kal. Decembris, die Veneris. Cadauer Liburna, vbi extinctus est, Carolo leuiro curante funus, Burdigalam delatum, atque in Diui Andreę templo eius vrbis maximo tumulo est compositum. Franciscum cognomento Phœbum, & Catharinam ex Magdalena vxore reliquit, teneris annis ineptos imperio, deinceps Vasconum Reges. Tantis curis, tantoque dolore perculsum Aragonii animum, maior solicitudo de filii salute vrebat: quem neque in Castella relinquere tutum erat, multis aduersariis circumfusis, Rege infenso: neque reuocare commodum, eius imperii successionis ambiguo iure, euentu incerto. Toletanus, in quo certissimum rebus pręsidium erat, alieno esse animo ferebatur virum ambitiosum, cupidumque imperandi Ferdinandus offenderat adhibitis ad arcana consilia Guterrio Cardena, Alfonsoque Henrico auunculo: suo. aliquando etiã iuuenili impudentia palam edixerat, sibi deliberatum esse, nullius imperio seruire: quod aliis Principibus calamitosum extiterat, ignominiosumq; Altius id verbum in Toletani pectus descendit, quam par erat. de discessu cogitantem arte Aragonius detinuit, filio per literas castigato, iussoque rebus omnibus Toletani consilium cæteris præferre omnibus: vnumq; parentis instar omnibus officiis colere. Parum ea diligentia profectum est. omnem medicinam ęger Toletani animus respuebat. Belli Catalauni breui conficiendi magna spes affulsit Io. Lotaringio Barcinone, vbi erat in hibernis, morbo opportune sublato, die Decembris sexto decimo. corpus in templo maximo sepultum, pompa funeris exigua, populariq;. Factiosi eo quamuis pręsidio nudati, haudquaquam animos remisere. Gallũ euocare cõstituunt, haudquaquã recusaturum ad Ruscinonenses Ceretanosq; reliquã Catalauthorũ prouinciam adiicere. eo consilio, edicto sanciunt neminem in arces vrbesq; admittendũ viduas rectore: nisi Renatus ipse Andegauensis veniret, aut nepos Nicolaus defuncti filius: qui iã se Aragoniæ Principem ferebat, Calabrię Ducem. inanes tituli, & sine prouentu nomina. Vtriusq; ætas inutilis bello erat: & occasio quæri visa est, eos Principes abdicandi, maiorirq; præsidio mutandi. Proceres Castellæ variis artibus versati agitatiq; sunt ab Aragonio: Paciechus nouæ ditionis, cuius erat auidissimus, iniecta spe: Toletani animus ad mutandam fidem procliuis, vt videbatur, promisso amplo principatu filiis Troilo Lupoq;. vt cuiusque studia erant, aliis pecuniam, aliis honores, aliis oppida pollicebantur, fidem opemque magno licitantes. donis fallacibus neuter cessit. Toletanum quoque in partes attrahere Henricus Rex satagebat. nulla arte obstinatus animus vincebatur, malo cogẽdus visus est. à Vasco Contrerio Peralium illius oppidum præsidio occupatum. Toletanus omnis insolentiæ impatiens, fortiq; ad sustentandum fortunæ impetum animo, collectis copiis eo continuo aduolauit. sequebatur Arias Segobiensis Pontifex. Henricus ne prima negligendo graue bellũ existeret, Madrito quo Segobia celeriter abiit, nouo
1471. anno Milesimo quadringentesi. septuagesi. primo octogentis equitibus stipatus, & numeroso peditatu obsidionem disiecit: Toletanoque Complutum profecto sese ipse Madritum retulit. Noua tentata via factiosos Pręsules sanandi atque Henrico Regi conciliandi, cui erant vel maxime infensi. à Pontifice Romano gemino diplomate ablato, altero Ariæ Romam dies dictus, ex eo die, quo denunciatio facta esset, nonagesimus. Toletano Præsuli diplomate altero vt mutaret, mandatum, Henricoque satisfaceret. Si obtemperare recusaret, quatuor sacerdotibus Toletanis cognitio data: quam de scripto conceptam Romam mitterent. Ii iudices à Collegio Toletano Sacerdotum summi templi designati, ne quod iussi erant præstarent, Magistri Diui Iacobi arte impediti sunt. Præuaricatio ea tempestate ignominiosa non erat, inter proceres maxime: quorum augendis opibus controuersias existere commodum erat, nulla honesti cura, præ ambitione mala, cupiditateque. prorsus vt vniuersa prouincia prædę haberetur. varia oppida proceres pro se quisque occupabant. Alcarassum Diui Iacobi Magistro abs Rege data. Roderico, Pontio Arcobrigæ Comiti Gadeis insula adiuncta eodem agente, Marchionis nomine quasi dotalis de publico: quod per eos dies defuncto patre suo Beatricem Magistri Diui Iacobi filiam sibi connubio iunxisset, idoneus, qui Assidoniæ Duci, cum quo eius socero grauis simultas erat, opponeretur. In Cantabria noui tumultus extabant, Abendanio & Muxica partium capitibus ab exilio reuersis, ope Treuigni Comitis; quam ille libenter contulit Petro Velasco à quo fuerant expulsi, ex priuata contentione infensus. Ab vtroque collectis raptim copiis in Cantabriam penetratum. prælium ad Munguiam oppidum

pidum ancipiti marte factum ad tertium kal. Maii. Treuigni Comes peditatu præstabat: equitum non magnus vsus erat locis asperis, qualis omnis ea regio est, pro locorum conditione ingenia durata. Aduersarii pulsi, cęsique. nonnulli viri nobiles desiderati. plerique capti. Iis libertas est reddita Regis iussu: qui periculo cognito Burgos, Orduniamque magnis itineribus festinarat. Vtrosq; prouincię finibus discedere mandat, pactis induciis dum de compositione ageretur. Mox tota Castella magni delectus haberi: proceres nominatim euocati: vt collectis regni viribus Ferdinandus & Isabella finibus discedere cogerentur. consilio tamen D. Iacobi Magistri cessatum. arte potius quam viribus superandos disputantis: nobilissimum id victoriæ genus fore, reipublicæ tantis vexatę malis necessarium. Ea sententia vicit nemine contradicere auso: ne Rege quidem tametsi secus existimabat. Toleti, atque Hispali vno tempore tumultus concitati. Toletani ciues veteri instituto in duas factiones distracti erant, Aialas, Syluasque. his Cifontanus, illis Fuensalidæ Comes caput erat. Annitente Petro Sylua Pontifice, coniugium pactum Cifontanum inter & Eleonoram Fuensalidæ Comitis filiam. quod erat ad concordiam excogitatum non imprudenter, maius certamen accendit, Cifontano & Ioanne Ribera eius auunculo, quasi ad communem lætitiam, in vrbem contra Regis voluntatem admissis. Reducto capite Sylvę in aduersarios armati sæuire aggressi sunt. Ea causa ab Henrico, cum ad periculum festinasset, vrbe pacata, Fuensalidæ Comite vrbana pręfectura amoto, quam multos per annos continuarat, substitutus est Garsias Lupus Assistentis nomine, qui ciuibus iura daret. Marchio Gaditanus ab Assidonię Duce Hispali pulsus, duos aduersarii fratres materno genere impares tumultuaria pugna sustulit. Assidoniam expugnauit. contentio in iustum bellum exarsit: quam Enecus Mendoza Tendillię Comes eo missus, arte magis quam viribus pacauit, Assidonia etiam restituta. Motibus Castellæ pacandis magnum præsidium decessisse videbatur, obitu Pauli secundi Romani Pontificis octauo kal. Augusti, cuius in nostram gentem magna beneficia extiterant. Successit quinto Idus Augusti ex Minorum ordine Franciscus Ruuereus Cardinalis, Sixti quarti nomine, haud minori probitate, humanitateque in nostros. Io. Margaritum Gerundensem Episcopum Romæ pro Aragonio Oratorem donauit purpura. cuius extant de rebus Hispaniæ Paralipomena: & Romæ sepulchrum in D. Mariæ de Populo ad portam Flumentanam. Maurorum manus in Bæticę agros inuecta est: atque Alcantarę contributa oppida. ferro igneque vexata. tantum prædę & spoliorum auexere, vix vt explicare agmen possent. Gaditanus Marchio vindictę studio, iussu Regis in barbarorum finibus Cardellam municipium vi cepit quidem: sed infirmo præsidio munitum breui ad veterem ditionem rediit.

Carolus Aquitanus defunctus. Cap. XVII.

Felix hic annus Lusitanis fuit, felix Aragoniis. Alfonsus Rex Lusitanus instructa numerosa classe, omnino nauigiorum maiorum minorumque trecentorum. Africam bello repetiturus, Olisipone soluit Augusto mense dimidiato. Sequebatur Ioannes filius prima militiæ rudimenta in pio bello positurus: ex vniuersa gente nobilissimus quisque, promiscui generis homines ad triginta millia. his copiis primo aduentu Arzilla vi capta est. è barbaris duo millia trucidata. captiuis ad quinque millia sub corona venditis, magna pecunia in ęrarium redacta. victoria nostris incruenta non fuit. cecidit nobilissimus quisque: Aluarus Castrius, Ioannes Coutinus Montis sancti & Marialuæ Comites. Huius cadauere cōspecto Rex ad filium conuersus: Vtinā te, inquit, talē tantumq; militē superi præstent. Arzillæ clade Tingitani Mauri territi, vrbe deserta fugerūt. Captę ei vrbi Rodericum Merlum, Arzillæ, atque Alcassari Henricum Menesium Valentię Comitem præfectos cum Rex dedisset, tantis rebus breui patratis classem triumphans incolumem in patriam reuexit, Alfonso Basconselo in ea expeditione Penellæ Comite creato: ea meritis continuis & maximis cōpensatio fuit. In Catalaunis Gerunda vrbs post Lotaringii obitum, in Aragonii potestatem ciuium deditione redacta Octobri mense. reliquię hostiū, quibus Reinerius Scānis Lotaringii filius nothus, Iacobus Galeotus præcipui duces erant, pars ad fanum Hadriani ad ripam Besis fluuii obsessæ: pars quę Barcinone vicina obsessis opitulatū accurrit insigni pugna superata cęsaq; est ab Alfonso Aragonio, qui ei bello fuerat à patre pręfectus. Ad Emporitanos ipse ea q̃uis ætate, hostes magna diligētia persequebatur. cui castris ad Torellā positis, per quietem speciē strenui militis in eo bello occisi oblatam memorant, monētis ne castra inde moueret: alioqui imminere malum Regem earum rerum contemptu quasi fortuitarum, motis castris capta Rhodope,

obſeſſoque oppido Peralada, nocturno impetu Cāpobaſſi aduerſariæ partis Ducis ferme oppreſſum, vigiliis trucidatis inermem ac ferme nudum Figheræ mœnibus ſalutem tutatum: ſed proximo tamen die repetita obſidione, atque agrorum vaſtatione, deditionem tandem ab oppidanis factam: totoque eo tractu ad ditionem ſubiuncto, Barcinonem promota caſtra. Longa ea obſidio fuit. Vim prohiberi erat Aragonio deſtinatum: arteq; potius commotas ciuium voluntates ſanare. Quid enim vrbem nobiliſſimam vaſtaret, deriperet, incenderet? quid militum prædam faceret? & non potius ſibi à clementia immortalem gloriam quæreret, fructumque multo maximum, ciuium ſalute & opibus cōſeruatis? In Vlteriori Caſtella Ferdinandus & Iſabella multis oppidis tentatis, quibuſdam etiam, atque in his Sepulueda deditis, Toletanum, qui ſe in Carpetanis tenebat, euocare conſtituunt. & quod Aragonius pater præceperat, ſe ſuaq; eius poteſtati permittere velle pollicentur. Fide fides obligatur maxime. Itaq; eo placato, atq; cum firmo equitatu proſequente Tordelacunam, quod oppidum in Carpetanis Toletano ſubditum eſt, fertiliſſimo agro migrarunt. Carolus Aquitanus Ioannæ nuptiis contemptis, incertis natalibus, ambigua dote ad Burgundi filiam, patris inuitatu, ſuaque ſponte animum retule-
1472. rat. Ea re cognita Henricus, Segobia vbi ſe tenebat principio anni Milleſi. quadringenteſi. ſeptuageſ. ſecundi, Pacem auguſtam ire pergit. eam vrbem Comes Feriæ obtinebat Magiſtro infenſus: ita venientibus portæ clauſæ. grauis contumelia fuit: neque melior colloquii ſucceſſus: q inter eam vrbē & Helbes (Heluiam quidā vocant) Portugaliæ oppidum, eſt habitum. de nuptiis Luſitani Ioannæque, qua potiſſimum cauſa is labor erat ſuſceptus, nihil certi conſtitutum. Luſitano Paciechi Magiſtri fides ſuſpecta erat, ſeſe in omnes partes vertentis, vndecunque melior ſpes oſtentaretur. Ferdinandi & Iſabellæ in dies creſcere vires in Caſtella conſiderabat, & ipſorum virtutib. & gentis beneuolentia excitata; & Toletani artibus, ſingulas ciuitates ſolicitari, trahique in partes. Ira in Comitem Feriæ in præſens diſſimulata. Madrito Henricus, quo ſe à Luſitani colloquio retulerat repetita Bætica, exceptus Cordubæ Hiſpalis aditu abſtinuit: eam vrbem Aſſidoniæ Duce cum numeroſo equitatu obtinente Magiſtri, vt ferebat, metu: quem rebus ſuis infenſum antea ſæpe erat expertus. Nullo itaq; magno operæpretio Toletum feſtinatum ad vrbanos motus pacandos: qui capta à Ciſontano, cū in eā vrbē rediiſſet arce, quæ ad Diui Martini pontem erat firmiſſima, captoq; vrbis Præfecto, grauiſſimi extiterunt. vix ea ſeditione pacata Henrici præſentia, ſacerdotumq; templi Toletani virtute & armis, Segobiā ciuili diſcordia ardere nunciatū eſt. magna iniecta ſolicitudo: quoniam regii theſauri in eam vrbē relati erant. eo quam primum feſtinatur. nulla erat facies mali, quam in ea temporum atrocitate vniuerſa prouincia nō pateretur. rapinæ, cædes, iniuriæ, promiſcuæ libidinis ſcelerum omniū licentia volitabat impune: ſacra atq; profana iuxta contemtui erant: pecunia paſſim adulterata, magno mercatorū commerciiq; dāno. Ea ſæpe de ſcripto capita Regi explicata: vt remedium adhiberet fruſtra poſtulatū. Henrici væcordiā, procerum artes, reipublicæ vniuerſæ iactationem, paſtoritio quidem, ſed eleganti carmine Ferdinandus Pulgarius nobilis ea ætate ſcriptor, ſuppreſſo nomine ad vitandam inuidiam, deplorauit, lingua vulgari, eglogæ forma, ſatyræ amaritudine, Dominici & Egidii paſtorū inter ſe colloquentium de reipub. ſtatu affictis nominib. ſermone dato. Hoc anno quarto Idus Maii Carolus Aquitaniæ Dux Burdigalæ diē obiit, in medio apparatu noui belli: quod eis, Burgundi, atq; Britanni iunctis viribus in Gallum parabatur. Aquitania omnis defuncto Carolo, Galli Regis Præfectos oppidis arcibusq; accepit. Burgundus inuidiam Regi conflare, parricidii inſimulans, corruptis ab eo familiaribus fratrē veneno ſublatū. ventum ad arma. quędam, ſed ea ignobilia oppida vtrinq; capta: maiora fruſtra tentata. plus iratū Burgundo, plus virium atq; conſilii Regi Gallo. Induciæ ſæpe factæ: ante diem ſæpe ruptæ. verum totius belli ſucceſſus, & qua ratione ab iis initiis Burgundus tandem quinto poſt anno in exitium præceps datus, ad Nantium in Lotharingia ceciderit victus ab Heluetiis acie, hiſtoricis eius gentis explicandum relinquatur. Gaſto Fuxenſis Comes res Hiſpaniæ attingit, Eleonoræ coniugis iure, Vaſconum regni hæres futurus, ſi vita longior contigiſſet. In ſaltu is Vaſconum ad Rocidam vallem hoc anno deceſſit: cum ex Gallia iret in Vaſcones, multis Gallicis bellis atque imperii finibus prolatis, in paucis ea ætate nobiliſſimus. fratrem habuit Petrum Lautrechii Vicecomitem pari virtute, gloriaque, bellis omnibus adiutorem, Lautrechiæ familiæ nobiliſſimæ conditorem, defunctus enim Mirandæ, quod eſt Galliæ oppidum, ſuperioribus annis vxore grauida, poſthumum filium habuit Ioannem nomine. ex hoc Odetus, atq; Andreas cognomento Sparroſus ſunt geniti clari Duces: hic bello Vaſconum, quo tēpore mortuo Ferdinando Rege Catholico ciuilia arma in Hiſpania mota ſunt: ille Mediolanenſi

& Nea-

& Neapolitano aduersus Carolum Cęsarem. præterea Thomas Lescunius iuxta nobilis in Gallia. Odeto filius Henricus fuit: cui vita longior cæteris fratribus contigit, ad nostram ætatem propagata.

Rodericus Borgia Cardinalis in Hispaniam legatus. Cap. XVIII.

HOnorem purpuræ Seguntinus nobilitati congruum, meritis debitam gratiam, à Pontifice Romano regia opera impetrare cupiebat. Aeger mora, impatiensque, animo vehementer alienatus, neque in Lusitaniam, neque in Bęticam euntem Regem prosecutus erat: multus alioqui in aula assiduusque. magnum in eo momentum rebus erat propter familiæ amplitudinem, paresque opes. ægri animi sanandi ratio excogitata. Magister Diui Iacobi obitu prioris vxoris domum secundis nuptiis vacuam, filiam Hari Comitis patre concedente duxit. Ea quoniam Maria Mendoza nata erat, Velasci Mendozæque reguli affinitate deuincti sunt; Assidoniæ Dux eo pręsidio nudatus, quod à Mendozis certissimum expectabat & ipse aduersus inuidiam procerum aliorum, plus vnum omnibus posse dolentium, opes vehementer ea affinitate confirmauit, homo callidus, ingenii dexteritate ad versandos homines, vitãdaq; pericula pollens in paucis. Purpuræ haud dubia spes Seguntino iniecta, Roderici Borgię Cardinalis Valentini aduentu: quem à nouo Pontifice legatum, patrium Valentię litus tenuisse ad duodecimum kal. Iulii, cultumque in ea vrbe, vt par erat, omnibus officiis, pedestri itinere Tarracone Ferdinandum Siciliç Regem conuenisse nunciabatur, per id tempus Barcinonem ad patrem profectum, eoque conuento, sese ad vxorem referentem. Suscepti à Ferdinando itineris aliæ caussæ vulgatæ sunt. illa verissima de Henrici Segorbii Ducis, & Ioannæ connubio agi, renunciare cupiebat: quod disturbandum filius disputabat. pater non credebat, falsis sępe delationibus deceptus, ob ætatē cautior, & indulgentia in Henricum fratris filium propensus. Omnino Ferdinandus Tarracone in Valentinos abiit. Inde sese in Castellam festinus retulit, cura ne se absente à prauis hominibus, quorũ erat magnus numerus, resp. turbaretur amplius. Cardinalis legatus Barcinonem ad Aragonium peruenit. Quo tempore obsessi ciues diuturnæ obsidionis fessi malis, atque rerum omnium inopia laborantes de obstinatione tamen animorum nihil remittebant, duro homines ingenio atq; aduersus mala peruicaci. Inuitati sæpe ad sanitatem, surdas aures salutaria monentibus præbuere. Aragonius literas testes sui animi, testes clemētiæ ad extremum dedit. Eo loco res esse, vt neque suis, neque alienis viribus stare diutius possent. Debere eos vrbis pulcherrimę, quę caput gentis esset, nulli in Hispania de nobilitate, atque elegantia concederet, ruina, incendio direptioneq; moueri. sibi decretum esse, dum spes esset, voluntate ad legitimum imperium redituros, neq; vim, neq; metum intentare: eoque nisi necessitate nō venturum & quasi viscera secantem sua. Huius sui animi testem inuocare Deum: nō alio loco neque habuisse quam filiorum, neq; habiturum vnquam. ac (per ipsos modo liceat) prouinciæ calamitatem omnibus regni opibus sanare proposuisse. His illi emoliti literis, ac spe defensionis abiecta legitime dedentium vrbes verba nuncupare constituunt. Dati iudices, qui de singulis controuersiis statuerent. Gallicum pręsidium Ioanne Lotharingii filio Duce dimissum. Venia omnibus data, quicunq; eo bello in Regem arma sumsissent. Vnus exceptus Pallasii Comes, quædã in Pyrenæi iugis oppida retinens, vnde Gallicis opibus fretus diu molestus finitimis extitit, sustentauitq;. Quæ gesta essent eo decennio, ex quo tempore bellum tenuit, atque decreta à ciuibus, approbata. Sic Octobri mense extremo Barcinonem Aragonius inuectus, nobilissimum clementiæ exemplum posteris reliquit, vrbe ea, vnde tantæ iniurię extiterant conseruata. cæteris omnibus clarius trophęum. Caroli filii sublati pœnitentia successerat: & pro eius salute, non pro externo hoste arma sumpta, optimo animo considerabat. Neapoli gemina coniugia pacta. duo Ferdinandi Neapolitani filii, Fridericus, Eleonoraq;, hæc Sfortiæ Mariæ Barensi Duci & Mediolanensis fratri, cui stipulatam diximus detracta, Herculi Astensi nupsit Ferrariensi Duci. Friderico Ioanna Aragonii filia desponsa est. Hoc tamē deinde mutatũ. Eleonora Princeps cũ Sanguessæ in Vasconibus esset, viro defuncto, vti paulo ante diximus, à Gallo solicitata est, vti in eius potestatē Vasconum arces contraderet. ad stabiliendũ nepotibus imperium genus, id maxime pertinere: firmissimumq; præsidium ad omnem statum dignitatis. eorum quippe sorore nati, ad aliquã solicitudinis partem pertinebant. Ea noua iniuria Aragonius prouocatus ad alias, quæ toto belli Catalaunici tempore multæ & graues extiterant, correptis in Gallum armis Ruscinonenses Ceretanosque ad ditionem reuocare constituit. Barcinone ad quartum kal. Ianuarii principio anni Millesi. quadringentesi. septuagesi. tertii profecto, accedentique ad fines Helena, Perpina- 1473.

numque continuo portas aperuerunt. Gallico imperio fessis omnibus Aragonio victori passim fauebatur. Reliqua omnia similia fore credebatur. Cardinalis Legatus Aragonia discedens Madritum tenuit. acceptus splendido apparatu sub vmbella, præeūtibus proceribus, sacratisq; viris in augusto ornatu, Henrico Rege sinistrum latus stipante: quod more gentis maximo honori ducitur. In id oppidum Episcopi ac Sacerdotes alii ex vniuersa ditione euocati à legato, frequentes conuenerunt. actum de pecunia, quā designato annorum numero, à sacerdotiis redigi in subsidium belli Turcici Pontifex postulabat. graues difficultates opponebantur, iactatione temporum exhaustis omnibus. Vicit tamē legati auctoritas, regia voluntate adiuta. subsidium Pontifici Romano, vti expetebat, decretum. imminuendę quamuis Ecclesiarum libertatis exemplum ab eo facto induci, alioque auertendi copias Hispaniæ considerabant. Inuaserat pudenda literarum inscitia in sacerdotes Hispanię: vsque eò vt pauci Latine scirent, ventri, gulęque seruientes. auaritia rapaces in Ecclesiam Dei manus iniecerat. emere sacerdotia olim simonia, tunc industria erat. neque intelligebant cęci Principes, cęcique Pontifices, irato Deo fieri impium commercii genus: quod facias an patiaris perinde est. Medicinæ faciendæ ratio, iis sacerdotum conuentibus excogitata est. impetratum à Pontifice Romano, vti in singulis ecclesiis cathedralibus bina sacerdotia, quos Canonicatus vocant, suffragio Episcopi, atque collegii Theologo vnum, alterum Iureconsulto obuenirent. Pontificium diploma, quoniam publice cognosci vtile foret, eius iniuria temporis sublati partem, diplomate altero post biennium concesso comprehensam, hoc loco subiicimus. Kal. inquit, Septem. Pontifi. nostri anno quinto per quasdam statuimus, & ordinamus: quod de duobus canonicat. & totidem præbendis, qui primo per cessum vel decessum, aut quamuis aliā dimissionem illos obtinentium extra Rom. curiam, in quibus suis mensibus simul, vel successiue vacarent, in qualibet Ecclesiarum earundem, etiā si dispositioni Apostolicæ ex quauis causa (non tamen prima vice) generaliter reseruati forent, perpetuis futuris tempo. quoties illos vacare pro tempore contingeret, vnus qui in Theologia Magister, seu Licēti. & alter in vtroque, vel altero iurium Doctor seu Licenti. existeret, posset, & deberet ab Epis. vna cum capitulo cuiuslibet earum Ecclesiarum ordinaria auctoritate prouideri, in omnibus & per omnia, perinde ac si aliquæ gratiæ expectatiuæ speciales, vel generales reseruationis, & nominandi, seu nominatis conferendi facultates & mandata à nobis, seu sede Aposto. vel eius legatis, seu alias eius auctoritate, etiam Regum, Ducum, Principum vel Pręlatorum, aut quauis alia consideratione nullatenus emanassent, seu in posterum emanarent. Ita tamen, vt de eis qui primo Doctori, vel cum rigore examinis Licenti. in altero iurium; & aliis qui post modum vacarent simul, vel successiue canonicati. & præbendis huiusmodi Magistro, vel Licentiato in Theologia prouideretur. Et si inter Doctores & Liceti. eosdem ad illos pro tempore nominatos aliqui de nobili genere procreati forent, aliis non nobilibus: & inter ipsos nobiles, qui ex vtroq; parente nobiles forent, nobilibus ex altero tantum: & inter ex vtroque, & vno latere tantum nobiles de maiori nobilium genere procreati per eosdem ordinarios collatores & Capitula pręligerētur. qui si in eadem Ecclesia beneficiati & alias, si qualificati reperiantur, aliis præferantur. sicque perpetuis futuris temporibus obseruetur. Hactenus diplomatis pars.

Perpiniani obsidio. Cap. XIX.

PAcandis Castellæ motibus, componendisque dissidiis, magna à Cardinali Legato contentione adhibita, parum profectum: & ipse, vt natura cogebat, in Ferdinandum ex arcano propensior, ad confirmandam eius causam omnes neruos contendit. Complutum profectus, vbi Ferdinandus, Isabella vxor & Toletanus erant, inde Caracam, nō alio consilio abiit, quā vt Mendozas regulos in partes traheret: ab Henrico Rege, & D. Iacobi Magistro deduceret, ingenio fretus ad simulandum, dissimulandumque idoneo. Vno tempore tumultus per vrbes & oppida concitati sunt in eos, qui Iudęorum ex sanguine prognati erant, profunda homines auaritia fraudeque. initium Cordubæ factum. ferro, rapinis, incendiisque in miseram gentem sæuitum, furente populo nullo supplicii metu. Numinum iram prudentes interpretabantur, ob abdicata passim ex arcano, quæ ante susceperant Christiana sacra. Cordubæ exemplum alia oppida & vrbes Bæticæ secuta sunt. vis maior in Giennium incubuit. Irantius Magister equitum gentem calamitosam ab iniuria vindicare ausus, seque furenti populo opponere, magnam inuidiæ flammam apud populares accendit. ita facta conspiratione ad aras, sacris operantem, crudeliter obtruncarunt. Therasia vxor, & filii vix arcem tenuerunt. Regii scrinii præfectura Segun-

Seguntino post Irantii cædem concredita. Hari Comes Magister equitum renunciatus est, honore antea per multas familias vagato, deinde in eius posteris statario ad nostram ætatem. Magna ea clades fuit: magnumq; præsidium Henrici rebus ob eximiam Irantii constantemq; fidem, sublatum. Magistri D. Iacobi arte conquisita alia. Henricus Aragonius ad certam coniugii cum Ioanna Principe spem, per Valentinos fines euocatus venit in Castellam: tum ipse, tum mater Beatrix Pimentelia, obuio ad Requenam Magistro ipso, deducenteque. maior expectatio, quam successus fuit. quem ex fama probarant, visum contempsere, insigni hominem arrogantia: qui proceribus complexum ferentibus, manum osculandam in os ingereret, nondum opibus fundatis, neque veritus rerum mobilitatem. Eiusdem magistri arte coniugium est impeditum. Erat enim ex arcano Henrico Aragonio infensus, repetituro paterna oppida, si imperium obtinuisset: Beneuentanumque metuebat, Henrici auunculum, memoria intercepti Magisterii in primis iratum. alia tamen obtendebatur species. magno aliquo Principe opus esse ad motus gentis pacandos. At regiam fidem fallere, ludere eum Principem, graue fore Regi videbatur. ad defendendum bellum magna pecunia opus esse Magister ait, Andreæ Cabreræ, cui thesauri cum arce Segobiensi concrediti erant, fraudem nectens. Vbi tumultum in gentem ex Iudæis maioribus ortam, Bæticæ exemplo Magistri fraude concitatum, atq; Cabreræ imprimis capiti minitantes populares quasi miseros tegeret, vix ipse arte & industria pacarat. Seguntino honos purpuræ datus Madriti, misso in eam rem proprio à Pontifice legato. noua muneri gratia addita, concessum à Rege, vt Hispaniæ Cardinalis vocaretur. Henricus Aragonius Madriti aditu prohibitus, Setaffi, qui pagus secundum viam militarem, qua Toletum itur protensus est, expectare iussus, Rege conuento in agro vicino, Odonem est amandatus. Pontificis Romani venia excusabant, nisi lege propinquitatis soluta, inita coniugia inter propinquos, neque esse iusta, neque fausta. sic ille delusus spe est. Henricus Rex Segobiam abiit, per causam expediendæ pecuniæ, quam Andreas Cabrera malignè suppeditabat, D. Iacobi Magistro infensus (quem Segobiẽsis arcis præfecturam ambire exploratum erat, Madriti iam arce per speciem se muniẽdi detracta eidem Cabreræ) in Ferdinandum ex arcano propensus, & suapte voluntate, & vxore Beatrice Bobadillia in Isabellæ Principis obsequiis educata. Contrà noui Cardinalis opes vehementer confirmatæ sunt, defuncto Caucæ Alfonso Fonseca, magni ingenii ardentisque animi viro. In eius enim locum Hispaniæ Cardinalis, Hispalensis Episcopus agente Rege est renunciatus, retenta Seguntina Ecclesia, nouo damnatoque exemplo. Sed ita erant eius ætatis mores: quod libebat, licitum videbatur. In Ruscinonensi agro Perpinianum obsessum tertio Idus Aprilis fuerat, Galliarum copiarum ad viginti peditum millia milleque cataphractos ductore Philippo Sabaudo. Aragonius intra oppidum erat, certus quoduis prius adire periculum, quam vt firmissimum municipium, quà aditus est in Galliam, hostibus desereret: quò maiores animos obsessis faceret, concione in templum aduocata iuratus, se inde pedem nisi obsidione soluta non elaturum. Insignis audacia, animique præstantia in ea ætate, exemplum nescio an probandum: cùm in vnius capite, summa rerum & imperii verteretur, si ab hoste esset intra oppidum captus. sed numina tantam calamitatem auerterunt. Oppidanorum virtus egregia fuit. In Regis oculis quisque supremo conatu propugnabat, dimicabatq;. Petri Peraltæ Magistri equitũ in Vasconib. fides maximè celebratur. qui in veste Frãciscana Gallicæ linguæ sciẽtia, qua multũ vtebatur, per medias hostiũ acies tutus ad Aragoniũ penetrauit, periculi socius futurus, à quo omnia acceperat, supremum id officium deberi ratus. Aragonii filii tres, Alfonsus cũ patre erat: Cæsaraugustanus Helenam finitimam vrbem valido præsidio occupauit, paterna iussa facturus: Ferdinandus Talamanca cognito periculo profectus, quadringentos equites è Castella auxilio duxit. ei numero ex itinere centum alii sunt adiuncti. cum iis copiis mense Iunio ad opprimendum Emporias delatus, tantum hostibus terrorem iniecit, vt soluta obsidione ac mox ad mensem Octobrem pactis induciis, finibus discesserint. Sic confecto bello Aragonius, triumphi persimili specie, curru sublimis cyanea veste constrato, agentibus quatuor candidis equis, dextra læuaq; stipante nobilitate & magistratibus, effuso ad spectaculum populo, Barcinonem iniit ea porta, cui à Daniele nomen est, ipsa canicie, luminibus restitutis, rebusque gestis clarissimus. Corpus destitutum viribus vigor animi sustentabat. Abscesserat Ferdinandus filius Dertusam, Aragoniæ gentis conuentus agitaturus, pro patre Rege vicarius. cæterũ morbo tentatus, conuitioque in Castellam reuocatus, vbi multa nouabantur, eo conatu destitit. Ferdinandi Auisii Magistri, quem obiisse in captiuitate dictum est, ossa per idem tempus à Mauro quodam è Phuthensi vrbe clam sublata, atque in Lusitaniam aducta, ad Aliubarrotam, vbi maiores se-

pulti erant, composita tumulo sunt. Inferiæ defuncto ex ritu Christiano magnificè datæ.

Arandæ Concilium. CAPVT XX.

FVere hæc tempora cæteris quidē Hispaniæ prouinciis nulla re, nisi quod præcipuum est, festa pace nobilia. Vna Castella non quiescebat indies grauiori metu. fœdis Principum certaminibus modestia multitudinis corrupta, oppida & vrbes in factiones scissa erant. Ferdinandi & Isabellæ vires nouis accessionibus augebantur. Henrici Regis ignauia opes minui, plebisque alienatione. & vt in corporibus, sic in imperio grauissimus est morbus, qui diffunditur à capite. In Cantabria tumultus erant. dum equitum Magister armis conatur, Henrici ad imperium reuocare duriore ingenio gentem propositiq; tenacem: Petrus Manricus Treuigni Comes Aragoniis partibus infectus defendere conatur, illata regioni vastitas per se sterili, & rerum omnium indigēti. Toleti noui tumultus concitati. Fuensalidæ Comes Paciechi fauore, qui in eam vrbem oculos etiam auidos cōiecerat, armis intra mœnia irrumpere conatur. atque Ferdinandum Ribadeneiram Marescalum Henrico fidum, vrbe deturbare. Verum ciuium concursu repressa audacia est: & Regis aduentu, qui periculo nunciato aduolauit, motus vrbani compositi. Sontib. venia data lex impunitatis confirmari visa est. Ex ea audacia Paciechus, siue inuidiam veritus, siue otii cupidus Pennafielem ad vxorem abiit. tot annis in aula assiduus satietatem absentia procurare cogitabat, misso tamen pro se Diegho filio vicario: quem Villenæ Marchionem renunciatum iam diximus. Venientem Henricus ea amoris significatione accepit, ac si ingentia beneficia à patre extitissent: & erat conspicua forma, ætas integra, fortunæ cultus par. Segobiam Toleto itum. In ea vrbe gratia frequenti vsu amplius conciliata. ad Villenium in Hieronymianum cœnobium, cui Parrali nomen est, hospitio datū Henricus quotidie ventitabat. Cum Andrea Cabrera actum, vti gratia cum Paciechis conciliata, in Henrici potestate esset, arce cum thesauris tradita, Moiæ permutatione: q. municipium ad Celtiberorum & Contestanorum atque Valentinos fines situm est, Conchæ vicinum Cabreræ patriæ. Eò faciles aures prębere pactioni videbatur. Res non latuit. oppidani animis ex eo vehementer offensis, Aragonium præsidium intra mœnia accepere Duce Ioanne Heredia, qui ad rem certam è Valentino tractu aduolauit. ægrè id fuit Henrico Regi. Illud grauius. Arandam, quod oppidum in Vxamensi diœcesi est ad Durii ripam, Isabella Princeps Tordelacuna, vbi se in Carpetanis tenebat viro absente, ab oppidanis consensu euocata, illud imperio subegit. Ioannæ Reginæ detractum. Fœminæ impudicitia, amoresq; male cauti, totius prouinciæ inuidiam commouerant, Regis etiam. Sed est quibusdam insitum, vti magis peccari nolint: quàm quod satis animi ad vindicanda delicta habeant. vti Henrico Regi per totam vitam accidit. Illa & filia Madriti in arce erant Villenii curæ concreditæ. Arandæ exemplum secuta est Agreda (prope olim Augustobriga sita fuit) magno dolore Medinæ Celinæ Comitis, cui Henricus id oppidum donarat. A Toletano, cùm Isabellam esset secutus, Arandæ, prouinciæ Episcoporum concilium indictum, habitumq; est. affuere Episcopi, atque Archipresbyteri ex vniuersa prouincia euocati, ex vtroque ordine viri non pauci. Disciplinæ ecclesiasticæ instaurandæ, species obtendebatur, vitio temporum labefactatæ. Propior tamē cura erat (sic arbitror) factionis vires confirmandi. Nonis Decembris quatuor tantum hæc decreta promulgata. Episcopi in publico semper linteati visuntor. Presbyteri minimum ter aut quater, diuina hostia annis singulis sacrificanto. Sacro ordine viris sese obsequiis procerum addicere, aut eorum stipendia facere, præterquam Regis, nefas esto. Cura ecclesiarum, & maiora sacerdotia, quæ Dignitates vocantur, ne cui creduntor, qui Latinè nesciat. Vix soluto conuentu Ferdinandus per Almasanum, & Valeranicam à Medinæ Celinæ Comite, & Petro Mendoza Almasani regulo, omnibus officiis ex itinere cultus, Arādam ad vxorem appulit, partium studia præsentia vt confirmaret. Decessere hoc anno in Castella quidem Fridericus Maris Præfectus & Gometius Cacerius Alcantaræ Magister successore Ioanne Stunica, vti paulo ante dictum est: in Gallia autem Nicolaus Ioannis Lotaringii filius Renato auo superstite. huius ex filia nepos Renatus auiæ maternæ iure Lotaringiam obtinuit, præclara virtutum indole Princeps: cæso Carolo Burgundo Audaci ad Nancium quarto post anno quàm re alia fama maiori. Ioannes Armeniacus Comes nunquam Regi Gallo fidus, gratusve ex quo in Hispaniam pulsum diximus, Burgundi copiis bello in Aquitania cōcitato, Petrum Borbonium Aquitaniæ Præfectum à suis proditum ceperat: neque dimiserat, nisi Lectorio oppido sibi restituto. In illum continuò missæ abs Rege Gallo copiæ ductore Albigensi Cardinali. Lectorium recuperatum, euersumque est.

Comes

Comes ipse cōtra datam deditītio fidem peremptus, ancipiti fama facti: eo minori inuidia quod confićto pontificio diplomate, vt sibi ius fasq; esset sororem germanam ducere, ei vitium attulerat. Pudendam turpitudinem, probrumq;. Impietas suscepta, væsanaque libido sic est vltore numine exitio vindicata.

Libri vigesimi tertii Finis.

IO. MARIANÆ HISPANI, E SOCIETATE IESV, HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXIV.

Isabella Henrico fratri conciliatur. CAPVT I.

ON quiescebant diuisa Castellæ procerum studia, maiori indies Aragoniarum partium fiducia viribusq;. neque D. Iacobi Magister desistebat opibus opes struere, præsidia præsidiis addere maiori habendi auiditate: metuque, ne si Aragonii rerum potiti essent, ipsi cedendum esset principatus magna parte: quam in eorum ditione fuisse superiorib. annis meminerat. Quo consilio Ferdinandi & Isabellæ coniugio aduersum se præbuerat, Henrici Aragonii & Ioannę pactas nuptias disturbare pergebat, alias ex aliis moræ causas & difficultates nectens, Rege quorsum ii conatus spectarent, præ socordia non intelligente, aut dissimulante præ ignauia. Ad Madriti arcem, Segobiensem adiicere contendebat si id assecutus esset, Regem quasi iniectis compedibus fore in potestate prouidens, & quemcunq; cursum res habuissent, certum rebus præsidium. ea summa votorum erat. Andreas Cabrera vnus maximè opponebatur & gratia Principis & ingenio pollens, neque eius pollicitis quamuis magna erant, satis credens. Exortis inter eos suspicionibus atque confirmatis, vterque dolos ad euertendum alterum nectit: cautus vterque & callidus, maiori Magister potentia atque opibus. Cabrera felicior omnes ingenii neruos intendit, vt Isabellam conciliaret Henrico fratri. æmuli absentia opportuna conatui erat, Villenii filii haud pari propter ætatem calliditate. Henrico assiduus, officiis ad tempus ac commodatis amplius confirmata gratia, multo sermone persuadet, vti Isabellam sororem ad se accersat. Id publicè salutare fore, priuatim vtile, honestumque. Magistri conatus quorsum tendant ignorare neminem: vt republica turbata priuatas familiæ opes augeat, immensa auiditate ambitioneque, inconstanti fide atque venali. Quod reipub. motus eo concitatore graues & diuturni, me silente indicant, ex dolis atque fraude ingenium moresque compactos. At filię caritas mouet: indignumque iudicas innocentem ætatem paterna hæreditate spoliari. Sed liceat modò vera loqui, quî id populo persuadeas ex te genitam? & est prudentis non amplius in repub. conari, quàm quod ciuibus probare possis. Non vt corporibus, sic animis vis afferatur. Opinione multorum, quæ vna famæ vox est, stant imperia caduntque. Vtcunque res habeat, an duabus sororis filiæq; dotibus, amplitudini nobilissimi regni pares opes non sufficiant inter vtranq; per conditiones tributi? At imperii maiestatem imminui graue est. sed ciuili discordia, & perpetuis ex eo malis implicare rempubl. multo grauius. Mihi crede, aut hæc via aut nulla est tantis malis medendi. si quid priuatis rationibus contrarium est, id pacis studio, patriæ caritati condonandum censeo. Quanta mala ex ciuili discordia impendeant, debes cùm tempus est considerare: curare etiam, atque præstare. Mouebatur Cabreræ oratione Henrici animus, actionum consiliorumque mirabili per totam vitam inconstantia, regio

nomine indignus, soliique probrum. Cabreræ diligentia, hortatuque, Hẽrico in sententia euocandæ sororis confirmato, Beatrix Bobadillia viri suasu Arandam proficiscitur: quo res occultior esset, vecta asino, atq; in rusticana veste obuoluto capite. conueniendi Isabellam Principem opportunitatem nacta persuadet, vti quam primum Segobiam improuisa abeat: fratris, in eam procliuem animum explicat: si mutet arcis munitione fore ab iniuria tutam: si quid periculi subsit tamen, audendum magna conatibus. In eo rerum momento celeritate opus esse: cunctationem fore noxiam. Parua sæpe mora magnas fieri inclinationes. Re constituta Bobadillia se se ad virum refert. subsequitur Isabella haud magno proxima interuallo: seque in arcem Segobiensem infert ad quintum kal. Ianuarii principio anni Millesi. quadrin. septua. quarti. Vulgato eius aduentu varie, vt cuiusq; ani-
1474 mus erat, commouentur ciues, perturbantur aulici. Villenius fraudem subesse & coitionem ratus, conscenso equo Ayllonem vicinum oppidum se subducit festinus & pauidus. Henricus ex Balsaino nemore, vbi venationi dabat operam, Segobiam accurrit, sororem inuisit: magna lætitiæ significatione inter se salutant, in mutuosque amplexus ruunt, eo maiori studio quod ante multos dies non viderant. Arcanis sermonibus longum tempus consumptum. fine colloquii Isabella suam causam fratri commendat, iure minime dubio nixam. Rex sumpturum se tempus ad deliberandum ait. sic à colloquio discessum ad multam diem. die postero in arce cum sorore cœnatus Rex. tertio per plateas ciuitatis Isabella vecta est, honoris gratia, eodem equi habenas regente. Nullus illustrior dies ciuibus, atq; adeo Hispaniæ vniuersæ illuxit, certa concordiæ spe, malorum metu sublato. auxit opinionem, confirmauitque, Ferdinandi Principis rei gestę fama & vxoris literis prouocantibus, Turuegano (quo accesserat quorsum res euaderent expectatum) aduentus. Ad octauum Idus Ianuarias, qui dies Magorum memoria sacer est, Henricus, Ferdinandus, Isabella per vrbem vna equitantes, celeberrima pompa ciuium oculis gratissimum spectaculum prębuerunt. Post gestationem in Episcopi aula conuiuio ab Andrea Cabrera instructo, vt par erat splendido lautoque, excepti eidem accubuerunt mensæ. quartum adhibitum Rodericum Villandrandum Ribadei Comitem Castillius ait. lege in perpetuum lata patri datum erat, vti superius est demonstratum, vt Ianuarii Kalendis regiæ mensæ conuiua accederet. Remotis mensis lyristę, comœdi, cantoresque accesserunt. fine bellaria tragemataque illata. Celebritatis lętitiam Henrici valetudo nonnihil conturbauit, lateris dolore tentati oppressique: sic vt in regiam discedere necesse habuerit. casu factum, vti saniores iudicabant, insidias vulgus interpretabatur, prona semper in deterius persuasione. Eam opinionem, venenum inter epulas datum, Principis perpetua deinde valetudo confirmauit, ac non toto euoluto anno subsecuta mors. perpetua Ferdinandi & Isabellæ felicitas amplitudoque rerum gestarum, iis certe consciis factum scelus fidem abrogat, imperium à parricidio auspicatos fuisse. quod ęmuli in primis accusabant, accensis odiis, promiscua inter se affingendi crimina libertate. Pro Principis incolumitate supplicationibus ad omnia templa habitis, sacrificiis, precibus, votis placati superi: eiusque valetudo recreata est.

Magistri D. Iacobi obitus. CAPVT II.

VT Rex conualuit, de concordia agi cœptum est, per conditiones inter Principes sanciendas. Petebat Isabella, vt sibi sacramento à regni ordinibus dicto successio confirmaretur iure debita. si id fieret, se & virum perpetuo in officio fore: neque recusabat filiam vnicam, Abulæ arcem quasi fidei obsides tradere in potestatem Cabreræ quasi sequestri. Vt Ioanna Henrico Aragonio nuberet, Beneuentanus amitini ludibrio commotus, conuitio postulabat, Henrico assiduus, ipso postulato gratior, nisi concederetur, fœdus disturbaturus. Nec consilium vnum inter proceres, nec voluntas erat. aulicorum pars Ioannæ fauebat. ad Isabellam plerique res trahere, animi consiliorumque Henrici potentes, sublato inter fidem, perfidiamque discrimine: quod Isabellæ causam vehementer confirmauit. Ad eam Mẽdozæ proceres inclinare cęperant, opibus, numero, cliẽtelisque præualidi: eoque Toletanus nutare, atque ad Ioannæ partes respicere: vnde maiora præmia, certiorque spes ostendi videbatur. Ancipiti sententia suspensum Henrici Regis animum, D. Iacobi Magister arcanis literis impellit: vti nocturna vi vrbe capta, Ferdinandum atque Isabellam in potestatem redigat. præclari facinoris occasionem oblatã, quando veluti indagine cincti in arce tenerentur. in id operam industriamque suam pollicetur. Res tanta latere non potuit: nec diuinum consilium humana arte disturbari. Indicio facto Ferdinandus quidem raptim Turueganum abscessit: Isabella in arce Segobiẽsi substitit,

stitit, quorsum eæ molitiones euaderent expectatura: nec ferens nobilissimę arcis possessione decedere: vbi erant thesauri regii, & amplissimus regiæ cultus: vnde regnandi principium fore prouidebat, magno fœmina animo, prudentia, constantiaque supra sexus ætatisque conditionem. Diductos Henricum Ferdinandumque, nouus casus loco iunxit. Carrionem nobile in Vaccæis municipium, superioribus annis licentia temporum, Beneuentanus Henrico concedente extortum, arte munierat. idęgre erat Santillanio, quod incolæ ab antiquo in eius clientela erant, eorum precibus præterea & lacrymis fatigatus Petro Manrico Treuigni Comiti suadet, vti improuisa vi oppidum præsidio occupet. facit ille imperata. auxilio cum copiis Santillanius Caraca festinat. Beneuentanus ferro iniuriam vindicare parans, idem facit, Segobiæ eo nuncio perculsus. Diductis in vtramque partem aliorum procerum studiis copiisq;, periculum erat, ne insignis clades acciperetur vtrauis parte prostrata. Accurrunt Principes Henricus Ferdinandusq;: hic adiutor Santillanio futurus, si ventum esset ad manus. ille pacis arbiter positis iuxta castris, inter vtraque agmina oberrans, vix tandem, vt arma ponerent, impetrare potuit. Regiæ auctoritati, Beneuentanus suum dolorem condonauit. Magano oppido à Toletano dato, Carrionis arx à fundamentis euersa est. pace constituta, Sanctillanus quidem Isabella ad Segobiam conuenta Caracam se se retulit, ad nouas spes penitus conuerso animo suorumque. Henricus Vallisoleto obita, atq; Segobiæ tantisper moratus cum D. Iacobi Magistro consilia de republica communicaturus, eius consilio & hortatu Madritum discessit. Lusitano cōnubio Ioannam Principem elocandam, importunus auctor euicit, vt Henricus Rex ea cura ad Portugalię fines progrederetur, afflicta quamuis tenuique valetudine. Hæc species profectioni obtendebatur. sed maior Magistro cura suberat, Castra Iulia in potestatem redigendi, immensa habendi, opesque struendi auiditate ambitioneque pari. regiæ voluntati ciues paruerunt. Magistri artibus magna senatus parte præoccupata, nobilitatem plebs est secuta. arcis munitio opponebatur: quam Gratianus Sesę Præfectus dedere recusabat ingentes de suo sumptus factos excusans: neque vacabat ad calculos impensam reuocare. Henricus ingrauescente locis insalubribus valetudine, iniquo anni tempore Madritum repetiit. Magister ex morbo, quo & ipse oppressus erat, tantisper recreatus lecticariorum humeris Castra Iulia defertur. Ventum ad Sanctæ Crucis fanum: qui pagus ab ea vrbe ad Austrum dissitus est, octo millium spatio. Præfecto ad dedendam arcem inducendo dabatur opera: cum inter eas molitiones maxillæ alterius inflatione abscessuque repente oppressus interiit, concreto in faucibus multo sanguine, ex oreque manante & naribus: an arx esset tradita, intermorientibus vocibus ex astantibus, labentique animæ facilem exitum, placatos superos precantib. quæritans, nihil aliud. Pulchrā in morte cogitationem, vitæ consentaneam scilicet. obitus vsque ad deditionem arcis occultatus est. Felicis fanum in Calæcis Præfecto Gratiano datum iure perpetuo. quod illi infaustum fuit. In tumultu populari, de causa non constat, sed ab incolis tamen eius oppidi, lapidibus est oppressus ob fidem venalem vindicta numinum sic vulgus interpretabatur, ad excitandos alendosque id genus rumores aptum procliueque.

Ferdinandus Barcinonem *abiit.* CAPVT III.

DE Ruscinonensibus & Ceretanis Gallos inter & Aragonios lis erat: his repetentibus, atque ad ius ditionemque pristinam reuocantibus, excusabant Galli oppignerata ea oppida esse, neque pactum auri pondus in stipendium militare bello Barcinonensi repræsentatum. Posita per inducias vti ante dictum est, arma haud obscure repetebātur. nostris non minus timoris quam spei, quippe aduersus amplissimas Gallię opes Regemque præualidum bello futuro: Castellę rebus nondum compositis, vnde magna multaque negotia implicabant. Lutetiam de pace legati viri nobilissimi, Ioannes Folchius Cardonæ Comes, Hugo Rocabertius Ampostę Præfectus, quo maior auctoritas esset cum amplissimo comitatu, causas explicatum ob quas pecunia ea reddenda non videretur. Gallica auxilia bello Barcinonensi neque tempore missa, nequę vsui fuisse. Contra fœderis conditiones Ioannem Lotaringium Gallicis copiis adiutum. Exposita legatione nihil profectum est: ac contra patriam ad Lugdunum custodiæ circumdatæ, contra ius gentium, diuinas atque humanas religiones. Eorum periculo quasi datis obsidibus oppignerati Aragonię gentis animi haud se fortiter ad resistendum commouere: tametsi per idem tempus ineunt: vere quingenti equites Galli ductore Ioanne Alone Aludæ regulo in Ruscinonenses inuecti, adiunctique ad reliqua Gallica præsidia Helenam vrbem obsederant, præ metu inferiore parte à ciuibus deserta. Aragonius Barcinone vbi Catalannicę gentis con-

uentus erant, comparando defendendoq; bello intentus erat, extrema quamuis ætate homo atque ex febri quartana laborans. longinqua euocata auxilia. quingenti equites nauibus à Ferdinando Neapolitano Rege missi, quantulum rebus præsidium? Ferdinandus Aragonii filius Iunio mense Tordesillam firmum in Vaccęis municipium vi occuparat, euocatus ab incolis aduersus Petrum Mendaniam Castri nūnii Præfectum, cum latronum manu (quorum magnus numerus tota prouincia vagabatur impune) iniurium, importunumque finitimis agris & oppidis. Re patrata cum se Segobiam ad vxorem retulisset, patris periculo & valetudine denunciata eo maturare contendit sexto Nonas Iulii, inuiso ex itinere ad Cōplutum Toletano: si æger offensa animus eo humanitatis officio sanaretur. Ad Caracam Sanctillanio in recenti fide confirmato, Cæsaraugustam peruenit. inde Barcinone patrem adiit strenuum senem & nunquam cessantem. Importuno tempore in Valentinis arma mota. Segorbium, & Exerica, firma atque munita in Edetanis oppida arma corripuerunt, pari conatu cōtrario studio. Exerica vt Sarsuelæ imperium depelleret: vnde magnæ iniuriæ extabant. Segorbium vt aduersus regiam voluntatem in Henrici Aragonii ditione permaneret. motus diuturni magis quam difficiles extitere. Ferdinandum Principem de bello Ruscinonensi consultantem, nuncius è Castella perculit Diui Iacobi Magistrum decessisse ad quartum Nonas Octobris. eius obitu seditionem inter proceres maiori mole coortam, hac occasione. D. Iacobi Magisterium multi reguli ambiebant contentione pari, causa dissimili. Alburquerquius, Beneuentanus, Sanctillanius, Assidonius opibus magis quam re alia freti. ante alios suffragio militari, duo erant designati geminis comitiis Legione atque Vrcesię, vbi eius ordinis cænobia sunt, inclyta diuitiis non sanctitate tantum. Legionę Alfonsus Cardenas antea in Legionensi regno ordinis Promagister cæteris pręfertur. Vrcesię Rodericus Manricus Paredius Comes. Villenius regio fauore armatus, propriisque viribus pollens vtrunque deiicere satagebat, caussatus sibi à Pontifice Romano, patre superstite eum honorem destinatum, concessumque. sed pontificiæ voluntatis nullo prolato testimonio, confictum plerique suspicabantur, tempore extrahendo, dum nouus conatus in eam rem esset adhibitus: nouumque à Pontifice diploma esset allatum. Singulos proceres prehensanti atque incautius Villaregium progresso, per caussam conueniendi Osorni Comitem eius ordinis in Castella Promagistrum, manus iniectæ sunt: deductoque Fontidoniam erepta libertas. Grauis contumelia fuit. nouo dolore Henrico Regi irritato, quia nihil Osorni Comes facturus voluntate videbatur, vim adhiberi placuit. afflicta quamuis valetudine cum copiis Fontidoniam obsedit. affuere Episcopi Toletanus, Burgensisque, Beneuentanus, Magister equitum, Sanctillanius, Cluniensis, officio in Principem, & facinoris atrocitate commoti. grauis mora erat, Regis morbo recrudescente, alieno anni tempore. fraus fraude vindicata. Ferdinandus Lupus Acunius Toletani frater, qui non minus de Villenii iniuria laborabat, Osorni Comitis vxorem cum filio per speciem colloquii captam, Optam deducit. ea arte victo viri animo Villenius liberatus est, eo maiori gaudio, quo prope metū res fuerat. Sic Osorni Comitis conatus delusi sunt Villenio capto (quoniam Ioanna Princeps eius fidei erat concredita, & Scalonę seruabatur à matre disclusa ob eius impudicitiam) Ferdinandi Principis studia promereri, eoque annitente Magisterium D. Iacobi praeripere cęteris omnibus cogitantis. His rebus Barcinone nunciatis, belli defendendi cura Aragonio patri relicta in Emporitanum tractum profecturo quam primum, Ferdinandus Princeps Cęsaraugustam rediit, si res Castellæ paterētur, conuentus Aragonios habiturus ad conquirendam pecuniam, cuius præcipua & maxima difficultas opponebatur: pręsertim nouis subinde Gallorum copiis confluentibus ad nongentos equites, pedites decem millia. Helena, vt cœperant supremo conatu circūsessa oppugnataque: fames vrgebat, & rerum omnium inopia obsessi laborabant. Ita Nonis Decembris die Lunę deditionē facere cōpulsa est incolumi præsidio, Ducibusque: quib. plus inter se irarū, quàm aduersus hostes animi fuit. de Perpiniano grauis cura incesserat, Helena capta, propter hostium pręsidia omni ex parte circumfusa: ipsaque Perpiniani arx ab hostibus obtinebatur. ne diutius sustentare possent, metus solicitabat. Fuit hic annus Siculis memorabilis, Iudæorum per vrbes & oppida strage edita. multitudo incertum qua causa, sed lymphatis similes ad arma populariter consternati, ac ne Lupi Vrreę Proregis auctoritate edictisque, ne supplicio quidem de nōnullis sontibus sumpto coercito furore, multos ex ea gente peremerunt. Mauris quies erat: belli sacri nulla cura, in tanta rerum nostrarum colluuione. In Vasconibus intestinæ seditiones vigebant. Beamontiis Eleonoræ Principi studentibus, Agramontii Aragonii maiestate veteri instituto tenebantur Principum exemplo, furente etiam populo, atque ad arma concitato.

Henrici

Henrici Regis obitus. CAPVT IV.

INgrauescebat indies Hẽrici Regis affecta dudum valetudo, ipsa agitatione itineris, curisque grauibus morbus lethalis medicorum permissu Madritum relatus, nullis salutaribus herbis, succisq; iuuantibus: contra lateris dolore denuo sæuiẽte, salute prorsus desperata, vicino exitu, sacris omnibus ex ritu Christiano expiatus, ad tertium Idus Decembris die Dominico, secunda hora noctis, placide efflauit animam ætatis anno quadra. quinto extremo. regnauit annis viginti, mensibus quatuor, diebus duobus & viginti. Nullum testamentum conscripsit. pauca tantum Ioanni Oueto, qui ei à secretis erat, & cui multum credebat, excipienti dictauit. curatores eorum, quæ statuebat nominauit Hispaniæ Cardinalem, atque Villenæ Marchionem. De successore rogatus à Petro Masuelo Hieronymiano Priore, qui morientis confessionem exceperat, ecquem sibi substitueret, Ioannam Principem nominauit, curæ fideiq; concreditam, tum duorum testamenti curatorũ, tum Sanctillanii, Beneuentani, Magistri equitum, Ducis Areuali, quos maxime fidos fore existimabat. Corpus propter maciem ex diuturno morbo, nullis odoribus curatum, in Diui Hieronymi Madriti extemporario sepulcro compositum est, pompa funeris, neque celebri admodum, neque vulgari. deinde, vti ipse moriens mandarat, in Guadalupeo tẽplo, prope matris sepulcrum tumulatus est: Princeps nulla re magis quam fœdo vitæ genere, ignauia, socordia atq; imminuta ex eo imperii maiestate nobilis, nulla virili prole ex Hẽrici nothi posteritate Regum postremus, vt numero sic fama. Subit memoriam admirari rerum inconstantiam: neq; mori tantum homines, sed & ingeniorum sobolem exolescere, in Principum posteritate, vbi minime oportebat, maximè: vtque singuli morituri nascimur, ita indolem stirpium, fatorum, animantium, atque familiarum suos veluti natales, incrementaq; habere, ac tandem consenescere extinguiq;. Fuit in Henrico familiæ conditore viuidum ingenium, & supra ortus conditionem animus maior. in Ioanne filio felicitas multo minor, neque par industria vigorq;. In Henrico nepote ignea mens, animus orbis terrarum ac cæli capax: sed imbecilla valetudine, breuique ætate præstare diu non potuit, quas promiserat virtutes. Ioannes eo nomine secundus ingenio fuit erudito magis literis, quam ad res gerendas idoneo. In huius filio Henrico, cuius res gestas modo, & obitum explicauimus, consenuit maiorum gloria fœdataque est: industriaque & virtus sibi viam ad Castellæ regnum, atque adeo vniuersæ ferme Hispaniæ patefecit, nouorumq; & magnorum Principum sobolem, ambiguo tum iure, publico deinde commodo.

Ferdinandus & Isabella Castellæ Reges.

CAPVT V.

HEnrici Regis obitu, omnia in Castella mutauere. plurima pars ad Isabellam sororem translata est: non pauci in Ioannæ Principis fide perstiterunt, Villenæ Marchio, Areuali Dux, horum propinqui & necessarii: quoniam tutorum primi erant, regni nomẽ penes eam futurum existimãtes, regimen atque arbitrium rerum penes se, marito puellę de manu tradito: eo quem priuatis rebus (ea prima cura erat) commodum maximè iudicassent. horum auctoritatem totus ille tractus Castellæ, qui Toleto Murciã pertinet, sequebatur: Calæcorum nobilium pars maxima, correptis etiam in Compostellanũ Alfonsum Azeuedium Fonsecam armis à reliquis dissentientem. Segobiæ in foro, suggestu è lignis excitato Isabellæ coram ab iis qui aderant, sacramentum dictum, contactis more gentis sacris: mox regiis vexillis explicatis concussisque voce præconis nominibus inclamatis, Ferdinandus Isabellaq; renunciati Reges sunt. subsecutus astantium plausus. petitæ osculo manus. In trabea, equoq; imposita Princeps ad templum maximũ deducta superis pro diuino munere gratias agit, vt iis quæ dederant adderent perpetuitatem precata. Magna tunc procerum solitudo Segobiæ erat: Dynastæ, quos magnates dicunt, nulli primi Hispaniæ Cardinalis, Beneuentanusq; celeritate fidem studiumq; vt probarent, Segobiã festinarunt. ex interuallo Toletanus, Santillanius Marchio, Garsias Albanus Dux, Magister equitũ, Præfectus Maris, Alburquerquiusq; subsecuti sunt. ab aliis missi qui eo officio fungerentur, atq; ipsorũ nomine in Isabellæ Principis verba iurarẽt. Ferdinando sacramentũ dicere non placuit, nisi præsenti regniq; cõmoda & leges, gentis instituto, exẽplo vxoris iurato. Erat is Cæsaraugustæ conuentib. Aragoniis districtus, atq; in studium pecuniæ in belli Ruscinonensis sumptus redigendæ intẽtus. Ea spes quoniam in longum trahebatur, nũciata Henrici morte, Ioanna sorore (paulo ante Ferdinando Neapolitano Regi erat pacta ex prioribus nuptiis cælibi) pro se substituta præfectaque conuentui, continuo in Ca-

ſtellam iter arripuit, in domeſtico diſſidio ratus nihil celeritate tutius fore: vbi facto magis quã conſulto opus eſt. Caſtellæ proceres fide & opera venali niſi magnis præmiis perſtituri in officio non erant. Eo ergo Almaſanum delato Ludouicus Medinæ Celinæ Comes miſſo Frãciſco Barbaſtrio Vaſconum regnum Annæ vxori debitum affirmabat, Caroli Vianæ Principis filiæ. vitium natalium ſubſecuto cum matre coniugio, veniaq; Pontificum procuratum: de quibus rebus publicæ tabulæ proferebãtur, veræ an cõfictæ non conſtat, magna ſanè confidentia animi, maiori quàm pro viribus conatu. niſi quid opis in Ferdinando eſſet ad id imperium obtinendum, aliunde præſidia fore. Gallici belli nimirum importunæ minæ, impudenſq; poſtulatum. Itaque Barbaſtrio repulſo, Turueganum continuato itinere peruentum eſt. Segobiam vrbem obire diſtulit, dum opportunus apparatus adornatur. poſtridie noui anni Milleſimi quadringenteſimi ſeptuageſimi quinti,

1475 rebus omnibus inſtructis, in vrbem eſt receptus. ſummi, medii, infimi dixere ſacramentum manus regias deoſculati. De forma regiminis controuerſia excepit. Iſabellæ aulicis negantibus Ferdinandum ad aliquam reipub. partem accedere fas eſſe, ac ne Regis quidem Caſtellæ nomen adſcribere. de qua re è Neapolitano regno, non vnum exemplum proferebatur: vtraque Ioanna imperante, viros regio abſtinuiſſe nomine, coniugio contentos, atque eo honore, quem Regina vxor dediſſet. Magna ingenia in ea contentione iactata. Aragonii contra tendere: atque nulla Henrici virili prole diſputabant ad Ioãnem Aragonium ſtirpis maximum rediiſſe res. Verũ id Francorum moribus legeq; ſanctum, facilè eludebatur, multis tum nouis, tum antiquis exemplis prolatis, Ormiſindæ, Odiſindæ, Sanctiæ, Vrracæ, Berengariæ: quibus ad fœminas rerum in Caſtella ſummam rediiſſe ſæpe conſtabat. Ergo eo conatu deſtitere. Inter virum & vxorem fœdus his legibus eſt ſcriptum. Vt in regiis tabulis, edictis, moneta, Ferdinandi prius, deinde Iſabellæ nomen exprimeretur. Contra in communi clypeo, Caſtellæ inſignia Aragoniis potiorem locum occuparent. hoc gentis prærogatiuæ, illud viri dignitati datum eſt. Iſabellæ nomine arces obtinerentur. Eius ſacramento teſſeraq; quæſtores vectigalia regia adminiſtrarent. Sacerdotia vtriuſque nomine, Reginæ voluntate darentur, modo viris literatis. Ab ambobus cum vno loco eſſent, iura populi peterent finitimi longinquique: diſiuncti, quo loco vterque eſſet, ſuo nomine ius diceret. aliis vrbibus, & prouinciis, is penes quem eſſet regius ſenatus. Idem ordo Prætoribus iuridicundo creandis ſeruaretur. Graues hæ conditiones Fe[r]d[i]nando fuerunt: à ſubditis, vt acciperent, leges dici. Sed patientia firmato imperio, omnia ſui arbitrii fore iudicabat. Simul Iſabella Princeps pro inſita prudentia, ægrũ viri animum accommodata oratione deliniiſſe memoratur. Suſcepta de iure regni diſceptatio non minus mihi moleſta accidit & grauis. Quid enim iura imperandi diſtinguere neceſſe fuit, inter quos amor caſtiſſimus & ſancti coniugii nexus conſtringit corpora, animos, fortunas? Sit coniugibus aliis liberum, ſecretum aliquid à viris habere propriumq;: in cuius me ipſam poteſtatem animumq; contradidi: decus, opes, ſceptra, vitã non communicarem? tantumq; in mutuum amorem nefas committerem? ſtulta ſim, niſi vnum omnibus imperiis maioris multo facerem. Vbi ego Regina, tu Rex, hoc eſt, rerum omnium domi foriſq; (nihil excipio) moderator, & arbiter. Hæc nobis ſententia ſtat, æternũque animo ſtabit, vtinam tam felix quam certa, piaq;. Tempori aliquid dandum fuit: leguleiorum ſtudiis in vmbra, otioq; magnum prudentiæ nomen velantium. Rebus gerendis ſi hac contentione aulici & proceres aliquid ſe promouiſſe credunt, næ ſe ſua opinione deluſos breui ſentient. niſi te volente nihil impetrabunt, honores, magiſtratus, opes, præfecturas. Duo tamen in hac moleſtia commodè accidiſſe arbitror. Cautum filiæ communi, quã tuum ius aſſerẽdo à paterna hæreditate excluſam oportuit: quo quid iniquius, nobiſq; ipſis moleſtius contingat? cautum in omne tempus Caſtellæ populis: nam honores, regni arces, vectigalia, magiſtratus cæteris credere, neque ipſe velis neq; ſine inuidia gentis motuq; contingat. Id niſi placet, tua ſum: de me, pro voluntate, proq; arbitratu ſtatuas licet. Hæc ſumma votorum eſt, deſtinataque voluntas. His verbis placatum Ferdinãdus animum ad rempublicam retulit, ſuperiorum temporum perturbatione, & imminenti noui diſſidii periculo multis partibus iactatam.

Luſitanus Ioannæ cauſam ſuſcipit.

Capvt VI.

FErdinandum principem, Alfonſumq; Luſitanum vno tempore Villenæ Marchio habere ludibrio viſus eſt, non minori quã pater ingenio, neq; maiori fide, in eã ſe partem daturus,

daturus,vnde certior spes ostenderetur priuatas familiæ opes augendi:quarum prima cura erat, nulla famæ memoria,ne æquitatis quidem. Petebat à Ferdinando,vt eius ope duobus æmulis quasi vitio creatis loco motis,ipse legib. auspicatoq; D.Iacobi Magister substitueretur. graue postulatum. hominis nunquam fidi potentiam immensum augeri eo adiuncto principatu.mite tamen responsum datum,temporiq; conueniens. Si Ioannam sequestro traderet idoneo coniugio elocandam,haud moraturos spem.ille præcise facturum se negare: neque commissurum,vt fidem falleret Hérico Regi de filiæ salute datam. Eius vt patrocinium susciperet iure propinquitatis tutorum primus, rempublicamq; capesseret per fidos homines Lusitanum hortabatur. molliciem metumq; accusare: testari superos,monere ne innocentem ætatem, regiam puellam ex sorore natam Rex opulẽtus & maximus in periculo desereret. Superesse gentis studia, superesse procerum, eruptura cum occasione maiora.Ducem magis quam voluntatem deficiendi deesse. Erat Lusitanus Stremorii ad regni fines,quo tempore Henricus Rex obiit. De rerum summa, Villeniiq; postulatis consilio habito,variæ dictæ sententiæ. Plurimi bellum decernebant,continuoque armis in Castellę fines penetrandum,vaniloqui,feroces,procaces, neque bello neque pace boni.Ingentes thesauros pace congestos, peditum equitumq; nubes, numerosas mari classes iactant.Ioannes Lusitani filius eius consilii præcipuus auctor,belliq; funesti concitator,pro insita iuuenibus audacia temeritateq; præceps. Vnus Ferdinandus Brigantinus Dux ætate grauis,cautior prudentiorq;, quod alii metum interpretabantur, amoremve in Isabellam propinquam,fratris neptim,resistendum iudicabat: neque temere sumenda arma. Villenium, & necessarios eos esse, qui paulo ante contra Henricum Alfonso fratre Rege proclamato,Ioannam quasi adulterio natã repudiassent. Quod qua nunc fronte,quo nouo argumento mutarent,nisi venali pretio fide,vnde maiora præmia extarent eo vela daturi. Quas arces obsidum loco darent,fidem pari leuitate non mutaturos,si maiora præmia Ferdinandus polliceretur? Qui populi conceptam animis opinionem euellerent,Ioannam illegitimis natalibus esse, ab ipsomet Alfonso Rege confirmatam, cum Isabellam coniugem expetiuit,Ioannæ oblatas ab Henrico nuptias constanter repudiauit? Mentiendo nimirum iactandoq; vires, quas non habent, vana spe inflant, inflatique ipsi sunt. Timidi canes vehementer latrant. modici sæpe torrentes,quàm altissimi amnes,cum maiori sonitu fluunt.Eos proceres,easque ciuitates suam sectam esse secuturos affirmant, quos certò scimus, qua fide Henricum secuti sunt, eadem Isabellæ causam complexuros. Vtinam rerum statum subiicere vestris oculis possem,& vt corpora sic animi conspicerentur: Villenii vanitati minus credendum iudicaretis. Vera hęc esse prudentissimus quisque iudicabat. vicit tamen plurimorum sententia: quæ iniquissima conditio est, dum numerantur in consilio suffragia non ponderantur, apud Reges etiam rerum arbitros. Prius tamen quam se commouerent, Lupus Alburquerquius ad considerandum rerum statum missus, multorum procerum syngraphas abstulit, Eboramque ad Lusitanum adduxit fidei testes, si Ioannam Principem sibi connubio iungeret, tempore haud defuturos. Toletani alienatio commoda conantibus erat. Is multos annos in aula Regum assiduus, quæ res minus verendos magnos homines ipsa satietate facit, otii cupiditate (sic videri voluit) Segobia se subduxit Februarii die vigesimo, haud obscurè iratus nouis Regibus: à quibus inani spe lactatum se esse conquerebatur, nullis præstitæ operæ præmiis, contra exhausto patrimonio, magnisque sumptibus factis, vt ingratis Principib. regnum quasi de manu daret beneficium suum. Præterea Cardinalis crescentem gratiam malignis oculis aspiciebat, omnium apud Reges arcanorum arbitri, moderatorisque. Ad eum sanandum frustra conatus adhibitus: cum minaretur potius intellecturos æmulos quanti constaret Toletanum Archiepiscopum iniuriis violasse: læsæ irritatæque patientiæ suæ quantæ vires essent. inanes etiam fratris Petri Acunii Buendiæ Comitis preces obiurgationibus mixtæ fuerunt, ne se & familiam perditum iret obtestantis. dubia spe in certum præcipitare periculum. Superbum ingenium, immodicaq; lingua magis monitis irritabatur: ac præsertim Ferdinandus Alarconius, quẽ è domesticis vnum maxime intimum ingenii væcordia effecerat, incauti Principis auribus insidiando, noua identidem implebat eius animum ira.

Lusitanus se Regem Castellæ dicit. CAP. VII.

MOuit Toletani discessus, præcepsq; alienatio animi, inieeitque curam: ne suscepto aduersæ partis patrocinio more suo remp. turbaret ardenti vir ingenio, inquieto animo, magnis opib. eo maiori studio præsidia ab omnib. conquisita, domestica externaque.

sanandi proceres cura præcipua. Henricus Aragonius ad officium est pertractus Segorbio, Emporitanisq; restitutis, eorumque quæ commiserat venia data. cum eo Beneuentanus amitinus in fide confirmatur. vtrunque eo procliuius factu fuit, quod coniugii ab Henrico Rege pacti spes intercisa erat, Ioanna Scalona, vbi tenebatur, Castra Iulia amandata, quasi ad Lusitani nuptias: quem Villenę Marchio Aragoniis viribus opponere cogitabat, distractis bello Gallico, & intestinis Vasconum motibus Perpiniani supremo periculo. Quod oppidum ex diuturna obsidione oppressum malis omnibus, nulla auxilii spe, ad deditionis conditiones compulsum est, pridie Idus Martii: legatis quos detentos in Gallia diximus, libertate concessa, oppidanis facultate, vt cuiusque mens esset discedendi, resistendive. semestres induciæ inter vtranq; gentem additæ. Ad Gallū à Ferdinādo de pace Ruscinonensiq; principatu per conditiones restituendo, legatus benignū respōsum tulit, amplissimaq; promissa. Si Ferdinandi filia Delfino nuberet, tantum se copiarum suppeditaturum annuæque pecunię, quantum ad Castellæ motus pacandos, regnumque confirmandum satis esset. De Ruscinonensi principatu non recusaturū iuris disceptationem. quod dati arbitri iudicarent id ratum habiturum. In eam rem Guillelmus Garrus è Gallia missus benignis auribus audiebatur, magno Aragonii dolore: qui se inscio res tantas moueri per literas accusabat. Vrebat maxime acre Toletani ingenium alienatum esse: verebaturque ne delecto is Rege alio, rursus sui muneris temp. facere tentaret. Serum consilium erat, vsque adeo exulceratis volūtatibus. Lusitanus se ad regni fines ostentabat cum validis copiis: in quibus equitum quinque millia erant, peditū millia quatuordecim, instructi omnes militaribus armis, vincēdi confidētia maxima. Quod erat proximum, desperata concordia bellum à nouis Regibus cōparatur. Cabrera quod eatenus facere distulerat, vt maior muneri gratia esset, amplioraque præmia, regios thesauros tradidit, belli subsidium certissimum. Moia illi ad Valentinos fines Marchionis nomine nobile municipium, sed modicum datum est. Chincbionium in Carpetanis Comitis honore, arciumque Segobiensium Præfectura iure perpetuo accessere, meritis fideique constanter cultæ debitum præmium. Nam si verum fateri conuenit: parti retentique imperii Ferdinando & Isabellę Regibus magna pars Cabrerę opera & industria fuit. Segobia cum Reges in belli curam intenti discessissent, Medina Campestris in potestatem venit, forum rerum venaliū vniuersa Hispania maxime celebre, eoq; idoneum noua pecunia à mercatoribus redigenda. arcem Albanus eximia in nouos Reges fide venientibus tradidit: Vallisoletum copiæ militares euocatæ erant. eo Reges concesserunt. confluebant in dies copiæ equitum peditumq; neque numerosæ, neque validæ. Partita rerum cura Ferdinandus in Vlteriori Castella substitit: vbi maiora gentis studia erant. Isabella in Carpetanos abiit Toletanum si facultas esset sanatum. Vitauit ille congressum: Briocamq; Compluto discessit, exiguum oppidum, sed loco & opere munitum. Literas interceptas accusabat, quibus vitæ suæ insidias fieri constaret. Ne Velascus quidem Magister equitum ad eum sanandum à Regina missus quidquam profecit. Suscepti itineris operæpretium fuit, Toletum in fide confirmata, præsidiis à Regina dispositis, vti res atque tempus monebat, Cifontano & Ioanne Ribera ex ea vrbe pulsis, quos Toletano esse addictos erat exploratum. Madritum vitatum arce in Villenæ Marchionis potestate. His rebus confectis Segobiam Isabella rediens, argentum aurumque regium rude factumve in formam pecuniæ mutauit. Quo tempore à Ferdinando Salmantica in fide confirmata est, eius in eam vrbem aduentu, direptis aduersę sanctionis ciuium ædibus, quorum erat magnus numerus. Zamora eadem felicitate venienti portas aperuit, pontis præsidio à Francisco Valdesio prius tradito. dedita arx non est, eius præfecto Alfonso Valentia Villenii propinquo & necessario. Vim experiri longum erat. Taurum locis vicinam vrbem adire non est visum ob incertam Ioannis Vlloæ primarii ciuis fidem, ad Lusitanos procliuis, non tam Ferdinandi odio, quam metu supplicii: quippe regium consultorē peremerat & multis aliis flagitiis erat obnoxius. Regibus Vallisoletum reuersis, Alcarassum oppidum ad eorum imperium subiunctum est. Villenii imperium recusantes oppidani arma corripiunt: arcem obsident. missi eo à Regibus Comes Paredius, atque Alfonsus Fonseca Caucæ regulus cum sibi cognomine Episcopo Abulensi. Horum viribus Villenius, qui ad famam rei gestæ cum copiis accurrerat impar, conatu dissipandæ obsidionis destitit. eoque ardentiori studio Lusitanum vti festinaret, datis ad eum literis monet: facto non consulto in tali occasione opus esse: seque si adiuuaret languentibus aliis aduersarios oppressurum. Accepta iniuria irritatus, ferociaque maximum bonum in celeritate putabat. Erat Lusitanus ad Pacis augustæ fines mense Maio. Quibus diebus omnino ad quintumdecimum Kal. Iunii, die Iouis natus ei ex filio nepos Olisipone est, cui de aui ap-

pellatione

pellatione Alfonsus nomen fuit. Breuis ætas auiti regni spes intercepit. sacramentum tamen dictum illum defuncto quamuis patre heredem auo futurum. Ex iis natalibus inter Lusitanos quidam expeditionem auspicatam fore ominabantur, fatum esse regno Castellæ potiri, leues homines & vani, nimium spei indulgentes, delusi euentu rerũ. Ad Pacem Augustam Feriæ Comes erat in armis, fidus Ferdinando, Seria oppido iis locis capto de aduersariis (Xerez nunc vocant.) Ad dextram Lusitani deflectendum fuisset, vbi Carmo, Astigis, Corduba, causæ fauebant, vt capta Hispali nihil hostile à tergo relinqueretur: ad læuam verso itinere per Alburquerquii & Vectonum fines Placẽtiam peruenere, modicam vrbem lætissima soli facie, cælo graui. In ea vrbe Ioanna in Lusitani manus conuenit, celebratis sponsalibus. toro ne iungeretur, religioni datum est, priusquam propinquitatis vitium, venia Pontificum remitteretur. Iis tamen Regibus Castellæ proclamatis regium insigne est impositum. Lupus Alburquerquius in ipsa lætitia Penamacoris Comes creatur: vt esset gratia meritis, atque labori prehensandis Castellæ proceribus sumpto. Iura quibus causa nitebatur de scripto promulgata, atque in omnes partes missa sunt, prolixo codicillo comprehensa, verbis haud obscure in Reges aduersarios cõtumeliosis. Hæc in exitu Maii mensis gesta sunt: simul de ratione belli deliberatũ, in quam partẽ primum impetum darent.

Zamora à Lusitano capta. CAPVT VIII.

BElli flamma multis vno tempore locis exarsit, certamine vti de regno par erat acerrimo, conatu supremo & maximo. Villenam & contributa oppida Valentinorum manus vexare cęperat: eo incolæ præsidio, & à Paredio Comite incitati, correptis consensu armis in fidem Ferdinandi concessere: ea lege vt in Regum ditione perpetuo manerent. Magistro Calatrauę Ciuitas regia erepta est, quam in Oretanis occuparat Lusitani partes secutus nullo meliori iure. Ad fines Bæticę, atque in Calęcis, ab vtraque parte in alteros excursiones factæ & latrocinia pręcipuo agrestium damno. à Petro Aluarado Tude vrbs Lusitani nomine occupata est. contra Burgensium multitudine ad arma consternata, Lusitani partes secuti Enecus Stunica arcis Præfectus, atque Episcopus Ludouicus Acunia impugnantur. Lusitani animus ancipiti sententia suspensus erat, incerti cui primũ parti occurreret: aliis alio vocantibus, vt cuiusque res erant, proceribus maligne suppeditantibus, quæ prolixe erant polliciti, pecuniam, militem, commeatum, populis eam militiam quasi infaustam auersantibus. Ea res nouam inuidię flammam apud Lusitanos accendit. mens eorum & conatus labare cępit, præsertim cum Ferdinandus, cui vix quingenti equites erant quo tempore Lusitani primum in fines irrupetunt, firmissimas copias numero, & virtute habere nunciaretur, equitum ad decem millia, peditum ad triginta. Ad Tordesillam, vbi statiua erant, lustratus recensitusque exercitus est, ad prohibendos Lusitani conatus ardentibus cunctorum animis, accensis studiis. Re is constituta Areualum prius, quod in fide erat, inde Taurum petiit, aduocante Ioanne Vlloa, præterea Zamoræ obtinendæ spe. Neque defuit euentus. vrbem vtramque Lusitanus occupauit sine sanguine. Locorum commoditas inuitabat, commeatu importando idonea: quoniam eę vrbes ad Portugaliæ fines sitæ sunt. Eo incommodo commotus Ferdinandus, continuato itinere ad Taurum positis castris per fecialem Lusitanos ad pugnam prouocauit, ardẽti homines ingenio: certo periculo, si in aciem prodirent, quoniam minori numero erant, quinque equites millia, pedites ad viginti millia, sed lecta Lusitaniæ pubes Castellæ incrementis aucta: si detrectarent, minori deinceps audacia, bellique laude. Cautior Lusitanus copias dissipatas excusare: ad singulare certamen prouocare: in quo minus periculi erat, cunctationis maior occasio. non vltra verba processum. Ferdinandus, triduo statiua eo loco habuit; nulloque alio moræ pretio pecuniæ in stipendium commeatusque inopia pressus, quod itinera hostis occuparet, retro conuerso itinere Medinam Campestrem abiit. In eo oppido ordinum consensu concessum, vti ad belli necessitates templorum aurum dimidia ex parte mutuum sumeret, rebus tranquillis integrum fide integra redditurus. Eo subsidio ad obsidendam arcem Burgensem contendit. Varia regii discessus & itineris retro conuersi relicta Tauro vrbe, opinio fuit. Plerisque metum & res inclinatas interpretantib. Toletanus ea ętate cum quingentis equitibus mõtib. superatis ad Lusitanum ire pergit: ne bello confecto desertæ causæ culpam incurreret, cuius se fautorem præcipuum fore professus erat, nihil fratris Comitis lacrymis commotus, atque eius filiorum Lupi Casorlæ Antelati, Alfonsique qui in patrui gratiam Pompelonensis Episcopus erat creatus, Ferdinandi Petrique: quib. ægre erat patruũ præcipiti temeritate in certum periculum ruere. Toletano atque Areuali Duce auctorib. Lusitanus cũ mille

& quingentis equitibus, idoneoq; peditum numero, ad dissipãdam Burgensem obsidionem ire pergens, intra Baltanasiam arcem, quæ locis arduis impeditisque Pisoricam inter & Durium sita est, Beneuentanum ex deditione cepit: misitq; Pennafielem. Ipse satis se profecisse ratus ad fructum laudemq;, præda lætus, an diffisus vt par Ferdinando esset, si venirent ad manus, repentè retro conuerso itinere, conatu abscessit Burgensem arcem iuuandi. Ioanna Zamoræ substiterat. Isabella Vallisoleto, virili atque expedito animo Princeps, viri periculo permota, raptim iis locis delectu habito, Palentiam est progressa, Burgos si opus esset cum idoneis copiis continuò aduolatura. Expectatione tantæ rei suspensos omnium animos, hostium repentinus regressus sedauit. A Castellæ & Aragoniæ Regibus legati Romam, quò maior esset auctoritas, viri principes, magnoq; numero, dato mense Iulio senatu, mandata explicarunt: suosque Principes in fide officioq; fore sunt polliciti. Eatenus dilatum officium nouo Põtifici debitum, propter intestinos prouinciæ motus & graues, excusarunt. Benignè Pontifex respondit, rebus Aragoniis impensè fauens, cum quibus sanguinem miscuerat, Leonardo fratris filio vrbis Præfecto, iuncta Ferdinandi Neapolitani filia notha. Ægrè id Lusitanis oratoribus fuit: & controuersia nondum diiudicata affirmabant, debuisse eum mediam personam gerere belli spectatorem, aut arbitrum non participem. Ad id remedium recursum, quo similes disceptationes sanatas meminerant edictum, ne cuiquam Principi eo facto præiudicaretur. Legationis princeps Dezpuchius Montesiæ Magister, bellicæ virtutis & prudentiæ fama per omnes prouincias celebratus, nouis Italiæ bellis parta: quæ ab Alfonso Aragonio Rege gesta meminimus sæpe eius ductu. Lupo is Semeno Vrrea, qui ipso tempore Siculis præfectus cum laude fuerat, defuncto mense Septembri, Rege deferente eum honorem constanter repudiauit, tantulum vitæ certus religionis & pietatis studiis dare, in cœnobium secedens non à bellicis tantum, sed ciuilibus muneribus. Ioannes Aragonius Cæsaraugustanus Presul diem obiit in arce Albalate ad Sicoris ripam, ad tertiumdecimum Kalend. Decemb. patre Rege Aragonio, materno genere haud ignobili, magna auctoritate, par opib. Vniuerso orbe hic annus celebris maxime fuit, venia seculari à Sixto Pontifice ad hunc annum, ac deinde ad quemq; vigesimum quintum redacta. Qua inuitati multi mortales Romam confluxerunt: in his Ferdinandus Neapolitanus, ætate ingrauescente maiori quàm antea religionis studio.

Zamora Vrbs à Ferdinando recepta. CAPVT IX.

FIne anni Catalaunicæ gentis conuentus, Aragonius Barcinone agitabat senex strenuus, neque ætate, neque laboribus fracto animo, de vtroque bello solicitus Gallico Lusitanoque. Nam violatis induciis Trahiguerus cum Gallorũ manu, per Ruscinonenses in vicinos Catalaunorum fines inuectus Laurentii fano capto, magnã prouinciæ formidinem incusserat: prorsus vt quod in extremo periculo fieri consueuit, omnes, quorum ætas ad bellum esset idonea, edicto ad signa euocarent. In Castella Lusitani arma vigebant, spe allata nouas in Gallia copias comparari, inter eum Regem & Lusitanum nuper icto fœdere. quo studio, Anglus Gallusq; eatenus infestissimi hostes in finibus Ambianorum ponte facto, inter se collocuti, pacem sanxerunt. Britannus etiam eo fœdere comprehensus est. præterea Burgundus Ludouico Lucemburgio Magistro equitũ Galliæ, qui ad eum confugerat, Gallo donato. Indignum facinus viri inconstantia excusabat, fidesque ex fortuna semper suspensa: qua sæpe vtrosque ludibrio habere visus est. alii falsa inuidia laborasse affirmant, ex opulentia, vt fit nata. Sic sunt res & opiniones humanæ. Aduersus eas molitiones in Aragonia gente parum præsidii erat, diuturni belli sumptibus exhaustæ, angustis finibus prouinciæ. ad artes conuerso ingenio, ab Aragonio mense Nouembri induciæ vsque ad mensem septimum instauratæ cum Gallorum gente. Belli Lusitani cura Toletanus ad colloquium inuitatur. Quanta beneficia in regiam Aragoniam extitissent non ignorare: quod par meritis gratia non esset reddita dolere maximè. si positis tantisper offensionibus sui copiam faceret emendaturos. Repulit ille Aragonii preces, perdendi aut pereundi obstinato animo: sæpe vt comminatum fuisse fama sit: Isabellam a se Reginam factam: effecturum tamen, vt sceptra colo mutaret. Regibus Castellæ hominis offensæ curæ magnopere non erant verentibus, ne eo reuocato Cardinalis Hispaniæ, in quo tantum præsidii rebus erat, alienaretur, præsertim indies aucta potentia, confirmatis viribus. nam per idem tempus Villenio Almagrum profecto, Ocania quam in ditione retinebat, orta populari seditione ab illo defecerat. Aduentu Cifontani Comitis, & Ioannis Riberæ in fide studioq; oppidanis cõfirmatis, id oppidum Paredio Comiti est resti-

est restitutum,quasi Diui Iacobi Magistro. Zamoram Ferdinandus ipse euocatus Burgis à Francisco Valdesio,qui turribus præfectus aditum se patefacturum pollicebatur, occultus venit:vrbeque in potestatem redacta supremo conatu, arcem quæ Lusitano præsidio firmata erat,oppugnare statuit,nisi re confecta non discessurus. De colloquio inter Aragonium & filium actum:Eleonora etiam Vasconum Principe euocata.pacandi eius gentis tumultus erant ex Biamontensium & Agramontesium dissidiis,quæ fœminæ imperio maximè recruduerãt.& cura Gallici auxilii solicitabat:quod Iuone Duce accedere nunciabatur:ac per fines Vasconum,ne in Castellam irrumperet,& se Lusitanis coniungeret verebantur. Cantabros ne ea parte Galli inuaderent,locorum asperitas,commeatus inopia,& gentis virtus satis tutari videbantur. Ferdinando ad Zamoram residente,fratris Alfonsi Aragonii cura & virtute, qui dudum cum quinquaginta equitibus delectis auxilio ex Aragonia venerat,Burgensis arcis præsidiarii milites spe defensionis abiecta deditionem fecere ineunte salutis anno millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. Isa- 1476
bella Regina,cui deditæ arcis laus est reseruata,consensu vtriusque partis,in id Vallisoletо euocatur. Magnum id momentum fuit, vrbe regia, atque arce penitus exclusis Lusitanis.arci præfectus est Dieghus Ribera, Alfonsi Principis institutione sorori Isabellæ gratus,carusq;.Madriti Ioanna Castellæ Regina decessit ad sextumdecimum kal. Febr. quidam superiori anno dicunt Idib.Iunii. Corpus ad D. Francisci sepultum. tumulus è candido marmore cum inscriptione constitutus defunctæ cernitur ad aram maximam,motis ex eo loco Roderici Gonsalui Clauigii cineribus: qui legatione ad Tamerlanem Scytham functus, eam templi partem sua impensa constructam moriens sepulturæ delegit. Sic sunt rerum vices.tenuioribus etiam mortuis irrogatur iniuria. De obitu Reginæ varia & atrox fama fuit.quibusdam ex partu extinctam affirmantibus,plerique veneno Lusitani Regis fraude periisse malunt. Alfonsus Palentinus in hanc partem inclinat:ex partu fama tenuit in peiora vulgi opinione prona.

Pugna ad Taurum Vrbem. CAPVT X.

REStiterat in Lusitania Ioannes Lusitani Regis filius rebus Præfectus. Indole is animi, ætatis ardore,& spe victoriæ ferox,cognitis reb. quæ gestæ erant, fortunam partium inclinasse,in Castellæ proceribus haud satis præsidii esse:nouo delectu equites contrahit ad duo millia,peditum millia octo. sed minor pars militaribus armis instructi: cæteri vt quemq; casus armauerat bello haud vtiles admodum erant futuri. cum his copiis Ledesmiæ ponte transmisso S.Felicis fano tentato,Taurum peruenit ad quintum Idus Februarii.vbi pater tria millia quingentos equites,pedites ad viginti millia habebat,vicinis locis in hiberna distributos.In collectitio exercitu plus animorum & fiduciæ,quam vigoris & præsidii erat:sed ea tamen cura Ferdinandus cum Zamoræ arcem obsideret,minori multo numero,equitum ad duo millia & quingentos peditum duplicato numero,ex omnib. partibus copias militares euocat,nouo bello supplementum.Neque enim quieturi Lusitani erant, nisi Zamoræ arce liberata periculo, aut pugna commissa: cuius discrimen Aragonius vitandũ omnino per literas & nuncios disputabat: monebatq; filium ne sortem totius certaminis subiret ardenti iuuenis animo.Quid enim in vnius pugnæ euentũ, dubio ancipitiq; marte,rerum & imperii summam committeret?quid præcipitaret spes pulcherrimè fundatas exiguo fructu,vt maximè victoria esset explorata? ætatis impetum ratione, consilioq; frænaret: parentisq; monitis obtemperaret, ob ætatem à multo rerum vsu cautioris.Erant cum Ferdinando,Mendoza Cardinalis, Albanus Dux, maris Præfectus cum patruo Henrico Albæ ad Alistem Comite, Lemosii Comes, Asturicæ Marchio officio in Principem certantes.Validas equitum turmas ad Alahegium locis vicinum oppidum Ferdinandi Regis patruelis Henricus, Alfonsusq; frater, præterea Treuigni Comes tenebant.Ipsa etiam Isabella è propinquo,quàm posset opem latura viro,Burgis Tordesillam accurrit.Lusitanum quamuis tantis auctum copiis,haud ignarum, numero virtutem non respondere, anxium in diuersum arcis defendendæ, & vitandi periculi curæ trahebant.vicit tamen honesti cura. obsessis opem ferre constituit. In Vaccæis ad Durii fluminis ripam geminæ vrbes sitæ sunt,Taurus Zamoraque.quibus Romanorum imperio nominibus fuerint vocatæ,sæpe est dubitatum.plures inuenio qui Tauro Sarabis,Zamoræ Senticæ, vetera nomina adscribunt: quos vt sequar, inclinat animus. Agro vberi, soli amœnitate atque prouentu,cæli salubritate nulli cedunt.numero ciuiũ modico sunt. in plano sitas mœnium firmitas & arces muniunt. Zamora Episcopali sede est illustrior. ab ea Taurus sacra petit,alioqui nobilitate,cultuq; ferme par. modico dissitas inter se in-

teruallo, flumen ad austrum alluit, gemino lapideo ponte iunctus. Tauro egressus Lusitanus, cùm speciem præbuisset rectà aduersarios petiturũ, mutato repentè consilio transmisso flumine ad D. Francisci quod cœnobium in aduersa ripa est, è regione Zamorę castra locauit ad caput pontis, quo aditus ex vrbe erat, tormentis etiam obiectis. Ita neque impugnationem arcis impedire poterat, interfluente flumine: neque pugnæ copiam faciebat. Verborum altercationib. tredecim dies sunt consumpti. nihil proficiebatur. Martii Kalend. die Veneris vasis ante lucem conclamatis discedit, Lusitanus pontis parte rupta, ne hostis insequi posset. Cognito hostiùm consilio Ferdinandus, cum copiis omnib. progredi statuit. dum pons reficitur, multum temporis consumptum est. Aluarus Mendoza cum trecentis equitibus nouissimum hostium agmen carpere, atque pugna distinere iussus est. Sic acies hostium impedimentis graues Ferdinandus est consecutus, angustiis egressus in patentes campos, quinque millibus ab vrbe Tauro, vix reliqua exigua diei parte, nam præceps in occasum Sol erat. vitare pugnam hostis non poterat, Ferdinãdo propinquo, angusto ponte, quo transitus erat. conuersis agminibus acies ad pugnam instruit. Locus æquior, subsidium ab vrbe vicinum, victis perfugium, noctis tenebrę munimento futuræ faciebant animos. contrà Ferdinando curam iniiciebant. Prudentib. certamen exhorrentibus, Ludouicus Touarius studio pugnandi ardens, contentaque voce. Aut cedendum regno, inquit, aut dimicandum est. Opinione famaque virtutis imperia parantur, bellaq; constant. quid autem huc processimus, nisi pugnandi voluntate? quid detrectatum certamen, nisi metus significationem continebit? Tu quidem Rex, macte animo, virtuteq; esto: hostes pauidos, & quia tenentur, ad pugnam conuersos, in ea fluctuatione animorum citius opprimes quàm ventum ad manus erit. Hæc dixit. simul procerum sententiis exquisitis, pugna decernitur. Dato signo prælium ab equitibus incipitur. Erat in primo hostium agmine Ioannes Lusitani filius, octingentis equitibus pedites immixti, qui globos igneos disploderent. Eius impetum, Aluari Mendozæ agmen sustinere non potuit. fugati dispalatique equites sunt. Maius certamen inter Reges fuit. ibi aliquandiu est certatum. pugna nullo more prælii sed latrocinio similis fieri, sine signis, sine ordinibus. Ad regium Lusitani vexillum magnum certamen fuit. Sotomaior Almeidæ extorserat. confluentes ab vtraque parte milites concerpsere. Almeida ipse capitur. eius arma in templo Toletano appensà victoriæ monimentum in Regum sacello visuntur, vexilli concerpti vicaria. Ad extremum fugatis Lusitanis, Rex ipse cum paucis ad montes progressus non prius constitit, quàm ad Castrum Nunniũ peruenit: & cum fugæ nulla indicia extarent, occisum fuisse creditum est. Fugientes hostes insequi non licuit, tenebris prospectu adempto. Henricus Alistis Comes ad Tauri pontem prouectus, in reditu ab hostium manu captus est: eorum, qui cum Ioanne Lusitani filio integri ad multã noctem in armis perstiterunt. Eam manum Ferdinando, quamuis proximo cliuo occupato, inuadere consilium non fuit, suis dispalatis toto campo, atque ad prædam conuersis. vtriq; horis aliquot eisdem vestigiis perstiterunt, diutius Lusitani. Id solamen aliquod acceptæ calamitatis fuit, ignominiæ leuamen: quod historici Lusitani laudibus celebrant: atque à Ioanne Principe victoriam esse partam affirmant. Sic semper Christiani nominis hostes vincant. Ferdinandus Zamoram sese retulit: eoq; digresso Lusitani Taurum abeunt. Toletanus prælio interfuit, Ioannis Principis à latere nunquam discedens. Cædes minor quàm pro victoria fuit, neque captiuorum numerus magnus: præda maior direptis Lusitanis impedimentis magna ex parte.

Rex Lusitanus in patriam redit. CAPVT XI.

MVltis vno tempore locis mouebantur arma: nullaq; ferme pars à belli malis immunis erat. ex eo, vt fit, scelerum licentia confirmatà. vniuersa prouincia milites vagari, dispersi per vrbes, oppida, & agros. cædes & latrocinia facere, vi & stupris cuncta fœdare, in omne nefas præcipites, atque venales. In magistratibus parum præsidii erat, aduersus eas calamitates. inter ciues, quod superiori tempore factum diximus, ad ea vindicanda scelera veteres societates instauratæ, nouæ institutæ, militibus in eam rem de publico stipendio dato. Auctor salutaris consilii Alfonsus Quintanilla ærario regio præfectus, consilio bonus manuque. eæ societates optimis legibus astrictæ institutisque temperatæ in vigesimum annum perstiterunt: cum externis hostibus victis, domesticis dissidiis compositis, rebus est reddita pax. Maior belli moles in extremos Cantabros incubuit, ea parte cui Guipuscoæ nomen vulgo est. Ad Olarsonem promontorium in extrema Hispania, arx imminet Galliæ finitima, maritimo atque terrestri situ inexpugnabilis: cui Hon-

darribiæ

darribiæ incolis nomen eſt. firmiſſimas munitiones longa dies addidit Gallicis irruptionibus prohibendis,quibus ſæpe finitimi vexantur. In id oppidum a Gallicis copiis impetus primum eſt factus,ad Ferdinandi vires, quo tempore ad Zamoræ arcem aſſidebat, alio euocandas conſilium callidum.Igneis tormentis,quorum conficiendorum librandorumque gens Gallica peritiſſima eſt, murorum pars maxima corruens cum fragore latè ſtragem fecit.Ruderibus completæ foſſæ facilem aditum prębebant,exigua defenſorum manu, atque iis,continuis vigiliis & laboribus imminutis. Dieghus Sarmētus Salinarum Comes,rerum ſummæ præfectus,cùm ſe in eam arcem intuliſſet,quoduis periculum adire certus,obſeſſis animus creuit,locorum aſperitate ingenia quoque & corpora duratis. Eruptione facta in hoſtium munimenta prorumpunt.Diſturbatis operibus,euerſis atque incenſis machinis,quoniam bene prima ſucceſſerant,nouis copiis ſubinde è Gallicis caſtris ad periculum accurrentibus, acie cum hoſte dimicare non dubitarunt.maior reddita,quam accepta clades eſt,neque obſidio diſſipata.Madriti arx quæ in Villenii iure erat, magnum factioni præſidium,ab oppidanis correptis armis obſeſſa eſt. Petrus Arias,& Petrus Toletus primarii ciues multitudinem ad arma concitarunt. Miſſa à Regina auxilia ſunt.affuit etiam Sanctillanius,quo maior eſſet auctoritas,vires maiores.Caſtra Iulia,Biatiaque vno tempore Ferdinandi nomine obſidebantur,in Bætica & Luſitania. In Conteſtanis Chinchilla,Almanſaque orta inter oppidanos ſeditione defecerant: Valentinoſque finitimos auxilio euocarunt, magno Villenii incommodo, cuius ditione ea oppida tenebantur:tametſi eius induſtria in officio tum quidem perſtiterunt. Aragoniis omnia ſecunda erant,aſpera Luſitanis:eo amplius quod quartodecimo Kalendas Aprilis Zamoræ arx dedita Ferdinando eſt cum tormentis & omni apparatu bellico. Alfonſi Aragonii aduentus,vt deditionem maturarent, multum contulit, impugnandarum arcium ſcientia præſtantis.Eo incommodo fractis Luſitanorum animis,vt extra periculum eſſet, Ioannes Princeps Ioannam nouercam amitinamque cum præſidio equitum quadringentorum,in Luſitaniam abduxit belli cauſam. cū pari numero Toletanus in Carpetanos abſceſſit, quaſi vacillantes procerum mentes, & mutata repente voluntate locum gratiæ apud Ferdinandum quærentes,in fide confirmaturus,re victus tædio,nulla victoriæ ſpe. A Ferdinando Cantalapetra in Segobienſi agro obſeſſa:vbi Luſitanorum firmiſſimæ copiæ erant. ea tamen lege ſemeſtribus induciis ab eius oppidi impugnatione ceſſatum,ſi Villalba, Maiorga,Portillium,Beneuentano redderentur:quas arces fidei obſides pro libertate dederat Luſitano. Vrceſiam Rodericus Manricus, qui ſe eius militiæ Magiſtrum ferebat,occuparat:arcem obſidebat, quoniam Villenii præſidio tenebatur. ab eo & Toletano feſtinatum,ſi obſeſſis opem ferrēt.nullo operæpretio facto, repulſi cum ignominia, ac periculo ſunt, tum Roderici patris, tum Georgii Manrici filii virtute : cuius hoc bello præclara rudimenta extiterunt.vitæ breuitas prohibuit,ne virtutis indolem,præclarique ingenii lumen exereret factis:vti alio loco eſt commemorandum. Sic bellum terra gerebatur: neque mari quies erat. Luſitaniæ litoribus Andreas Sunierus cum paucis Aragoniis triremibus imminebat aſſueueratque. Tot aduerſis caſibus debilitati Luſitani Regis, debilitati procerum Caſtellæ animi, quantum ſibi virium deceſſiſſet non ignorantium, quantum ſtudii popularis, infauſtam militiam auerſati, pars multo maxima ad ſanitatem redire cæperunt. Primus Areuali Dux, Roderico Mendoza, cui præmium operæ in agro Toletano Pintus oppidum fuit, ad Iſabellam legato illi ſacramentum Madrigale dixit. Pro quibus ſupplicium merebatur, præmia ampliſſima retulit: ad veterem ditionem Alcantaræ Magiſterium, de quo lis erat Alfonſo Monroyo cum Ioannis Stunicæ Ducis filio, à regibus promiſſum, datumque. acceſſit Beatrix Paciecha Metellini Comes fratre Villenio cautior,fide haud conſtanti. Iiſdem diebus, omnino quarto Nonas Maii coniugium Ferdinandum inter Neapolitani Regis nepotem,& Iſabellam Ferdinandi filiā,pactum eſt. In cultum puellæ ducenta aureorum millia à Neapolitano promiſſa: tantundem quarta minus parte à patre, ſi alia proles maſcula in ſpem regni eſſet ſuſcepta. alioqui ampliſſimi regni ſpes dos eſſet. Fœderis maturandi occaſio præcipua, ingens mutuæ pecuniæ vis oblata Ferdinando, magnum rebus momentum in earum rerum difficultate,ea inopia ærarii. Omnino Luſitanus ad eius rei famam,quam referentes,augebant,deſperata victoria, temeritatem ſuſceptæ expeditionis noua leuitate luere conſtituit, Caſtellaque deſerta redire in Patriam.quoniam parum virium in domeſticis opibus,parum in factioſis proceribus fore prouidebat,externa auxilia conquirere parat, Gallicaque arma in Hiſpaniam commouere.tentata tamen prius concordiæ ſpes,controuerſiæ arbitrium Aragonio & Toletano permiſſurum profitebatur. Serum conſilium lite martis arbitrio ferme diiudicata repudiatum. Marialbæ Comite Tauri cum præſidio relicto, ipſe

tristis atque re male gesta deformis in Lusitaniam Iunii Idibus abscessit. Pauci exules ad omnem adeundam fortunam abeuntem sunt prosecuti, magis desperata venia, quàm factionis studio.

Lusitanus discedit in Galliam. CAPVT XII.

LVsitani opes in Castella eius discessu magis etiam inclinabant. In Ruscinonensibus & Ceretanis Gallica arma mouebantur, initique fœderis conditiones. Salsulæ arx munitissima Narboni obiecta, firmissimum ea parte Hispaniæ propugnaculū, aduersus Gallicos impetus ex deditione à Gallis capta: Lebia in Emporitanis circumsessa. Externa iniuria, intestina discordia aucta est: Ludouici Mudarræ milites, quorum præclara opera extiterat in Perpiniani obsidione, secessione facta tumultuantes, non tam nocendi voluntate, quàm ob stipendia multorum mensium non soluta, nonnullis oppidis captis ad arma spectare cœperunt: ac periculum erat, ne Gallos in societatem asciscerent. Non ante ea tempestas sedata, quam iustum auri pondus se breui persoluturos, à regiis Ilerdæ datis prædibus est cautum. Gallicæ excursiones prohiberi non poterant, exhaustis gentis viribus, Rege Aragonio longinquo, atque in Vascones profecto: vbi intestini partium tumultus nihil remittebant, meliori Beamontiæ factionis fortuna, à quibus Pompelo regni caput obtinebatur, Stella erat obsessa. His Ferdinandus fauere magna Aragonii Regis molestia. Sed ne Gallis ea parte aditu patefacto nouam tempestatem in Hispaniam attraherent, erat prouidendum. quibus erat persuasum de Vasconum imperio Ferdinando tradendo inter eum, Eleonoram, & vtriusque patrem Aragonium Regem consilia agitari: excluso Francisco Phæbo, quem ex Gastone Fuxēsi ortum diximus, Eleonoræ nepotem. Vt eos motus pacaret, Ferdinandus in Cantabros abiit de Hōdarribiæ periculo solicitus, euocare auxilia parans, comparare classem: cui Latronem Gueuaram nobilissimo loco natum præfecit. Patrem vt Victoriam accederet inuitauit. Isabella Tordesillę substiterat: quod oppidum Durio alluitur, & Lusitanorum excursionibus prohibēdis erat idoneum. Trecentorum equitum præsidium aderat ductore Alfonso Aragonio leuiro. Repetebat ille Calatrauæ Magisterium annis superioribus ablatum, neque magna neque nulla spe: nam Gironios conciliandi, præcipua Regibus cura erat. æger mora impatientiaq́; Eleonoram Sotum, quam adamare cæperat in Isabellæ obsequiis versantem, quamuis inclinata iam ætate vir vxorem duxit, professa castitatis lege à Pontifice Romano solutus. optimo sane publico ambitio importuna de Magisterio sublata est. quod molestum Aragonio patri accidit. adeo vt Ioanni, quem ille furto genuerat, Ripagorsam atque Villaformosam patri detractas daret: quas illi Rex adduxerat vindicato Iacobo Aragonio & occiso Barcinone: qui patris Iacobi Alfonsique aui Gandiæ Ducis iura, & secundum ea duo illa oppida repetebat, ferox conatu audacia exitiali. Ea maiorum meritis & nobilitati gratia fuit scilicet. Arx Segobiensis, vbi Isabella Ferdinandi filia erat, circumsessa in ciuium tumultu, ac ferme capta nunciabatur. Seditionis auctor Cabreræ ex re priuata infensus ob ablatam eius arcis præfecturam, Alfonsus Maldonadus, adiutoribus Ioanne Aria Episcopo, & Ludouico Mesa ciue primario. Isabella non magis filiæ, quàm arcis periculo permota, citato itinere ad incendium accurrit. Sic tranquillitas rebus & vrbi restituta est, seditiosis quà pulsis quà iudicio vindicatis. mense Augusto id gestum est. Quo mense Aragonius, cùm pede altero æger distulisset, Victoriam accessit. Nullus dies iucundior seni accidit. maximū vitæ fructū cepit, cū filiū aspexit, vnde ipse fuerat ereptis bonis omnib. cū ignominia reiectus, Castellæ Regem effectum. Et ô superi, inquit, vt huius diei lætitia propria sit, facite. nulla molestia obscuret, nulla calamitas. & quoniam fortuna ad summum perducta retro volui consueuit, date, vt mutationem eius ipse potius priuatim, si quid est peccatum, si vindicare paratis, sentiam: quàm publico incommodo, aut filiorum calamitate luatur. Hæc lacrymis toto ore manantibus precatus, in filii complexum ruit, primum honoris locum deferens, prohibito dextram deosculari, ad læuam assidens, atque ad hospitium vsque comitatus. Id Castellæ maiestati datum. Aderat Eleonora Vasconum Princeps, magna spectaculi pii, atque susceptæ lætitiæ pars. De rebus communibus consultatum: ac Aragonium constituisse scribunt, Aragonium imperium filio de manu tradere. quod in ea ætate verisimile est otii cupiditate tentatum: destitisse tamen ob Castellæ motus nondum compositos. Colora Gallicæ classis præfectus, Cantabriæ & Calæciæ litoribus tentatis, euastatisque in Lusitaniam discessit, vt Regem Lusitanum in Galliam ea classe veheret. Ad Olisiponem is erat, rebus omnibus, quæ ad profectionem opus erant, comparandis intentus. Inde conscensis nauibus in Africam nauigauit primum. Duo Brigantini

gantini filii euntem prosecuti sunt, Comes Penamacoris amicorum princeps, Ocrati Prior, Ioannes Pimentelius Beneuentani frater: prętereà duo millia, & ducenti milites Tingi Arzillæque præsidium. Septa soluens Illiberim tenuit mense Septembri: qui portus in Galli potestate erat. Inde Perpiniani, & Narbone regio cultu exceptus est. Lusitani aduentu maiori impetu concursum ad arma in Ruscinonensi tractu est. A nostris Laurentii fanum receptum: à Gallis Emporitani fines vsti, direptique. Domesticis dissidiis tumultuabantur prouinciales, eoque aduersus externam vim nullo cõmuni consensu. Quo tempore Aragonius se victoria Tudelam Vasconum oppidum retulerat, in vnam curam tumultus eius gentis pacandi incumbens. Ioanna eius filia in Catalaunis pro patre res gerens, imbecillitatis conscia bellum auersabatur. ablata tantum iure feciali vtrinque repetita frustra: & inducias tamen tenere placuit anteà pactas. Lusitanus pedestri itinere Turonum vrbem tristis contendit: vbi Rex Gallus ea tempestate erat. splendide acceptus atque habitus die constituto secundum salutem hac sententia locutus fertur. Cogor prius oneri, quam vsui esse, quo nihil in vita molestius accidit. Sed bonis tamen nostri regni rebus gratorum sociorum officio functi sæpe, munus tamen officiumque nostrum vestris meritis minus fuisse scimus, fatemurque. Hæc mittantur. Est enim fœda meritorum miseris in ærumna iactatio. Nullæ mihi cum Rege Siculo inimicitiæ sunt, nisi quæ publicæ: nec gentem Aragoniam sed scelera sed latrocinium persequimur. Ereptus Ioannæ sponsæ ex sorore natæ paternus principatus, opesque, proh dedecus indignitatemque omnium gentium armis vindicandam, belli sumendi imposuit necessitatem, infelicis hactenus. sic est cælitibus visum, tristes sæpe casus solitis læto exitu mutare. Quod in tua manu Rex inuicte situm est. tu iusto pioque dolori mederi vnus potes, & in nostris malis vestras etiam iniurias vindicare, bellum Ruscinonense & Cantabricum optato exitu terminare, Vascones è faucibus eripere auidissimi tyranni. An eo imperio occupando, rationes defuturas creditis ei, qui dotale imperium armis inuasit, eripuit, oppressit nullo commodiori iure? An facultatem, Castellæ & Aragoniæ præsidiis circumsesso, regionibus modico? Erratis si vllis finibus ambitionem resistere putatis. Scimus auro & lectissima pube Galliam abundare: Neque vniuersæ quamuis Hispaniæ collatas vires, pares vnquam fuisse. Neque nos ita destituti sumus, tametsi supplices vestram opem imploraturi, tãtum laboris suscepimus. supersunt integræ Lusitani regni opes, in Castella studia partium partim aperta, plura cum vsus erit, & victoriæ spes maior, eruptura. Vestris tantum auspiciis bellum, quod iam est inchoatum, geratur: Nihil vanitatis in nostra oratione est, & alioqui supplicibus Regibus opem ferre, malis publicis mederi, commodis omnibus, si nulla ostenderentur vt sunt maxima, honestatem, dignitatem, officium præferre, quorum nisi magnorum Principum, quales vos estis, munus est? Ad hæc Gallus pauca: sibi id curæ fore respondet, daturumque operam, ne frustra ad suam opem confugisse videatur. Verbis facta non responderunt. Lutetiæ quo discessum est vrgenti Lusitano belli gemini necessitatem aperte excusauit, cum Burgundo Angloque instaurati, ac maiori erumpentis impetu. Prætereà lege propinquitatis irrito coniugio pia arma non fore. sic Lusitani conatus delusi sunt: etsi Burgundo is cognatione propinqua, nempe amitino & fœdere iunctus ad eum profectus pacis vniuersæ se interpretem auctoremque offerebat, nihilo feliciori conatu. Nouo Castellæ commodo in Gallia mouebantur arma. Ad Hondarribiam enim in ea rerum Gallicarum difficultate induciæ à Gallis concessæ sunt, breues primo, terraque tantum, deinde agente Cardinali Hispanię longiores & sine exceptione.

Taurus de Lusitanis capta. CAPVT XIII.

REges pater & filius Victoria disgressi, rursus ad sextum Nonas Octobris Tudelam conuenere, si Vasconum tumultus componerent. Habebat vtraque pars suas clientelas & domesticas & externas: in aulis etiam eorum Principum factionum studia gliscebant. Euocati Lerini Comes & Magister equitum Petrus Peralta factionum capita, se & suos in auctoritate Regum fore professi sunt: quod illi sanxissent habituri ratum, si fallerent, dira caput suum obtestatione execrati. à Beamontiis etiam Pompelo Ferdinandi fidei quasi sequestro cõcredita, ab aduersa factione arces aliæ Aragonio contraditæ sunt. Aderat Alfonsus Carrillius Buendiæ Comitis frater Pompelo. Episcopus. Molestæ ex molitiones Magdalenæ Fuxensis iunioris vxori acciderunt, coitionem & dolos suspicatæ, ac de filiis solicitæ: ne hereditate paterna excluderentur. Berengarius ad eam legatus constitutæ concordiæ causas & conditiones explicuit. Debere illam bono animo esse: de Reg: b. patre & filio secunda omnia expectare. Periculi amplius ex Gallia impende-

re. ne se in fraudem induci pateretur iungendo cum ea gente vires ad Hispaniam inuadendam. Esse quidem Gallum fratrem: cum Aragonio & filiis maiora necessitudinis iura suppetere. Ad hæc illa pro beneuolentia proq; officio gratias agere. De fide dubitasse nunquam: neque à fratre, de viribus sociandis appellatam. ne commissuram quidem, vt necessitudinis cum vtrisque initæ oblita videretur: & si facultas sit, pacis potius quàm armorum auctorem fore. In medio conatu Vascones pacandi, noua lætitia accessit. ad tertium Nonas Octobris legatis vltro citroque commeantibus, coniugii leges ipso in oppido firmatæ sunt, Neapolitanum inter & Ioannam Aragonii filiam antea pacti. Sponsalia Ceruerę præbita in Catalaunis, vbi sponsa res gerebat: ipsaque Neapolis Regina salutata est. Nouis nuptiis ea regia vacua effecta erat, Beatrice Neapolitani filia ad Matthiā Hungarum, cui erat desponsa, nauibus amandata, præstanti probitate pudicitiaq;, ventre infœcundo, geminis quamuis nuptiis initis: his & deinde cum Ladislao Rege, qui in Matthię locum est annis insequentibus subrogatus neque pari virtute, neque felicitate. Non cessabat interea Isabella Regina. Taurus vrbs à Castellæ copiis, ductoribus Alfonso Fonseca Episcopo Abulensi & Friderico Manrico Roderici filio, nocturna vi, furtoque capta est. pastor quidam Bartholomęus nomine aditum in vrbem monstrauit, qua parte colle munitæ minor custodia adhibebatur. Re patrata circumsessa arx est. aduolauit ad rei gestæ nuncium Isabella Segobia: vbi priori seditione pacata, ciuibus confirmandis districta erat. Eius aduentu Maria Ioannis Vlloæ vxor defensione desperata arcem dedidit quartodecimo Kalend. Nouembris. Gener Marialbæ Comes vicina arce relicta, cui Villalfonso nomen erat, cum paucis qui supererant, Lusitanis militibus, magnis itineribus, notisque tramitibus in Lusitaniam abscessit. Magnum erat operæpretium factum. Supererat Castrum Nunnium, vnde Petrus Mendania latissimè prædas agere, & omnia circùm infesta reddere, vir ardenti animo, magna militari scientia. Vt Taurus est capta, in eam arcē promotæ copię sunt. tormenta atque alia impugnationi idonea aliquot dierum labore eo deuecta. si de hostibus esset recepta, omnia eo tractu fore pacata sperabant. Verum conatus ille inanis fuit. De Toletano, & Villenio conciliandis agebatur. Villenius æquiorem se præbebat: videbaturque supplex à Ferdinando pacem legesq; accepturus modo æquas, & Villena, ac viginti amplius oppidis quæ eo tractu erant, ablata, restitutis. Toletanus duriorem se præbebat: tametsi Aragonius non desistebat filium obtestari, vt tantum virum bonis malisve conditionibus pacaret: inconstantiam fortunæ vereretur, ex summo sæpe retro conuerti solitæ, ac verò præcipitare. Prioribus meritis, quæ maxima fuerant, nouas offensas condonaret. eo pacato Lusitani factionem penitus debilitatum iri. Rei perficiendæ nondum maturitas venerat: & iam tamen appropinquabat. Venia certè Villenio promissa, atque ditio vniuersa, arcibus quæ Madriti, & Castris Iuliis obtinebat, Ferdinando restitutis. Idem Toletano datum: qua spe Lupus Acunia eius ex fratre natus Optam dedidit, quam Ducis nomine Henrico Regi extorserat in ea temporum perturbatione, labeque. Interea duo magni Principes pari prope fato vno tempore occisi sunt, Galeatius Mediolanensis, Carolus Burgundus. Galeatius ad aram D. Stephani, eius memoria die celebri paucorum coniuratione, priuatos dolores vlciscentium, effusas Principis libidines. Carolus dum Nancium Lotaringiæ vrbem iterum obsidet, tempore anni alieno, atroci hyeme, male augurantibus suis, dissuadente Lusitano sub illud tempus ad eum profecto, Nicolao Campobasso deserente, cum Italorum parte, prodenteque hosti arcana, Nonis Ianuarii à Renato Lotaringio Heluetiisque, quorum ab eo tempore nomen celebre esse cœpit, acie victus cecidit, vnica filia Maria relicta: quæ Maximiliano Austriæ Duci iūcta, quantam belli molem atrocis ac diuturni attrahet in Hispaniam, captas continuò à Ludouico Gallo Burgūdias, Quintinum, Peronam, aliaq; ad Somonam amnem oppida, ad ius pristinum reuocare dum Burgundi dum nostri tentant maiori conatu, quàm prouentu. Maria tres filios peperit Philippum, Margaritam, Franciscum. quarto anno ex quo nupta fuerat, cùm esset grauida, ex equi casu concusso vtero periit. Ex Galeatio Ioannes Galeatius relictus est (Isabella ei Aragonia Neapolitani ex Alfonso filio neptis iuncta erat) impar ætate ad remp. gerendam: præterea Blanca Maria Maximiliani iam Cæsaris vxor altera futura infœcundo coniugio, tum Anna tertia Galeatii proles.

Arces aliæ receptæ. CAPVT XIV.

NOuam importuno tempore contentionem de D. Iacobi Magisterio concitatam Isabellæ prudentia cōposuit. Rodericus Manricus Paredius Comes D. Iacobi Magistermienso

menſe Nouembri deceſſit Vrceſiæ, præclaris maiorib. egregius ipſe, Olca in Baſtitanis de Mauris capta annis ſuperioribus magnam adeptus famam. corpus ad aram templi maximam eo in oppido ſepulcro illatum: ſupremuſque honos defuncto eſt habitus. Optimi parentis obitum Georgius Manricus nænia elegāti deplorauit: in qua multæ poeticæ virtutes inſunt, clara ingenii & ſententiarum lumina. æmuli mortem Alfonſus Cardenas ſuam occaſionem facturus, Vrceſiam petere conſtituit, armato milite formidabilis vim adhibere paratus, ſi morarentur ſpem honoris adipiſcendi Tredecim viri, quorum eæ partes erant, ad comitia conuentu facto. Multis aliis proceribus bonis malis artibus eum honorem ambientibus, ne res ad arma deducerentur, periculum erat. Eo metu an ditionis ampliſſimæ auiditate, inter Ferdinandum & Iſabellam conſilia Tauri agitantur. armis vim coercere longū erat. ad artes conuerſis animis, Ferdinādus Tauri ſubſtitit: Iſabella Ocaniam Vrceſiamque contendit feſtinatione tanta, vt tridui itinere Valliſoleto Vrceſiam perueniſſe Pulgarius ſit auctor. Suadet militibus, vti concordię ſtudio ſe Ocaniam ſequantur. nobilis municipii amplitudine tutiores ad decernendum fore multis exemplis in eo Magiſtri palatio comitia celebrata fuiſſe confirmat. hortatur in eo oppido ſermonum miniſtris Fonſeca Abulenſi Epiſcopo, & Fernando Aluaro Toleto à ſecretis Reginæ, vti ad vitandos tumultus eum ordinē conſenſu Romani Pontificis Ferdinando Regi adminiſtrandum ad tempus permitterent. Ad ſanandas militū voluntates reuocādamque concordiam, haud minori auctoritate opus eſſe. Re deliberata milites Reginæ poſtulatis annuunt, parata multorum aſſentatione: plerique non tam certa obſequendi voluntate, quam excludendi deiiciendique aduerſarios: quæ magna ſed frequens comitiorum labes eſt. Id initium fuit, militum eorum potentiæ imminuendæ, exemplum, quod ad Calatrauæ & Alcantaræ ordines breui eſt propagatum: etſi Alfonſo Cardenæ, paulò poſt datum eſt, vt ordinis Magiſter eſſet, magna multorum procerum offenſione, vnum ſibi prælatum dolentium, nullis meritis, neque comparanda familię nobilitate. ſic illi conquerebantur. Ferdinandus rebus in vlteriori Caſtella compoſitis, factiſque induciis cum Gallis & Luſitanorum reliquiis Ocaniam abiit initio anni Mileſimi quadringenteſimi ſeptuageſimi ſeptimi. 1477 Vreniæ Comiti Ioanni Tellio Gironio ad officium ſyncera voluntate redeunti, venia eſt data. Toleto, atque Madrito luſtratis, nunciatum eſt, Luſitanorum varias manus Pacis Auguſtæ & Mirobrigæ fines vrere importunas infenſaſque. Gometio Figueroæ Feriæ Comite præmiſſo ad vim arcendam, partita reipub. cura, Iſabella quidem ad Luſitanię fines abire conſtituit, rebus præſidium: Ferdinandus aliquot diebus Madriti conſumptis, Toletani ſanandi ſpe, nam pacatus ferox animus non erat quamuis paulo ante venia impetrata, eo regium colloquium, ad quod inuitabatur, vitante, ad nonum Kal. Aprilis die Lunę in Vlteriorem Caſtellam diſceſſit cura Vaſcones pacandi: vbi nouo partium conatu multa mouebantur: receniſque Stella ab imperio defecerat ab Agramontiis occupata: idque oppidum Eleonora Princeps ſuis & Caſtellæ viribus parabat impugnare. Quibus diebus nouus metus eſt allatus. Albohacenus Granatę Rex improuiſo violatis induciis, quę aliquot annis ſteterant, cum quatuor millibus equitum peditibus ad triginta millia in Conteſtanos incurrit. ſecuros incautoſque opprimit: octauo Idus Aprilis, ipſo Chriſti ad vitam reducis memoria ſacro die Cieſam iis locis ignobilem pagum incendit, euertit incolis trucidatis. Magnæ inde prędę abactę pecorum armentorumque. Petro Fagiardo Murciæ Antelato quamuis ad defendendum excitato ſeſe incolumes barbari in fines retulerunt, maiori incuſſa formidine, quàm damno illato. Sed noua moueri arma, & neceſſitatem impoſitam iniurias vindicandi graue erat, inteſtinis motibus nondum pacatis. Eo ſtudio geminæ arces, quæ in Luſitanorū fide erant, Cantalapetra, atque Caſtrum Nunnium nouo conatu circumſeſſæ impugnatæque, deditione facta in poteſtatem venerunt. Cantalapetra citius ad quintum kalend. Iunii: Caſtrum Nunniū Mendaniæ virtute defenſa diutius reſtitit. ſed dedita tamen, atq; prouincialium concurſu euerſa eſt: ne latronibus receptui eſſet, quippe locis arduis ſita. præſidiariis vtriuſque arcis militibus facultas eſt conceſſa incolumibus, & cum ſupellectile in Luſitaniam migrandi. Mendanię ſeptem florenorum millia adiecta, Duci, ſi nihil aliud feciſſet, arce ea tandiu defenſa nobili claroque. A Regina Caſtris Iuliis ſubigendis non minor opera data eſt, arcem Villenii nomine Petrus Biatia præfectus muniebat. de deditione appellatus, negare primo facturum, niſi Villena & contributis oppidis Villenio reſtitutis. (ſic antea conueniſſe dictum eſt) vir eximiè conſtans fortiſque: Non recuſabat Regina oppida ea tradere, quibus ille nominaſſet. penes eos quaſi ſequeſtros ſemeſtri ſpatio poſtquam fuiſſent, Villenio reddendam. Ille fraudem & dolum ſubeſſe ratus cunctari, recuſareque. vix à Villenio ipſo, in arcem ingreſſo, victa conſtantia viri, non tam deſuit

rebus,quam de heri dignitate & commodo laborantis. Ita dedita is arce,amicitiam Villenio clientelamque renunciauit,ignauiam eius pertęsus:qui neque sua dignitate moueretur,neque de suorum salute laboraret: nam præ festinatione neque ipsius præfecti,neque militum incolumitatem fuerat pactus.Ferdinandum res Bæticæ,quo Isabella euocabat,& ipse in animo habebat,adire Vascones non permiserunt:neque Ioannam sororem priusquam in Italiam nauigaret amplecti. Mense illa Augusto classi imposita,qua Alfonsus priuignus,Petrus Gueuara Vasti Marchio,alii viri principes ad litus Barcinonense erant appulsi,omnibus officiis in Liguria culta,ad virum tandem peruenit.Nuptiarum lætitia Neapoli ludis,spectaculis,conuiuiis,cultuque & splendore ciuium celebrata est.

Bætica pacatur. CAPVT XV.

RElíquis Castellæ partibus vix quiescentibus,motus in Bætica extabant. proceres pro se quisque vrbes arcesq; præsidiis occupare: vt cuiusque vires erant prædæ remp. ludibrio maiestatem habere. Ab Assidoniæ Duce Hispalis obtinebatur: à Marchione Gaditano Cæsarianum:ab Alfonso Aquilario Corduba. species obtendebatur, se muniendi aduersus finitimos regulos,vim externam propulsandi Lusitania vicina. spoliis prouinciæ,augere opes erat in animo:quod malis reip.temporibus ferme accidit:imminutis publicis opibus priuatæ crescunt.Et erant intra eas vrbes factiones populares. Hispali ciuitate inter Assidonium & Gaditanum diuisa studiis,Cordubæ Aquilarium inter & Cabrę Comitem dissidia vigebant,vt si vllo tempore grauissima. Isabella prior Hispalim multis quãuis dissuadentibus,neq; enim iis venerat copiis,vt vi agere posset, delata tamẽ in eam vrbẽ,arcem naualeq; occupauit:detraxitq; Assidoniæ Duci,maiori,quam pro sexu,& viribus animo, Ferdinandus rebus in Vasconibus ferme desperatis, in Vlteriori Castella compositis, Ribadei Comite Petro Villandrando Calæcis præfecto, Alfonso Aragonio fratri, & Magistro equitum reliquæ prouinciæ cura data, ipse in Bæticam festinare constituit,rebus præsidium certissimum.Guadalupeum Virginis fanum ex itinere iniit venerabundus,supplicationesque habuit. Albano & Beneuentano sequi iussis, quoniam dubia fide inter se & cum aliis proceribus conspirare nunciatum erat, Hispalim idibus Septemb.peruenit. Gaditanus aduerso rumore erat, quasi Lusitanis fauens in Regum oculis Alcalam Guadairam præsidio obtineret. Actum de eo conciliãdo.remotis arbitris noctu ad colloquium venit. de reddendis arcibus appellatus, facturum se negauit, nisi Nebrissa,Vtrera,aliisque arcibus ab Assidonio,Regi restitutis. se nudato pręsidiis,quid aliud quæri,quàm vt inimici potentia opesque crescerent? æqua postulare visum. ab vtroque arces Regi redditæ sunt.alii proceres horum exemplo haud difficulter imperata fecerũt: præsertim cum Granatæ Rege,in quo præsidii magnam partem ponebant,iisdem diebus pactis induciis, opera Dieghi Cordubæ Cabræ Comitis præstanti fide viri: cui cum Rege barbaro vsus erat,multa familiaritatis iura.sic in Bætica res erant sanitati proximæ. In Vasconibus desperatæ ob studia factionum nunquam satis composita. Eleonora Principe quamuis identidem obtestante, sedecim mensium tempus componendis controuersiis designatum Tudelæ in conuentu Principum fermè exiisse, quoniam in patre, fratreque parum præsidii esset, externam opem conquisituros. ad auctores redituram culpam impositæ necessitatis.nisi occuparent gentis conatus, exitium instare. Dant animum ad loquendum liberè vltimæ miseriæ.æquissima postulata surdis auribus accipiebantur,longinquis Regibus,multisq; reipub.difficultatibus,aliis super alias. Aragonio præter Ruscinonense bellum, Siciliæ atque Sardiniæ res curæ erant. Raymundus Folchius Cardonæ Comes Siciliæ moderator Neapolim Ioannam Reginam secutus, res in Sicilia gerebat: cum in ea insula defuncto in minore ætate Ioanne Cabrera,paternum auitumq; Modicę Comitatum,ad Annam sororem hæreditate deuolutum,multi vno eum tempore ambiebant,alii exclusa puella,alii eam in coniugium expetentes. Aragonius,quoniam publicè referebat quẽ illa maritũ asscisceret,ampla ditione opibusq;,Alfonso Aragonio Ferdinãdi Regis filio notho eas nuptias destinabat. Verũ Fridericus maris Præfecti filius iis nuptiis postmodum potitus nobilem principatum in suam familiam inuexit. Leonardus Alauona Oristani Marchio nunquam satis fidus,in Sardinia tumultuari cœpit,à Carrocio Prorege contra icti antea fœderis conditiones violatus.Inuictum Aragonii animum ætas imbecilla, tantæ curæ non obruunt: quasi in specula præsidens in omnes prospicit partes: Alauona more maiorum accusatus, vt spoliatione principatus puniretur sancitum est. sententia Idibus Octobris Barcinone pronunciata. exercitui supplementum naui missum, neque numerosum neque validum. sic bellum extractum in multos dies. Ferdinandi rebus in Bætica pacatis, spei mixtus metus solicitabat. Lusitanum in patriam

triam relatum nauibus, quamuis venia nuptiarum à Sixto Pontifice concessa tandem nulla externa auxilia impetrasse. Id solamen erat. à Toletano tamen euocatum fama ferebat: quæ vereri cogebat, ne occultæ insidiæ subessent. Sed is vitio ætatis vacillante sensu parum prouidebat animo. ira consilio inimica, atque ambitio impotens malum agebant præcipitem, oculisque officiebant. & erat fama cognitum Lusitanum ante reb. desperatis Lutetia noctu profectum, vt Romam & Hierosolymam obiret, mutataque veste monachum indueret, tædio magis quàm certa voluntate. cum aliquanto spatio progressum, è tribus comitibus vni claue data iussisse, vti scrinium quod Lutetiæ reliquerat aperiret. In eo geminæ literæ inuentæ. alteræ ad Gallum quibus consilii sui rationem aperiebat: filium monebat alteris, vti quamprimum regium nomen capesseret, sui nulla cura quem superi, hominesque destituissent: delictis tamen veniam sperare propitiaque numina deinceps fore, ea calamitate & ignominia placata. Eam summam votorũ esse. Lectis literis, filius cũ singultu & lacrymis regium insigne desumpserat tertio idus Nouembris. A fuga pater consilioque, Galli diligentia est retractus. deinde ad Cascales oppidum appulsum, quinto die post inaugurationem filius ingenti lætitię significatione mœstum, atque insolita maciæ deformem obuius excepit: in regnumque restituit. Ad hũc modum Lusitanus feroces primos impetus habuit: extrema ludibrio fuere. Proximum annum Millesi. quadrin. septuage. octauum faustum effecit Philippus in Belgis ex Maria Caroli 1478
Audacis filia & Maximiliano Austriæ Duce ortus decimo kal. Feb. imperii amplitudine & posteritate felix futurus: breui quamuis vita in flore ætatis est raptus. Florentiæ, quæ libera ciuitas erat, in templo Liberatæ coniuratione ciuium in Mediceos fratres, quasi libertati ciuium insidiantes impetu facto, Iulianus occiditur, Laurentius ærarii sacri munitione euadit. Eo facinore commoti ad arma populares. Saluiatus Pisanus Archiepiscopus coniurationis conscius & particeps, quasi re patrata ad palatium, vbi Senatores iura dabant, aduolans inde populum ad arma concitaturus, facie turbata capitur: ac mox re cognita laqueo è fenestris suspenditur. crudele impiumque spectaculum. Cardinalem Sãcti Georgii, qui Florentiæ aderat, & coniuratis fauisse fama vulgabat, Pontificis auũculi metus, & personę sanctitas, ne eodem impetu violaretur, tutata est. Noui id belli initium fuit, quo Florentinæ opes aliquandiu vexatæ sunt, Pontificis & Neapolitanis armis. ciuib. Florentinis ob cæsum Archiepiscopum in impiorum numero habitis, agente Franco Rege, atque nouos terrores ex Gallia ostentante, conuentu Aureliæ instituto de Pragmatica sanctione restituenda, ius tandem sacrorum Pontifex, pacemque dedit, illibata vsq; dum eius vrbis libertate.

Ioannes Ferdinando nascitur. CAPVT XVI.

Bellum in Sardinia erat atrox cruentum, anceps. Insulæ copiis in duas partes æquas diuisis, factiosi maiori quam regii ardore pugnabant, quippe pro salute libertateq;. spes victoriæ in externis constituta Genuenses ne Leonardo ferrent opem ob antiquas necessitudines vtriusque gentis, induciis Neapoli factis retenti sunt. contra ex Aragonia & Sicilia noua auxilia missa sunt. Comes ipse Cardonæ Siciliæ Prorex cum classe ad periculum nauigauit. Leuia prælia multis locis facta. ad extremum ad Machomeram arcem collata castra: atque iusta pugna est dimicatum. cæso Artaldo filio, fusis fugatisque copiis, Leonardus Lembum ad litus nactus mari profugiens, cum in duas triremes Aragonias incidisset, à Villamarino classis Præfecto in Hispaniam deductus, Setabi in custodiam est datus. bona fisco addicta: oppidaq; omnia tum in Sardinia magna multaque, tum in continenti ablata. Oristanumque & Gotianum lege perpetua addicta Regibus, atque ad alios principatuum titulos adiuncta in tabulis publicus ab eo initio sunt. Pugnatum est ad quartumdecimum kal. Iunias victoria non modo in præsens læta, sed in futurum securitati fuit, ea insula penitus sub imperio Aragonio quiescente: de cuius possessione toties erat cum externis & cum domesticis, & tanta animorum contentione dimicatũ. Ferdinandum nondum Bæticæ rebus compositis, vxore grauida, duæ res in Carpetanos reuocarant necessario. Toletanus sanãdus erat, ne Lusitanũ denuo attraheret in prouinciam: quod facturus nunciabatur: Societates quas inter vrbes & oppida institutas diximus annis superioribus, ad latrocinia cædesque prohibendas, nouo conatu sanciendæ erant. quoniam fessi prouinciales magnitudine vectigaliũ, languebant: quæ alẽdis de cõmuni militib. indicebatur per capita, ne ingenuis quidẽ immunib. magno reip. cõmodo, quãdo nõ modo scelerũ licentiã cõprimerẽt, sed in magno vsu essẽt, belli q; gerebatur ea causa. Madriti cõuẽtus generales sũt habiti. In iis cõuẽtib. Societates in tres alios annos cõsensu

prorogatę sunt. De Toletano nõ idem successus fuit: suspicionibus quãuis detergẽdis data est opera, quia homini erat persuasũ insidias vitæ suæ factas. Soluto cõuentu vicinus Isabellæ partus Ferdinandum Hispalim reuocauit. Qua in vrbe oratores à Granatæ Rege missi eius verbis inducias, quæ inter vtranque gentem erant, concedi denuo postularũt. Negauit Ferdinandus nisi vectigali repræsentato, quod ab antiquo pendere essent soliti. legatis de ea re Granatam responsum à Barbaro Reges, qui vectigal pendissent, iam pridẽ esse extinctos: ea tẽpestate in ædibus monetariis Granatę, neq; aurũ, neq; argentũ cudi: sed lãceas, sagittas, acinaces cõflari. Offensus insolenti respõso Ferdinandus, parendũ necessitudini iudicans inducias tamen concessit. Reginæ maturo partu quarto kalend. Iulias Ioannes est natus, hora vna ante meridiem, in spem paterni auitique imperii: nisi eum Hispaniæ fata in flore ætatis inuidissent. Aragonius non rerum modo pondere, sed viuendo fessus Aragoniis moribus imbuendum nepotem ad se mitti postulabat: ac illud verebatur maxime à multo vsu cautus, ne fidei alicuius concreditus, quod superioribus annis factum in simili exemplo meminerat, occasio esset male sentientibus, res in Castella eius præsidio nouandi. Neque maior Aragonio contentio erat, de Cæsaraugustana Ecclesia. vacuam enim Ioannis Aragonii obitu, Aragonius Alfonso nepoti destinabat: quem Ferdinandus Cerueræ in Catalaunis susceperat furto. vitium natalium facile supplebat Pontifex Sixtus. ætatis veniam vt daret induci non poterat puero sexenni. Inter has contentiones vacuus diu pontificatus Ausię Dezpuchio Cardinali datus est, spe Aragonium Montesiæ Magistri, cui erat Cardinalis sanguine proximus, id meritis daturum. Non tulit ille tamen dolorem, adiunctis minis, atque in Cardinalis bona & cognatos grassatus, peruicit tandem annitente pręsertim Neapolitano Rege, cui multum Sixtus Pontifex tribuere erat solitus, vt ea Ecclesia Alfonso puero iure perpetuę administrationis daretur. nouum damnatumque exemplum inductum, vincẽte pontificiam constantiam Regum importunitate, in ecclesię iura inuadentium atque libertatem: quod semper accusabitur, & semper erit. Et erat ea tempestate moribus vsurpatum, ne Episcopi ecclesiis Hispaniæ darentur, nisi quos Reges postularent, nominarentque. Qua occasione paulo post noua cõtentio de Turiasonensi ecclesia orta est: cui Andrea Ferricio Cardinali defuncto, Pontifex Andream Martinum Episcopum dedit. restitit Rex Ferdinandus. vt Hispaniæ Cardinalis mutata sententia daretur, contendit atque peruicit. Controuersia finẽ accepit cum Raphaele Galeotto quarto post anno Conchensi ecclesię tum vacuę à Sixto Pontifice propinquo præfecto, effecit Rex eo amoto Alfonsum Burgensem regiæ conscientię procuratorem è Dominicano ordine Cordubensem Episcopum, rectorem Conchensibus dari Castellę in perpetuum, vt quos ipsi expediissent, ii Episcopi præficerẽtur, addita prærogatiua. Dederat etiam ante quatuor annos idem Pontifex Henrico Regi, ne externi homines amplius in Castella sacerdotia expectarent: de quo lis tandiu fuerat cum Romanis. Alfonsus in extrema ætate Palentinus Episcopus, suo ordini D. Pauli monasterium Vallisoleti construxit.

Inquisitores Castellæ dati. CAPVT XVII.

MEliori Hispaniæ fato, quod eatenus factum non erat, quæstionibus habendis aduersus religionis desertores, atque hæreticos, aliisque in veram pietatem criminibus vindicandis, certi iudices designati in Castella sunt, discreti ab Episcopis, (quorũ eę partes ab antiquo erant) Romani Pontificis auctoritate, & fauore Principum armati, Inquisitorum ab officio nomine. Morem in aliis prouinciis frequentẽ Italia, Gallia, Germania, ipsaque Aragonia, hoc demum tempore Castella est imitata. neque in studio impios conatus vindicandi, se ab vlla gente vinci passa est. auctor consilii Hispaniæ Cardinalis. Licentia superiorum temporum, multa in ea prouincia erant deprauata Mauris Iudæisque cum piis promiscue versantibus, nullo non commercii genere. Praua consuetudine vsuque non paucos è piorum numero infici necesse fuit: plures sacra Christiana, quæ susceperant patria superstitione abdicata, fide inconstanti, nullo vetante deserebant. labes Hispali maxime est grassata. in ea vrbe primum quęstionibus arcano habitis, de sontibus grauissimis pœnis vindicatum est. Nam maiori commisso delicto, igne post diuturnum carcerẽ & tormento necabantur. leuiori de causa, ignominia inurebatur familiæ perpetua. nõ pauci bonis publicatis æternis tenebris vinculisq; mãdati. Rubra crux obliquis radiis ac decussatim in crocea veste, quam S. Benedicti vocant, plerisq; data insignis, à cæterisq; discreta: vt essent documento & magnitudine supplicii terrerent alios. Quod vsu salutare extitit, graue initio prouincialibus visum est. Illa maxime: Parentum scelera filiorum pœnis

pœnis lui. Occulto accusatore reos fieri: neque cum indice compositos damnari. Contra quam olim factum erat, peccata in religionem vindicari morte. Illud grauissimum, adimi per inquisitiones loquendi liberè, audiendique commercium: dispersis per vrbes & oppida & agros obseruatoribus, quod extremum in seruitute credebant. Ita discrepantibus iudiciis, nonnulli mortis pœnam remouebant. cæterum suppliciorum acerbitates omnes complectebantur. In hoc numero Fernandus Pulgarius arguto atque eleganti ingenio. cuius extat de Ferdinandi Regis rebus gestis historia. alii quorum melior sententia fuit, qui fœdare religionem, & sanctissimas cæremonias mutare conati essent, eos frui vita & communi spiritu non putabant oportere: bonis & ignominia multandos videri, nulla filiorum cura. Præclare id legibus comparatum, vt caritas liberorum cautiores parentes reddat. Occulto iudicio tergiuersationes vitari: neque nisi de coniunctis aperte, aut confessis pœnas sumi. In multis sæpe antiquos ecclesię mores, prout res & tempora exigunt mutari: & maiorem licentiam maiori seueritate coercendam videri. Successus opinionem superauit. Ii iudices ne amplissima potestate ad quæstum sæuitiamque abuterentur, optimis legibus cautum initio. plures dies & maior rerum vsus adiunxit. Quod caput est, viri integerrimi atque sanctissimi ei muneri præficiuntur, ex vniuersa prouincia delecti: quorum arbitrio singulorum fortunę fama, salusque permittitur, disceptatque. Toti administrationi Thomas Turrecremata, tum quidem est præfectus, ex Dominicano ordine vir prudens doctusque, præcipua apud Reges gratia, quorum peccata per pœnitentiam expiare consueuerat, Segobiensi sui ordinis cœnobio præfectus. Auctoritas initio Castellæ finibus terminata, quarto post anno in Aragoniam transit, Gualbe & Ortesio ex eo ordine veteri instituto Inquisitoribus amotis. Ab eo competentibus locis, prout res erant, iudices delegati nullo statario tribunali. consequentibus annis supremus Inquisitor, quinque viris adiunctis, iudicia religionis maiora exercet in curia regia: vbi suprema alia tribunalia sunt, minora bini, terniue Inquisitores. Certa loca iis designantur. Nostra ætate Toletum, Concha, Vallisoletum, Calagurris, Hispalis, Corduba, Granata, Ellerena in Aragoniis Valentia, Cæsaraugusta, Barcino. A Turrecremata edictis proposita spe veniæ homines promiscuæ ætatis, sexus, conditionis ad decem & septem millia vltro crimina confessos memorant: duo millia crematos igne, maiori numero in vicinas prouincias fuga dilapsos. Ab hoc initio res in hanc auctoritatem creuit atque potestatem: qua nulla prauis hominibus toto orbe Christiano formidabilior est, reip. vniuersæ maiori commodo. pręsens remedium aduersus impendētia mala, quib. aliæ prouincię exagitantur, cælo datum. nam humano consilio aduersus tanta pericula satis caueri non potuit.

Aragonii obitus. CAPVT XVIII.

DIscessere Hispali Ferdinandus Isabellaque Assidoniæ Duce, & Gaditano Marchione eius vrbis aditu prohibitis. sic amotis factionum capitibus pax rebus reddita est. Lupus Vascus homo Lusitanus Moram cui erat præfectus ad fines Castellæ, Ferdinandi nomine occuparat. de ferendo auxilio actum. Ardebat Ferdinandus studio in Lusitaniam irrumpendi: id ad sanciendam imperii auctoritatem pertinere iudicans, si tantum audaciæ esse videretur, viriumq;, vt hostes in suis finib. bello implicaret, non modo illatū defenderet. Id neq; Aragonius pater, neq; prudentiores probarunt. quid enim haud magna spe in periculum suam salutem vocaret? quid de belli & rerū summa periclitaretur imperio fundato? Ergo ea cura D. Iacobi Magistro data est, adiunctis mille quingentis equitibus peditum millibus quindecim mense Augusto. quàm operæpretium apparatus maior: & Mora à Ioanne Principe Lusitano recepta, ii conatus præoccupati sunt. Castra Iulia in fide firmanda erant. Eo Ferdinandus & Regina vxor accesserunt Corduba obita. Quo tempore in Gallia ad Laudum in Cadurcis tertio Idus Septembris coniugium est institutum per oratores Fridericum inter alterum Neapolitani Regis filium, & Annam Amadei Sabaudi Ducis filiam. Nuptæ quoniam sorore Galli Regis erat nata, ab auunculo dos dicta, amplus in Gallia principatus. dum is redderetur, & donec auri pondus, de quo lis erat, ab Aragonio esset repręsentatū, pignoris loco Ruscinonēses & Ceretani. Perculit ea res Reges patrē & filiū: ac in Neapolitanū maxime iram accendit: ꝙ ea propinquitate Gallicam amicitiam Hispanę præferre videretur, atque principatum accipere quamuis oblatum, de quo ipsis cōtrouersia esset bellūque. Induciarū quę cum Gallo erāt tēpus exibat: & periculū erat, ne rediretur ad arma importuno vtriusq; gētis tēpore. nā Gallus Belgis magna ex parte occupandis districtus, alia contemnere videbatur. In Castella nondum res erant plane quietæ, Lusitano nouum bellum comparante, Metellini Co-

mite virili animo fœmina, & Alcantaræ militiç Clauigero alienatis. Camboa Hondarribiæ præfectus, & Almasani Archidiaconus Ferdinandi iussu cum Galli legatis, qui Baionç se tenebant, de fœdere agunt. Eorum diligentiam induciæ pace mutatæ sexto Idus Octobris, non aliis legibus, quam quæ ante belli tempus inter vtranque regiam ab antiquo fuerant, Aragonius etiam ea pace comprehensus. quo quid aliud quam ludibrium continebatur, non restituto, de quo lis erat, principatu? Cautum modo vt binis ab vtraq; parte iudicibus tum ea controuersia, tum aliæ componerentur. Publicam ex ea re Castellæ lætitiam duç res auxere: Henricus Ferdinandi propatruus libertati à Lusitano redditus Castra Iulia venit. Toletanus malo coactus (nam omnes reditus intercepti erant, & pleraque oppida ablata) tandem in Ferdinandi fide & potestate fore recepit, traditis tota ditione arcibus, vt regio præsidio tenerentur. Lusitanum Regem denuo in Castellam euocasse crimen erat. nouam hero veniam dari Tellius Archidiaconus Toletanus impetrauit, vir ea tempestate doctus & sanctus. Præterea venia propinquitatis quæ facta erat Lusitano, Romç à Sixto Pontifice abrogata: Ioannæque coniugio est illi interdictum. In quo maior ratio est habita Neapolitano Regi gratificandi, id conuitio expetenti, quam vt quibusdam videbatur, maiestatis atque constantiæ. Missæ de ea re literç pontificiç mense Decembri in Hispaniam. De rebus omnibus, ac de Gallica pace collocuturi Reges pater & filius Molinam atque Darocam venire parabant: cum Aragonium Barcinone morbus oppressit extinxitque ad quartumdecimum kal. Februarii die Martis principio anni
1479 Milesi. quadringentesi. septuage. noni. Corpus ad Populeti sepultum. inferias vt darent funusque curarent, regius cultus oppigneratus est: tanta erat pecuniæ inopia. Vixit annos vnum & octoginta, menses septem, dies viginti, vegeto semper corpore, & belli ac venationis laborib. par, animo viuido, magnitudine & varietate rerum gestarum, ac diuturnitate imperii magnis Regibus exæquandus. Extremam ætatem sugillauit amoribus puellæ, cui Franciscæ Rosæ nomen fuit, forma conspicua, libidinis auidus magis quam potens. Eam Iacobo Aragonio, quem Barcinone occisum diximus, vxorem destinabat. Testamentum decimo ante nono nuncuparat. In eo tum multa pie & prudenter, tum duo templa sanctitatis opinione celeberrima, in domicilium Hieronymiani ordinis conformari mandauit: D. Engratiç Cæsaraugustæ vnum vrbis muro coniunctum, in Catalaunis alterum, cui D. Mariæ Belpuchiæ est appellatio. Vtrumque filius prçstitit. Ad Aragonii regni hæreditatem nepotes Ferdinandi filii ex filia etiam, si mascula proles deesset, filiabus eiusdem præferendos sanxit. Sic sçpe ad Regũ arbitrium iura regnandi cõmutantur.

Eleonora Vasconum Regina. CAPVT XVIIII.

ARagonii obitu, vt erat necesse, & vt testamento eius cautũ erat, diuiso imperio, Ferdinando Aragonii accesserunt, Eleonora Princeps materno iure Vascõnũ regnum obtinuit, annum iam septimum viduata viro, eoque continuis & maximis ærumnis obnoxia. impiam ob cædem Nicolai Pompelonensis Episcopi nondum religione exoluta, gens in factiones scissa erat, meliori fortuna potentiaque partis Beamontiæ, Eleonoræ aduersç. Principum familiam atque animos Caroli Vianæ Principis & Blancç sororis iniuria peremptorum manes tot annos peruagati ad expetẽdas pœnas non quiescebãt, quamuis nullo sonte relicto. Sic Eleonoræ regnum breuissimum fuit, ne menstruum quidem. alioqui prole fœcunda fuit posteritate felicior quam vita. quatuor filios genuit, Gastonem natu maximum, Ioannem, Petrum, Iacobum, filias quinque Mariam, Ioannam, Margaritam, Catharinam, Eleonoram. De singulis pauca dicenda sunt: quoniam magnorum Principum ex iis stemmata texuntur. Gasto obiit, vti ante dictũ est, Francisco Phçbo & Catharina relictis. Ioanni Narbonis auro paterno redemptç vrbis principatus fuit: filii Gasto & Germana. ille cçde ad Rhauennam, hæc Ferdinandi Catholici nuptiis nobiles. Petrus literarum & pietatis studiis exculto ingenio, à Sixto Pontifice purpurç est honore donatus. Iacobus magno animo bellica munera exercuit coniugio liber: solutç veneris licentia nõnullos filios suscepit, neque magni in Gallia, neq; nullius nominis. Maria Guilelmo Montisferrati Marchioni, Ioanna Armeniaco Comiti Ioanni nupserunt. Francisco Britanno Duci, Margarita filiam enixa est Annam appellatione: quç dotis nomine paternum principatum in Francorum regiam intulit Caroli octaui, & Ludouici duodecimi vxor. Catharina Gastoni Fuxensi Candallç Comiti iuncta, duos filios genuit, filiam vnam, cui Annæ nomen, Hungariæ regnum fuit Ladislai Regis coniugio. Eleonora natu minima in minori ætate decessit, iam viro matura. Eleonora tantorum Principum mater, fracto laboribus corpore, animo molestia victo, pridie Idus Februarii decessit. Tudela initium

tium

tium regni, & vitæ finis fuit. Tafallæ Minorum ædem de suo extrui, testamento, eoque corpus suum & matris Blancę ossa Nieua, quod est oppidum non procul Segobia, afferri ac sepeliri mandauit. Imminutis, propter intestina dissidia, regni vectigalibus tanta inopia laborauit, vt nullo fortunæ subsidio aurum in ornatum ad alendam familiam venderet. Successit nepos Franciscus, cui à formæ venustate Phœbo cognomen fuit, vndecim annos natus. Imperium Magdalenæ matris & Petri Cardinalis patrui auspiciis, dùm ad iustam ætatem perueniret, vt in ea temporum labe prudenter est gubernatum. In Castellæ Rege parum præsidii fuerat: eoque ne nominato quidem in Eleonoræ testamento, eius iussu ad Gallum, vt natura etiam cogebat, aperte inclinare cœperunt. quod malo fuit, & vetusti regni ac nobilissimi opes breui euertit. Hęc in Vasconibus gerebantur. Quo tempore in Castella vetustate fixę de religione opiniones mouebantur. auctor Petrus Vxamensis, qui Salmanticę Theologicas scholas explicabat audaci ingenio prauoq; , librum vulgarat multis mendaciis fœdum: quorum vt hic numerus ineatur, non est necesse. In Romanæ Ecclesiæ maiestatem, & Pœnitentiæ sacramentum contumeliosus maxime, Romana responsa errori obnoxia affirmabat. Sacerdotes vim habere ad condonāda peccata, negabat: neq; à Christo Deo præceptum, sed ab hominibus inuectum Pœnitentiæ remedium, non incommodum tamen ad hominum prauitatem coercendam sanādamque. Toletanus Compluti, vbi multus erat, iussu Sixti Romani Pontificis viris doctissimis in conuentum euocatis, re diu multumque deliberata, impia placita reprobauit: auctorem nisi mutaret, anathematis ignominia notauit, sententia pronunciata ad nonum Kalend. Iunii. quam paulopost nouo diplomate Sixtus Pontifex ratam habuit. Ioannes Prexanus nobilis ea ętate Theologus, de scripto Petrum exagitandum suscepit iusto volumine, stilo rudi nempe eius ætatis, sed arguto, atque scholastico. De Villenæ principatu bellum erat. Chinchillam obsidentibus regiis, Villenius præsidio accurrit. obsidione soluta duo regii Duces Alarconius & Georgius Manricus à Petra Biatia, ille ad Albercam est victus, Manricus etiam nouo ad Canauetem commisso prælio, vulnere afflictus, ex quo aliquanto post decessit. crudelitas fati ei ingenio & ætati non debita. Excusabat Villenius in eo bello non contra fidem datam sumpsisse arma, sed necessitate regiorū Præfectorum insolentiam frænandi. neque cum Lusitano aut Toletano denuo consilia communicasse. quæ tandem excusatio valuit, ne quid in eum grauius decerneretur. Accidit in eo bello, vt regii, sex è captiuis hostibus laqueis suspenderent. Ioannes Berrius pro Villenio copiarum Dux è suis captiuis totidem sorte lectos ad simile supplicium rapi sanxit. In eo numero ne quidam, cui vxor & filii erant periret, minor natu frater & ipse captiuus magna contentione & lacrymis euicit, vt pro fratre vicarius substitueretur, grata superis victima, exemplum miserabile.

Castellam inter & Lusitaniam facta pax. CAPVT XX.

IN Beturia, quæ nostris Extremadura est, Ferdinandus & Isabella erant, quo tempore Aragonii imperii hæreditate aucti sunt, pacandis motibus intestinis districti, qui à Metellini Comite Beatrice Paciecha, & Alfonso Monroio Alcantaræ Clauigero fuerāt concitati. Illa maiori, quam pro sexu animo, quippe filium aliquot annis vinctum tenuerat, ac domo tandem expulerat, Emerita vrbe præsidio occupata, ne ea possessione caderet. filioque cogeretur comitatum restituere, iudicio paternam hęreditatem repetenti, arma corripuit. Clauigerum erepti iniuria (sic ille putabat) Magisterii sui ordinis, atque Ioanni Stunicæ dati dolor vrebat: multaque eius ordinis oppida armis occuparat. Pręterea bellum defendendum erat: quod à Lusitano omnium grauissimum imminere credebatur. Verum fessis omnibus, ac bello ciuili nihil esse miserius reputantibus, victoria nihil tristius, quæ ferociores homines impotentioresque reddit: cum multa victori eorum per quos vicit arbitrio facienda necessario sint, alienaque calamitate, saginandi sint socii periculi: de ineunda pace mentio iniecta: eo maiori Lusitanorum studio, quod ad Albuferam octo ab Emerita passuum millibus à Magistro Diui Iacobi insigni pugna victi fuerant, ad sextum Kalend. Martii. Pauci ex fuga Emeritam tenuerunt: quę in Metellini Comitis potestate erat. Beatrix Isabellæ Reginæ matertera, quæ Visei Duci nupta fuerat, Ioannis Lusitani Principis socrus, magna auctoritate, parique prudentia fœmina, curā conciliādi vtranque gentem suscepit. Eius molitionis exitum expectare longum erat Ferdinando, noui regni hæreditatem cernere cupienti, vbi multa turbata erant: vt Vasconum audacia fręnanda, qui in Aragonios fines irrumpentes, castella nōnulla temere munita ceperant, multamque prædam abigere non desistebant, conuentus Aragonii nullo noui Re-

gis consensu essent indicti. Neque id flagitium in ea gente ducitur. Ita se mores habent. Ergo pacis conditiones sanciendi cura Isabellæ coniugi demandata, & Alcantara municipio designato consensu, vbi cum matertera de rebus omnibus constitueret, Ferdinandus obito Guadalupeo Virginis templo, votisque tum solutis, tum nuncupatis, per Eulaliæ fanum, quod oppidum Toleto vicinum est, atque per Harisam & Calataiubam Cæsaraugustam regni caput, ad quartum kalend. Iulias inuectus est, celeberrimo apparatu, plausuque ciuitatis ad spectaculum effusæ. Senatus princeps Ludouicus Naia regium latus de more claudebat. Rex ipse lugubri veste, trabea mutata auro intexta, galeroque pari pulchritudine, equo vectus, sub vmbella vrbem iniit, inter faustas populi voces, felix, diuturnumque imperium comprecantis. Iurisdictioni data opera. quicunque se iniuria læsos existimarent, iis facilis ad Principem aditus erat. Inde Barcinonem itum est. De Ruscinonensibus & Ceretanis ad ditionem reuocandis actum, inani tunc conatu, quoniam rei perficiendæ nondum maturitas venerat: & appropinquabat tamen. Iudices tantum quatuor, cum potestate omnes controuersias finiendi Regum Galli & Aragonii, sunt designati. Valentia petita. par locis omnibus lætitia celebrata. Noui tumultus extabant. Semenus Vrrea Biotæ Vicecomes, Iacobum Pallasium Cheluæ Vicecomitem & vxorem improuisa vi ceperat, Cheluam & Mansaneram oppida sui iuris facta obtendens. quod iudicio obtinere promptum erat, irritatis audacia iudicibus perdidit. Agente Rege in præsenti arma sunt posita. in annum tertium controuersia tenuit. Pro Iacobo Pallasio in causa est pronunciatum. Iisdem diebus Isabella & Beatrix, Alcantaræ vt placuerat, collocutæ inter se, has futuræ pacis conditiones scripsere. Vt Lusitanus Castellæ Regis appellatione & insignibus abstineret: idem de Lusitaniæ faceret Ferdinandus. Ioanna Princeps nuberet Ioanni Ferdinandi filio, cùm primum ad iustam ætatem peruenirct. Si is sui arbitrii factus recusaret, centum aureorum millia mulctæ nomine penderentur. Ioanne liberum esset virginem sacram induere, si mora coniugii longa videretur. Alfonso Lusitani nepoti Isabella Ferdinandi filia iungeretur. Castellæ nobilibus ne ad res turbandas perfugium in Lusitania foret. Extima Africæ litora nauibus explorare, aperireque Lusitanis Principibus nullo obsistente, ius proprium fasque esto. Eas conditiones ratas fore, designati obsides sunt, Ioanna ipsa Princeps, Isabella Ferdinandi filia, Alfonsusque infans Ioanne Lusitano Principe natus, in Beatricis potestate futuri oppido Mora. Adiunctæ à Lusitano ad Castellæ fines quatuor aliæ arces fidei datæ pignus. Sic arma consensu posita: quæ tandiu viguerant, præcipuo vtriusque gentis incommodo, maiori Lusitanæ. Octobri mense ob ea quæ feliciter acta fuerant, superis decreta vniuersa Hispania supplicia. vtraque natio trepida antea & solicita de belli euentu, læta agere: meliorem spem animis agitare: de Beatrice fama præclara esse. Ferdinandus ea lætitia Valentiæ nunciata, Toletum accurrit: vbi fine anni Isabella coniux clarior quam antea atque nobilior pace suo commodo facta, eius aduentum morabatur. Nouum gaudium Regibus ortum. nouam Isabella prolem peperit, octauo idus Nouembris: cui Ioannæ nomen fuit, paterna auitaque regna superi destinabant. Præterea aliquanto post, Ioanna Princeps speciе honoris obiecta, ludibrio se haberi cernens, Conimbricæ in Diuæ Claræ vestem mutauit: sacratæque virginis officium susceptum necessario, ad multam ætatem egregie præstitit, pertæsa rerum humanarum inconstantiæ varietatisque. & nihilominus Isabella Alfonsusque infantes, in Beatricis vt conuenerat, potestatem sunt contraditi, obsides reliquarum conditionum pacis. Metellini Comes, Alcantaræ Clauiger ad officium vltro reuocantur. Idem alii Castellæ nobiles faciunt, præsidium firmissimum Lusitanæ causæ, Villenius etiam in gratiam mutatis prioribus conditionibus receptus est, principio anni Millesimi quadringentesimi octogesimi.

1480 Scalonam Belmontiumque retinuit, Villena, Almansia, aliaque oppida Villenæ contributa, quæ contra eum arma sumpserant, Regibus cessere. & erat stultum sine vllo laboris effectu conari: dum veteres spes captat, de iis quæ erant reliqua periclitari. Imminutis Villenii opibus potentiaque, firma concordia fuit. Renatus Dux Andegauensis non modo aduersis rebus, sed etiam longa vita nobilis, mense Ianuario extinctus in Gallia est, ad vitæ finem se Aragoniæ, Siciliæ, atque Hierosolymæ Regem nominans, inani appellatione, præterea prouentu nullo, ne spe quidem, amissa recuperandi. Hæredem testamento reliquit Carolum fratris Caroli filium ex asse. Renato Lotaringio suo ex filia nepoti, Bari Ducatum legauit, quem satis amplum in Gallia obtinebat.

Lusitani Regis obitus. CAPVT XXI.

TOleti generales conuentus agitati omnino frequentes. voces liberæ fuerunt, ac plenæ expostulationum. nobiles in tenuiorum fortunas grassari populi conquerebatur: eorum auaritia regiũ ærarium exhaustum, occupata vectigalia, imperari noua indies magna prouinciæ calamitate. remedium excogitatum. Dati in causa iudices, ab Henrico Rege factas imprudenter donationes, aut temporum necessitate extortas, iniustas fore pronunciarunt. Nobilium audacia coerceri nondum poterat, neque iudicia restitui magnopere labefactata. Mense tantum Maio omnes ordines sacramento adacti Ioannẽ Regum filium post eorum fata Castellæ Regem fore. ad sanciendam maiestatem, imperiumque stabiliendum id pertinere visum est, dubiis prouincialium voluntatibus ea religione sanandis, confirmandisq; in fide. Sic rebus in Citeriori prouincia compositis, Medinã Campestrem atque Vallisoletum itum est. Iis locis regiæ seueritatis nonnulla exempla constituta, fontibus vindicatis viris nobilib. Magnitudine supplicii deterriti alii. Calæci imprimis, vbi vis eius mali vigebat maximè, feroci homines ingenio, Lucus, Auria, Mindoniũ, Biuerum, atque Brigantinus portus imperata facere recusabant. Ferdinandus Acunia, & Garsias Chinchilla iurisperitus eo missi, conuentu gentis Compostellæ habito, Petro Pardo Marescalo, aliisq; factiosis è nobilitate interfectis, latè terrorem vniuersis incusserunt. sic imperii maiestas in ea prouincia sancita est, legibus & magistratibus vetus auctoritas ex longo interuallo reddita: quamuis Ferdinando Rege absente, atque in extremos Catalaunos hac occasione profecto. Mahumetes Turcarum Imperator, cursu tot victoriarum ferox, Rhodum insulam firmissimum ea parte piorum nationis propugnaculum, è mari classe, à terra positis ad vrbem castris impugnandam suscepit. Tres ibi mẽses frustra consumpti. geminę à Neapolitano Rege onerariæ missæ, commeatus affatim & recentẽ militem ad obsessos cum intulissent. irrito Turcæ conatu cum classis parte Apolloniam Macedoniæ vrbem tenuerunt Adriatico sinui imminentem vicinamq; Apulis. Ea classe Acomates Satrapes prouectus, in Italia Hydruntem expugnauit Idibus Augusti. nemini armato inermive pepercere barbari. Excursiones tota Apulia faciunt, ferro flammaq; sæuiunt. Ingens terror ostentatus reliquæ Italiæ, sed & remotis nationibus Reges incitauit, vt coniunctis viribus oriens incendium comprimerent. A Ferdinando Gonsaluus Beteta in eam rem ad Sixtum Pontificem legatur, haud satis tunc nostris rebus æquum: q. multis antea argumentis perspectum, recens confirmarat, Carrillio Toletano Præsule Legato in Hispania creato, nullo Regis consensu. Sed Principes antea dissidere inter se solitos, periculi nunc societas iunxit. misso denuo Barcinone Io. Margarito Episcopo Gerundẽsi ad Italiæ Principes mense Februario anno M. quadrin. octoge. primo per causam consti- 1481 tuendæ societatis, classem instrui curat, nauigiorum maiorum minorumq; quinq; & triginta. Idem Lusitanus facit, viginti nauibus comparatis. serius tamen opinione cũcta procedebant: Alfonsusq; Calabriæ Dux iunctis Italiæ viribus ægrè in iustam obsidionẽ barbaros compulit. Mors Mahumetis nunciata fregit animos, extincti Nicomediæ in Bithynia ad quintum Nonas Maii. Turcæ incolumitatẽ pacti, quinto obsidionis mense vrbem dediderunt. Eorum partem Calabriæ Dux retinuit ad mille quingentos, quorum opera vteretur aduersus Florentinos: à quibus barbaros in Italiam fuisse euocatos rumor erat. multis suspecta fraus Alfonsi ea fingẽtis: & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Mahumetis obitu, Byzantii graues tumultus extitere. alii Baiazetem præferebant defuncti filium natu maximum: pars Gemen natum patre eodem iam Augusto ad imperium vocabant. A Baiazete victus frater ad Prusiam Bithyniæ, primum in Ægyptum, deinde Rhodum aufugit. Rhodii honorificentissimè exceptum cultumq;, multis expetentib. Principibus in Galliam transmisere, gratum Ludouico Regi donum. In Aragoniis Lusitanisque auxiliis parum opis fuit, post deditam Hydruntem appulsis ad ea litora nostris classibus. & erant Regibus noua impedimenta nata, alienissimo reip. tempore Ferdinandus districtus conuentu, qui Calataiubæ est habitus, ad quem Isabella Regina viri iussu Ioannem communem filium adduxerat, Alfonso maris Præfecto & Petro Velasco Magistro equitũ, rerum in Castella cura commendata. Ab ea gente sacramentum acceptum hæredẽ paterni imperii futurum, cæremonia peracta ad quartũ Kal. Iunii. idem factum Barcinone aliquanto post. Ferdinandum tantis rebus perficiendis intentum, noua de Vasconũ regno cura solicitauit. Petrus Cardinalis, & Iacobus pueri Regis patrui, Cæsaraugustæ dato senatu, gentis calamitates accurata oratione explicarunt. à factiosis vrbes & oppida occupari: à Beamontiis Pompelonem, ab aduersariis Stellam, Sanguessam, Olitum. Regiã maiestatem ad inanem appellationem redactam. pupilli, imbecilli, ac propinqui Regis cala-

mitate moueretur. Ludouicum Lerini Comitem impotenti audacia virũ in aduerſarios cæde, incẽdiis, direptionibus graſſari. Petrum Nauarram, & Philippum Petri filium Vaſconum Mareſcalos fraude peremiſſe. Defuncto Petro Peralta Magiſtro equitum, eo honore occupato ferociorem euaſiſſe. Ex immanis cupiditatis faucibus reliquam remp. eriperet. In Troilo Carrillio Peraltæ genero, ad quem cæteræ opes ſoceri dotis nomine redierunt, haud ſatis virium erat ad reſiſtendum ęmuli audaciç. vnus vniuerſis plus poterat publice priuatimq;. Pollicetur Ferdinandus ſibi Franciſci Regis res curæ fore. mittit cũ iis Principibus idoneos viros, qui eius verbis tumultuãtes, modeſtię monerent: obſequiumque Regi ſuo debitum commendarent. Taſallę gentis conuentu indicto, mandata ii expoſuerunt. negant illi communi conſenſu factum, quominus Regi liber eſſet ad regnum aditus: paucorum tantum temeritate impeditum. Veniret modo, daturos operam, ne aliquod officium à ſubditis populis deſideraret. Gratum id reſponſum fuit. de Rege Pompelonem deducendo conſilia cum Ferdinando communicata. armato viſum: ne in tanta rerum colluuione maieſtas ludibrio eſſet. Regem Luſitanum iiſdem diebus mors oppreſſit, Sintræ in quo conclaui erat natus ad quintum Kal. Septembris. Corpus ad Alitubarrotam tumulo eſt illatum. Gentis imperium Ioannes eo nomine ſecundus à morte patris ſuſcepit, ab animi præſtantia, & rerum geſtarum gloria cognomento Magnus. Graues ſimultates cum Caſtellæ Principib. per totam vitam, quas pater ſimplicius, ipſe callidius eoque implacabilius exercuit. Odium in proceres vertit: quos Caſtellæ reb. fauere ſuſpicabatur, vti mox eſt explicandum. Clementia, pietate, ſeueritate in ſontes, ingenio ſublimi atque præſtanti, expedita memoria atque tenaci, cæteros ſua ętate Reges exæquauit: multos etiam vicit. Eius illa vox fuit: Imperium prudentes Principes accipere, aut facere commercio perpetuo hominum in omni ſapientiæ parte præſtantium: quales in aulis Principum ardenti ingenio verſantur. & qui cum Principibus loquuntur, ii accurata prudentique oratione, quę dicunt ſeque probare illis conantur.

Trium Principum funera. CAPVT XXII.

TRibus annis totidem Principum funera continuata ſunt. Maſſiliæ Carolus Andegauenſis obiit fine huius anni, hęrede ſcripto Gallo Rege. Quantum id turbarũ & tem-
1482 peſtatum in Italiam concitabit? nobiles ſanè principatus Andegauenſis atque Prouinciæ ei Regi acceſſerunt. Conſequenti anno Mille.quadrin.octoge.ſecundo Alfonſus Carrillius Toletanus Archiepiſcopus ipſis kalend. Iuliis, annis grauis, viuido ingenio, eoq; non ciuilibus modo, ſed etiam militaribus muneribus idoneo: à quibus tamen neceſſitate magis temporum, iraque, quam voluntate abſceſſerat. Tumulus defuncto Compluti, vbi extremam ætatem melioribus ſtudiis propagabat, in D. Franciſci, quod ipſe monaſterium conſtruxerat, conſtitutus eſt ad aram maximam. Troili filii extincti conſequentibus annis coniunctum ad læuam ſepulchrum, incontinentiæ paternæ fœdum monimẽtum, Ximenius Cardinalis remouendum ab oculis multitudinis, atq; in monaſterii exedram vbi conuentus monaſterii ſunt, transferendum curauit. Ad Troilum eiuſq; filium Alfonſum, qui in Vaſconibus Magiſter equitum fuit, Falcis Marchiones generis originem referunt. Carrillii Præſulis æmulus Hiſpaniæ Cardinalis, Reges in Aragoniam ſecutus Toletanam Eccleſiam regẽdam ſuſcepit, vir magnus, maiorum gloria non magis, quam ſuis virtutibus clarus. Ea meritis gratia eſt habita, perpetuæque iuuandæ reipub. voluntati. Enecus Manricus Giennenſis Epiſcopus in eius locum Hiſpali Præſul eſt datus. In Vaſconibus nouum gaudium maiori luctu mutatum. Franciſcus Rex ex Gallia, vbi ſe tenuerat, ob graues & diuturnos Vaſconum motus, tandem vt erat conſtitutum, matre, patruis, atque pleraque ex vtraque gente nobilitate deducentibus. Pompelonem delatus, atque inſigni plauſu atque apparatu exceptus, in eius vrbis templo primario, regio inſigni deſumpto tertio Non. Nouembris Rex eſt proclamatus: in ipſo ætatis flore quindecim annos natus, formæ dignitate, venuſtateque conſpicua, indole virtutum omnium præſtanti. Beamontios Agramontioſque inuidioſa exitialiaque nomina compellari capite ſanxit. Ludouico Lerini Comiti vt Magiſter equitum eſſet confirmauit. Larragam aliaque oppida adiunxit hominẽ pręualidum promerendum blandimenta, Rex bonis artibus, bonoq; conſilio popularis. Prouincia luſtrata, ſublata maleficia, auctoritas reſtituta magiſtratibus. cura poſteritatis ſuberat. A Ferdinando Rege Ioannæ filiæ ſponſus deſtinabatur. Gallus auunculus Ioannam alteram pręferebat, quamuis in Luſitania virginẽ ſacram Caſtellæ regni ſpe dotali, Gallicis armis recuperandi. Magdalena Vaſconis mater fœmina ambitioſa ad Gallos propenſa, eo magis cõſilio probato, vimque aut fraudẽ verita, au-

ctor

ctor filio extitit, vti Galliam repeteret: vbi ampla ditio erat. Vix eo delatũ mors oppressit ad D. Pauli fanum tertio Kal. Februarii, anno salutis Millesi. quadringentesi. octuage. tertio importuna inuida tristisque. 1483 Sic adolescentiæ flos quasi ventorum turbine decussus, occidit, cum primos honores ostentaret. Corpus Lescare sepultum est, Bearnæ vrbe. Soror Catharina Vasconum regnum suscepit, vt opus erat: initoque in Gallia coniugio imperium ad Gallos transtulit, neque diuturnum neque felix: Excepere varii rerum motus, multiplices hominum conatus, temporum conditio misera: qualem fuisse fides est, puella in minori ætate, regni hęrede matre in Gallia orta, eoque à rebus Hispaniæ auersa.

Coniuratio in Lusitanum Regem. Caput XXIII.

IN Lusitania Ioannes Rex coniuratos in suũ caput proceres suppliciis vindicabat, comparatum parricidium multorum sanguine expians. Mores asperiores, seueritas iudiciorum, ad hæc linguę procacitas nobilitatem alienarat: atq; illud maxime, q̃ contra Maiorũ morem in regulorũ ditione iis inuitis lictores regii sontes plectere non dubitarent, Regis fauore & præceptis insolẽtiores. Irritati proceres iniuria, in commune consultant: armisque decernunt, si foret opus, vindicandam libertatẽ, & iura maiorũ meritis data. Duo Duces regia nobilitate, opibus validi, Ferdinandus Brigantinus, Iacobus Visei, cõiurationis capita erant. hos multi alii sequebantur, Montis maioris Marchio, Fari Comes, Brigantini fratres, Garsias Menesius Eboræ Episcopus cũ fratre Ferdinando, Lupus Alburquerquius Penamacoris Comes. Atrocis conspirationis indicium hac occasione factum est. Cõuentus gentis Eboræ à nouo Rege habebantur, omnino frequentes. In iis conuentib. tũ alia præclara sancita sunt, tum procerum libertas astricta lege, ne impune popularibus nocerent: neque plus legibus & æquitate possent. Conquerebatur Brigantinus, datam maioribus auctoritatem, violandam non videri. veteres schedas excuti mandat, Regumque diplomata Brigantinis Ducibus data. Inter eas schedas Lupus Figueredus rationum Magister inuenit tabulas, quibus cum Castellæ Rege inita consilia reipub. exitialia constabat. Eas clam desumptas ad Regem perfert. quibus ille cognitis dissimulare iubet, & exemplo transcripto, vnde acceperat, referre tabulas. Accidit vt Regina ex maturo partu decumberet Almerini primo vere ipso anno huius seculi octuagesimo tertio. Eius inuisendæ & confirmãdæ studio frater Visei, & sororius Brigantii Duces accedunt. splendide accepti abs Rege, atque omni comitate culti, die quodam, facto sacrificio, Brigantinum secreto in hunc modum Rex alloquitur. Dux amice. Sacris operati & ad sanctissimas aras verissima loqui, certo tibi persuadeas velim. Consilia contra nos cum Castella agitasse, neque tibi honesta, neque debita nobis, manifestus cum sis, vix credo tamen, tanta superiorem gloriam & merita, ignominia fœdasse. Quanto hæc cum dolore loquor? Sed quid quid id est tamen, perpetua obliuione delere fixum animo habeo: atque cum offensa beneficio certare: nouisque honoribus cumulare mutantem modo, nobiscumque sentientem: quem Deus huius imperii sceptra tenere voluit: te proximum potentiæ & auctoritatis locum occupare, opes regiis æmulas, coniugio certe parem, cum duas sorores habeamus vxores. Quis tanta vincula amicitiæ disrũpat? aut à quo expectare possis ampliores honores? Excæcauit mentem dolor nimirũ. sed si quid in nouo regno offensum est mutabitur. si à lictoribus nostris aliqua irrogata iniuria, exemplo patientiæ debuisti prælucere aliis. etiam ego cum me docueris, errata libenter emendabo. Ad tuendam remp. non consilium tantum à te expecto, sed arma. Quod vt eo studio, quo opus est facias, te rursus cupio exoratum. Commouit Brigantini Ducis animum oratio Regis. Ne faciles criminationibus præberet aures obsecrat. Se haudquaquam maiorum gloriam perfidia obscuraturum. Acceptis iniuriis maiora beneficia fuisse. Procul tantum facinus superi auerterẽt. Ne cogitasse quidem tantum nefas. Si falleret, dira caput suum imprecatione execratur. Sic à colloquio discessum est. Rex Scalabim abiit, Duces in suæ ditionis oppida haudquaquam mutatis animis. Ferdinãdus Talauera ex Hieronymiano ordine Prati Prior, Castellæ Regibus à sacris confessionibus in Lusitaniam legatus, vt cõmuni consensu firmato fœdere obsides reciperent, obtinuit. In veteri fœdere id mutatũ tantum est, vt Alfonso Lusitani filio Ioanna nuberet Ferdinandi Regis filia minor, ætate simili aucta dote. Extremo mense Maio Isabella ad parentes in Castellam missa, ad Lusitanum Alfonsus puer. Redeũtem ad patrem officii causa Brigantino prosecuto, Eboræ, vbi curia erat, iniiciuntur vincula. Nouo indicio cognitum erat, Petro Iusarte internuncio, cum Castellæ Rege vetera concilia repetita. Id Gaspar Iusartes Petri frater indicauit Regi: pro quo officio consequenti tempore honores vtrique fratri habiti sunt: Petroque

Arroiolium oppidum datum est. Dicta causa Brigantinus maiestatis lege, capitis supplicium subiit ad decimum Kalend. Iulii. cęteris documentum datum est, res nisi magno discrimine magnoque motu non nouari, ipsis etiam persępe oppressis auctoribus. Idem supplicium de sex aliis nobilibus Lusitanis, qui in parte coniurationis erant, sumptum est. Magister equitum cum aliis præceps è prouincia exturbatur. Brigantini fratres celeri fuga se è periculo eripuerunt. Filii Philippus, Iacobus, Dionysius à matre Isabella in Castellam amandati, quam primum tristem nuncium accepit, virum esse captum. Ex iis Philippus in Castella obiit. Iacobus rediit in Lusitaniam venia accepta. Dionysius Lemosii Comitem in Castella duxit. Visei Ducem ætas tutata est. Proxima die à Brigantini supplicio verbis modo castigatum Rex, atque ferme periculo exanimatum incolumem dimisit. Nihil neq; seueritate priori neq; noua clementia, animi coniuratorum mouentur. clanculum inter se conuenientes, temporum conditionem conqueruntur seruituti proximam. In paucorum potentiam, ius ditionemque concessisse: reliquos vulgus esse sine auctoritate gratiaque: Brigantinum quoniam ea ferenda nō putasset, capite pœnas soluisse. Eius exemplum ad singulos posse recidere. Quæ quousque patiemur viri Principes? nisi prauos conatus insigni aliquo facinore occupamus, omnib. simul pereundum est. Quin cædem cæde expiamus? & tyranni sanguine, optimi atque innocentis Principis manibus parentamus? Id communi sententia decretum. Rege sublato Visei Duci gentis imperium destinatur. Ingens cœptum, pertinax conatus, fœdus exitus. dum tempus rei perficiendæ expectatur, detecta Regi coniuratio est. Erat Diegho Tinoco soror Eborensi Episcopo stupri consuetudine familiaris. ea cognitum periculum fratri denunciat: ille Regi Setubale in oppido in veste Franciscana, quo indicium esset occultius. Idem Vascus Coutinus renūciauit, cuius frater Guterrius Coutinus coniurationis factę particeps erat. Vasco indici post depulsum periculum Borbæ Comitatus, Stremotiūque præmium fuit. Regresso forte in agrum vicinum Rege, vt templum inuiseret opinione sanctitatis prętans, adsunt coniurati mutua fide læti: cuius documentum tot diebus fuerat silentium seruatū. Templo egressum perimere parabant. sed fortuna Regis & Fariæ cubicularii diligentia protexit. Ad aurem denunciato periculo, cum coniuratos comiter appellasset, furorem illi continuerunt. Ad suburbium oppidi mareq; templum alterum est Antiquæ Virginis nomine. In id Rex dissimulanter ingressus, dū plures aulici cōuenirent ad præsidiū moratus est, cū Vasco Coutino de industria producto sermone. Grauis erat cōiuratis mora, solicitis ne ex tanto numero aliquis fidē mutaret. Dies is Veneris erat sexto kalend. Septemb. cum Rex vitato periculo, Visei Ducem Palmela, vbi cum matre euentum morabatur, venire ad se iubet, confictis aliis causis. Pertinax est animus, quem ingens spes deuouit. in tanto quamuis periculo Regem adire non dubitat. Iussum in cœnaculū ascendere paucis pręsentibus adacto in pectus pugione peremit. Illud modo fatus: Ito Brigantino renūcia coniurationis exitū ab ipso inchoatæ. Erat is viginti annos circiter natus. mathematici gentis imperium quasi ex astrorum inspectione denunciarant, genus hominum fallax & vanum: cuius in omnibus nationibus mendacia viguerunt, vigebuntque. Emanueli occisi Principis fratri omnia, quæ ille habebat, continuo sunt data: vno tantum principatus nomine mutato, vt Pacis Iuliæ Dux vocaretur, imperatum. Huic numina imperium gentis destinabant. quod sphęra orbis similitudine clypeo adiuncta temerè, portendisse visa est. Diegho Syluæ eius pędagogo institutionis præclarę præmium fuit oppidum Portalegre Comitis nomine. E coniuratis aliis, nonnulli capti, Eborę Episcopus cū fratre Fernando Menesio & Guterrio Coutino. maior pars in Castellam aufugit vagi, inopes, atque mœrore oppleti. Is finis tetræ cōspirationis fuit, ea merces. Iisdem diebus Ludouicus Galliæ Rex ad tertium Kal. Septembris in suburbano Turonum nemore decessit, postremis testamenti tabulis mandans Ruscinonenses & Ceretanos veteri Aragonii imperio restitui. Successit Carolus filius tredecim annos natus imbecilla valetudine. Pater Ambasiæ educandum curauerat, præter domesticos ministros, ceteris omnibus eius visendi, conueniendique potestate sublata, ne Latinę quidem linguę præceptore dato, illud si sciret satis fore dictitans: Qui nescit simulare, nescit regnare. Verum longius prouectam narrationem retro reuocemus opus est, in Castellamque referamus nouo facto principio.

Libri vigesimi quarti Finis.

IO. MA-

IO. MARIANÆ HISPANI, E SOCIETATE IESV, HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXV.

Belli Granatenſis initium. CAPVT I.

INITIVM nouæ narrationis, ſuſceptiq; operis optata metá bellum Granatenſe erit: quod Regum Ferdinandi & Iſabellæ auſpiciis ductuq;, decem annis geſtum eſt, plenum variis caſibus, atrox prælis, ſucceſſu lætum fauſtumque Hiſpaniæ, piorumq; nationi vniuerſæ, barbarorum imperio ab ſtirpe conuulſo: quod ſeptingentis amplius annis, ea parte ſteterat in Hiſpania, magna noſtræ gentis ignominia probroq;. Terram è propinquo cernentibus, longa, ac difficili nauigatione iactatis detur occupare portum: & confirmatis ingenii virib. labori finem imponere. Cōcedite Superi votis parem facultatem. Bæticam inter & Carthaginenſem prouinciam Granatæ regnum iacet, vtriuſque prouinciæ pars, ambitu colligens ſeptingenta paſſuum millia, maiori longitudine, latitudine impari. Arunda enim Oſcam ducenta & quadraginta millia, Cambilc Almunecarem vſque centum millia numeramus. Murciæ regnum, hoc eſt, veteres Conteſtanos ab ortu Solis terminum habet, à meridie Mediterraneum mare, ad Occaſum ſeptentrionemque, aliis Bæticæ regionibus clauditur. Lætiſſima cæli ſoliq; facies eſt. agri omni fertilitate terræ inter primos Hiſpaniæ conſpicui. Ipſi montes, quib. regio magna ex parte impedita eſt, aquis manantibus irrigui idoneique culturę, mites arbores alunt, perpetuaque viriditate amœni ſunt. vnde aeris temperies hyeme atque æſtate, corporibus imprimis ſalutaris, præſertim qua parte regni caput vrbs Granata ſita eſt, in paucis nobiliſſima frequentiſſimaque. De cuius nomine vniuerſæ prouinciæ appellatio facta eſt. ipſi ab ſpelunca longiſſima ad Alfaharium pagum pertinente: vbi arcanis olim ſacris, & damnatis artibus incolas operatos fama eſt. Gar enim Arabum lingua ſpelunca eſt: & ex Nata Syriæ vrbe, ſic aiunt, aducti à Tariffio milites, oppreſſa Hiſpania iis locis fortunarum ſedes collocarunt. ab vtraq; voce Granatæ vocem conflatā maiori prudentia & eruditione auctores affirmant. alias notationes nominis afferunt alii. Sed chartas inficere, & abuti patientia, non eſt neceſſe incertis originibus & opinionibus commemorandis. Sanè eo tractatu vrbes quatuordecim erant, municipia ſeptem & nonaginta, quo tempore poſtremo bello petiti, oppreſſique Mauri ſunt. in eo numero Almeria, Malaca, Guadixium, quæ Plinio Acci eſt, maiori frequentia & nobilitate celebrantur. Belli cauſæ ab antiquo multæ extabant. Maurici nominis inuidia, diſcrepantes de rebus diuinis opiniones, regnum iniuria in Hiſpania conſtitutum, retentumque diu, pudenda ignominia nominis Chriſtiani, multæ & graues inter vtranque gentem iniuriæ: quod fere finitimis regnis accidit. Reliquias eius gentis ad Hiſpaniæ angulum redactas, noſtrorum Regum imbecillitas texit, prouincia in plures principatus diſtracta, fatali inter Principes diſſidio, nullo communi conſenſu: vt fere tantum de publicis damnis ſentimus, quantum ad priuatas res pertinere putamus: religionis amor parum mouet, prę cupiditate iniurias vindicandi, proferendi imperium. Si quando præclari conatus extabant, Africæ vicinæ vires opponebantur, vnde certa auxiliorum ſpes erat: ſæpeque torrentis inſtar ſeſe numeroſæ Afrorum copiæ infuderunt in Hiſpaniam rapidæ, feroces, formidabileſque. ſic factum, vt impiæ gentis imperium non toto triennio conſtitutum, tandiu ſteterit. ſic cælo viſum. noſtræ gentis peccatis iuſtiſſima ea merces fuit. Superis irritatis, atque nolentibus, inanis conatus omnis fit: placatis cuncta proſperè cadent: vti ea tempeſtate accidit. Quæſtionibus de religione conſtitutis, magiſtratuum auctoritate fundata,

quæ fluxa eatenus fuerat,iniuriis,latrociniis,cędibus vindicatis,continuò nouum lumen affulsit. Rebus numine propitio, prouinciæ viribus confirmatis excisi,oppressiq; Mauri sunt. Ad veteres belli causas noua accessit. Zahara munitum opere oppidum Arundam inter & Assidoniam situm nostrorum ditione tenebatur,à Ferdinando Ferdinandi Regis auo captum de Mauris,vti superius est demonstratum.Præsidio præfectus Fernãdus Sahauedra,vt in nullo tali metu securus, parum erat à milite & commeatu paratus. Id Regem barbarum Albohacenum non latuit.cum suorum manu nocturna vi,improuiso ad-
1481 uentu oppidum capit ad sextum Kalend.Ianuarii,ineunte anno Millesimo quadringentesimo octuagesimo primo. & erat nox opportuna conatui, imbrium & ventorum tẽpestate turbida: oppidanis res trepidæ,metus ingens,repentinum malum. Pecudum instar trucidantur,quicunque armis resistere ausi sunt. aliorum greges munito oppido præ victoribus aguntur Granatam,nulla commiseratione ætatis,sexus,aut conditionis. Graue id detrimentum visum est, neque ferenda contumelia. nonnulli vt in malis lætabantur iniectam necessitatem recentes & veteres iniurias vindicandi,impiæ gentis exitio.Ferdinandus & Isabella Medinæ Campestris, vbi nuncium rei gestæ acceperunt, præfectis limiti & vicinis vrbibus mandant,se se ad bellum comparent:nihilque de diligentia & vigilantia remittant:alienę calamitatis exemplo cautiores sint: nullam barbaris fidem esse sanctam.Excusabant illi indiciarum tempore latrocinia vtrosque in alteros exercere consueuisse:prædas agere: carpere oppida,triduano modo conatu,nullisq; in obsidionis formam iuxta positis castris.Ea licentia,parique fiducia Castellarium atque Olbera tentatur
1482 à Mauris principio anni proximi Millesimi quadringentesimi octogesimi secundi. Nostri nouis identidem prouocati malis vindicare parant. Magna militari manu contracta, qua parte irrumpendum in fines hostium sit, deliberatur: cum cognitum est Alhamam oppidum iniuriæ opportunum fore,exiguo pręsidio,imbecilloque,raris vigiliis. Id Dieghus Merlus Vrbanus Hispali prętor, cui rerum & belli summa erat à Ferdinando Rege commendata,cum Roderico Pontio Marchione Gaditano communicat. auiis nocturnisque itineribus aduolant.sequebantur equites duo millia quingenti,pedites,ad quatuor millia.Trinis castris ad vallem peruenitur,locis paulo superioribus circũuentam.milites itinere fessos docent duces,Alhamam non amplius duobus millibus passuum abesse. docere eos libenti animo pati reliquum laborem,dũ Mauros vindicent, perpetuos Christiani nominis hostes:præterea prædam ostentant.Ex omni copia trecenti delecti præcedunt nocte intempesta: omnia quieta esse in arce considerant. Admotis scalis in muros conscendunt. primus Ioannes Ortega : deinde Ioannes Toletanus ciuis , & Martinus Galindus præcipua milites audacia. vigiles somno sepultos perimunt, aliisque trucidatis , porta , quæ ad campos pertinet , patefacta , reliquæ copię admittuntur. Oppidani improuiso metu perculsi corripiunt arma : aditum obsident arcis. Lucente die, Sanctius Abula & Martinus Rogius arcium pręfecti Carmonę Arcobrigæque signo dato , in oppidum irrumpere ex arce primi conati infelicis audaciæ pœnas dant in ipso aditu strati hostium telis. Res moram non recipiebat , quoniam id oppidum Granata abest triginta modo passuum millibus. Quantum ergo auctoritatis audacia partum erat, tantum periculi suberat,nisi continuo oppidum in potestatem venisset. par vtrinque difficultas. Quidam euertendam arcem incendendamque disputabant: atque in pacata concedendum. Audaciores in temeritate spem habere, periculum, vulnera, cædes victoriæ & prædæ auiditate pensare soliti. supremum conatum adhibere visum est:oppidumque vno tempore variis partibus impugnare. Per muri ruinas quidam scandunt: dumque oppidanorum vim in se vertunt, data facultas nostris est, ex arce in oppidum penetrandi. pugnatur acriter in plateis. Nostri virtute vincebant , numero oppidani , sed imbelles ferme , commercio dediti atque balneis, quæ in eo oppido sunt nobilissima emolliti , fractique viribus. præcipites tamen desperatio agit , acre in periculo telum. Pugna ad noctem tenuit. hostium obstinatio,nostrorum constantia victa est.qui ad templum confugerant magno numero,pars trucidati,alii in seruitutem capti sunt.Sic amissę Zaharæ leuata ignominia,maiorique illato,quam acceperant damno,vindicata iniuria est. Cruenti belli & diuturni hæc initia prima fuerunt. Extat de ea victoria carmen vulgari lingua ea tempestate laudabile, neque nunc inconditum, & agreste si referatur. Alhama in potestatem redacta est pridie kal.Martias.Magnus terror barbaris,magna nostris cura incussa est. terrebat Mauros audacia:finemque imperio Maurico ne appropinquaret verebantur.ostenta de cœlo angebãt,senexq; fatidicus Zahara capta clamasse fertur.Huius oppidi rudera, vtinã falsus vates sim, in nostra capita incident. Imperii finem in Hispania venisse, præsagit animus.

mus. Eo maiori diligentia delectus vniuersa prouincia habentur. Rex ipse Albohacenus raptim Alhamam progreditur, tria millia equitum, pedites ad quinquaginta millia trahens. Terrebat nostros is apparatus: sed eò progressum erat, vnde sine pernicie & dedecore nisi victores redire non possent. Ea cura nuncios in omnes partes dimittunt, auxilia postulatum. Ipsi non nocte, non die ab oppido muniendo cessant: atque eas muri partes reficiunt, quæ hostibus opportunæ maximè erant. Præ festinatione hostes neq; tormenta adduxerant, neque machinas oppido expugnando. Id saluti fuit, inani hostium impetu, nostris egregiè pro muro defendentibus, saxaq; & alia, quæ ad manum erant, in subeuntes prouoluentibus. Ad vicinum fluuium maior pugna fuit: vnde quoniam oppidani aquabantur, nullis intra mœnia fontibus, ne cisternis quidem, Mauri alio auertere contendebant: multisque quamuis à nostris vulneratis, perfecere tamen. Bætici ad periculi famam excitantur. Corduba missi mille equites, pedites triplicato numero ductore Alfonso Aquilario, insessis ab hoste montibus retro redierunt. In Duce Assidoniæ Henrico Gusmanio, reliqua spes erat: tenuis tamen quoniam infensum ex priuatis contentionib. Gaditano, noua iniuria exacerbarant, eo inscio tantum facinus aggressi. Patriæ caritas generosum animum flexit. ante dissidere solitos, communis nunc periculi societas iūxit. Sublato Hispalēsi vexillo, adiunctisq; aliis proceribus, Roderico Gironio Calatrauæ Magistro, Diegho Paciecho Villenæ Marchione opitulatum obsessis ire constituit. quinque millia equitum erant, pedites ad quadraginta millia. ex omnibus partib. voluntarii magno numero confluxerant, tanta erat cupiditas pro religione pugnandi. Ferdinandus Rex, quò die Alhamam fuisse captam, & de nostrorum periculo nunciatum est, Medina Campestri profectus Reginaq; sequi iussa, magnis itineribus festinat. Dat literas proceribus, ne se absente in hostium fines irrumpant, maiori conatu & viribus opus esse. Regiæ voluntati obtemperare integrum nō erat. longius prouecti erant: maius in mora periculum obsessis, siti vehementer laborantibus. Consilium salutare fuit. nostrorum aduentum barbari non expectarunt. ne tentata quidem pugna ab obsidione discessum. Venientib. obsessi obuiam progrediuntur. arma posita. salutatio facta. dextræ iunctæ. in complexum itum. manantibus præ gaudio lacrymis, prior Gaditanus Assidoniæ Ducem complectitur. præsidium, columen appellat. Detersis simultatibus, quæ multis annis viguerant inter vtranq; familiam, ad totius belli summam, haud dubium prosperi euentus omen accipitur. Eam lætitiam parum abfuit, quin contentio inter milites exorta conturbarit. petebant auxiliarii spoliorum participes esse: fructum victoriæ non minus ad ipsos pertinere: qui tantum periculi tuendo oppido suscepissent. A verbis ventum esset ad manus, ni Assidoniæ Dux periculo cognito, suorum animos compescuisset. Sibi, inquit, spolia milites, quibus fortuna dedit, habeant: nos pro gloria, pro communi salute certauimus. Is fructus in præsenti esto: in posterum quoniam bellum ducetur, vniuersi imperii Maurici, opes vestræ virtuti profiteor paratas esse. Sic rixa pacata, oppidoque nouo militari præsidio munito, in pacata reliquæ copiæ concesserunt. Non defuit occasioni barbarus. repetita continuo obsidio maiori impetu est: variæ etiam manus prædatum in vicinos Bœticæ agros irruperunt. Erat superior Alhamæ pars loco munita, arduo ascensu, saxisque extantib. impedita. Eo minor custodia erat. nocte quadam albente cælo ad duodecimum Kal. Maii Mauri ea parte solitudinem intelligentes, ad summum montis egressi in oppidum transcenderant: cum ad periculum nostri exciti, pro extrema salute enixè dimicantes, barbaros alios trucidant, alios è muro deturbant præcipites. Sic ex magno periculo seruati sunt. Duo ciues Hispalenses Petrus Pineda, & Alfonsus Pontius defensi oppidi, præcipuam eo die laudem tulerunt.

Rex Albohacenus pellitur Granata. CAPVT II.

ALhama impugnabatur, simul de belli summa Cordubæ deliberatio erat. Cautioribus deserendam eam vrbem disputantibus, circumfusos hostes, auxilia procul, incertos belli exitus, martemq; communem, Regina virilis animi fœmina defendendam censuit. quid enim arcem desererent, se Regibus de Mauris primò captam? quid eo consilio nisi timoris turpissimi significationem contineri, vnde animus hostibus crescat, minuatur nostris? Ea valuit sententia. Quo maior esset auctoritas nouam expeditionem adornare visum est: Loxáq; obsidere firmā iis locis vrbē, nec procul Ahama dissitā. Astigim omnes copiæ conuenire iussæ. quinq; millia equitū erant, peditū octo millia, numero tātis conatib. impares. cū parte Rex digressis iā barbaris Alhamā nouo præsidio muniuit, eò delatus ad tertiū Kal. Maii, præfecto Ludouico Portocarrerio Palmæ regulo, prȩstanti ea ætate viro.

mox Granatæ planicie vastata impune se se Cordubam retulit, reliqua quæ ex belli vsu futura erant, comparatum. & erat Regina vicina partui, quo geminam prolem enixa est, ad tertium Kal. Iulii, tempestiue alteram, cui Mariã nomen fuit. fœtus alter immaturus fuit: vnde anceps omen captatum vulgo, variisque sermonibus materia extitit. Mali suspicionem auxit insolitus mœror in vultu consideratus, eorum qui publica supplicatione instituta vexilla sacra precatione lustranda in templum detulerunt. Ab aliis hęc vt fortuita ridebantur. Die postero Astigim Rex petiit multis proceribus stipatus: & fere nullus erat alicuius nominis, quin eo cuperet reipublicæ operam nauare. Multis quamuis contra disputantibus, alioque contendendũ affirmantibus, Merli sententia valuit, quoniam ei Rex multũ credebat. Loxa petita. castra ad suburbia posita, inter vicina oliueta: qua Singilis amnis labitur altis ripis difficili vado. Erat locus angustus, neq; idoneus equitatu explicãdo: ponteq; à ciuib. munito difficilis trãsitus in vlteriorẽ partẽ. Erat prope cliuus Albohaceni nomine. Eius occupandi, quoniã ad prohibẽdas hostiũ eruptiones idoneus erat, imminebatq; vrbi, cura data Calatrauę Magistro, Villenio, atq; Gaditano. Erãt in vrbe ad tria millia equitũ Duce impigro Alatare. Ab his tũ aliæ eruptiones factę: tum die Sabbatho nouis auxiliis aucti, maiorum spe facta (nam Rex ipse Maurus Granata eo festinabat) bipartito agmine in nostrorum stationem, eorum qui in cliuo erant, impetum faciunt. Iis in fugam versis, reliqui milites in pugnam progrediuntur, nullo militari ordine, nulloque in castris præsidio. Quo cognito, alterum hostium agmen prope sine certamine castra cepit. Metus ingens, ex eo ac trepidatio pugnãtes inuadit. In castra reuersi acriter pugnam instaurant frustra, cum ab vtraque parte hostium telis peterentur. Cecidit in conflictu Calatrauæ Magister, duabus sagittis vulneratus, alterius sub brachio ictu lethali, in flore ætatis, viginti quatuor annos natus. crudelitas fati tanto viro indigna importunaque. periere multi alii, pars effusa fuga seruati. Haud secus quam par erat, ea clade commotus Rex, feroque intelligens, vera fratrem Villæformosæ Ducem monuisse, castra imperite fuisse metata, neque vires idoneas tanto conatui: simul de hostium itinere certior factus proxima luce, vasis conclamatis, sese retro retulit: neque prius constitit, quàm ad Petram amantium ventum est, viginti octo inde millibus passuum. Saluti fuit, quod se intrepide receperunt: & in barbaros, qui postremum agmen carpere non desistebant, à Gaditano cum suórum manu impetus factus: quem illi non tulerunt, reiectiq; in vrbem sunt. Hic fuit exitus huius expeditionis. Nec deerant sermones, qui Ferdinando insidias à suis paratas euulgarẽt, eaque necessitate discessisse. Ipse literis in omnes partes datis militum paucitatem excusauit: & plerique signa deseruerant, infrequentiaque reliquerant, ex vrbanis delectibus collectitii, suarumque vrbium stipendia facientes: quod necessitas temporum ęrariiq; inopia excusabat, alioqui magnis obnoxium incommodis, vti tunc accidit. Paruæ plerunque offensiones maximas trahunt. Mauri successu feroces Alhamæ obsidionem repetunt, non minori quam ante conatu. Obsessorum periculo commotus Ferdinandus, eo profectus, commeatum intulit in nonum mensem Augusti quartodecimo die: nouumque Præfectum dedit Ludouicum Osorium, quamuis in infulis Giennensem Episcopum destinatum, scientia militari magnoque virum animo. & quo maior esset auctoritas rursus Granatæ planiciem, agrosque incendio & direptionibus vastat. Sexcentos Mauros equites Granata egressos ad resistendum, Cabræ Comes, atque Calatrauę Promagister magna strage in vrbem reiiciunt. Rebus asperis in ea gente extremum malorum discordia accesserat. plerique ciues Granatenses correptis armis, Albohacenum vrbe expulerunt. Remp. impotenter habere accusabant, temerarioque conatu tantum bellum in ditionem attraxisse. In eius locum filius Mahomad Boabdiles cognomento Paruulus suffectus est, (Hali Muleius Alcadurbilis à quibusdam vocatur.) in Albohaceni fide Malaca, Basta, aliæque vrbes perstitere. sic diuisa in factiones gẽs est: neque minus intestinis dissidiis, quam externis hostibus laborabant, conditio misera atque perturbata, qualem fuisse fides sit, duobus in exigua prouincia Regibus. Mirum videatur tamen in tanta quamuis discordia, à neutra parte nostros in auxilium fuisse vocatos: quin in ipso ardore belli ciuilis constat, tum alias irruptiones tentatas, tũ Cagnetum oppidum ad confines vtriusq; gentis, de nostris captum fuisse. Insignem animorum fiduciã, audaciãque.

Nostrorum ad Malacæ montes strages. CAPVT III.

REges à Bello Maurico tantisper aliæ regni curæ euocabant in Carpetanos. Ergo Petro Manrico, quem nuper ex Treuigni Comite, Anagari Ducem crearant, Astigi, & Alfonso Cardena Diui Iacobi Magistro Giennii bellum curare, & limiti præesse iussis, atque

que Ioanne Sylua Cifontano Comite in Merli defuncti locum Hispali Præfecto dato, Madritum ipsi hyeme appetente perueniunt. In eo municipio vrbium societates, quas ante aliquot annos institutas esse diximus, nouis astrictæ sunt legibus. ne concessa potestate abuterentur, prouidendum erat scilicet. subsidium etiam in belli Maurici vsus concesserunt, sedecim iumentorum millia ad comportandum commeatum. A Sixto Pontifice impetratum, vt centum aureorum millia sacerdotiis imperaret. data etiam peccatorum venia Cruciatæ nomine iis, qui aut voluntarii arma sumerent, aut certam stipem in ærarium conferrent. Quod tertio anno repetitum, neque intermissum consequẽti tempore, ab hoc initio magnam pecuniæ vim iam omnibus annis in regium ærarium infert. Eę viæ pecuniæ redigendæ nuper inuentæ, ab iis qui talia acriter speculando gratiã Principum aucupari solent, magis incommodæ, quam molestæ: vti tempus, & maior rerum vsus aperuit. A mensariis & subditis aliis, grandis præterea pecunia mutua sumpta est. Aragoniis Raymundum Folchium Cardonæ Comitem, rectorem destinatum accipere detrectantibus, legesque patrias excusantibus, quæ externum hominem rebus pręfici vetarent, filium Alfonsum Aragonium Cæsaraugustæ præsulem rectorem dedit. De Lusitanis & Vasconibus maior cura suberat, ne resp. incommodo tempore, iis partibus, nouis motib. agitaretur. Lusitanus Ioãnam Henrici Castellæ Regis filiam cõnubio iungere Regi Vasconum cogitabat: Vascones ad Gallos propensi erant. Lusitani placandi cura Lupo Datouguiæ homini Lusitano, & Ioanni Orteghę Cauriensi Episcopo data est. ad Vascones Rodericus Maldonatus legatur vt Catharinam nouam Reginam fratre interim defuncto, in coniugium expetat Ioanni Ferdinandi filio, iussus prehensare, & sollicitare quoscunque idoneos inueniret, præsertim è factione Beamontensium: in quorum potestate Pompelo vrbs erat, & multo maxima regni pars. penes Principes nomen magis imperii, quam auctoritas imperandi. Abenæ quidem regulus pro Rege rebus præfectus erat homo Gallus præstanti prudẽtia, magnoque rerum vsu. Magdalena Reginæ mater, audita Castellæ legatione, siue vera siue simulata lætitia negat honestiorem vllam conditionem offerri posse: se moram coniugio non facturam. In Calæcis tumultus erant inter duas familias Magistrum equitum, & Beneuentanum. vtraque factio Episcoporum arces inuadebat, vnde in aduersarios grassarentur. Eas Rex Ferdinando Acunio prouincię præfecto præoccupare mandat. Petrus Osorius Lemosii Comes, dũ fratris Episcopi Lucensis patrocinium suscipit, ad eam vrbem obsessa ab eo arce pene iustũ bellũ exarsit. Ea necessitate Ferdinandus Madrito profectus ad tertiũ Idus Februarias, eius seculi anno octogesimo tertio. In ipso itinere nũciatur, Lemosii Comitem decessisse, ex filio Alfonso, 1483
Roderico nepote superstite: quem quamuis furto genitum, venia Pontificum hęredem scripserat, viuensque in principatus possessionem miserat. Ex ea re nouæ contentiones exarserunt, Ioanna defuncti Comitis filia quę nupta erat Ludouico Beneuentani filio, eum principatum ad se reuocante. ventum ad manus erat, eos Rex pacate constituit iussos abstinere ab armis, iureque potius & causa quam vi disceptare, in defuncti nepotem propensior. His rebus in Calęcia districto Rege, grauis clades ac qua nulla maior eo bello, à Mauris ad Malacam inflicta est. Petrus Henricus Bęticæ Antelatus Cagnetum suę ditionis oppidum receptum adiutore Gaditano, reficiendum curauit. Alia parte Alfonsus Aquilarius, & Diui Iacobi Magister, contracta suorum manu, quoniam prima successerant, elati in hostium fines incurrere constituunt. simili studio Ioannes Sylua Comes Cifontanus Hispali præfectus, cũ eius vrbis equitib. Zaharã Mauris eripere cogitabat. Frustra iis conatus fuit. sed communicato tamen Duces consilio, triplici agmine in Malacæ agros pergunt penetrare, bombycis artificio nobiles, eoque diuites præda præ aliis: cuius maior, quam religionis aut æquitatis cura erat. Studio par exitus. mõtes prope Malacam sunt dumetis & rupibus horridi. Ea parte nostri inuecti agros populantur: pecora abigunt: villas vicosque incendunt: nulli omnium rerum parcitur. nonnulli etiam è nostris equitibus iuuenta feroces ad ipsa Malacæ mœnia procedunt. Dementia non temeritas erat: qua Malacæ ciues irati, simul montani homines, quos locorum asperitas durauerat, dolor accenderat, se omnibus partibus effundunt. Duę in pacata ferebant vię: altera præter oram maris planior, sed longior, arceque Malacitana, & æstuariis impedita: altera qua venerant, breuior, sed saltibus, perpetuisque montibus aspera. Ac præsertim duo montes sunt, perpetuis circa se iugis clausi. iacet in medio profundã vallem mediam secans amnis. In eam vallem dimissos nostros, satis iam pauentes, prædaque graues vrgentibus à tergo Mauris, terribilior à fronte clamor exterruit. Erant duorum dierum itinere & inedia fatigati: neque procedere, neque regredi poterant. A Mauris plerique vulnerati, interemptique certo ictu, destinata ferire assuetis. Noctis tenebræ au-

gebant terrorem, perpetuo hostium clamore. Cum Magister. Quousq; quasi mutæ pecudes trucidabimur milites? Ferro animoq; aperienda via est. Prouidendum certè ne inulti moriamur. Simul cliuum ascendere cœpit. Ventum ad iuga. pugnatur acriter. pleriq; cadunt: plures è nostris iiq; nobilissimi genere, factisq;. Gaditanus duces itineris nactus, per occultos tramites, alia parte euasit. Cifontani agmen, quod postremum erat, maiorē cladem accepit. Ipse & Petrus frater capti sunt, Granatamq; deducti. Stupor omnium animos, ac velut torpor quidam insolitus membra occuparat. Ex bis mille septingentis equitibus, octingenti ceciderunt: in his Gaditani tres fratres, Iacobus, Lupus, Bertrandus, propinqui alii. Captiuorum numerus duplicatus ferme fuit: quadringenti è præcipua Hispaniæ nobilitate. Pauci cum magistro per tesqua & inuia Syngiliam fuga tenuerūt. alii quò quemq; spes ducebat, aut pauor, diuersi dissipantur. Ad duodecimum kal. Aprilis grauis ea clades accepta, diem D. Benedicti memoria celebrem & faustum, in atrum Hispaniæ vertit. Ductor Maurorum Abohardilles Albohaceni frater Malacæ Præfectus, magnam eo die opinionem virtutis apud gentem peperit.

Mahomad Boabdiles à nostris capitur. CAPVT IIII.

EX magno mœrore & luctu breui piorum animi recreati sunt. maiori quàm acceperāt reddita clade, frænata barbarorum audacia. Pertinaci inter se contentione duo Reges Mauri pugnabant, Albohacenus Boabdilesq;, aduersus gentem nostram consensu, odioq; implacabili, in eo spem aduersæ factionis superandæ habentes, si nostris insectandis vlciscendisq; laudem ad populum & fauorem conciliassent. Paterna victoria Boabdilem excitabat, vt vltro bello lacesseret. Ergo collecta numerosa manu equitum, peditumque, tum ex suis, tū ex aduersaria factione in Astigitanos agros incurrere statuit, spe Lucenam expugnandi amplum magis & lautum municipium, quàm validum. Consilii auctor Alatar socer, quem ex infimo genere, cum scruta aromataq; iunior vendidisset, (id certè nomen significat) bellica virtus per omnes militiæ gradus ad eum honorē euexerat, paresq; diuitias. & erat nostris finibus assuetus, identidem Lucenæ agros vexare solitus. Dieghus Corduba regiæ aulicorum cohorti præfectus, cum aliis oppidis, Lucenam ditione obtinebat. Is Maurorum consilio cognito, patruo suo Cabræ Comiti periculum denunciat: post superiorem cladem raros ea parte equites superesse: incolarum animos metu debilitatos: Lucenæ mœnia haud satis firma esse ad barbarorum impetum sustentandum. Ad vndecimum Kalend. Maii Maurorum copiæ accedunt. Dieghus incolis in superiorem oppidi partem traductis, inferiora, in quę futurum impetum prouidebat, subitario opere, & militum præsidio munit: quos ex vicinis locis ducentos amplius equites, octingentos pedites contraxerat. Iis egregiè defendentibus, repulsi hostes sunt nonnullis occisis, pluribus vulneratis. in olìueta versa est rabies. prætereà Ametus Abensarraxius cum trecentis equitibus ad euastandos agros Montiliæ dimissus est. Erat illi vsus cum Diegho Corduba Præfecto, & contracta superioribus annis familiaritas: quibus Abensarraxii Granata pulsi, diu Cordubæ fuerant. Ergo perfecto opere, Lucenam reuersus Præfectū ad colloquium inuitat, specie amicitiæ fallax insidiasque tendens. Fraus fraude delusa. spe deditionis tempus extrahitur, dum Cabræ Comes accederet: quem vt appropinquare barbarus cognouit, motis castris, retro redire cœpit, præda lætos milites reducturus in patriam. Cognito nostri consilio ex oppido egrediuntur, postremos inuadunt, moranturque iter. Interea Cabræ Comes adueniens turbatos hostes metu, impeditoq; incedētes agmine inuadere statuit. Vix hęc posteritas credat. Mauri decuplo maiori numero, nostrorum primum conspectum non tulerunt. Deus illis mentem eripuit: famaq;, vt fit, maiora vero de nostrorum numero prædicauerat. Torrēs sex passuum millibus abest ipsa militari via, qua Loxam itur, amœnis ripis multa fraxino, salice, myrica, & tunc vernis imbrib. auctus. Eo Mauri pedites transmisso, sese effusa fuga in pedes dant, prædam modo præ se agentes, nulla honesti cura. Equites simili metu perculsos, Rex barbarus retinet tamen. Quò ruitis milites inquiens? quis furor mentes inuasit? An obliti estis hos esse, qui nuper à minori numero nostrorum victi sunt? Erit igitur in hoc certamine is vobis illisq; animus, qui victoribus & victis esse solet. Parcite vobis, parcite famę. an torpentibus manibus, pedes saluti fore speratis? Parum ea oratione proficitur. Cum nostri pleno gradu inueherentur, & quadraginta equites paucis peditibus adiunctis à latere aggrederentur, ductore Alfonso Aquilario, qui Syngilia ad periculi famam aduolarat, maiorem numerum suspicati, diuinitusque incusso timore (sic interpretari iuuat) sese in fugam dant. Rex equo candido desiliens, quo insigni eo die vtebatur, vicini torrentis inter arbores & dumos se occultare

cultare

cultare parat. Iis locis à tribus pedibus, ipſomet metu mortis indicante cognitum, captumque, Præfectus regiæ cohortis, qui fugientium veſtigia ſequebatur, Lucenam mittit. fugientium magna ſtrages vſque ad noctem facta eſt. Mille amplius equites ceciderunt. cum his Alatar ipſe nonagenarius. Pedites ad quatuor millia, pars capti, pars cæſi ſunt. prȩda ablata. Rei bene geſtȩ fama nunciuſque Reges qui Madriti erant, excitauit vt partita rerum cura, Iſabella quidem ad fines Vaſconum contenderet, filii coniugio maturando, cuius prima cura erat, Gallis prohibendis Hiſpaniæ aditu, poſſeſſione Vaſconum, Ferdinandus autem in Bæticam iuit res bellicas curaturus. Ad quartum kal. Maii diſceſſum Madrito eſt. Cordubȩ de ratione belli deliberatur, maiori quam vnquam apparatu, impetuq;. & fuerat Albohacenus Granatæ acceptus: vniuſque imperio deuincti barbari tenebantur. Capite tamen ablato manebat pleriſque ciuibus conſcientia prioris ſtudii: nec deerant ſermones ſenium, crudelitatem, auaritiamq; Albohaceni increpantium. Ingenti delectu ſex mille equites, pedites ad quadraginta millia contracti. cum iis copiis bellum inſtauratur. ductor Ferdinandus ipſe Illoræ ſuburbia vaſtat. Tagiara vicinum Granatæ oppidum vi expugnatum, euerſumque eſt. In ea expugnatione Henricus Regis auunculus regiæque Magiſter accepto vulnere Alhamam curandus mittitur. In Granatæ planiciem mox ferrum igneſque circumferunt, caſtris loco munito poſitis: vnde vaſtatores cum iuſto prȩſidio in vicinos agros dimittebantur: eo minori periculo ſuo, maiori hoſtium damno, quod Albohacenus ciuium voluntate diffiſus vrbe egredi non eſt auſus. Pauci modo milites ſeſe per agros oſtentare: vagos palanteſque carpere, aut de ſuo loco pugnaturi. Miſſi tantum Granata legati: qui ſi Boabdiles Albohaceno patri traderetur, Comitem Ciſontanum & nouem alios è prȩcipuis captiuis æqua permutatione pollicerentur. addebat alias inſolennes fœderis conditiones, ferox animo barbarus, & parta nuper victoria ſuperbus: quas Ferdinādus reiecit, veniſſe ſe dictitans, vt leges daret, non acciperet. Arma tenenti nullam pacis conditionem fore. Et erant noſtrorum animi ad Boabdilem propenſi. Fauor & miſericordia acres impetus habent. Itaque Regi ſuadere non deſiſtebat cum aliis Gaditanus, vt eum libertati redderet: factioneſque potius inter eam gentem aleret, noſtris conatibus inprimis opportunas. Motis caſtris, Alhamaque munita, Præfectus Enecus Mendoza Tentilliæ Comes iuſſus eſt, non modo tueri vrbem ſed de hoſtibus prædas agere. Vbi Cordubam ventum eſt, Boabdiles Regis iuſſu Porcunȩ arce, quȩ veteribus Obulcū fuit, adductus, in genua procumbens dextramque Ferdinandi deoſculari contendens, amplexu & amicis verbis acceptus eſt. Erga Regem quamuis barbarum, & captiuum hoſpitii iura ſacraque minuenda non videbantur. Fœderis conditiones hȩ fuerunt: Boabdiles filium natu maiorem obſidem dato, adiunctis duodecim aliis principum filiis, in fide & obſequio Caſtellæ futurum, patris ſacris modo retentis. Duodecim aureorum millia quotannis pendito. Ad regni conuentus venito. Captiuos quadringentos reddito libertati, quinq; annorum ſpatio. Sic barbarus in patriam dimiſſus eſt. Ferdinandus nouis præſidiis limiti impoſitis, ac Ludouico Portocarrerio in D. Iacobi Magiſtri locum Aſtigitanis prȩfecto, Corduba diſceſſit Reginam inuiſurus. Cū mille quingenti equites Mauri, pedites quatuor millia ductore Bexiro Malacitano Prȩfecto, in Vtrerȩ agros inuecti Portocarrerii & Gaditani accurſu repulſi ſunt: victiq; ad Lethem fluuium magna Maurorum ſtrage, Gaditano data veſtis, qua Reges vterentur ſexto Idus Septembris, Virginis matris natali die, virtutis prȩmium. lege in perpetuum lata. qui intra eundem menſem non viciſſet modo exultantes Mauros, ſed etiam Zaharam recepiſſet, vi improuiſa expugnatam. Victorię Ferdinandus & Iſabella erant, minori iam ſpe coniugii perficiendi: quod Magdalena mater à Rege Gallo perſuaſa, cœperat imparem Catharinȩ filiæ, Ioanniſque ætatem excuſare: hunc puerum, filiam viro maturam. ſimilia coniugia infeliciter cadere. Ad eam vrbem Cabrȩ Comes, & Prȩfectus regiæ cohorti, Ferdinandi & Iſabellæ iuſſu ſplendido apparatu excepti ſunt cunctis proceribus & Epiſcopis obuiam progreſſis, deducente Toletano Cardinali Petro Mendoza. Is honos virtuti eſt habitus. meroes centena ȩris minuti millia annua dum viueret, è regio fiſco Comiti Cabrȩ data. Ad vetera gentis inſignia, caput Regis coronatum adiectum eſt, circum oram clypei nouem vexilla de Mauris eo die capta, rei geſtȩ monimentum, poſteris omnibus incitamentum, ad audendum conandumque pro patria & religione prȩclare. Hibernis aquis, Alhamæ muri pars magna repente corruit: militibuſque de vrbe deſerenda conſultantibus, Enecus Tendilliæ Comes expedito conſilio linteum prȩtendit ruinæ, imaginem muri, ita pictoris arguta manu mentiente, vt prius proſtrati muri pars fuerit refecta, quam hoſtis periculum cognouerit, caſumq;.

Res Vasconum. CAP. V.

VAscones quieti non erant, discordes olim factionibus, & nunc cõtemptu regentium minus coercitis odiis. nunquam fida inter eos pax iungi potuit. sępe arma posita sunt, sępe repetita. Ita vexatis rebus, vix vt se possent diuturna pace recreare, nouum aliunde bellum accessit. Ioannes Vicecomes Narbonensis Catharinæ Reginæ patruus, rerum arbitrium ad se reuocabat: fœminæ imperium illegitimum accusans, legibusq; vetantibus constitutum. præterea post mortem Gastonis fratris se Eleonoram matrem propius quam ex defuncto nepotes attingere. sexus ętasque Principis despectui erat. alioqui quo id iure vsurpare potuit: cum sępe meminissent rerum summam in ea gente ad fœminas recidisse? patruis nepotes ex maiori filio pręferri, iuri & æquitati sit consonum? Sed nimirum sunt opportuni magnis conatibus transitus rerum: regnandi inexhausta auiditas, nulla ęquitate mouetur. Sumptis armis in Fuxensi ditione oppida & arces eius sacramentum acceperunt, pars vi, alii voluntate parati imperata facere: passimq; eius conatibus fauebatur memoria superiorum Principum, externi imperii metu inuidiaque. Iis pacandis motibus maiori præsidio opus erat: virum ac gubernatorem resp. desiderabat. Reginæ coniugium maturari placuit. Magdalena Principis matre ad Gallos propensa, nouę difficultates exortæ sunt. Vascones veteri gentis instituto disputabant, ordinum consensu, de Regum suorum coniugio deliberari statuiq; consueuisse. matrimonia ipsis insciis aut nolentibus inita, infausta extitisse. Tudelæ ciues in fide Ferdinandi fore, si secus esset factum, professi sunt. Turiasone is Aragonios conuentus agitabat, principio an-

1484. ni M. quadrin. octoge. quarti nulla re alia memorabiles, nisi quod Catalauni venire initio excusarunt, maiorum instituto negantes, licere eos extra prouinciam vocare. Interea Catharina Regina Vasconum Ioannni Labreto Alani filio nobilissimo, amplaq; ditione in Gallia Petragorios, Lemouices, Druides aliosque populos obtinenti iuncta est. Noui ex ea re motus animorum in Vasconibus concitati. Alienam calamitatem, Ferdinandus ad occasionem vertens, imperii proferendi repulsæque dolorem vindicandi, commutato superiori consilio, ipse quidem iis locis substitit: Isabellam coniugem in Bæticã amandauit ad bellum Mauricum comparandum: vnde nunciatum erat Albohacc[illegible]i potentiã crescere, vniuersa ferme gente sub eius imperium reuocata: filii maiestate paucos teneri, ac vix Almerię mœnibus regiam appellationem tueri. Gens quasi impium auersabatur, & ad nostra sacra propensum. concionatores per omnes partes à patre dimissi diris execrationibus eius caput defigere: ac furiali carmine deuouere non desistebãt. Nostri Cordubenses Hispalensesq; supra decem hominum millia, facta manu de mense Aprili Malacę agros, vbi maturę segetes erant, depopulati sunt, belli terrorem circumferentes, acceptamque superiori anno iniuriam ipsis locis maiori damno vlciscentes: sperantesq; malis domitos Mauros, tandem in ditionem venturos: nullum ex Africa subsidiũ certe exiguũ, ea gẽte suis bellis implicata, an mari nostris classibus cõstrato, ne se possent commouere. Quæ res Genuenses prouocauit vt Duce Iordieto Oria pirata, Catalauniæ Valentiæq; litora nudata præsidio, igne, ferro, direptionibusque vexarent olim Aragonię glorię æmuli: & nunc recenti discordia, ad prohibendos eos conatus fluxa reip. auctoritate. Petrus Fregosius gentis Dux à Paulo Fregosio Genuensi Præsule, & Cardinali vrbe & principatu pulsus erat, nullo propinquitatis respectu. Mediolanẽses aduocare, ad vrbis imperiũ accusabat: quos impotenter dominari erant experti, degustata libertate, nullius q̃uis leue imperiũ laturi. Ea necessitate nostra litora tuendi, publico gẽtis stipendio noua classis instructa Valentię, Duce Matthęo Scriba ad piratarum excursiones prohibendas. Sed & res ecclesiasticę suo morbo laborabant: quę Ferdinandi pręsentia sanandę erant. defuncto Dezpuchio Montesiæ Magistro, quem ea ætas virum strenuum & prudentem in paucis experta est, comitiis militaribus Philippus Boilus in eius locũ suffectus erat. Excusabat Ferdinãdus, datum sibi à Pontifice, ne nouus Magister, nisi eius voluntate crearetur. Regię voluntates vehementes sunt. Boilo abdicato Philippus Aragonius Carolo Ferdinandi fratre Vianæ Principe natus, Panormitanũ episcopatũ, cui destinatus erat, Montesiæ magisterio mutauit. Pręterea Sixtus Pont. Max. in defuncti Eneci Manrici locũ, Rodericũ Burgiã Cardinalẽ Hispali Pontificẽ dederat. Verũ Ferdinãdo Rege multũ aduersante atq; Petro Ludouico Gãdiæ Duce Roderici filio in vincula duci iusso, effectũ tãdẽ est, vt inducto priori decreto, Dieghus Mẽdoza Tendiliæ Comitis frater Palẽtinus tũ Episcopus, in defuncti locũ substitueretur Põtif. Hispalẽsis. gratiæ id & meritis patrui Cardinalis Hispaniæ datum. Alfonsus Burgẽsis Concha Palentiã migrauit. Cõcham, Abula Alfonsus Fõseca. In huius locũ Fernãdus Talauera Abulẽsis Episcop' creatur Prati Prior. Sic in Hispania nominãdi Põtifices potestas Regib. q̃rebatur, fundabaturq;. Sed res Ecclesię

non minus in Italia turbatę, vt Principibus multa condonaretur, effecerunt. & erat bellum inter Venetos, & Neapolitanos, haud magna causa excitatum: quod reliquos Italię Principes traxit in partes: dum hi Herculem Ferrariensem Ducē, qui Ferdinandi Neapolitani Regis filiam vxorem habebat, ab iniuria tuentur: impugnant Veneti. In eius belli ardore Sixtus R. Pont. obiit pridie Idus Augusti. Successit Ioannes Baptista Cybo Cardinalis, patria Genuensis, Innocentii octaui nomine. Quo tempore Enecus etiam Daualus extinctus est patre Roderico Daualo Magistro equitum, gratia suorum Principum magnisq; opibus & virtute militari in paucis ea ętate clarus. numerosa prole felix, ex Antonela Bernardi Aquinatis Piscariæ Marchionis filia, Alfonsum Piscariæ Marchionem, Martinum, Rodericum, atq; Enecum reliquit Vasti Marchionem, præterea Emundum, atq; Constantiam filiam. Ab his multorum Principum in Italia genus ducitur. Ex Alfonso Ferdinandus est natus Piscariæ Marchio: is qui patentum ætate rerum gestarum gloria Italiam atque adeo vniuersum orbem impleuit, magnus copiarum Dux, ac veteribus comparandus. Ex Eneco Alfonsus Vasti Marchio haud minori fama virtuteq;: qui patrueli sine prole defuncto, eius principatum cū suo coniunctum posteris reliquit. Piscariæ Vastiq; appellatione alternante, haud incōmodo tēperamēto, cuius pater Piscarię Marchio dictus est, filius Vasti Marchio vocatur: & ordine cōmutato more perpetuo.

Abohardilles nouus Granatæ Rex. CAPVT VI.

INterea Bætici milites ducesque & sua sponte, & Reginę hortatu in vnam belli Maurici curam incumbere, quoniam priora ex sententia sine offensione ferme processissent, reliqua prospera futura augurantes. hostium cōsilia, conatus, itinera explorare: nihil neque apud se remissum, neq; apud illos tutum pati: non dies non noctes cessare, neq; per hyemem, neq; æstatē: identidem incursionibus fatigare, locis omnibus instare. De noua expeditione deliberatio Cordubæ erat, in quam maxime partem impetus esset futurus: ac Magistro D. Iacobi contra disputante, in Gaditani sententiam passim ibatur, Alloram petendam videri. Est id oppidum medio propemodum itinere, quo Syngilia Malacam itur, ignobili fluuio præterfluente, (veteribus quidam Saducam fuisse putant) firmum magis natura loci, nimirum magna ex parte impositum rupibus, quam mœnibus, aliave munitione. Contractis copiis Rex Ferdinandus pridie kalen. Iunii Turiasone profectus continuato itinere superuenit, belli particeps ductorque magno ad victoriam momento. suorum is consilio approbato tectoque, quo barbari animus ancipiti periculo in varias partes traheretur, Alhamam nouo præsidio muniendi speciem præbet. vbi Syngiliam ventum est, festinato itinere improuisus cum omnibus copiis Alloræ aduenit. oppidanis metus ingens luctusq;, portæ mœniaque obsessa. excussę tormentis ferreæ pilæ strauere muros: Maurorumq; animos earum rerum insolitos fregere. Deditionem faciunt pacti incolumitatem, libertatemq; discedēdi, efferendiq; res suas. Captum oppidum ad vndecimum kalen. Iulii eo maiori lętitia, commodoque, quod nulli ex nostris ceciderunt: barbarique diu sustentare potuissent, iugi aqua fluuio inter rupes præterfluente inediæ assueti. Cibus potusque illi genti aduersus famem atq; sitim, non libidini neque luxuriæ sunt. Sed nostri eas difficultates cœlesti magis ope, quam humano consilio superarunt. Dum vicina tamen oppida tentantur, nostrique studio elati ad Casarabolam tumultuaria pugna cum hostium manu dimicant, Guterrius Sotomaior Bellalcassaris Comes flore iuuentę, & regia affinitate superbus, incautiusque in acie versans sagittæ medicatæ ictu, confossus est. Eo nihilominus incommodo trecentis Calatrauæ militibus, præsidio Alhamæ impositis, nam Garsias Padillia se Alhamam defensurum receperat, ea lege eius militię Magister factus in Gironii locum, cum reliquis copiis in Granatę conspectum penetratur. Castra loco munito posita sunt, in quibus sex millia equitum, pedites, ad decem millia vix erant. Intra vrbem septuaginta millia militum numerabant. Sic vulgo iactatū. vt & multitudinē augeat fama, magnum tamen fuisse numerū ex mēdacio quis neget? sic Rex Ferdinandus vastato circum agro, lateque terrore facto intra diem quinquagesimum, lætum victoria militem, spoliisque Mauricis superbum in patriam reduxit. Allorę Ludouicus Portocarrerius præfectus est; classibus Aluarus Mendoza Castri Comes magno viri animo, prudentiaque. & id prouidebant, ne quid ex Africa moueretur, haud ignari plerunque paruis offensionibus corrumpi spes maximas consueuisse. Aestate transacta bellum pari alacritate repetitum est. Septinilium arx locis munitis posita, vicinaque Malacæ impugnantur. Eadem fortuna fuit. tormentorum fragore territi propugnatores arcē dediderunt: discedēdi quo vellēt facta potestate, additaq;

pecunia pro frumento, commeatuque, quantam delecti arbitri iudicarunt. Nostrorum impetus Arūdam versus est. Ea vrbs montanis inaccessa locis modica quidem sed valida: flumen circumductum mœnium maiorem partem cingit, cætera rupes horridę. Eius vrbis ciues à cultu prouincię, & humanitate alieni, feroces maxime habebantur, aduersus hostes viris etiam, armisque muniti finitimis oppidis, quæ multa sunt pari locorum asperitate pręsidia inde petebantur. Eo vrbis potiūdæ maxima cupido nostros inuaserat, prouidentes eo propugnaculo sublato, reliqua facilia fore Malacam vsque. Ergo situ lustrato, vastata olìueta, hortique præcipua nobilitate sunt. Pecuniæ in stipendium inopia, ne diutius iis locis morarentur compulit, malum magnis sæpe conatibus aduersum. Copiis in hiberna distributis, Rex & Regina Hispalim ad sextum Nonas Octobris tenuerunt læti victoria, speq; reliqui belli ex sententia conficiendi. Media hyeme ipso Ianuario men-
1485. se bellum repetitur salutis anno M. quadrin. octogesi. quinto. Inuictum Regis animum & nunquam cessantem. Loxam nocturna vi capere spes erat: sed ab itinere hibernę tempestates, & Orteghæ militis consilium reuocauit, dementiam non temeritatem id videri disputantis. Confluxere tamen nouæ è Castella copię: Petrus Magister equitum, Bertrandus Alburquerquius, Petrus Mendoza Casorlæ Antelatus, Ioannes Stunica Alcantarę Magister cum sua quisque peculiari manu. D. Iacobi Magister, atq; Anagari Dux bellis etiam superioribus interfuerunt. Iis auxiliis aucti nostri, ad nouem equitum, peditum viginti millia erāt. Cum iis copiis bellum repetere visum est, maiori quā ante impetu. Quo tempore aduersus Boabdilem Regem Almeriæ ciues arma corripuerunt. vt impium gēs illa auersabatur: ignauiaq; eius accusabant superiora incōmoda fuisse accepta. Impetu in regiam facto Boabdilis frater interfectus est, mater capta. intestini fatalisq; inter patrē & filium dissidii pars maxima. Rex ipse Barbarus, cum ea vrbe abesset, nuncio calamitatis accepto, rebusque desperatis cum paucis Cordubam abiit. Arundę ciues numero imminuti erant metu maximo. Id Iuzephus Scrissius indicauit Gaditano Marchioni: sic belli impetum quamprimum eo conuertere visum est. prius tamen alia oppida tentata, captaque sunt. Cohinum Alloræ vicinum vi expugnatur, soloque ęquatur, ob mœnium amplitudinē defensione difficili. cecidit in ea expugnatione Petrus Alarconius, qui eo bello specimen virtutis dederat singulare: multaq; præclare gesserat. Cartama antiquum retinens nomen vnius modo permutatione literę, nam Cartima olim fuit, vnde valiis etiam ea appellationem habet, Petro Mendozę deditionem fecit. Eius oppidi tuendi cura Diui Iacobi Magistro, ipso expetente est demandata. Vniuersis copiis Malaca petita, vbi Abobardilles Albohaceni frater erat: in quo spes & opes gentis Mauricæ ea tempestate sitas inuenio: & magnam virtutis opinionem nactus erat, nostris ad Axarquiam superatis, oppresisque. Inde leui prælio facto, eodem itinere quo venerant, reductis copiis Arunda petita est. Quina circum vrbem castra posita. Rex ipse cum maiori copiarum parte exaduersum arcis constitit. vię circum occupatæ, ne auxilium obsessis adueniret: ne cōmeatus: & erat pars ciuium ad euastandos vicinos Bæticæ agros profecta. cōmodissime rebus nostris id accidit. Periculi magnitudine, fœminarū eiulatu, nostrorum diligentia dies noctesque continuantium, victis barbarorum animis, deditio facta eius vrbis est decimo kal. Iunii. Ciuium nobilissimis Hispali, vt cōuenerat, agri dati: quos Gonsaluo Piconio, & aliis de religione postulatis Inquisitores abstulerant. Munita ea vrbe, Casarabonela, Marbellaq; ad mare sitū oppidum deditionis verba nuncuparunt. Vniuersam gentē insolitus terror occuparat. In Regibus suis parū præsidii rebus erat, altero profugo, Albohaceno morbis, oculorum caligine & senectute impedito. Noua consilia captata. Muleus Abohardilles ad imperium gentis Malaca euocatur, magno vir animo consilioque. Maurorum genus mobile, infidum, neque beneficio neq; metu, ac ne vllis quidem naturæ legibus coercetur. Oblatum imperium barbarus haudquaquam repudiauit. Eo maiori gloria speque Granatam aduenit, quod nonaginta è nostris equites Alhama prædatū profectos, vsq; ad Granatæ mōtes, quos Niuosos vulgus vocat, incautius tēdentes oppressit. Triūphi specie inuectū Granatā, cupidissimis animis Regē ciues proclamant. Albohaceno, principio tumultus Almunecarem, vbi thesauri regii erant, profecto ab impio fratre vis infertur nullo crimine, imperii tantum nomen exitium attulit: & quorundam studia fratris perfidiam ambitionemque auersantium, senisque commiseratione diuersa consilia captantium. Quod ille periculum parricidio remouendum iudicauit, impius iuxta ac crudelis.

Catha-

Catharina Ferdinando Regi nascitur. CAPVT VII.

BArbarus cæso fratre, & parto per scelus regno, nomen sibi ingens fecerat magis quam clarum. malis artibus quæsita potentia haud erit diuturna. Nostris quo propior spes erat, eius imperii opes euertẽdi crescebat ardor animorũ, curaq; ne duce mutato crescerent animis hostes: maioriq; periculo bellũ esset. Quantũ animi esset, quantũ viriũ noua expeditione tentare Ferdinandus statuit, cæteris q̃uis cõtra disputantibus, dandaq; militi quietem affirmantibus, continuatis laboribus defatigato. Sed omnes difficultates Regis constantia peruicit, exemplumq; virtutis, cum nullum ipse laborem recusaret primus in acie, castrensia opera obire primus solitus. Sic est, displicet hominibus imperatum obsequium. exemplo facillime obtemperamus. Alcalam Regalem, quoniam id oppidũ ad fines hostium pertinebat, copias conuenire iubet. eodem ipse Corduba proficiscitur kal. Septembris, nondum in ea regione sedatis ardoribus æstatis. Ardebat Cabræ Comes cupiditate virtutis ostentandæ. res ab aliis proceribus præclare gestę ad audendum conandumq; incitabant. Expetenti datum, vt in Maurorũ fines primus incurreret. cum sua manu equitũ septingentorum, peditum ad tria millia, adiuncto Alfonso Montemaiore, Moclinum tentare iubetur: quod oppidum Granatę vicinum est, situ & opere munitum: eodem se pollicetur Rex cum copiis omnibus venturum. Comes noctem continuato itinere Abohardillẽ improuisus opprimere cogitabat, vicinis locis castra habentẽ, equites mille quingentos, maiori pedites numero. Id consilium hostem non latuit. subductis in collem copiis luceq; expectata, iniquis angustisque locis nostros circumuẽtos opprimit. cecidit optimus quisque: ac maiori peditatus parte prostrata, Comes Gonsaluo fratre desiderato, ipse vulneribus acceptis cum nonnullis equitibus in eam partem fuga euasit, vbi Garsias Padillia Magister Calatrauæ erat pręcedentium vestigia subsecutus. Ferdinandus cognita suorum clade, paulisper mœstus è conspectu abiit: deinde ægritudine animi residente. Comitis, inquit, imprudentia, & nimia obsequentia reliquorum hoc incommodum accepimus: quod tamen celeriter maioribus commodis sanare est animus: atque vestra milites virtute pro ciuibus viris fortissimis atq; miserrimis pœnas capere. Erant ad fines hostium, qua Giennenses agros attingunt, geminę arces atq; oppida Cãbile & Albahar interfluente aqua fluminis Frigidi, tenui quidẽ præsertim eo anni tẽpore, sed coercita ripis eoque difficili vado. Ea oppida copiis omnibus circumsessa sunt. Imminet Albahari, quod in vlteriori ripa erat, cliuus propugnaculi instar in metę modũ erectus. In eum montẽ hortatu Regis tormenta magno labore comportata, tantum obsessis terrorẽ ingesserunt, vt arces & oppida continuo dediderint. Ad nonum kal. Octobris in nostrorum potestatem redacta, antiquitus infausto die, quo ante centum viginti ferme annos, Petro Rege à Mauris ea oppida occupata meminerãt. Tantis victoriis Ferdinãdus, totq; oppidis potitus ac plerisque exercitu incruento, maior & clarior haberi cœpit. omniũ in ore esse. Ipse copiis in hiberna dimissis, Complutum cum vxore abiit. In eo itinere Alfonsus Aragonius Ferdinandi frater Villę formosæ Dux, in primis ea tempestate clarus, multisque bellis exercitus decessit. Corpus ad Populeti inter maiorum busta est compositum. multiplicem prolem reliquit: ex Maria quidem Iuncia concubina Ioannem Ripagorsæ Comitem, & Eleonoram. Ex aliis amicis Alfonsum, quem superior ætas Dertusæ prius, deinde Tarracone Pontificem vidit, Ferdinandum, Henricum. Ex iustis nuptiis Eleonoraq; vxore Alfonsum atque Marinam. hæc Roberti Salernitani Principis vxor, Fernandũ peperit in eorum Principum numero postremum futurum. Alfonsus Villæformosæ Dux fuit: quẽ auctorem generis Villæformosæ Duces, Ripagorsæ Comites nominent necesse est. Toleti religionis desertores, ac Iudaicos ritus quos abdicarant, repetentes seuerissimis suppliciis ab Inquisitoribus vindicabantur. aliis maiori numero venia data, meliora in posterum pollicentibus. Hęret in domesticis narratio: sed externa quoque referre nexus rerum, & suscepti operis officium hortantur. Ardebant Neapolitani proceres bello, q̃ in Regem suum Ferdinandũ coniurati, iunctis viribus comparabant, graues & frequentes iniurias vindicaturi. Innocentii Pontificis instinctu auspiciisque magis nomine, quam viribus iuuaturi propter ingenii imbecillitatem, curasque alias. Coniurationis capita, tres Principes erant Salerni, Bisiniani, Altamurę, Antonellus, Hieronymus, Pyrrhus Bautius, præterea Petrus Gueuara Vasti Marchio, alii magnis etiam à Rege beneficiis obligati. quin fama ferebat Fridericum Regis filium, spe regni accessisse in partes, vero an falso ne tunc quidem constitit. Alfonsus Calabrię Dux magnam eius inuidiæ partem patri Regi conflauit, incommodus moribus: in quo nec luxuria crudelitati obstabat, nec crudelitas luxuriæ. Arte magis quam armis eo

tumultus Rex prouidus, & à multo vsu callidus composuit. Annitente Pontifice quia prima factiosis non procedebant, & Petro Fuxensi Cardinale deprecatore, quem ea spe Romam Pontifex ipse euocarat, venia tumultuantibus data est. Fuerat etiã a Ferdinando ad eos motus pacandos legatus Tendiliæ Comes. Is sui Regis nomine fideque, tutos fore proceres cõiuratos recepit: modo positis armis ad officiũ redirent: si falleret dira omnia precatus. Verum Rex Neapolitanus ea promissa ludibrio habuit, cum ætate pręceps ad deteriora credenda, & ad irroganda supplicia: aduersus quasuis tempestates opibus fretus, quas à patre traditas habebat: & ipse longa imperii possessione ingentes cumulauerat. Fœdere facto opprimere aduersarios cogitabat. Sic specie nuptiarum, quæ in arce Noua Neapoli celebratæ sunt, Sarni Comes vnus è coniuratis cum aliis nonnullis comprehensus capite pœnas dedit. Principes Altamuræ Bisinianiq; variis temporibus capti cum multis aliis, diuturna custodia perierunt, lenta grauique morte, multũ quamuis expostulante per legatos Castellę Rege Ferdinando, minis additis, fidem suam haud quaquam ludibrio fore passurum. Sed vicit omnia peruicax Neapolitani animus, immemor rerum humanarum inconstantiæ. venturi securus euertendi imperii certissima fundamenta cęde procerum, inuidia prouincialium ponebat. vti breui factum est. verũ hæc aliquanto post. Compluti ex Isabella Decembris sexto decimo die, filia nata est, cui Catharina nomen fuit, gemino Anglicano coniugio propriaq; ad extremũ infelicitate sua, totiusque gentis Anglicæ nobilissima. Quantos ærumnarum fluctus innocentissima fœmina tolerabis, vnam ob viri fœdam intemperantiam? Alienæ culpæ pœnas dabis. Sic visum superis. Fatalis mali fundamenta à dissidio gentis ponebantur. Nam Eduardo, & Richardo vinctis interfectisque, Richardus puerorum patruus regnum occupauit. Initiis media atque exitus consentanei fuerunt. Superbe imperantem Henricus Richemondæ Comes ab Armonico Duce Francisco, à quo fuerat captus, redditus libertati acie superauit, interfecitque. Oppressi tyranni merces fuit, imperium quod impie occupauerat. Huius Henrici filius, Henricus fuit, eo nomine octauus Angliæ Rex cum vxore Catharina, patria religione repudiata, omnibus turpitudinis maculis grauique impietate inuidiosum posteris nomen, infaustumque.

Aragonii motus. CAP. VIII.

LEues in Aragonia tumultus extiterunt: ciuilia in Catalaunis arma maiori contentione & periculo mouebantur. vtrique malo Regis Ferdinandi prudentia & auctoritate est occursum. In planicie ad Iberum flumen Cæsaraugusta sita est, ędificiorum elegantia, ciuium frequentia, copiis, cultu, nitore, amplitudine in paucis nobilissima, aduersus hostes armis, viris, mœnibusque munita: leui imperio & ob id fidelissima, nisi iura acceptę à maioribus libertatis imminuãtur. Qua caussa sæpe in ea tumultus concitatos inuenimus incredibili animorum ardore, ciuibus aliorum exemplo cautis: neque ignaris paruis sæpe offensionibus maiora incommoda existere, grauesque casus. vti hoc tempore accidit. Ioannes Burgius lictor regius, vt est id genus hominum insolens, senatus principem Petrum Cerdanum verborum procacitate violauit. aliorum accursu lictori iniectæ manus: dictaque è vinculis causa, gula laqueo fracta est, lęsa in ea Principis maiestate. In ipso procinctu belli Ferdinandus, cum Granatæ agros inuadere cogitaret, huius anni principio, vti paulo ante dictum est, re cognita Ioanni Heredię Prętori mandat, vti eius facinoris pœnas expetat sontibus vindicatis. Interim legatis à senatu missis se quidquam acerbe in eos statuisse negat callidus, sagaxque, ad simulanda negotia altitudine ingenii incredibili. Senatus princeps comprehendi non potuit, Pręfecti iustitiæ, cuius suprema & maxima auctoritas gentis instituto est, pręsidio tutus. De Martino Pertusa, qui proximum auctoritatis locum in senatu occupabat, & cæsi lictoris præcipuus auctor extiterat, festinato supplicium sumptum est, regiis literis ad populum continendum, qui ad arma erat cõsternatus, in sude prælatis. Sic gliscens in graui causa tumultus in ipso exortu est oppressus. vnius animaduersio, cæteros imperii oblitos admonuit, Regum feroces impetus esse, vires graues. Grauiori facinore aliquanto postea ciuitas vniuersa turbata est. Petrus Arbue quæstiones in ea vrbe de religione habere cæperat. Nonnullis irrogata supplicia, prauos quosdam homines libertino è genere natos, siue libertatis specie, siue ex conscientia similia metuentes incitarunt, vt coniuratione multorum facta Inquisitoris capiti insidias struerent. In strato nocturna vi opprimere cogitantes fenestrę qua irrumpẽdum erat, firmissimis clatris exclusi, speque falsi, in templo opprimere statuunt. Ad nocturnas preces progresso Septembris Idibus, qui dies Mercurii fuit, (biduo post alii tra-

tradunt) ad arma templi maximi procumbēti prope cancellos, vis illata. Vitalis Duransius vnus è cōiurationis principibus, toruus & minax voce, vultu, oculis ardens in ceruice primum vulnus inflixit. subsecuti sunt alii. Proxima nocte defuncto, nihilq; præter diuinas laudes eo spatio locuto, supremus honos est habitus. Corpus eodem loco, vbi vulnera sunt inflicta, sepulchro illatum: quo tempore feruere sanguis visus est, nisi oculorum ludibria fuerunt. Decreto senatus aliquanto post, addita lampas sepulchro: quod nisi consecratis hominibus, cæloq; dicatis non datur. Id etiam vt Pauli tertii Pontif. auctoritate fieret, Carolus quintus Augustus curauit. Sic meritis honos debitus est habitus. nam & quintodecimo Septembris die memoria eius celebratur anniuersariis sacris. De conscelerartis hominibus intra annum supplicia sumpta. variis casibus ad vnum periere. Proh magnum atque ineuitabile diuinæ vindictę numen, quam vitare praui homines haudquaquam potuissent, vt maxime humana supplicia liceret euadere. & habet nescio quos internos mens scelerata carnifices, aut ipsa sibi conscientia carnifex est mentem eripiens. Inquisitoribus deinde pręsidii causa datum, vt intra arcem habitarent, cui Algiafarię nomen est. In Emporitano tractu subditi, quos Pageses vulgo vocabant, impotenti imperio à regulis, in quorum ditione erant, premebantur proxima seruituti conditione, neque ferenda inter Christianas nationes. Quę vectigalia Mauri rerum domini imperauerant Christianis grauissima, ea mutato quamuis imperio regulis pendere cogebantur ducta ex antiquo consuetudine. eo vniuersa prouincia aduerso rumore erat. Quę illa tributa essent, neque gentis historiæ declarant: neque nobis diuinare licet. Malos tantum vsus à grauitate vocabant: à quibus eximi, nisi pretio redempta libertate seruorum instar, nemini concedebatur. Sic sępe incolæ correptis armis, aut seruitutem depellere, aut miseriis remedium, mortem imponere cogitabant. Et sunt grauissimi impetus irritatæ necessitatis: sed fallax sine viribus multitudinis audacia. Appellati de ea re Reges Alfonsus prior, deinde Ioannes eius frater, & Carolus Vianæ Princeps ea vectigalia minui quodam temperamento mandarunt. sed parum auctoritatis inerat ad coercendam nobilitatis audaciam, armis tueri paratæ, quæ maiorum virtute parta erant. Maiori maiestate opus erat. denuo continuatis iam aliquot annis popularium motibus, Ferdinandus, qua in cęteris felicitate, fine imposito, magnā ex eo prudentiæ & dexteritatis laudē peperit. Compluto is cum vxore Segobiam abierat, atq; Medinam Compestrem. Garsiam Toletum iam Ducem Albanum (abscesserat is militaribus curis Friderico filio pro se in bello Granatensi vicario) Albę inuisit, cum Petro Magistro equitum conciliaturus, vt fecit: quem & Alfonsum Fonsecam Compostellanum, rebus præficere in Castella destinabat, bellum Mauricum repetiturus. Eo conatu, ad Guadalupeum templum peruentum est, ad quartum kalen. Maii. eo loco in causa Pagesium sententia pronunciata decreuit eam seruitutem tanquam piis hominibus grauem, neque vlla in gente vsurpatam, antiquandam videri, mitioreque conditione mutandam: vt subditi per capita sexaginta solidos Barcinonenses annuos penderent. Magnum vectigal libentissimis animis incolæ susceperunt, pręsertim concessā potestate redimendæ libertatis, si vnica pensione pro vno quoque annuo solido viginti numerarent. Sic ex diuturnis motibus, quæ eam Hispanię partem diu solicitam habuerant, pax facta est. In Lusitania sublatis, vti ante dictum est, proceribus coniuratis, quies erat, Rege omnia ad splendorem imperii reuocante. Azamor Tingitanæ vrbs ad litus Oceani Atlantici, ad læuamq; egressis freti Gaditani fauces, veteribus Thymiaterium, vt quidam disputant, superiori tempore Lusitano vectigalis, denuo sacramentum suscepit: se in eius fide futuram, tributique nomine decem millia alausas, quarum piscatu abundant, missuram quotannis in Lusitaniam. Quod gloriosum erat genti, non modo imperium fundasse ancipiti iure, armis, virtuteque: sed etiam remotis nationibus iugum seruitutis imponere potuisse, ad maiorem gloriam opesque aditu patefacto.

Multa oppida de Mauris capta. CAP. VIIII.

Ferebantur in pręceps Mauri, non minus domesticis dissidiis, quam externo metu laborantes. In ipsa vrbe Granata euocatus à factione altera Boabdiles Albaicinum occupauit. ciues cum ciuibus in ipsis plateis pugnabant pertinaci inter se contentione, à nostris cum bellum ingrueret, ad defendendum consensu. maioris periculi metus animos ad concordiam reuocabat. eo sedato ad ciuilia arma redibatur. Rebus desperatis Mozerus, ex Alfaquinorum ordine, quorum est sacrificia procurare, religiones interpretari, vt in ea gente vir sanctus, quasi diuino instinctu concitus. Quousque ciues insani-

tis (per compita & fora clamare) in ſanitate vęſani, quę grauior dementia eſt, alienis cu-
" piditatibus & ambitioni ſeruientes, veſtræ ſalutis obliti, coniugum, liberorum, patrię?
" Graue eſt dicere: ſed niſi à me auditis, quod noſtris malis remedium? Quin animos ad
" virtutem erigitis? & ſi minus dedecus mouet, tantum certe periculum propulſatis? An
" hos reges iuſtos putabitis, qui imperio gentis per ſcelus occupato, non præſidium rebus,
" ſed inane ſine viribus nomen afferunt? An horum vmbra teget? Nimirum niſi iſtam igna-
" uiam mature excutitis, inſtare exitium denuncio triſtis vates. Mouebatur his vocibus
populus. etiam qui nolebant, probabant tamen. Ergo aliis ex eo numero Sacerdotib. an-
nitentibus, & conditiones nuncupantibus, fœdus inter duos Reges Mauros fit. Vt Gra-
nata, Almeria, Malaca patruus retentis, reliqua Boabdili concederet. Albaicino Boabdi- 1
lem diſceſſiſſe non arbitror, ac ne coaluiſſe pacem, etſi hiſtoriæ ſilent, magna ſcripto-
rum ſecuritate. Ac illud imprimis eo fœdere prouidebatur, vt quoniam Rex iunior Fer-
dinandi beneficiarius erat, ea ipſe ditione obtineret, in quę primũ noſtrorum impetum
fore exiſtimabant. Ea fraus noſtros non latuit. collectis vndiq; copiis Loxam petere ſta-
tuunt, certiori quã antea ſpe, vindictæ maiori cupiditate. Boabdiles ſiue tuẽdæ inter ſuos
auctoritatis neceſſitate, ſiue fortunã in conſilio habiturus, cũ quingentis equitibus ea vr-
be noſtris venientibus occurrit. Loca aſpera & impedita erant. ad ſuburbia pugnatur a-
criter. cæſis reiectiſque Mauris, trina caſtra circum vrbem metantur, rupto ponte erum-
pendi facultas hoſtibus ſublata. liberam noſtris commeandi vltro citroque facultatem,
geminus pons ſublicius ſuppeditabat ſubitario opere magno commodo futuri. tormen- 2
tis proſtrata mœnia: noſtriſq; per ſtrages lapidum in vrbem irrumpere parãtibus, obſeſſi
nono ex quo ventum erat die, deditionem faciunt, pacti libertatem efferendi, quæcunq;
ex ſuis bonis poſſent. Boabdili in caſtra progreſſo; atque in genua procumbenti eodem a-
nimo fuiſſe ſemper, ſupplicantique ne fortunam conuerterent in culpam, æquum nõ fo-
re voluntatem ex neceſſitate interpretari, venia data eſt. Et erat commodus ad fatale gen-
tis diſſidium alendũ, vt maxime ſons eſſet. Ferdinandus ea vrbe munita, atq; Aluaro Lu-
næ Fontidonię domino concredita, alterius Aluari nepoti, ad alia oppida pergit. Pauca
repugnãtibus barbaris, plura ex deditione capit. Illoram ad quartum kal. Iulias, Zagram,
Balnea, Moclinum. ex iis licet quędam, ita erant loco & opere munita vt diu ſuſtentare
potuiſſent, in ipſiſque Granatæ oculis ob idque certiori auxilii ſpe. Nimirum cauſſis ti- 3
moris maior timor erat. Illorę Gonſaluus Fernandus Corduba præfectus eſt, Alfonſi A-
quilarii frater, ab his rudimentis quantus breui Dux futurus in Italia? Ipſi Granatenſes
ciues ſoliti Illoram regni & vrbis dextrum oculum, Moclinũ clypeũ vocare, eo accepto
incommodo ſpem ferme abiecerunt, præſertim vicino agro igne corrupto, luctuq; & cę-
de completis omnibus partibus. Abohardilles tamen, qui Singilis tranſitum prohiberẽt,
ad Pinorum pontem multis ea tempeſtate Mauricæ gentis cladibus nobilem equitatus,
peditatuſque partem mittit. Ipſe ne quid moueretur, in vrbe reſtitit. Poſtremum illi no-
ſtrorum agmen, in quo Enecus Mendoza Infantatus Dux curabat, cum tranſitum pro-
hibere non poſſent, pro more gentis magnis clamoribus inuadunt. reſiſtunt noſtri acri-
ter. Verum Maurorum multitudine circumfuſa equites mille, pedites ad decem millia, 4
proximi periculo, aliarum copiarum aduentu, ſeruati ſunt. reiectis Mauris noſtri à tergo
inſtare, rurſus ad olivueta ſuburbana pugnatur. ſimilis fortuna fuit. In ea pugna Ioãnes Ri-
pagorſę Comes egregie pugnans, nunc ad prima ſigna, nunc in medio, nunc in vltimo
agmine, confoſſo quamuis equo, magno adiumento fuit, paternamq; laudem æquaſſe
viſus eſt. Adulta ęſtate, oppidis, quæ capta erant, militari præſidio firmatis, bello, pace-
que rerum moderator à Ferdinando eſt conſtitutus Fridericus Albani Ducis filius. Ad
amouendam contentionem, quæ inter Bæticos proceres, de ea præfectura eſſe cœperat,
remedium opportunum, longinquum hominem Ducem creauit. Regem, Calæciæ mo-
tus in eam prouinciam vocabant: vbi Lemoſii Comes contra Regis edicta auctorita-
temque Pontemferratum firmiſſimum iis locis municipium, tanquam ſuę ditionis pulſo 5
regio præſidio occupauerat. Ferdinãdo, Iſabellæque in ea loca delatis, continuo oppida-
ni portas aperuerunt. fraudem milites excuſabant. Id Regis voluntate factum Comitem
prædicaſſe. Ipſi etiam nihilominus ad Regem profecto, ſequi in eius poteſtate fore profi-
tenti, eo & aliis oppidis detractis, & ad regiam ditionem ſubiunctis, mulctato quidẽ venia
eſt data. Sic vno tempore Mauri acriter impugnati: proceres ſuperbia ab hoc initio do-
mita, cœperunt æquo cum cæteris iure viuere in Hiſpania, inſoleſcere antea atque in mi-
ſerorum fortunas graſſari ſoliti. præſertim cum Reges votis ad Compoſtellanũ templum
perſolutis, Salmantica, vbi principio anni Milleſi. quadrin. octogeſi. ſeptimi aliquandiu
1487. hæſerunt, nouum conuentum iuridicundo in Calæcis conſtituiſſent, antea ſolutę le-

gibus

gibus prouinciæ perturbatæque, iudicibus datis, cum suprema decernendi potestate. Ardebat interea Fridericus Albanus studio se proferendi, probandique insigni aliquo facto. Nunciatum erat Malacæ in arce magnum captiuorum numerum in subterraneis carceribus inclusos teneri: & spes erat eius arcis obtinendæ, si nostrorum superuentu ab iis ex composito, rupta vincula essent. sexcenti equites ad id missi, inflatis continuis imbribus fluuiis impediti, inani conatu destiterunt. Intra vrbē Granatam nō minor quam antea contentio erat inter Reges barbaros. Abohardilles nouis militib. Guidixio & Basta euocatis, impetu facto in Albaicinum irrupit. Boabdiles, vt in tali periculo, cum suorum manu occurrens hostem repulit. pugna acerrima ad ipsum templi maximi forum multi ex vtraque parte ceciderunt. Ferdinandus, Rex Salmantica Cordubam delatus ad sextum Nonas Martii, amici Regis periculo, vti par erat commotus, auxilia misit, Fernando Gadea Duce: quibus ille confirmatus, non illatam vim propulsare, sed vltro hostem lacessere non desistebat, ferox formidabilisque magnam miserorū ciuium strage, quorum periculo ambo Reges delirabant.

Malaca capitur. Caput X.

Cordubæ deliberatione suscepta, de belli Maurici ratione cum sententiæ variarent, aliis Bastam, alii Guidixium petendas primo confirmantibus, Malacam Rex censuit: auxiliis, quæ ex Africa transmittebantur haud inualida, excipiendis idoneam angusto mari, breuique traiectu. Consilio tamen occultato Corduba proficiscitur ad septimum Idus Aprilis. sequebantur equitum duodecim millia, peditum quadraginta. postquam ad fines hostium peruenerunt, consilio Rex indicato, paucis milites alloquitur. Ad certam eos se victoriā ducere ait:: quippe imbecillis hostibus dissidio metuque. Vires quæ supererant, in plura præsidia distractas esse. Si, qua alacritate consueuissent antea, festinarent, haud dubiam victoriam fore. Gloriæ quidem ex re bene gesta fructū, prope omnem ipsorum fore. Magna parte prouinciæ subdita, aliis oppidis & vrbibus vectigalibus, quid tandem hosti pręter nomen superesse? casurum impellente nemine; & postremum tamen conatum rem totam confecisse visum iri. Quo fauore piorum, quo concursu expeditio celebretur vniuersa prouincia cernere ipsos. & sane quacunque iuerant viri, pueri, mulieres vndique ex agris effusi in vota ac preces conuersi, illos reipublicę columen, vindices Christianæ religionis, imperiique vocare. In eorum dextris communem salutem ac libertatem esse repositam. faustum iter felixque, maturam ex hostibus victoriam comprecari, votaque suscipere. Inuitare pro se quisque, vt quibus opus haberent, abs se potissimum sumerent. Modestia certare milites. nihil morari, nec ab signis discedere. Maiori animo alacritateque postquam Regis consilium cognouere, quo vellet duceret, aiūt. Ipsius auspiciis ductuque nullum periculum aut laborem recusaturos profitentur. Motis castris Veles, quod oppidum prope Malacam situm est, primo impugnare constituunt. Ad præterfluentem amnem castra faciunt. Erumpunt portis oppidani. Calęcos nulla disciplina militari turmatim, vt quemque sors conglobauerat, pugnantes durum hominum genus cędunt: aliorum superuentu cęduntur ipsi, ad ipsa oppidi mœnia compulsi. suburbia capta. mœnium impugnatio instituta. Accurrunt circum pagani ad oppidi præsidiū, maiori conatu, quam profectu. Abohardilles Granata, nostrorum consilio cognito, obsessisque opem ferre constituens, in eius vrbis discrimine considerans rerum & imperii summam verti, Roduanum Vanegam vrbis Prætorem ducem impigrum, cum cohortibus expeditis, & trecentis equitibus præire iubet, se post paucos dies eodem venturum pollicitus. Nihil à Roduano præstitum: qui nocturna vi nostros opprimere & tormenta clauis defigere, qua parte concipiunt ignem, cogitabat. subsecutus Rex barbarus, arduis impeditisque locis, prope oppidum castra metatur: in quibus mille equites erant, pedites viginti millia. Numero & virtute minores nostris, locorum munitio tutata non est. Castris impedimentisque exuti qua cuique data via est, fuga dissipantur. Barbarum Regem victum studia etiam hominum destituerunt. amisso exercitu redeuntem, Granatæ ciues Boabdile æmulo in Regem consensu salutato mœnibus excluserunt, anxium ac miserantem fortunas suas. Obsessi spe defensionis abiecta, Roduanoque interprete, cui cum Cifontano, ex quo tempore Granatæ captiuus fuit, vsus erat, conditionibus deditionem faciunt ad quintum kalen. Maii. Vt incolumibus liceret res suas quo vellent efferre. Eo oppido in nostram potestatem redacto, integro exercitu ac ferme incruento, Bentomitium vicinum oppidum Velis exemplo leges præsidiumque accepit. Petrus Nauarrus præfectus ei oppido est, ex obscuro loco, nauteq; arte, magnus Dux præsertim

consequentibus annis. Vicinos Malacitanos ingens pauor inuasit, ne diu sustentare possent, externi auxilii nulla aut modica spe. Connixa præfectus vrbe egressus de deditione agit. internuncius Ioannes Roboreus diu Malacæ captiuus. Iis molitionibus cognitis Afri, qui eam vrbem præsidio obtinebãt, veriti ne ipsi hosti traderentur, simul indignantes, quod rem tantam non cõmunicassent, facto impetu, præcipuam arcem, cui Alcasabæ nomen supra vrbem est, occupant. deiecto trucidatoque præsidio, ipso etiam Connixę fratre, ad mœnia aduolant: colloquia ciuium interrumpunt, interficiuntque, si quos contra conari deprehendunt: magnitudine supplicii cæteros desistere compellunt. Ergo tormentis maioribus Syngilia comportatis, nostrorũ castra ad Malacã promota sunt ipsis Maii mensis Idibus. Est ea ciuitas in plano sita, nisi qua parte collis assurgit gemina arce munitus (inferiori Alcasabæ, superiori Gebalpharo nomen est) modica spatiis, elegans tamen in paucis, & pro amplitudine frequens, portu atque nauali nobilis, qua parte alluitur mari. A tergo montes erigit vineis, hortis domiciliisque nitentes. Vtranque arcem geminus murus coniungit munitione perpetua. ager conspicuus: lęta cœli facies: late in vicinum mare prospectus: commercio Africæ, atque Orientis ea tempestate nobilissima copiosaque. Erant in Regis castris D. Iacobi Magister, Præfectus maris, Villenius, Beneuẽtanus, Alcantaræ Magister, Andreas Cabrera Moię Marchio, plerique omnes Bæticę reguli, ex Aragonia valida auxilia. Eam vrbem fossa, valloque à mari ad mare ductis circumuallare consilium fuit. collemque vbi minor arx erat, præsidio occupare. vtrunque factum. In nouis castris Gaditanus curare iussus est. Regina in castra abiit, deducentibus Petro Mendoza Cardinali, atque Ferdinãdo Talauera: quem ex D. Hieronymi monacho spectata vitæ probitas (vti ante dictum est) ad Abulensem Episcopatum euexerat. Priusquam opera perficerentur, Maurorum eruptione leuia sæpe pręlia facta. Contra à nostris in mœnia impetus fit. cecidit in conflictu quodam Ortegha, capta Alhamæ arce, multisque aliis pręclaris facinoribus hoc bello nobilis. Tria millia Mauri ad quartum kalen. Iunii vrbe egressi, Gaditani castra improuisi inuadunt: vigiles qui in prima statione erant, obtruncant: mox in munimenta penetrant. In repentino metu Gaditanus nihil territus, nec prorsus demisso animo instructis reliquis obuiam progreditur. fit acris pugna. multi è nostris ceciderunt. Gaditanus ipse vulnus accepit. hostium maior strages fuit. vicinum perfugium cęteros seruauit. Noua in Regis caput, fit in vrbe coniuratio. Maurus in ea gente sanctus vir, destinata voluntate Regem interficiendi, se capiendum vltro præbet. Rege quiescente ad tentorium Marchionis Moræ deductus Reginę iussu, cum ex apparatu reputasset, prętorium esse, districto acinace in Aluarum Portugaliam (is forte cum Beatrice Bobadilia colloquebatur) irruit ferox, toruoque ac minaci aspectu. Corporis inclinatione ictus vitatus, aliorumque accursu Maurus comprehensus peremtusque est. sic diuino beneficio periculum deuitatum. Auctus nostrorum numerus aduentu Assidonię Ducis. è Belgis Maximilianus Austriacus mox Cæsar, duas onerarias misit onustas omni bellico apparatu Latrone Gueuara ductore. Auctus & hospitum numerus. nonnulli per stationes mari vicinas in vrbe penetrarunt, auxilium obsessis. Famis malum vrgebat: neque Afrorum contumacia remittebat. Ciuibus tamen vt in maiori periculo, metuque, ad deditionem propensis, Dordux ex eo numero præcipua auctoritate & opibus in castra progressus, de conditionibus agit. Negat Rex vllam conditionem fore, nisi vrbe ad eius voluntatem dedita. ex arcano tamen Dorduci pollicetur, si fortem & fidelem operam præstet, ipsum & propinquos omnes inuiolatos fore, magnis beneficiis additis. Fide data, nostrorumque præsidio adiuncto in arcem aditu patefacto, in summa homagii turri regia vexilla explicat. Ciuibus Africanisque magnus terror iniectus spei mixtus. Reputantib. incolis Dorduci promissa facta, ad cæteros pertinere, ac colligentibus sarcinas studio discedendi, concursu nostrorum bona omnia, & libertas est ablata. Idem de vicinarum arcium præsidiariis militibus fit, simili errore ad mare progressis. Afri etiam cum eorum duce Zegri venerunt in potestatem. Transfugis, quorum erat magnus numerus, irrogata supplicia, ac religionis desertoribus, qui ex Iudaica gente nostra sacra susceperant, ignis pœna fuit. Aliis Iudæis atque ciuibus Mauris permissum, vt moderato pretio redimerent libertatem. Ad quintumdecimũ kal. Septembris vrbs nobilissima capta. dies festi vniuersa Hispania agitantur. superis aguntur gratiæ. votorum damnati, ea promptissimis animis persoluunt. Sedes Episcopi captæ vrbi restituta, Pontificum venia, Gothorum ætatis exemplo qua proprium Episcopum habuit. Lætitiam nonnihil obscurauit metus ex Oriente allatus. Baiacetũ Turcarũ Imperatorẽ cõtracta valida classe de Sicilia cogitare vires nostrorũ in eã partẽ à bello Granatẽsi auertere cogitabat pace etiã cũ Ægypti Sultano facta.

In

In Aragonia ciuitatum societates institutæ. CAP. XI.

FErdinandi Regis armis premebantur Mauri Granatenses ruinę proximi. Simul Lusitani ad Orientis prouincias viam aperiebant anniuersariis nauigationibus. quod ab Henrico Principe institutum fuisse diximus superioribus annis, extima Africæ litora explorare, longiusque in singulos annos prouehi non desistebant. Tantis laboribus fructus non respondebat. Beatas Indiæ prouincias adire, opesque celebratas fama, quas benigna cælum manu iis gentibus copiosius quam aliis dedit, in patriam auehere cogitabant aromata, gemmas, margaritas, aurum, ebur, argentum, aliaque quibus hominum ambitio, magis quam vitę necessitas pretium adiunxit. Summas rerum nunciat fama, maiora sæpe vero: syluas esse proceribus, & in maximam altitudinem editis arboribus, cynamomi, cassiæ, garyofoli, piperis, zinziberis vim magnam: prodigiosas animantium formas, hominumque insolentes mores, habitusque. Non prudentia, sed temeritas fore videbatur, relegatas in vltimam terrarum regionem, gentes opesq; persequi, exiguis Lusitaniæ viribus, immenso terrarum spatio Oceanique disiunctas. sed omnes difficultates auaritia habēdi, & glorię cupido superabat. Ergo superiorib. annis Bartholomeus Diacius rei nauticæ in paucis prętās, missus abs Rege suo, vt Bonæ spei promontoriū adiret: vbi extenuatis vtrinque litoribus, Africa ad Austrum procul porrigitur. Eo promontorio transmisso ad flumen cui in altera parte Infanti nomen effecerunt, nauigando peruenit. Ingens cœptum, pertinax conatus. Antonius ex Franciscano ordine Bartholomeo socius datus vir acer, impiger, solers, atque audax, inde pedestri itinere Africę, atq; Asiæ magnis spatiis lustratis, Hierosolymam peruenit. Inde in Lusitaniam ipse terra Bartholomeus mari reuersi, visa ambo Principi gentiq; nunciarunt. Quoniam prima successerant maius studium accessit perficiendi, quę instituta erant. Duo viri ardenti ingenio, magnoque rerum vsu, & quod caput erat, Arabicæ linguæ cognitione præstantes delecti operi perficiūdo sunt: Petrus Couillanius, Alfonsus Payua. Classem instruere magni sumptus erat. terra iussi sunt Africę, atque Asiæ regiones intimas considerare. Ii Idibus Maii Olisipone egressi, obitis Neapoli, Rhodo, Hierosolyma, Alexandria, Cayroque Aegypti vrbe primaria, diuersi Petrus quidem Ormucium, quæ insula ad sinus Persici fauces iacet, Calicutiumq; obiuit. Alfonsum autem Aethiopię interioris regiones lustrantem mors oppressit. Petrus literis abs suo Rege acceptis, vt nisi prouinciis omnibus consideratis non rediret in patriam, in Aethiopiam profectus, cum gentis Imperatori Alexandro, quem vulgus præsto Ioannem vocat, Nahu, & Dauidi successoribus, operam & ingenium probasset, discessu est prohibitus, coniuge data atque amplis possessionibus, vnde vitam sustentaret. De scripto tamen ad Regem Lusitanum visa explorataq; renunciauit. Calecutium nobilissimum emporium esse totius Orientis maxime celebratum. Gentem fusco colore, viribus imbellem, morum insolentia maxima: superiori corporis parte nudos crura lumbosque veste tegere, plerosque auro purpuraque distincta: lacertos & brachia margaritis onerare: ex humeris acinacem pendere: nuptiis coire fœminam vnam multis maritis: eoq; incerta prole, patribus non filios succedere, sed ex sororibus natos. In Aethiopia late fusas gentes, nigro omnes colore, atque Christiano nomine esse: veterem religionem syluescentem, plurimum ex Iudæorum ritu & hęreticorum erroribus confusam esse: Regi parere potentissimo innumeras copias equitum & peditum alenti, tendentique sub pellibus: gentis sanandæ magnam spem esse, si vltro citroque missis ad eam legatis in societatē asciscerent. Verū hæc cœpta hoc tempore, consequentib. annis gesta sunt. Ferdinandum capta Malaca operi insistentem, Aragonii tumultus in eam prouinciam euocarunt: vbi scelera, latrocinia, cædesq; vigebant maxime. Valentiæ à Philippo Aragonio Montesiæ Magistro, cum ex bello Granatēsi rediisset, Ioannes Valterra obtruncatus erat magna nobilitate iuuenis, atq; in amoribus Eleonorę Crotonis Principis riualis, quod exitiū attulit. Ea res tumultus graues in ea ciuitate concitauit. Ferdinandus Isabellaq; Corduba profecti, Cæsaraugustā ad quintū Idus Nouēbris tenuerūt. In ea vrbe creādi vrbanos magistratus ratio vetus immutata est: senatuq; cōcedente, ciuib. detracta potestas ea, vniq; Regi permissa, vitandis contentionibus, atq; tumultibus remedium opportunum. Præterea Castellæ exemplo ciuitatum inter se societates institutæ, stipendio militari imperato, vnde centum & quinquaginta equites alerentur: qui in omnes partes scelerum licentiam & maleficia, aut metu prohiberent, aut pœna vindicarent. Additum, vt vniuersæ societati nō nisi Cęsaraugustanus ciuis è trib. quos senatus nominaret, à Rege delectus præficeretur, circumscripta certis legibus potestate. Id principio consequentis anni gestū est M. quadringente. octogesimi octaui. Quibus diebus à Rege Neapolitano 1488.

legatus Leonardus Toccus domo Grçcus atq; à Græcis Auguſtis genus ducens, opulento principatu à Turcis euerſus, profugus in Italiam de nuptiis appellauit pactis ſuperiori tempore, Ferdinandi Capuæ Principis cum Iſabella Ferdinandi filia. Eo conatu impedito, quoniam Iſabellam Ferdinandus Gallo Regi, aut Luſitani Regis filio coniugem deſtinabat, ęternum concordię inter eas gentes vinculum (ſic putabant) Maria altera Iſabellæ ſoror in eius locum eſt ſubſtituta priori modo pacto inducto, irritiſque ſponſalibus. ſed neque hoc coniugium effectum eſt. Valentiam quo Reges Ferdinandus Iſabellaque abierunt, Alanus Labreti Regis pater improuiſus forte aduenit, cura ditionem aduerſus Galli vires muniendi, magna ex parte detractam: Vaſcones pacandi, vbi tumultus vigebant, à Beamontiis magna prouinciæ parte occupata, excluſis aditu Regibus. tametſi ante tertium annum fœdere cum Lerini Gomite facto, ei & neceſſariis honores & oppida conceſſerant, quæ maiores tenuerant, multis de nouo additis homine ſanando. ſed nullis meritis perfidia flectitur. Franciſcus Dux Armoricus erat tuendus: quem quod virili prole careret, Annę hæredis coniugium multis expetentibus Gallica arma ſolicitabant. defendebant Labretus Aurelianuſque Maximilianũ Cæſarem Brugenſes ciues captum cuſtodiis circundederant, impetu in regiam facto feroces & rapidi: vnde noua cura acceſſerat Labreto confœderato, noſtriſq; amici Principis calamitate cõmotis. Cum ſupplici Alano, neque vllas pacis conditiones recuſanti, fœdus eſt factum, ſocietaſque armorum conſtituta, aduerſus omnes Principes, vno excepto Rege Gallo: cui fidem fallere neque tutum erat, neque fas, quod Labreti ditio ſubdita vniuerſa Gallico imperio eſſet atque finitima. Verum ea ſpecioſa verba erant, rebus vacua, quando præſidia externa contra Gallum maxime quærebantur. Additum, vt in ora Cantabriæ claſſem ædificandi, delectuſque militares habendi facultas eſſet, Iohãne Gralla homine Catalauno ductore earum copiarum. De eo fœdere tabulæ geminę confectæ ſunt, ad duodecimum kal. Aprilis. quarum exemplum ſubiicere non eſt neceſſe.

Bellum Mauricum repetitur. Cap. XII.

VAlentinæ gentis conuentus in ea vrbe inchoati Oriuhelæ ad exitum peruenere, ſceleribus vindicandis, quorum non minor in ea gente quam in Aragonia licentia erat. Ex propinquo Ferdinandus iis motibus pacatis, per Conteſtanos in Mauticos fines nouo conatu apparatuque incurrrere feſtinabat. vbi Abohardilles imperii nomen ægra iam ſpe, ſuſtentabat: quamuis æmulo maior potentia, Guidixio, Almeria Baſta ſubditis mõtibuſque Granata ad mare pertinentibus, maiori prouentu, quod à belli malis locorum aſperitas eatenus ſeruarat immunes, & ex bombyce certiſſima genti vectigalia conſtarent. Accedebant ſtudia prouincialium, à Boabdile auerſa, quaſi ignauus, impiusq; eſſet, & nomine tenus Maurus, pectore noſter. Auxerat auctoritatem irruptio per ſaltus, impeditaq; loca, in Alcalę regalis agros facta, noſtriſque inopinantibus remiſſisq;, quod prope Boabdilis ditio eſſet, præda ingens Guidixium abacta, domiti pecoris maioris minoriſq;. ſed eam iniuriam Ioannes Benauidius iis finibus præfectus continuo vindicauit, Almeriæ agris incenſis, vexatiſq;. Regis Ferdinandi bellicus apparatus haud ſatis animo reſpõdebat (& Bætica hoc & ſuperiori anno peſtis lue vehementer laborarat) ſi vires ſuppeterent, maiora conaturus. Murciam vbi ipſe erat copiis cõuenire iuſſis, Verã quod oppidum, ad mare ſitũ Melæ Vergi fuiſſe creditur, aut Varea Antonino, impugnare ſtatuit. Nec mora oppidani defenſione deſperata, ad quartum Idus Iunias deditionem faciunt. Veræ exemplũ Muxacra (quę veteribus Murgis fuit) ſequitur, vtrunque Veles Albũ Rubrumque: multa alia caſtella, & oppida temere munita, aut ſine prſidio acceſſerunt. magnus terror, neq; minus periculum hoſtium animos fregerat, ne agri vaſtarentur ad deditionẽ inclinatos. Almeriæ locis finitimę aditu, Taberna arx ſitu inexpugnabilis prohibebat. Eã nouo pſidio firmatũ Rex ſenior Guidixio accurrit, mille eqtes, vigintimillia peditũ ſub ſignis habẽs. ſimul inſidere ſaltus noſtroſq; diſpalatos carpere cogitabat, in caſum vniuerſæ dimicationis non venire ex conſcientia ſuarũ imbecillitatis viriũ: quod collectitius exercitus exiguo rei bellicæ vſu. Cum pugnam barbari detrectarent, noſtri ferociores facti, multas paſſim manus ad campeſtria deuaſtanda dimitttunt. vis mali in Almeriæ planiciẽ maxime incubuit: deinde Baſtę agri vaſtantur aquis irrigui, ob idq; inſigni prouẽtu & amœnitate. Riuis, qu ib. ea planicies diſtinguitur, impediti noſtri, haud leue damnũ accepere. cõcurrentib. Mauris multi ceciderũt. in eo numero Philippus Aragonius Mõteſiæ Magiſter iuuenta ferox, ferox nobilitate. Imminuto copiarũ numero Ferdinandus idoneis locis præſidia diſponit. ipſe Oſcam primũ vicinã Baſtę vrbẽ, deinde ſecundum Staberi fluminis ripã, Murciã contendit. Toletum inde atq; in vlteriorem prouin-

prouinciã,quo aliæ regni curæ vocabant,discessurus.Eius digressu Rex barbarus,oppida quæ amissa erãt,aggreditur.quædã partim spe,partim metu in potestatẽ reuocat. Interim Gausini incolæ, q; oppidum satis munitum prope Arundam situm erat, nostrorum imperio fessi,aut pro more gentis ingenii leuitate perfidiaque,inter se coniuratione facta, milites præsidiarios obtruncant palantes securosque,vt in nullo tali metu. Lętitia diuturna non fuit:vicini Mauri,ne ipsi quasi facinoris cõscii pœnas darent, manu facta Gausinum obsident. Gaditanus Cifontanusque Hispali cum noua manu ad vindictam accurrunt. Sic recepto oppido,incolæ pœnę cuncti,aut prædę fuerunt. Ferdinando Vallisoletũ appulso ad octauum Idus Septembris, qui dies Sabbathi fuit, noua se se occasio obtulit Placentiæ vrbis recuperandæ,ignauia superiorum Regum alienatæ, Stunicisque regulis additæ. Aluaro Stunicæ per eos dies defuncto, nepos eodem nomine ex maiori filio successerat.litem iuueni Dieghus Stunica patruus intendebat,quasi potior iure.Familiæ clientumque studiis in vtranque partem diductis,Caruaialiis factioni in ea vrbe præualidæ opportunas data est,vrbis in potestatem redigendæ.Impetum in arcem factum præsidiarii sustinuerunt. Ferdinandus per speciem eos tumultus pacandi, in eam vrbem aduolauit:dedenteque Aluaro nouo Duce,atque Begiarem digresso in potestatem redegit, Ledesmiæ permutatione datam à Iohanne secundo,Petro Stunicæ Aluari proauo. Magnus procerum timor,ne quę perturbatione temporum superioribus Regibus extorserant,restituere cogerentur Regi,maiori potentia consilioque. In Aragonia noui tumultus extabant. proceres ciuitatum societatem nuper initam disturbare cogitabant quasi grauem nimiumque priuatis ipsorum commodis obsistentem: neque prius restiterunt, quam ea societate in decem annos abrogata,comitiis Turiasone habitis consequentibus annis. Ad Maximilianum è custodia Brugensi liberandum,legati à Regibus in Belgas Ioannes Fonseca atque Aluarus Arronius rem ex sententia confecerunt.expetenti tamen in coniugium Isabellam Regum filiam Maria priori vxore defuncta, denegatum,spe facta Philippo eius filio,atque hęredi futuro,vnam ex Isabellæ sororib. ætate idonea collocandi. quem Austriæ Archiducis per eos dies nomine, Augusti indulgentia, nepotem auxerat nouo exemplo: (nam maiores Austrię Duces vocabantur) nouisque honoribus augere destinabat, Hispanicæque affinitati idoneum præstare. Medina Iureconsultus, & Bernardinus Caruaialius in locum Garsiæ Toleti Asturicensis tunc Episcopus, deinde Cardinalis & Placentinus Episcopus,apud Romanum Pontificem pro Ferdinando legatorum partes implebant.iis mandatum, vt Maximiliani legatis, quos ad Pontificem miserat præter morem maiorum,vt quidam disputabant superstite patre Augusto,ita priores partes concederent,si Galli Regis oratores idem facerent:medios assidere non paterentur.Multum ad Maximilianum liberandum classis fama contulit à Labreto,vt conuenerat, in Cantabriæ litoribus ędificatæ.Terra tamen in Britannia Armorica grauis clades accepta est. ad fanum Albini à Galli Regis copiis victi Aurelianus Dux sociiq; sunt. Ioãnes Gralla quoque Hispanorum Dux amissis suis magna ex parte,in victorum potestatem venit.

Tres vrbes de Mauris captæ. CAPVT XIII.

VNo tempore Castellæ regia nouis opibus augebatur, à Turcis ingens metus extabat assiduis atque infensis Christiani nominis hostibus,mari terraque potentibus.Defuncto fine anni Garsia Padillia Calatrauæ Magistro (sepulcri inscriptio, quod in eo oppido ad aram templi maximam cernitur,superiori anno ait) extincto certe,multisque vna ambientibus,Ferdinandus Rex concedente Innocentio Pontifice,eum honorem,paresque opes vtendas,fruendas, administrandas stabili possessione suscepit: quod exemplum ad alios militum ordines manauit,effecitque, vt aucta Regum potentia eorum militum auctoritas euanesceret.cum præmia virtuti dari solita emeritæ militiæ viris, rebus conuersis aulæ asseclis plurimũm cedant.At tumultus in comitiis vigebant:regiique ærarii tenuitas erat supplenda. recte, nisi omnia mala exempla ex bonis initiis deriuarent. Verum hæc reip.vulnera sanare quis possit in tanta assentatorũ frequentia? prætermittere satius arbitror.Tametsi quis ęquo animo ferat, opes maiorũ pietate concessas ad profligãdos Christiani nominis hostes effundi nullo certe exiguo reip.fructu?quantum iis terræ marisque parari potuit? Ex Oriente fama percrebuerat, numerosas equitum & peditum copias à Baiaceto Turcarum Imperatore contractas esse,valida classe constratum mare.ne in nostros fines sæua verteret tempestas, metus erat: neque voluntas barbaro deerat ad occasiũm proferendi imperium,vlciscendi dolorem, ob denegatum Gemem fratrẽ. Aegypti Sultanus morabatur spem, Turcarum incrementis maxime inuidens. Ergo in eũ con-

uerso impetu, vndecim prædatorum biremes à reliqua classe diuulsæ, Melitem insulam pene omnem prædę habuerunt,& direptioni, ipsa etiam ciuitatis suburbia: quę gemino portu quãtumuis magnæ classis capax est,vtrumq; portũ cuspide terræ distinguẽte, cui à Sancto Anselmo nomẽ est.ea parte propugnaculum ędificari visum,prohibẽdis hostibus: ne eam insulam belli sedem efficerent,assueti nostris litoribus. Aduersus prędones,ex Sicilia quidem missa classis est,ductore Patela. serum auxilium hoste cum præda dilapso. Ex Hispania noua classis dimissa nouo Sicilię Prorege Ferdinando Acunia,non modo ad nostros fines tutandos, sed tentanda etiam Africæ litora idonea. Cum Angliæ atque Austriæ Principibus fœdus instauratum aduersus Galli Regis potentiã.Ea præsidia comparari dubitabat nemo ad Neapolitanum regnum armis occupandum: ad quod proceres Neapolitani patria exules, pars Ferdinandum, pars Gallum, vnde maior spes erat,o-
1489 pes validiores prouocabant.Quo studio proximo anno M cccc octogesimo nono mille equites,duplicato peditum numero Annę Britãnæ defuncto patre Armorico Duce,mitti decretum est ex Hispania aduersus Galli potentiã auxiliares. ductor Petrus Sarmentus Salinarum Comes.De bello Maurico maior cura erat:& quo propius spes admouebatur imperii Maurici opes euertendi,crescebat animorum ardor. Sic Reges ad sextum Kalen. Aprilis Medina Campestri bellum instauraturi in Bæticam concessere.Giennii bellici apparatus erant.Corduba obita lustrato exercitu,inuentum duodecim millia equites,pedites quinquaginta millia sub signis esse. delecta vniuersa ditione iuuentus,bello viuida virtus.Ex vna Cantabria & vicinis locis numerosa manus aduenerat: quæ gens molli imperio ob idque fidelissima apud Reges est,locorum asperitate duratis corporibus militiæ laboribus idonea.Cum his copiis Bastam obsidere visum est. Cuiar oppidum in ipso aditu captum:quoniam munito loco erat,ne nostrorum conatus impediret.Ineunte mense Iunio ad Bastam castra sunt posita.Perspecto Vrbis situ Ferdinandus adhortatus pauca pro tempore milites,obsessos impugnare constituit. Ipsum erat oppidum in collis latere: cuius collis partem & subiectam planiciem flumen alluit ignobile, ex aliis partibus colles assurgunt. in vrbe virorum atque armorum satis magna vis, frumentum in quindecim menses comparatum.locus opportunus vineis agendis,aliisque machinationibus.Egressis ex vrbe præsidiariis militibus prælium in planicie fit. summa vi ab vtrisque contenditur.laborantibus nostris,atque inter riuos,quibus aqua diducitur in agros,& cæcas fossas impeditis cadentibusque,nouę è castris copiæ submittuntur. sic nostris animus creuit. hostes in vrbem reiecti sunt maiori damno accepto, quod multo minori essent numero, ad tria millia milites,tertia equites parte.Sic sæpe erumpentibus Mauris pro castris munitionibusque pugnatũ est. Nostri segetes,hortosque corrumpere, magno ciuium dolore. Cecidit Ioannes Luna Illuecæ regulo natus,prima iuuenta & gratia Regis florens,multisque præclaris factis nobilis: vti Petrus Martyr Mediolanensis: qui præsens de hoc bello commentaria confecit auctor est,patria Mediolano vetus Hispaniæ hospes. Pares nostri tumultuaria pugna Mauris non erant,assuetis,se in fugam vertere, pugnamque incredibili celeritate repetere,vulnerare,cædere. Locus & genus pugnę pro hoste erat:nostri numero & virtute vincebant. Sic obsidio in multos dies ducta est. Rex anxius trahere cum animo suo, omitteret ne inceptum,quoniam frustra erat an exitum expectaret, quo sæpe prospere vsus fuerat. Terrebat maxime anni tempus multis funeribus lugubris.Insalubrium ciborum noui succi vulgauerant morbos: pestisque lues nondũ plane sedata multos indies absumebat. Gaditanus Regio concessu per eos dies Marchionis nomine in Ducis honorem transformato,mouenda castra disputabat:neque tanti exercitus periculo,ignobilem vrbem emendam videri. Vbi periculo respõdent præmia,& secundis reb. ampliorem fructum esse,& aduersis solatium maius. Si obsidio in hyemem ducatur, inflatis fluuiis,quæ spes,quis receptus? Pereundum vnà omnibus,nisi mature consulimus. Horret animus meminisse,tua tibi salus vilis Rex est: cuius spiritu omnes viuimus, vincimusque. Vera Gaditanum prædicare nemo ignorabat. vicit tamen Regis constantia. Ignauos premunt numina,fortes iuuant. Assidere vrbi constituunt, mœnia circumuallare. fossa circumducta est.sepesque labro prætenta. Nouem castella ex interuallo posita: quibus in castellis stationes disponebantur,ne qua subito irruptio fieret. copiæ distributæ idoneis locis sunt. Gaditanus cum quatuor equitum millibus apud tormenta agitare iussus. Sed externis quamuis auxiliis prohibitis, commeatus affatim in vrbe erat. contra in castris rei frumentariæ inopia, pecuniæque in stipendium. Nouæ in dies manus auxilio aduentare. Mense Octobri Duces Petrus Manricus Anagari, Albæ Fridericus, ob nuper defunctũ patrẽ in veste squalida, Fridericus maris Præfectus, Asturicæ Marchio. subsecuta paucis post dieb. Regina est cũ Isabella filia, Toletano atq; Episcopis aliis quorum

rum aduentu (sic arbitror) fracti obsessorum animi sunt. repente enim Hacenus cognomento Senex vrbis Præfectus, ad quem bellici etiam imperii summa redibat, colloquio flexus Guterrii Cardenæ Promagistri Legionensis, cum diu sustentare potuisset, re cum suo Rege, qui Guidixii erat, communicata, deditionem facere constituit. Res comparanda miraculo visa nostris est. Conditionibus pridie Nonas Decembris nuncupatis, Rex Reginaque triumphi persimili pompa in vrbem die proximo inuecti sunt. deditæ vrbis cura Carsolæ Antelato Diegho Mendozæ, Cardinalis Hispaniç fratri concredita est. Ea formidine multa circum oppida vltro dedita, obsides, frumentum, & alia quæ vsui forent affatim prębuerunt. Taberna, Seron, quod mirere amplius, Guidixium Almeriaque, quæ diuturnam obsidionem tolerare potuissent, ne tentata quidem defensione ipso seniore Rege dedente, captæ sunt. Ad Almeriam, Regem barbarum in castra venientem, Ferdinandus Rex obuius benigne accepit. paratum imperata facere, seq; & sua victoris voluntati permittere. Accessere præterea in victoriæ partem duç arces munitissimæ locis inter se coniunctę marique imminentes, Almunecar vbi regii Maurorum thesauri, cultusque esse consueuerat, & Salobrena quæ veteribus Selambina in Bastulis ad mare Ibericū fuit, locis arduis, ea munitione, vt Regum filiis & fratribus custodiendis, carceris instar esset. Ei arci Franciscus Ramirus Madriti municeps, tormentis bellicis præfectus, Prætor est datus: cuius præclara facinora multa hoc & bello Lusitanico meritaque præclara extiterant. Enituit etiam in Bastæ impugnatione Martini Galindi ciuis Astigitani vnius maxime virtus, Ioannis parentis laudes exæquare contendentis: quo fortior miles ea tempestate nemo fuit. Tantis rebus confectis, recensito ad Guidixium exercitu, pridie kalendas Ianuarii, ineunte salutis anno Millesimo quadringentesimo nonagesimo, inuentū viginti 1490
millia capitum è nostris desiderari. tria millia in pugna ceciderāt: cæteros vulgati morbi, hyemis asperitas consumpsit, concretis frigore membris, corruptis tabo vitalib., morte tristius lethi genus: sed plerosq; è lixarum calonumque numero, eoque minori damno.

Alfonsi Lusitani Principis nuptiæ. CAPVT XIV.

Finis appetebat, iamque aderat, gentis barbaræ atque imperii inauspicatô in Hispania fundati. vrgebat Ferdinandus Rex, neque indulgenti fortunæ deerat, acer, impiger, solers, cautus, in acie ferox, pôst victoriam mitis. Supplici prostratoque Regi barbaro conditiones ferente Guterrio Cardena D. Iacobi Legione Promagistro, cuius magnus vsus eo bello fuerat, virtus prçclara, Fādaraxium donat, in montib. Granatę situm municipiū. adiicit alias circum villas & pagos, prædiaque vnde ad vitam sustentandam decem aureorum millia annua prouenirent, exiguum vectigal, leueque regni erepti solamen: eo minori commiseratione, quod imperium meminerant à parricidio inchoatum. Mauris recens subditis datum, vt retentis agris exclusi mœnibus, in suburbiis habitarent, nudati omni munitione. rebellandi facultate sublata, arma etiam & ferramenta detracta. Eo promulgato fœdere Guidixio Ferdinandus Isabellaque discedunt ad quartum Kalendas Ianuarii, per Astigitanos Hispalim petunt tantis rebus breui confectis, maiores augustioresque quàm antea: per circumfusos studio visendi populos, ad cælum ferentes laudibus prædicationeque, tanquam cælo dilapsos in salutem patriæ magis quam mortales metuere & colere. Externi Principes rei gestæ fama permoti, missis legationibus gratulari, certatimque Hispanam amicitiam appetere Lusitanus maxime Alfonso filio, quod agi ante cœptum erat, Isabellam maiorem Regum filiam coniugem expetebat, pacis perpetuæ inter vtranque regiam, pignus securum. Ferdinando Sylueira iustitiæ Præfecto, & scrinii regii Magistro Ioanne Texeda è Lusitania legatis, fides nuptiarum Hispali data est quartodecimo kalend. Maii. Et erat spes Gallici coniugii intercepta, Gallo Rege ad Annam Britanniæ Ducem respiciente. Magna vtriusque gentis lętitia fuit. Lusitanæ minor, Ioanna sponsi amita lectissima, de cuius pietate multa ea gēs prædicat, proximo mense Aueri extincta cælibe vita. Castellæ haud diuturna. Puella ad tertium Idus Nouembris Constantina in Lusitaniam missa est, deducentibus Hispaniæ Cardinali, Ludouico Osorio Giennensi Episcopo, Diui Iacobi, & Alcantaræ Magistris, Comitibus Gometio Figueroa Feriæ, Beneuenti Alfonso Pimentelio, multa alia nobilitate. Omnia ad decorem imperii composita, suscepto inter eas gentes de splendore, cultu & elegantia certamine. Ad Caiam quod flumen Pacem Augustam, Helbesque interfluit, noua sponsa in Lusitanorum procerum potestatem contradita: qui non minori numero obuiam processerunt, cum Emanuele Duce: cui iam numina id coniugium regnūque destinabāt. Ad Stremotium Lusitaniæ oppidū Rex Lusitanus & filius præsto fuere. media spōsa ad sinistrā socer assedit. In

eo oppido in sponsi manum conuenit ad octauum Kalen. Decembris: qui dies Mercurii fuit. sacra nuptialia die proximo peracta antistite Bracarensi Episcopo: cuius inter Pontifices Lusitaniæ primæ honoris partes sunt. ludi nuptiales Eborę atque Scalabi in sextum mensem continuati. Nihil est syncerum constansque in rebus humanis. Lætitiam vniuersæ gentis inopinus casus conturbauit. Regem in eo oppido ad ripam Tagi fluminis die quodam sub vesperam progressum, Alfonsus Princeps honoris causa comitatus, cum Ioannem Menesium ad currendum admissis equis prouocasset, ferocis quo ferebatur, equi repentino casu oppressus est, breuique extinctus. quanto parentum & sponsę, atque totius prouinciæ luctu dicere non est opus. Tot spes, tot gaudia, diem vnum in contrarium vertisse verissimis lacrymis querebantur. Corpus ad maiorũ sepulcra tumulo cōtectum, & inferię more patrio datæ, Rege & reliqua nobilitate atrata in veste funus prosequentibus. Isabella vix primis gaudiis delibatis, tam breui spatio sponsa, coniux, vidua ad parentes in Castellam contecta lectica remissa est. Sic res humanæ & gaudia leui momento permutantur. Regem socerum ex mœrore lentus morbus inuasit, oppressitque quarto post filii obitum anno, fundato sub vitæ finem Olisipone regali xenodochio nobilissimo: cuius fundamentis auri stipes ipse subiecerat, perpetuitatis omine. Nulla iusta prole relicta, Georgium ex Anna Mendoza pellice susceptum, in primis quamuis annis, Auisii atque D. Iacobi Magistrum renunciandum curauit, atque perfecit. Noua Regum stirpes excepit in Lusitania. Emanueli Regis extincti patruelis, Ferdinandi Visei Ducis filius, iure propinquitatis cæteris deferentibus imperiũ gentis suscepit. Ex eo Ioannes est natus. Ex Ioanne filius eodem nomine: quem ætatis breuitas ad imperium paternum auitumque peruenire non concessit, eius Sebastiani patrem, qui auo proximus, gentis Rex in Africa graui ac perpetuo suæ gentis luctu occisus, Philippo Castellæ Regi Emanuelis ex Isabella filia nepoti felicissimo, Lusitanum regnum reliquit, tertio anno antequam hęc scriberemus. Sic in fatis Hispaniæ erat, quibus nihil est arduum. Verum hæc maiori eloquentia & eruditione viri explicabunt: nos ad iter Granatam redeamus.

Granatæ planicies vastata. CAPVT XV.

BEllum Mauricum conficere cogitanti Ferdinando, vnius modo Granatæ vrbis munitio opponebatur: fidesque Boabdili Regi superiori tempore data, cum suis omnibus inuiolatum fore. Eius subigendę præclara occasio est oblata. ciues ne externo quidem metu coerciti, correptis armis Regem, quod sæpe fecerant, intra Albaicinum compulerant, ægra spe non iam de imperio, q. pereunte obsequio nullũ erat, sed de salute, de libertate laborantē. Cōmota multitudo indignari, fremere, tumultuari, minari exitiũ. Amicũ Principē in periculo deserere auxilia postulantē iniquũ erat, tametsi noui ex Oriēte terrores ostētati erant. Aegypti Sultanus potētissimus, nisi incepto desisteret Ferdinādus gētis Mauricæ impugnandę eisdem imbutæ sacris, cæde vindicaturum se omniũ, quicunq; ex piorum natione in Aegypto, atque Syria reliqui erāt minabatur: ne à sacris quidem & templis temperaturum. legatus in eā rem Antonius Millanus Franciscano monasterio Hierosolymæ Præfectus, eadem Neapolitani Regis verbis, eo ex itinere cōuento, monuit, vt fama ferebat, Mauricæ genti æquioris quam honestum esset, & fas Principi Christiano. Nulla iniuria prouocatum debere ab iniuria temperare, neque mouere vnde grauiores calamitates extarent. Sacris quamuis discrepantem gentem temere violandam non videri. Neque barbari minis, neque Neapolitani præceptis Ferdinandus est territus. Ad Sultanum tamen bello peracto Petrus Martyr legatus est facti rationem redditurus: ad Neapolitanum in ipso nouę expeditionis procinctu, codicillis explicatæ causæ, cur iure Christiano imperium iniuria constitutum ab antiquo, & vnde multæ recentes offensæ prouocarent, euertere honestum fasque esset. De piorum salute laborare: sed tēperaturos dolori barbaros cognita veritate. neque commissuros vindictæ studio, vt vectigalia amitterent, quæ genti grauissima imperabant. Nominis sanctitas non modo tutum à periculo indignitateque Antonium legatum præstitit: sed effecit, vt reuerentissime officiosissimeque haberetur, dimitteretur que. Simul ad Granatenses ciues missi, qui Ferdinandi verbis nunciarent. Si positis armis imperata facerent, eadē conditione, qua cæteri deditirii futuros. Commonuit ea denunciatio vtranque factionem, vt positis odiis de communi salute consultarent. Neque ignorabat barbarus Rex, Ferdinandum magis nomen ad præsidium eius quam vires afferre. pro se verbo, pro se ipso re pugnaturum: neque cessaturum, nisi vrbe in potestatem redacta. Viri in ea gente Sancti inter vtrosque commeantes ad concordiam prouocare, obtestari, monere, quod in rem foret. Seu finis belli esset,

esset,seu resumere arma mallent,vnicum genti in pace præsidium:dissidio vtrosq; prædæ fore.Ergo sancita concordia inter Mauros, nostri prædabundi in Granatæ planiciem irrumpunt Rege ductore,Regina Moclini relicta. vastatæ circum segetes magno ciuium dolore,metuque,ne fame premerentur.Ioannes expeditionis comes à patre Rege balteo militari donatur,laboris præmium,ad maiora incitamentum. Abacta Cordubam præda, lateque terrore iniecto,Villenæ Marchio limiti præficitur. Alfonsi fratris in ea irruptione amissi solamen,dextrique brachii debilitati hastæ ictu: dum quendam è suis à Mauris circumfusum periculo eripit,magno Princeps animo,magnoque rei militaris vsu. Mauri vix metu depulso,ductore Boabdile Alhendinum arcem nostrorum præsidio recens munitam euertunt.Ea iniuria vindicata,noua irruptione vastatis ab Rege panico millioque quæ vna spes supererat vitæ,sequenti anno sustentandæ.quindecim diebus ea clades continuata est.Guidixienses Mauri correptis armis tumultuantes, nostros,qui in arce erant, adacta vi perimere parabant: sed Villenii celeritas seruauit. Per speciem Fandaraxium impugnandi,quod oppidum ab imperio Abohardillis defecerat,Guidixiũ inuectus cum valida manu equitum peditumq;,Mauros vrbe egressos quasi numerũ lustraturus,clausis portis aditu prohibuit:nostrosque periculo eripuit. Rursus Ferdinandus de mense Augusto in Granatæ fines igne,ferroque populationes fecit. Nouo Boabdiles conatu Salobrenam obsidebat:sed magna virtute & diligentia Francisco Ramiro defendente,nouoque à tergo terrore vrgente,incœpto absistere,Granatamque se se referre compulsus est. Abohardilli datum subditis tumultuantibus recusantibusque eius imperiũ,vt in Africam traiiceret,amplissimis muneribus donatus:vti erat in superiori fœdere cautum.

Granata obsessa. Capvt XVI.

Hinc Hispali exacta,Reges Ferdinandus Isabellaque bellum repetunt. ad Alcalam Regalem Regina cum filiis restitit ad omnes casus parata, breuique iisdem vestigiis secutura,gloriæ & periculi futura particeps. Ferdinãdus procerum aduentu, & militum quos vrbium conuentus suis stipendiis submittebant,aucto exercitu,trinis castris in Granatę conspectum Sabbatho ad nonum kal. Maii salutis anno Millesimo quadringentesi- 1491
mo nonagesimo primo ad Guetaris (id pago nomen est sexto ab vrbe lapide) scaturigines,cum ventum esset,ex iis locis Villenæ Marchionem & tria equitum millia in vicinos montes prædatum mittit:ipse se eodem subsecuturum, cum copiarum robore pollicetur præsidio futurus:si quid montani homines durum in armis genus,,aut ex vrbe hostes mouerent. Fecit imperata Marchio Rex versus Padulium progressus repulsis Mauris,qui ad premendum nostrorum agmen, ex vrbe erant egressi, coniectisque in fugam, Marchionem re ex sententia patrata nouem pagis Maurorum incensis, multaque præda redeuntem accepit lætus,& quoniam prima prospere euenerant,in vlteriores montes belli terrorem infert. late populationes, direptionesque factæ. Mauri equites peditesque notis tramitibus montium,qua transitus erat,angustias obsidentes victi deiectique sunt. Cœptis fauebant numina. quindecim alii pagi direpti euersique: magnaque præda capta: cuius copia erat,montanis à belli superioris malis immunibus, idoneisque in vrbem commeatus affatim importando:quod omnino prohibendum erat. His rebus sine vulnere confectis,intra triduum vnde discesserant,læti redierunt. factis castris munimenta addunt, subitarii operis fossam,vallumque. Quinquaginta millia militum erant, quinta equitum parte,Hispanę iuuentutis flos ingenti delectu contractæ,viuida virtus, vigensq;. Vrbem equitum peditumque numerosæ copiæ muniebant: quoscunque belli sæuitia reliquos fecerat,magno rei militaris vsu.In vrbana multitudine parum prę̨sidii rebus erat, in pace feroci,in periculo ignaua. Vrbs Granata natura loci,opere,muris, propugnaculis inexpugnabilis tutaq; erat. Ab occasu panditur planicies agri optimi, multo effuso in ea sanguine,vberi gleba, centum decem millium ambitu. longitudo maior quam pro latitudinis modo fontibus qui ex vicinis montibus sex & triginta deriuantur ac riuis irrigua, amœnaq; ac humano prope cultu felicior.Ab ortu Illiberritanos montes erigit, vbi quondam Illiberris sita fuit: Niuosos ad austrum iugis perpetuis inter se serie cohęrentibus ad Mediterraneum mare. Latera leniter decliuia, & cultura lęta & domiciliis frequentia sunt. vrbs gemino imposita colle,Darro amne interfluente tenui aqua quem Singilis mediam intersecans planiciem,vrbe dilapsum excipit. Mœnia validissima sunt, mille & triginta turribus distincta, horrentiaque specie minaci, septem olim portis, nunc duodecim. Circumuallari coronaque militum cingi non potest, egregiis etiam à planicie vnde ascensus æquior est,operibus propugnaculisque firmata. Ea parte templũ est maximum,

Mauris rerum potientibus rudis structuræ, nostra ætate eleganti opere, eisdem vestigiis perfectum humano prope cultu augustius, sanctum omnibus circa populis, inclytũ non tam diuitiis, quam Sacerdotum numero probitateque. Prope forum ducentos pedes latum triplo longius ad lineam directum ędificiis ambientibus & mercatorum tabernis elegans. Geminæ arces sunt: ad austrum nobilissima pertinet, vrbi imminens, proprioque cincta muro, cui Alhambrę hoc est, Rubræ nomen vicini soli color effecit, an ex alio oppido eiusdem nominis eam appellationem sumpsit, spatiis iustæ ciuitatis instar. Fundamenta Mahomad cognomento Mirus posuit. extruxere consequentes Reges: sed gloriam perfecti operis Iuzephus cognomento Bulhagix tulit. Supra eius arcis portam in læui marmore inscriptio legitur Arabicis literis, eo Rege demonstrans fuisse perfectum opus, dedicatumque gentis anno septingentesimo quadragesimo septimo, ad nostram rationem anno Millesimo trecentesimo quadragesimo sexto. Eundem, Albaicinum in aduerso colle sitam vrbis regionem, proprio muro cinxisse constat: eo sumptu, vt arte metalla permutasse, cum opes regni non sufficerent, fama sit. Reliqua vrbs interiecta est, vicis deformis, angustis plateis, vitio gentis Mauricæ ædificandi oppida minime curiosæ. Domorum sexaginta millia complectebatur, ingens numerus, ac vix fidem facturus. illud mirabilius quod à legatis Iacobi secundi Aragonii Regis Clementi quinto Romano Pontifici, Viennenses conuentus habenti, affirmatum inuenio. Ducẽta millia capitum Granatæ eo tempore, numerari, vix tamen ex tanto numero quingentos ex Mauris parentibus auisq; prognatos esse: quinquaginta millia Christiana sacra eiurasse: pios ad triginta millia captiuos teneri. Illud certius, ciues in viginti tres tribus nostra ętate distinctos. de numero ciuium laborare non attinet, nihil ad liquidum fama perducitur in eo genere maxime. Ex vrbe & ex reliqua prouincia septingenta aureorum millia Mauris Regibus prouenire erant solita. Insana vectigalia erant: septimaque frugum & pecorum pars pendebatur. decedentib. sine liberis Reges hęredes ex asse erant, cæteris pro portione quantum vnus ex filiorum numero. Regina cum filiis venit in castra. Quo tempore Romæ, Pompelonensis ecclesia Alfonsi Carrillii obitu vacua, Cæsari Borgiæ tunc Protonotario, deinde Cardinali pridie Idus Septembris commendata est. Ferdinando Regi animus erat, supremo adhibito conatu eam vrbem in potestatem redigere: agris identidem vastatis ciues ad extremã inopiam redigere, locis vbi castra erant ædificata vrbe cui à sancta Fide nomen fecit. Surgebat incredibili celeritate opus: breuique ad fastigium peruenit. Intra mœnia suis quæque partibus tentoria descripta, tum tendentium ordine, tum itinerum interuallis specie mirabili, adinstar iustę vrbis. Interim variæ manus pręlatum dimissæ, cum Mauris ex vrbe egredientibus sæpe pugnare. captis aliquando tormentis, magnoq; hostiumque numero malo compulsos in vrbem reiicere. muro succedere propius quam ante meminerant. turres vnam & alteram capere, earum quibus prope vrbem & speculis & munitione hostes vtebantur. Successu lætos inopinatus casus conturbauit. Ad sextum Idus Iulii noctu in Regis tentorio incendiũ excitatum, maioris periculi metum incussit. Erant tabernacula ex ramalibus plurimum intexta. iis auide concipientibus flammam (candela forte à Regina neglecta) repente tum prætorium tum vicina tentoria arserunt. neque sisti ignis poterat. Fraude Rex hostium id contigisse putabat. In publicum nudus prodit arrepto clypeo militari. Certe periculũ erat, ne Mauri occasione captata, in nostra castra impetum facerent. Gaditanus eo metu cum equitatus parte totam noctẽ in armis, qua parte hostibus transeundum erat, sustentauit. Maior turbatio, quam periculum fuit. Proxima luce populationes repetitæ: variæ etiam manus diebus consequentibus in montes missæ prædatum, nihil hosti tutum faciebant, enixe quamuis locis omnibus propugnabat, desperatione, qua nihil est acrius, faciente animos. Verum nostris nihil remittentibus, Mauri malis omnibus domiti ad deditionem flexere animos. Bulcacino Mulcho vrbis Prętore in castra egresso, atque è nostris vltro citroque commeantibus Gonsaluo Fernando Corduba, & Fernando Safra, qui Regi à secretis erat, hæ conditiones consensu scriptæ sunt, atque vtriusque partis sacramento firmatę, ad septimum kalendas Decembris. Intra dies sexaginta vtranque arcem, turres, portas Mauri traderent. Regis Ferdinandi sacramentum acciperent, in fide & potestate futuros. Christianos captiuos sine pretio mitterent. Dum ea essent perfecta, intra diem duodecimum obsides quingentos darent, ciuiũ nobilissimorum filios. Iidem possessiones retinerent, arma, equosq; tormentis modo cõtraditis, templa ex ritu gẽtis, patriaq; sacra. Suis legibus viuerent iudicib. ex gẽte creatis: quorũ cõsilio regii Pręfores iura dicerẽt Mauris. Vectigalia triennio remitterẽtur magna ex parte: neque deinceps maiora imperarentur, quam suis Regib. pendere consueuissent.

consueuissent. Qui in Africam nauigare mallent, iis sua pretio vendendi facultas esset: nauigia cum fide darentur quibus ipsi portubus nominarent. Boabdili filius ac cæteri superiori tempore fidei obsides, Moclino, vbi erant, deducti redderentur. Vrbe dedita nullo amplius fidei pignore opus fore.

Tumultus in vrbe concitatur. CAPVT XVII.

HIs conditionibus pactum fœdus, haud magna occasione disturbatũ ferme est. Vulgus, Maurorum maxime infidum, mobile, seditiosum, quieti & otio aduersum. Maurus quidam, cuius nomen nõ proditur, quasi panicis actus, turbida oratione ad arma concitare populum non desistebat. In simulatione beneuolentiæ, proditionem, fraudem, insidias contineri. Boabdilem & proceres nomine Mauros esse, voto cum hostib. stare. Perpetuæ seruitutis iugum imponitur, adeste animis. Sed præsentes miserias & pericula ferre graue est? Animi est ista mollities, paulisper in malis tolerare non posse: minora, ac temporaria mala perpetuis, & grauioribus mutare. Quid vero ad spem affertur inuiolatos vos fore. de bonis non ago, quæ pari vanitate integra fore persuadent: nempe nouos ciues alienus ager sustentabit? An ignoratis quanta vestri sanguinis hauriendi sitis sit? superiorib. bellis parentibus, propinquis magna ex parte desideratis, vindicare prætermittant? Vetera omitto. annum iam circumuallatos & nos macerant, & ipsi non minores clades pertulerunt, circa munimenta sæpe trucidati, neque magis obsidentes, quàm obsessi, nouæ vrbis munitione bellum defendentes. Ferrei sint, nisi vrbe dedita vestris capitib. peremptorum manibus parentarint. Quasi bestiæ cæco impetu, ac rabie concitatæ sitiunt sanguinem. Sed viri sane non sumus. alioqui mecum sustentate. Aderit numen, Mahometesque vates. responsa vetera, & siderum motus fauent fortibus, sed destituunt ignauos. At annonæ inopia premit. sed si parcitis, & quæ à priuatis recondita sunt, in commune confertis in multos dies possumus tolerare: iisque consumptis eorum corporibus, qui ad bellum inutiles sunt, famem propulsare quid vetet? Graue, inquis, & horrendum facinus. sed exemplum tamen à veteribus in simili periculo si non haberemus, institui denuo, & posteris prodi pulcherrimum iudicarem. Stat sententia: si mortem recusare fas non sit, cruciatus contumeliasq; vitare. Capi, diripi, incendi patriam non videbo: matres, virgines, pueros ad stuprum & in seruitutem rapi. Idem si persuadeo corripite viri arma: fœdus importunũ disturbate. nec cunctatione opus est, vbi perniciosior est quies quàm audacia. Hæc ardentibus oculis, vultu minaci per compita & plateas voce væcordi concionatus, viginti hominum millia ad arma concitauit. Furore & rabie, & causis incertis, eoq; difficilioribus remediis agitabantur. Boabdiles nulla iam auctoritate, ne in tanta colluuione, ludibrio haberetur, intra Alhambram arcem se tenuit. Feroces primos impetus multitudo habet: mox conquiescit, sine capite, sine viribus vano conatu. Idem sedatis tantisper animis, proxima luce in Albaicinum descendens, vbi gentis studia integra erant, consternatas suorum mentes sanare contendit. Vestra inquit, causa nõ mea, vt quidam inuerecundè suspicati sunt, huc monitorem venisse, vel hæc fides sit, quod arce in nostra potestate posita, hostem aduocare nolui, vestra salute neglecta quamuis nouis iniuriis prouocatus: neque antea dum vestris viribus restitistis, dum auxilia aliunde sperastis, dum frumẽtum in vrbe fuit, pacis constituendæ vnquam auctor fui. Mittantur vetera. sæpe à nobis peccatum esse confiteor, fide hosti habita, regno aduersus patrem sumpto: sed pœnarum nihil minus datum est. Rebus desperatis fœdus pepigi cum hoste, ne honestum dicam, tempore certe necessarium. Quid fanatici homines, vt pacem pulcherrime institutam euertant afferre possint, non intelligo. Si alicunde præsidium est, pacta conuenta mecum fallite. sed si omnia sublata sunt, opes, præsidia, cõmeatus, mens propemodum ipsa: quid furore perciti, vel alieno si prouidetis, vel vestro si morem geritis in perniciem irruitis? E duobus cum necessaria sunt, minus incommodum suscipere sapientes decet. quales vos esse confiderem, nisi superior tumultus hanc opinionem debilitasset. Sed cùm omnia victoris sint, cum necessitas vrgeat, quidquid relinquitur pro munere habituri estis. De fide hostium non disputo. non semel violatam fuisse confiteor. Verum fides obligatur fide. obsides exigere accipereque quid prohibeat, aut arces, aut viros principes. belli conficiendi cupidine omnia hostis dabit. Hac oratione commoti multitudinis animi conquieuerunt. Sic sæpe popularis tumultus non maiora remedia, quam causæ sunt. Quid Mauro multitudinis concitatori sit factum non inuenio. fuga euasisse suspicabar. Sed præterito Boabdiles periculo admonitus, interiecto dierũ spatio, multa rursus nouari posse, literas continuò ad Ferdinandum Regem dat: munusq; adiicit duos equos

generosos,acinacem,ephippia. Quæ in vrbe contigerant, renuntiat.celeritate opus esse, exiguam sępe moram magnorum motuum causam extitisse.Quod felix faustumq; esset, quando superis ea sententia staret, Alhambram proxima luce iniret. de manu se arcem regnumque victori traditurum.

Granata capta. CAPVT XVIII.

EÆ literæ ipsis Kalend.Ianuarii vertentis anni missę in castra sunt:quibus Ferdinãdus lectis, quanta sit lætitia affectus diiudicare promptum est. Rebus in diem proximum comparatis,qui dies in fastis Granatensibus eius vrbis captæ memoria sacer est,veste lugubri ob Alfonsi Lusitani Principis casum,trabea repente mutata,instructas armatasque acies quasi ad pugnam in arcem vrbemq; ducit,gratum oculis spectaculum.Regina filiique ex interuallo sequebantur: intertextis auro vestibus proceres luxu pretioq; ornatus certantes.Ea pompa apparatuq; accedenti propius arcem Regi,Boabdiles obuiam egressus,quinquaginta equitibus stipatus occurrit.In pedes desilire,regiamq; victoris manum deosculari prohibitus,demissis in terram oculis haud læta fronte,id modo elocutus. Tui Rex inuicte sumus,tibi imperio & vrbe cedimus,vtere vt libet moderato vt speramus,& leni,arcis claues in manum dedit,ille Reginæ,Regina filio.Ab eo Enecus Tendilliæ Comes arci præfectus, belloq; dux in ea prouincia futurus acceptis clauibus, cum valida equitum manu in arcem ingressus est. subsequebatur splẽdidus procerum & Sacerdotum ordo.In quib.Toletanus Hispalensisque Episcopi eminebant,D.Iacobi Magister, Gaditanus Dux. ante omnes Fernandus Talauera ex Abulensi Præsule captæ vrbi designatus Archiepiscopus,sacra precatione è libris pontificalibus recitata,vti moris est,legitima capientium vrbes verba nuncupauit:simul crucem,quam Toletanus præferebat potestatis insigne,in summa turri constituit,gemino vexillo addito Regio & D. Iacobi. subsecutus est plausus,& lætitiæ permixtus clamor militum & procerum. viri sacrati hymnum Deo pro diuino munere concinuerunt. Regem in genua procumbentem, atque humillimo corporis habitu gratias agentem numini,quod suo ductu dedisset gẽtis impiæ imperium, & nomen in Hispania excindi:crucemque insignem erigi,vbi diu impietas viguerat altis stabilita radicibus:atque vt ea rata,propria,fixaq; essent precantem,peracta oratione proceres adierunt, gratulantesq; de nouo imperio, dextram ex ordine deosculati sunt in genua procumbentes. Idem officium Reginæ,filioque Principi cum esset præstitum, peracta eius diei pompa,post prandium,secundum vicinam vrbis portam in castra eodem ordine reditum est.Purchenæ vallis in Contestanis paulo ante Mauris erepta Boabdili tradita est:vectigaliaq; designata,in Africam nauigaturo tandem,tædio vitæ priuatæ,cui impares Reges sunt. Quingenti captiui, vt conuenerat, libertati redditi sine pretio, habita supplicatione Regem sacrificio peracto die altero supplices adiuerunt.militibus,quod sibi patriam,se patriæ restituissent, egere gratias: quod pro religione, pietate,Hispaniæ salute,& gloria res humanis maiores confecissent,accurata oratione collaudarunt,restitutores,parentes,vindices nuncupantes. Vrbem ingredi non est visum,priusquam omnia tuta essent,portis,turribus,propugnaculis,præsidiis occupatis. Priori persimili pompa in vrbem inuecti quarto post die, ad aras procubuere, laudes diuinas hymnosque repetẽtes Duces militesq;:concelebrantes numen,quòd victorias victoriis cumularet,triumphosque de hostibus Christiani nominis præberet.Ferdinandus,Isabellaque augustiores solito visi sunt,splendido cultu,vigenti ætate, nouo imperio,tantoq; bello confecto cõspicui paresq;: maiores conditione mortali. cælo certe dati ad salutem Hispaniæ, constituenda iudicia,quæ labefactata erant, leges sanciendas, vnde iura populis dantur, vindicandam religionem, pacem publicam fundandam domesticis externisque dissidiis sublatis: proferendum imperium non in Hispania modo, sed ipso tempore ad extremas cæli oras: ingenia prouincialium ad virtutis, & eruditionis studium excitanda, præmiis, quæ sunt amplissima in Hispania, non maiorum imaginibus, neque ad cuiusquam gratiam, sed ad veram meritorum rationem tributis. Doctrinæ cultu suscepto, quantum profectum sit, explicare non est necesse. res ipsa indicat. maiori eruditione & sanctitate Sacerdotes & Episcopi, maiori prudentia & integritate magistratus, vbi terrarum inueniantur? Itaque ante hæc tempora paucos quosdam literarum laude præstantes numerare licet: qui deinceps in Hispania in omni eruditionis genere excellentes fuerint, recensere quis audeat? Erat vtrique statura mediocris, omnibus membris æqualis & congruens, facies honesta, maiestas in vultu incessuque par, aspectus gratus. colorem candidum nonnulla

fuſcedo temperabat, Regi maximè militiæ laboribus aduſtiori. ſpadicea & prolixa cæſaries erat,barba detonſa,lata ſupercilia,caluum caput,os exiguum,labia rubra,dentes minuti & rari,lati humeri,erecta ceruix,vox acuta,ſermo expeditus,perſpicuum ingenium, iudicium graue,mores faciles. Se adeuntib. comis clemenſq́;, bellicis fuit iuxta ac ciuilibus muneribus par:tam aſſiduus in negotio,vt labore refici ac reparari videretur.Corpus nullis mundiciis emollitum,ſed cultu & victu frugali & parato militare. Equos arte incitare,atq; in varios orbes flectere cum dexteritate.Iunior teſſeris & alea,maior aucupio animum curis grauem remittere ſolitus. Regina præſtanti formæ venuſtate, flauis capillis fuit,cæſiis oculis,nullo fuco mentita facie,totius oris dignitate modeſtiaq; ſingulari,religionis ſtudiis dedita,atq; literarum,viri amans ſed cum zelotypia ſuſpicionibuſq́;.Latinæ linguæ non planè expers fuit. quo præſidio Ferdinandus caruit, nullo literarum cultu in minori ætate:cognoſcendis tamen ex hiſtoria maiorum geſtis, & literatorum hominum colloquiis animum oblectabat.Quo die natus eſt Ferdinandus (ſic affirmatum inuenio) Neapoli quidam è Carmelitano ordine vir ſanctus, Alfonſo Regi.Hodie,inquit,in Hiſpania citeriore puer tui generis eſt natus:cui cęlum noua imperia pollicetur,ingentes opes, felicitatemq́;,pio præ cæteris,religioniſq; cultori,& amplificatori præclaro. In tantis virtutibus quædam vitia ineſſe propemodum neceſſe fuit: vt nihil eſt in rebus humanis ſyncerum.Sed auaritiam tamen,calamitas vectigalium excuſare potuit: ſeueritatem,temporum morumq; labes.Callido ingenio fuiſſe fidemq́; ex commodo nonnunquam mutaſſe externi auctores accuſant,ex fide,an ex inuidia gentis non diſputo.& ſolet hominum malitia virtutib. veris,vicina vitiorū nomina affingere:ſicut è contrario fallunt,atq; laudātur vitia,quæ virtutes imitātur.Magnos ſibi principes toto orbe Chriſtiano affinitate deuinxit,Luſitanos,Auſtriacos,Anglos. Plures regias propinquitate complexus eſt, Ferdinādi Neapolitani patruelis,Annæ Britannæ,quæ Galliæ Regina fuit,tū Catharinæ Vaſconum Reginæ auunculus maior. Id etiam in Ferdinandi actionib.accuſatur: quod Catharinam & virum nullo conſanguinitatis reſpectu,immenſa imperādi ambitione, auito regno expulit in Galliam conſequentib.annis.Sed ſpecies religionis prætenta facto eſt, & Romani Pontificis iuſſa:vnde diuturni graueſq́; motus extiterunt.Henricus Labretus his Principib.natus,paternum regnum repetiit maiori conatu quam ſucceſſu. Ex hoc & Margarita Franciſci Regis Galliæ ſorore, Ioanna principatus hæres nata eſt, Antonio Borbonio Vindomienſi Duci coniux:eius Henrici mater,quem ducta Margarita trium Regū Galliæ ſorore Franciſci,Caroli,Henrici,proximum affinitate, proximum ſanguine per viros ſtemmate generis continuato, peruerſæ de religione opiniones, patriaq́; ſacra repudiata, præcipitem agunt : aliis procerib. eum negantibus imperio Gallico idoneum videri, qui prauis de religione opinionib. infectus ſit : ſucceſſoremq́; alium nominandum eſſe affirmantibus, ſi Henricus Rex eius leuir ſine prole deceſſerit. Eam controuerſiam tempus Marte arbitro diiudicabit.Ipſe portu occupato ſub finem laborum vela traham:& longæ feſtinem ſcriptioni finem facere. Obita à Regibus,atq; luſtrata vrbe Granata, Mauri ſub Chriſtianum imperium ſuperis auctoribus, auſpicato, in æternum, ea in Hiſpaniæ parte conceſſerunt,ſalutis anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecūdo, octauo Id. 1492
Ianuarii:qui dies Veneris fuit, anni Arabum octingenteſimi nonageſimi ſeptimi, menſis Rabih Haraba,dies octauus.Piis omnibus, vt Magorū memoria ſacer veteri inſtituto celebriſq́;,ita recenti victoria vniuerſæ Hiſpaniæ ſalutaris,fauſtuſq́; illuxit: cū ſublata euerſaq́; impietate,ſuperior gentis ignominia depulſa eſt: Hiſpaniæq́; pars non exigua in formam prouinciæ redacta magiſtratus legeſq́; accepit. Lętitiæ particeps reliquus orbis fuit. Literę ad Innocentium Pont.Max.Regeſq́; datæ:ac miſſi qui gaudiū ingens nunciarent. Confectum Mauricum bellum,cæſos,domitoſq́; hoſtes,impoſitum Granatæ iugum, vrbi quondam noſtrorum ſpoliis extructæ ſuperbęq́;:ac Chriſto redditum tandem vniuerſæ Hiſpaniæ imperium.Eo nuncio vrbes & prouinciæ finitimæ,longinquæ,dies feſtos agitare:ludos & ſpectacula inſtituere.Omne genus, ætas, ordo, conditio, templa adire, ad aras procumbere,vota perſoluere. Romam pace ante triduum Pontificem inter & Neapolitanos Principes facta,lætam Ioannes Strada à Ferdinando nuncius ex Hiſpania, ipſis Kalend. Februarii noua ea lætitia cumulauit. Supplicatione ad D.Iacobi Hiſpanorum ædem decreta habitaq́; Regum & Hiſpaniæ laudes præconiis haud immeritis accommodata tempori oratione celebratæ ſunt.

Libri vigeſimi quinti Finis.

IO. MARIANÆ HISPANI, E SOCIETATE IESV, HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXVI.

Iudæi ex Hispania pulsi. CAPVT I.

CONFECTO Granatensi bello, Hispaniæ totius gloria fructuque maximo. conuulsoque in ea Maurico imperio tandem:quod multis sæculis steterat altis nixum fundamentis: Ferdinandus & Isabella reges ad noua, & illustriora bella, conatusque retulerunt animos. Generosi principes & nunquam cessantes, qui dies noctesque nil cogitabant aliud, quam ad exitum qua ratione perducerent ea consilia, quæ pro pietate & vera religione susceperãt præclare: & qua via cæperant ad laudem & immortalitatem nominis peruenirent. Neque verum erat pace Hispaniæ & felicitate fundata in medio ætatis cursu conquiescere, vitæ se mollis iucunditatibus dare: ac ne pati quidem, nobiles milites, quos superioribus bellis magno numero parauerant militię claros & fide maxime insignes, otio & voluptatibus, qui fructus victoriæ est, in patria & vmbra marcescere: sed quando in Hispania nulli hostes supererant, nulla laudis bellicæ materia, procul eos ad nouas spes tentandas amandare, longinquas subiugare nationes: vti in præsenti accidit, quo prouentu dicere non est necesse: res ipsa indicat. Ab eo enim tempore eoque aditu nomen Hispanorum eatenus ignobile, certe angustis Hispaniæ finibus inclusum, breuissimo deinceps tempore non modo Italiam, Galliam, Africamque cursu victoriarum maximo peruasit, sed ad extremos orbis terrarum fines peruenit vltra solis vias & ipsius Oceani limites. Magna rerum moles incumbit humeris, grauiusque onus quam imbecillæ nostri ingenii vires sustinere possint: pelagus immensum, quo tranando par esse quis audeat? Itaq;, quod sum initio præfatus huius operis in Granatensi bello resistere, neque vltra procedere deliberatum erat. Nimirum suo se quemque pede metiri neque maiora viribus conari æquum est: præter alia incommoda quæ eo loco sunt à nobis indicata. Verum ab ea sententia vt tantisper deflecterem amici fecerunt viri eruditione præstantes conuitio historiam mutilam relinqui accusantes earum rerum explicatione sublata, ad quas lector festinare solet, minori veterum cura. Porro quæ proximis annis ab Hispanis gesta sunt propter amplitudinem rerum & gloriã quibus iacta sunt fundamenta eius imperii, quod hodie tenet Hispania latissimum, magnam operi gratiam à fine pulcherrimo allatura contendebant scilicet. Quod negligendum pręceptum non erat: sed curandum potius, vt extrema narrationis pars, quasi postremus actus fabulæ, multo quam cætera elegantior, illustriorque esset. Hæc illi afferebant viri prudentes & graues. Quid facerem? quod consilium captarem potissimum? Repugnarẽ nihilominus? cautus essem: idem ne præfractus viderer & durus cauendum erat. Obtemperarem amicè monentibus? modestiæ fortassis laudem tenerem: sed ne inconstantiæ vitium incurrerem, metus suberat. Quid ergo? morem eatenus gerendum duxi, vt receriori nihilominus memoria deuitata, proximis modo annis gesta explicarem. Sic enim sine aliqua offensione cogitabam commemorari ponique in extrema historia posse ea: quæ amplitudine & gloria longe superant quæcunq; ab omni memoria à nostra gente gesta sunt: ac nescio an ab vlla vnquam natione tã breui spatio res æque illustres sint perfectæ, finesque adeo imperii & famæ prolati tantopere. Verum priusquam iis rebus explicandis stilum applicamus, meminisse operæpretium erit quod alio loco dictum est: Francisco Britanno Duci nupsisse annis superioribus Margaritam filiam Eleonoræ, quæ Regina Vasconum fuit, soror Ferdinãdi Regis. Ex eo coniugio

iugio Anna & Isabella natæ sunt, nulla proles mascula. Harum virginum nuptias multi principes ambiebant, pari contentione successu vario. Annæ imprimis in paternas opes ob ætatis prærogatiuam successuræ. In ea contentione Carolus octauus Galliæ rex riuales alios facile superabat opibus maior propinquiori principatu: præter alias necessitudines, quæ cum Armoricis Britannis erant, quippe Galliæ Regum beneficiariis. Tametsi & ipsi Gallo Regi à superioribus annis Margarita pacta erat Maximiliani Regis Romanorum filia: & is Princeps post Mariæ vxoris obitum cælibe toro, sibi Annam Britanni filiam iungere cupiebat pactis adeo puellæ patre concedente sponsalibus. Verum Gallo neque vires deerant neque artes ad præoccupandum aliorum Principum conatus. Religionis atque honesti exigua cura, quoniam de proferendo imperio agebatur. Sumit in Britannum arma, quasi Gallos proceres ad se confugientes tegeret: ac nominatim accusabat, quod Ludouicum Aurelianensem ducem sororium suum Ioanna vxore, Galli sorore iuniore, à se alienatum ditione tectoque accepisset. Magnum videlicet crimen amitinum texisse. Carolo enim Aurelianensis, Britannus Caroli sorore Margarita nati erant. Verum filiæ nuptias extorquere ea simulata specie satagebat. In eo discrimine Britannus ad Angliæ Germaniæque opem supplex confugit. Ac in primis Alanum Labretum, Vasconum Regis patrem & ipsi spe facta eius coniugii à multis tantopere expetiti in Hispaniam legauit: qui superiori tempore Ferdinando Rege Valentiæ conuento, ab eo impetrauit vt classe ad Sebastiani fanum in extrema Cantabria instructa auxilia in Britanniam mitteret. Classis ductor designatus Ioannes Gralla natione Catalaunus inferre, & explorare gustu epulas regias solitus. Inter Gallos Britannosque varia extitere certamina, quæ sigillatim recensere operę non est. Ad Albini fanum tandem iusto prælio est dimicatum. Vicere Galli. Labretus fuga euasit. Aurelianensis Grallaque capti: tum Ioãnes Auraneius princeps, qui Catharina sorore Britanni natus auunculi in eo bello partes est secutus. Vix dimidia pars Britanni exercitus superfuit: è Gallis mille ducenti cecidere nihilominus. Pugnatum est mense Augusto eius seculi anno duodenonagesimo. Post eam victoriam in fœdus itum est. Gallus captiuis dedit libertatem quamuis non vno tempore omnib. neq; vna de causa. Britannus nisi consensu Galli Regis filias nuptui non daturum recepit. Id præstitit proximo anno sublatus morte. Filiarum tutelam Britãniæ Marescalo, quem imprimis fidum erat expertus, moriens commendauit, ad Labreti nuptias propenso ante fœdus cum Gallo ictum pactas. Restitere Dunensis & Britanniæ Cancellarius ei coniugio: ante omnes Auraneius qui propinquitate fretus virgines sorores in suam redegit potestatem earum nuptias sui arbitrii facturus. Vnde noui motus extitere. Marescalus, Angliæ opem implorauit, Auraneius Ferdinandi Regis. Vtrinque missæ sunt militares manus: ac ex Hispania mille equites duce Petro Sarmento Salinarum Comite initio anni M ccccxc in Britanniam appulere. Hispanica auxilia Britanni pleriq; habuere suspecta. Scilicet nationis odio, veritique ne verbo pro illis, re pro seipsis pugnarēt. Sic parum profectum est. Princeps ipsa accersa ab aliis ad Regem Romanorum erat propensa: idque iniri coniugium decretum est. Sic Labretus ea spe depulsus: ac ne Isabellæ minoris Britanni filiæ cum filio suo item minori, de quo etiam actum erat, coniugium sperans per hoc ipsum tempus vita functæ, dolore repulsæ facile ad Gallos animum retulit. Nannetes, quæ vrbs Britanniæ caput in potestate erat, transitionis pignus dedit equitum magisterio illectus maxime, qui honos in Gallia præcipuus & maximus mutatæ fidei pretium offerebatur. Ab eo aditu cætera procliuia Gallo fuere: Ferdinandus etiã rex copias suas euocauit specie quasi parum proficeretur ob alienatos prouincialiũ animos, re quoniam in spem venerat Ruscinonenses & Ceretanos recipiendi. Sic Galli reddituros se pollicebantur, in eo Ludouici vndecimi Regis Galli secuti voluntatem. Is enim sub mortem conscientia victus, & Frãcisci de Paula Minimorum conditoris monitis castigatus, quem ab extrema Italia acciuerat salutis à medicis desperatæ tutelarem, Lumbensi Episcopo & Dunensi Comiti Perpiniani restituendæ negotium dederat. Verum Rege interea defuncto ab itinere re infecta reuocati sunt ab iis qui ad Galliæ gubernacula patre defuncto, Rege pupillo sedebant. Hispanorum qui in Britannia erant, discessu Gallus maximam eius principatus partem armis præsidiisque occupauit. Anna eius soror natu maior Borbonii vxor pro ea potestate qua res omnes in Gallia ad nutum moderabatur, vt spretis nuptiis Margaritæ ob maturam ætatem, Annam Britannam duceret auctor fratri extitit. Hoc coniugio nobilis principatus ad reliquam ditionem adiunctus, opesque & vires eius gentis magnum incrementum accepere. Prorsus vt Galli pacatis eius regni motibus, de Italia subinde cogitare cœperint. In Hispania Ferdinandus & Isabella Reges bello Maurico exempti, quam primum de pellendis vniuersa ditione Iudæis, quæ alia pestis supererat, inter se consulta-

bant. Eo consilio Granatę, vbi morabātur, mēse Martio salutis an. M CCCCXCII per edictū voce præconis denunciarunt, Iudæi omnes, nisi mutarent, vti ex omni ditione discederent. Parando exilio quatuor menses dati sunt, cum facultate eo spatio vendendi bona secumue, quo vellent asportandi. Id edictum noua Thomæ Turrecrematæ Inquisitoris sanctione amplius est astrictum mense Aprili piis omnibus vetantis cum ea gente commercium: grauique supplicio sancientis siquis eo decurso tempore victu aut re alia quapiam eos homines iuuaret. Sic innumera Iudæorum multitudo mari ex Hispania soluentes, tum Africam, Italiam & orientis solis oras tenuerunt: vbi in hunc diem patriam Hispanorum linguam mordicus retinent: tum plerique in Portugaliam vicinam abiere. Fecit eo migrandi potestatem Ioannes eo nomine secundus Portugaliæ Rex ea tamen lege, vt per capita octonos aureos singuli penderent hospitii pretium: atque intra certum tempus rursus ex iis finibus commigrarent, captiuitatis pœna proposita iis qui secus fecissent. Itaque multi in seruos eo transacto tempore dati sunt: quos omnes tamen Emanuel Ioannis successor, cum primum regni infulas suscepit, mitiori censura reddidit libertati. Iudæorum multitudinem, qui ex Hispania discesserunt, ad certum numerum reuocare promptum non est. Plerique scriptores centum & septuaginta familiarum millia abiisse confirmant: quidam ad octingenta millia capita peruenisse ait. Ingens numerus, ac vix fidem facturus. Sed vnde tamen multis occasio extitit hoc decretum accusandi gentem copiosam, & quæ omnes vias pecuniæ nouerant amouere, à prudentia Ferdinandi alienum existimantibus. Magno vtique compendio fructuque earum prouinciarum, ad quas copiarum Hispaniæ magnam partem, aurum, argentum, gemmas, vestemque pretiosam secum detulere. Multi ex eo numero, ne patria carerent, Christo dedere nomina, pars synceris animis: alii simulata pietate tempori seruientes breui ad ingenium fraudes & mendacia redierunt.

Alexandri Sexti Pontificis electio. CAPVT II.

INterea Romæ Innocentius Pontifex decessit ad octauum Kalendas Augusti. Patres conclauis, vbi comitia haberentur, custodiam cum aliis Ferdinandi Hispani Regis legatis credidere. ii erant duo episcopi Asturicensis, atque Pacis Augustæ. Ignotus ille, hic Bernardinus Caruaialius ab his initiis maiorem famam quam laudem olim consecutus. Die proximo in suffragia designando successore conuenere, diuisi studiis bifariam pertinaci inter se certamine. Pars Iuliano Rouereo adhærebat ingentis ingenii Cardinali, si minus sibi pontificatum obtineret, in Georgium Acostam Portugaliæ Cardinalem propensius haud obscurè. Alii Ascanium Sfortiam Ducis Mediolanensis fratrem, & Rodericum Borgiam Vicecancellarium sequebantur diuitiis & amplitudine senatus facile principes. Qui plura largiri poterat, turpi, vti fama tulit, ambitu victor in ea contentione. Borgia pontificatum adeptus bonis malis rationibus Alexandri sexti nomen desumpsit. Multum illi Ascanii tum diligentia tum gratia & auctoritas contulit ad conciliandas collegii voluntates: eoque merito, vt merces operæ esset, Vicecancellarius continuo S. R. E. est designatus. Primo dein Patrum conuentu Ioannem Borgiam Archiepiscopum Montis regalis nouus Pontifex ex sorore natum donauit purpura. Ex inuidia odioque nationis multa affictа Alexandro Pontifici crimina suspicabamur: maiora certe vero atrocioraq; prædicatione hominum esse facta. Et est vulgus ad deteriora credulitate pronum. Natus est in Hispania vrbe Valentia, pater Gotifredus Lenzolius, mater Isabella Borgia. Renunciata Calixti auunculi electione, ad non dubiam purpuræ spem continuo Romam iunior aduolauit. Cardinalis factus tum alia intemperantia fœdus extitit, tum iustę propemodum vxoris loco & cultu habuit Zanoziam Romanam puellam: ex qua quatuor filios genuit: Petrum Ludouicum natu maximum, Cęsarem, Ioannem, Gotifredum, filiam vnam nomine Lucretiam. Petrum Gandię Ducem fecit auro redemptæ, vsque adeo erat locuples thesauros ab auunculo Pontifice relictos opimis ipse sacerdotiorum vectigalib. auxerat. Defuncto maiori filio antequam ipse esset Pontifex prætermissoque Cæsare, vnde illi irarum causæ, Ioannem in eo principatu substituit: deditque coniugem Mariam Aragoniam Alfonsi secundi Neapolitani Regis filiam notham. Vnde natus est Ioannes Francisci pater, eius quem abdicato paterno & auito principatu nostri ordinis socium deinde Præpositum generalem vidimus, præcipuum nostræ ætatis miraculum. Incidit Alexandri Pontificis electio in tertium Idus Augusti: diadema capiti imposuit septimo Kalendas Septembris. Quo die Valentiam patriam metropolitano iure paulo ante donatam esse, nouo ipse diplomate ratum habuit: simul eius ecclesiæ Archiepiscopum Cæsarem filium

suum

suum dixit relicto illi etiam Pompelonensi Episcopatu, famæ personæque quam gerebat, nulla cura. Proximo anno duodecimo kalendas Octobris eundē in Cardinaliū collegiū cooptauit, quasi Dominici Ariniani cui Zanozia nupta erat, iustum filiū. Impotens est animus, quem ingens cupiditas deuouit, vecordia viribus armata neque pudore mouetur, neque veritatis conscientia. legibus, vt ita crederetur, cautum multorum ad gratiam loquentium testimonia confirmarunt. Contra hiscere nemo Rotæ iudicum, nemo Cardinalium, cum quibus rem communicauit, ausus est. Tantam improbitatem tam perditos eius seculi mores ingemuisse orbem Christianum arbitror. Hinc vero proxima mala quibus premimur: Gotifredus minimus natu Alexandri filius, ab Alfonso Neapolitano Rege annis consequentibus Squilatii principatu in extrema Italiæ ora donatus est. vxor Sanctia eius Regis filia sed ex obscura matre. Lucretia Pisauriensi regulo primū deinde Alfonso Aragonio Viselis duci eius Alfonsi Regis filio ex impari etiā matre nupsit. Atque hoc à Cæsare leuiro qui abdicata purpura, Dux Valentinus vocabatur immaniter interfecto, postremo coniux data est Alfonso Atestino Herculis Ducis Ferrariensis filio maiori. Hoc Pontifice quatuordecim Hispani Cardinales in senatum lecti sunt: in hoc numero Bernardinus Caruaialius ardenti atque inquieto ingenio vir Asturicensis prius deinceps Pacēsis, Carthaginensis, Seguntinus ac Placētinus in Hispania Episcopus. Hæc initia quanta consequentur mala? Mouebantur Vascones nunquam plane quieti. Hinc Ioannis Narbonensis Vicecomitis arma premebant: inde Lerini comitis conatus solicitabant suis semper regibus infensi. Fortuna eorum Principum contemtui erat homini factioso & regia Aragoniæ affinitate superbo. Narbonensis quidem iniuriam sibi factam expostulabat Francisco & Catharina Gastonis fratris filiis in regni eius successione deinceps prælatis: cum Gastone defuncto superstite Cleonora matre ad se qui matri propinquior quam nepotes erat, successionis ius pertinere disputaret. Lis hæc sæpe exagitata, neque vnquam satis composita recurret tamen. Lerini Comes Pompelone pridem in potestatem redacta vrbe primaria, Olitem recens aliasq; arces occupare non desistebat. Miserabilis rerum facies, fœda malorum colluuies. Ad Ferdinandum Regem Hispanum consensu decursum: vt pro ea necessitudine quæ illi cum iis regibus eaque gente erat, sua auctoritate & arbitrio eas controuersias componeret. Ille in Vicecomitis Narbonensis causa, se Regibus non defuturum indicauit quasi potioribus iure, neque passurum vti iniuria auito regno pellerentur à patruo. Ea tunc mens fuit. Eo responso Narbonensis haudquaquam quieuit. Correptis armis in Fuxensem principatum inuasit: vbi aliquot oppidis captis, simul lite contestata Parisiensium iudicum opem implorabat, quoniam is principatus in parte Galliç positus, Galli Regis in fide ditioneque erat. Verum fœdere inter diffidentes tandem facto, tunc quidem ea cōtrouersia finem habuit rursus eruptura. De Lerini Comite consensu eorum principum sanxit Ferdinandus rex, vti quę per vim occupabat ac Olitē nominatim restitueret. Simul Vasconum finibus perpetuo abiret cum vxore (quamuis Ferdinandi ea soror erat) & filiis Ludouico & Ferdinando. Osca in Bastetanis data Marchionis nomine exilii solamen, amissæ patriæ nonnulla compensatio: præter alia quæ inposterum sunt promissa. Quæ omnia ad eos Reges promerendos gentisque motus pacandos expectabant. Verum anno proximo hæ conditiones agitatæ, non ante tertium post annum finem habuere. Ad intermissa redeat oratio.

Nauigatio ad Indos occiduos inchoatur. CAP. III.

ORbem terræ vniuersum tres in partes antiqui diuiserunt. inuentæ demum auorum ętate nouæ nationes, terrarum tractus immensi quartam adiacere: quę reliquis omnibus magnitudine ferme par noui orbis nomen inuenit, ad quem nullæ antiquorum litterę nulla penetrarunt arma. Rem plane mirabilem, maioribus denegatam laudem, nostris hominibus nostroque seculo seruatam, qua nihil ab omni memoria contigit in Hispania, neque ad dignitatem honestius, neque ad celebritatem illustrius, neque fructu vberiori. Id qua ratione contigerit, & quibus opibus & industria ad Indos occiduos maris Atlantici fluctibus superatis fuerit peruentum, explicandum est. Nauis quædam in Africæ commercio occupata superioribus annis, ventorum violentia. abrepta ad ignotas terras & littora appulit. In reditu vectoribus & nautis fame extinctis, Nauarchus cū tribus aut quatuor sociis Maderam insulam, quæ in ditione Lusitanorum erat, tandem tenuit mortuo quam spiranti similior. Agebat forte in ea insula Christophorus Columbus natione Ligur (nam & vxorem in Lusitania duxerat) ingentis animi vir, singulari industria, quod erat pręcipuum rei nauticæ imprimis peritus. Excepit is hospitio Nau-

archum: qui longinquæ nauigationis laboribus fracto corpore, breui extinctus commentaria quæ de tota nauigatione confecerat, Columbo reliquit. Quę si vera causa fuit: siue ex Astronomica disciplina, aut à quodam Marco Polo medico Florentino edoctus statuit quasi rem minime dubiam, trans noti orbis terminos etiam ad occidentem solem, magna terrarum spatia patere, nouas & incognitas gentes habitare lingua, moribus, superstitionibus dissonas. Hanc sui animi cogitationem cum Lusitano Rege primum, deinde cum Henrico septimo Angliæ Rege communicauit. Somnia vtriusque afferre visus est. Auctoris humilitas contemnebatur, vt maxime probabilia afferret. Repulsus tamen non destitit non quieuit. Quin ad Ferdinandum Regem Hispanum se contulit, & cum nihilo magis audiretur septennii patientia peruicit tandē, quo tempore Granata de Mauris capta est, vt tres naues regiis sumptibus instructæ eo duce experirentur an promissis responderent facta. Decem & septem millia aurei mutuo sumpti, propter inopiam ęrarii bello Granatensi exhausti tantæ molitioni initium præbuere. Sic solent ex paruis momenta maximarum rerum pendere. Instructis Columbus nauibus ad Palos Bæticę portum in Oceanum Atlanticum egressus tertio nonas Augusti passis velis Canarias primum insulas petiit. Inde in occasum directis proris superatisque vasti pelagi fluctibus, cum quibus non maior illi lucta fuit quam cum sociorum contumacia & desperatione conuitio efflagitantium temerario vt incœpto absisteret: neque eos in certum exitium raperet: tandem de mense Octobri insulas plures inuenit ad eius regionis spatiosa littora quam Floridam deinde dixere. Ea & insulas Lucaias ab incolis nuncupatas, ipse in Regis gratiam Principis dici voluit. Dum terrę eius conditionem & diuitias explorat, atque agrestes ferosque hominum mores cicurare contendit, aliquandiu in illis insulis moratus, deinde extructa arce in qua triginta octo è sociis reliquit. Diegho Arana duce, decemque ex incolis in naues impositis rediit in Hispaniam confectæ nauigationis nuncius lętissimus, auri & copiarum, quas ea terra fundit secum deferens specimen, atque primitias. Prouocauit is successus tum Reges tum prouinciales, vt maiori studio in eam nauigationem incumberent. Itaque Columbus repetitis nauigationibus plures alias insulas, in his Hispaniolam & Cubam spatiis præ cæteris latiores, magnamque continentis partem explorauit, eius quod à freto Magellanico ad Boiadoris promontorium, immenso marium & littorum tractu ab Antarctica ad Arcticam plagam excurrit vltra quinque millia leucarum legentibus littora. Ad medium quidem spatium sinuosa ea littora & exesa efficiunt, vt à portu Nominis Dei, qui ad mare nostrum est, vsque ad Panamam aduerso atque Austrico mari adiacentem vrbem, vix decem & octo leucas conficiant, quibus ea iter est. Vtriusque maris litora ad septentrionem longissimo tractu nostrorum diligentia sunt explorata: neque hactenus tamen cognitum, an occidui Indi cum orientalibus sint coniuncti: an vero supra Cataium Sinarum portum, supraque Cipangrim aut Iaponem dirimantur freto aliquo. Obiit Columbus post annos quatuordecim vir immortali gloria, æterno pręconio prædicandus. Viuo & mortuo honores habiti, minor meritis gratia (neque enim par merces esse poterat) dux quamuis Beraguæ præfectus maris Indici fuerit constitutus. Nouis alii nauigationibus tum Columbo superstite, tum maxime defuncto, eius imitatione varias insulas & littora aperuerunt ad occasum: singula recensere longum esset. Sed in hoc numero tamen Americus
1500. Vespucius Florentinus Emanuelis Lusitani Regis auspiciis anno primum M.D. Bresiliam vniuersam explorauit partem haud dubium noui orbis. Tametsi inuentæ Bresilię laudem historici Lusitani ad Petrum Aluarum Capralem ablegant, vti alio loco explicabimus. Post littora omnia ad mare nostrum decursa Vascus Nunnius Balboa Pacis Augustæ ciuis magnorum spirituum vir apprime pugnax, constans aduersus metus Isthmū, qui castigatis immensum ab vtraque parte littoribus à portu Nominis Dei ad Panamam pertinet, primus nostrorū aperuit: mareq; Antarcticum inuenit anno M.D.XIII. magna nostrę gentis gloria fructuque. Ex Columbi & Americi nauigationibus Castellę & Lusitaniæ regibus orta lis est. Contendebat Lusitanus ignoti orbis exploratione venia Pontificum Romanorum, ac nominatim Eugenii quarti ad ipsum vniuersam pertinere. Quid Castellæ rex in alieni iuris prouincias inuaderet? Quid nouo conatu alieni laboris & industrię fructū occuparet: Ille contra Alexandri Sexti diplomate causam tuebatur anno M.CCCCXCIII. cōcedentis, vt linea cogitatione descripta per vtrumq; cæli cardinē centum omnino leucas vltra insulas Hesperides, quæ ad viride promontorium iacent, quidquid terrarum ad solis occasum inueniretur, ipsi cederet, cætera Lusitano relinquerētur: quod aliquanto post nouo diplomate correxit, additis ad centum leucas priores aliis trecentis & septuaginta, vt Bresilia recens reperta intra fines Lusitanię conquisitionis com-

comprehenderetur. Osorius in Emanuelis Regis vltra Olisiponis meridianum triginta sex gradus ad occasum lineam cogitatione descriptam affirmat. Omnino ex ea concordia, eaque pactione lis noua nata est apta nexaque ex priori. Malucas insulas, vnde aromata aduehunt, Castellani contendebant, intra eam orbis partem comprehendi, quę ipsis est à Pontifice attributa. Negabant Lusitani, & per lunæ deliquia, quæ vna ratio est terræ longitudinis dimetiendę, obseruatum aiunt, Indi fluminis ostium Olisipone distare nonaginta non amplius gradibus: inde ad meridianum qui per extremas Molucas mente designatur, duos & quadraginta gradus absolui: cui summæ si adiiciantur triginta sex gradus, qui Olisipone versus occasum numerantur, vnde ea nauigatio inchoatur, nondum subducta ratione peruenietur ad centum octoginta partes è trecentis sexaginta, in quas terrarum longitudo vniuersa vulgo tribuitur. Illud constat Ferdinandum Magalianem natione Lusitanum à Rege suo alienatum quod diu in India orientali versatus & multis stipendiis factis Alfonso Alburquerquio Prętore paria meritis non accepisset præmia, post mortem Ferdinandi Regis catholici, Carolo eius nepoti persuasisse, Castellæ naues directis inter occasum & meridiem proris posse nouo itinere ad Malucas insulas peruenire. Opem monitis addit: datisque quinque nauibus Hispali soluit salutis anno M.D.XIX. Canarias primū insulas non deuias, tum Brasiliam pe- 1519. tit: emensisque iis littoribus ad gradum tertium & quinquagesimum vltra mediam cæli plagam fretum inuenit, quod de eius nomine Magellanicum est dictum. In aditu eius freti nauis vna ad scopulos fracta est: altera tædio nauigationis obscurę noctis tenebris tecta Hispalim rediit. Transmisso freto post multorum dierum nauigationem per mare vastissimum ad Subum tandem insulam excensione facta ducem & socios aliquot, barbari specie amicitiæ fallaces conuiuio exceptos perfide peremerunt. Eorum cæde quoniam in tres naues neque nautæ neque vela sufficiebant, incensa vna naui, qui supererant, ad Molucas tandem non longe dissitas peruenerunt. Noua ibi laborum facies, noua discrimina. Ad Tidorem tamen vnam ex iis insulis aromata in naues imponunt petitum ex iis locis specimen. Atque è duabus nauibus vna amissa, quoniam sentina aquam accipiebat, quę reliqua erat, diuerso itinere superato Bonæ spei promontorio post multa & varia discrimina Hispalim peruenit tertio anno postquam inde discesserat. Nauis Victoria Nauarchus Ioannes Sebastianus Canus Cantaber, Guetaria patria, animi constantia & inaudita felicitate promeritus, vt nomen ipsius æternitati consecretur. Tentarunt alii consequentibus annis semel iterum, & tertio ea nauigatione ad Molucas penetrare: sed quoniam fructus labori & impensę non respondebat, tandem destiterunt. Ac Ioannes tertius Lusitaniæ Rex Carolo Cęsari trecenta quinquaginta millia aureos mutua dedit ea lege, vt à comercio Malucarum tandiu ipse & posteri abstinerent, donec ea summa cum fide reddita esset, litem pecunia diremit. Hoc tempore ea controuersia penitus sedata est, vniuersa Hispania ad vnius potestatem ditionemq; reuocata. Vltra Isthmum noui orbis ad mare Australe noua Hispania ad dextram iacet latissimis fusa spatiis, vrbsque Messicana regionis caput in palude sua humilibus cæcisque circa vadis. In ea & finitimis regionibus late imperabat Motezuma, quem Ferdinādus Cortesius anno M.D.XX. intra suum palatium viuum cæpit. Eo tamen per impruden- 1520. tiam ictu lapidis à suis occiso, quos tumultuantes atque in nostros exitium parantes è fenestra prolato capite pacare volebat: pulsi prius vrbe Hispani, deinde refectis viribus reuersi vicere aduersarios. Sic latissimæ illę prouincię Carolo Cæsari cesserunt. Cortesius tanto subiugato imperio immortalem sibi laudem peperit, posteris opimum principatum Vallesiis Marchionibus. Ad Isthmi læuam Franciscus Pizarrus anno M.D.XXV. 1525. Peruam inuenit, & sexto post anno capto occisoq; Atabalipa eius prouinciæ imperatore, vniuersam eiusdem Caroli Cęsaris subegit imperio, omniū, quæ repertæ sunt, venis auri & argenti beatissimam gentem, si sua nosset commoda, adeo vt domesticum omne instrumentum ollæ & caldaria & lebetes ex auro & argento conflarent. Ingens miraculum. Prædam, quam credi possit, maiorem Pizarrus cum Almagro pręcipuo eius expeditionis socio non optima fide diuisit. Vnde irarum causæ & cędes mutuę. Sed singulis tamen gregariis militibus ex ea præda supra nouem aureorum millia obuenerunt, quanta spolia satis constabat nunquam ab vlla memoria, vllaue gente relata. Ii milites trecenti circiter supra centum millia indigenas commisso pręlio vicerunt gentem inermem & imbellem scilicet sudes tantum & sagittas ferentem nullo pręfixas ferro. Ex copia insolentia nata superbiaque opulentię comes. Ferdinandus Francisci frater Almagrum palam hostilia molientem vi adacta peremit. Almagri ex impari Indicaque matre filius Dieghus in Francisci Pizarri ædes dato impetu eius sanguine perempti patris mani-

bus parentauit. Hunc alter Francisci frater Gonsaluus adiutore Vaccacastrio regio deinde Prætore interfecit: & successu ac copiis elatus postea superbia, à regia auctoritate palam defecit. Verum suis & multorum opibus prævalidum, tam procul ab Hispania vi opprimere difficile erat. Ad artes conuerso ingenio Petrus Gasca sacerdos ad eos motus pacandos missus a Carolo Imperatore in toga vicit rebelles: easque regiones motusque sumpto de præcipuis factionis capitibus supplicio pacauit. Reuersus in Hispaniam Palentino primum deinde Seguntino Episcopatu donatus ad vltimam processit ętatem maiori industriæ & integritatis fama, quam opibus. Ferdinandus Pizarrus è tribus fratribus diu superstes in Hispania, quo vltro venerat Almagari cædem excusatum, causam è vinculis dicere multis annis est coactus. Sic ira cęlestis occisi crudeliter Atabalipæ innocentis manes vlta, ac per omnes domos aduersariorum vagata, nullo innoxio relicto breui tempore pœnas à singulis improbæ cupiditatis & cædis iniustę habuit.

Ruscinonenses & Ceretani Regi Aragonio restituti. CAPVT IIII.

ARdebat Carolus octauus Rex Galliæ incredibili cupiditate Neapolitanum regnum armis occupandi suorum consiliis propter ętatem imbecillitatemque obnoxius. Ad vetera iura, quæ certissima existimabat, nouæ causę nouęq; commoditates accedebant. Vires opesque ad perficiendum, quæ versabat animo, deesse non poterant florentissimum regnum possidenti viris armisque prævalidum. Hęc cogitanti Regis Romanorum ira opponebatur ad priores offensiones intercepta recens sponsa Britanna, repudiataque Margarita filia denuo irritati. Simul ne à tergo eo in bello longinquo districto aliquid Rex Aragonius moueret, verendum erat patrocinio Neapolitanorum suscepto pro ea necessitudine quę illi cum iis erat sanguine iunctis: proque studio Ruscinonenses & Ceretanos, de quibus lis erat, ad veterem ditionem reuocandi. Ergo de Aragonio conciliando in fędusque attrahendo primum actum est. Constitutum vt delecti ab vtroque Principe viri primarii ad fines vtriusque ditionis conuenientes de pacis conditionibus serio consultarent. Regi Gallo præ studio expeditionem Italicam maturandi omnis mora longa erat: & quacunque ratione pacisci, statutum cum animo ac deliberatum habebat. Ferdinandus & Isabella Reges ne occasioni deessem, quæ momento temporis prætervolat festina & pręceps, relicto Granatę Eneco Mendoza Tendillię Comite, quem Alhambræ arci præfecerā:, bello ea parte ducem, in Aragoniam festinare constituunt. Eo consilio Iunii mensis initio in viam se dant. Sequebantur filius & princeps & filię, splendidus procerum numerus. Borgiam ventum ad confines Vasconum & Aragoniæ: quo vrbium societates ante aliquot annos ad prohibenda scelera institutas venire iusserāt gestæ reipublicę rationem reddituras. Eo conuentu soluto Cæsaraugustam festinatum est. In ea vrbe, ne vrbani magistratus ciuium suffragio, vti facere consueuerant, sed nominatione Regis deinde legerentur nouo decreto cautum, quod non diu stetit. Antiquis homines stare malunt, vt maxime vsus manifeste arguat quam nouis institutis, pręsertim iis quibus ius libertatis minui videtur. Barcinonem tandem mense Octobri est peruentum. In ea vrbe atrox facinus in Regem nihil minus cogitantem commissum est. Consueuerat singulis hebdomadis stato die publice omnibus se adeuntibus aures dare, vindicare iniuria oppressos. Ad septimum Idus Decembris die Veneris diutius solito in ea auditione moratum equo cænatione egredientem proditionis securum Ioannes Canamarius natione Catalaunica Remensæ natus nemine eorum, qui aderant, considerante propius accedens districto repente gladio securū sub aure vulnerauit. Atroci temeritate commoti aulici, conturbata ciuitas, pro eo ac par erat, de conscelerato homine quæstione tormentis habita cognouerunt, nullo auctore nullo socio tantum flagitiū designasse. Sed furore percitum per quietem somniasse Rege interfecto fore successorem. Ea re & quoniam leue vulnus fuit concepta animis molestia est mitigata. Neq; tamen excusatio valuit, quo minus fanaticus homo exquisitis cruciatibus perimeretur. laniato occisoque corpori ignis à victimariis subiectus. Agebatur interim de fæderis inter duos Reges faciendi conditionibus. Conuenere ab vtraq; parte legati viri primarii pro Gallō Ludouicus Amboesa Albigensis Episcopus, pro Aragonio Ioannes Coloma, ipsi à commentariis. Ad Figueras oppidum in finibus Ruscinonensium & Emporitanorum de conditionibus coram disceptatum est primum, deinde Narbone. In ea vrbe ad
1493. quintū decimū kal. Februarii anno M.cccc.xciii. consensu hæ conditionēs sancitæ sunt. Pax Regib. Gallo & Hispano esto fędusq; aduersus omnes principes vno excepto Pontifice Romano. Filias ne Ferdinandus Rex cuiq̄ principi iūgito nisi ex Galli Regis volūtate

Rusci-

Ruscinonenses & Ceretani ad Aragonium imperium ditionemque redeunto detractis inde præsidiis Gallicis. Eo beneficio habere sibi Gallus Hispanos obstrictos volebat: quod aliquot menses dilatum est priusquam ea redderetur oppida. In rebus magnis nouæ identidem suboriuntur difficultates: ægreque homines imperii antiqua possessione decedunt. Supererat Maximilianus Rex Romanorum: cum quo post multas quidẽ difficultates fœdus item est factum. Margarita filia restituta, quæ eatenus in Gallia erat, cum dote Artesiæ comitatu, certaque spe Burgundiæ etiam reddendæ, de quo principatu à Gallis per vim antea occupato maior lis erat, retractata sæpe neq; ad hanc diem composita. Hoc fœdus ipso tempore sancitum est, quo Fridericus Cęsar grauis annis vix trahebat animã, ætate & laborib. fracto corpore ac nupẽ enato Carcinomate noxio; q̃ ne latius serperet, crus alterum est præcisum. Vim doloris senex sustinere non potuit. Subsecuta continuo mors est ad quartum decimum kalendas Septembris. Eius obitu imperium Romanum, aliique defuncti auiti principatus in Maximilianum filium, vti opus erat, translati sunt iam Regem Romanorum cui Ludouicus Bari dux Ioannis Galeatii ducis Mediolanensis patruus illius sororem Blancam Mariam toro iungere parabat. Dotis nomine quadringenta aureorum millia oblata: ea vtrumque lege, vt pro ea auctoritate qua fungebatur, Mediolanensem principatum imperatorum beneficium ipsi donaret iure quoque optimo possidendum fruendumque. Immane facinus, diram dominandi cupiditatem: eo amplius quod summę pactę vadem dedit Ioannem ipsum Galeaciũ, in quem eæ machinationes comparabantur. Vnius hominis ambitio quantas procellas concitabit. Iniquissimæ pactionis species erat: quod neque Franciscus Sfortia neque eius filius Galeacius vnquam eas tabulas ab imperatore impetrassent. Eoque eum principatum quasi legitimo possessore vacuum, & ad imperii ius reuocatum dari denuo pluris licitanti posset. In Aragonia & Catalaunis moram trahebat Ferdinandus quorsum euaderent Gallorum promissa expectans. Ita mense tandem Septembri Ruscinonenses & Ceretani restituti sunt Aragonio imperio, Gallicis præsidiis ex omnibus arcibus vt pacti erant, detractis. Quam liberalitatem omnes admirati sunt: Historici ac præsertim Gallici sine fine vituperant, dum maiora incerta spe captant, opimos principatus reliquisse, ac tandem amisisse vtraque ex euentu nimirum, vt vulgo fit, de consiliis Principum temere pronunciantes. Plerique Albigensem Episcopum auro Hispano corruptum sugillant vero an falso dicere non possum, confictum suspicabar.

Militarium ordinum magisteria Ferdinando Regi data. CAP. V.

VNo tempore Ruscinonenses & Ceretani Aragonio imperio sunt redditi: & in aduersa extremaque Hispania Gadeis insula ad Castellæ Regum ditionem rediit angusta quidem spatiis, agri tamen omni fertilitate feracis & amœni, commercio externarum gentium propter portus celeberrimi commoditatem frequens & copiosa cum primis. Henricus quartus Castellæ Rex qua in cæteris profusione eam Ioanni Pontio Leoni Arcobrigæ Comiti Marchionis Gaditani nomine dono dederat: quod posteri retractarent. Eo enim defuncto aliquot mensibus postquam Granata capta est, Roderico Pontio eius nepoti, qui in auitas opes successit, Regum iussu detracta est, & ad regiam ditionem restituta. Datum tamen oppidum Casares in Africa, tum Comitis Arcobrigæ nomen ducis appellatione est mutatum, leuis vtraque ablati eius principatus compensatio. Sed Regum imperium ferendum est quamuis graue. Illud sine inuidia, quod Palma insula vna è Fortunatis Alfonsi Luci virtute & ductu, Regum Castellæ auspiciis & sumptu domita subditaque est. Nihil tamen ad memoriam præclarius in hunc annum incidit ea mutatione, quæ in tribus sacris militaribus Castellæ ordinibus facta est. Multum ii milites iuuerãt Mauris ex vniuersa Hispania deturbãdis impio imperio euertẽdo, genere & factis nobilissimi, strenui, pugnaces. Confecto Granatensi bello, cũ parũ iam terroris ab hoste esset, pro gratia odiũ redditũ. Dolebant Reges ab eorũ potestate Magistros eorũ ordinum esse liberos, iis opibus eaque auctoritate vt Regibus formidabiles essent, tumultus & bella sæpe in prouincia concitarent. Ea species facto est prętenta, vera an conficta non disputamus. Certe in comitiis non lex & æquitas sæpe valebant: sed vis & ambitus. Itaque ab Innocentio octauo diploma est ablatum, quo sublatis Magistris eorum ordinum administratio procuratioque omnis Regibus credebatur. Sic Garsia Padillia defuncto ante sex ferme annos Calatrauæ Magistro, eius locum Ferdinandus Rex occupauit nullo amplius militum suffragio, vti moris erat, Magistro substituto. Quod exemplum ad diui Iacobi ordinem manauit hoc anno Alfonso Cardena

eius militiæ magistro defuncto. Et vt finis esset, proximo anno à Ioanne Stunica Alcátaræ Magistro impetratum est, vt eum honorem in Regis gratiam Hispalensi Pontificatu mutaret. Accessit eidem post aliquot annos purpura Pontificis dono Regis auctoritate & gratia. Sic Regi tres illi ordines cesserunt vt dum vita maneret, eorum ditionem & opes ipse procuraret. Alexander Pontifex ad Innocentii veniam adiecit porro in ea administratione Reginam sociam cum iure succedendi, si quid viro humanitus contigisset. Postremo Hadrianus sextus in gratiam Caroli alumni, cui debebat pontificatum, ei & successoribus concessit lege perpetua ius præsentandi Episcopos Hispaniæ, qui ante ad eorum supplicationem precario à Pontificibus Romanis instituebantur. Et vt eos ordines in omne tempus ipsi administrarent, liberalitas quam nulla posteritas taceat, cuncti admirentur, nemo retrectet. Ioannis Stunicę iam Cardinalis in familiam ascriptus fuit Antonius Nebrissensis immortali laude vir, eique dictionarium Latino Hispanum nuncupauit, eruditione & ob restitutam in Hispaniam Latinam linguam barbarie profligata promeritus vt nomen eius Historiis Hispaniæ inseratur; sed & multorum librorum editione: in quibus de belli Granatensi & Vasconum commentaria confecit atque reliquit, aliquanto quidem maiori diligentia & fide quam dictionis elegantia. Multis procerum funeribus hic annus insignis fuit. Decessere præter Marchionem Gaditanum, & diui Iacobi Magistrum, Henricus Gusmanius Assidonię dux, Petrus Fernandus Velascus magister equitum in Castella. tum Petrus Henricus Bęticę Antelatus. successere filii parentibus Assidonię duci Ioannes Gusmanius, Magistro equitum Bernardinus Velascus: cui nupsit Ioanna Aragonia Ferdinandi Regis filia notha. Ex hoc coniugio nulla mascula proles sed filia tantum Iuliana nomine suscepta est, de qua rursus mentio redibit.

Belli Neapolitani causæ.

CAPVT VI.

QViescebat Italia viris, opibus & fama florens. Italis Principibus inter se & cum liberis ciuitatibus qua iunctis sanguine, qua multiplici deuinctis fœdere. Cum repente periculosum & graue bellum, vnde minime putabatur, exortum est. Neapolitana expeditione suscepta qua nihil per hæc tempora illustrius extitit maiorique fama, Carolus octauus Gallię Rex Italicas rationes atque adeo vniuersę Europæ tranquillitatem vehementer conturbauit: Tanti mali origines & prima initia explicare, operæpretium erit. Vrbanus sextus Carolum Dirrachii Principem ex Hungaria euocarat olim aduersus Ioannam Neapolitanam Reginam Clementi septimo eius ęmulo, vt in nomen Pontificatus inuaderet, auctorem præcipuam, quo facto ecclesiæ pax turbata est vniuersis orbis Christianus scissus in partes. Ludouicum illa Andegauensem Ioannis Regis Galli minorem filium, quem opponeret aduersario ex Gallia operę amplo præmio excitum successorem adoptauit. Frustra is conatus fuit, vita & regno Regina spoliata. Ludouici filius item Ludouicus cum Ladislao Caroli filio Neapolitano Rege bellum gessit, nihilo tamen meliori euentu quam pater. Nepos item Ludouicus à Martino quinto Pontifice euocatus aduersus Ioannam Ladislai sororem Reginam etiam Neapolitanam haud maiori quam superior pudicitiæ laude, Alfonsum Aragonium Regem ea ad depellendam tempestatem adoptatum, deinde ob enatas suspiciones rescissa adoptione abdicatum expulit in Hispaniam. Ludouico tertio sine prole defuncto Renatus frater successit: cum quo Alfonsus conuersa fortuna diu bellum gessit extincta iam Neapolitana Regina in Galliamque redire compulit. Renati filius Ioannes Lotaringius Ferdinandum Alfonsi filium bello fatigauit eo quod à proceribus Neapolitanis est concitatum eorum dux. Victus tamen atque ex Italia deturbatus non quieuit. Quin bello Catalaunico aduersus Ioannem Alfonsi fratrem Regem Aragonium è rebellibus ducem præbuit: eoque Barcinone in ipso belli ardore extincto Carolus Renato patruo successit. Hic testamento hæredem scripsit Ludouicum vndecimum Galliæ Regem, quoniam in Renato Lotaringio Renati Andegauensis ex filia nepote propinquo suo ad euertendas Aragonias opes Neapolitanũ regnum occupandũ, cuius rei prima cura erat, impares vires fore prouidebat. Belli Neapolitani hæc prima origo extitit. Accessit altera Galeacio duce Mediolanensi a suis occiso, vt est superius indicatum, Ludouicus Sfortia dux Barensis ob teneram ætatem Ioannis Galeacii, qui extincti fratris filius erat Mediolanensis principatus procurationem arripuit apprime sagax & cautus. Habebat is in matrimonio Beatricem Herculis Ducis Ferrariensis sororem

forem. Alfonsus quoque Calabriæ dux Ferdinandi Neapolitani Regis filius Hippolytam duxerat Sfortiam Galeacii & Ludouici sororem : vnde Ferdinandus & Isabella sunt nati Ferdinando quidem auitum atque paternum regnum post aui fata & parentis abdicationem obuenit : Isabella autem Ioanni Galeacio duci Mediolanensi data est coniux. Hæc geminæ iam prolis mater facta, iniuriæ impatientia virili animo fœmina patri auctor extitit, vt Ludouico patruo euerso, qui haud obscuro suo quam alieno nomine dominari malebat, principem generum in maiorum opes reponeret: eam ignominiam diutius in Aragonia gente hærere nefas esse. Non deesse ciuium studia cum occasione eruptura haud dubium. tantum se viros esse ostenderent iis maioribus ea nobilitate sensit Ludouicus tempestatem, quæ in eius caput parabatur. Ad artes conuerso ingenio, quoniam viribus par non erat, Carolum octauum Galliæ Regem iuuenta ferocem gloriæ cupidum, in arma promptum, magnis pollicitis & certa victoris spe, aduersus Neapolitanos Principes armauit. Venisse tempus vindicandi iniurias, quæ ab Aragoniis extabant repetendi antiqua iura nobilissimo principatu occupato. Eos conatus Stephanus Belcarius ei Regi in primis carus, quippe à pueritia nutritius omniumque adeo arcanorum non particeps modo, sed moderator & arbiter, & Guillelmus Brissonetus ærario præfectus Maclouiensis Episcopus homo copiosus iuuabant. Accedebant plerique Neapolitani proceres ob sæuitiam Ferdinandi Regis extorres patria. In eo numero Antonelus & Bernardinus Sanseuerini Salerni & Brisiniani Principes finem malis & exilio exoptantes, incensum Regis animum quasi nouis facibus admotis ad eam expeditionem instigare non desistebant. Eo ardentiori studio quæ in Gallia initio quamuis benigne accepti, parca deinde manu adiuti vti Comineus ait, multa ea nobilitate indigna patiebantur haud idoneis in alimenta vectigalibus datis. Ergo inopiæ malo & morę impatientia adacti, seque in omnes partes versantes, vnde spes aliqua proponebatur pristinarum opum, Ferdinando item Aragonio Regi, Neapolitanum regnum obtulerunt, de alieno munifici scilicet vitium natalium in Neapolitano Rege accusantes. Verum is cautior eos proceres vindictæ tantum cupiditate incitari nulla æquitatis cura intelligens, eoque continuo daturos vela vnde melior spes affulgeret patriæ recuperandæ & auitos principatus, eorum pollicitis surdas aures præbuit. Ac illud potius deliberatum habebat, quacunque ratione posset, subleuandi Neapolitanos, Regem Gallum ab eo consilio deducere Italiæ bello vexandæ. Quod erat plane difficile, longius prouectis rebus omnibus & apparatu bellico, quam vt resistere possent. Sic ab vtraque parte pręsidia conquisita diligenter sunt concordiæ spe sublata. Ludouicus Sfortia cæteros Italię principes sibi & cum Gallo fœdere conciliare, auxilia vndique comparare. Vni Florentini ex vniuersa Italia à Ludouici consiliis auersi initio quidem ab Aragoniis steterunt. Veneti, vti facere consueuerunt, quorsum eę molitiones euaderent expectare decreuerunt belli spectatores potius quam pars, ex euentu consilium capere vt res se darent. Alexander Pontifex, tametsi initio se auersum ab Aragoniis ostendit, mox spe facta filios in Neapolitano regno nouis principatibus augendi, ad hæc annua ipsi pensione promissa, mutata voluntate ad eos inclinare constituit, vnde maiora beneficia extabant proxima spes ostendebatur maioris vtilitatis. Honestatem respexisse non arbitror. Ipsi Neapolitani principes haudquaquam se in periculo deseruere quos poterant omnes ad communicandas opes solicitarunt communi patriæ opitulandum. Excitato simul incendio cunctorum opes arsuras. Ac in primis ad Ferdinandum Aragonium legarunt, qui eorum nomine omnibus precibus patrocinium imploraret. Debere eum & patruelis & regis & sororii periculo moueri, eiusque calamitatem suam ducere. Quod si iura propinquitatis & amicitiæ parum valerent, Siculis saltem rationibus moueretur, quæ Neapolitano principatu à Gallis euerso in manifestum periculum veniebant. Rebus integris succurreret, perditis inanem, certe intempestiuam opem fore. Cupiebat Ferdinandus Aragonios principes propinquos & necessarios periculo eripere, vera esse, quæ pędicabant, non ignorabat, memoria tamen recentis fœderis & sacramenti religione detinebatur, ne in Gallum arma sumeret. Ac in præsenti satis habuit Garsiam Lassum prudentia iuxta & nobilitate virum conspicuum, facundum, callidum, audacem Romam legare, qui Pontificem in voluntate & sententia confirmaret tegendi Neapolitanos. Simul Alfonsum Siluam Cifontani fratrem, Calatrauæ Clauigerum misit in Galliam, vt eum Regem à consilio inuadendi Neapolim deduceret: sin minus admoneret principum eorum res sibi curæ fore, consanguinitatis & necessitudinum, quę cum iis erant

iura postulare, ne iniuria opprimi pateretur. Hæc omnia ineunte salutis anno M.
1494. cccexc i v. gesta sunt. Quo tempore Ferdinandus & Isabella reges qui eatenus in Aragonia substiterant, Cæsaraugusta profecti Tordesillam abierunt. Inde Vallisoletum & Medinam Campestrem. In eo municipio est allatum Ferdinandum Regem Neapolitanum obiisse diem. Decessit ad octauum kalendas Februarii annis grauis de belli euentu solicitus & periculo, quod ingenii ipse sæuitia fecerat. Eo felix tamen vt in malis quod regni paulo ante sua & patris industria florentissimi euersas opes non vidit. Opportuna mors exitio domus eripuit. Successit Alfonsus extincti filius ciuibus nihilo gratior quam pater. Coronam capiti imposuit Ioannes Borgia Cardinalis ab auunculo Pontifice ea caussa Neapolim legatus. Castellę item Regibus ab Alexandro Pontifice exemplo maiorum datum est, vt decumarum ecclesiasticarum tertiam non modo in Castella & Legione, sed etiam in nouo Granatensi regno verterent in vsus belli Maurici. Tordesillæ magna contentione viri delecti fines vtriusque nauigationis Indicæ designabant occiduę & ad orientem. Consensu tandem ad septimum Idus Iunii decretum est, vt triginta sex gradus vltra Olisiponis meridianum nauigatio occidua Castellæ, inde etiam Lusitanica sed versus orientem inchoaretur. Et quoniam de Africa haud multo minor inter eos Reges disceptatio erat: per idem tempus vt Pluthense regnum Lusitanis armis cederet, Tremesenium Castellæ conquisitionis haberetur constitutum est spaciis ad vtrumq; mare Mediterraneum & Oceanum extensum nulla designatione tunc limitum accuratiori, vnde nouæ controuersiæ deinde extiterunt.

Rex Galliæ Neapolitanum regnum occupauit.

CAPVT VII.

INgenti delectu Rex Gallus vires imperii & copias vniuersas in vnum conferre, certus in Italiam primo quoque tempore transmittere belli dux. Apparatui vniuerso sedes Lugdunum delecta est ciuitas ampla lautaque. Alpes vicinæ qua transitus erat infesto rigore & æternis pressæ niuibus in cęlum surgentes. Eo Iulianus Ruuereus Cardinalis sancti Petri ostia digressus vbi se tenuerat infensi metu Pontificis accurrit expeditionis instigator & particeps. Contra Alfonsus Silua, vti erat iussum, cum Regem obtestari quotidiano conuitio, vti desisteret tranquillum Italię statum solicitare, quod nationes alias in partes traheret. Intempestiuæ eę voces accidebant atque auribus ingratę in eum statum perductę, vnde regredi sine ignominia non liceret. Itaque Rex Gallus Petro Borbonio sororio suo in Gallia relicto, qui rebus se absente pręesset, ex ea vrbe cum copiis omnibus mouit die Martis ad decimum kalendas Iulii. sequebatur Regem Galliæ nobilitas vniuersa viginti millia pedites, equites ad quinque millia inuictum copiarum robur. Pecunia in stipendium quærenda erat, mutua à proceribus sumpta: à Genuensi mensario præterea centum quinquaginta Francorum millia. Sed quantulum id erat tanto bello perficiendo; cælestes quibus fauent, iis omnia prona faciunt, ardua aduersariis sicut in pręsenti accidit. Alfonsus Neapolitanus rex ad occupandos Galli conatus, bellumque procul à finibus remouendum classe valida instructa misit Fridericum fratrem in Ligures, vt Genuensium ditionem & littora vastaret: eamque vrbem deduceret à Ludouici Sfortię hostis imperio. Simul Ferdinandum filium Calabriæ ducem magnę spei iuuenem cum validis copiis terra misit, vt Mediolanenses fines inuaderet bello illato. Prudenter destinata vis altior euertit. Fridericus mari parum præstitit. post Macram amnem quo ab Hetruria Ligures dirimuntur, gemini deinceps sinus neque vasti neque angusti panduntur. Ac in priori quidem Ericis portus occurrit nunc Lerice, exaduersum Lunæ seu Veneris tum promontorium tum portus ab insula quondam Veneri sacra proxime obiecta ea appellatione desumpta. In medio sinu Spedia est ad mare generoso vino nobile oppidum. Posterioris sinus ad fines extremos inde vrbs Segesta Tiguliorum est, hinc Delphini portus, nunc Portofinus. In sinus dorso Rapallū Genua viginti non amplius millib. iacet parum ea tempestate munitum oppidum. Classe Fridericus in ea littora delatus tentato frustra Veneris portu, inde repulsus Rapallum cepit. Diuturna possessio non fuit. Genuensium & Heluetiorum accursu receptum est oppidum, atque præsidiariis male mulctatis, retro se cum ignominia damnoque Neapolitana classis retulit. Sic mari res erant. Terra Ferdinandum Calabriæ ducem Gallię & Mediolanenses copiæ Obenigno ductore pręcipuo obuiam factę, ne vltra Flaminiam procederet, ac vero vt retro flecteret iter, coegerunt. Romam abiit si quid opis in Pontifice esset aduersus

uersus imminentem vndique tempestatem. Rex Gallus continuato itinere superatis Alpium Cottiarum iugis Astam tandem peruenit ad quintum Idus Septembris. Ea vrbs Aurelianensis ditione tenebatur. Regem cum cæteris ad id bellum secuti, certa spe totius Mediolanensis principatus occupandi iniuria vti præ se ferebat, ab Sfortiis occupati vindicaturus, si qua se rebus turbatis occasio daret. noua ex eo tela dissensionum texebatur. In eo exercitu legatus Hispanus profecto malignis oculis visebatur. Multa indigna persona, quam gerebat, pati porro necesse erat, quæ vir prudens alta dissimulatione deuorabat, dum ne officio deesset. Eo tamen Galli ardenti ingenio gens sunt progressi, vt Vienæ discedere è Gallia iuberent. Astæ etiam nullum regii metatores hospitium designarent. Sic necessario ex ea vrbe profectus Genuam abiit Ligurię caput. Tædere iam Ludouicum Sfortiam cæperat consilii suscepti Gallos in Italiam pertrahendi communi incendio ne ipse quoque inuolueretur veritus non sine causa. Cum eo Alfonsus Silua per litteras egit, vt rupto Gallico fędere ad Aragonias partes fædusque transiret. Suadere facile fuit tum mutanti cum spe iniecta regiæ affinitatis Ferdinandi regis filia illius filio maiori iuncta coniugio. Honestissima is conditione illectus viro alioqui animo vastus & immodicus ex eo tempore mutare constituit. Astam tamen se contulit ob Regis Galli aduentum simulata lętitia pectore anxio: eique pecuniam in stipendium militare continuo numerauit ex fędere certe debitam. Eo subsidio Gallus & Ludouico Aurelianensi Astæ relicto ad spem occupandi vniuersum principatum Mediolanensem cui imminebat, cum copiis Ticinum castra promouit. In ea vrbe Ioannem Galleacium ducis Mediolanensis nomen & vmbram agentem animam ex diuturno morbo tabeque inuisit, officium humanitati debitum & propinquitati; quippe è duabus sororibus Ludouico Duce Sabaudo genitis erant nati. Rege Placentiam versus digresso dux decessit ad duodecimum kalendas Nouembris lento, vti creditum est & multa testabantur signa veneno sensim venis illapso consumptis vitalibus. Quæ fama seu vera seu falsa extitit, in sanum quantam Ludouico patruo inuidiam conciliauit, ad arreptum principatum vitam quoque crudeliter abstulisse cunctis videlicet detestantibus. Ipso die, quo is Princeps defunctus est, Placentiam Rex Gallus peruenit, deducente Ludouico Sfortia honori id datum. Ex ea vrbe cognita ducis morte continuo Mediolanum aduolauit: seque eius verbis ducem dixit solemni ceremonia plausuque gentis in adulationem Principum pronæ. Tametsi defunctus princeps quinquennem filium reliquerat Franciscum nomine in spem aucti principatus susceptum duas filias, præterea vxorem prægnantem. Diram dominandi cupiditatem, quæ omnia humanitatis & modestiæ iura subuertis nulla famæ memoria, nulla honestatis. Quin eodem die tum ad alios tum ad Alfonsum Neapolitanum Regem litteras dedit; quibus generi principis obitum renunciabat. Se summa procerum & populi voluntate pro eo ducem salutatum. Non dubitare id ipsi gratum fore haud ignaro qua voluntate & studio eius salutem, atque totius regni incolumitatem esset curaturus. Ludibrium ipsa iniuria multo tristius. Sic ludunt homines callidi in aliena calamitate. Placentia Gallus in Hetruriam abiit. Confluebant vndique legati de aduentu in Italiam gratulatum, amicitiam & pacem oratum. Ante alios Veneti suos oratores destinarunt, maiestati debitum officium. Senensis etiam Cardinalis à Pontifice legatus Pisas appulit, sed Regis conueniendi denegata facultate propter auunculi Pontificis memoriam quondam ad Aragonios propensi irrita legatione discessit. Florentini senatus princeps Petrus Medices obuiam Gallo progressus, à quo se auersum ostenderat, eius promerendi placandique pręcipiti cupiditate arces quinque firmissimas tradidit in Apenini iugis. Eæ fuerunt Seresana, Seresanola, & Petra sancta olim fanum Feroniæ. præterea Pisana & quinta Liburni prope Arni fluminis ostium, qua parte mittit in mare Mediterraneum, Labronæ olim statio; tanta ex ea re indignatione populi Florentini, præsertim cum demandatę potestatis fines esset prætergressus, & maiorum modestiæ oblitus videretur moribus aliis, vt eo & fratribus Ioanne Cardinali & Iuliano exilio mulctatis ædes etiam diripuerint, gemmas, vestem pretiosam, aurum, argentum, immensas opes multos congestas per annos: quæ auferri non poterant, publicarint. Pisis Rex aliquot dies substitit: vrbe quondam cum opum amplitudine, tum rei naualis gloria inter cæteros Italiæ populos clarissima: eorumque ciuium precibus libertatem dedit à Florentinorum imperio. Quantas ea indulgentia calamitates afferret, quantas clades, populo velut ex diutina siti nimis auide hauriente liber-

tatem? Sic vota hominum in contrarium vertuntur. Inde digressus Florentiam iniit, quo die Picus Mirandula in ea decessit è vita quatuor & triginta natus annos rarum ingenii atque eruditionis lumen, Phœnicis ex eo cognomen consecutus. Actum cum Florentinis ciuibus de fœdere. Conuenit inter eos vti peracto bello Rex arces redderet, neque Mediceos vnquam restitueret in patriam. In stipendium ciues publice centum & viginti florenorum millia numerarent. ęstuabat Roma inter metum & spem suspensis omnium animis. Cardinales & proceres studiis discrepabant. Gallicas partes Columnii sequebantur Prosper & Fabricius: Neapolitanas cum familia Virginius Vrsinus homo præpotens & factiosus. Columnii adiuncto Ascanio Sfortia Cardinali Ostiam occupauerant: prohibitisque ex mari subiectionibus, vnde plurimum Roma alitur, non secus ac si hostis pro portis esset angustia annonæ erat. Persuasum vulgo Pontifici decretum esse cum Gallo pacisci, aut si minus id contingeret vrbe deserta migrare alio. Ea noua turbarum populo occasio extitit. Pontifex ad pellendum eum metum sedandumque tumultum in conuentu publico Cardinalibus & nobilitati obtestatur: sibi stare sententiam in ea controuersia, causę æquitatem sectari nulla personarum ratione habita. quod si Gallus in vrbem irrumperet, omnibus viribus obsistere: ác vero si res ferrent sanguinem pro officio vitamque profundere. Magnificis promissis parum mouebatur populus, obstabat metus. alii super alios aduentare Regem iamque affore nunciabant. Pontificiæ ditionis oppida indies à Gallicis copiis occupari. Itaque Pontifex ipse, neque suis neque Neapolitanis viribus parem se fore hosti præualido confidens, ex vrbe dimisso Ferdinando Calabrię duce, qui in suburbio tendebat cum copiis rebus præsidium, in molem Hadriani firmissimam arcem se recepit. Ne ludibrio sacrosancta maiestas in ea colluuione esset, prouidebatur. Denique Rex cum omnibus copiis Flumentana porta Romam iniit pridie kalendas Ianuarii ineunte anno M. CCCC. XCV. inter ingentes populi
1495. plausus, faustasque voces & certantia multitudinis vota, sed & Cardinales quidam eius aduentum haud obscuris lætitiæ signis concelebrarunt, sic ad diui Marci deductus est ex lapidibus amphitheatri à Paulo secundo Pontifice constitutum palatium elegantia visendum & amplitudine. Hæc Romæ. In Hispaniæ vrbe Caraca Petrus Gonsaluus Mendoza Cardinalis obiit tertio Idus Ianuarii vir pari nobilitate & prudentia republica administranda magna per totam vitam auctoritate. Cupiditatibus non satis imperauit inter obsequia fortunę, contra quam non satis causa est humana imbecillitas. Vacuam eius obitu Toletanam ecclesiam Franciscus Semenus Cisnerius è Franciscano ordine tenuit maiori spiritu vir, quam pro humili fortuna, in qua natus atque educatus est. In omne argumentum sanctimoniæ grauitatisque compositus: atque eo tempore Reginæ Isabellę à confessionibus. Accessit deinde purpuræ rebus gestis & pro meritis debitus honos. Magnum rex Gallus suo in vrbem aduentu terrorem commouerat. Actum de fędere inter eum & Pontificem. Annitentibus viris primariis sancitur; vti Valentię Cardinalis regia castra sequeretur obsidis loco legati nomine. Gemes Turcę frater in eius potestatem traderetur idoneus rebus in Oriente turbandis, quoniam de bello Turcico cogitabant Galli. Prætérea arces vrbis veteris Terracinę & Spoleti dum bellum maneret. Quo confecto non eas modo restitueret Rex sed etiam Ostiam; ac vero Pontificem pręsens veneraretur obsequiumque de more deferret, vti paulo post fecit ad D. Petri. Multum contulit ad fęderis conditiones constituendas purpura per eos dies Brissoneto Episcopo Maclouiensi à Pontifice data. Fœdere facto Gallus ad quintum kalendas Februarii Roma discessit petiturus Neapolim. Copiarum pars in Prætutinos Aprutiumque missa est ductore præcipuo Fabricio Columna. Ibi omnia prona fuere vrbs Aquila eo tractu multaque alia oppida vltro in gallicam ditionem venere. Interea Ferdinandus rex cognitis rebus quæ in Italia gerebantur, Gallum aduersus Neapolitanos principes festinare, ac pro eo studio Pontificis maiestatem contemptui habitam, gallicis conatibus obsistere palam constituit: atque in eam rem Ocania, vbi fine superioris anni se tenebat, Antonium Fonsecam & Ioannem Albionem in Italiam extrusit, qui gallo eius verbis obtestarentur ne Pontifici grauis existeret, neue eius ditioni bellum inferret; alioqui, vti in superiori fœdere exceptum erat, ecclesię incolumitatem sibi curæ fore. videret ne præposteris actionibus superûm iram, hominum inuidiam commoueret. Impios conatus tristi sæpe exitu terminari. Simul Triuenti Comitem eius classis ducem designauit, quam ad Illicis littus paratam instructamque habebat. gonsaluum item Fernandum à Corduba virum strenuum, quātum ducem bre-

breui futurum, quingentis equitib. præfecit, quos Neapolitano Regi auxiliares mittere destinabat, non minori Siciliæ cura. Legati quidem Romam peruenerunt ipso die quo Gallus ex ea vrbe discessit. Nec mora communicato cum Pontifice consilio festinatoq; itinere Regem cõsecuti, in agro litteras dederunt suæ legationis testes. Monuerunt subinde ne vlterius progrederetur, priusquã ecclesię Romanæ ac pontifici satisfaceret. Ea legatione eaque denunciatione & audacia turbatus Gallus respondit tamen Velitris, quo eo die perueniendum erat, dicendi quæ vellent fore potestatem. In eo oppido dato procerum senatu coram, pluribus verbis exposuerunt mandata. Eorum summa erat de iniuria Pontifici facta expostulare. Obtestari simul ne arma Neapolitanis finibus inferret, priusquam iudicio vinceret aduersarios, seque iure potiorem esse confirmaret. Vim intempestiue intentare, æquum non videri. Multis vltro citroque verbis consumptis multisque ab vtraque parte iactatis in alteros probris & querimoniis qua veris qua falsis, Gallus tandem responsum dedit vlterius esse in ea expeditione progressum, quam vt retractare liceret: bello peracto non recusare de iure cum aduersariis certamen. Verba ea erant rebus vacua: quis enim Gallos crederet nobilissimi regni possessionem iudicum arbitrio permissuros; quis de victorię fructu legibus disceptaturos aliquando? Ergo Antonius Fonseca. Quando inquit, ô Rex æquissimis postulatis obtemperare detrectas, & vim admouere ac metum paras, armis & viribus ferox, Deus innocentiæ vindex omnis insolentiæ inimicus; huius controuersię iudex esto: eius arbitrio atque patrocinio rem totam permittimus. Rex enim vero noster hac denunciatione sin minus cęteris, suæ certe conscientiæ satisfecit, vt deinde liberata fide suis viribus & copiis in eam partem sedet, quam æquiorem iudicabit. Hæc dixit: simul coram rege & proceribus, qui in conuentu aderant, initi antea fœderis tabulas lacerauit. Audax facinus imprimis, neque ferenda Gallis contumelia visa est: ne tamen violaretur ius gentium valuit. Romam dimitti placuit. Hæc legatio quamuis re nulla impetrata pro qua erat suscepta vana prorsus non extitit. Pontifex enim confirmato erectoque ex eo ad meliorem spem animo, dignitatis memor decreuit icti nuper cum Gallis fœderis conditionibus hau squaquã stare. Ipse etiam Valentiæ Cardinalis proxima nocte minus intentis in eius custodiam Gallis dissimulato habitu Velitris egressus non prius constitit, quam Spoletum ventum est firmam Pontificiæ ditionis in Vmbria vrbem. Romam consulto vitauit, ne voluntate Pontificis aufugisse videlicet è castris crederetur.

Rex Gallus Neapolim ingreditur. CAPVT VIII.

IPso tempore quo Rex Gallus Romæ morabatur, Alfonsus Neapolitanus defensionis & victorię spe penitus abiecta, de eo imperio abdicando, nondum integro anno euoluto à patris obitu, serio cogitabat. Eo consilio Ferdinando filio è castris euocato atque in procerum conuentu hac sententia locutus fertur. Quo in statu res nostræ sint, viri nobiles mecum pariter consideratis. Hostis ferox & validus pro portis. Nostri in fide parum constantes. Haud maiori celeritate Galli irrumpunt, quam prouinciales deditionem faciunt: vrbes & oppida in eorum tradunt potestatem vexillis hostium passim sublatis. Auxilia externa longinqua: & qui opem maxime afferre debuissent, hos nostra calamitas, periculum, & ignominia parum mouent. Hostes amicosve incusare eius est, qui viuere & regnare velit. Plura dicere argumentum ignauiæ. Meis delictis irã cælestẽ irritatã fateor: qui deliquit pœnas is dato iustissimas morte, ignominia, omnibus malis. His suppliciis si placantur numina, si expiantur noxę, satis habeam. Vitę fines pręscribere non licet: neque vero ex hac veluti custodia migrare Dei iniussu: qui pro voluntate viuendi spatia restringit & laxat. Quod meum est tamen, hanc coronam regiam qua sum indignus, hoc sceptrum pono. peccatorum hoc piaculum esto. Alii diutius hoc imperium tenuerint: nemo libentius reliquerit nemo fortius. Filium tamen pro me (qua spe quibus virtutibus & prudentia:) Regem in posterum iubeo haud iniqua permutatione pro sene & valetudinario, florenti ętate iuuenem, corpore firmo, inuicto animo. Quam cuperem vti eo in statu res nostrę essent, quo orbi terrarum probarem quanti facerem ea, quæ prima ad felicitatem putantur. Sed quando eam animi magnitudinem ostentare non licet: certe non erit minoris prudentiæ cedere necessitati, cuius inuictæ sunt vires. Hinc posteritas de nostro ingenio statuat. Neque enim semper prudens nauclerus fœda procella inflatis fluctibus obsistit. Sed demissa antenna versaque in obliquũ naui expectat dũ ventorum violentia transacta pelagi sęuitia

componatur. Hæc nostra sententia est, certaque voluntas. & quando patriæ charissimę præsidio esse in periculo non possum, quod instar mortis est, ea relicta in exilium abire deliberatum habeo. Regni equidem paulo ante florentis atque domus nostrę ruinam non videbo: fortassis etiam hoc quasi sacrificio Deum placabo vindicta vt leuior sit, hominum misericordiam commouebo, vt maiori animo in nostræ caussę patrocinium incumbant. Vobis, qui pręsentes estis, quique absunt, obsequium erga nouum Regem cõmendare, superuacaneum fore arbitror: ne ipsi quidem pręcipere vt ciues omni comitate & beneuolentia complectatur, vestrisque meritis magnis, & perpetuis debitam gratiam rependat. Hęc abdicationis cęremonia in Oui arce peracta est ad decimum kalendas Februarii translati imperii tabulas dictante Iouiano Pontano. Mox Alfonsus domestica supellectile, quæ erat pretiosissima, in naues imposita in Siciliam concessit statuẽs Mazarę, Ioannæ nouercę dotalis, amæni & tranquilli secessus vrbe melioribus studiis vitę reliquum exigere veste in sacerdotis formam mutata. Litteras ad principes dedit, quibus sui facti rationem explicabat: ac nominatim ad Ferdinandum regem perscripsit imbecilla valetudine compulsum vitam principalem abdicasse, ac vero voti religione se quondam id facturum implicasse, qua conscientiam exoluere æquum erat, ac prorsus necessariam. Sic ille credi voluit. Propius tamen vero est, odium popularium sustinere in eo rerum discrimine non potuisse: filiumque cogitasse, quod apprime gratus ciuibus esset ad bellum defendendum fore commmodiorem. Seroq; intellexit principum opes beneuolentia suorum quam ferro satellitum esse tutiores. Obiit Alfonsus non toto circumacto anno ex quo regni procurationem deposuit domestica procella iam magna ex parte mitigata. Corpus Messanę ad dextram arę in templo eius vrbis primario positum est cum inscriptione subiecta tum eleganti tum acuta:

Alfonsum Libitina diu fugis arma gerentem.
Nunc positis (quæ nam gloria?) fraude necas.

Nouus rex cum primum regnum arripuit per plateas vrbis circumductus gratum populo spectaculum prębuit. Quacunque incedebat pompa, multa vestis pretiosa visebatur, multa odoramenta spirabant, faustæ personabãt voces felix diuturnumq; imperium comprecantium. Leui momento populi gratia circumagitur. tantundem intra paucos dies pro hoste fecere. Ferdinãdus sane delatum regnum à grato initio auspicari cupiens vinctis magno numero è plebe atque nobilitate dedit continuo libertatem. Eius benignitatis expertes tantum fuerunt Marini Martiani filius Ioannes Baptista Rosani princeps, Suessæ Dux, & populi Comes in custodia quamuis diu seruati, ex quo procerum bellum profligatum fuit, quippe Aragoniæ genti ad insaniam infensi. Celebritate peracta ex vrbe Rex ad diui Germani fanum abiit totius prouincię claustra occupatum & montium coeuntium fauces in Cassinati agro, qua Gallis transitus erat: vbi Neapolitano copię tendebant arcendis Gallis intentæ: quoniam id oppidum ad confines Neapolitanos & pontificię ditionis est positum. Verum cognito capta Aquila Gallos in Campaniam deflectere, ne a tergo & à fronte circumuenirentur; necessario è Cassinati saltu Capuam se recepere vrbem operibus & militari præsidio firmatam. Cum copiis Gallus ad sanctum Germanum applicuit, vim afferre nisi vltro deditionem facerent paratus. Sic ciues defensione desperata portas aperuerunt. Promotis Gallicis inde castris maiori quamuis difficultate Capua in potestatem venit. Triuulcius Mediolanensis patria dux strenuus Neapolitanis desertis ad Gallicas partes, vnde melior spes affulgere videbatur; modica fidei cura traductus præcipuus deditionis auctor extitit. Abscesserat Ferdinandus rex à Friderico patruo quem rebus præfecerat Neapolim ad tumultum ciuium pacandum turbulenta consilia de ea vrbe dedenda agitantium euocatus. Virginius Vrsinus & Petilianus eximii copiarum duces amissa Capua intra Nolam quo se ex fuga receperunt, capti sunt. Earum vrbium amissarum fama cum peruasisset omnia repente ad Gallos inclinarunt. ipsa etiam vrbs Neapolis regni caput, nemine obsistere auso ac vero incredibili populi plausu victorem intra portas admisit ad octauum kalendas Martii. alium crederes populũ, aliũ senatũ, tanta leuitate vniuersi circumacti sunt nullo iudicio sed suscepto more quemcunque principem adulandi clamore studioque inani. In eam vrbem ingresso Rege Gallo, aut vt alii malunt Capuæ dum morabatur Comes Baiazeti Turcarum imperatoris frater decessit. Nouus rex vix prima dominandi dulcedine delibata, vrbe deserta consilii inops à plerisque desertus ad arcis nouæ præsidiũ confugit, vbi Ioanna regina cum filia eiusdẽ nominis erat; Fridericus patruus aliiq; proceres cõuenere haud exiguo numero fidẽ & officium victoris gratia potiora arbitrati. Quod in ea rerum colluuione pro miraculo erat. Ex ea arce in alteram se contulit, ab Ouo dictã, rupi impositã mari

mari omni ex parte circumfluo, eoque firmissimam triremibus, quas paratas habebat, in Ænariam insulam traiicere, & si res ferrent, in Siciliam discedere destinans breui sperās rerum conuersionem fore, quod rerum humanarum incōstantia & vtriusque gentis ingenia non lingua magis quam moribus discrepantium suadebant. Tametsi res Gallicæ absque vlla offensione prosperum cursum hactenus tenuere: atque ita vt intra non totos quindecim dies vniuersi regni vrbes & arces, quam late ditionis Neapolitanæ fines patēt, victoris fortunam secutæ fuerint. Ipsas etiam Neapolitanas arces Germani duces custodiæ præfecti, ô homines venales, pretio prodiderunt ad turpia seu honesta iuxta leues. Caietanam arcem vi Galli admota cæperunt, in paucis quamuis firmissimam: inerantq; milites & prouisi antea commeatus. Pauca tantum in Brutiis oppida in fide pristina perstiterunt. Sed quantulum id erat? Ea quoque indies carpebantur nulla spe à suo Rege nullis auxiliis. Is se ad Ænariam tenebat, rebus perditis nō præsidium, sed magis acceptæ ignominiæ deformis tum spectator tum testis, quanto animi cum motu dicere non est necesse. Rhegium denique victoribus cessit exaduersum quamuis Messanæ posita in oculis classis Hispanicæ nulla à suo Rege allata agendi facultate prorsus inutilis in periculo. Ex distantibus locis præcepta sæpe & consilia post res afferuntur. Sic nobilissima prouincia puncto temporis Gallicæ ditionis facta est: vix vt credam adeo celerem & facilem rerum conuersionem in vlla gente ab omni memoria contigisse.

Fœdus Principum contra Regem Gallum. CAPVT IX.

POstquam ad Neapolim Gallis ferme omnia cesserunt, cæteri principes tum Itali tum externi reputare secum atque inter ipsos communicare cæperunt, quam graue esset eius gentis imperium futurum, si diu in Italia inueterasset. Ferdinandus Rex Hispanus proximus periculo videbatur Gallis confecto Neapolitano bello de Sicilia, vti fama erat, cogitantibus auctore & impulsore Salernitano è numero Neapolitanorum exulum maxime infenso nomini & genti Aragoniæ. Cupiditas præterea dominandi vltro incitabat cunctis affectibus flagrantior, tetrum malum, neque vllis resistens finibus. Ergo Ferdinandus Rex alios principes de iungendis contra Gallum viribus vltro appellare, vt cui pares singuli non erant, communicatis opibus superiores euaderent. In mutua societate certissimum rebus fore præsidium. Eo Laurentium Suarium Figneroam ad Venetos legarat, recensque Ioannem Dezam ad Ludouicum Mediolanensem dimisit alliciendum non spe modo regiæ affinitatis, de qua iam actum erat, sed etiam regni totius Galliæ Cisalpinæ. quæ voces ambitiosi hominis auribus gratissimæ accidebant. In id fœdus facile Maximilianum Cæsarem & Anglum accessuros sperabat: quos sibi affinitate deuincire cogitabat: ac in primis Ioannē principē & Ioannā filios permutatis nuptiis Philippo Archiduci & Margaritæ sorori coniuges dare. Quæ coniugia ante agitata, Francisci Rogii opera ad Belgas ideo profecti tandem pacta sunt. In belli sumptus, quod difficile & diuturnum fore prouidebatur, pecunia quærenda erat. Eo studio in Aragonia gentis conuentus sunt indicti: quibus Rex Catharinam filiam præficere cogitabat; & cum id non esset impetratum agente veteris moris tenaci. ipsemet necessario in eam prouinciam ad conuentum habendum concessit. Tantæ molitiones arcanis quamuis consiliis agitatæ, irritæ non fuerunt. Venetiis, quo legati Principum conuenerunt, exeunte mense Martio inter Pontificem, Cæsarem, Regem Aragonium, Venetos & Mediolanenses armorum societas est constituta, quam sanctissimam dixere. Pactionis summa capita erant. Vt viginti quinque annorum spatio communi impensa pro facultate cuiusque sociorum & copia collatis viribus triginta quatuor millia pedites, equites viginti octo millia sub signis omnes haberent. Ingens numerus, opinione atque spe maior Ecclesiæ libertatis tuendæ, qua reipubl. firmamentum continetur, species erat: atque à singulorum finibus iniuriam prohibendi. Re Gallos vniuersa Italia deturbare satagebant par modo votis successus contingeret. Arcanis hæc tractata conuentibus mirum est in tanta multitudine de fœdere disceptantium non erupisse. Omnino Philippus Comineus prudentia & vsu rerum præstans Venetiis pro Gallo Rege legatus eo tempore, nihil eorum quæ agebantur odoratus, fœderis præter opinionem facti causas ex Augustino Baruadico Veneto Duce audiens, quasi repente consternata mente rogauit suo ne Regi foret reditus in Galliam facultas! Magna ex hoc tempore rerum immutatio facta est, magna conuersio. Neapolitanos Gallici imperii tædere iam cæperat suæque leuitatis. Frequentibus contumeliis victores morumque insolentia & linguæ procacitate grauissimum odium in animis popularium commouerant: plerique etiam iniuria bonis

euerſi finem malis exoptabant proni in vindictam, cum nullam opem à principe expectarent. Dux quoque Mediolanenſis recens Nouaria ab Aurelianenſi intercepta & ad reliquam ditionem haud obſcure aſpiranti de imperii ſumma dubitare cogebatur. Gallo præſertim claſſe ſua Genuam occupare cogitanti, vti idoneis auctoribus fama vulgabat. Ita in periculo ad Venetos confugere habuit neceſſe & omnibus precibus eorum opem implorare. Contra Gallus tempeſtate prouiſa, quæ eius capiti minabatur, & patriæ deſiderio ne reditu prohiberetur, Italia relicta eo continuo proficiſci maturauit. Prius autem quam ſe in viam daret duces alios per vrbes & prouincias diſtribuit, ac Obenignum imprimis Magiſtrum equitum dictum Brutiis præfecit, Lucanis Perſinum Alegrii fratrem, Gilbertum autem Mompenſerium regia nobilitate deſignauit: qui cum copiarum parte rebus præeſſet Neapoli ſumma bello paceque decernendi credita poteſtate. Simul à Pontifice poſtulauit per legatos, vt ſibi more maiorum poſſeſſionem parti imperii pontificio decreto & diplomate confirmaret. Ea ſumma votorum erat. Et quoniam de repetenda Gallia cogitaret, cupere oppido, Roma bona eius venia repetita coram de rebus magnis conſilia communicare. Colloquendi Pontifici idoneum tempus non eſt viſum Romanis Gallici nominis odio adeo incenſis, vt colloqui ſine tumultu non poſſent. Neapolitanum imperium cuiquam addicere niſi cauſa iudicum prius arbitrio diiudicata æquum non erat. In eam ſententiam reſponſum eſt datum, Gallo minime gratum non certamen iuris quærenti ſed vim. Eo amplius profectionem vrgere inſtitit: Diſceſſit Neapoli ad tertium decimum Kalendas Iunii Romam iniit ipſis Iunii Kalendis. In ea vrbe pontificem non inuenit Peruſiam elapſum metu ne itinerum maieſtas in tanta rerum colluuione eſſet ludibrio. Ex vrbe breui profectus Rex, & Senis aliquandiu moratus vitata Florentia Piſas peruenit. Eam vrbem Florentinis contendentibus vti ad eorum ditionem reuocaret, in eoque fidem ante datam liberaret, contra Piſanis cum lachrymis obteſtantibus vt datum beneficium tueretur, neque nobiliſſimam ciuitatem pateretur ad ſeruituti proximam conditionem redire, duriſſima premi tyrannide: in neutram partem ſentẽtia pronunciata diſceſſit in Inſubres miſſis tamen prius Fregoſiis qui factionis opibus Genuæ & totius Liguriȩ imperium Mediolanenſi detraherent. Qui conatus fruſtra fuit. Regi ad Tarri ripam progreſſo occurrit cum copiis Franciſcus Mantuanus Marchio à Venetis delectus copiarum dux. Ex Apenini iugis dilapſus amnis præceps inter ſaxa inȩquali alueo delatus patentibus demum campis in Padum euoluitur. Recuſabat pugnam Gallus non ignarus imminutum ſuorum militum numerũ: ac ſecum Aurelianenſi coniungere cupiebat imprimis, modo ex iis anguſtiis daretur euadere. Hoc regis votum erat: neceſſario tamen ventum eſt ad manus. Ad Tarri fluminis ripam tribus millibus paſſuum ab vrbe Parma caſtra collata ſunt caſtris. Venetorum copiæ ad Forum nouum erant ad montium radices ſitum pagum. Gallus ad vicinȩ vallis qua montes coeunt fauces reſtitit. Eo loco prælium eſt commiſſum in paucis nobiliſſimum fama. Inſtruuntur acies, tollitur clamor, ab omni parte concurritur. Itali prima Gallorum acie profligata, verſiſque intempeſtiue ad prædam militibus ſpatium victis dedere ſeſe colligendi, ac reſtitutis ordinibus pugnam repetendi ex impetu eoque animorum vigore quem aduerſarii non tulere diſperſi per agros & graues præda. Magnum Rex vitæ periculum eo die adiit prætorianis ferro peremptis vix aliorum ſuperuentu eſt ſeruatus. Victoria quidem parta trium dierum inducias à victis impetrare tamen non potuit. Sic per occultam teſſeram profectione denunciata ſilentio motis caſtris ex iis locis euaſit. Ne graue damnum acciperet in diſceſſu inflatis repente eius fluminis aquis atque ex ea hoſte tranſitu prohibito factum eſt. Leuis tãtum armaturæ equites abeuntis veſtigia ſunt ſubſecuti. Ab iis atque ab incolis iniquis ad tranſitum locis cædes factæ atque magna impedimentorum pars eſt ablata. In pugna ſuper quatuor Italorũ millia ceciderunt. Cum reliquis copiis Mantuanus Claſtidium prius, mox Nouariam feſtinauit. eius vrbis obſidionem, qua Aurelianenſis incluſus à Ludouico Sfortia premebatur, vrgere erat deſtinatum. Rex ſeptimis caſtris præter Placentiam & Derthonam Aſtam nemini infeſtus peruenit. lætuſq; vitatis periculis vltro inſtaurabat numini & diuis tutelaribus ſacrum.

Ferdinandus Rex Neapolim eſt ingreſſus. CAPVT X.

VIx dum Gallus Neapoli abierat cum fortuna partium mutata & in contrarium verſa eſt. Eæ ſunt rerum vices. Hiſpanica claſſis Meſſanæ in portu erat ductore Triuentio. Eo reges pater & filius domo profugi conuenerunt Alfonſus & Ferdinandus, prætcrea

Ioanna

Ioanna regina vidua Alfonsi nouerca rebus profligatis remedium quæsituri. Gonsaluum Fernandum cum equitibus eius fidei concreditis & sua peculiari classe aduersæ tēpestates in Balcari maiori & in Sardinia plures opinione & voluntate dies tenuerant: neque ante nonum Kalendas Iunii Messanæ portum tenere potuit. Quo iam tempore Ferdinandus Rex Rhegium exaduersum Messanę impositam freto vrbem cum arce aliaque finitima in Brutiis redegerat in potestatem: vbi Eberardus Obenignus natione Scotus dux strenuus rem Gallicam virtute & prudentia sustentabat. Gonsaluo Rhegium Croto, Amantia aliaque eo tractu oppida sunt continuo tradita pignoris loco dum sumptus in bello futuri & facti compensantur. Siciliæ quoque rebus propter vicinitatem præsidium & securitas ea possessione quęrebatur. Fridericus cum paucis triremibus ad oram Apulię missus iunctus Venetæ classi bellum alternante fortuna gerebat. Caieta à Gallis porro defecit, sed breui tamen subacta suo malo didicit furentis populi graues impetus esse, conatus inanes. De ratione gerendi belli in Brutiis deliberatū. In pari voluntate non vna mens cunctis erat, neque sententia eadem. Regi stabat continuo Neapolim ire: quo à ciuibus conuitio vocari cæperat etiam ante Galli discessum: vt sunt benigni in calamitate & dolore mortales, maiora viribus pollicebantur. Vbi in vrbem veniret, concursum ab importuni imperii odio ad iustum & legitimum regem ex vniuersa ditione extemplo futurum. Gonsaluo graue videbatur accepta in Brutiis oppida hostium iniuriæ permittere absentia sua debilitare spem atque conatum reliquę ferme prouinciæ se suaque omnia in ditionem Hispanicam certatim offerentium. Placuit vti iunctis viribus Semenariam obsidione soluerent, qua premebatur à Gallicus copiis. Persiuus è Lucanis aduocatus Gallorum vires & animos confirmarat. Obenignus nostrorum consilio cognito qua necessario iter Regi erat ferox processit. Recusabat Gonsaluus certamen. Rex iuuenta feruens eo consilio repudiato pugnare dereuit. Victus tamen in prælio, equoque prolapso in fuga ne viuus in potestatem hostiū veniret, Ioannes Andreæ Altauillæ frater constanti raraque fide à puero in Regis obsequiis educatus atque in omnia familiaria iura assuetus eius periculo perspecto in pedes destitutus suum equum vltro obtulit. Euasit rex desultoriæ artis peritia in equum desiliens oblatum. qui dedit pro eo hostium accursu cecidit grata superis atque hominibus ob fidem præstantem victimā. Pugnatum est ad vndecimum Kalendas Iulii. Fugientibus & male mulctatis regiis Semenaria propinqua effugium fuit, quibusdam incitamentum ne supremo conatu pugnarent. Syluæ quosdam & vicini montes texerunt. Victoriæ eius cum primis nobilis vt minor fructus Gallis victoribus esset ipsorum incuria Regis diligentia effecit. Profectus ex eo oppido in Siciliam abiit destinata voluntate Neapolim petendi priusquam acceptæ cladis nuncius accensa pro se ciuium studia restingueret Gonsaluus defendendæ Semenariæ spe abiecta, ea deserta in vicina loca dilapsus breui operæpretium fecit multis circum oppidis vi aut voluntate occupatis, neque vero destitit priusquam Brutiorum regionem ferme vniuersam Gallis detractam ad ditionem subiunxit. Rex cum sexaginta nauibus, quas in Messanensi portu inuenit milite vacuas, ac turba tantum nauali instructas, sublatis velis ad Neapolitanum littus appulsus per mediam hostium classem in eam vrbem est inuectus ipso die quo ad Tarrum pugnatum est pridie nonas Iulii. Ciues incredibili gaudio elati correptis armis in Gallos impetum dant repente omnia in contrarium versa. Armati per vrbem ciues implacabili odio Gallos insectari, plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque refractæ direptæq; ædes, & qui resisteret trucidatus, ac nominatim Salernitani & Bisiniani ædes domestica supellectile sunt spoliatæ. Mompenserius motui plebis furentis impar in arcem nouam se recepit adiuncto Salernitano. Neapolis exemplum Capua secuta est locis vicina, item Salernum & Apuli innumeræque adeo ciuitates pulso Gallico præsidio Ferdinandi Regis vexilla præferre, ingeminare nomen. Ad hæc pugnæ ad Tarrum commissæ vulgato nuncio Columnii proceres Prosper & Fabricius, eatenus Gallicas partes secuti se ad Neapolitanas transtulere. Vrsini contra siue ab insita æmulatione eius familiæ siue necessaria re impulsi ad Gallos transierunt, quippe Pitilianus Comes & Virginius Vrsinus eius familiæ principes à Gallis capti tenebantur. Arces Neapolitanas, quæ in hostium potestate manebant, regii supremo conatu impugnare dies noctesque. In sanctę crucis monasterio, quod arcis iustæ instar munitum. Nouęque arci coniunctum erat, inter milites præsidiarios Maurus quidam Alfonso Daualo Piscariæ Marchioni notus, quippe in eius familia quondam versatus seruili ingenio & fraude, si pretium operæ sit, aditum se monstraturum pollicetur. Re constituta, nocte quadam accedit Marchio speculaturus locum nihil veritus insidias, venturi plane ignarus, incauti guttur transfigit Maurus sagitta emissa. Tanti viri casū vniuersa ciuitas luxit: luxere milites ob spectatā multis

in rebus virtutem paremque industriam omnium copiarum à Rege ducem designatum. Filius in tenera ætate Ferdinandus relictus est strenuus & nobilis consequentibus annis dux copiarum futurus verissima patris imago. Occisi locum Prosper Columna ante ad Aragonios traductus ex Regis voluntate obtinuit. Homini præpotenti promerendo id blandimentum est datum. Neapolitanæ arces diuturnæ obsidionis malis nullis ex Gallia subsidiis premebantur exigua sustentandi spe. Obenignũ de ferenda ope appellare constituunt. Neque defuit ille vocantibus. Gallicum vigorem extinxerant Neapolitanæ illecebræ & voluptates vrbis cum primis amœnæ. vulgati præterea morbi plerosque extinxerant. & sane malorum colluuione fœdum bellum amplius insigniuit nouum genus morbi in ea expeditione visi. Corporum libidinoso contactu vis mali serpebat maxime nullis idoneis remediis, vt in tabe recenti, vsq; dum excogitatis: vnde crebræ in vulgus mortes. Morbum Gallicum dixere Itali, galli Neapolitanum, Afri Hispanicum. nulla certa origine mali, opiniones vacillarunt. Ex nouo orbe vbi sæua contagio multum viget in Europam diffusam peritiores arbitrantur: atque hoc tempore à militibus Hispanis in Italiam atque Neapolim delatam luem qua caput & barba depilari solent, facies miserum in modum enatis bubonibus deformari, exedi viscera atque corrũpi ac sequi tandem interitum. Tenariffe postrema è Fortunatis insulis classe ad id missa domita atque ad Regum Castellę ditionem subiuncta tandem est. Insulæ eius Rex nauibus in Hispaniam delatus, inde Venetias transmissus donum iis ciuibus ab insolenti habitu & spectaculo non ingratum. Amicitiam nuper constitutam & fœdus ea beneuolentiæ significatione astringere certabat Hispanus. Alfonso Luco Tenariffes & Palmę subiugatarum præmium fuit Antelati honos & nomen in Canarias insulas seu Fortunatas concessum. Sic omnes illæ insulæ in Hispanorum potestate regiaque Castellæ ditione conquieuere tandem expeditionibus sæpe repetitis: bellumque id ante multos annos inchoatum hoc tempore finem habuit.

Rex Lusitanus obiit. CAPVT XI.

NOn cessabat interea Ferdinandus Rex Hispanus Regem Lusitanum & Anglum ad commune Principum aliorum fœdus asciscere per legatos, præsidia vndique conquirere. Strenuum principem & rebus maximis natum. Excusauit Lusitanus amicitiam cum Gallo à multis annis stabilem: non videri temere violandam. Et erat Pontifici subiratus: à quo impetrare non potuerat vti Georgium ex impari sed nobili matre filium iure legitimo donaret. Nullo enim respondente in successione regni mutare aliquid non est visum. Lusitano quidem deliberatum erat eum hæredem scribere ex asse, si minus venia Pontificis certe Maximiliani Cæsaris amitini iure successionis illi debito, sic interpretabantur eius voluntate in Georgium translato. Quod sane quid erat aliud, quam pulcherrime stantem reip. pacem præpostera ambitione & cupiditate turbare? nouorum motuum materiam quærere? Ab Anglo non fœderis societas petebatur, sed etiam nouæ affinitatis vinculum Arcturo Angli hærede & filia Ferdinandi Hispani Regis iunctis connubio. Vtrumque factum, sed consequenti tempore Lusitanus aqua intercute laborabat indies grauiore tum valetudine tum vitæ periculo. Pellendo morbo ad aquæ calidæ scaturigines abiit quæ in Algarbio atque Turdetanis habentur totius Lusitaniæ maxime salutares. Sæpe remedia in contrarium vertuntur. Morbi vis eo remedio nihil remisit: quin aucta potius Albore oppido decessit ad octauum decimum Kalendas Octobris, magno atque ardenti ingenio Princeps callidus, facundus, in vindictam tamen præceps. Successorem ex parte correcta superiori voluntate testamento designauit patruelem Emanuelem patruo Ferdinando natum Pacis Iuliæ Ducem, Georgio filio substituto si eum contingeret sine prole decedere. Longinquum id erat & incertum neque satis æquitati consentaneum. Sed Regum voluntates vehementes sunt. In præsenti ergo militiæ magisterio donari volebat, eius cui à Christo nomen est Conimbricæ ducem esse. Ab eo certe Aueri duces generis stemma deriuant nobilissimi. Inerant haud dubium in defuncti Regis moribus & ingenio bona, inerant mala. animus erectus, excelsus, magna appetens, maiora sæpe viribus, scelerum vindex, studiosorum & fortium hominum fautor. Multo effuso ciuium sanguine inuidiam apud suos commouit, tametsi pro argumento insigni ad clypeum. adiecerat pelicanum rostro lacerantem pectus alitem vt pullos suos in vitam proprio sanguine reuocet. Corpus translatitio funere in Syluensi æde compositum, Aliubarrotam inde delatum est eorum regum

gum ſepulchris, ſed & victoria de Caſtella olim parta nobile oppidum. Regium Luſitaniæ inſigne publico omnium conſenſu ad Emanuelem, vti opus erat, delatum eſt Salaciæ eo tempore agentem cum Regina ſorore regiaque vexilla eius nomine ingeminato more gentis ſublata explicataque ſunt. Etſi Maximilianus Cæſar id regnum ſibi deberi contendebat iure ſanguinis in pari propinquitate maior natu. Inter eos qui à latere defunctum regem ſanguine attingunt non ſtirpē, ex viro an fœmina ſint nati, ſed in pari propinquitatis gradu ſexum atque ætatem in ſucceſſione eſſe conſideranda. Vtiq; Ferdinādus Viſei dux, vnde Emanuel eſt natus, & Eleonora Augusta Maximiliani mater, patruus & amita defuncti regis erant. Porro Luſitani ſexum in imperio non diſcernunt: neque ſtirpem conſiderant, ſed capita. Verum de hac tota controuerſia alio loco copioſius dictum eſt. Emanuelis cauſam gentis ſtudia iuuerunt, præclaræque corporis & animi dotes, quibus nulli ea ætate principum inferior extitit. Ruſcinonenſi limiti Henricus erat præfectus Albæ ad Aliſtem Comes. Is iuſſu ſui Regis in agros Narbonenſes cum manu militari irrumpens late terrorem incuſſit. Idem Petrus Manricus fecit ſed per extremam Cantabriam in Aquitaniæ fines inuectus. Nihil tamen memorabile eſt geſtum. prædæ tantum hominum & pecorum abactæ. Quod præcipuum fuit Gallo qui diu Aſtæ ſubſtitit, iniecta neceſſitas fœderis cum Ludouico Mediolanenſi maturandi, ne verſis ad Italiæ bellum terga nudarentur, ſed potius ea ſolutus cura reduxque in Galliam conatus Hiſpanos & irruptiones prohiberet. Et erat ſtultum aliena curare, ſua negligere. Fœderis leges fuerunt: vt Nouaria Mediolanenſi redderetur quinquaginta aureorū millibus numeratis Aurelianenſi. Arx Genuæ, quam Galli ceperāt, penes Sequeſtrum eſſet Ferrariæ ducem. Gallicis copiis per Inſubres volente duce liberum iter eſſet, additis etiam de ſuo ad recuperandum Neapolim auxiliis. His rebus conſtitutis Gallus præcipiti autumno cum copiis trans Alpes in Galliam rediit. Graue Neapolitano regi extitit Ludouicum Mediolanenſem ducem contempto publico Principum fœdere ſibi priuatim, quod erat nefas, conſuluiſſe: vnde præſidium rebus expectare debuiſſet, ab eo nullo propinquitatis reſpectu, erat enim eius auunculus, rationes Neapolitanas ſecundo vehementer conturbari. Re ille neceſſaria excuſabat cum hoſte pepigiſſe. Alios principes parum opis præter nomen in eo periculo communicaſſe, quid factū vituperarent: haud dubium exitium, niſi ita feciſſet rebus inſtare. Ergo Neapolitanus Rex aduerſus tempeſtatem ex Gallia rurſus imminentem præſidia vndique comparare, ac Ferdinandum Regem Hiſpanum ſibi amplius deuincere ſatagebat filia eius in cōnubium expedita. Non abnuebat conditionem Hiſpanus, ſed belli ancipitis exitum expectare malebat ex euentu ſumpturus conſilium. Morę impatiētia Neapolitanus & Ioannę Reginæ viduæ ſuaſu eius filiam eodem nomine duxit ſoluta lege propinquitatis à Pontifice, quoniam amita eius erat. In ipſa nuptiarum lætitia, res bellicæ curæ erant. Veneti ad ferendam opem ſolicitati ægre quidem ſed conſenſere tandem. Mantuano ductore auxilia decreta equitum peditumque: præterea in præſenti quindecim aureorum millia mutuo in ſtipendium data. Dum ea pecunia redditur, ſumptuſque neceſſario in bello futuri compenſantur, Brunduſium, Hydruns, Tranū, Monopolis, Poliganum in Apulis nobiles vrbes & Lautæ pignori datæ Venetorum votis ſæpe expetitæ, quoniam alluuntur mari ſupero Orientis commercio commodiſſime vnde genti certiſſima vectigalia conſtant. Nouas ad tempeſtates concitandas hi apparatus pertinebant. Ferdinandus quoque Hiſpanus haud minori cura bellum repetere parabat, quod per fines Ruſcinonenſes nuper erat inchoatum. Ea expeditio proprie ad Aragonios pertinebat. In eius gentis conuentibus, qui ſuperiori anno Turiaſone ſunt cœpti, de publico auxiliares ducenti grauis armaturæ equites, leuis armaturæ trecenti toto triennio decreti ſunt, cum eo vt in ſeptem turmas tributis duces Rex è gente quidem deſignaret. Contra vt aliqua gratia eſſet, quod antea conſueuerant, datum eſt à Rege vt publica ciuitatum munera & magiſtratus tribuerentur. deinde ciuium nominatione è deſignatis coniectiſque in vrnam ſorte ducta. Deinde in Dertuſanis Catalaunorum conuentibus, qui ſuperioribus menſibus inchoati ad anni Milleſimi quadringenteſimi nonageſimi ſexti initium tenuerunt, ſimile decretum auxiliis iuuandi Regem eſt factum eo propenſiore voluntate, quod Ruſcinonenſes in quorum finibus 1496
primus belli impetus futurus erat, proprie ad Catalaunos pertinent, eorum imperio contributi ditionis pars. ſimul de coniugiis cum Auſtriaca familia actum magna contentione eſt: tametſi Archiducis animus affinitatem Hiſpanicam auerſari videbatur contumax propter ætatem, parumq; in futurum proſpiciens, patriſve obtemperans voluntati votiſque.

Galli à finibus Neapolitani regni depelluntur.

Capvt XII.

BEllum Neapolitanum gerebatur supremo partium conatu, vt de regno diductis in ambos prouincialium studiis & viribus. Galli quamuis imminuti numero firmissimas tamen arces & vrbes retinebant. Caietam obsidebat Neapolitanus Rex: in Brutiis & Magna Græcia Hispanorum arma duce Gonsaluo felicem cursum tenebant: vt oppidis & arcibus magno numero ad ditionem subiunctis vix Gallis ea quidem parte superesset, vbi pedem ponerent tuto. Firmatus vsu miles Hispanus nulla discordia corruptus, nulla acie exhaustus, sed belli Maurici domitor sæpe meliora ferre. Persiuus & Obenignus Gallorum præcipui in ea prouincia Duces contempto proprio periculo haud ignari quanto in discrimine arces Neapolitanæ essent, ibi belli & rerum summam verti in ea fortunæ inclinatione consilio inter se communicato decreuere tamen, vt Obenigno relicto, qui Hispanorum conatibus obsisteret, Persiuus cum copiarum parte Salernum ditionis tum Gallicæ vrbem abiret, si liceret ea ope Neapolitanas arces tueri, sin minus iunctis cum Mompenserio viribus bellum eo tractu instauraret, si qua se daret occasio Neapolis recuperandæ. quæ prima cura solicitabat. Sic factum. Persiuus ex itinere multis oppidis ex deditione adiunctis quatuor porro Neapolitanorum millia iussu sui Regis obuia ad Ebulum Picentinorum oppidum non procul Sylari amne ductore Matalonio, acie superauit. Læta ea victoria Gallis in præsens fuit exiguo in futurum vsui: territis quidem aduersariis nulla manus numero aut viribus insignis prodire in aciem, obsistereque eorum conatibus audebat. Rex tamen priusquam acceptæ cladis nuncius ad obsessos perueniret, de arcium deditione transegit, nisi intra certum diem idonea superuenirent auxilia. Accessit Persiuus victor ad Neapolis conspectum, sed cum intra arces nihil moueretur, & Rege extra mœnia tendente penetrare ipse ad obsessos non posset retro flexit iter. Sic arces omni præsidio destitutæ elapsis paulo ante Mompenserio & Salernitano abeuntibusque Salernum, vt pepigerat deditæ sunt. Pecunia Gallis ducibus in stipendium deerat. Ad quam redigendam in Apuliam concedere statuunt portorio è pecoribus: vnde præcipua & maxima vectigalia iis regibus constant. Eo consilio Mompenserius, Persiuus atque Virginius Vrsinus vires conferunt. præcipui Gallorum duces hi erant, minores multi alii, tum Italici generis tum Gallici. Neapolitanæ copiæ in varias partes distractæ erant. Rex ipse receptis Neapolitanis arcibus de belli summa solicitus Beneuentum abiit: quam vrbem Pontificiæ ditionis Fridericus patruus ab ingruentibus vndique Gallis defenderat. Inde cognito Gallorum consilio Fogiam abiit quæ ex Harporum ruinis creuit. Eo etiam Mantuanus cum Venetis auxiliis appulit. Id commode accidit. Sexcenti tamen Germani duce Fabricio ad Regem contendentes, cum eo inuito Nuceriam digressi essent, vbi altera eius nationis manus expectabat, quam deducere secum cogitabant, quo maior gratia esset validius subsidium, forte in hostiles copias incidentes ferme ad vnum cæsi sunt: etsi supremo conatu pugnarunt, multosque & ipsi ex hostium equitibus peremere. Tanta ex eo Gallorum superbia vt ad Fogiæ mœnia promotis castris Regem ad pugnam prouocare non dubitarent: quam ille eo incommodo & superiori ad Semenariam ignominia cautior castigatusque detrectauit copiis nondum in vnum locum contractis. Leuia tantum fuere certamina: & ab vtraque parte cædes, captiuique neque nullius neque magni nominis. Galli vlterius progressi portorii partem redegerunt, partem Rex. pars alia in ea perturbatione periit à neutris exacta. In ea colluuione non oppida & vrbes modo sed ipsi pastores aruaque, vt hostile solum vastabantur. Gallorum ferociam comprimere cupiebat Rex haud ignarus ea parte victis reliqua procliuia fore. Gonsaluus in Brutiis vniuersa prouincia ferme in potestatem redacta ipsaque adeo vrbe Consentia capta arcem obsidione graui premebat. In Obenigno parum præsidii erat ad extremum Italiæ angulum compacto sustentanteque maiori locorum fiducia quam virium. Monuit Gonsaluum Rex vt cæteris prætermissis in præsenti ad se actutum festinaret: belli capite confecto reliqua secutura. Sibi ad ducendum bellum virium satis esse, ad lacessendū prælio hostem maiores copias optare. Gonsaluus vera Regē prędicare non ignorabat. In diuersum tamen variæ curæ anxium trahebant. Omittere inceptum graue erat, sed regi opitulari necessarium. Ergo obtemperandi decreto Ludouicum Aragonium Cardinalem cum parte copiarum in Brutiis relinquere statuit, qui bellum se absente sustentaret

tet castris quam insulis aptior. Is Ferdinandi Regis patruelis erat Henrico natus Alfonsi quidem Regis fratre, sed ex impari matre. Agrestes homines magno numero spe prædæ, an vt iter impedirent, iniquis ad transitum locis se in armis ostendunt. Nihil terretur Hispani cum Mauris Granatensibus in præruptis locis & arduis pugnare assueti. Impressione in vicanos facta ad Muranum oppidum magno eos numero ceciderunt, nisi quos fuga dilapsos vicini saltus seruarunt. Ex captiuis quæstione habita cognitum est nobilium magnam manum ad Laynum seu Laum contractam destinata voluntate Consentinæ arcis disturbata obsidione tuendæ. Gonsaluus ne pulcherrimæ occasioni deesset tota nocte itinere continuato, sub auroram in id oppidum irruptione facta nobilium magnam partem peremit, cepit alios, quos mari ad Regem misit Principes in eo numero erant Nicastri Comes & Honoratus Sanseuerinus Bisiniani frater. In diuersa parte Galli Cercellum in Samnitibus obsidebant decem millibus Beneuento dissitum oppidum. Rex vt eam obsidionem dissiparet Frangettum finitimum accurrit cum copiis, vbi Gallicum præsidium erat. Suorum periculo permotæ Gallorum copiæ opitulatum venere. Serum auxilium fuit oppido iam tunc capto à Rege tum incenso ne præda miles impediretur scilicet hostique opportunus ex eo esset. Constitere duæ acies exaduersum duobus occupatis collibus valle interiecta: quam transcendere neutri sunt ausi. Res Gallicæ inclinare cœperant: animos & corpora peregrinæ voluptates eneruarant. Rex quoque re cum suis communicata deliberatum habebat, nisi suo commodo, ac explorata victoriæ spe cum hoste non confligere, neque sua festinatione committere, vt casus aliquis partium fortunam permutaret. Gonsalui in aduentum certe sustentare visum est quem festinare & prope diem affore fama & idonei testes nunciabant. Neque fefellit spes, breui in castra Regia peruenit, tametsi Mompenserius obuiam progressus, eius iter impedire omni studio conatus erat. Quo tempore Rex vestigiis omnibus vrgere Gallorum copias annonæ angustia laborantes, iamque detrectantes pugnam & de Apulia cogitantes. Verum premente Rege conuerso itinere se se intra Atellam incluserunt & euentu huius belli nobilem cum primis vrbem, & tunc Amalfitani Principis ditioni contributam. Rex quo minus id oppidum occuparent, sua diligentia impedire non potuit, quod proximum erat, circumuallare constituit. Ducebatur obsidio pari defensorum & impugnantium conatu, neque dispari spe, cum Gonsaluus diu expectatus in castra tandem regia peruenit ad octauum Kalendas Iulias, qui dies Ioannis Baptistæ natali sacer est. Eius aduentus obsessis grauis exitialisque, obsidentibus lætissimus accidit rerum gestarum fiducia vtrisque cogitantibus eius virtute fore bello grauissimo finem. Accessit ad lætitiam plausus. Consensu duces & milites venientem Magni ducis titulo & nomine honestarunt factis præclaris consentaneum, quod ab hoc initio susceptam & aliarum nationum eximio fauore confirmatum in morem abiit, vt hoc potius nomine quam natiuo cognoscatur. Ac sane alii duces in Italia quamuis per se strenui cum eo comparati multo inferiores rebus omnibus videbantur. Erat enim ingenio magno belli & pacis artibus peræque instructus, præcipua morum suauitate, colligendæ militaris beneuolentiæ eximius artifex, in præsenti grande ad victoriam momentum. Opinionem de eius virtutibus susceptam confirmabat ipse industria, satis decorus facundia, omniumque quæ diceret atque ageret, arte quadam ostentator. Ita cum primum Atellam peruenit situ considerato ipsis Kalendis Iulii cum suorum manu molas frumentarias, vnde obsessi alebantur, momento temporis occupauit, valido inde hostium præsidio deiecto. Fregit ea res Gallorum spiritus, regiis fiduciam addidit breui opprimi ac profligari aduersarios posse. Ex paruis sæpe initiis magnarum rerum exitus pendent. Leuia aliquot prælia fuere pro oppido, casus varii: Salernitanus & Bisinianus in ditione delectus habere destinata voluntate Gallicas partes à casu sustentandi, opem obsessis ferendi. Verum ea diligentia nihil est præstitum: ac contra Mõpenserius, Virginius Vrsinus, & Persiuus obsidionis malis fatigati se & oppidum dedere decreuerunt. Leges consensu scriptæ. si intra trigesimum diem idonea auxilia non mitterentur ex Gallia, copiæ Gallorum ex vniuersa Italia decederent cum bona venia impedimenta, equos, arma secum asportandi. Arces & oppida Regi restituerent vniuersa ditione Caieta, Venusia, & Tarento modo retentis, præterea quidquid Obenigni & Montii Ducis armis occupatum esset. Discedentibus Rex mari naues, terraque iter tutum præstaret. Mense Iulio hæ conditiones sunt iureiurando & datis obsidibus confirmatæ: in iis tabulis mirum enimuero videatur Gonsaluo Magni Ducis nomen consensu adscriptum. Dedita vt conuenerat ea vrbe aliisque arcibus Galli profecti, exiguo numero

tamen in patriam peruenerunt. morbis & variis casibus consumpta multo maior pars. Ipse etiam Mompenserius ad Vesæuum afflicta valetudine, an ex molestia periit. Virginius Vrsinus & Iordanus filius in custodiam dati fœderis in eo fide violata. Sed Alexandri Pontificis iussa vrgebant, cui obsistere Regi tutum non erat pro imperio id mandatis. atque pro Pontificia auctoritate concepti eum iurisiurandi religione soluentis. Affuere in hoc bello Ioannes Borgia Cardinalis Amalfitanus Episcopus Pontificis ex sorore natus, non idem de quo eodem nomine Episcopatu alio est commemoratum, sed tamen pro auunculo Pontifice legatus, tum Dux Gandiæ Pontificiæ manus quam subsidio ei Regi misit, ductor. iis meritis Vrsinorum facta iniuria gratificatum est. Gonsalui discessu res Gallicæ in Brutiis & Magna Græcia resurgere, Hispanorum vires debilitari cœperant. Ita die proximo post fœderis conditiones ad Atellam firmatas eam prouinciam repetiit: cuius partem multo maximam eius absentia Obenignus ad Gallicam ditionem reuocarat acerrima belli fax, virtutis & prudentiæ spectatæ magis quam felicis ob præualentē aduersarium. Eius enim diligentia locis omnibus prementis in commune aliorum Gallorum fœdus consentire, ac vero relicta Italia in Galliam redire est compulsus. Quo tempore omnino dimidiato mense Augusto in Castella vlteriori Isabellæ Reginæ mater Isabella decessit è vita annis postremis parum sui compos. Corpus extemporario funere Areuali sepultum, vbi extremam ætatem exegerat, consequentibus annis in Burgense Carthusianorum monasterium translatum est: loco vbi vir eius Ioãnes eo nomine secundus Castellæ rex fuerat compositum. Ad vndecimum Kalendas Septembris defunctę neptis Ioanna nomine classe ad Lauretanum portum instructa in Belgas abiit ad pactas nuptias cum Philippo Austriæ Archiduce. Regina mater filiam vsque ad portum est prosecuta, Fridericus Henricus maris Præfectus Belgas vsque. In coniugii eius celebritatem ludorum apparatum omnemque lætitiæ significationem intentos. Ab Alexandro item Pontifice Ferdinandus puellæ pater Catholici cognomentum accepit in posteros cum regno transfusum stabili possessione. Honorum titulos Principibus diuidere Pontificibus Romanis datur. Erat in more vt in litteris Apostolicis adscriberetur, Regi Castellæ illustri. Ergo deinde noua indulgentia adscribi placuit, Regi Hispaniarum catholico, non sine obtrectatione & inuidia Regis Lusitani, quando Ferdinandus imperio vniuersam Hispaniam non obtineret, eius tum non exigua parte penes alios Reges. Contentio ab eo tempore excitata ad nostram ætatem tenuit. Maiori motu exarsisse Gallum verisimile est, si quod Comineus ait, Pontifici erat destinatum Christianissimi appellationem, qua reges Gallos ante aliquot annos simili exemplo in Ludouico vndecimo Pius secundus Pont. Max. honestauit, in Ferdinandum transferre rerum gestarum amplitudini gratiam consentaneam.

Reges Lusitani. CAPVT XIII.

EManuel Lusitaniæ Rex cum primum regium insigne desumpsit. Montem maiorem regni ordines ad generales conuentus euocauit de rebus grauissimis consilia communicare volens. Eo Georgius accessit defuncti Regis filius, ætatis agens annum quartū decimum, Diegho Almeyda deducente Priore Hospitalario, quem sagax pater delegerat, qui pueri imbecillam ætatem regeret consilio, imbueret moribus eo loco dignis. Venientem Rex benigne accepit, quin ad eius amplexum lachrymas fudit indices beneuolentiæ, decessoris tum memoria tum desiderio expressas. Filii eum loco futurum promisit charissimi, se patre dignum præstaret. Simul legatos dimisit ad varios Principes, nominatim Castellæ Regibus suæ inaugurationis gaudium nunciare voluit: Alexandro Pontifici more maiorum suo nomine obsequiū debitum deferri. In noui Regis aula principem gratiæ locum obtinebant Dieghus Silua, quo morum institutore & magistro creuerat; tū Ioannes Emanuel Ioanne Guardiæ Episcopo natus & Iusta Roderica illius amica, quæ Emanuelis Regis nutrix fuit. Dieghum Portalegris Comitem esse iussit operæ & disciplinæ præmium, Ioannem regio cubiculo præfecit. Ex vsu familiari parique ætate gratia aucta, adeo vt cæteros aulicos facile rebus omnibus anteiret. In iis conuentibus edictum est vt Iudæis omnib. à defuncto Rege in seruos datis redderetur libertas. Superiorem seueritatem noua censura mitigare æquum videbatur; miseræ gentis calamitatem subleuare. Auxilia in Africam decreta atque militare supplementū: vbi Septam freto imminentem Ioannes Rex eo nomine primus eripuerat Mauris. Tingim & Arcillam ad extremum occasum atq; ad Oceani littus Alfonsus Emanuelis patruus. Inuecta virtute posteri retinuerant: felicibus sæpe armis submouerant hostes, agris finitimis attulerant vastitatē. Arcillæ præfectus Ioannes Menesius cupidus nouo Regi suam industriam probandi multis circa pagis

pagis consuetū vectigal pēdere recusantibus, cōmunicato cōsilio cum Tingitano Præfecto atque cum eo iunctis viribus in eos ducens, forte in Barraxam & Almandarinum incurrit strenuos Afrorum magnique nominis duces. Non detrectauit certamen Menesius etsi numero vincebatur. Commissa pugna victi fugatique hostes sunt, virtuti cessit multitudo. Læta ea victoria in præsens fuit, rerum maiorum initium. Interea ad Montem maiorem conuentus celeberrimi, multis quamuis & magnis rebus nondum constitutis necessario sunt dissipati pestis ob luem in ea regione grassari incipientem. Ipse adeo rex dimissis ordinibus raptim ex eo oppido discessit huius anni initio; atque sub ieiunii Christiani tempus Setubaliam sese contulit. Quæ profectio non incolumitati tantum est data sed officio studioque duas sorores viduas inuisendi Eleonoram Reginam, & Isabellam Brigantino antea nuptam. Eo congressu nihil prius actū quam de Aluaro Brigantini Ducis occisi fratre ducisque filiis, qui in Castella profugi durum exilium tolerabant, patria extorres in patriam, paternasque opes & pristinum dignitatis locum reponendis. Id Ferdinandus Rex Castellæ enixe contendebat: innoxios nihilque mali promeritos eriperet supplicio: sorores tantundem cum lachrymis flagitabant, ardentius Isabella quam eæ calamitates propius attingebant eodem momento orbata viro filiisque, familiæ vniuersæ miserabili luctu. Ante omnes Beatrix Visei Dux precibus Regem filium fatigabat, eique pro materno iure mandabat, vti sanguine & necessitudine coniunctos subleuaret. Non tibi, inquit, solum, regnum cœlitus datum sed matri, sororibus, & propinquis; omnib. denique qui in te spem emergendi iure collocarunt, partem aliquam imperii communicandam & felicitatis cogitare debes. Fructum ex nostro fundo nostraque ex arbore decerpere quis vetabit? Quæ si nos spes fefellerit animis nostris concepta, quo ibimus? ad cuius opem confugiemus? An importuna seueritate committes vnde cunctos nos pigeat te ad culmen dignitatis & gloriæ peruenisse? Cum eras priuatus, nostram sortem & miseriam deplorabamus: nunc ad eam acerbitatem, iniuriam importuna seueritate factam adiungere erit necesse. Quare si vlla tibi æquitatis, si vlla pietatis cura est, si labores eius quæ te peperit, si amorem quo te sum perpetuo prosecuta memoria retines, matri filiam restitue, sorori filios, auiæ nepotes, memet denique totam mihi redde, meaq; membra disiuncta locis & lacera & disiecta in vnum quasi corpus salutari ista manu compinge. Atque cum acceptæ potestatis præcipuum fructū cogitato, hoc quasi initio accepti principatus specimen dare cæteris ad bene sperandum hoc quasi salutari signo sublato. Cupiebat Rex iustissimis matris & sororū votis satisfacere. Verū ne repente defuncti Regis censura mutata in leuitatis suspicionem incurreret, verebatur: ac simul prouidendum erat ne eorum animos irritaret qui bonorū exulib. ablatorum se attactu & longa possessione cōtaminauerant. Vicere tamen omnes difficultates pietatis respectus, matris & propinquorū postulata. Quib. bona & honores exulū sunt ablata, eos aliis pro præsenti copia datis munerib. pacauit. Nullus vt regiam clementiā accusaret, contra laudarēt multi & perpetuo præconio celebrarent, qui nollent etiam factū probantib. Regii cōiugii cura solicitare, & prolis in spē regni suscipiendæ. Ætas matura erat quippe sex & viginti annorū. Nulla conditio Castellæ regū affinitate potior erat: neq; id gens Lusitana ignorabat. Ferdinādo & Isabellæ Regib. de eo coniugio appellatis placebat Emanuelē generum adoptare: cęterū vt maiorem filiā coniugem darēt, non adducebantur. proxima in Belgas abierat. Catharina etiā Arcturo Anglo pacta erat. Mariam omniū minimam coniugē Lusitano libenter destinabant. Abnuit Lusitanus: neq; aliū Principē sibi præferri in coniugio maioris filiæ ferebat pro gentis ingenio nulli de dignitate concedens. Adamabat pręterea Isabellā & forma & indole oblectatus ex quo tēpore fuerat in Lusitania Alfonso Principi nupta. Agebatur de eo coniugio: eaq; ex re Ferdinandus Rex Catholicus occasione captata Lusitanū solicitabat, vt se ad Principum fœdus contra Galliæ opes & Regē adiungeret. Isabella quoque Princeps inter coniugales leges Mauros & Iudęos Lusitani regni finib. deturbari iubebat voti peruicax qui perfidā gentē tueretur à Christianis institutis abhorrentē, ei vt toro iungeretur adduci nō posse. Cupiebat Emanuel vtriq; postulato satisfacere puellę amore ardēs impatiensq; morę. Verū ne Ferdinādo obtēperaret, amicitiā cū Gallis à multis annis stantē & mutuis officiis cultam excusauit. Hispaniæ finib. ab iniuria tuēdis vires & fœdus libenter offerre: vt se externis bellis implicaret, alienum à suis rationib. putare. Ad Isabellæ gratiam promerendam ægre quidem, sed datum tamen, vt nouo edicto, quod sub huius anni finem promulgatum est, Mauri & Iudæi omnes iuberētur finibus Lusitanię abscedere seruitutis metu proposito, si qui post designatum tempus restitissent. Solutum antea pœna noua lege sanciri placuit. Mauri quidem in Africam continuo sine recusatione transmiserunt. Iudæis non eadem facultas extitit: quibus paulo post nouo edicto

filii sunt detracti quatuordecim annis minores, atque salutaribus aquis per vim adhibiti. Insolens decretum à legibus & institutis Christianis abhorrens maxime. Malo cogas homines Christiana sacra suscipere? libertate cælo data in re omniũ grauissima spolies, quos Deus sui arbitrii esse voluit? Graue id piaculum sit: ac ne filios quidem à parentib. eo studio abstrahere liceat. In vtroque tamen gens Lusitana peccauit, pueris enimuero sine voluntate parentum ad baptisma violenter raptis, atque maioribus natu, vt Christo darent nomina, conuitiis & contumelia vexatis. ac nominatim discedendi facultate per fraudem sublata, cuius necessitas erat imposita. Ita plerique seruitutis metu dederunt manus, quidam syncera voluntate, pars multo maxima tempori seruientes animo simulato: cuius rei deinde clara documenta extiterunt. multi ad patriam superstitionem, quam reiecisse, visi erant, cum ignominia Christiani nominis reuersi. Ergo Iudæi variis modis & indignis sunt in Lusitania vexati. Ab Alexandro Pontifice impetratum eis qui tribus ordinibus militaribus se deinceps in Lusitania adiungerent, perpetuæ castitatis venia, indulta certe facultate coniugii: quo eatenus erant veteri instituto prohibiti. Eius indulgentiæ grauissimas extitisse causas non dubito tempori accommodatas. Libidinis effrænatæ licentia, natalium macula inusta proli ex iis militibus genitæ. Cæterum res ea obtrectatione non caruit, vt omnia noua, aliis moderationem laudantibus, alii maiorem cautionem requirebant & constantiam. Sæpe etiam quæ prudenter excogitata videbantur in perniciem vertuntur. Ea est humani ingenii imbecillitas. Ab hoc certe aditu opima eorum ordinum vectigalia non hominibus militaribus, vt antea, attribui, sed in aulicorum delicias, qui castra nunquam viderunt, conferri cœperunt. quanta peruersione & bonorum gemitu dicere non attinet. Præmiorum spe certa sublata quotusquisque non potius delicatam & amœnam vitam, quam militiæ labores & puluerem complectatur.

Ferdinandus Rex Neapolitanus obiit. CAPVT XIV.

MOtus Italiæ non quiescebant nondum in malaciam compositi. Anglus cum affinitate Hispanica ad commune fœdus contra Galli conatus adiecit animum: seq; cæteris Principibus adiunxit. Cæsar etiam venturum in Italiam profitebatur Galliæ Cisalpinæ & Hetruriæ cura vbi multa mouebantur. Sic Dux Mediolanensis à Gallico fœdere discedere constituit. Cognita præsertim Delfini tum infantis morte, & Galli Regis eius patris valetudine perpetua, ne res Gallicæ ad Aurelianensem iuratum hostem reciderẽt, haud temere metuebat: atque ex ea re exitium, quoniam is princeps eius rationib. vel maxime erat infensus, in Mediolanensi principatu ab antiquo riualis. In Neapolitano regno Apuliæ partem Veneti obtinebant, Gonsaluus sui Regis nomine Rhegium, Amantiam, aliaque in Brutiis oppida & arces. Andegauensium in potestate non paucæ, neque contemnendæ arces supererant, neglecta in eo icti nuper cum Gallis fœderis fide. Ad eas impugnandas Rex, Cæsarem patruum furto conceptum Tarentum amandauit. Vrbinatem, qui eo bello iuuerat, in Pelignis & Samnitibus curare iussit. Atque hic quidem breui omnibus circa oppidis ad ditionem regiam subiunctis cum Prospero Columna Romam abiit. Caietæ subiugandæ maior cura solicitabat: quam mari Triuentius & cum eo Venetæ triremes acriter, sed irrito conatu impugnabant. Terra obsidere parabat Rex omnibus copiis, cum id cogitantem dysenteria in villa apud Vesæuum, ac ex eo mors oppressit Nonis Octobris Neapoli, quo se deferendum curauit. Quid flos ætatis iuuit? quid gaudia & aliæ vitæ iucunditates? quid victoriæ de hostibus partæ regnumq; receptum? omnia subuexit importuna mors & sæua. Vix degustato primi regni fructu est raptus. Miserabile iuxta & insigne exemplum humanæ felicitatis inconstantiæ. Luxere extinctum ciues verissimis lachrymis: vnum virum ducemq; spreta aliorum segnitia laudibus ad cœlum ferre. Accurrit Castellonio, vbi tum agebat, Fridericus patruus cognito regis periculo: atque ipso quo decessit die Neapoli Rex est proclamatus quippe proximus sanguine. Salerni & Bisiniani principes, Meliti & Lauriæ Comites, qui in ea vrbe erant infensi maxime Aragonio nomini sibi per conditiones adiunxit, sed fide parum constanti. Intempestiuo quidem eius principis obitu, multorum animi ad nouas spes nouasq; molitiones excitati sunt; ac nominatim Neapoli & Romæ ad Regem Catholicum res Neapolitanas recidisse quidam prolatis de scripto vetustis iurib. & tabulis confirmabant. Eæ voces Pontifici & aliis Italiæ principibus accidebant ingratæ, iis etiam qui vera dici iudicabant. Sua cuiq; tuendi præcipua cura erat, graue Hispanorũ Regis potentiam noui & magni principatus accessiõe augeri. Imbecillũ Regẽ vicinũ habere potius volebãt. Gõsaluus qui aliorũ conatib. obsistere vnus poterat, arce Cõsentina impugnãda districtus, ea capta

& Obenigno

& Obenigno in Galliam pulso, vniuersaque adeo Brutiorum prouincia breui subdita: Nolam abiit: atque in ea vrbe relicto milite, Neapoli Reginas matrem & filiam inuisit, luctum & mœrorem, quo erant oppressæ, sua præsentia & accommodatis officiis leuaturus. Vrgebat contractis copiis nouus Rex Caietam obsidione, atque omnibus viribus impugnabat: quo tempore Obenignus pedestri itinere Romam petens forte an consilio in ea loca peruenit. Is Regis concessu in vrbem ingressus obsessis auctor extitit deditiones per conditiones maturandæ. Defensionis spem nullam superesse Gallia longinqua suo Rege aliis curis districto. Satis molestiarum diuturna obsidione tolerasse. Non videri amplius laborandum. Ita vrbe dedita Galli rostrata naui & duabus onerariis discesserunt in Galliam. Miraculo est habitum è duabus nauibus alteram mari haustam ad littus alteram Terracinæ eiectam fregisse. A templorum spoliatoribus dona auro & argento grauia & sacrorum instrumenta reliquumq; apparatum nulla religionis cura vehentibus eas pœnas scilicet habuerunt locorum præsides tutelaresq; diui. Sic opes male partæ pereūt, perduntque possessores. Cæsar, vti erat pollicitus transcensis Alpibus in Insubres armatus irrupit. Mille equites, pedites quinque millia sequebantur nomen magis quam robur exercitus. Præcipua spes in Italicis copiis. Itaque Mediolanensis Dux se cum illo coniunxit. Sabaudus & Monferratus imperii beneficiarii, quamuis Asta euocati venire neglexerunt. inane sine viribus maiestatis nomen spreuere. Idem fecit Ferrariensis Dux tametsi Mutinam & Rhegium Imperatorum beneficium obtinebat. Genuam tueri erat propositum aduersus Galli conatus missa classe & ope Rouerei Sancti Petri Cardinalis aliorumque ciuium eam redigere in potestatem contendentis. Pisanos præterea tegere animus erat aduersus Florentinos omnibus viribus conantes eos ad pristinum ius ditionemque reuocare oppressa quam à Gallo acceperant libertate. Illi quoniam pares viribus non erant, vt arreptam libertatem retinerent, ad aliorum Principum opes supplices confugerant. Ac Venetos nominatim ad vires communicandas solicitarant quiduis perpeti obstinantes, ne iugum seruitutis grauissimum atq; intolerandum a Florentinis reponeretur, extremum malorum. Eam prædam Dux Mediolanensis Venetis eripere cupidus ac vero eius vrbis possessionem ad suum principatum adiungere, auctor Cæsari extitit vt Pisanorum patrocinium susciperet. Quod ille libenter fecit: ac Liburnum vltra Arni fauces positum oppidum nobile portu circumsedit præsens. Conatus inanis fuit; obsidione soluta cum ignominia discessit. Pudenda actionum inconstantia agebatur: neq; satis principibus fidebat, à quibus erat euocatus. Ita de reditu in Germaniam cogitare cœpit nulla decoris cura. De ea re Ticini deliberatione suscepta, cui conuentui cum aliis Dux Mediolanensis interfuit, Bernardinus Caruaialius Cardinalis à Pontifice legatus, vt Principum fœdus promoueret, accommodata oratione persuasit, vti dilata tantisper profectione rebus Genuensibus opem ferret, quæ in periculum veniebant propter Galli conatus eam vrbem suæ ditionis facere cupientis. Cū ex Hispania est allatum inducias enimuero Reges Gallum inter & Hispanum pactas spe haud dubia pacis porro perpetuæ inter se sanciendiæ. Id Italicas rationes vehementer conturbauit: ac Cæsar vt ardentius in discedendi voluntatem incumberet effecit. Induciæ ab Hispano hac occasione sunt cōcessæ. Quo tempore bellum ad Neapolim maiori impetu gerebatur. Hispanis noui ex Gallia terrores ostentati. Irruptionibus quæ per Ruscinonenses identidem fiebant irritata ea gens vindicare haud dubium parabat. Delectus militares in Gallia ingentes ac reliqui bellici apparatus, imminere Hispanis finibus tempestatem manifeste indicabant. Ea cura Ferdinandus Rex Catholicus eo propius accedens Gerundiæ aliquandiu substitit cum delectis copiis, quæ ex omni parte ad periculum confluxerant gentis in arma promptæ. Verum autumno præcipiti cum nihil ex Gallia moueretur, dimissis Rex copiis & plerisque militib. alio atque alio dilapsis in Castellam redire atque Burgos festinare constituit: quo Reginam occurrere mandauerat filii principis nuptias cum Margarita sponsa celebratum. Ea profectione cognita Rex Gallus Ruscinonenses idoneo præsidio nudatos atq; opportunos iniuriæ cōtracto raptim exercitu, decem & octo millia milites ductore Carolo Albonio Sanctanderii regulo pro duce Borbonio Narbonensi limiti ea parte præfecto in Hispaniæ fines irrumpere mandat. Sic ad quintum decimum Kalendas Nouembris qui dies Veneris fuit, Salsulæ in aditu Hispaniæ posita arx iis copiis est circumsessa. Murus erat veteris structuræ, neq; idoneus tormentorum ictib. sustētandis, quæ pestis igneo vomitu & globis ferreis obuia quæq; prosternit. Militum qui erant in præsidio virtus hostilē impetum diu sustinere nō potuit. Die proximo oppido per vim expugnato, arx etiā ad deditionis cōditiones redacta est. Aduolauit Hēricus Comes ad presidiū, & cū iis copiis, quas contrahere potuit, ad Ribasaltas constitit quatuor passuum millibus dissitum oppidum.

Serus opitulator arce iam amissa. Quod erat proximum ad nominis existimationem tuendam, hostem, qui deserta arce quam tueri non sperabat, se ad vicinos montes receperat locorum asperitate magis confisus quam viribus insecutus est pugnandi si copia esset, certa voluntate. Constiterunt ferme in conspectu vtraque castra dies aliquot. Ventum ad manus non est: actum tamen per internuncios de fœdere. Sanxere itaque vti ea parte quidem positis armis induciç essent vsque ad octauum decimum diem mensis Ianuarii
1497 anni proximi Millesimi quadringentesimi nonagesimi septimi. Nihil est in bello tam leue quod maiorum rerum momentum non sit. Itali principes ex iis induciis suspicati Regem Hispanum communi causa & fœdere deserto sibi priuatim consulere. Quæ suspicio manauit latissime. Cæsaremque iam dudum de reditu cogitantem impulit, Italia deserta nullo tantæ molitionis pretio in Germaniam extemplo vt festinaret præceps & pauidus.

Dux Gandiæ occisus. Caput XV.

Simul Virginius & Iordanus Vrsini ad Neapolim vincti sunt magna multorum inuidia, & vinculorum suasor auctorque Alexander Pontifex in eius familiç oppida & ditionem inuolauit, quam obtinebant amplissimam in agro Romano. Præcipui duces ei bello designati Gãdiæ Dux, Vrbinas, atque Fabricius Columna aliquot initio oppidis captis Bracianum obsidebant situ & ope firmissimam arcem. Carolus Vrsinus & Vitelocius pecunia ex Gallia aduecta, delectibusque militaribus institutis equitum peditumque, obsessis opem ferre decreuerunt. trecẽtos grauis armaturæ equites, leuis armaturæ quadringentos, pedites bis mille & quingentos sub signis habebant. Cum his copiis Vasanum Pontificiç ditionis oppidum inpugnare statuunt. Validum municipium auferre Pontificiis è re famaque videbatur: Certe Pontificios auxilio venturos soluta Braciani obsidione haud inepte cogitarunt: futuramque pugnæ copiam ex æquo. Non fefellit coniectura. hostes quamuis minori numero Vrsinis obuiam procedunt pugnandi destinata voluntate. in victore exercitu amissi eius oppidi ignominiam hærere graue existimantes atque intolerandum. Ventum ad manus ad nonum Kalendas Februarii. Motæ loco initio Vrsinorum acies in vicino colle constiterunt loci munitione magis quam armis fretæ. Fabricius Columna cum copiarum parte æquiorib. tramitibus circuire collem, hostesque adoriri à tergo parabat: cum illi Pontificiorum paucitate qui in acie perstabant, considerata in eos præcipites feruntur eo impetu, quem illi imminuti numero nihilque minus expectantes non tulerunt. Cæsi omnes versique in fugam. Gandiæ Dux vulnere in facie accepto euasit, Vrbinas captus est. Nobilis victoria ad famam, vsu salutaris fuit. Oppida quæ erant ablata ad victores ferme redierunt. Ipse quoque Alexander Pontifex maioris mali metu & re necessaria magis quam syncera voluntate Vrsinos recepit in gratiã. Gonsaluus quamuis bello Neapolitano nondum confecto Romam cum militari manu profectus Pontifici adiutor, eius concordiç constituendæ præcipuus auctor extitit: eoque merito Vrsinorum familiam viris armisque præualidam Regi suo conciliauit. Quibus rebus constitutis Pontificis hortatu eiusque in gratiam Ostiam abiit, quæ vrbs Gallico vsque dum præsidio tenebatur. Menaute Guerri Præfecto, tanta ex eo molestia vrbis Romæ, vt non secus ac si hostis pro portis esset & circũ mœnia, annonæ angustia laborarent. Magnæ difficultates opponebantur, ardua arcis mœnia, munitiones adiectç validum præsidium, in multos dies comparatus cõmeatus. Virtuti cessere difficultates. intra octauum diem ab Hispanis admotis scalis capta per vim: & Præfecto tamen se tandem dedenti vita multaque blandimenta in fidem accepto data sunt. Multum ad eam vrbem capiẽdam Garsiæ Lassi pro Rege catholico legati apud Pontificem industria virtus que contulit, atque ea prudentia qua nemini sua ætate concessisse visus est. Gonsaluus cupiebat ea expeditione confecta in regnum Neapolitanum redire arces impugnatum, quæ à Cardinali Sancti Petri Iuliano Ruuereo Gallicis partibus addictissimo ad fines eius prouinciæ obtinebantur. Adit Pontificem, discedendi facultatem petit, sermone longius producto Reges Ferdinandum & Isabellam in eius ære esse Pontifex ait, neque in officio responderc tamen, vt erat opus, & collata beneficia postulabant. Ingenium eorum nemini æque
,, ac sibi esse notum. Credo equidem, Gonsaluus subdit, tibi esse notos quorum in ditione
,, es natus. Quod vero addis nulla eorum in te officia extare: nimirum oblitus ẽs eorũ Re-
,, gum ope & auctoritate stare tibi põtificatum, in tanta quamuis licentia actionum aulæq;
,, vniuersæ morum peruersitate. Ergo quæ collapsa sunt, seueriori censura in pristinum sta-
,, tum restituas moneo priusquam meus Rex religione prohibeatur ei fauere qui suis mo-
,, ribus vniuersum orbem Christianum fœdare, prauoque vitæ exemplo multis exitio esse videatur.

videatur. Adiecit alia quæ ira dedit: recensuitque sigillatim beneficia collata à suis Regibus multa & magna. Pontifex victus conscientia scilicet & audacia hominis militaris perterritus, cui loquendi fiduciam misera temporum & morum conditio dabat, mutire non est vltra ausus. Malorum etiam colluuies, qua ex eo fonte orbis Christianus premebatur, Castellæ & Lusitaniæ reges impulit repetitis legationibus Gonsalui exẽplo tantundem à Pontifice vt postularent. Verum frustra omnis opera sumebatur frænanda impotentis ingenii prauitate, ita formatis auribus vt acerba quæ vtilia, & nihil nisi iucundum & nociuum acciperent. Quin paulo post in Cardinalium cætu vbi de regno Neapolitano Friderico confirmando actum est, Beneuentum Pontificiæ ditionis vrbem Gandiæ duci, vt traderetur, serio agitauit. Præterea destinatum habebat iis Regibus tributi, quod annuatim ecclesiæ Romanæ pendere iure fundi consueuerant, gratiam facere, mutare principatu, quem Gandiæ Duci dari volebat in ditione centum aureorũ millia valore exæquantem. Restitit coram Garsias Lassus effræni cupiditati augendi suos: ac disertis verbis denunciauit suo id Regi curæ fore si secus esset decretum: neque passurum vt Beneuentum in cuiusquam gratiam ecclesiæ detraheretur quocumque tandem prætextu, rationeue. Parum ea diligentia fuisset profectum, nisi quem neque ratio à furore neque pudor à prauitate continere poterat, eius rationes conturbasset Ducis Gandiæ repentina sæuaque mors. Id qua ratione contigerit explicandum est. Nocte quadam ad octauum decimum Kalendas Iulias ex hortis, vbi cænati erant, dux & duo Cardinales Valentinus & Borgia se domum referebant. Diuertit de via dux cum vnico à pedibus famulo: quem etiam à se dimisit arma quæsitũ. Fecit ille vt erat imperatum: verum in reditu herum non inuenit: neque vero die proximo omnino intelligi potuit vbi esset. Mula tantum qua vehebatur ad Flaminiam portam Vrbis est inuenta indicium aduersi alicuius casus. Maiori diligentia & inquisitione cognitum è nauiculario est de media nocte è cymba in qua pernoctabat, vidisse hominem è mula qua portabatur ab alio in clunibus insidente & duobus ab vtroque latere ad extremum pontem vbi ventum esset, in subiectum flumen præcipitem datum. Rogasse qui in mula sedebat, an mergeretur: ac duobus affirmantibus, discessisse omnes. Loco à nauiculario designato vrinantes ad imum vsque flumen quæsitum diligenter corpus inuenere nouem fœdatum vulneribus cum vestibus ac reliquo omni ornatu. Autor cædis qui esset, explorari non potuit. Multi suspicionibus exagitati. Quidam ab Vrsinis occisum putarunt, iram in patrem conceptam in filium expromentibus scilicet. Alii Ascanium Sfortiam Cardinalem sugillare haud minori odio incensum in Borgias. Cæsaris Valentini Cardinalis fraus suspecta erat aliis, & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Quæ fama præualuit, quasi inuidia stimulatus, quod in Gandiæ principatu minor ætate frater ipsi esset antea prælatus, dolorem ea cæde vindicasset. Verum quis statuere possit? quis vulgi linguam & pronunciandi temeritatem frænare? odium in Pontificem conceptum efficiebat, vt procliui in deterius persuasione populos sinistra interpretatione cuncta acciperet. Nempe infensum semel principem alienæ sæpe culpæ grauant. Ex Duce filius item Ioannes nomine relictus est paterni principatus hæres diu superstes atque ex duobus coniugiis numerosæ deinde prolis pater.

Ioannis Principis Hispaniæ nuptiæ. Capvt XVI.

QVa classe Ioanna princeps in Belgas nauigauit, Margarita Archiducis soror ex aliquanto interuallo in Hispaniam vecta est, ad Ioannis Principis nuptias permutatione alterna inter fratres sororesque pacta. Mense Martio ad Santanderii portum appulit. Rex socer & sponsus obuiam sunt progressi. Ad Reinosam in manus conuenere: nuptiæ Burgis initio mensis Aprilis celebratæ apparatu & lætitia post hominum memoriam singulari. Nuptialia sacra Toletanus antistes peregit, auspices adhibiti Fridericus maris Præfectus & mater Maria Velasca. vt in aula Margaritæ, ministeria mutarentur Rex nõ permisit: ac dedit potius vt suo arbitratu retineret eos aulicos, qui gratissimi ob communem originem, linguam, moresque essent. De pace inter Regem Catholicum & Gallum per conditiones constituenda agebatur. Ferdinando Stradæ in Galliam pro legato ire iusso rei perficiendæ imprimis demandata cura. Pacis sanciẽdæ facultas nondum erat, neque tempus opportunum. Lugduni huius anni initio induciæ generales sunt pactæ cum Hispanis quidem ducto principio à quinto Martii die, cum aliis autem fœderatis principib. si vti vellent, septimum Kalendas Maii. Earum finis esset Kalendis Nouembris omnibus sine discrimine. ea enimuero causa Gonsaluo extitit discessus ab vrbe Roma maturandi, ne ob pactas à suo Rege inducias cogeretur arma ponere prius quam arces quæ à Cardi-

nali Sancti Petri in regno Neapolitano tenebantur, in potestatem venirent. Quod præstare tamen non potuit militari seditione intempestiue excitata. Pactis induciis agebatur inter duos Reges nihilominus de pace, ne ad arma redire esset necesse. Fridericum Regem Neapolitanum Galli propter paternos natales vitiosos iniuria id regnum occupare priores accusarunt. Eo excluso ius regnandi ad Gallum necessario, aut Hispanum pertinere. Præstare positis armis illud inter se per conditiones partiri. Non displicebat ea conditio Ferdinando, neque dubitabat totam cōtrouersiam Cæsaris arbitrio permittere. Recusabat Gallus ius suum minime dubium, vt ipse videbatur, ad iudicum examen vocare. Ferdinando tamen si regnum id sibi cederet, æquam compensationem offerre aut in pecunia, aut alia quapiam ratione: vsque eo vt Vasconum regnum se daturum polliceretur: quorum reges habere Ferdinandus suspectos cœperat, Labretis & Fuxensibus, vti natura cogebat, ad Gallos nimium propensis. Ad Medinam Campestrem quo Galli legati venerant, de re tanta disceptatio erat instituta. Studio ii prouecti sui Regis nomine Brutios & magnam Græciam in extrema Italia pacis pretium promittebant; ea tamen exceptione, vt si reliquo regno subdito victor Gallus eam etiam prouinciam suæ ditionis facere vellet, Vasconum regno mutare liceret: additis tamen triginta aureorum millibus annuis exæquarentur cum eius prouinciæ, minora Vasconum regni vectigalia. Gallicis pollicitis ita mouebatur Ferdinandus, vt belli potius odio mallet Friderico regnum confirmari tantum pecunię daturo Gallis quantum delecti arbitri pro factis in superiori bello sumptibus iudicassent, annuo quinetiam tributo adiecto, quod in omne tempus penderetur. Quo fœdus esset stabile, Ferdinandus Dux Calabriæ Friderici filius natu maior Borbonii Ducis filiam ex Regis Galli sorore natam duceret, dotis nomine veniam & pacem in eam regiam illaturam. Honesta conditio. Sic Gallici legati sunt dimissi. Et quoniam induciarum tempore decurso metus suberat redituros ad arma Gallos Rex Catholicus nihil de sua comparatione remittere à multo vsu cautus attentusq;. Vascones imprimis frænare erat propositum, vnde bellici terrores vel maxime ostentabantur. Ita ab iis Regibus arces in suam potestatem contradi fidei pignora volebat, certe arcium præfectos nouo in eius verba sacramento fidem astringere. Ad hæc Bernardinum Velascum equitum in Castella magistrum limiti ea parte præfecit, ne se Vascones possent commouere. Non minor de Ruscinonensibus cura erat, ne per eos fines Galli in Hispaniam irrumperent duce destitutos. Quoniam in populari tumultu inter milites & ciues forte Perpiniani concitato Henricus Comes ad sedandas iras egressus lapide ex solario temere iacto ictus perierat. Ergo in eius locum Fridericus Albanus Dux Gallorum conatus ea parte reprimendi curam suscepit. Classis etiam Hispanica ad ea littora accurrere iussa est. ductor Enecus Manricus. Atque hi bellici apparatus in Hispania erant neque nulli neque maximi. In Italia Fridericus Rex de suis rebus solicitus delectus habere auxiliaque vndique conquirere. Ducem Mediolanensem imprimis in partes attrahere satagens geminis nuptiis oblatis eius, quoniam Hippolyta vxor superiori anno decesserat, cum Carlota sua ex priori vxore, sorore Sabaudi Ducis, filia. Maximiliano Ducis maiori filio Isabellam Aragoniam coniugem destinabat, sibi item ex Isabella natam Principis Altamuræ filia superstite coniuge. Honestæ conditiones neque repudiandæ prorsus pręcipiti vtriusque familiæ casu caruerunt effectu. Simul à Romano Pontifice vt sibi regni eius possessionem suo diplomate confirmaret enixe contendebat, aduersus imminentes tempestates non leue stabilimentum. Id vt assequantur Borgiis se multa largiturum pollicitus. Ita exorato Pontifice non multo post Valentinus Cardinalis missus Neapolim iurato in pontificis verba quasi beneficiario coronam capiti imposuit. Affuit toti cæremoniæ Archiepiscopus Consentinus. Populus non secus ac si pacata prouincia esset prompta adulatione gratia haud diuturna, eius diei lætitiam ludis, conuiuiis, & exquisito apparatu, ac sumptu celebrauit. Rex etiam se in eos munificum exhibuit, quorum præclara opera extiterat. Itaque peractis sacris voce pręconis Prosperum Columnam Traiecti Ducem Fundanum Comitem esse iussit, Fabricium Columnam Talliacozi ducem, Gargani Magnum Gonsaluum. Piscarii Marchionis extincti fratrem Enecum Daualum Vasti Marchionem denunciauit. Plura alia multis è nobilitate largitus est. his debita dimittere, aliis dare immunitates nulla in posterum cura regnum lacerare. Omnium voluntates ea beneficentia promereri erat propositum, qua popularium animi maxime capiuntur. Munificentiam celebrabat vulgus, quidam etiam pecuniis mercabantur. Sapientes irrita iudicabant, quæ neque dari neque accipi poterant incolumi imperii maiestate. Antonelus Sanseuerinus Salerni Princeps celebritati non interfuit. vocata quamuis per edictum

ctum

ctum vniuersa nobilitate venire renuit. Nouorum motuum ea fundamenta erant: præsertim ad eam noxam munitis arcibus denuo atque armis & commeatu comparato. quæ noua culpa erat, alienatæ voluntatis argumentum haud dubium.

Lusitani in Indiam penetrant. CAPVT XVII.

VNo tempore Europæ quidem prouinciæ ac præsertim Italia præsenti malorum pondere, maiori impendentium metu fatiscebat, extrema autem ad Solis occasum Lusitania diuturnæ pacis bonis omnibus & felicitate florebat domi; foris conspicua imperii fines ad remotissimas gentes proferre, Euangeliiq; lucem ad postremos orbis terrarum fines accendere, ad ipsosq; adeo Indos penetrare cogitabat. Consiliũ ausu temerariũ visum, euentu salutare extitit ingentemq; deinde gloriam genti peperit paresq; opes. Henricus Eduardi Regis frater ingenti spiritu vir primus omnium in eam cogitationem incubuit nouas orbis regiones inuestigandi: anniuersariisq; classib. Australem cœli plagam explorare iussis ad extima Africæ littora, qua inflatis immensum Oceani fluctib. quatitur, nouas insulas, gentes incognitas inuenit. Præclaros eius conatus abrupit mors: quæ incidit in salutis humanæ annum millesimum quadringentesimum sexagesimum ætatis septimum & sexagesimum. Clarissimum Principem immortali gloria, tum ob alias virtutes & castitatis cultum nullo per totam vitam fœmineo contactu fœdatæ, tũ præsertim propter eam nauigationem ingenti ausu tentatam. Per se parum (etenim non multum processit) magni momenti locum obtinuit tẽpore consequenti. Destitit Alfonsus Rex Eduardi filius incœpto non voluntate certaq; sententia, sed motu temporũ impeditus & continuis calamitatib. aliis super alias ad vitæ exitum exercitus. Eius filius Ioãnes eo nomine secundus, ardenti ingenio princeps eo repetito conatu dimissis identidem classib. Africæ & Æthiopiæ littora longe lateq; aperuit vltra mediam cœli plagam antiquis incognitam inaccessamq;. Neq; cessauit in opere priusquam immẽsa Africæ littora in promontorium desinere cognitum est flexu terrarum in Orientem facto, cui à cõtinuis maris tempestatibus Procelloso nomen fecere nautæ. Rex ipse ominis causa Bonæ spei nuncupauit, & quoniam eo circumflexo sperabat ad Asiæ & Indiæ Orientalis oras posse nauigando penetrari, inconcessam laudem vlli antea mortalium; Orientisq; opes immẽsas & copias in Lusitaniam auertere. Sic promontorio, id est nomen loquentium vsu confirmatum. De iis regionibus certiora allaturos terra prius Petrum Couillaniũ & Alfonsum Paiuam Asiȩ atq; Africæ penitiores recessus exploratum misit, vti competenti loco explicatũ est. Couillanius quidem Asiæ littorib. emensis Cairum Ægypti vrbẽ primariam rediit. Inde Pauiæ obitu cognito, quẽ initio mors oppressit magnis sæpe aduersa conatibus, in intimam Æthiopiam, qua late Prestoloannis imperium patet, penetrare porro instituit. Ab eo principe reditu in patriam prohibitus ad suum Regem tamen visa exploratag; descripto concepta explicataq, sigillatim cunctorum ratione misit: nullaq; deinde dandi litteras facultate pro mortuo habitus est: donec consequenti tempore, quid illi acciderit Lusitani aduentu suo in Indiam cognouere. Interea post Ioannis Regis fata Emanuel rerum cura suscepta continuo animum ad eam maturandam expeditionem retulit. De re tamen tanta in consilio prius deliberatione suscepta, variæ, vt fit, dictȩ sententiæ. Pars longinquã adeo nauigationẽ auersari. Ingẽtia pericula, exigua cõmoda, parum spei. Si gloriã si vtilitatẽ sequerẽtur, ex Africano cõmercio & Æthiopico mari satis magnos fructus suppetere. Quid maiora viribus captarent? quid præcipiti temeritate in certum exitium ruerent? Præstare gentem Lusitaniæ campis desertisq; latissimis colendis exercere, quam maioris lucri spe otio & desidia prouinciales corrumpi, mores patrios inuerti. Quod deinde malum emendari non posset. Alii procedendum in opere contendebant. Neq; enim eatenus esse cur incœpti pœniteret: vti aucta ex eo commercio vectigalia regia argumento erant. Magnis conatib. aditus primos arduos semper à generosis animis vinci, iisdem difficultatib. ignauos homines obrui. Si cauti nimium esse velimus, quis ingentia facinora vnquam aggredietur? Nihil gratis mortalibus natura dat. Timidos fortuna seu Deus destituit, fortibus adest. Modum quibusdam placebat nauigationi præscribere. Africæ littora explorari vniuersæ, neq; vltra procedere. Honestum & commodum certis finibus includi: cupiditati nisi frænos inicias, immensum efferri: neq; cessare nisi in præceps dato eo, qui obtemperandum duxerit. Lusitaniæ viribus & copiis si extensas immensum Africæ regiones aperirent, fore satis. Suo se quemq; metiri pede esse verum. Inter variantes sentẽtias, in qua plus dignitatis erat, ea vicit in concilio; & secundum eam Rex incœpto progrediendi destinata voluntate, quatuor naues instrui omnib. rebus mãdat. iis Vascus Gama præficitur

magnorum spirituum vir, eôque vel maxime idoneus ad nouum iter nouamque nauigationem tentandam, qualem ab vlla memoria aggredi nemo ausus fuerat. Socii adiuncti Paulus Gama frater & Nicolaus Cœlius, aliique viri præstantes, ad hæc centum & sexaginta pars nautæ pars milites. Exigua manus, ingens inceptum. Regium vexillum sacra precatione lustratum de more in Diuæ virginis templo ab Henrico olim Principe primo totius nauigationis auctore in littore Olisiponensi extructo: quibus deinde vestigiis, auctis Indico commercio vectigalibus Emanuel Rex nobile monasterium Bethleem dictum Hieronymiano ordini constituit. Ex eo loco conscensis nauibus soluerunt ad septimum idus Iulii, inter multorum qui abeuntes ad littus prosequebantur lachrymas & lamenta, vt non felicem nauigationem precari, sed funus efferre viderentur, quos nunquam visuros certo sibi persuadebant. Illi tamen læta fronte, anxiis animis explicatis velis Fortunatas insulas petiuerunt: inde Viridis promontorii insulas: quas antiqui Hesperidas dixere. Eas insulas prætervecti, atque quæ in eo numero est præcipua & a diuo Iacobo nomen habet relicta, directis ad ortum proris sinu vastissimo enauigando multis procellis obnoxio tres menses consumpserunt, priusquam terram è Charchesiis intueri omnino possent. Cœlum vndique tantum & mare. Donec vltra mediam cœli plagam decem gradibus visa terra ad amœni fluminis ostium applicuere naues multis opacum arborib. aquandi necessitate, & vt se à iactatione maris reficerent. Gens erat colore fusco, capillo crispo & breui, nudis corporibus, tiguria è paleis & ramalib., piscibus sole duratis, pomis, & herbis quas sponte terra fundit, vitam tolerant, nullo in mutuos vsus ne cum finitimis quidem commercio. Cum iis per nutus, quoniam lingua prorsus erat ignota, inito commercio, vilibus scrutis regionis fructus & pecora mutarunt, commeatum reliquæ nauigationi. Sinui sanctæ Helenæ flumini diui Iacobi indita ex eo tempore nomina. Repetita nauigatione Bonæ spei promontorium superare conantes, continuis atq; sæuissimis tempestatibus iactati identidem de salute desperabant. Prorsus vt socii ducē circumsisterēt obtestarenturq; ne præcipiti temeritate rueret in exitiū, quid cū maris sæuitia, quid cū cœlo luctaretur? quid negatā omnib. viā temerario conatu tentaret? De reditu cogitaret potius, eam salutis vnam spem esse scilicet reliquā, tenuem quamuis & exiguā. Inuicto Gama postulabat animo, neque sociorū lachrymis & obtestatione mouebatur. Contra hortari fortibus animis inanes ponerent metus. Adesse finem omnibus votis expeditū, iam nihil gloriæ deesse, nihil obstare virtuti, labore non maximo incognita nisi immortalibus esse visuros. Salutaria monēti metus obstruxerat aures. In necem eius conspirant, vnius capite aliorum omnium salutem redimere cogitantes. Indicata à Paulo fratre coniuratio ne naucleros in vincla ferrumque dat: ipse nauis qua vehebatur gubernandæ curam arrepto clauo suscipit. Summa contentione ad extremum promontorium tandem luctando cum fluctibus peruenit. Frequentes & amœni agri visebantur, syluæ præcipua viriditate, proceris & opacis arboribus vestita littora. Eo promontorio circumducto ad duodecim. Kalendas Decembris, quo tempore solis ad Austrum inclinantis vicinitate maximi æstus in iis regionibus vigent emensisque porro quinquaginta circiter leucis sinus occurrit, cui à sancto Blasio nomen est factum. In medio sinu insula iacet spatiis angusta vitulis marinis referta. Ad eam insulam applicuerunt naues aquandi necessitate. Incolæ ea parte similes iis erant qui aduersa littora Africæ late tenent, fusco colore, nudo corpore, genitalibus modo in ligneam vaginam conditis. Elephantos terra alit, & boues quib. pro iumentis vtuntur sarcinariis. Aues visuntur implumes anserum magnitudine alis membranaceis vespertilionum in modum. iis non ad volatum vtuntur, sed ad cursus velocitatem incitandam. Ex iis locis profecti lenta quamuis nauigatione propter maris rapidi & reciprocantis fluctus aduersos, ad regionem tandem peruenerunt, quam incolæ quidem Zanguebarem dixere, nostri à Christi natali nominarunt à die quo eo applicuerunt, indita sinui appellatione fluuium, qui ea parte in mare mittit Regum dixere, quoniam quo die Magorum ad Christum aduentus memoria anniuersaria celebratur egressi aquatū è nauibus in littus sunt. Maris æstus nihil remittebat, neque aduersæ & fœdæ tempestates. Ergo vitata terra in altum progressi, Zofala non visa tunc, quod præcipuum in iis littoribus oppidum occurrit, venis auri imprimis nobile, vltra illud prouecti gentem considerarūt, minus quam priores coloratā, cultu aliquanto elegantiorem, quantū ex gestibus & signis licebat coniicere, maiori humanitate & moribus cultioribus. Æneas armillas in brachiis gestabant: viri insuper pugiones stāneis capulis. Lingua erat prorsus ignota, nisi quod inter alios quidam Arabice nostris secundam salutem renunciauit: nō procul versari in cōmercio naues Lusitanis haud absimiles tum forma tum magnitudine. in iis homines colore candido negociari. Ea denunciatio gratissima accidit,

accidit; quod quiuis ex ſuo ſenſu æſtimare poteſt. Indiam enim ex iis notis à barbaris ignaris deſignari intellectum eſt. Itaque in vota preceſque conuerſi Deo gratias immortales egerunt concinentes hymnum, vt tantis muneribus cumulum, tantis laboribus felicem exitum adderet cum lachrymis poſtularunt. Simul ex eo flumini vicino Bonorum ſignorum indidere nomen tantæ lætitiæ poſteris monimentum. ad hæc columnam in littore erexerunt Raphaelis archangeli indita appellatione, quod ad eum terrarum & maris tractum nomen ex eo deriuauit: atque è decem hominibus, quos capitalia in Luſitania promeritos morteque in exilium mutata ſecum adduxerant ea cauſa, duos ibi reliquerunt, qui gentis linguam addiſcerent, & totius regionis ingenium, mores & naturam explorarent. lætitiam ex ea ſpe conceptam maximam haud dubium, multorum aduerſa valetudo obſcurauit. Gingiuis intumeſcentibus multi abſumpti ſunt. Grauitatem cœli quidam accuſabant; alii ſalſamenta, quibus tandiu ſuſtentarant vitam. Inſalubrium ciborum inſolentes ſucci, itineris labor, animi ægritudo, nouumque cœlum morbos vulgarunt. Menſem integrum iis in locis traxere moram non minori periculo quam moleſtia. Inde Moſambicum itum eſt vrbem in inſula exigua poſitum è quatuor continenti proximis quinto decimo vltra æquatorẽ gradu, vigeſimo a Bonæ ſpei promõtorio commercio nobilem propter confluentes vndique magno numero ex iis regionibus mercatores. Incolæ religione Mahumetani erant colore ſubnigro, bombycinas veſtes diſtinguente auro, tegumenta capitum è linteo in ſpiram complicato præcipua magnitudine. Ex humeris pendebant acinaces, læua geſtabant ſcuta. In eo habitu conſcenſis myoparonibus ad viſendas noſtras naues venerunt. Accepti benigne atque habiti. Ex iis ſciſcitando cognitum eſt vrbem eam Abrahemi Regis Quiloæ ditione teneri vrbis in iis littoribus nobilis vlteriuſque poſitæ. Rebus ab eo gerendis præfectum Prætorem, quem Arabice Xequem vocant, & alioqui proprio nomine tunc Zacoeya nuncupabatur. In eius Prętoris gratiam datis muneribus inſinuati noſtri impetrarunt duos naucleros maris peritos, qui nauium curſum in Indiam dirigerent ne in vada aut ſcopulos inciderent. Atq; initio quidem incolæ noſtros Sarracenos occiduos perſuaſi eos humaniter acceperunt: ea vero initæ amicitiæ cauſa. deinde cognito Chriſtianæ religionis eſſe cultores benignitatem odio mutarunt: ipſi quinetiam nauigationis duces natatu fugientes naues in alto deſtitutas deſeruerunt. Tormentis Luſitani in vrbem directis verſantes in littore quoſdam peremere magno reliquorum omnium terrore: quorum ad oculos & aures ea fulgura & tonitrua inſolita prorſus accidebant. Prætor imprimis ad imas preces deſcendens placare iram quacumque ratione cupiebat. Ergo condonata noxa nauclerum accepiſſe itineris ducem ſatis habuerunt haud minori perfidia quam priores. Omnino eos Quiloæ Regi in poteſtatem tradere ſatagens gentem Chriſtianam ea loca tenere prædicabat, ex iis quos Abiſſinos vocant. Si ad eam vrbem appellerent hoſpitii ius commeatuſq; omne genus fore facultatem. Blandis verbis & pollicitis deceptos & periculo proximos diuinum numen eripuit. Inflato repente mari eum portum tenere non potuere. Alioqui in apertum diſcrimen veniſſent, vrbe præualida, Regeque ob ea quæ ad Moſambicum geſta audierat vehementer infenſo atque in vindictam prono. Non deſtitit tamen Sarracenus nauclerus noſtris continuata perfidia dolos nectere. Ergo ſuaſit vti Mombazam peterent vrbem rupi impoſitam mari circumfluo ferme omni ex parte, portuque ex eo commodiſſimo inſignem. Ex ea vrbe multi noſtros ſtudio viſendi proceſſere obuiam: cũ quibus arcano conceptam perfidiam perfidus communicauit haud diſſimili hominibus ingenio. Vis numinis quanta eſſet eo etiam loco apparuit in Luſitanos benigni hoſtibus infenſi. Vaſcus Gama in ipſo portus aditu, ne in proxima breuia incideret, repente demitti vela, ancoras iaci præcepit. Ibi nauclerus ex repentino nautarum diſcurſu & ex conſcientia perfidiam detectam veritus ſe in mare deiecit proxima terra. Idem eius exemplo fecerunt quidam eius vrbis ciues qui è nauibus nondum abierant. Naues tres tantummodo erant: nam quarta commeatibus deſtinata, iis conſumptis & propter nautarum paucitatem iam dudum fuerat incenſa. Gratias noſtri egere ſuperis, quod manifeſto eos periculo eripuiſſet: præterea nauclerum nauigationis ducem commodiorem breui nacti ſunt. Sublatis inde velis continuato itinere gemina Sarracenorum nauigia ceperunt, atque in iis captiuos omnino tredecim, nam alii in mare omnes proſiluerunt. Ab iis cognitum Melindem vrbem haud procul abeſſe ferme æquatori ſubiectam. Regem inſigni humanitate eſſe, beneficum atque in aduenas hoſpitalem. Ea denunciatione animati noſtri eo contendere decreuerunt. Vera eſſe quæ à captiuis audierant, deprehẽdunt. Regi, eorum aduentus gratus extitit: & quoniam ſenio ipſe prohibebatur naues inuiſere, filium pro ſe vicarium miſit: cum quo omni comitatis & benignitatis genere à noſtris certatum

est. Secundum salutem & munera vtrinque data gratissimos sermones miscuere. Dedit is princeps nauclerum nostris. Gama contra tredecim, quos paulo ante ceperat, Sarracenos donauit gratissimum ei principi donum. Sic comparato commeatu nauibusque refectis, Lusitani discesserunt fide data in reditu eodem se venturos benignitatis regiæ memores, & vt facultas esset oratorem in Lusitaniam mittendi per causam Emanuelis Regis amicitiam expetendi. Lenta nauigatio eatenus fuerat. Christi in vitam reducis memoria sacri solemnesq; dies transacti. Melinde tamen soluentes secundis prouecti flatib. vno & viginti diebus in Indiam laborum metam diu optatam peruenerunt septingentis ferme leucis inde distitam. Ad tertium decimum Kalendas Iunias terra ab speculatoribus visa paulo post duobus à Calecutio millibus iactis ancoris cõstitere. Caret ea vrbs quamuis totius Orientis celeberrima portu, & tempus erat minime tutum, quippe iis in regionibus hyems vel maximè sæuire cœperat, magnum naturæ miraculum, in quo mens humana considerando fatiscat. Malabaris regionem, vbi Calecutium est, erecti in nubes perpetua iuga montis intersecant, in promontorium desinentis quod Cori dixit antiquitas, nunc Comorinũ vocatur. Ab vtraque parte pari altitudine cœli cardo surgit, media cœli plaga pari ab vtrisque distantia, & citra montes tamen mense Maio continuis imbribus hyems incipit marique fluctus intumescunt, vltra montes æstatis ardorib. torrentur campi & oppida, pelagus in malaciam componitur. Rem plane mirabilem, atque sine exemplo. Rationem eius discriminis reddere, diuinæ sapientiæ pelagus scrutati mente, explicare oratione num quis possit? Acutissima ingenia hac discutienda quæstione cæcutiant plane atq; hallucinentur. mentis oculis velum sæpe natura prætendit, ne possit recondita & arcana eius mortalitas assequi.

Quid Vascus Gama Calecutii gesserit. CAPVT XVIII.

PRiusquam quid à Vasco Gama Calecutii sit gestum explicamus, operæpretiũ erit, earum Asiæ prouinciarum amplitudinem compendio designatã ob oculos ponere. India omnis ab occasu Arachosiæ & Gedrosiæ, & Paropomissadarum finibus terminatur, ad ortũ extremos Sinas attingit, ad Septentriones Imao monte, qui est pars Caucasi clauditur. Ab Austro Indico mari alluitur Oceani parte. In duas vniuersa diuiditur, partes, quæ citra, quæq; est vltra Gangem. tametsi nostri Indiæ nomine angustius vsurpato appellant Indiam regiones modo Indo & Gange fluminib. comprehẽsas. nam & indigenæ eum terrarum tractum Indestam vulgo vocant, & quæ vltra Gãgem vastis terrarũ spatiis extenduntur, alia nomina habent. Inter hæc duo flumina montes eriguntur perpetuis iugis tendentes ad Oceanum, desinuntq; ad Austrum Comorino promontorio constituto. Ad ea littora multæ gentes fusæ sunt. Præcipuæ inter alias, Cambaia ab ostio Indi fluminis latissima prouincia, mox Malabares. In medio inter has gentes spatio exigua insula iacet, mare à fronte tergum & latera fluuius claudit in gemina diductus brachia. In ea nobilissima vrbs Goa regni Decani pars nũc Lusitani in iis regionib. sedes imperii. Malabares gens ineptis deorum superstitionib. miserrime seruiens in quatuor genera hominum tributi sunt. nobiles quos Caymales vocant; Sacerdotes, qui & Brachmanæ sunt, præcipua auctoritate homines: milites Nayres dictos; postremo plebem ex agricolis & opificibus constantẽ. Mercatores ferme sunt externi. Fusco colore omnes, vmbilico tenus nudi incedunt, cætera vsque ad tibias bombycina aut gossipina veste contegunt, acinaces ex humero pendent spectaculum nostris insolens. Ritus & mores gentis insolentiores plane sunt & feri. Ex vno cætera coniice. Fœminæ multis pro libidine viris nubũt. Ita patres testamento filios quippe incertos hæredes non instituunt sed sororum liberos. Multos in Reges diuisa gens erat. Regi Calecutii tanquam domino parebant cæteri, ex eo Zamorinum vocabant hoc est imperatorem. Opes & à maioribus relictas habebat, & ipse lõga imperii possessione ingentes cumulauerat. Lauta imprimis ciuitas & ampla Calecutium est, mercatorum ex locis omnibus confluentium frequentia & mercatu aromatum præ cæteris celeberrimum Orientis emporium. In media regione ad mare posita. Latissima spatiis quoniam domus inter se coniunctę non sunt. Sed late spatiantibus syluis & viridariis diuisæ. Regia tantum & deorum templa è lapide extruuntur: priuatorum ædes è materia palmarum foliis & ramalibus contectæ: neq; plurib. sublatæ tabulatis sed humiles. Sumptuosius ædificare nobilib. iuxta ac plebi est vetitum. Is erat Calecutii rerum status, ii gentis ritus & mores: quo tempore Vascus Gama ad eas regiones applicuit. Accurrunt continuo multæ cymbæ ad naues studio visendi gentem insolenti vultu, habitu cultuque corporis. Gama è damnatis vnum in terram eiecit, mirabile spectaculum genti. Itaque ex

omni

omni parte magno numero circunstant: neq; satiantur aspectu. Aderant inter alios duo mercatores Mauri Tuneti nati. iis ex habitu cognito Hispanum eum hominem esse, alter eorum nomine Monzayda Hispanice rogat, ex qua Hispaniæ regione esset? Respondet ille è Lusitania. Tunc Maurus domū deductum aduentus causam & totius nauigationis ordinem rogat: edoctusq; omnia ad naues ducem salutaturus accedit. Acceptus benigne exponit, quo tempore Ioānes Lusitanus Rex Tunetū mittere solitus erat, qui arma telaq; compararent, se fidelem & assiduam operam in negotio præstitisse. Ad hęc de regione vniuersa quæ scire opus erat, cuncta sigillatim exposuit. Diuinitus datum interpretem diceres. Postremo opem & industriam, si vti vellet, vltro obtulit. Die proximo Gama duos nuncios cum Monzayda in vrbem misit, qui regi venisse se in eas oras renunciarent, nisi eius venia in terram nolle descēdere. Impetrata facultate sui ad eum Regis litteras perlaturum, & mandata quæ coram cōmunicanda de reb. magnis deq; iungenda amicitia acceperat. Agebat tunc Rex Pandarane oppido duob. ab vrbe millib. passuum. Eo in oppido Gamæ nunciis facta conueniendi potestate dicendi quæ vellent, respondit nauiū ad ea littora appulsum gratum accidisse. Ad se Dux Lusitanus porro veniret: colloquiū fore gratissimum. Missurū qui ad se deduceret. Interim ex loco vbi in ancoris stabat, propter hibernum anni tempus procellis obnoxium ad Pandaranis commodiorem stationē appelleret naues. Sic factum. Post aliquot dies venit vrbis Prætor (Catualem ipsi dicunt) vt Gamam in Regiam deduceret. Ille fratre suo pro se in nauib. vicario relicto cum mandatis, quando Regis colloquium detrectare non licebat supremo quamuis salutis discrimine, si quid aduersi contingeret, reb. aliis neglectis in Lusitaniā sublatis velis rediret quam primum Emanueli Regi totius expeditionis rationem nunciatum: & nihilominus ad omnes casus nauium scaphæ ad littus sibi præsto essent. His datis præceptis ex omni copia duodecim sibi socios adiunxit splendenti omnes cultu formaq; & corporum habitu præ cæteris præstantes. Nullus ea tempestate inter Indos equorum aliorumve iumentorum vsus facultasve erat. Ita Gamam designati ad id baiuli ad regiam vsque portarunt humeris sellaque sublatum. Accedentem honoris causa obuiam facti nonnulli Caymales exceperunt; & cum iis Brachmanorum antistes more gentis linteatus. Is hospitem manu apprehensum per multas cænationes induxit, quarum in vno quoq; ostio decem milites custodiæ adhibiti scilicet excubabant. Ventum tandem ad conclaue spatiosum eteromallo viridi & bombycino stratum. parietes aulæa vestiebant sericum distinguente auro visendo contextu. Gradus in theatri formam dispositi circum conclaue surgebant, procerib destinatæ sedes. Rex in strato ornatissimo decumbebat gossipina veste indutus candoris eximii aureis distincta rosis. In capite pileus aureus tiaræ similitudine, brachia & crura de more gentis nuda ornabant armillæ aureæ annuliq; manuum & pedū digitis inserti iunctis gemmis aliisq; pari splēdore pretiosis lapillis. Color erat subniger, corpus procerum, habitu & gestibus dignitatem regiam & maiestatem haud dubie repręsentans. Gama secundum salutem sedere vna cum sociis iussus facta dicendi potestate in hūc modum locutus fertur. Emanuel Lusitaniæ Rex inclytus magnusq; princeps in studiū incitatus noua inauditaq; inuestigandi, cum principib. longinquis amicitiam fœdusq; iungendi, qui præ cæteris fama ab animi magnitudine & potentia celebrantur, ac nominatim cōmotus iis quæ de huius regni nobilitate tuaq; præstanti virtute toto orbe terrarum prædicantur; ex vltimis cœli oris ad Solis occasum, nos misit eius te nomine salutatum tuamq; amicitiam expetitum. Nihil ad voluntates conciliandas morum similitudine pariq; animorum præstantia potentius est in Regib. maxime, quorum maiestas proxime ad diuinam conditionem accedit; & quo ipsi maiores sunt, eo plures amicitia & beneuolentia complecti ęquum arbitror. Sit ergo pretium primos in expetenda tua amicitia extitisse. in amore respondere à quibus fueris prouocatus generosi animi est. Quam coniunctionem, si vtilitas spectatur fore vtrisque commodissimam arbitror commercio duarum gentium tantis maris & terrarum spatiis dissitarum. Erit certe honorificū per omnes terras vulgari fama ex postremis cœli plagis venisse ius commercii vobiscum pacemq; rogatum. Secundum hæc verba litteras quas afferebat, obtulit Lusitanice Arabiceq; conscriptas, cū munerib. quæ ex pręsenti copia parauerat, neq; nullius pretii neq; magni, sed sua nouitate spectanda. Lætus ea legatione Rex barbarus paucis: fratris sui Emanuelis Regis voluntatem gratam extitisse ait: placere commercium fœdusq; inter vtramq; gentem stare. Deinde multa tum de tota nauigatione tum de Lusitaniæ reb. sciscitatus ducem & socios hospitio splendido accipi mandat. His rebus, vt fit, continuo fama & populari rumore vulgatis Sarraceni institores, quorum erat in vrbe magnus numerus, veriti non sine causa ne à Lusitanis quæstus spes maximi interciperetur, & ab insito odio in Christianorum nationem

vniuersam, re inter se communicata Regem & aulicos adeunt, mendaciis & fictionibus inuidiam Lusitanis conflare. Piratas eos esse, immanesque latrones humani generis hostes. Iis Calecutium admissis nouas sibi sedes necessario alia domicilia quærenda. Viderent an paucis prædonibus & toto cœlo disiunctis hominibus, deberent veteres amicos certissimis compendiis rem Malabaricam augere solitos, posthabere nulla præsertim sua noxa. Malabares ingenio mobili sunt, parumque in fide data constantes, leui momento in varias partes versantur. Sarracenorum verbis & fraude decepti, Lusitanis inferre necem parant. Indicatis à Monzayda insidiis, occultis Gama itineribus ægre quamuis se se ad naues refert. Molitur actutum ancoras. progressus in altum Indo cuidam litteras ad Regem perferendas dat expostulationum plenas aduersus Catualem imprimis: quem in beneuolentiæ significatione hospitii iura violasse accusabat per summam perfidiam. Præterea Lusitanos quosdam & merces quæ præ festinatione in terra manserant, ad se mitti postulabat. Purgare se ad eas querimonias Zamorinus. culpam veteri Regum instituto in ministros conferre. daturos noxæ pœnas. Verbis pulchris quia facta non respōdebant, Gama ad vim conuersus nauim, quæ prima se obtulit, facto in eam impetu cepit, atque in ea sex homines primarios cum famulis aliquanto numero. Eos vt liberaret Rex Lusitanus & merces ad Gamā misit, tum ad Emanuelis Regis litteras breue responsum. Cum eo responso Lusitani in patriam redire constituunt aditæ Indiæ confectæque nauigationis longissimæ lætitiam nunciaturi. Malabares restituti non sunt, idonei vtique quos in Lusitaniam deferrent gentis specimen & primitias, instituta certe prouinciæ, insolentes mores & ritus cæteraque omnia ex iis cognoscere fore promptum munus Emanueli Regi Lusitaniæque vniuersæ oculis spectaculum ipsa nouitate gratum.

Vascus Gama redit in Lusitaniam. CAPVT XIX.

PRiusquam Lusitani sublatis velis ex hostili regione discederent, Monzayda se in naues recepit, veritus ne fraudi esset cum externa & inimica gente commercium: nam capiti eius insidias quoque parari certū erat. Ea hospitii & initæ cum Lusitanis amicitiæ merces. Et est omnis malitia suspicax. Præ festinatione bona in ea vrbe reliquit in Lusitaniam nauigare constituens: vbi sacro deinde fonte ablutus Christiani hominis officium reliqua vita constanter impleuit. Vindicare iniurias Zamorinus non potuit classe propter anni tempus in terram subducta: id vero ad audendum Lusitanis animos fecit. Sexaginta modo myoparones, quos instruere armatis potuit, in naues nostras inuecti coorta sæua tempestate disiecti sunt: nostris è contrario, qui lente nauigabant ea ventorum vi data facultas est celeruis se subducēdi à Calecutii cōspectu. Ad insulas paruas delati quæ ea vasti maris parte occurrunt, octo biremes piratæ nomine Timoiæ inuentas forte inuadunt, atque vna earum capta cæteras in fugam agunt. Anchediuam inde prouecti sunt sexaginta leucis inde dissitam insulam continenti vicinam. In ea insula dum armamenta componunt, multi ex vicino littore visendi studio ad naues traiiciunt. Inter cæteros quidam Gamam Italicis verbis & more cum salutasset, secundum salutem Goam vrbem propinquam esse nunciauit. Zabaium eius vrbis dominum, cum quo ipse vsum haberet, eius amicitiam percupere. Roganti Gamæ vnde domo esset? ex Italia respondit. Qui in eas regiones venisset tam procul à patria? nauigantem in Græciam in piratarum manus incidisse. Sic variis mutatis dominis ei Sarraceno principi in seruitutem datum. Ex vultu Gama, & quoniam responsa non satis consentiebant, dolum & fraudem suspicatus illum quæstioni subiecit. Expressa tormentis veritas. Iudæum religione, natione Sarmatam esse, atq; à Zabaio principe speculatorem missum. Mox re cognita cum classe impugnatum esse venturum. Ea denunciatione Gama discessum ex iis locis quanta potuit festinatione maturauit. Iudæus in Lusitaniam porro abductus, & salutaribus aquis expiatus Gasparis nomine sumpto, vt erat acuto ingenio magnique vsus, fidelem & diligentem operam Emanueli Regi in magnis rebus exhibuit. Lenta nauigatio erat, incommodum anni tempus. Obtinendo tamen tempestatibus & mari Africæ promontorium quod primum redeuntibus occurrit & Guardafui vocatur, ægre quamuis superarunt. Hinc Magadaxo, quæ proxima vrbs est, quoniam ciues Sarraceni erant deuitata, ac tormentis modo è nauibus diuerberata, aliquotque nauibus in portu iaculando demersis, vlteriusque octo Sarracenorum nauigiis, in quæ forte inciderunt, fugatis, Melindem, vti erant in discessu polliciti, incolumes appulerunt. Ab eo Rege benigne accepti recreatis ex maris iactatione corporibus comparatoque commeatu, legatum secum abduxerunt in Lusitaniā ab eo principe per causam fœderis amicitiæque

cum

cum Lusitano Rege sanciendæ. Nauis cui Paulus Gama præerat, præ aliis situ confecta quassataque erat, nautæ præterea deerant & armamenta; eam incendere visum est Paulo Gama in Prætoriam transuecto. Iter prosecuti Zansibarem appulerunt insulam cum cætera amœnitate præcipuam, tum arboribus aromata omnium generum ferentibus salutarem à littore Africæ sex tantum leucis disiunctam. Melindem, & Quiloam inter Mombaza vicina. Vltra ea loca Mosambicũ delati erecta ibi columna ex iis quas secum deferebant, insigni tum ad Sancti Blasii littus aquatum lignatumque egressi. Bonæ spei promontorium ad sextum Kalendas Maias transmisere. Hesperidas demum & vasto circuitu Tertias insulas appulsum: vbi Paulus Gama decessit laboribus fractus & morbo, quo multis diebus fuerat conflictatus. Ex iis insulis soluentes Olisiponem tenuerũt mense Septembri biennio iam exacto ex quo primum in Indiam discesserant. Gratissimus eorum aduentus tum Regi extitit, tum ciuitati vniuersæ. Egressos in terram circumfusa vndique turba quasi à morte reuocatos; de rebus Indicis ac de tota itineris ratione sine fine perquirere, nobiles conatus, felicem exitum laudibus ad cælum ferre, pericula & tempestates, quas erant passi libenter audire: neque satiare oculos aspectu earum rerum quas ad ostentationem mercium & copiarum Indicarum secum quasi specimen attulerant. Neque minori miraculo erant homines ex iis regionibus vecti ab insolenti vultu, lingua & corporum cultu. Gamam sociosque quasi delapsos è cœlo heroes maiores conditione mortali intueri, venerarique. Tametsi è quatuor nauibus duæ tantum supererant, è sociis tertia pars paulo amplius. Quæ clades & pericula nihil mouerunt gentem in arma & labores promptam, quominus plerique priorum exemplo suam operam certatim & industriam ad progrediendum vlterius in cœpta nauigatione deferrent. Honoris spes blandiebatur; leuiores vt viderentur difficultates lucri cupiditas efficiebat, qua nihil est acrius.

Nauigatio qua hodie in Orientalem Indiam itur.

CAPVT XX.

AD hunc modum Vascus Gama iter in Indiam aperuit nauigatione cõfecta omnium quæ à condito orbe celebratæ sunt, absque controuersia nobilissima, siue longitudinem spectes, vastumque mare ad vtrumque cœli axem porrectum, siue difficultates & pericula, eo maiora, quod via prorsus ignota, neque exploratis eatenus alternantis amplissimi maris agitationibus hallucinari initio atque offendere sæpe necesse fuit. Dies & vsus & maior rerum cognitio, eam nauigationem multo faciliorem effecit, atque ita vt quo ad tempus, quo inchoari conuenit, & quibus cæli & maris regionibus progrediendum sit multa fuerint obseruata immutataque, quæ hoc loco si attingerem operępretium me facturum existimabam; quo lector, si quis in hæc inciderit, tantæ rei leuem certe cognitionem accipiat. Verum antequam id explico, vastissima ea littora describenda stylo sunt, atque ob oculos ponendæ regiones tum numero multæ, tum amplitudine mirabiles. Freti Gaditani faucibus transmissis ad læuam Africæ littora latissime excurrunt magno leucarum numero Atlantici maris sæuis verberata fluctibus citra & vltra mediam cœli regionem. Ac primum Atlas mons nobilissimus perpetuis, ac in cœlum erectis iugis magnam Africæ partem dirimit in mare Oceanum è tribus primum promontoriũ Ampelusium mittens. Deinde occurrit quod Lusitani promontorium Non dixere, quippe persuasi, qui præcipiti temeritate illud traiiceret, eum haudquaquam ad suos redire amplius. Succedit Boiadoris promontorium viginti octo graduum altitudine insulæ Palmæ obiectum è Fortunatarum numero. Atque hæc duo posteriora promontoria Atlantis montis extremæ quoque sunt partes. Sequitur in eodem littore Album promontorium vnius & viginti graduum altitudine, atque prope illud exigua insula Argina dicta, vnde & totus is sinus nomen accepit: nam Argini sinus dicitur. Inde ad Viride promontorium proceditur, vicinasque insulas decem numero, quarum præcipua à D. Iacobo appellationem habet, vniuersas antiqui vocarũt Hesperides fabulosis poetarum carminibus inclytas. Non desunt tamen qui eo nomine comprehendi etiam contendant omnes insulas ad solis occasum recenti memoria ab Hispanis inuentas. Distat promontorium Viride sedecim gradibus a media cœli & orbis plaga. citra illud Sanaga fluuius in mare mittit, vltra alter amnis decurrit quem à latitudine Magnum fluuium dixere. Suspicio est (pro certo ponere neutrum licet) vnius fluminis duo ea brachia esse. Addunt Nigir fluuium esse ab antiquis celebratum, quod cum Nilo communes habeat scaturigines. Sane iisdem temporibus augentur exundantque atque in iis quod in Nilo, Crocodilli & equi marini visuntur ad originis indicium & naturæ haud

absimilis. Traiecto Magni fluminis ostio, quod vndecim graduũ altitudine iacet, octauo gradu Serraleona surgit immensum, sic dicta quod propter sublimitatem tonitruis perstrepat, & fulguribus perpetuo coruscet. Et quoniam incolæ propter locorũ perpetuum æstum noctu ad opus accẽsis facibus egredientes faciũt, (quod alio loco dictum est) campi & colles ardere vtique flammis videantur. Hunc montem à Ptolemæo Currum deorum dictum putant, quinque quamuis graduum per errorem altitudine ab eo designata, quod mirum non est, Æquatori subiecta. D. Thomæ insula non procul à continenti tenditur diues sacchari prouentu, quantum cœli grauitate fœda & infamis. Sexto vltra eam insulam gradu aurifodina ad continẽtis littus occurrit, vnde aurum eruitur purissimum. Mina hoc est sectura ex eo ab Hispanis vocata. D. Iacobi flumen post hæc in mare deuoluitur, & sanctę Helenæ sinus late extenditur: quo Vascus Gama vti dictum est, naues appulit aquandi necessitate. Sunt alia peculiaria flumina, variaque promontoria, vt in tanto interuallo terrarum maris & littorum est necesse: nos nobiliora tantum attigimus. Bonæ spei promontorium, quod extenuata in metæ formam Africæ littora extremum faciunt vltra æquatorem triginta quinque gradibus porrigitur. Quo circumducto aduersa littora excurrunt latissime, promontoriis multis & fluminibus distincta. Inter quæ sancti Blasii, Nauitatis, & Bonorum signorum fluuii præ cæteris maxime nobiles sunt, quousque Zofalam perueniatur venis auri præcipuum in iis littoribus oppidum. Zofalam quidam Tharsis esse disputant vrbem diuinis litteris celebratam: quo Salomon Rex per mare rubrum classes mittere solitus erat aurum aliasque natiuas copias asportatum Hierosolymam. Ipsi etiam indigenæ libris suis & monimentis ære prisco atque saxis antiquis expressum id esse confirmant. Alii malunt esse Prassium promontorium, quod Ptolemæus vltra medium cœli quindecim gradibus designat modo. Zofala supra viginti gradus Australem cœli cardinem à terra surgentem videt. Vltra Zofalam ad dextram D. Laurentii latissima insula iacet, quam indigenæ Madagascarum dixere. Ad læuam Mozamhique nobile Africæ vlterioris emporium propter portus commoditatem altitudine graduum quindecim Australium. Eo transuecto portu paribus ferme interuallis Quiloa & Mombassa Zanzibare insula coniuncta, tum Melinde ad ipsam mediã cœli regionem occurrunt. Tuta nauibus ad Mombazam statio est: Melindis littora importuosa plane & aspera. Magadaxum quinto inde gradu ad septẽtrionem pertinet, decimo postremum Africæ promontorium ad sinus Arabici fauces, quod Guardafu hodie nautarum vulgus vocat, Ptolemæus Aromata dixit. Propinqua Socotora quam à Christianis habitatam insulam inuenere sterilem tamen omnis vitæ cultioris & amœnæ commoditatis indigam locorum natura immitia quoque efferauit ingenia. Hanc à Ptolemæo Dioscoridis insulam vocari quidam putant. Succedunt haud magno interuallo sinus Arabici fauces, intra quas ad Africę littus Ercosus portus panditur regni quidem Barnagassi pars imperio tamen latissimo Presto Ioannis contributi. Exterius in Arabiæ ora Ademum sita est munitissima vrbs iis faucibus imminens. Sinum Arabicum inter & Persicum Arabia felix posita est, atque in medio eius dorso qua parte Oceani vndis alluitur promontorium. Siagrum, quod Escafalla tum dixere, seu Fartaquem atque in extremo littore qua parte sinus Persici fauces sunt promontorium Corodamum, quod vulgo Rosalgate nominatur. Intra sinus Persici fauces Ormutia insula (cuius nominis in nauigatione Nearchi apud Arrianum mentionem inuenio) visitur spaciis angusta, macro solo, cæterum commercio eo confluentium mercatorum copiosa cum primis & beata. Sexto & vigesimo gradu ab æquinoctiali circulo dissita quidem est: parique altitudine vlterius ad ostium Indi fluminis Dium insula arxque succedit celebri fama ob ea quæ à Lusitanis fortissima edita sunt facinora eam arcem defendendo primum contra Sulthanos Aegypti, deinde etiam contra Turcarum vires & conatus. Dio transuecta & Bazaino non procul dissita Lusitanorum arce, Ciaulum & Dabulum occurrunt & ipsæ Cambaiæ vrbes portubus insignes exiguo inter se interuallo. Inde littora multum ad Australem plagam excurrunt, vsque ad promontorium Comorinum seu Cori pertinentia. In iis littoribus ad occasum Goa vrbs nobilissima posita est ad sextum decimum gradum ab æquatore, ad duodecimum Calecutium, quas inter Cananor vrbs iacet & ad promontorium Cocinum Coulanumque Malabaris ciuitates, commercio omnes aromatum piperis quoque prouentu fama celebratæ & insignes. Malabarium è regione Maldiuaris insulæ sunt, sic dictæ à nomine eius quæ inter cæteras principatũ tenet. Mille amplius numerantur exiguæ spatiis sæpeque ita inter se coniunctæ vt vix ex angustiæ euripique nauigãtibus sint peruii. Præcipuus prouentus è palmis nuces ferentibus, quas Cocos vocamus, mirabili arboris commoditate, quæ genti victũ necessarium cultumq;, in naues & armamenta materiam funes & vela vna suppeditat.

suppeditat. Ad ortum Comorino promontorio Zeilanum insula adiacet angusto freto à continenti dirempta, Cinamomi prouentu vna maxime celebrata & diues. Succedunt Narsinguæ & Pegu regna vastissima: iisque interiectum Bengalæ regnum, vnde sinus amplissimus nomen habet ad vrbem Malacam pertinens & ipsam nobilissimam: cui Somatra insula vicina est æquinoctiali subiecta. Eruditorum plerique Somatram à Ptolemæo Taprobranam vocari contendunt, Malacam Auream Chersonesum. neque desunt qui persuadeant Malacam in diuinis libris Ophir dici: quo Salomon Rex classes mittere erat solitus auro argentoque vehendo magna gloria pari compendio: quin Peguenses haud difficili se ab iis Iudæis progenitos ferunt: quos Salomon ad aurum Ophir effodiendum in eas regiones dimiserat. Quod si minus hodie iis locis ea metalla eruuntur, fiebat olim, quod ipsum Aureæ Chersonesi nomen indicat. In itu & reditu Salomonis naues triennium ponebant, quod certe de Tharsis nauigatione explicant diuini libri. Magnetis vsu nondum ad nauigandi eximiam commoditatem inuento legebant littora: neque se alto permittere nauigantes audebant. Ea vero longæ moræ tardæque nauigationis causa extitit. Malacæ ad ortum dextramque ex interuallo obiectæ sunt Moluccæ insulæ Caryophilli prouentu maxime celebres, quod vnæ omnium ferunt alioqui ita steriles vt cuncta pene ad victum & cultum aliunde petant. Sic bona sua diuina prouidentia dispensat, præcipuæ quinque numero sunt. Arbor Caryophilli trunco & foliis lauri speciem reddit flore imprimis odorato. Is duratus fructus est mensis maxime expetitus. Ad læuam septentrionesque Malaca in Sinas itur gentem late fusam copiis opibusque prævalidam. In aditu eius prouinciæ Macanum insula est Lusitanorum mercatorum hospitium, quoniam in continentem penetrare gentis instituto nulli aduenæ datur. Distant ab ea insula Iaponii gens extrema, quo Lusitanorum arma peruenerunt, trecentis circiter leucis septentriones versus. diuisi Iaponi sunt in tres maiores insulas pluribus aliis minoribus circumfusis interfluo euripo disiunctas, ortum præter septentrionesque à trigesimo altitudinis gradu vsque ad quadragesimum porrecti. Summa longitudo leucarum bis centum, latitudine, qua se maxime pandunt, octoginta leucas non excedunt ab ortu Nouæ Hispaniæ obiecti, a septentrione Scythas, ab occasu Sinas aspiciunt. Tributi in multa regna pluribus regib. seruiunt, litterarum alioqui ingenio capaci bello dediti gloriæ si qua gens auidissimi. Indicæ nauigationis ratio hoc pacto nostro tempore instituitur. Olisipone mense Martio nauigaturi soluunt certe Aprili ineunte. Insulam Maderam primum petunt centum quinquaginta leucis satis lato ab Hispania mari periculosoque disiunctam, deinde Canarias trecentis leucis nihilominus remotas Olisipone. Ad promontorium Album ex iis insulis proceditur atque insulas Hesperides. Recta vlterius progredi continuis ab Austro flatibus prohibiti relictis Africæ littoribus magno circuitu parique nisu occasum inter & Austrum directis proris in Brasiliæ sæpe conspectum partem haud dubium noui orbis. procedunt. In iis littoribus diui Augustini promontorium imprimis celebre decimo vltra æquatorem gradu positum est. Id promontorium quæ nauis ventorum violentia aut propter anni tempus superare non sinitur, relicta nauigatione, quoniam frustra conatus omnis esset, vnde soluerat necessario reuertitur. Quibus superare id promontorium cœlo contingit, ii nouo circuitu proris Austrum inter & solis ortum directis Bonæ spei promontorium transmittere contendunt, ad quadragesimum gradum ad Austrum declinantes ad vitandas procellas, quæ ad extremam Africæ cuspidem excitantur perpetuo sæuissimæ, immanes aquarum moles illisu reciproco toto littore franguntur. Transuecto eo promontorio Zofalam aut Mozambicum tenent. Quibus locis, nisi nauigatio sit prospera hyemare coguntur. Alioqui enauigato eo mari atque æquatore denuo transmisso haud multis diebus Goam laborum & nauigationis vniuersæ metam peruenitur. Graues plerumque casus in ea nauigatione interueniunt, Malaciæ longissima tædia, reflantes venti, sæuæ & frequentes procellæ, ex nausea cibi fastidium, ex immodica æstus & frigoris vicissitudine, vitiato cibo & potu, sentinæ teterrimo halitu varia morborum genera, Lethargi, abscessus, tumores, oris vlcera, affectæ tabo gingiuæ. Quinque menses si in tota nauigatione ponantur felicissimam putant, sæpius anno amplius consumitur. Goa Malacam ad aliasque regiones magis Orientales statis nauigatur temporibus. Hispaniam repetituri mensis Decembris finem expectant. ventorum vices continuis ab ortu flatibus ac dudum explorata nauigandi ratio idoneum maxime id tempus esse docuerunt. Mensibus Martio aut Aprili

Bonæ spei promontorium transmittitur. Ad sanctæ Helenæ in reditu insulam appellunt iis locis non deuiam, quam in vastissimo mari tanquam diuersorium diuina prouidentia disposuit reficiendis nauigantibus fessisq; recreandis corporibus arborum fructibus, venatu, piscatu, quibus bonis abundat, nullo quamuis cultore propter locorum angustias & quoniam procul à continenti disiuncta est. Per Tertias tandem insulas magno circuitu propter ventorum vicissitudines confecta nauigatione longissima, vnde discesserant, Olisiponem appellunt plurimum mensibus Augusto & Septembri.

Libri vigesimi sexti Finis.

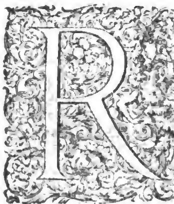
IO. MARIANÆ HISPANI,

E SOCIETATE IESV,

HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXVII.

Ioannis Hispaniæ Principis obitus. CAPVT I.

Es Hispanorum vno tempore in Italia quidem prosperum cursum tenebant, in Hispania autem, vt est fere conditio mortalium inter dulcia & dubia variabant. Gemina Ferdinandi Regis filiarum coniugia sunt pacta. Catharinæ profecto cum Arcturo Vualiæ principe Henrici septimi Regis Angli filio maiori. Isabellæ autem principis connubium cum Emanuele Lusitano Rege post multas & graues difficultates & moras non stipulatum modo sed & tandem coniunctum est. Nouis affinitatibus tantos Principes habere deinctos & ad Austriacos adiungere magnum, gloriosumq; Regi Hispano, rebus intus forisque præcipuum ab alterna ope præsidium. Catharinæ sponsalia in Anglia assumptæ in cœlum Virginis memoria sacro die in palatio Vuodestochio data sunt Ioanne Puebla quo agẽte connubiales conditiones constituerant, pro sponsa absenti vicario ritu & more inter Principes solenni. Affuerunt cæremoniæ Rex & Regina, splendidusque procerum cætus. Ad Lusitanum connubium paciscendum missus in Castellam est Ioannes Emanuel magna apud eum Regem gratia quippe ipsius collactaneus. Eius aduentu atque opera sancitum tandem, vti Ferdinandus & Isabella Reges filiam deducerent ad Lusitaniæ fines. Eo veniret Emanuel Rex pridie Kalendas Octobris ad ineundum coniugium. Regum conuentui nuptiarumque celebritati primum Ceclaminum oppidum designare placuit: deinde propter regionis sterilitatem annonæ angustiam nullo circa florẽti lautoque oppido, vnde pararetur commeatus tantæ multitudini, Valentia Alcantaræ delecta. Vbi triduũ Reges moratos vniuersamq; nuptialem lætitiam conturbauit nuncius de Ioannis Principis graui valetudine intempestiue scilicet allatus. Tertio die postquam Salmanticam cum vxore venerat in febrim incidisse: qua diebus tredecim est extinctus. Accurrit Valentia citato itinere Rex pater, Salmanticamq; peruenit, ægroto agente animam sed integris sensibus. Ita agnito patre obiit tamen ad quartum Nonas Octobris. magno atque miserabili non parentum modo sed & totius gentis luctu. Quantas spes, quanta gaudia dies vnus abstulit Hispaniæ? Ferebat vterum vxor exiguum mœroris concepti solamen & improuisæ calamitatis præsertim immaturo partu intra paucos dies. Extincti corpus Abulæ tumulo est compositum in Dominicano celeberri mo cœnobio, Diui Thomæ nomine in ea vrbe constituto patris Regis impensa. Tristis nuncius Valentiam peruenit nuptiarum

lætitia

lætitia nondum peracta, quæ post discessum porro Ferdinando Regis celebratæ sunt. Rogauit socerum Emanuel Rex mœrore tantisper dissimulato atque vultu ad lætitiam composito, monitisque aulicis vt tantumdem facerent, ne quid ad nouam nuptam iam Lusitanię Reginam manaret. Erat difficile in tanto luctu publico priuatoque dissimulare diu. Ita quamprimum in Lusitaniam abducta Eborę tandem fratris obitu nunciato ingentem animo molestiam accepit eo intempestiue sublato quem diligebat vnice. Hispaniam vniuersam tanto Principe orbatam, in qua acquiescebat spe, dolebat scilicet impense. Parentes singulari constantia patientiaque eam plagam tulerunt: in quo excelsi atque inuicti animi prębuerunt argumenta non minus illustria, quam victoriis multis & clarissimis eatenus & in posterum partis ex quanto motum animi tenere, quam hostes subiugare est præstantius. Et est natura fixum, vt caduca pereant, fragilia quę sunt facta conterantur: æquissimum vt Deo nostratum rerum, aut suarum verius arbitrium mortali conditione homines permittamus. Neapolitanę res haud satis tranquillæ erant. Salernitanus nunquam satis fidus cum cæteris eius sectę proceribus non quiescebat: ac necessabat quidem suæ ditionis oppida & arces diligenter munire. Alienatæ voluntatis primum argumentum extitit abfuisse Neapoli quo die Fridericus Rex solenni cæremonia de manu Pontificii legati coronam & regni infulas suscepit. Et erant per edictũ proceres ad solennitatem euocati ne qua esset excusatio, ipseque Salernitanus antea affuerat quo primum is tempore ciuium consensu Rex fuit renunciatus. Nunc ob factos superiori tempore sumptus pecuniæ inopiam excusabat: neque sine idoneo cultu & comitatu venire par fuisse. Verior interpretatio ea specie tegi infensum animum rerum nouarum studium. Accurrit quidem die postero Bisinianus sui facti rationem redditurus. Ad Salernitanum quin etiam sanandum & ad Regem perducendum pro ea gratia & auctoritate qua valebat maxime quippe secundum eum factionis princeps Regi operam obtulit. Nihil tamen ea diligentia profectum, an ludibrium erat & composita inter duos præuaricatio & fabula. Vim parari & arma placuit, vt metu cederet, cuius perfidia & contumacia vinci benignitate non poterat. Collectis copiis à Rege intra Dianum circumsessus est præcipuam arcem è multis quas firmissimas ditione is obtinebat. Gonsaluus reditum in Hispaniam adornabat, quasi bello Neapolitano peracto moræ idonea caussa non esset amplioris. Eo maturando discessu in Brutios iuerat, atque in Siciliam. Inde rebus constitutis hoc tempore Neapolim reducem per causam nouum Regem & Reginas salutandi priusquam se in iter daret, rogarunt enixe vt correptis denuo armis Diani obsidioni interesset, multis impeditæ difficultatibus, multis intus defensoribus, infidis Regi prouincialibus. Ea de eius virtute opinio suscepta erat, vt victoriam & felicitatem secum ferre crederetur. Annuit ille Principum fęminarum votis & precibus. Collectis Hispanis quingentis parique Germanorum numero abs Rege dato propius muro succedens eo loco statione delecta, non sine suo periculo obsessos dies noctesque fatigatos ad deditionem compulit his legibus. Salernitanus, quique eum comitari vellent, regni finibus abscedunto. Iis omnibus incolumitas esto facultasque sua cuique efferendi. Salernitani principatus arces omnes Regi traduntor commeatus & tormenta bellica ac reliquum bellicum apparatum idoneo pretio compensaturo. Sic ad quintum kalendas Ianuarii instante salutis anno M.CCCC.XCVIII. Salernitanus legitima dedentium arces verba nun- 1498.
cupauit. Eius Senogaliam Piceni vrbem Ioannis Rouerei Præfecti in ditione Gallicis partibus addicti deducendi cura Amalfitano Principi demandata est, è necessariis Concię & Lauriæ Comites eum in exilium sunt secuti. Capacius graui ætate impeditus cautiorque annis & vsu Regis fidei se suaque permittere satius duxit venia parata. Huius anni autumno à Ioanne Assidonię Duce classis in Africam missa & Melillam occupatum Almeriæ obiectum oppidum à Mauris quibusdam de caussis desertum. Facti in ea expeditione sumptus compensati sunt, eo oppido Regis beneficio Duci & successoribus perpetuo iure contradito. Gerbis item seu Meningis insulæ regulus (Xequem incolæ vocant) quo nostrorum viribus eum principatũ tueretur à Regis Tunetani imperio detractum in fidem Ioannis Nucæi Proregis Siculi & clientelam concessit incolumi religione maiorum & arrepta libertate, Regis adeo Catholici factus stipendiarius. Cum pręsidio ergo Hispanico Margaritus dux curare ibi iussus est insulæ imperium à Maurorum iniuria tuendo & aduersus eius Regis arma. Hoc initium magna rerum moles annis sequentibus est subsecuta.

Carolus octauus Rex Galliæ obiit. CAP. II.

Regibus Galliæ & Hispaniæ fœdere vinciendis conatus adhiberi ante cœptus erat, neque vsque dum intermittebatur. De conditionibus disceptatum: qua causa honestissima legatio ex Gallia ad Regem Catholicum venit tunc temporis Compluti morantem. Legationis princeps Claruis regulus dato senatu accommodatam tẽpori orationem habuit. Eius summa erat: vt iunctis inter se viribus Gallus Hispanusq; bellum Italię inferrent. E Neapolitano regno Brutii & Magna Gręcia Hispano cederent, ea tamen lege vt eam prouinciam cum Vasconum regno mutãdi facultas gallo relinqueretur, adiectis annuis triginta millibus auri ad exęquandum ablati principatus cum dato scilicet vectigalia. E reliquis vrbibus Mediolanum & genuam cum contributa vtrique ditione obtineret gallus: cętera ex æquo inter se partirentur bona fide. Hæc ille. Et de Neapolitano quidem regno quod proponebatur Hispano non displicebat: alias tamen vrbes inuadere non inducebat in animum præsertim Cæsare inconsulto: cuius in iure res Italię patrocinioque erant. Responsum ergo legaturum se in galliam viros idoneos qui de conditionibus agerent & concordia, qua nihil esset antiquius. Agebantur hęc. Simul Regi Catholico mores gentis collapsos acriori censura astringere curæ erat: ac præcipue monasteria quorum perturbatione temporum vita laxior & seueris iudicibus parum probata, ab eoque Claustralia vulgo vocabantur, ad seueriorem disciplinam & veteris moris normam reuocare satagebat. Grauissimus est morbus qui à viris sacratis tanquam à capite in cætera membra defluit. Eo maior ad id hominũ genus curandum diligentia adhibeatur opus est. Paruere Regię voluntati pręsertim æquissimæ adiutæque Pontificis decreto Castellæ monachi continuo & facile Dominicani, Augustiniani, Carmelitæ: Franciscani deinde ęgre quamuis cum reliquis consensere. Pręclarum enimuero facinus dignam Rege Catholico curam. Compluti, vti constitutum erat, delecti qui in galliam irẽt Ferdinandus Strada & duo socii eo appulerunt; quo tẽpore Ruscinonenses inuadere gallis destinatum erat, Perpinianumq; occupare positis iuxta castris. Verũ eos metus & conatus galli mors intercepit Amboesę extincti ad septimũ Idus Aprilis. Pila ludentes è superiori pergula prospectantẽ repẽtina atq; lethalis vis apoplexis oppressit annos natũ septem & viginti. Nulla ex eo prole relicta res gallicæ in Ducem Aurelianensem iure sanguinis per viros ducto stemmate reciderunt, Ludouicũ duodecimum dictum inter galliæ reges. Anna Borbonii ducis vxor defuncti soror natu maior regnũ sibi quippe propinquiori deberi disputabat. Parũ proficiebat tamen intempestiua disceptatione populo & proceribus legi Salicę nimium addictis regni hæreditatem in fœminas transferri vetanti. Non destitit tamen neq; se in causa deseruit; vt regno excluderetur, contendebat nihilominus quæ regibus aduẽtitia hæreditate obuenerant, ea certe sibi deberi. Profecto prouinciam Phocæensem atq; Andegauos recenti memoria ad reliquos principatus adiuncta. quo enim iure qua lege detraherent. Nec id quidem impetratum, iure an iniuria disputare non est necesse. Regis Catholici legati Blesis, vbi nouus rex erat, eo salutato gaudioq; functi ob nouum regnum in ea vrbe atq; Aureliæ de iungendo fœdere summa contentione adhibita, pręter verba, gratam fore concordiam, retulere nihil alud. Erat ei Principi deliberatum comitate & benignitate cunctos se adeuntes complecti, nihil denegare cuiquam, dum regnũ, quod nouitate nutabat, vt omnes principatus, tempore cõfirmaret. Simul prouidebatur ne diuortio, quod cũ vxore adornabat aliquis impedimentum afferret, coniugiumve disturbaret quod inire cũ Regina vidua parabat profectionẽ in Britanniam adornanti nobili principatu dotali: Ea summa votorum erat & destinata voluntas. Neq; fefellit spes. Diuortii gemina causa afferebatur. A Rege socero de sacro fonte susceptũ, neq; venia Pontificis sacrę ex eo propinquitatis legem sublatam. Deinde non sponte sed terroribus propositis priorem vxorẽ duxisse. Sic veteri cõiugio dirempto Britanna coniux in regium torum est ascita. Vnde duæ tantũ filię sunt natæ. Maior Claudia nomine Francisco Valesio nupsit soceri successori; minor Renata duci Ferrariẽsi nupta, viro defuncto diu superuixit in Gallia Caluinianę sectę patrocinio suscepto maiori fama quã laude. Carolo Rege superstite, vt Cęsar Borgia ad exitiũ Italiæ natus veste mutata relictaque purpura nouas spes sequeretur castris quam sacræ purpurę aptior agebatur. Nouum damnatumque exemplum, & ad turbandã Italię ac vero totius orbis pacem comparatum. Eę molitiones haud ingratę ei Regi accidebant quippe iuueni. Quin ad promerendum Pontificem idoneum principatum in Gallia ei daturum pollicebatur. De Auenione etiam in eius gratiam pontificię ditioni subtrahẽda est agitatum vincente pudorem tetra cupiditate. Carlotam etiam coniugem offerebat Friderici Regis ex priori

vxore filiam, consobrinam suam & tunc in Gallia morantem. Verum pater virginis consultus postulati fœditate offensus adduci non potuit vt coniugio male cohęrenti Aragonium sanguinem & stemma generis sugillaret præsertim Tarēti Principatu dotali, quod expetebant, vnde haud obscure ad regnum Neapolitanum occupandum gradum facerent. Mediolanensis Dux eiusque frater Ascanius Cardinalis conuitio monebant, ne in eo articulo discrimineq; rerum suarū Pontificem sibi infensum redderet repulsa. dignitatis speciem non esse tanti, vt propterea Gallos iterum induceret in Italiam in eius certam perniciem. Qui terrores vani non extitere. Regi Catholico hos conatus non probabant, etsi ad aucupandam eius gratiam Pompelonensem Valentinumque episcopatus ex eius voluntate quibus nominaret daturum Pontificē pollicebantur Cæsaris Borgię abdicatione. Pompelonensem ecclesiam Innocentius octauus regendam commiserat. Valentinam pater in eundem transtulerat Pontifex factus. Offendebatur orbis Christianus iis molitionibus, eaq; fœditate recenti memoria Aleriæ Cardinali meminerāt facultatem ab Innocentio Pontifice denegatam purpura eiurata monachum induendi. Num eo honore abdicato Cardinali & Diacono turpe non videbatur continentiæ lege soluto vxoris porro ducendæ facere potestatem. Enimuero Romę ea morū turpitudo vigebat (an Romæ tantum & non etiam intra Pontificis regiam?) vt cuicumque peruersitati locus esse videretur. Piis viris occasio data palā Pontificia instituta, mores & tempora accusandi. In eo numero Hieronymus Sauaranola patria Ferraria ex Dominicano ordine celebris concionator, qui Florentiæ rebus gerendis multum annis superioribus auctoritate potuerat, quod è suggestu magna dicēdi libertate sæpe in Pontificem esset inuectus, eius iussu cum duobus sociis in foro eius vrbis publice fuit combustus die Palmarum Dominico, nempe postridie obitus Regis Galli iure an iniuria ne tunc quidem cognosci penitus potuit. Multi ad hanc diem extinctum in martyrum numero habent. Ab aliis temeritatis accusatur, quorum sententia magis placet. Neq; Florentiæ tantum mores Pontificis accusati sunt: sed coram Garsias Lassus Vega pro Rege Catholico Romæ legatus cum libera voce increpuit ex sui Regis litteris obtestatus nisi mutaret, si homines cessarent, grauia cælitus imminere piacula propter grauē offensionem totius orbis Christiani, quā late Romanæ prauitatis fama manarat. Verum quid iuuat sanare velle, quem diuina vltio in præceps agit, luceque subtracta suarum cupiditatum carnificinæ tradit? Commotus ea increpatione Pontifex vehementer in verba contumeliosa minasq; prorupit nullo porro maiori fructu. Pectus in peius indurauit vsque eo vt paulo post Cæsar Borgia in conuentu Patrum publice excusans Diaconum se non sponte neque libera voluntate factum, petierit continentiæ legis ex eo sibi fieri gratiam, atque purpuram & sacerdotia abdicandi esse potestatē. Multi è Patrum numero non expectandū existimabant, dum homo impotens sacros honores abdicaret, quod honorificū ipsi erat, sed iudicio potius spoliandū, siue quod malis rationibus eos honores ac pręsertim purpurā esset cōsecutus, siue propter morum prauitatem & libidinis licentiā vix etiam in profano homine tolerabilē, vti legatus Hispanus dicere erat solitus. Nemo tamen mutire est ausus: ea erat Pontificis impotentia & temporum conditio misera prorsus & profligata. Itaque collegium ea postulata rata habuit contra fas, contra auspicia, cōtra omnia ęquitatis iura: Nouus Galliæ rex Valentiā in Allobrogibus dedit Ducis nomine: quæ vrbs Auenioni vicina & aliquando Pontificię ditionis ad Regum Galliæ ius ab annis superioribus trāsierat. Eo principatu prouocatus & spe facta promissi cum Carlota coniugii veste mutata, morū prauitate haud deposita in Galliam maturauit flagitiorū omnium vitiorumq; princeps. Magni honores aduenæ habiti, coniugii tamen concepta animo spes euanuit regia virgine eam fœditatem constanter auersanti. tanta ex eo indignatione Ducis, vt de Gallia deseronda cogitaret. Leniuit irati animū Rex Carlota Fuxensi Labreti filia sorore Regis Vasconum coniuge data, haud iniqua permutatione neq; nobilitate minori. Adiecta ampla dos, atq; ex ærario regio annua vectigalia. Tanti fuit impotentem hominem eo tempore promereri: quippe industria quamuis flagitioso inerat, & vt virtutibus boni, sic ille econtrario vitiis valebat. Ex eo coniugio filia nata est, quę annis consequentibus extincto patre in auunculi regis potestate patrocinioq; māsit. Ipso anno præcipiti æstate Gōsaluus Magnus dux instructa classe Neapoli soluit in Hispaniā. Ingens gentis decus & gloria propter animi magnitudinem, industriam, bellicas artes, victoriasque nobilissimas, Neapolitani regni felicitatem fundatam pulsis Gallis, res cæteras ex sententia compositas.

Isabellæ Lusitaniæ Reginæ obitus. CAPVT III.

DEfuncto Ioanne Castellę Principe, vt dictum est, magna eius parentes de stabilienda successione solicitudo inuaserat haud ignaros nisi hęres certus sit, procellam in re-

publica concitari Regum morte esse propemodum necesse: Margaritæ vterus morabatur quorsum ea spes euaderet. Dolor curaq; ingeminata fœtu fœmineo immaturo Compluti excusso, vbi Reges hyemarunt. Continuo ergo Emanuelem Regē monuerunt ad Castellæ sceptra hęreditateq; vxoris iure vocari: rumperent porro moras, quod felix faustumque esset venirent in Castellam. In eorum verba populos ordinesq; more maiorum sacramentum dicturos post parentum fata non alios Reges fore. id præcipuum successionis inter Hispanos stabilimentum. Simul in Belgas miserunt, qui Philippũ generum & vxorem monerent, vti inani Principum Castellæ appellatione, quam nescio quid secuti an quodam veluti pręsagio vsurparant, deinde abstinerent. Gentis instituto eum titulum Regum maioribus filiis hæredibus porro dari, neq; communicari cum aliis. Ergo Lusitani Reges ea denunciatione Pacem Augustam petiuere Castellę vrbem ad vtriusq; regni fines. Pręsto affuerunt Medinæ Assidonię Albęque duces aliique proceres qui eos exciperent deducerentq; ad parētes destinati. Christi cruciatuũ memoria sacros dies ad Guadalupeum Virginis fanũ morati Toletum tandem peruenerunt ad sextum kalendas Maias, vbi eos Reges Catholici expectabant. Tertio post die, qui dies Dominicus fuit, vti erat constitutum solemni ritu & more iureiurando confirmata Regibus Lusitanis Castellæ regni hęreditas: moxque Castellę Principes dicti sunt. Aragoniis non eadem voluntas erat, neq; par tranquillitatis studium. Henricus Segorbii dux Regis Catholici patruelis gentis instituto & legibus fœminas ab Aragoniis sceptris arceri disputabat. Sibi proinde & Alfonso filio, regiæ hæreditatis ius post Ferdinandum relinqui, genus à Ferdinando Rege auo per viros continuato stemmate deducentibus, Henrico patre vno è Ferdinandi filiis. Vt sanarent gentis voluntates, vincerentque eas difficultates & moras Castellæ & Lusitaniæ Reges Cæsaraugustā abierunt. In ea vrbe ad octauum decimum kal. Iulias in conuentu gentis referente Rege Catholico de ea cōtrouersia varię sunt dictę sententiæ. Plerique nouum induci in Aragoniam exemplum confirmabant, exhorrebantq;, nulli vnquam fœminę quasi hęredi futurę dicto sacramento, multorum etiam Regum lege à successione eum sexum exclusum penitus & amotum. Quod si id antiquatũ, aut contraria lege abrogatum contenderent, postremo Ioannis postremi Aragonii Regis testamento starent filias & neptes sancientis ad sceptra tũ demũ vocandas, si filius Ferdinādus Rex sine filiis sineq; nepotibus decederet masculis ex filio filiaue natis. Eius rei nondum venisse tempus, neq; futuros euentus esse exploratos: quid intempestiue diuinarent? quid festinatione pręproperа futuri spem rescinderent, recens instituta mutarent, ac Emanuelem Regem Aragoniæ principem dici non ferebant exemplo calamitatum castigati, quę recenti memoria in Vasconibus extitere, quod Ioannem Aragonium Blancæ coniugio eius regni hæredis, Vasconum principem præpostera facilitate iussissent. Alii contra tendere ac fœminis concessum disputare ius regni: neque Aragoniis legibus in successione regni sexum distingui. Cuius rei Petronillæ exemplum proferebatur idoneum Ramiri Regis filiæ cognomento Monachi. Deinde Alfonsi ex ea nati testamentum, qui matris, quę secus sanxerat, in eo voluntate repudiata, lege in omne tempus lata regnũ obtinendi fœminis facultatem sanxit, ius dedit. Gōsaluus Garsia à sancta Maria nobilis ea tempestate in Aragonia iureconsultus disputationem erudite in eam sententiam de scripto cōceptā Regi Catholico in manus dedit. Tempori seruire adulariq; voluisse interpretabantur multi: adeo nihil motũ ex antiquo probabile est inter Aragonios præsertim gētis instituta mordicus tueri solitos iura libertatis. Tempus altercationib. trahi Isabellæ Reginæ molestum accidebat Castellę gentis obsequio assuetę: atq; adeo vt die quodā dicere nō dubitarit. Satius fore armis eam gentem maloq; subigere, quam prouincialium cōuentuum insolentiam, gentisq; vniuersę irreuerentiam tolerare. Aderat forte sermoni Alfonsus Fonseca. Is Reginę oratione offensus libera voce. Non arbitror, inquit Aragonios peccare tuendo libertatē & priuilegia quæ à maioribus acceperunt, qui pollicitis cauti sacramentoq;, in fide semel suscepta sunt apprime constantes, Regumq; suorum obsequio imprimis dediti. Hactenus nulli Regum filię regni hæreditate publico consensu decreta, vituperandi non sunt si nouum exemplum inducere detrectant veriti ab eo principio ne ius imminuatur patrię libertatis. Controuersia finem habuit Isabellæ Principis obitu ad decimum kal. Septembris subsecuto die Iouis in ea vrbe ex partu extinctæ vix hora decursa ex quo filium pepererat, cui Michaeli nomen fuit, vita breuis, gaudio luctus maior. Toletanus Archiepiscopus Regē iter prosecutus labenti animę pacem & veniā precatus accommodata etiam prudentię; oratione rerum humanarum contemptum, & cælestis felicitatis morienti spem ingessit. Rex Lusitanus vxore lectissima repente spoliatus continuo in patriam rediit. Defunctæ corpus translatitio funere in diui Francisci sepultum,

deinde

deinde Toletum delatum in cœnobio virginum composuerũt quod Isabellæ nomine pater constituerat auiæ maternæ ędibus in monasterium conformatis. Iustis persolutis Aragonii sine mora regiæ voluntati obsecuti sunt, recẽtis calamitatis misericordia animos ad obsequium flexerat, & difficultates prius propositas magna ex parte sublatas videbant. Ita ad decimum kal. Octobris infanti sacramentum est dictũ, ea modo exceptione, si Ferdinandus Rex mascula prole careret: alioqui iusiurandum ex eo irritum & inane fore pronunciarunt. Eo temperamento libertati gentis consultum, cuius cura maxime sollicitabat. Ocaniæ idem paulo post Castellæ princeps hæresq; solenni ritu pronunciatus est. Verum priusquam Rex Cæsaraugusta discederet Alfonsum Siluam Calatrauæ Clauigerum in Galliam legauit, qui nouo Regi de suscepto regno gaudium nunciaret, & aliis legatis iunctus de concordię legibus disceptaret, statueretq;. Magna ii contentione adhibita rem ex voto confecerunt. Philippus quoq; Belga priuatim patre & socero inconsultis cum Gallo æquis conditionibus pepigit. Multum his constituendis fœderibus Georgius Amboesa Rhotomagensis Archiepiscopus iuuit pro ea gratia & auctoritate, qua apud suum principem valebat maxime omnium arcanorum non particeps modo, sed pene moderator & arbiter. Accessit mense Septembri purpura Pontificis dono crescenti gratiæ & sed & propriis virtutibus datus honos. Rex quoq; Gallus iuncta cum vicinis principibus amicitia oppido cupiebat in Italiam transire Mediolanensem principatũ sed & Neapolitanum regnum armis occupaturus iure, vti existimabat sua, iniuria ab aliis occupata. Cæsaraugusta item Enecus Corduba Comitis Egabri frater & Philippus Pontius iureconsultus Romam amandati sunt, vt sui Regis verbis Pontifici denuntiarent Beneuentum ne ecclesię Romanę imperio detraheret, curiæ Romanæ vitia acriori censura castigaret, domesticam licentiam fręnaret quæ maxima erat cum magna verę pietatis labe. Idem soceri hortatu Lusitanus fecit. In patriam reuersus Rodericum Castriũ & Henricum Coutinum Romam legauit cum mandatis monendi Pontificem tantundemque obtestandi consilio prius cum soceri legatis communicato. Fecerũt illi diligenter quod erat mandatum. Pontificem quæ erant iussi hortati, eo prouecti sunt, die quadam vt remotis arbitris obtestationẽ in tabulas referret Garsias ipse Lassus notarii Apostolici munere fungens. Tulit ægerrime Pontifex audax facinus: secundum minas eos ausus impune non fore, supplicio vindicaturum, subiecit tamẽ Beneuentum Pontificio imperio detractam non esse, ne velle quidem, tametsi Patrum collegium cõsenserat vt Gandiæ Duci daretur iure fundi penes ecclesiam Romanã retento. De curię & palatiis castigãdis quod præscriberent, multum sibi Reges in eo sumere dixit, aliaq; subiecit stomacho plena, quæ furor dabat. Intra paucos tamẽ dies, iussu, vt interpretabantur Pontificis, filii Gotifredus & Lucretia cum coniugibus Rege Neapolitano natis è palatio Romaq; discesserunt. Horum vero atq; Cæsaris Borgiæ morum licentia, & fędæ libidines magnam inuidiæ partẽ Pontifici conciliarant, offensis ea dissimulatione ciuitate atq; adeo orbe Christiano vniuerso. Odiũ quidẽ in Garsiã Lassum conceptũ altius in Pontificis pectus descendit, q̃ vt sedari possit. Itaq; Roma discedere necesse habuit. Subsecuti sunt Lusitani legati initio anni M.cccc.xcix. palã offensi parũ ea diligẽtia fuisse profectũ, contra in peius cuncta ruere. Romana vitia omnẽ medicinam respuere. 1499. Alii Castellę legati restiterunt in ea vrbe dum Laurentius Suarius Figueroa Venetiis, vbi oratorem agebat vir exacta prudentia Romam veniret in locum Garsiæ Lassi fratris legati ordinarii munere imposito.

Ludouicus Mediolanensis dux eo principatu spoliatur. CAPVT IIII.

INuictum Regis Catholici animũ curæ non obruunt multæ quãuis & graues, p̃sidet in speculis, indeq; late ꝑspicit in omnes partes. Res Italicæ proximę periculo Rege Gallo vetera eadẽq; minime dubia, vt ipsi videbatur, iura armis repetenti quoniã certare legib. & causa longum erat. Satis ex se inflammato ad maturandã expeditionẽ subdebãt faces. Pontifex arcano Friderici Regis vlciscendi præcipiti cupiditate, à quo se lęsum putabat filię nuptiis denegatis. Pręterea augendi suos spes ostendebatur ac præsertim ducẽ Valẽtinum ambitioso virum ingenio prauoq; Veneti apertius Duci Mediolanensi irati erãt pro Pisanis prius sociũ, deinde hostẽ fœdere cum Florentinis facto. Pacta ergo cũ eo Rege amicitia & societate mille ducentos equites obtulerũt sex millia Heluetios Germanosve contra ducẽ Mediolanensem ea tamen lege vt pretium operę, impensę cõpensatio, Cremona & Geradada essent ei principatui detractę & ad Venetã ditionem subiunctæ post victoriã. Dux cognito periculo rerum suarum, parum opis in Christianis Principib. forę, quos infensos alios alia causa suspicabatur extremum malorum Turcis suasit, vt instructa classe Venetorum ditionem inuaderent; si bello ꝓprio implicarentur, aduersus Gallum vires aliunde nõ defuturas. Magna piis omnib. solicitudo iniecta: plus inuidię ex eo Duci

quam virium accessit. Antonellus Salernitanus in Vrbini Ducis ditione propinqui & necessarii decessit Roberto filio successore nō tā nominis & fortunarū q̃ odii in Aragonios perpetui, q; illi odiū male tandē fuit Cęsaraugustę Gonsaluo Garsię iureconsulto celeberrimo irrogata atrox iniuria mense Iulio. Facinoris auctor cognosci nō potuit certo. Multi suspicionibus subiecti prę cæteris Ebuli Vicecomes magnis argumentis vindicta nulla. Vasconum Reges q̃dam à Rege Catholico extorquere veteris ditionis oppida ipso tēpore moliebantur. Ludouicus vndecimus Gallię Rex quo tēpore ad Baionā in Tarbellis cum Henrico quarto Castellę Rege est collocutus tum alia p̄stitit, tū in controuersia q̃ ipsum inter & Vascones erat, consensu partiū arbiter factus, sententia pronunciata sanxit, vt dū sumptus cōpensarentur q̃ Carolo Vianæ principe tuendo à Ioanne Castellæ Rege ipsoq; Henrico facti erant, seq; eā pecuniam soluturū, Carolus obstrinxerat, Stella vrbs cū cōtributis oppidis Henrico cederet. Vrbs quidē nunquā est tradita, alia tantū oppida: & ea ipsa à Vasconibus, vti sese offer. bat occasio, erant recepta pleraq; & ad veterē ditionem imperiumq; subiuncta. Castellæ tunc præsidiis Arcus modo, Guardia & Vincentii fanum tenebantur. Hæc enimuero oppida restitui Vascones postulabāt, vitiosam Galli sententiā extitisse accusantes, pręterea affirmantes Regē Catholicū superiorib. annis pollicitū se ea oppida redditurū. Si minus æquitate postulati moueretur, certe regiā fidē ea restitutione liberaret. Ne res ab altercatione ad arma deduceretur & vim erat p̄iculū, turbidamq; cōciret è Gallia tēpestatē. Verū Italicæ expeditionis apparatu districtus gallus aliena curare posset? & vtiq; numerosus exercitus superatis Alpiū iugis Astā peruenit vrbē à Philippo Vicecomite Mediolanensi Duce datā olim Carolo Aurelianensi eius Regis patri, ea lege vt contra Venetos sociaret arma, opē ferret, bello eū sub vitæ finē fatigantes. Pręcipui gallicarum Duces Stuardus Obenignus & Ioannes Iacobus Triuultius Asta mēse Augusto motis castris omnia opinione faciliora inuenere. Alexandria, Ticinum, Placentia breui ad ditionē subiunctæ. accessere minora oppida magno numero. Veneti quoq; haud minori felicitate Cremonā, geradadā, Laudē & quidquid Mediolanēsis principatus eo tractu erat victricibus armis præsidiisq; occuparūt. Tantis vno tēpore cladib. Mediolanenses ciues conterriti correptis repēte armis magnisq; clamoribus Ludouico abdicato per vrbis plateas gallica signa sustulerunt. Ad tumultum popularem sedandum Dux neque virium neque animi satis habens, neque iubendi vetandive potens non tam princeps nunquam belli causa ad arcem necessario cum confugisset rebus desperatis Ascanium Cardinalē & sui scrinii Præfectum cum filiis thesaurisq; in germaniā præmisit: eodem ipse paulo post postridie kalen. Septembris de nocte ne appellatis quidē militibus est subsecutus. Exilii atq; itineris socii Atestinus Cardinalis & galeacius Sanseuerinus eius gener & copiarum dux pręcipuus. Sic imperium malis artibus quæsitum non fuit stabile; ambitionem, inhumanitatem cupiditatemq; superi vindicarunt. Ipse principatu deturbatus, amissis amicis, quorū plerosq; p̄posteris actionib. alienarat, vagus incertusq; agebatur, non magis virium inops quam consilii. Princeps alioqui eximie sagax, neq; illi res vlla, neq; quisquam hominum satis placebat. Tertio post mense in partē victoriæ genua concessit vltro ne tentata quidem defensione. Restiterat gallus Lugduni quorsum res euaderent expectans. Inde nobilissimæ victorię fructum percepturus & vt parti principatus rationes cōponeret, in Italiam maturauit. Mediolanum ineunti triumphi persimili pompa populus obuiā portis est fusus magna significatione lætitię fausta omnia, vitam longæuam, felicitatē perpetuam cōprecari tantundē facturus pro aduersario si vicisset, quę mobilitas plebis est. Dux Valentinus Regis iter prosecutus Flaminiæ vrbibus ad veterem ditionem Pontificiam reuocandis trecētos grauis armaturę equites regiis stipendiis dari impetrauit Iuone Alegrio duce, pręterea quatuor millia Heluetios impensa Pōtificis & auspiciis militaturos. Decreta etiam gallica auxilia Florentinis aduersus Pisanos libertatem tuentes. Mediolanensi bello confecto ex sententia, continuo gallus ad Neapolitanum regnum animum adiecit, sua sponte currentē Pontifex subditis stimulis certaq; victoriæ spe concitabat. Placuit tamen reficere copias priusquam in eam expeditionem se daret, eoq; in galliam redire. genuę Philippum Rauastainum, Mediolano Ioannem Iacobum Triuultium spectata virtute fideq; viros præfecit alterum germanici generis Italici alterum. Franciscum Ioannis galeacii Mediolanēsi principatu à patruo spoliati filium, ne quid turbarum ea occasione existeret, secum in galliam abduxit: vbi in sacerdotis morem detonsus annis sequentibus ex equi casu inter venandum in Heduis periit, nulla neq; vitæ neq; mortis laude. Italiæ motus Regē Catholicū solicitū habebant, ne velut ex continentibus tectis diffusa flāma inuolui & ipsum necesse esset. Itaq; Friderici Regis nomine honestissimas conditiones gallo offerre, ad pacem hortari. Recusabat ille

ille partem, vniuersas regni florentis opes spe vasta & cupiditate complexus. Ad eas ergo conditiones recursum, quę à Gallis dudum propositę, fuerant ab Hispano repudiatę. Fridericum propter parentis natales iniustum Regem esse Gallus & Hispanus certiori iure iunctis viribus Neapolitanum regnum expugnatum inter se per conditiones partirentur. In eius fęderis maturandi curam intentus agebat tunc Rex Catholicus Granatę quo Ioanna soror Neapolitana Regina ex Italia in Hispaniam redux appulit. Margarita simul princeps ex ea vrbe profecta in patriam abiit, deducente Alfonso Fonseca Cõpostellano præside ad galliæ fines, qua iter erat. Simul ex aulæ asseclis quidam cuius nomen non proditur, in Galliam amandatur iussus cum Michaele Ioanne Gralla apud Regem Gallum legato consiliis communicatis suo ipsorum nomine ad eam pacis conditionem recurrere, si forte eadem mens Gallo esset, quæ antea, an victoria ferocior esset factus. Fecit ille quod erat mandatum. Rhotomagensi Cardinali, ex cuius arbitrio cuncta belli & pacis consilia prodibant eæ molitiones haudquaquã displicebant: ne Clario quidem regulo proximum auctoritatis & gratiæ locum in ea aula occupanti. Accedebat vtilitas huic quidem facta Crotonis obtinendę Magnę Gręciæ maritimę vrbis: cuius se Marchionem dicebat. Iis adiutoribus fœdus breui coiturum dubitabat nemo. Fridericus Rex aduersus ex Gallia imminentem tempestatem, an harum etiam molitionum non ignarus, si armis peteretur, aduocaturum Turcarum classem in Italiam minari. Tentauit etiam Pontificem placare Theani principatu & Suessa, quæ vrbes in Gandię ducis ditione fuerant. Valentino vltro oblatis ingenti pecunia adiecta, prętererea Alfonso Aragonio fratris filio, cui nupserat Lucretia Borgia, Salerni & Sanseuerini principatum pollicitus, largus in periculo, & nimius quæ retractaret parta pace. Ea est timoris natura. Honestissimas Pontificis conditiones Valentini litteræ disturbarunt ex Gallia, vbi tunc erat, renunciantis eius concordię intempestiua mentione Gallorum animos vehementer esse turbatos: proinde eo commercio prorsus absisterent. Huius anni fine in Belgis Eleonora est nata Archiducis filia maior annis sequentibus Regina prius Lusitaniæ, deinde Galliæ priori coniugio quam posteriori felicior, in vtraque fortuna salua probitatis fama.

Montani ad Granatam Mauri rebellant. CAPVT V.

QVo tempore Rex & Regina Granatam abierunt, Archiepiscopus Toletanus Compluti hæsit schola in eo oppido cõstituenda intentus ad exemplar Parisiensis in gallia modicis tunc initiis deinde præclarum literarum domiciliũ. Collegii præcipui & maximi, cui à Diuo Illefonso est nomen, fundamenta primum sunt iacta pridie Idus Martii. Architectus Petrus Gumiel in ea arte apprime versatus & nobilis, formacei initio parietes. frontem è candido lapide pulcherrimam tempus adiunxit. Nouum Granatæ regnũ stabiliendi Regibus cura erat. Si Mauri, quorum magna multitudo supererat, Christiana sacra susciperent, fore consultum videbatur ne à cęteris ciuibus in religionis placitis discreparent. Quippe in religionis dissidio concordia animorum inter ciues constare non potest. Euocato in eam rẽ Toletano præsule & quid facto opus esset monito, Reges Hispalim discesserunt. Archiepiscopi Toletanus & Granatensis communicato consilio parique ardore in opus ingressi vitæ probitate similes & promouendę religionis studio incensi ex æquo ad Mauros sanandos diligentẽ nauare operã statuunt. Mauros quosdã Elches vulgo dictos, qui Christi sacra, quæ prius susceperant, eiurarãt, inquisitorũ permissu, quorũ ea cura erat, malo cogere visum est: ac præsertim teneros filios per vim auulsos sacris fontibus eluẽdos adhibere. Id vero turbarum initium extitit. Etsi gentis sacerdotes præterea, quos Alfaquinos dicunt, multa Præsulum benignitate, donisq; victi è promiscua Maurorũ multitudine plerosq;, vt se Christo adiungerẽt, auctoritate & exemplo effecere. Intelligebantur artes, offendebantq; Maurorũ vulgus. Ergo promoti animis & in rabiem acti Albaicini Mauri, q̃ magno numero erant, correptis armis, q̃ abscondita tenebant, plateas transuersis trabib. vicosq; muniere. Toletanũ quoq; intra ędes suas p̃ noctẽ obsederũt perimere destinantes. Ingẽs ea nocte trepidatio, & ciuitatis permixtio pauidę tumultuantisq;. Cũ luce Tendillię Comes, quippe belli dux arcisq; Alhambrę Præfectus, militib. in vrbẽ euocatis neutri vti nocerent inter se auctoritate & minis effecit. Missæ ad Reges litteræ periculũ renunciatũ. In quo accidit exigua quidẽ sed memoria digna res. Litteras Toletanus ad Reges AEthiopi perferendas dedit, viginti leucas pedibus conficere die vno solito nihilominus. In quo peccatũ fuisse grauissime euentus docuit. Ad primũ enim aut alterũ diuersoriũ tantũ vini miser haurit (& est ea gẽs in ebrietatẽ effusa) vt emota mẽte diẽ integrũ indormire crapulæ opus habuerit. Fama aliiq; sup̃ alios de re tãta rumores nũtiiq; vti necesse erat Hispalim

præcurrerant. Mirabantur reges nihil à Toletano literarũ venire. Reginã negligentię pudebat, plerosq; sermones in eius nomen erumpere, qui ea auctore in sublimem dignitatis locum conscenderat. Rex quoq; ad superiorẽ molestiam, quoniam eum honorẽ Alfonso Aragonio filio suo destinarat antea, & tunc nouo tędio concepto haud obscũris verborum aculeis Reginã perstringens, En, inquit, tuum Antistitẽ pręclarum scilicet & magnum. Appulit tandem AEthiops: Toletanusq; ex ea mora pudore suffusus Frãciscum Ruiciũ ex eodem ordine socium suum misit: qui factum excusaret, & totius rei ordinem Regibus explicaret, calumniamque detergeret, quę multi eius imprudentia accusabant Mauros fuisse concitatos in furorem. Prӕterea accusare quã mutare facilius est. Sed Granatæ tamen & Toleti anniuersariis sacris ad quintum decimum kal. Ian. eius diei memoria renouatur omnibus annis, quo tria Maurorum millia sacro fonte abluta fuerunt. Ad quęstiones habendas puniendasq;, quorũ noxa in eo tumultu grauior extitisset, missus cũ potestate iudex, voce pconis veniã edixit tamen omnibus, qui Christiana sacra syncera mente susciperẽt. Supplicio de quibusdã sumpto, aliis in vincula traditis, tũ hi, tum eorum exemplo cęteri Mauri, qui Albaicinum incolebant, se Christi religionem velle profiteri renunciarunt supplices in timore animo peruicaces atque insaniam repetituri, vbi facultas esset, tantundem fecerunt alii qui per Granatam reliquam sparsis domiciliis habitabant, quippe in villis suburbanis vitam terræ cultu tolerabant, omnes ad quinquaginta millia capitum. Templa simul superstitione Maurica fęda, ex ritu Christiano sacrata sunt. Simulatio, haud potest esse diuturna: neque metus officii magister satis idoneus. Montani ad Granatam Mauri locorum natura freti simulantes an vero persuasi reliquos per vim nostros fuisse factos, tumultus passim cõcitare cõspiratione inter se facta consilio cõmunicato. Initium rebellandi Huegiaris incolæ fecerunt munitione magis quam viribus confisi: quippe locis asperrimis est oppidũ. Accurrunt magna celeritate Tendilliæ Comes & Magnus Gonsaluus, forte eo tẽpore agens Granatæ, ne prima negligendo serperet malũ. Capto per vim oppido in plerosq; rebelles ferro est sæuitũ. Cæteros vicina mõtium iuga syluęq; texere. Eodem impetu alia circum Maurorũ oppida capta: neq; sisti tamen malũ potuit fatali defectione quasi pestis lue per late patentes mõtes diffusa grassanteq;. Atq; ita vt non modo sua tueri parati essent, sed de finitimis prędas agere, vastare agros, carpere quoq; oppida, cædes facere. Marxenam imprimis obsederũt quod oppidum in Promagistri Castellę ditione erat. Aduersus hos conatus Petrus Fagiardus, qui Almeriæ cum exigua manu militari tunc erat, Alhamillam vicinum Maxenæ oppidum de Mauris cum arce cepit: eoq; terrore Marxenæ obsidio soluta est, hostes dissipa-
1500. ti. Salutis anno Millesi. quingentesimo auspicante hæc gerebantur. Ipso tempore Regina Hispali relicta Rex Granatam rediit in vnam comprimendi eos motus curam intentus, metu ne ex Africa quæ vicina est, & vnde auxilia rebelles petere decreuerant, graui aliquo bello implicaretur Hispania vix è superioribus cladibus recreata: ipseq; intestini belli mole impeditus cogeretur ab Italiæ cogitatione cessare: quod eius rationes vehementer conturbaret. Itaq; Bęticæ ciuitatibus & nobilitate vniuersa ad arma signaq; euocatis, numerosum exercitum magis quam validum conflauit. Cum iis copiis ipsemet kalendis Martii Granata profectus Langiaronem versus contendit locis pręruptis situm oppidum. Obstinatis Mauri animis nihil voluntate facturi videbantur. Vi admota captum direptumq; est oppidum. Lerini Comes aliique proceres copiis in plures diductis manus ac per eos montes dissipati multas ea parte arces & oppida pari felicitate expugnarunt. Sæua ac deformis eo tractu vniuerso rerũ facies. Victa malis ferocia Mauri rebelles se dedere decreuerunt. Imprudenti impetu cępta; initiis valida, mora languescunt. Data omnibus venia modo pacatis ea lege vt intra dies quatuor Castellũ ferreum, Adram, Bugnoliumq; restituerent, q̃ oppida motuũ initio de nostris ceperant, & quamuis infirma ante iniuriæq; opportuna diligenter ipsi ad omnes casus vimq; arcendam munierant. Arma telaq; omne genus traderent. Pręterea quinquaginta millia auri duabus pensionibus. Obsidesq; fidei, ita facturos in Magni Ducis potestatẽ triginta quatuor è præcipuis Mauris. Motib. ad hũc modum cõpositis Rex Granatę substitit ea gente ad Christum adiungenda abluenda salutarib. aquis districtus. Ea diligentia paulo post montani Mauri, quique Almerię, Bastæ, & Guidixii habitabant aliisq; locis nostra sacra, populariter suscepere. Missi ad eos cõfirmandos, sanandos cęteros pii in omnes partes concionatores sunt adiuncti militari præsidio. Dignitatis specie ne violarentur impune agebatur, si qui male cogitarent. Et est gẽs Maurica mobili ingenio, fluxa fide. Quod prudenter ad salutem comparatum videbatur in contrarium vertit, sic humana consilia sępe deluduntur. improuidas hominum mentes. Vulgatum rursus fama ex eo apparatu vim & metum Mauris nouo

nouo conatu intentari. Incolę Belefichi & Nixarii, quæ oppida iugis montium asperrimis sita sunt, arma hyeme proxima corripuerūt patriæ superstitionis libertatem supremo conatu, tueri destinantes. Horum exemplum pleraq; eo tractu oppida montana sunt secutæ signumq; sublatum, quo confluerent cæteri Mauri. Qua spe quibus viribus? cęcus animi impetus miseram gentem in furorē agebat patriæ superstitionis amore qua nihil est potentius. A Rege qui vsq; dum Granatæ morabatur bello dux designatus regiæ aulicorū cohorti Pręfectus cōtinuo collectas copias Belefichum admouit: Impugnatum oppidum omnibus virib. & machinis. Obsessis tamen strenue tuentibus à mœnib. repulsi sunt nostri non sine multorum strage. Inter quos viri genere factisve clari cecidere. Ducebatur obsidio tamen. Mauri sola desperatione sustentabant, pro nostris causa erat, & parta sępe victoria. Obsessi tādem siti victi positis armis, iisq; & reliquo apparatu bellico victori traditis oppidum arcemq; dediderunt vnā incolumitatē pacti. Bona & libertatē arbitrio victoris permisere de regia clementia confisi: Eo terrore Nixarii incolæ iisdem conditionibus venere in potestatē, ea tantū exceptione, vt libertatē publice redimēdi viginti quinq; aureorū millib. facultas esset. Festinatæ deditionis id pręmiū fuit. Ad Regē præterea placandum Mauri supra decem millia Seronis Tiiolę aliorumq; eo tractu pagorum incolæ sacris fontibus sunt admoti. Magnus numerus, ad pacandā gentem reiq; summam emolumenti parū. Nam eodē tempore in Arundę & Villalongæ cōfragosis montib. Maurici tumultus publice sunt concitati. Cōmotus, vt par erat, noua rebellione Rex voce quidem præconis edictoq; denunciari mandauit omnib. Mauris qui in iis montibus, vbi motus erāt, habitarant, vt in Castellā discederent. parando discessu dies non amplius decē dati, cū eo tamen arcano concessit, si qui nostrā religionē susciperent, iis manendi in patria suaq; cuiq; retinendi venia esset. Deinde Vrenię Comiti & Alfonso Aquilario Magni ducis fratri maiori, præterea Ioanni Siluę Cifontano Comiti tunc Hispalēsi Prætori belli cura est demandata. Mauros indigenas eo terrore proposito facile animos ad sanitatē reuocātes Gandules gens Africana quæ auxilio rebellib. venerat, ab ea mēte deducere conabātur. quibus in temeritate & in contumacia spes, nihil pręcipuū in Hispania. Saniores tamē Arundam positis armis vltro magnoq; numero venerunt Christianæ religionis amorē simulantes. Maior pars in incæpto perstitit: & qui immunita loca tenebāt in montē Rubrū præcipua asperitate se suos suaq; contulerunt loci ardui natura confisi magis q̄ vera virtute. Iisdē vestigiis regiæ copiæ prosecutæ prope Monardam ad radices eius montis posuerunt castra. Mauri ad mōtis latus in armis se ostentare ascensu prohibere hostes parabant. Cōmoti eo spectaculo pauci è piorū numero cupiditate prædæ ducū iniussu sublato raptim vexillo transmissoq; torrēte, qui ea parte decurrebat præceps inter saxa niti per ardua cæperunt. Secuti sunt alii ne primis desertis in periculo ignominia aliqua cladesq; acciperetur. Vrgebant de superiori loco Mauri, nostrosq; ascensu magna virtute prohibebant. Si premebantur turpe nō ducebant loco cedere, seq; in altiora iuga recipere quę ex interuallo exæquata munitaq; quasi propugnacula habebant. Instantib. nostris ad planiciē latam peruentū tandē est summumq; fastigium montis vbi Maurorum vxores filiiq; erant atq; impedimenta, incitamentū vtrisq; vt supremo conatu alii tuerentur, alii conarētur prædam rapere. Nostros cupiditas arcebat, aduersarios desperatio, si victi essent, in rabiē agebat. Cessit tamē virtuti sine viribus furor. Mauri qua parte nostri impressionē fecerunt, terga verterunt. Institere in primo agmine Alfonsus Aquilarius & Vreniæ Comes cū duob. filiis. Ne victoria integra esset, praua cupiditas obstitit importunūq; inter ipsos certamē hoste neglecto spolia consectandi. Maior pars quasi victoria parta ad prædam versi sunt turbatis ordinib. militaris disciplinę nulla cura. Multis horis in ascēsu pugnaq; consumptis nox superueniens victos texit locorum peritos, nostris temeritas exitio fuit. Ductor Maurorum Feruis Benastepar collectis ex fuga suorum reliquiis vir strenuus & sagax, hostium perturbatione ratus rei bene gerendæ opportunitatē oblatam, circumfusos milites pro tempore hac sententia oratione acuit. Quo milites ruitis, quæ causa fugiendi, Bona, vxores & filios quo loco relinquitis? Nisi vestrę vos manus texerint & arma, quis nam malis medeatur, quis erit præsidio? An quo vos fugietis, eodem rabidi hostes non poterunt penetrare? Furor est in pedibus spem ponere, quorum dextræ ferro sunt armatę. Quę ignauos terrent, & timidis videntur ardua, virtuti peruia sunt. Hostium perturbationem considerate (forte sulphurei pulueris cado incenso late diffusa flamma dispalatos prędantesque monstrauit.) Ergo pensato agmine in hostes dissipatos irruite vestris spoliis graues impeditosque. Præcedam ipse, ferroque secuturis iter pandam. Vobis nisi exemplum milites dedero, verbis meis ne amplius fidem adiungatis. Ducis verbis inflāmati Mauri pugnā magnis animis repetunt. Non audacia sed temeritas videbatur victores nouo conatu lacessere. Ignauos tamē necessitas acuit, & desperatio, q̄ sæpe spei

cauſa extitit. Dux Maurus forte an conſilio in Alfonſum Aquilarium delatus, qui vſquē dum cum paucis pugnam ſuſtentabat, vt erat thorace propter æſtum diloricato, eius pectus graui vulnere ſauciauit. Ingeminarunt alii ictus eo vulnerum numero, vt deformatum corpus in hoſtis poteſtate relictum vix poſtea dignoſci à domeſticis potuerit. Perierunt cum eo plures ducentis, atque in eo numero Franciſcus Ramirus Madriti ciuis dux magnus virtute fama pari toto bello Granatenſi parta. Petrus Corduba Alfonſi Aquilarii filius periculo ægre ereptus ad Vrenium euaſit cum globo militum hoſtis ſucceſſu ferocientis impetum comprimere paratum. Ciſontanus paulo inferius in mōtis latere cum Hiſpalenſi vexillo reſiſtens multis ex fuga ad eius præſidium ſe recipientibus ſaluti fuit, ſuique agminis & fugientium armis hoſtium vim vſque ad auroram ſuſtentauit. Cum luce Mauri fracti metu an pugnando defatigati montis faſtigium conuerſis ſignis repetierunt. Sic Alfonſus periit genere & factis inter Hiſpanos nobiliſſimus heros. Hoſtes eripuere vitam: de eius laudibus nunquam bona poſteritas conticeſcet quandiu Hiſpanicę res ſtabunt. Arundæ Rex tunc erat commotus, vt par erat ea clade, Gentis perfidiam vlciſci correptis armis deſtinabat. Placuit tamen Anagari ducem Daydinum impugnare oppidum non ſatis validum, neque ſatis munitum. Vrenio & Ciſontano mandatum vti infauſtos montes nouo conatu ſuperandi, quà parte ante aſcenderant, ſpeciē præberent. Hoſtes nouo terrore propoſito deſperata victoria de compoſitione vltro appellare conſtituunt, veniam poſitis armis fore non deſperantes. Datum abs Rege vt in Africā diſcedere volentibus libera facultas eſſet nauibus etiam ad Aſtapę portum ad traiiciendum integra fide paratis, per capita tantum denos aureos ſinguli traiecturi penderent libertatis pretium: qui patria carere nollent Chriſto ii ſyncere nomina darent. Firmato iis conditionibus fędere multi in Africam abiere: multo plures reſtiterunt in Hiſpania inſimulatæ Chriſtianæ religionis ſpecie nihilo abeuntibus ſaniores ingenio peruicaci. Sic diuturni motus qui Hiſpaniam ſolicitam habebant, & mala quæ ex iis impendere grauiſſima videbantur, faciliorem opinione exitum habuere. Verum Alfonſi Aquilarii mors in proximum annum incidit. Ad ſuperiora rationemq; temporum reuertamur.

Res Mediolanenſes. CAPVT VI.

MOntani Mauri ad Granatam tumultuabantur, ſimul à Rege Catholico inſtructa claſſe Gonſaluus deſtinabatur Venetis auxilium aduerſus Turcas eorum ditionem inuadentes armis, imminentes reliquę Italiæ ſpei occupādę accitu, vt ferebat fama tum Mediolanenſis Ducis tū Regis Neapolitani ſua vt tuerētur à iuratis aduerſariis inclinatis rebus grande momentum, ſic illi putabant. De Sicilia quoque cura erat, cui illa procella quippe è vicino minabatur maxime. Simul à Valentino Pōtificis nomine, Gallicis armis bello ad Flaminiam illato de variis tyrannis eo tractu vrbes & oppida capiebantur, nullo relicto innoxio qui reſiſteret. Ita forum Cornelii occupauit, atq; Forliuium, cuius vrbis Comitem principem fęminam cepit. In Piſauri regulū ardentior ira: cui antea ſoror Lucretia nupta fuerat. Grauiſſimū eſt odiū, quod inter propinquos & neceſſarios excitatur. Prouiſo ille periculo vrbe, vt tempus dabat munita fuga euaſerat, quam vrbem obſidere Valentinus inſtitit. Magnorum motuū ſæuæ tempeſtatis hęc initia erant: Magnum Italię malum parabatur: Ac pręſertim Ludouicus Sfortia ad principatum recuperandū ab Imperatore & Germanis Principibus aliis auxilia patrociniumq; implorare non deſiſtebat. Ea diligentia Heluetiorum & Griſonum conflato idoneo exercitu Aſcanium Cardinalē fratrem Ianuario menſe pręmiſit in Inſubres: vbi faciliora omnia opinione ſunt inuenta, priorē inuidiā miſericordia mitigarat. Erga eiectū & exulē ſucceſſerat humanitas. Arces & vrbes certatim venienti ſe dedere, feſtinatione fidem ſtudiumque approbare cupientes. Ipſa etiam vrbs Comum & oppida lacui Lario adiacentia vltro portas aperuere. Ad eam famam Mediolanenſes ciues arreptis pro Ludouico armis Triuulcium in arcem ſe compingere compulerunt. Vnde die tertio cum equitatu Ticinum verſus diſceſſit. Ipſo die Aſcanius Cardinalis quaſi victoria de hoſtibus parta triumphi ſimili pompa vrbem iniuit. Subſecutus eſt Ludouicus frater, arce quamuis Gallico pręſidio detenta. Ticinum, Laus, Dertona, Placentia ad vetus imperium aliarum vrbium exemplo ſponte redierunt: aliæ pulſis Gallicis præſidiis ſe dedere duci ſatagebant. Clandeſtinis hæc agitata conſiliis alto ſilentio premebantur, dum votis opportuna ſe daret occaſio. Gallici exercitus robur Nouariam ex condicto confluxit, ſi auctis viribus poſſent ducis conatibus obſiſtere, prodire in aciem. Gallicę etiam copiæ, quę in Flaminia curabant eodem conuenere cōmeatu petito. Quæ cauſa extitit Duci Valentino id bellū

inter-

intermittendi Pisauro quamuis nondum expugnata, Romā repetendi, quo fratres porro redierant cum Pontifice redintegrata gratia videlicet. Romæ Valentinus apparatu, incessu, excubiis, vindicandis hominibus vim Principis complexus, nomen imperii Pontifici modo relinquere vsque eo obnoxio vt nihil magnæ rei nisi eo arbitro gereretur. Rerum conditio miserabilis fœdaque. Gandaui, vbi Ioanna Princeps agebat, Carolus Archiduci natu maior filius est natus felici sorte ipso Matthiæ Apostoli memoria sacro die: cui amplissima imperia, immensęq; copiæ victoriæ de hostibus multæ & præclaræ cęlo destinatæ erant. Octauo ab ortu die Margarita amita in eam vrbem appulsa infantem de sacro fonte suscepit vna cum Margarita altera posteriori Caroli Audacis coniuge vsque dum superstite. Ducem Lucemburgium vocari infantem placuit veteri more mutato: nam ante Ducem Burgundiæ maiores filii Carolesii Comites vocari moris erat. Impleuit ea res Hispaniam noua lætitia: ipsa Isabella Regina die natali nunciato, subdidit ex diuinis litteris: Cecidit sors super Mathiam. vaticinium vanum non extitit, neque coniectura falsa. Enimuero de incolumitate Michaelis Principis ob eius imbecillitatem exigua spes erat: ac paulo post Granatæ obiit. Eius plane obitu Philippus Archidux & vxor Castellæ & Aragoniæ Principes dici cæpere, haud dubio hæreditatis iure indicioq;. E Lusitania post Vasci Gamę reditum classe tredecim nauium Petrus Aluarus Capralis Indiam iussus repetere, profectus, Olisipone ad octauum Idus Martii ex itinere Brasiliam primus mortalium inuenit, tametsi eam laudem alii ad Americū Vespuciū Florentinum natione ablegāt, litem dirimere non est tanti. Inde magno flexu Calecutium delatus, atq; in ea vrbe benigne primum acceptus, deinde quę est gentis perfidia & leuitas, violatus iniuria, necessario ad vim & manus venit. Hæc in India. In Lusitania Iacobi Visei ducis filius ex impari matre ab Emanuele Regę patruo Magister equitum in Lusitania constitutus hoc tempore, annis consequentibus filia vnica relicta decessit: quæ Villeregalis Comiti vxor data est postmodum. Bellum in Insubribus ducebatur meliori sorte ducis Mediolanensis multa denuo carpentis oppida & ad reliqua aspirantis. Alexandria vltro in eius potestatem concessit. Nouariam eo admotis copiis ex deditione cepit, arcem in Gallica fide perstantem impugnabat. Haud diuturna felicitas fuit. Cum aduersariis, qui non procul ea vrbe tendebant, iusto prælio decernere parans vnaq; victoria molesto bello finē imponere, copias foras vrbem produxit sane sedecim millia qua Germanos qua Heluetios. Instructa acie datoq; pugnæ signo Heluetii contra morē gentis contraq; spem detrectarunt contra Gallos & qui ex sua natione ab illis stabant, ferro dimicare suorum iniussu magistratuum. Ea species est proditioni quęsita. Dux necessario sese in vrbem copiasq; retulit ab ea mente Heluetios si posset deducturus. Fefellit eum spes, & est omnis incauta securitas. Ingenti pecunia venditum prodiderunt Gallis infensis importunisq; hostibus. Delatus mox in Galliam atq; in arctam custodiam datus vitæ & vinculorū eundē finē habuit egregius alioqui Princeps, nisi à scelere principatum esset auspicatus: quod superi ea calamitate vindicarunt. Ascanius Cardinalis fratris miseria grauiq; casu nunciato continuo arcis Mediolanensis, quam impugnabat obsidione soluta, Placentiam versus discessit, quingenti equites sequebantur ad reparandā domus ruinam exigua manus, spei tamen aliquantū euadendi, metus amplior. A Carolo Vrsino Venetorum, qui eo tractu militabant, duce ex itinere victis fusisq; cęteris Cardinalis ipse captus, atq; in Galliā quoq; missus est gratū Gallo Regi munus ruinæ fraternæ socius. Eius iussu Biturigū in vrbe aliquandiu detētus ex aliquanto interuallo libertatē obtinuit. Is honor purpuræ sacræ habitus est & Rhotomagensis Cardinalis gratię: cuius ad arbitriū cunctæ in Gallia res vertebantur. Ducis filii Maximilianus Franciscusq; ne sęua domus suæ ruina vna opprimerentur, in Cæsaris curia relicti à patre, diu apud Germanos morati sunt inopes, exules, sine lare familiari vagi. Post victoriā Mediolanēsis principatus haud ęgre quidē Gallo cessit vniuersus. Ciuitates eæ, quæ Duci aduenięti sine mora deditionē fecerant, ingenti singulæ in stipendiū pecunia sunt mulctatæ. Sic Italia suis copiis & virib. in sua viscera vertebat arma, suo quin etiā sanguine vincebatur. Venerat in Italiā Rhotomagēsis Cardinalis bello antea à Gallo dux cum aliis destinatus. Parta victoria Mediolani agebat, rerū Italicarū bello paceq; arbiter habebatur. Eo promerendo datū expetenti à Pontifice est, vt totius Gallię vna excepta Britannia, legatus esset annuo & semestri spatio tunc: quod deinde tempus est additionibus sępe amplificatum, ac proprium redditum dum vita mansit. De Vasconum regibus multa Rex Catholicus suspicari accipiendis delationibus pronus in eos principes maxime. Amicitia cum Gallo multis officiis culta, magnęque cum ea gente necessitudines vereri cogebant, ne monstri aliquid Hispanię parerent. Ita annis superioribus pręter sacramentum ab arcium Præfectis in

verba Regis Catholici vniuersa ditione factum, Sanguessamq; & Vianam quasi fidei pignora penes sequestrum esse constitutum fuerat designato quinque annorum spatio. Eo decurso tempore Vascones ea oppida repetebant: neque restituebat Hispanus aliam ex alia moræ causam obtendens. Vt controuersias componeret Rex Vasconum Hispalim adiit mense Aprili, vbi reges Catholici morabantur. Ea diligentia Magdalenaque filia vnica fidei pignore in Castellam amandata, vt in aula Reginę cresceret, litibus tunc quidem finis est impositus, eaque oppida restituta, de quibus erat disceptatio. Contra Lerini Comiti in Castella exuli à Vascone venia data, ademptique principatus pars multo maior reddita est. Equitum adeo magisterium restitutum non sine inuidia Alfonsi Peraltæ sancti Stephani Comitis, cui graue erat honorem antea delatum nullo suo merito in gratiam inquieti & factiosi hominis detrahi. Vnde noui motus & molestiæ metuebantur extitereque.

Gonsaluus Magnus dux in Italiam redit. CAP. VII.

SEcularem annum more maiorum Pontifex clausit, venia peccatorum inuitati innumeri mortales ex omnibus prouinciis Romam confluxerunt finitimi & longinqui pietatis studiis certantes plenam maiestate & numine vrbem inuisere, religionis arcem, veritatis magistram. Morum licentia vigebat inter viros sacratos vt si qua in parte orbis maxime. Eam turpitudinem vindicare Deus visus est euentu mirabili Pontifice castigato cęteris territis exemplo. Apostolorum Petri & Pauli sacro die hora quarta post meridiem violentus turbo extitit imbris & grandinis, qualem non meminerant. Ventorum vehementi procella tubus vaporarius euersus supra cænationem cui à Pontificibus est nomen, vbi forte Pontifex tunc agebat familiari sermone tempus fallens. Supra eam cænationem Valentini domicilium erat. Procidentis tubi pondus tabulatum primum traxit, atque è tribus Florentinis ciuibus, qui expectabant dum à Valentino debita pecunię summa redderetur, secundo tabulato confracto duos ad pedes Pontificis exanimatos & occisos proiecit, tertium quoque spirantem, sed graui vulnere saucium. Multi cum lateres tum tabulę ne Pontificis caput comminuerent superstantis vmbellæ tegmine factum est. Eadem inuoluto capite ne puluere suffocaretur, valuit. Accurrunt aulici exanimatum Pontificem inter rudera repertum capite & manu grauiter sauciatis, expiranti similem nec satis compotem mentis in strato componunt. Capuæ Cardinalis, & quidam alius, qui soli cum Pontifice erant sub fenestrarum absidibus & recessibus vitam seruarunt. Multi apud populum coniectandi superstitioni ad insaniam deditum, Romæ pręsertim rumores sunt sparsi. Variæ significationes & prodigia captata lingua procaci. Septuagesimum annum impleuerat Pontifex. tractata vulnera recrudescere videbantur. Vulgi sermonibus multi successores in Pontificatu senatus principes designabantur. Valentinus ipse auxilia Gallica conquirere, alia prędidia ab aliis, ad eum constituendum Pontificem, quem priuatis quisque rationibus opportunum maxime iudicabat, nulla reip. cura. Verum eas omnes molitiones restituta breui Pontificis valetudo frænauit. Ipso tempore Gonsaluus instructa idonea classe nauium supra triginta adiunctisque aliquot triremibus, biremibus, Malacæ è portu soluit. Vehebantur ea classe pedites quatuor millia, equites grauis armaturę trecenti. Viri inter cæteros nobilitate factisque pręstantes. In eo numero Dieghus Lupus Mendoza Hispanię Cardinali natus, Alfonsus Silua Calatrauæ Clauiger. Lenta nauigatio fuit. Secundo prouecti flatu ad Balearem maiorem atque Sardiniam appulsi impeditique multis malaciis, tandem Messanæ in Sicilia portum tenuerunt ad quintum decimum kalendas Augusti. Eo Hispani milites per Italiam dispersi atque ex bellis superiorib. relicti magno viri animo pugnandi scientia præstantes confluxere, naues quoque alię conuenere seque adiunxere ad Hispanicam classem. A Turcis mari terraque vrbs in Peloponneso pręclara Methone obsidione premebatur. Veneti, quorum in ditione erat, Gonsaluum, vti se cum eorum classe coniungeret, conuitio solicitabant. Cupiebat is obsequi iustissimis postulatis. Magnis tamen impeditus difficultatibus non ante quintum kalendas Octobris vrbe iam à Turcis capta soluit Messana, serum rebus perditis auxilium. Inter alias moræ caussas illa præcipua. Gerbis regulus noua militũ subsidia postulabat mitti, insulanos fręnare cupiens noua ope, Margariti ducis & militum, qui sub eo erant, licentia, rapinis & iniuriis exacerbatos, ac in ipsum Africa vniuersa commota quasi rebus nostris faueret, Maurus nomine tenus esset. Mauro satisfacere integrum non erat alio properantibus. Spe depulsus Margaritum & suos arte in potestatem redactos deinde dimisit liberos arce tamen & vniuersa insula prohibitos. Hispanica

classis Corcyram maris Ionii Venetæ ditionis insulam tenuit postridie Kalendas Octobris. Eius aduentus salutaris fuit insulanis. Turcæ inuadendi eos mutata voluntate Naupliam Peloponnesi vrbem & nauale cum primis olim nobile admota eo classe impugnare decreuerunt. In gallia per idem tempus magna legatorum contentione pax tandem inter Reges gallum & Catholicum facta est. Conditiones aliæ honestæ fuerunt. De Neapolitano regno sancitum, vt facta diuisione Apuli & Brutii Hispano cederent. Reliqua obtineret gallus. Vectigalia modo ex pecoribus in Apulia colligi solita ex æquo partirentur: ac vero regni prouentus vniuersos ita vt neutris amplius cederet quam alteris. omnino exæquari redditus vtriusque partis bona fide volebant. Fœdus lubricum neque futurum stabile. Species facto prætenta præter vetusta vtriusque Regis iura Turcis pro religione bellum illaturos. Fridericum, cui cum ea gente fœdus erat & iuncta amicitia, quamque auxilio euocare decreuerat, ne pro religione susceptos conatus impediret, ditione spoliare visum est. Idonea species scilicet magis quam vera causa consona iuri & æquitati. Clandestinis primum hæc agitata consiliis alto silentio tegebantur. Pontifici dein significata gratissima ei extiterunt, quin vtrique Regi Pontificia auctoritate partis decretæ imperium suo diplomate quasi beneficiariis Romanæ Ecclesiæ confirmauit. Gallo Neapolitani & Hierosolymitani Regi Hispano Apuliæ Ducis titulos. Friderici Regis odium incitabat: spesque ex communi præda suos nouis augendi principatibus, haud obscure à gallo & Hispano facta. Cælestis vindicta quos premere cœpit, in præceps agit. Veteres domini non magis viribus quam consilio destituti vagi, incerti, virtuti an fidei popularium minus crederent dubitabant sæpe in fuga ac paulo post in armis spem habentes. Hispana classis è Corcyra profecta Zazynthum appulit Nonis Octobris. Eo porro Veneta classis se cum Hispana coniunxit, duæque onerariæ ex gallia venere cum militibus octingentis auxilium a Gallo Rege promissum pretiumque Ascanii Cardinalis in eius potestatem antea contraditi. Turcæ soluta Naupliæ obsidione siue propter anni tempus in hyemem vergentis, seu nostris classibus vt pares essent, veriti, qui in sinu Corinthiaco classem hiberno tempore continere consueuerant ad Venetorum ditionem ipsamque Italiam ex propinquo vexandas, circumducto Peloponneso ad Euripum & Chalcidis littora constiterunt. Ad Zazynthum de belli ratione à nostris disputatum est, non vna sed varia ducum sententia. Magno consaluo Methonem tentare placebat expugnatu facilem priusquam operibus muniretur assuesceretque Turcico imperio. Plerique Cephaloniam peti maluere centum & quinquaginta millium ambitu, tutissimo ad occasum portu cum optimis totius orbis comparando Corcyram inter & Zazynthum positam insulam Sinus Corinthiaci faucibus obiectam. Eo consilio probato Gallisque Zazyntho abeuntibus specie quasi non solueretur stipendium, cæteri Georgii fanum petiuerunt præcipuum Cephaloniæ oppidum. Neque mora: ipso die positis iuxta castris, tormentisque mœnium parte strata nostri irrumpere per strages & rudera intra oppidum conantur. Trecenti Turcæ præsidiarii milites eximie fortes magno animo eum impetum sustinuerunt. E nostris vulnerati aliquot, cæteri à mœnibus sunt repulsi. Tempus erat minime idoneum, imbribus continuis & frigoribus impediti milites dies tamen aliquot sustentarunt pro ingenio gentis aduersus mala peruicaces. Ipso tandem peruigilio diei Christi ortu celeberrimi supremo conatu adhibito admotisque scalis periculi omnis immemores intra horæ spatium in oppidum penetrarunt. Periere in conflictu Turcæ centum septuaginta. Alii quinquaginta qui se in turrim receperant desperata defensione Magni Gonsalui arbitrio salutem & libertatem permiserunt de clementia confisi. Primus in oppidum Martinus Gometius centurio vulnere quamuis accepto irrupit, Turcis etiam ex aditu quem obsepserant deiectis. Ea insula superiori tempore in Leonardi Tocci græci reguli ditione fuerat. Huius fratri Veneti detractam tradiderunt Turcis. De illis nunc captam Magnus consaluus Venetis restituit, magnum ea moderatione ab animi magnitudine decus omnium prædicatione & fama consecutus. Et alioqui commodissima Venetis classibus ea statio erat præsertim post Methonem amissam, Hispanico imperio ob longitudinem parum commoda possessio. Sic classis Hispanica ex ea insula dubio cœlo profecta sæuaque tempestate disiecta, incolumis tamen Syracusas tenuit extremam Siciliæ ad ortum vrbem gemino portu & vetusta imprimis nobilitate præclaram. In Siciliam Veneti Magno Gonsaluo miserunt, qui sitæ ciuitatis ius darent, donaque offerrent vasa argento grauia vestemque pretiosam nauatæ operæ & impensi beneficii monimentum. Ille Veneti modo cuius honore

contentus cætera ad suum Regem in Hispaniam remisit cum elegantibus litteris; & erat natura acutus & salsus. Hæc omnia ipso tempore gerebantur, quo Valentinus Dux post cæsum immaniter Viselium sororium suum Romæ repetito bello Flaminię vrbes carpere non desistebat. Pisaurum & Ariminum ne tentata quidem defensione portas aperuerunt. Impotentis hominis iracundia timebatur. Fauentia tamen diu resistit ope Ioannis Bentiuolii freta Bononiam ditione obtinentis. Hostem prævalidum externo bello distinere pars consilii quietisque erat. Præterea ipso anno pontificia sententia diuortium confirmatum est: quo Ladislaus Hungarus Rex Beatricem Aragoniam thoro expulerat vxorem quondam Matthiæ decessoris Regis inclyti, Ferdinandi senioris Neapolitani Regis filiam, eoque Catholici Regis propinquam. Secundum Pontificis sententiam Ladislao iuncta connubio est Anna Gastonis Fuxensis Candalæ reguli filia, neptis Eleonoræ Vasconum Reginæ: quæ Ferdinandi Catholici soror extitit. Sic Hispano nouæ nuptæ maiori auunculo ad aliorum principum affinitates Hungarica porro iis nuptiis accessit.

Lusitani Regis coniugium. CAPVT VIII.

QVatuor Regi Catholico filiæ fuerant. Isabella natu maior decesserat ex partu, Ioanna & Catharina Austriaco & Anglico Principibus nupserant. Supererat Maria natu minima magnis & ipsa expetita connubiis. Fridericus filio suo Duci Calabriæ coniugem dari cupiebat, regni, quod nutare tempestate videbatur, ab ea affinitate stabilimentum. Lusitano par votum erat, post vxoris decessum thoro cœlibe, maiores nempe à propinquo ad obtinendum vires. Itaque ea præferebatur conditio, lege propinquitatis soluere id coniugium primoque affinitatis gradu vt iustum esset, ardua plane res erat, neque probabilis exempli. Ipse etiam Pontifex alioqui minime superstitiosus ea venia concedenda sese oppido præbebat difficilem Galli Regis intercessione præcise negans nisi futura ex eo incommoda præstarentur; minæque intentatæ, se vnquam quod petebatur facturum. Multi dies in ea altercatione consumpti. Vt Calabriæ Duci Ioanna Regina, quæ Ferdinando secundo Neapolitano Regi fuerat iuncta vxor daretur, Rex Catholicus curabat, in ea prouincia relicta quadringentis aureorum millibus patris testamento dotalibus. Non displicebat ea conditio Friderico Regi, graue ducenti eam pecuniæ summam sorori viduæ numerare. Cupiebat tamen inter connubiales leges pacisci vt Rex Catholicus res Neapolitanas in clientelam susciperet in sponsæ gratiam ex sorore natæ. Quod ille detrectabat facere molitionum conscius & particeps id regnū per conditiones diuidendi cum Gallo. Ac vero eo fœdere maturato Friderico quamuis ad id quod ante offerebatur, propenso, simpliciter, coniugiū coire non est passus. Prouisa quæ imminebat tempestate. Fridericus Rex Gallum omni ratione pacare contendebat. Recusabat ille pacem veniamque dare, nisi Caietana arce fidei pignore, filioque Calabriæ Duce in Galliam amandato, iunctaque eidem connubio Germana Narbonensis reguli & Mariæ suæ sororis filia; si conditio non placeret, certe Engolismensis sororem duceret. Præterea decies centum aureorum millia exigebat in præsenti, deinde annua viginti quinque millia lege perpetua. Grande gallicæ amicitiæ pretium videlicet ac graue Fridericus recusauit. Atque aliis conditionibus reiectis decies centum millia aureos se daturum tamen recipiebat. Sic neque fœdus coiuit, neque vllum eorum coniugiorum coaluit. Pontifex quoque Lusitano sublata mora, affinitatis cum noua sponsa gratiam fecit. Ita Granatæ mense Augusto id coniugium confecit Aluarus Portugalensis pro Lusitano vicarius. Nullis ludis neque illo principali apparatu ea lætitia celebrata tunc est. Gemina filiorum Ioannis & Isabellæ funera recurrebant animis. Pridie Idus Septembris in ea quidem vrbe concessum, vt qua patera Reges biberent. Diuæ Luciæ memoria festo die omnibus annis, ea cæderet Moiæ Marchionibus fidei cultæ difficillimis temporibus monimentum insigne posteritati, quoniam eo die meminerant ab Andrea Cabrera regiam ipsis supellectilem thesaurosque traditos in arcibus Segobiensibus asseruatos, grande momentum bello ex sententia conficiendo, obtinendo regno vniuerso, de qua possessione cum Lusitanis certabant. Nouam nuptam vsque ad Lusitaniæ fines prosecuti sunt, princeps Dieghus Furtadus Mendoza Hispalensis præsul idem Alexandriæ Patriarcha Tedilliæ Comitis frater, cui tūc purpuræ honos accessit, nomenque Cardinalis Hispaniæ patrui item Petri Cardinalis exemplo. præterea Villenæ Marchio, aliique viri principes haud exiguo numero. Accurrit ad Lusitaniæ fines Brigantinus

haud

haud obscure quamuis offensus honoribus quos Emanuel Rex in Georgium Ioannis Regis filium cumulabat supra merita supraque ætatem. Duci quin etiam Conimbricensi renunciato vti pater sub mortem mandarat, vxorem Beatricem dedit Aluaro Portugalensi & Philippa Melo natam. Brigantinum plerique nobiles Lusitani comitabantur. Ab iis noua nupta excepta est ad tertium decimum Kalendas Nouembris. Rex Salaciæ eius aduentum morabatur, eoque in oppido decimo deinde die nuptiæ celebratæ sunt, ludis omne genus, couiuiis, ac reliquo omni principali apparatu. Prole numerosa fœcundum id coniugium fuit felixq; multis ex eo filiis susceptis, vti suis locis indicabitur. Haud magno interuallo Margarita Austriaca Philiberto Allobrogi iuncta est coniugio haud feliciori quam antea, hoc quoque viro breui extincto Ægypti Sulthanus Regi Catholico iratus erat ex quo tempore Mauros Granatenses bello oppressit. Ex eo periculũ ne in Christianos eius imperio subditos Sarracenis confusos conceptam iram effunderet: neque nostris libera facultas esset, vt antea, adeundi Hierosolymã Christi Dei vita & obitu sanctissimam ciuitatem plenam præsenti numine. Lenire animum barbari visum est legato ad eum qui facti causas & ordinem coram explicaret. In eam rem Petrus Martyr Angleria domo Mediolanensis à regiis sacris perspecta prudentia vir deligitur. præclare is officio functus, expositisque mandatis, quæcumque voluit, agendi dexteritate ab eo Principe impetrauit. tum iisdem vestigiis se se retulit in Hispaniam anno in ea legatione integro consumpto. Obsequii merces fuit Granatensis decanatus sacerdotium donũque honestum magis quam opimum. In ea vrbe consequentibus annis defunctum, vti ipse testamento sanxerat, in sella amici & familiares composuerunt veste pretiosa indutum, quam Sulthanus dono dederat, sed in sacræ modum conformata. Id virtutis monimenrum esto eruditionis, Decades quas de bello Granatensi, de legatione sua, de noui orbis inuẽtione confecit maiori aliquanto diligentia & fide quam styli felicitate.

Bello Neapolitano designati duces. CAPVT IX.

SVspensis mortales animis toto orbe Christiano expectabant, quid bellici apparatus tanti parituri tandem essent. Aduersus Fridericum Regem, Galliæ atque Hispanæ vires atque in eius perniciem consensu conferri plerique mirabantur, alii non credebant.
Granata tamen Kalẽdis Martii anno Millesimo quingentesimo primo, missi qui magno 1501
Gonsaluo sui Regis verbis renunciarent vti ad nouum bellum inchoandum Turcico dimisso continuo se se Messanam referret cum classe. ibi certiora mandata expectaret: & vt maior esset auctoritas paulo post regius vicarius in Apulia & Calabria nõdum domitis est dictus. Aduersus Turcarum conatus tum à Rege Lusitano tum à Gallo impetratum Ferdinandi suasu, vt suis classibus Orientis oras tuerentur ab iniuria, ferocienti barbaro frænos iniicerent, ab Italia arcerent. Obtemperauit Lusitanus tum æquitate postulati inuitatus, tum vt socero gratificaretur. Instructæ classi Ioannes Menesius regiæ Magister Tarrocæque Comes delectus, ex itinere Masalquiuirum portum in Africæ littore Orano vicinum expugnare tentauit, commercio opportunam & Hispaniæ littorum securitati possessionem. Inde irrito conatu repulsus Corcyramque delatus nullo nauigationis longinquæ pretio se se tandem in Lusitaniam retulit. Gallo etsi suam & ipse classem misit Turcici conatus curæ admodum non erant præ studio belli Neapolitani maturandi. Satis per se ad id incitato acres addebant stimulos plerique Neapolitani proceres qua domo extorres, qua infecti partibus. Ludouicus Armeniacus Namursii dux Armeniaci Guisæque Comes bello dux à Gallo præficitur, Ludouico Lucemburgio Lignio Comite repudiato, qui eum honorem ambiebat obtinẽdi Altamuræ principatus spe, quoniam Pyrrhi Baucii neptim ex Gisota filia vxorem habebat: cui Ferdinandus senior bello procerum detractum eum principatum Friderico filio dederat quasi Isabellæ minoris Pyrrhi filiæ, quam illi iunxit, dotalem. Metus suberat ne ea contentio in prouincia aliquid turbarum daret. Namursius belli quamuis cura suscepta diu substitit in Gallia. Festinantibus omnis cunctatio grauis erat. Obenignus Magister equitum dono Galli Regis Neapoli antea dictus ex Insubribus vbi erat, cum copiis omnibus mouit, & cum eo Gaiaci Comes vir nobilis patria exul. Dum noui belli apparatus solicitam habent Italiam in Laurentii Suarii locum missus ex Hispania est Franciscus Rogius, qui pro Rege Catholico oratoris partes Romæ impleret, vir eximie sagax & callidus, ad versandos hominum animos arte præditus & ingenio. Apud Imperatorem ab annis superioribus eodem munere legati fungebatur Ioannes Emanuel ardenti vir ingenio & inquieto, alioqui magnis animi & corporis dotibus, facetus natura acutus & perspicax. In Gallia Ioannes Michael Gralla,

Ioannes Clauerius Neapoli. Acceptis Gonſaluus ſui Regis mandatis continuo Meſſanam accurrit: vnde Panormum cum Ioanne Nuſa Siciliæ Prorege de noui belli ratione deliberatum, pecuniam in ſumptus & militem in ſupplementū eo adiutore conquiſitum ſubſidia omne genus. Intempeſtiua de poteſtate inter duos contentio excitata agendi opportunitatem ferme corrupit. Et eſt ſuperioris non modo ſed etiam conſortis impatiens dira dominandi ambitio. Valuit tamen obſequendi regiis mandatis ſtudium. Magnuſq; Gonſaluus delectu vt tempus dedit, inſtituto redactaque pecunia aliquanta, Meſſanam breui recurrit, vbi bellici præcipue apparatus & copiæ erant. Obtinebat is in Apuliȩ parte Garganum Friderici Regis dono operæ præmium datum cū inaugurationis die multos principatus inter belli duces diſtribuit numerum magnitudine potius quam morum conſtantia amicos meritus magis quam nactus. Ergo Gonſaluus Focio centurione Neapolim legato neceſſitatem parendi excuſauit, eôque principatu vltro abdicato iuriſiurandi gratiam fieri ſibi poſtulauit, & fidei qua ea de cauſa Friderico erat obſtrictus. Dedit Rex quam petebat veniam relicto etiam quem abdicabat principatu cum multo verborum honore, cupere ſe multo ampliori munere eius promerita compenſaſſe, porro excuſationem accipere: tantum ne ex iis arcibus bellum regiis finibus inferret, aut de finitimis prædas ageret, quod erat æquiſſimum poſtulatum. Ex hac tamen Gonſalui denūciatione intellexit plane rebus ſuis exitiū inſtare. Legati præterea ex Hiſpania monere nullam in Rege Catholico opem rebus fore: Hiſpaniam in armis eſſe, bellicis apparatibus, equis, militibus omnia perſtrepere: quo ii conatus eæque molitiones pertinerent, dubitare neminem. Tum demum quaſi ex alto ſopore excitatus in omnes partes circumſpicere, neque illi conſilium vllum, aut quemquam hominum placere. Sic miſeri ſolent. Quid certe faceret? quod captaret conſilium infidis prouincialibus, modicis viribus, nulla in externis ſpe filium Ferdinandum Tarentum ablegauit vrbem in extrema Apulia atque Italia ad mare ſitam firmam imprimis & validam. Quin & in Apolloniam exaduerſum Italiæ miſiſſe fama prædicabat, qui Turcarum auxilia aduerſus eam tempeſtatem excirent, nulla in timore honeſti cura. Delectu item habito quantas maximas copias contrahit, octingentos grauis armaturæ equites, pedites quatuor millia. Sed quantulum id erat præſidii ad ſuſtentandum Galliæ atque Hiſpaniæ vires. Imminens cœlo clades nulla diligentia moueri potuit. Capuam munire decreuit quaſi belli arcem futuram. tuendæ cura Fabricio Columnæ & Hugoni Cardonio cum ducentis cataphractis mille & ſexentis peditibus commendatur. Gonſaluus vt erat ſagaci ingenio atque eximie cautus intelligebat plane fœderis nuper icti inter duos Reges conditiones haud fore ſtabiles. Gallorum ingenium nullis finibus reſiſtere, ne pati quidem conſortium regnandi ambitionis malum ſæuum & impotens: diuidenda præda magnas futuras difficultates, noua iurgia prouidebat animo. Proinde nihil feſtinatione ſalutarius arbitratus, ad id omnes induſtriæ neruos intendit, vt Gallorum conatus occuparet, efficeretque celeritate ne ſibi impedimento eſſe poſſent, quo minus partem certe attributam obtineret, de reliquo facturus vt ſe res darent. Ac primum claſſis multo maximam partem Apuliæ littora miſit Diegho Mendoza ductore Turcas, ſi id tentarent, Italiæ aditu prohibitum. Claſſis Luſitana vt erat conſtitutum lenta nauigatione prohibita in eam vſui non fuit, vti eſt antea indicatum. Cum claſſis parte miſit Enecum Lupum Aialam Neapolim, qui Ioannam Reginam Neapolitanam in Siciliam abductam belli periculis eximeret. Dedit Fridericus diſcedendi facultatem non inuitus tametſi antea recuſarat, eo retento pignore auunculum Regem ſibi obſtringere ſcilicet ſatagens. Hiſpanorum copiæ ſecundum hæc tranſmiſſo freto in Italiæ littore conſtiterunt. Eæ erant trecenti cataphracti, totidem leuis armaturæ equites, pedites tria millia octingenti. Ad eum numerum ſexcenti Hiſpani milites acceſſere, quos Franciſcus Rogius legatus Roma ſubſidio miſit, ex iis qui in Flaminia Valentino militarant magno armorum vſu. Ex Sicilia præterea quadringenti grauis armaturæ equites indigenæ adiuncti ſunt ex vniuerſa inſula lectiſſima pubes. His copiis Brutii & Magna Græcia breui in poteſtatem conceſſerunt. Præter Giracium & Agathæ fanum firmiſſimas arces, reliqua Gonſaluo ditionem fecerunt. Meſſanenſi freto ſuperato Hiſpanicæ copiæ in Italiam traiecerunt poſtridie Kalendas Iulias, Gallicæ Roma obita ad fines Neapolitanos alia parte tertio poſt die peruenerunt. Omnia iis etiam opinione ſpeque faciliora. Quacumque iter erat oppida & vrbes cupidiſſime aperiebant portas paratæ commeatu, pecunia, & rebus aliis iuuare. Pari animorum conſternatione Aprutium, parte Gallici exercitus eo dimiſſa, in ditionem venit nullo repugnante Gallici imperii iugum ſubire. Capua præſidii fiducia reſiſtens, quamuis admotis

castris

castris obsessa Gallorum impetum diu frænare potuit: nisi Palenæ Comes eius vrbis ciuis Gallis mutata repente fide patefecisset aditum. Ingressi in vrbem victores implacabili odio ciues consectari, diripere opes publicas priuatasque, nihil vsquam secretum aut clausum pati: plenæ cædibus plateæ foraque. Fabricium Columnam, Hugonem, aliosq; duces, qui erant in præsidio, viuos ceperunt. Rei gestæ nuncio ad quartum Kalendas Augusti Nicastri accepto Gonsaluus excitus Consentiæ arcem expugnat magna velocitate; eique vrbi Ludouicum Mudarram præficit, Aieli Comitem fidum expertus prouinciæ vniuersæ pro se vicarium magno rerum vsu virum industriaque. Ipse in Apulos proficisci destinabat cupiens ea quoque prouincia potiri priusquam à Gallis Neapolis esset capta. Eo ventum & imperata cæteræ vrbes & arces eo tractu continuo fecerunt deditionis celeritate certantes Regis Catholici ac Hispani ducis gratiam aucupari per eum modum satagentes. Tarentum restitit ducis Calabriæ præsentia & præsidii virtute, suaque munitione confisa. Admotis copiis obsidere & vim admouere visum est. Interea Galli vrbi Neapoli imminere tum suis viribus tum Valentini ope: qui Fauentia in Flaminia atq; in Hetruria Plombino captis Regi Gallo operā in eo bello nauaturus citus aduenerat, tum propensa in eam gentem voluntate vt se Cæsarem Borgiam è Gallia diceret, gentilicii clypei præcipuam partem lilia, Gallorum Regum insignia distinguerent, concepti in Hispanos odii clarum ab vtraque re argumentum. Sic mores erant: vnde flatus aliquis fauoris ostendebatur, eo vela dandi destinata voluntas. Neapolis defensione desperata in tanta gentis consternatione tam lubrica fide, Fridericus non iam præsidium rebus, sed belli causa cum Gallis ducibus pepigit Iulio mēse extremo, vt vrbe cum arcibus dedita & sexaginta aureorum millibus in belli sumptus numeratis, ipsi in Ænariam discedendi cum thesauris reliquis, regiæ cultu & familia vniuersa facultas esset, intra sex mēses inde quocumque gentium vellet ituro. Facto fœdere discessit pullo amictu mœsta circum familia in eam insulam cum vxore & filiis. Regina Hungariæ, Isabellaque Ioanni Galeacio vero duci Mediolanensi nupta secutæ sunt. Neque erat quisquam adeo saxeus quem non commoueret ille aspectus. Opulenti regni dominum, relicta fortunæ suæ sede, per medios populares exire de vrbe in exilium. Eodem confluxerunt tum Prosper Columna tum Fabricius pecunia iam liber quem stantem secuti erant, eidem deiecto adhærere decreuere, rerum commutationem breui futuram suspicantes. Deseruere alii proceres. Rebus prosperis certaturi ad obsequium prostrati fortunam detrectabant. Neapoli subdita ac vero reliquis prouinciis in fœdere designatis momento domitis, Galli ad reliqua & non concessa aspirare. Militares animos frænare quis possit? imperandi ambitionem quæuis intra modestiæ fines coerceat? In Castella Mariam Paciecam Beneuenti Comitem inter & Alfonsum Pimentelium eius filium magnæ controuersiæ extiterant de tutela & coniugio neptis Mariæ Comitio, cui Villafrancæ iure paterno principatus obuenerat. Id coniugium Infantatus & Albæ Duces ambiebant filiis suis opima illecti dote, tum Alfonsus ipse virginis auunculus Beneuenti Comes sibi. Vicit in contentione tandem Albanus. Si Beatrix virginis eius matertera Garsiæ Ducis maiori filio nuberet, datum vt ea virgo Petro Toleto iungeretur Garsiæ minori fratri sic est factum. Petrum nostra ætas vidit eximium bello paceq; virum, sanguinem cum magnis Principibus miscuisse, posteris ex eo coniugio tum Villafrancæ Marchionibus tum Florentiæ Ducibus.

Neapolitani regni descriptio. CAPVT X.

CApta Neapoli continuo nouæ cōtrouersiæ inter victores extiterunt, aliæ ex aliis nexæ: vti erat necesse inter Gallos & Hispanos moribus, ingenio, & institutis discrepantes vel maxime nationes, & tunc ob recentem victoriam maiori quam antea insolentia. De summa initio nulla extitit controuersia. De quibusdam modo parti regni prouinciis disceptatio suscepta non expressis in superiori fœdere, quæ quib. attribui deberent. Ex erant Basilicata veterib. Lucania, Capitinata atque Principatus tū Citerior tum Vlterior. Galli pro innata ingeniis confidentia ne appellatis quidem confœderatis Capacii filium miserunt, qui in ditione, Lucaniæ parte populares in Galli Regis verba sacramēto adigeret. De Amalfitano principatu, qui in eadem prouincia est, cum eo principe trāsegere inscio Gonsaluo. ab ipso quin etiam Rege Gallo Ioāni Iacobo Triuultio ante donata ea ditio fuerat anticipata quasi de suo munificētia, vnde noua iurgia extarent. Ad hæc nōnulli proceres, quos Reges Neapolitani iunctos tenebant, libertati redditi, atq; in eo numero Ioannes Baptista Martianus quadraginta ferme annorum vinculis non domita, sed irritata ferocia, Rosanum in Magna Græcia occupare tētauit paternæ olim ditionis opimum

principatum. Simili exemplo Ludouicus Arsius è præcipuis Gallorum ducibus, Ludouici Lucemburgii nomine & auctoritate Altamuram in Apulia armis præsidiisque occupauit. Quod quid erat aliud quam cuncta sibi arrogare, vna summis miscere, socios contemnere, vnde nouorum bellorum occasio & materia existeret? Nondū tamē tantis quamuis iniuriis violato fœdere ab Hispano expediebantur arma. Concordiæ viam prius tentare placuit. Appellati de ea re primum Obenignus, deinde Mamursius qui cōfecto tandem bello captaque Neapoli in prouinciā appulerat belli & pacis de cætero arbiter. Nè in prouinciis iuris minime controuersi alterutri quidquam in alteros mouerent, neq; sibi auctoritatem arrogarent consensu decretum. De quibus lis erat, donec consulti Reges quid placeret, certe delecti consensu arbitri pronunciarent, quæcumque oppida Gallica vexilla explicarent, iis Hispanica porro adiungerent, tantundem è contrario facerēt Hispani, commodum temperamentum, si verbis & pollicitis responderent facta; & quod de vectigalib. annuis & forma regiminis in eam sententiam pari moderatione sanxerūt, diu tenuisset. Verum maior lux erit rebus, faciliusq; intelligetur vtra partium certiori iure niteretur, si hoc loco Neapolitani regni forma partesque eius summa explicata ob oculos fuerint posita. Extremam Italiam, quæ à saltu Terracinensi Pontinisq; paludib. per Volscorum fines Sabinorum & Marsorum montes per Furconenses & Ferentanos in Picenum ad ostia Truenti pertinet, supero atq; infero mari circumfluis diu Neapolitani Reges imperio tenuerunt. Perpetuis iugis sicuti reliqua Italia Apenini montes vniuersa prouincia dirimitur: qui mons ab Alpib. diductus progreditur arduus plerumq; mollior aliquando, vsq; ad Magnæ Græciæ finem: desinitq; in Armorum promontorium. Ambitus totius regni mari terraq; milliaria numerat mille quingenta sexaginta octo. Adeuntib. eā prouinciam ad eius montis dextram Campania primum occurrit à Leboriis olim populis habitatus tractus, vnde nomen hodie quoq;. Præcipuæ ea parte vrbes Caieta, Nola, Capua, ipsaq; Neapolis regni caput. Vetus quidem Cāpania olim præterea continebat quidquid terrarum à Terracinensi saltu ad Tiberim pertinet Pontificiæ nunc ditionis regionem gemina appellatione: nam quæ pars ad mare vergit Maritima seu Maremma dicitur, interiora Prænestinum post agrum vsq; ad Aquinates fines Campaniæ vsq; dum nomen retinent. Ad sinistram Aprutium est multos ex antiquis populis complexu coercens, nempe Sabinos vbi Asculum erat Piceni etiam pars. Marrucinos, vbi Theate nunc cernitur. In Vestinis Aquila numeratur, in Pelignis Sulmo vetustior. In Marsis Talliacotium & lacus Fucinus, Samnitum etiam pars: ad eandem prouinciam pertinet vsq; ad Campaniæ fines, ad quam pars altera Samnitum spectat inter Austrum & occasum fusa, ac fere quib. nunc locis Beneuentum cernitur. Recentiori memoria Aprutium in citerius vlteriusque Aterno amne seu Piscaria interfluēte dirimitur. Atq; hæ duæ prouinciæ Campania & Aprutium in fœdere, Gallis sunt contributæ. Vltra Aprutium in eodem latere Apulia iacet trifariam vulgo diuisa in Capitinatam, vbi mons Garganus assurgit, & Barensem tractum Trano & Monopoli quæ ex veteris Egnatiæ ruinis creuit, vrbibus insignem: atq; Hidruntis territorium Brundusio Tarentum pertinens vrbē in extrema Italia mari imminentem loco & operib. munitam ad Magnæ Græciæ fines austrum inter & ortum sitā. Supra Neapolim exaduersum Apuliæ principatus consequitur olim Picētini Salerno prouinciæ capite. Basilicata deinde quæ magna ex parte Lucania veterib. fuit, montes tenet, quib. ab Apulis dirimuntur. Brutii ad mare inferum vergentes Cosentia vrbe primaria & ad Messanense fretum Rhegium vrbs sua antiquitate quam ciuium frequentia aut elegātia operum hac certe tempestate nobilior. Interiora Magna Græcia tenet Rosano & Catanciano aliisq; oppidis insignis. Brutios & Magnā Græciam vno Calabriæ nomine vulgus loquētium comprehendit. Et Calabria quidem Apuliaq; absq; controuersia Hispaniæ ditioni relinquebantur. De principatu dubitari poterat ad vtros iure pertineret. Nam qui Calabriæ finib. eum tractum comprehendebant, passim refellebantur. Tantundem de Basilicata statui potest: tametsi non deerant, qui quod in montib. sita sit, negarent seiungi ab aliis prouinciis debere, sed qua parte ortum spectat ad Apuliæ qua occasum ad Brutiorum seu Calabriæ fines pertinere: Itaq; à Regib. vt duas eas prouincias rursus ex æquo diuiderent facile admittebatur. Maior de Capitinata supererat lis quippe prouentu præ cæteris celebri. A Frentone ea pars, quod nunc flumen Fertorium est, Aprutii finis, ad Aufidum extenditur. In ea Manfredonia olim Sipontus dicta, Garganus & Troia visuntur. Atq; id Capitinatæ nomen tractui adhæsit, ex quo tempore Græcis ea Italiæ pars subdita erat, ad hanc ætatem retentum. A Præfecto, qui Catapan vocabatur, regio Catapaniata primū dicta est. Inde vero Capitinatę nomen paucis commutatis litteris, tum Capitanei vox fluxit prætorem vrbanum vulgo in Italia, sed & ordinum in bello ductorem significans. Et quidem

dem Apuliæ finibus eam regionem comprehendi, satis indicat mons Garganus in Apulia a Ptolemæo quidem collocatus. Frentoque fluuius a plerisq; Aprutii & Apuliæ communis terminus designatus. Recentiores quoque Capitinatam Apulis annumerant. certe ea parte vectigal è pecoribus Apuliæ exigi solet magni prouentus ac quo nullum est opimum magis iis Regibus vectigal. Furor erat tantis præsidiis fultam munitamque sententiam velle contumacia euertere. Verum de re tota cuiq; liberum esto iudiciū. Quod ad rem præsentem attinet, ex eo plane arrepta occasione Hispani Gallique inter se distinxere arma, marte arbitro dirimere litem destinantes, quando Reges quamuis de ea re sæpe appellati statuere quid certi eatenus noluerant, viribus credo pro se quisque confisi aduersus æmuli potentiam. Propius vero parte contempta vniuersum regnum vterq; spe & cupiditate erat complexus. Et sordent concessa, cum noua speramus. vitium id mortalitatis. Verum ad hæc loco competenti oratio recurret. Nunc Fridericus Rex ex Ænaria insula, in quam per conditiones traiecerat, Regi Catholico infensus maxime à quo se euersum videbat, nullo propinquitatis respectu, in Galliam concedere constituit triginta annua Francorum millia ab eo Rege in alimenta pactus, vnde vitam calamitosam tolerarct in exilio. Ergo cum vxore & liberis eo contendit. Beatrix soror Hungariæ Regina restitit in ea insula: vnde breui in Siciliam discessit. Isabella fratris filia Ioannis Galeacii antea coniux & ipsa Barim se contulit Apuliæ vrbem. Miserum Aragoniæ familiæ naufragium & ruina regiæ in varias partes & quasi fragmenta dissilientis. Galli se fidei Fridericus credebat: simul cum Philippo Austriaco magna contentione agebatur, vt quam primum in Hispaniam ipse & vxor venirent sacramentum, vt fit, à populis accepturi tantorum regnorum hæredes post facta parentum fore. Noua prole hoc anno auctum, cui Isabella nomen, prouidus socer in Hispaniam abstrahere cupiebat prouinciæ moribus, lingua institutisque imbuendum, vitia correcturum, quæ ætatis imprudentia, & aulicorum præpostero obsequio & adulatione generosam alioqui indolem deprauasse cognouerat. Illis Belgica licentia assuetis & principis facilitate ad sua commoda abutentibus graue erat in Hispaniam venire, socer cautus & callidus verentibus ne principis liberati suisque cupiditatibus agendi dexteritate & auctoritate paterna frænos iniiceret. Ioannes quidem Fonseca Cordubensis Episcopus Regi à sacris notæ prudentiæ vir in Belgas propterea legatus profectionem vrgere non desistebat importunus exactor. Rex item Gallus quod erat futurum prouidens, vt per Galliam iter faceret omnino suadere instititit. Quod factum est tandem. Sed & ex Hispania classe ad Brigantinum portum parata Catharina regia puella in Angliam ad pactas antea nuptias discessit. Granata, vbi tum parentes agebant, profecta multis iter prosequentibus ad octauum Kalendas Septembris è portu soluit. Alfonsus Fonseca Compostellanus præsul, Egabri Comes cum vxore & pleraque nobilitate sponsam in Angliam ægre quamuis deduxere. Tranquillo profectos mari repente exorta vis ventorum tempestasque distulit. Pars nauium ad Angliæ littora appulerunt; plurimæ in Lauretanum se portum intulere. Inde sedata procella postridie Kalendas Septembris explicatis denuo velis in Angliam secunda nauigatione peruenerunt. Nuptiæ virginis & Arturi sponsi continuo principali apparatu celebratæ sunt, lætitia haud diuturna. Quantæ te miseriæ manent innocens puella vnius ob væcordiam impotentis viri sui minime compotis? Ipso mense agente Regina Isabella Beatrix Castria Lemosii Comitis filia & hæres futura nupsit Dionysio Iacobi Brigantini filio à Ioanne Lusitano Rege perempti. Puellæ Patri Sarria, Castrum, atque Oterum iuris controuersi oppida abs Regib. dono data quasi in partem dotis, atq; in coniugii gratiam. Tridenti vrbe in faucibus Alpium sita, qua montes inter se coeunt, Cæsarem inter præsentem & Gallum Regē misso ea causa legato pax facta ea potissimum lege est, vt Carolo Philippi Belgæ filio Claudia nuberet Galli maior filia: quod sæpe coniugium retractatum nunquam coaluit.

Philippi Belgæ aduentus in Hispaniam.

CAPVT XI.

Classes è Lusitania & Gallia auctore Rege Catholico Venetis contra Turcas auxiliares missæ nullo operæpretio sese retro retulerunt, vti paulo ante est indicatum de Lusitania quid gesserit. Gallica Chium delata Genuensis tum ditionis insulam spatiis angustam, prouentu masticis celebrem, impedito tantum vectigali, quod Turcis pendere consueuerant, cætera peste, tempestatibus, hostium incursu

consumpta, milites vix mille superstites in Apuliam vicinam appulsi Gonsalui iussu benigne accepti atque habiti sunt. Erga afflictos misericordia valuit, & societatis nondum plane disturbatæ memoria. Veneti quoque in hiberna receperunt quinque & viginti triremes haud satis instructi bello defendendo aduersus Turcarum arma. Rem periculo proximam cœlites sunt tutati nulla Turcica classe hoc anno è naualibus in piorum perniciem educta. Alioqui aduersus eam potentiam parum præsidii in piorum viribus bello inter se districtis nostrorumque comparatione fuisset. In Castella à Regibus edicto sancitum Mauros tota prouincia ac in Bętica præsertim cum piis confuso nullo non commercii genere Mudegiares vulgo dictos nisi Christo darent nomina Christiana religione suscepta, finibus certe intra diem certum discederent. Belli præterea ciuilis metus ostentati magno prouincialium motu, nisi mature esset occursum nascenti malo. Ludouicus Cerda Medinæ Celinæ dux sub mortem concubinam duxit, Ioánem filium ex ea susceptum stupro iure legitimo hæredem principatus destinans. Ægre id tulit Enecus Cerda ducis fratris post fata eam hæreditatem spe & cupiditate complexus. Eneci filio Ludouico nupserat filia ducis Infantatus. Obstinatus est animus quem ingentes spes deuouerunt. Generi iuraret armis tueretur socer opibus & clientelis validus, collectis raptim copiis Cogolludium obsedit, id oppidum & vero reliquam defuncti Ducis ditionem armis præsidiisque occupaturus, quoniam legibus non fidebat. Verum à Rege monitus ne regnum importune turbaret, neque vim potius quam iuris certamen quæreret, necessaria re atq; si pergeret, maioris mali metu militares copias dimisit. Sic Ioannes absque controuersia paterno principatu potitus est, propriumque posteris reliquit. Iis sedatis motibus ac vniuersa prouincia graui solicitudine erepta, nunciatum est Philippum Belgam & vxorem itinere per Galliam arrepto festinare: prope diemque ad fines Hispaniæ affore. Magni honores toto itinere venientibus sunt habiti, festi vbique dies omni iucunditate agitati. Ac Lutetiæ præsertim ludi omne genus & spectacula ad eorum Principum aduentum Galli iussu sunt instituta. In ea vrbe sancita antea ad Tridentum pax inter eos Principes, ab vtroque noua sacramenti religione & execrationibus confirmata est. Ac Belga omnibus actionibus & cæremoniis se Flandriæ nomine Galli beneficiarium gentis instituto exhibere non recusauit. Vxor cautior patriæ dignitatis memor nulla re priores Gallo partes concedere visa est. Ex ea vrbe digressi per Aurelianéses, Pictones & Aquitaniam, Fonterrabiam tandem in extrema Hispania peruenerunt ad quartum Kalendas Februarii
1502 salutis anno Millesimo quingentesimo secundo. In eo oppido præsto fuere à Regibus destinati Magister equitum Castellæ Anagari dux cum filio Treuigni Comite, præterea Castellæ Promagister Guterrius Cardenas. Quo maior lætitia esset soluti cultus antea præscripti legibus prouinciáles, vt bombycina veste vterentur ac vero versicolore, sunt vltro nouo edicto inuitati. Veteris gentis modestiæ id argumentum esto, & quantum ab antiquo mores in Hispania mutarint. Huius anni principio Lucretia Borgia Alfonso Atestino nupsit Herculis ducis Ferrariensis filio maiori. Dos dicta centū millia auri, & aliquot oppida in agro Bononiensi, præterea tributi annui, quod ii Duces quasi beneficiarii pendere consueuerant ecclesiæ Romanæ in dotis partem, gratia facta est. Vnde nouæ controuersiæ extarent. E Fonterrabia Principes Burgis Vallisoleto, Medinaque Campestri obitis superatisque Segobiensibus montibus, qua vtraque Castella dirimitur, Madritum tandem peruenere. Reges Granata obuiam genero & filiæ profecti per Vectones Guadalupeum fanum peruenerunt. Eo loco duci Valentino Adriam vrbem principis nomine aliaque oppida Neapolitanæ ditionis dederunt. Nihil immodicum videbatur tunc homine vasto & immodico promerendo. Actum porro vt à Catholico Galloque Regibus idonea vectigalia designarentur, vnde Fridericus Rex & filius vitam & aulæ cultum sustentarent in exilio. Secundum hæc Toletum ventum ad decimum Kalendas Maias. Eodem Principes appulerunt ineunte eo mense serius aliquanto quam vellent propter valetudinem Philippi Principis ad Oliam vicum aliquot dies decumbentis. insolitum cœlum, noui ciborum succi, potus indulgentia conciliauerat morbum. Magno in eam vrbem excepti sunt plausu apparatuque incredibili: mox rebus ex sententia constitutis sacramentum in eorum verba Rege coram & Regina sine mora atque difficultate dixere ad vndecimum Kalendas Iunii, primi Dieghus Mendoza Cardinalis, Toletanus Archiepiscopus, multi alii antistites. Inde Bernardinus Velascus Magister equitum. Alburquerquii Infantatus, Albæ, Begiarisque duces, Villenæ Marchio, magno numero proceres luxu & familiæ splendore certantes. Cautum vt hæreditate suscepta genti ex suis legibus iura darent, mutandi ex antiquo nulla facultas esset. Aduentu tantorum principum Hispaniæ læta, vrbes & oppida ludis & festa hilaritate personabant: cū in Anglia verissimis lachrymis Ar-

mis Arturi principis obitus lugebatur in flore ætatis extincti, vix delibatis primis coniugii recentis gaudiis vxore virgine quamuis quinto ante mense confectis nuptiis. Sic fama vulgauit, & idonei auctores testantur; ob Principis ætatem probabilis, nati quatuordecim tantũ annos, ea imbecillitate corporis vt libidinis magis auidus esse videretur quam potens. Continuo tamen abs Regibus Catholicis missus est in Angliam, qui luctu eũ Regem ob amissum filium leuaret. Simul de Catharina principe vidua superstiti filio iungenda ageretur. Verum Rex ille neq; dotem restituere, neque expedire quod expetebatur coniugium infelix scilicet & infaustum. Nec bonis æternis fruitur, nec malis perpetuo ingemiscit natura mortalium, tristibus læta miscentur. Molestiam quidem ex iis rebus conceptam mitigauit, tum Philippi Principis præsentia, tum partus Mariæ Reginæ Lusitaniæ filium in spem paterni regni enixę Olisipone pridie Nonas Iulii, cui Ioanni nomen fuit accedentibus annis studio religionis amplificandæ, cultuque bonarum artium atque imperii moderatione eximium Principem sua ætate, atque præstantem in paucis Regem futurum.

Dux Calabriæ in Hispaniam missus. CAPVT XII.

ASsidebat Tarento Gonsaluus cum copiis, vti dictum est, in magna spe Ferdinãdi Ducis Calabriæ, qui intra eam vrbem erat, ad pacis conditiones perducendi. Ita quo die ad eam vrbem Hispanorum castra sunt posita de fœdere continuo agi cœpit. Dum conueniunt de conditionibus, interprete Octauiano Sanctio inducias duorum mensium sanciri placuit; nouari interea nihil donec Fridericus Rex per legatos consultus, quid suę esset voluntatis significaret. Ad designatum tempus nullum ab eo Rege responsum venit. Rebus desperatis mens quoque & consilium miseros destituit. Inducias tamen iisdem conditionibus ad finem superioris anni ampliari datum est. Exiuit annus, neq; à Friderico certi quidquam in rem afferebatur. In duos denuo menses induciæ sunt prorogatæ, vrbe penes sequestrum Bindum Ptolemæum Regis Catholici subditum multis in rebus spectatæ fidei virum, ea lege vti eo decurso tempore eam in potestatem Gonsalui traderet. Duci tamen Calabriæ discedendi quo vellet, libera esset, regiæ cultum & familiam secum efferendi potestas. Sic Tarenti res erant. Giracii arx duodecim à littore millibus deditionem Hispano fecit. Simul Salernitanus ad Gonsaluum venit præcipua belli vniuersi fax. vt sibi ex Bisiniano paterni principatus restituerentur offensas priores nouis officiis compensaturis postulabat in timore largus promissis. Petebat præterea Lauriæ ditionem adiici & quinque aureorum millia annua, quæ maioribus suis priores Reges honorarii nomine pendere consueuerant, ingens videlicet nouæ amicitiæ, pretium animi non satis pacati domitique malis haud dubium argumentum. Itaque re infecta discessit. Meliori fide proceres plerique Fridericum Regem in Ænariam secuti quasi diminutione capitis sacramenti religione soluti sese ad Gonsaluum contulere, grande momentum ad bellum ex sententia conficiendum. Ille benigne acceptos in præcipuo etiam honore apud se habuit, eos maxime quos rebus gerendis belloque defendendo idoneos maxime arbitratus est: ac imprimis Columnios Prosperum ac Fabricium omni comitate est complexus ne ad Venetos se conferrent, à quibus magnis præmiis annuoque stipendio inuitari habebat exploratum. Magnarum rerum fundamenta ponebantur. Nam Dieghus Mendoza atque Enecus Aiala Manfredoniam seu Sipontum vrbem assidendo in potestatem redegerunt. Præfectus quoque arcis Friderici Regis nomine, ad deditionem perductus est, tametsi Alegrius Iuo cum copiis obsessis opitulatum accurrerat. Ad extremum vrbs Tarentum vti constituerant, dedita Gonsaluo est, deditæ arces. Dux Calabriæ concessa eundi quo vellet facultate, Barim vrbem migrauit in fide quidem paterna eatenus perstantem, haud firmam tamen aut mœnibus aut arce, neque diu, si vis admoueretur, sustentaturam. In ea vrbe tamen fera licet mandata à patre expectare voluit, à cuius voluntate discedere, atque priuatim pacisci cum Hispano nefas iudicabat. Gonsaluus cupiebat apprime facili & minime mala iuuenem indole cum Rege suo conciliare, ne in Galliam patris exemplo profecto in posterum aliquid turbarum existeret ea causa, haud ignarus sæpe ex parua scintilla magnum excitari incendium, nihil in bello negligendum. Agebatur de fœdere triginta aureorũ millia annua qua in regno Neapolitano, qua in Hispania oblata sunt ditione data vnde ea summa proueniret, ciecto haud contẽnenda conditio. Neque illi displicebat, si modo patri probaret, & verbis responderent facta. Isabella patruelis ne cum amita Hungariæ Regina in Siciliam, quo inuitabatur iret, in eam Apuliæ vrbem delata monendo suasit, vti litteras sua manu conscriptas ad Gonsaluum daret:

quibus rogabat, vt nullo libertatis pactæ respectu, quando pater quod ipsi erat commodum negligere, alioque tendere videretur, eum ad Regem Catholicum amandare non dubitaret. Hanc sui animi destinatam sententiam esse patris quamuis reuerentia id nollet in vulgus prodire. Quæ si vera fama fuit siue conficta, certe non videtur diu in eo proposito perstitisse, ætatis inconstantia, mentis imbecillitas varia & sibi contraria subiiciebat menti. Et quis est cuius animus in rebus asperis non vacillet? Friderici patris voluntas eum ad se euocantis retardabat, Gonsaluum adeo conuitio monentis vti memor fidei datæ, memor nobilitatis eum liberum, vti erat pollicitus, dimitteret. Verum is custodiis circumdederat ne iniussu quoquam discederet, ea diligentia, vt liber quamuis per Apuliæ oppida discursus esset, vix sine arbitris daretur ad venationem egredi. Eum tamē promerendi cura Regis Catholici nomine denuo coniugium offerebatur, cum Ioāna Neapolitana vidua ex Regis Catholici sorore nata, aut cum filia eius Catharina Arturi Vualliæ principis item vidua, conditiones honestissimæ, voto speque maiores: quando rebus perditis dabatur, quod integris vix speraret. An ludus erat. iuuenem vanis promissis lactabant. Ioannes Gueuara Potentiæ Comes pro ea gratia & auctoritate, qua valebat maxime, incauti Principis animum in quam volebat partem versabat. Summâ. Duci persuasum tandem effectumque prorsus vti Tarentum rediret. Inde in Hispaniam mitti consultum fore visum est. Ad id delecta triremis: ac Ioannes Concillius qui præesset missus cum mandatis daret operam ne qua arte is Princeps euaderet, quā celerrime nauigationem conficeret. Coram facilius de re tota & conuentionis conditionibus conuenturos disputabant. Accommodatis blandimētis rati iuuenis animum victum in fide atque officio erga Catholicos Reges propinquos & necessarios fore constantē. Id velamen obtendebatur, ea species pollicitis haud satis syncera fide seruatis. In bello promissorum constantiam quis requirat? an in re militari tantum & non etiam inter Principes in pace, præsertim cum de imperio proferendo aut conseruando quacumque ratione agitur? Quæ magna peruersitas est: sed tanti libido dominandi.

Belli Neapolitani initia. CAPVT XIII.

NOndum de regno Neapolitano Galli & Hispani inter se mouebant arma. Duces tantum vtriusque gentis cum suis Regibus de ratione componendi controuersias consultabant. Vtrique inter metum & spem variabant. Fidentiores Galli læta bello gens. Sed est nemo tam promptus ad arma, qui non quietem pari pretio potius amet. A Rege Gallo Corconius ea de re legatus in Hispaniam paulo ante quam Philippo Belgæ sacramentum diceretur, Toletum appulit. Legationis summa erat. Prouincias Gallo in Neapolitano regno attributas annuis vectigalibus inferiores esse iis quas Hispanus occupauit. Prouentu, vti æquum erat, & initæ amicitiæ leges postulabant, exæquando Capitinata Gallis relinqueretur. Ad hæc Rex Catholicus: si factæ diuisionis Gallum pœniteret permutationem se prouinciarum minime recusare, copiis quas prædicabat maiores esse, se volente frueretur. Si ea conditio non placeret, certe diuisis principatu & Lucania æqua fieret compensatio. Capitinatam Apuliæ opimum tractum intercipere neque ius neque fas esse. Nisi hæc placerent, pacis studio tamen controuersiam omnem Pontificis & Cardinalium arbitrio se libenter permissurum. Harum conditionum nulla placebat Gallo: multo minus prouinciarum commutationem fieri, ne vrbe Neapoli decederet regioque titulo eius vrbis atque Hierosolymæ per cōditiones fœderis dato, in quo dignitas erat prouentu potior. Ventum ad minas, facturos Hispanos vi quod voluntate recusarent. Itaque die quodam Hispanis legatis coram Gallo affirmantibus à Rege suo nullam sanciti fœderis conditionem violatam integra fide minuta quæque religiose seruasse: Gallus respondit tantundem præstitisse se: si quis contra affirmaret nō recusare cum Rege Catholico singulari certamine ac ne cum Rege quidem Romanorum tueri dignitatem. Ad hæc Gralla suum Regem iustissimum principem esse ait vt si quis in toto vrbe terrarum, si res exigeret, non recusaturum martis arbitrio litem permittere armisque tueri innocentiam à cuiuscumque calumnia. Verum subdit Gallus, Rex Hispanus me maior esse non debet. Ne ipse quidem meo Rege priores tibi arrogare Gralla addidit. Neque dubium est Regis Catholici animum ad pacem quam ad arma procliuem magis fuisse, Gonsaluum per litteras monuisse ac vero pro imperio mandasse, vti in vnam curam pacis incumberet, ne ue arma sumeret nisi necessario. Gratius id fore, quam si bello vniuersum regnum subditum daret. Belli prima fundamenta præter alia minora Alegrius posuit, quo tempore Manfredoniam seu Sipontum Hispanorum obsidione liberare aggressus est, vti est superius

rius

tius indicatum. Et quo minor excusatio esset, notius quo tenderent, Gonsaluo ad Tarenti mœnia assidente districtoque ea obsidione, Galli Troiam Capitinatæ vrbem aliaque circum oppida armis occuparunt. Missi, qui iure fæciali ablata repeterent, obtestarenturque ne importuno conatu pacta conuenta disturbarent, cuius è vestigio pœniteret. Nihil tamen ea diligentia est impetratum. Tantum ne vlterius armatis progredi esset necesse duo duces vti colloquerētur est decretum. Sic Gonsaluus rebus Tarenti constitutis Atellam venit Amalsim Namursius Lucaniæ oppida. Medio interuallo Antonii nomine sacellum est: quod colloquio idoneum vtrique iudicarunt. In eo sacello de controuersiis Leguleii ab vtraq; parte delecti multis verbis ac clamore prope concionali disceptarunt, non argumentis & ratione, sed conuitio & linguę petulantia; fructu prætereà nullo. Conquerebantur Galli Hispanis attributas prouincias septuaginta millia aureos quotānis reddere amplius quam Gallicæ. Compensationem vectigalium fieri æquum videri. Restitere Hispani ac restitui Capitinatam, qua erant iniuria pulsi imprimis postulare, id iure communi sanctum esse, priuato haud aduersum: vbi in eo satis factum esset, de exæquatione vectigaliū minime recusare. Re infecta è colloquio discessum. Duces tamē inter se verborum honore certarunt, quanto magis falsa erant, quæ fiebant, quæque dicebantur omnia, dissimulatione maiori, & acceptatiore comitate. Desperata ex eo concordia ad arma vimque ventum est. Quo in statu res essent, vtrique suis regibus significarunt per litteras: Necessaria resumi arma: si bellum ex sententia confici vellent, milite & pecunia iuuarent. Simul Gonsaluus propter annonæ difficultatem iis locis grauē, copiarum partem in Principatus oppida dimisit. Dux Scalada cum cohorte peculiari Atripaldam, pulsis Gallis qui in eo oppido erant in eo tractu occupauit triginta millibus ab vrbe Neapoli. Tantundem de aliis oppidis finitimis fecerunt alii Hispani cēturiones. Ad hæc Galli fremere, Hispanorum væcordiam accusare in circulis, & per litteras ad Regem suū. Commotus ille eo nuncio quæcumque Hispanorum in Gallia bona & merces repente fisco addici mandauit. Erat iniquum neque denunciato voce pręconis bello, neque præfinito, vt fit, ad discessum ex prouincia die raptim inuolare in hospites, rem familiarem detrahere. Sed tanti iracundia fuit consilio inimica atque æquitati. Rex Catholicus contra monere suos vt Gallos quacumque ratione placarent relictis etiam oppidis quæ in Capitinata ii cœperant, prouinciæ profecto maiorem partem. Pacis enimuero studio flagrabat, exhorrebat arma. Rursus ergo duces si qua se via pacis daret, in D. Antonii sacellum cōuenere. Designati ab vtraque parte viri diuisione instaurata prorsus ex Gallorum commodo & voluntate Lucanos, Principatum & quod erat caput, Capitinatam ex æquo partiti sunt. Gallos modo pacarent & promerentur, nihil tunc nimium videbatur. Venere interea ex Gallia mille Heluetii, ducenti grauis armaturæ equites pecuniæ in stipendium affatim. Eo subsidio Galli confirmati rupere moras. Venusiam in Apulia occuparunt, vrbem dedente Petro Nauarro militum qui in præsidio erant, suasu & obtestatione quoniam sustentare posse non sperabant. Quaratam eodem impetu cœperūt Camilli item Carraccioli deditione. Vtrumque oppidum duodecim passuum millibus Barletta distat, vbi forte Gonsaluus statiua tunc habebat cum multo maxima copiarum parte. Viselis, Altamuræ principatus nobile oppidum ad Gallos defecit vltro. Atque nostrarum triremium accursu receptum breui superuenientes Galli pulsis Hispanis suæ ditionis rursus fecerunt. Grauis ignominia visa est neque dissimulanda contumelia. Æstas erat in præcipiti, Gallique qui Quaratæ morabantur aquæ penuria, annonæ difficultate laborabant infestis itinerib. à nostro equitatu. Ergo relicto ii oppido qua iuerant regredi decreuerunt. Ad Aufidi ripam castra habentibus Gallis Augusti fine, Gonsaluus Barletta egressus pugnæ copiam fecit. Detrectarunt illi certamen, instituto que itinere Amalsim versus sunt progressi. Nostri equites aliquanto numero abeuntes vrgere ac postremo præsertim agmini molesti & graues cædere dispalatos: neque cessare nisi magna impedimentotum hostilium parte capta. Namursius etiam atque Obenignus præcipui copiarum duces priuatæ supellectilis haud exiguam partem in tumultu amiserunt. Mille alios Heluetios Neapolim iam appulsos, & quadringentos equites qui Florentiam peruenerant, Galli prope diem expectabant. Sine eo supplemento summam certaminis sortem periclitari recusabant. Gonsaluus quoque a suo Rege classem submitti postulabat, atque in ea in supplementum quadringentos leuis armaturæ equites, bis mille Calæcos Asturesque gentem locorum asperitate & tenui à primis annis propter locorum sterilitatem victu duratam, ex eo bello idoneam. Ad Ioannem Emanuelem scripsit, vti duo millia Germanos ære conduceret quos Hispanis mitteret, & in pugna Heluetiis opponeret. Ad eos excipiendos & mari

supero transmittendos Malferitum notæ industriæ virum Anconam Piceni vrbem destinauit. Rex Catholicus quando pacis consilia non processerant, ad bellum conuerso animo, triremium instructa classe cui Bernardum Villamarinum præfecit, ducẽtos grauis, totidem leuis armaturæ equites, adiunctis peditibus & pecunia in Italiam mittere statuit. Simul Cæsarem monebat, vti pro imperii iure Italiæ finibus arma inferret. Mediolani in possessionem mitteret, è duobus Ludouici pulsi eo principatu filiis alterum: qui inopes, exules, sine lare familiari in Germania visebantur. Ac quod mirum videri possit, Florentiam Hetruriæ caput Valentino duci dari volebat Regis nomine & iure sed quasi imperii beneficiario. Pontificem aliena munificentia promereri erat destinatum, quem in partes attrahere fœdusque nisi spe emolumenti maximi & honoris specie non sperabat bello Neapolitano ex sententia conficiendo magnum momentum allaturum.

Philippus Princeps in Belgas abiit. CAPVT XIIII.

TOleti Rex Catholicus aliquandiu Principum aduentum ludis & omni hilaritate celebrauit: iis dein cum Regina in ea vrbe relictis, Cæsaraugustam discessit ad octauum Idus Iulii. In eam vrbem conuentus indictos ad quartum decimum Kalendas Augusti, ex itinere in longius tempus sustentari placuit. Gentis promerendæ prima cura erat, ne Principibus sacramentum dicere detrectarent libertatis à maioribus susceptæ in studium imprimis incitati. Sub initium Septembris quo iam tempore Rex Cęsaraugustã peruenerat, Magni cõsalui precib. & importunitati classem submitti expetenti datum est, vt noua instructa diligenter classe, cum parte Emanuel Benauidius quadringentos equites pari numero cataphractos & leuis armaturę, præterea pedites trecentos auxilio veheret, cum reliquis nauibus consequeretur Ludouicus Portocarrerius Palmæ regulus, bello Granatensi spectatæ virtutis. Quo maior honor esset, exæquatæ cum cõsaluo potestate bellum curare placuit. Dati trecenti cataphracti, quadringenti expediti equites, pedites ad tria millia. Rebus in arcto positis præsertim in Brutiis & Magna græcia haud minori subsidio opus erat. Venetos præterea in partes attrahere cupiebat, ad Hispanum fœdus vt videbatur propensos. In eam rem missus denuo Venetias Laurentius Suarius Figueroa, vt pro ea gratia & auctoritate, quam superioris legationis tempore apud eos ciues natus erat, rem conficeret, faceret quin etiam spem vires communicandi opemque ad Mediolanensem principatum, aut Aprutios ad ditionem adiungendos quibus prouinciis cupiditate imminebãt. Die constituto cõuentus gentis Aragoniæ inchoatur. In eis Rex petiit Michaele principe extincto in Ioãnę Principis nẽpe maioris filiæ inq; Philippi eius viri, ꝙ æquũ erat, verba iurarẽt, eius regni hæredes fore. Additũ præterea vt bello Neapolitano, ꝙ ad eã gentẽ proprie spectabat, auxilia decernerent. Vtrumq; & tunc propitiis aurib. auditũ, & postmodum obediẽter factũ est. Dum de subsidio tamen in bellum Neapolitanũ deliberatur in cõuentu, à Rege Catholico princeps Philippus & vxor sunt moniti, quam primum vt eo festinarent: agendi opportunitatem non esse prætermittendam. Fecerunt illi quod imperabat. Appulsis acceptisque in eam vrbem splendido regioque apparatu, ad sextum Kalendas Nouembris sacramentum est à cunctis ordinibus dictum more maiorum ea cæremonia, iisque cautionibus, quæ in ea celebritate adhiberi in ea gente sunt solitæ. Ita nouo exemplo fœminæ nondum extinctis parentibus regni hæreditas Aragonii iuramento ordinum est confirmata. Neque enim Petronillæ quamuis in Reginam susceptæ simili cæremonia sceptra sunt data, ac ne tunc quidem is sacramenti ritus in vsu erat. Sub hæc Philippus Madritum discessit, iisdem vestigiis paulo post subsecutam vxorem Rex pater comitatus est, relicta soror Regina Neapolitana quæ cõuentui Aragonio ad finem præesset. Nam Granata diebus superioribus, vbi Rex & Regina erant, profecta in ea loca venerat voluntate destinata traiiciendi in Italiam filiæ solamen atque præsidium vnicæ viduæque. Dum ea profectio maturatur, datum vt Aragoniæ gentis remp. procuraret pro fratre vicaria in locum Alfonsi Aragonii Regis filii Cæsaraugustani antistitis eatenus Aragoniis rebus præfecti. Philippo principi mora in Hispania molesta erat, aulicis graues Hispanorum mores multum à Belgica facilitate discrepantes. Ii incauti iuuenis ætatem pro voluntate versabant obsequio & gratia heri potentes. Præ cæteris præstabant tum Bisuntinus Archiepiscopus qui cum Principem in Hispaniam comitatus, in ea diebus superioribus obierat: & secundum eum Verius regulus proximum auctoritatis locum occupabat, vterque Gallicis partibus, nec mirum, plus satis addictus. Honesta profectioni species quæsita est, visa optima. Belgas eius discessu præsidio nudatos vt in nullo tali metu, bello inter Gallos & Hispanos repente concitato, ne aliquod incommodum

dum

dum acciperetur, eius præsentia indigere. Reges ab ea mente ægrum Principis animum abducere, vxorem vtero graui relinquere ac partui vicinam videri inhumanum. Salutaria monentibus obturatæ aures erant: obduratus animus. ne impetratum quidem, vt Gallicum iter vitaret, reb. adeo turbatis se in hostis potestatem vltro ne daret. Excusabat ille se potius arbitro cum ea gente conuenturam concordiam: ad quam Gallus propensus tunc quidem videbatur, siue Friderico consensu in regnum paternum restituto, siue trãslato ab Hispano quidem in Carolum Austriacum nepotem, à Gallo autem in Claudiam filiam pacti inter eos exante condicto coniugii eo regno dotali. Verum hæ molitiones inanes visæ sunt, atque eo pertinere vt Rex Catholicus fœderis fiducia curam belli remitteret, Hispanique adeo duces non satis à milite & pecunia parati facilius opprimerentur. Intelligebantur artes: sed pars prudentiæ erat tantisper dissimulare. Ergo Philippus Madrito tandem discessit vxore cum parentibus relicta. In Aragoniam & Catalaunos itum, atque Perpinianum. Eo à Ludouico Gallo fides publica venit iter fore tutum. Ita in Galliæ fines ingressus continuato itinere Lugdunum appulit, vbi Gallus morabatur & Rhotomagensis Cardinalis Pontificis nomine in gallia legatus. Verum hæc fine huius anni & subsequentis principio gesta sunt: ad bellum Neapolitanum narratio recurrat celeberrimum præ cæteris ea ætate.

An Regem Catholicum in Italiam abire fuisset consultum.

CAPVT XV.

BEllum Neapolitanum interea ducebatur flamma per omnes partes excitata. vis maior in Apuliam Brutios & Magnam græciam incubuit vbi Salernitanus, Bisinianus, & Rosanius, atque Meliti Comes gallicas palam partes inueterato studio sectabantur. gallis consilium fuit eo cum robore copiarum accurrere: atq; vt id expeditius esset nullo à tergo damno, Alegrium cum trecentis equitibus in Capitinata relinquere cum pari equitatu & mille equitibus Palicium tueri, quæ in Barensi tractu per vim occuparant. Lucaniæ præsidio Ludouicum Arsium designarunt attributis quadringentis equitibus & idoneo peditatu. Namursius in Brutios ducere volebat grauis armaturæ equites ducẽtos pedites mille. Obenignum ad Spinasolam subsistere cum reliquis copiis Barlettæ obiectum, vbi erat Hispani robur exercitus, ad viginti quatuor inde passuum millia. Restitit Obenignus magnam græciam & Brutios sibi prouinciam deposcens. Terranouæ principatum occupãdi spe, dono Regis Catholici consaluo attributum, ipsi detractum. Decretũ vti eo ambo contenderent coniunctis viribus gesturi bellum. Prius tamen quam eo mouerent castra, Obenignus Barim versus abiit cum centum & quinquaginta equitibus peditib. mille. Namursius specie famaque quasi in Brutios duceret, Tarrentum versus flexo itinere, Materam & Castellanetam occupauit haud firma oppida. Materæ Comitem & Mazaræ Episcopum, qui Materæ erant, acie vicit. Parta victoria exigua quamuis elatus vlteriusque progressus ad Tarentum castra posuit, ibi Calabriæ ducem esse ratus. Verũ ille commodum ante nouem dies in Siciliam abierat. Hispani milites eam vrbem præsidio obtinentes facta eruptione & impetu hostium castra incurrerunt, quem aduersarii non tulerunt. Cum ignominia se retro referre compulsi ad arcem viginti duobus millibus Tarento dissitam castra posuerunt, ad Barensem agrum contendere destinantes, vbi iũctis cum Obenigno viribus Bitontum occupare cogitabant, si minus id contingeret, certe in Brutios vim vertere. Accidit interea vt Galli qui in Lucanis erant, robur exercitus Gallici litteras ad Dieghum Mendozam testato descriptas per fœcialem mitterent, quibus vndecim Galli equites, Hispanos pari numero ad certamen prouocarunt die proximo, hora post meridiem tertia designato. Locum certamini Barlettam inter & Visselim campum medio spatio in omnes patentem partes ipsorum fide ab insidiis vique tutum. Addita lex. vt victi victorum captiui essent, darent & caperent opima spolia equos & arma neque sæuirent inter se amplius. Breue tempus Hispanis visum est ad se comparandum, tuendum tamen, quod virtute pepererant dignitatis ac famæ decus iudicans Gonsaluus certamini annuit. Delecti ex omni copia notæ virtutis vndecim viri, quorum nomina vt prodantur non est necesse. Sed in eo numero tamẽ Dieghus garsias Paredius toto hoc bello in paucis fama præstans. Is belli initio in Brutios transmiserat sexcentis peditibus dux. Die proximo cum luce certamini necessaria singuli compararunt, equos, arma, splendidas vestes. Profecturos seq; mutuis cohortationibus ad depromendam virtutem incitantes, consaluus item Columniis Fabricio & Prospero coram, Termẽtino duce aliisque proceribus multis, his verbis ad certamen acuit. Quicumque singulari certamine experiri parant, iis «

prima cura esse debet æquitatis causæ, quam tuendam suscipiunt, alioqui ne pro victoria luctum & ignominiam referant numine vindice, verendum est. Hæc non vestrum priuata paucorum est, sed cum gente vniuersa & Rege nostro communis totius orbis consensu & approbatione probabilis, iuri consona causæ æquitatem certa cōsequetur victoria, adeste milites animis. Proinde diuina humanaq; spe pleni, quo soletis impetu in pugnam irruite, præsidio inter vos estote, memores in huius pugnæ euentu totius gentis dignitatem verti, patriæ decus, Regum nostrorum gloriam, cunctorum lætitiam & cōmoda, pro quibus singulis sanguinem vitamque profundere si fortes viri estis, æquissimum est. Nisi victoria pacta milites, quo vultu redibitis in castra? quibus vos oculis socii aspicient: vel in morte victoriam, vel in victoria salutem, famam & præmia constituta putate. Ad hæc milites paucis, mori se posse dixerunt; officio tamen non deesse, neque ignauiæ notam suscipere fixum habere. Secundū hæc verba itur in arma. Quatuor tibicines præcedebant, quemq; comitabatur suus armiger. Ingens ad rei famam tum militum tum indigenarum cōuenerat multitudo. Ad locum certamini designatū Hispani vna hora prius quam aduersarii accesserunt. Illorum aduentu magno animorum ardore pugna inchoatur. A neutris victoria aperte stetit. E gallis tamen cæsus vnus, alter deditus, nouem vulnerati, totidem equi occisi sunt. Ex Hispanis nemo cecidit, vnus deditionem fecit, duobus impositæ plagæ, tres equi perierunt. Ad noctem pugna tenuit, neque gallos tamen tanto quamuis incommodo accepto potuerunt Hispani ad deditionem cogere, in pedes destitutos equorum iacentium corpora texerunt. Hispanorum equi ad eum aspectum exhorrentes propius vt accederent, adigi non poterant, si premerentur, domitis frænis retro vertebantur, aut cum fremitu in pedes erigebantur. Is finis certaminis fuit neutris ignominiosi. Quod Gonsaluus tulit ægerrime Hispanos milites pugnam non sustentasse, dum aduersarios penitus frangerent, victoriæ integrum decus auferrent. Interea Rex gallus in Italiam maturare constituit è propinquo in belli apparatum incumbere volens: Ex remotis locis sæpe remedia post morbū venire non ignarus: In Insubribus tamen substitit. Regi Catholico eodem traiiciendi voluntas erat; eoque consilio Cæsaraugustam abierat. Maiorum exempla ad audendum incitabant: qui sua præsentia in Sardinia, Sicilia, & ad Neapolim ea perfecerunt, quæ per alios ægre aut nullo modo potuissent. Maximi momenti res visa est, digna consultatione. Magnis viris adhibitis in cōsilium de ea profectione Rege referente disceptatur. Variæ, vt fit, sentētiæ fuerunt. guterrius Cardenas Castellæ Promagister prouecta ætate vir, ex eo multo vsu rerum cautus in conuentu hac sententia orationem habuit. In re grauissima audire potius quam loqui esset satius. iussus tamen consilium dabo vtinam tam felix quam fidele. Quicumque magnum facinus aggredi vult in primis prouentus spem cum periculo quod proponitur, debet comparare vbi paria sunt periculum & pręmium, & prosperis rebus vberior fructus est, & aduersis solatium maius. Obnoxii enim animi est rerum difficultate terreri sed non minoris temeritatis exigui spe fructus in maiora incommoda certamque perniciem incurrere. In pręsenti deliberatione si nominis existimationi consultum volumus, qua fere bellorum euentus constant, (magna esse famæ momenta quis neget in bello magis?) maiorem fore con sidero à ducibus victoria parta, victis minorem ignominiam, vtrumque è contrario Rege præsente. Ac illud considerandum: ante nostrum appulsum si bellum confectum sit, quod fieri posse quis dubitet? redire inglorios necesse erit labore frustra suscepto. nam à nostris victoria parta confecti belli laus penes alios erit, nostra in casum molestia cedet. Si ab aduersariis steterit, ad bellum instaurandum nullæ vires satis erunt, ne totius quidem Hispaniæ in vnum collatæ. Italiæ principes suspensis hactenus animis bellique spectatores tantum, si conceperint animis vires gentis nostræ imbecillas esse, neque bello profligando idoneas nisi Rex adsit, vt sunt ingenio mobili nouas fortasse spes captabunt. Non ea sum mente vt Reges velim in otio vitam consumere & quasi in lustris ignauia animalia solent consenescere, seque iucunditatibus dare: sed neque eorum salutem in periculum voco nisi re necessaria. Quis in longinqua adeo nauigatione maris sæuitiam, ventorum vices non metuat. Quis Genuensium vires & arrogantiam non cōsiderat pręsertim si gallicæ classes adiungantur, vt est verisimile, ad nostrā classem certe impugnandam? Quis vitam & salutem Regis prælio nauali committat in quo sors plerunque dominatur virtute potentior in mari. Documento sit Alfonsus patruus à paucis Genuensium nauibus victus captusque vna cum fratribus. De offensione procerū nihil dicam facultateque turbandi res, absentia eius cuius prudentia intra modestiæ fines cōtinentur quasi asperioribus frænis domita contumacia. Vt cætera absint, qui possis Reginam relinquere valetudine ægra grauiorem morte eam profectionem haud dubium habituram?

Si qui Aragonii Reges mare transmiserunt, temporum conditio enatæque occasiones excusarunt: ne maiores quidem semper saniora consilia sectati sunt. Arma bellumque deposcere in castris à primis annis versatum non miror, non vitupero, sed si tanta cupiditas induendi arma solicitat, vt bello Galliæ fines è propinquo lacessamus statuo: quo hostium viribus ad defensionem patrii soli conuersis Neapolitani conatus debilitentur & de imperio Mediolanensi porro decedere contingat. Hæc mea sententia est si commoda vtimini, si contra synceræ voluntati detur venia. Quod placebit Rex consilium, id optimum iudicabo. Si traiicie͂di in Italiam sente͂tia stat, hac quamuis ætate, esse comes non recusabo. primus me itineri accingam, certus vitam & fortunas periculo potius qnamuis graui obiicere, quam vt videat officio defuisse. Verum consultoris liberæ voces esse debe͂t, Principis ad audiendum patientes aures, libera diiudicatio. Magna assensione astantium Guterrii oratio excepta est, valida argumenta visa, dignaque ea prudentiæ opinione viro. Ea vulgata tamen, Episcopus quidam, cuius nomen non exprimitur, quamuis minime rogatus codicillum Regi vltro in manus dedit, hac ferme sententia verbisque. Quod nullo rogante consilium iniussus do, hæc siue temeritas siue licentia veniam mereatur. De re communi loquendi nulli, sit ille quicumque, facultas merito denegatur. Incommoda & pericula si sigillatim cuncta, vt Promagister fecit, siue examinanda, nemo rem arduam aggredietur. Neque agricola culturæ & sationis labores arripiat, neque nauclerus procelloso mari nauim committat, ac ne miles quidem cum tanto salutis discrimine induat arma, procedat in aciem. Nullus denique erit, qui si in difficultates omnes respexerit, suo muneri satisfaciat. Hęc est humanæ imbecillitatis co͂ditio, hac lege viuimus. Nihil magnum Deus aut natura mortalibus dat sine multo labore & sudore. Primam Regibus rei militaris curam esse nemini est dubium, militum delectus habere, exercitus regere, siue bellum defendendum sit siue hostis lacessendus. Ecquid aliud gladius quo es præcinctus significat, quam patriæ tutorem esse, quod sine bello non contingat. Ac ne id quidem quæstitionis est, commodius bella à Regibus quam per duces sint illi quicumq; geri. Regem ad bellum euntem prosequuntur ciues. summi, medii, infimi turpe ducunt domi resistere, deliciis incubare, quorum Princeps in acie & in puluere atque in periculo pro communi salute, pro imperii dignitate versatur. Nemo quantauis dignitate tali ductore arma sumere recusat, cum plerique proceres æquali, aut fortassis minori obtemperare turpe ducant, atque eius ad arbitrium verti. Documento sit præsens tempus. Quis enim è numero procerum, rogo, ad bellum Neapolitanum est profectus excelle͂ti quamuis eximiis dotibus duci data belli cura? Deinde pecuniam in stipendium, bellicos commeatus, ac cætera necessaria Rege præsente expedire pro͂ptum est. Enatis difficultatibus facilius prudentiusque occurritur, absente consilia post res afferuntur inepta sæpe: quoniam auribus fideliores sunt oculi, & in horas agendi occasiones mutantur. Beneuolentia militum, qua nihil est in bello potentius, cognitione conciliatur & vsu: quippe homines militares canibus similes, vt Plato ait, domesticis blandiuntur, externis allatrant. In oculis principis, à quo præmia virtutis expectant, viri fortes leonibus pares euadunt, ignauos ad audendum pudor solicitat, metusque ignominiæ. Homerus quidem deos ipsos in pugnam inducit inflammare pugnaces iuuenum animos. Agame͂nonem fingit etiam gregarios milites nomine compellantem. Alexander, credo, & Cæsar nunquam orbi iugum imperii imposuissent, si domi deliciis indulgentes res bellicas per vicarios administrassent. Quæ res imperium Romanum è culmine ad terram afflixit? sane principes belli tempore domi desides, ducum virtute confisi. Sed mittantur vetera. Mauri haud dubium hodie in Hispania viuerent, nisi ipse bello Granatensi interfuisses copiarum ductor ac totius expeditionis particeps. Carolus Galliæ Rex quanta celeritate suo in Italiam traiectu Neapolitanos domuit: eius discessu, quæ fuerant breui parta, ad veteres dominos redierunt. Regium corpus vt labore frangatur, verendum non est, si assuescas, emollitur molestia. Aulæ præterea obsequia, & ministeria, atque aliæ vitæ principalis commoditates nunquam desunt. Plausus quin etiam cunctorum, molestiam minuunt, armato atque inermi circumfusa omni ex parte multitudo theatri instar est omnium oculis in ipsum coniectis, laudibus celebrans quæcumque facit, laude vegetatur animus corpusque. Multo minus maris pericula moueant. quem enim Regem submersum vidimus? Quod si Alfonsus Rex, quo nos exemplo tantopere terrent, naualem pugnam recusare voluisset, nemo pugnandi necessitatem imponeret. Sui fiducia hostium contemptus vtrumq; exitiale malum, in ea præcipitarunt incommoda. Vnde tamen regia eum maiestas in maiorem gloriam euexit, viresque contra aduersarios nouas adiunxit. Quod si durum tamen videtur Regem interesse bello, incertæ præliorum sorti caput & sal-

uum obiicere, quid prohibeat Siciliam finitimam adire rebus eius insulæ compositis, regio aspectu ea gente recreata in belli Neapolitani apparatum diligentius incumbere? Hæc nostra sententia est verior fortasse quam grata multorum auribus. Verum ea remedia sæpe salubria existunt quæ acerbiora ægrotorum palato: neque vtilia semper quæ dulcia. Episcopi libertas plerisque placebat, vera dicere videbatur. ii etiam qui contra tendebant magis nolebant quam non probabant sententiam. Vicit tamen Promagister, quippe cunctorum auribus gratiora locutus cautiorque. Accessere Henricus regis auunculus, Aluarus Portugalēsis, regio senatui Præfectus, Garsias Lassus, Antonius Fonseca, Ferdinandus Vegha magna auctoritate magnaque prudentiæ opinione proceres idem cum Promagistro iudicantes. Accessit per litteras Gonsalui in eam sententiam suffragium victoriam haud dubiam suo ductu de hostibus pollicentis. Quæ asseueratio in magnis ducibus vituperatione carere non solet. Belli successu nihil incertius. Metus profecto ex gallia finitima ostentati frequentes Regem ex Hispania abire tum quidem non sunt passi.

Rursus Galli ab Hispanis ad pugnam pronocantur.

Capvt XVI.

CÆsaraugustæ Aragonii in Philippi & vxoris verba iurabant, res Hispanorum in Brutiis & magna Græcia in præcipiti erant. Siciliæ Prorex eo periculo permotus Messanam accurrit angusto ab Italiæ ora diremptam freto. In ea vrbe militum externorum numerum legit, rebus inclinatis præsidium. Roma etiam Golisani Comitis duo fratres Cardonii Hugo Ioannesque relicta honestissima conditione, quam apud Valentinum obtinebant, suasu Francisci Rogii legati eodem appulerunt cum ducentis & quadraginta delectis militibus. Nec mora: cum ea manu aliisque militibus, quos legere potuerunt è portu Messanensi fretum in tempore transmisere. Nam Meliti Comes Bisiniani frater Terranoua, quæ Thurium veteribus fuit, capta, arcem impugnabat supremo conatu. Hugo eo profectus Comitem, qui obuiam processerat, acie superatum obsidionem soluere compulit. Simul Salernitanum & Bisinianum Consentiæ obsidione raptim dimissa resarciendo detrimento in planiciem Terranouæ dilabi. Cōmissa ea pugna fuit quarto die priusquam Emanuel Benauidius copias, quas ex Hispania vehebat quindecim nauibus, in Messanensem portum inferret. Ea classe inter alios duces Antonius Leiua in Italiam venit strenuus imprimis miles, ac deinde eximius copiarum dux prudentiæ & virtutis opinione maxima. Eæ copiæ breui transmisso freto se cum Hugone Cardonio & cæteris coniunxerunt. Contra Salernitanus & Bisinianus Melito, quo se receperant, vt is Comes cum septingentis Heluetiis aliquanto equitatu, & maiori prouincialium numero Consentiæ obsidionem repeteret, consensu decreuerunt. Suscepta is demandata cura ad Moram Calameræ castra promouit Rosano dissitum oppidum tribus modo millibus passuum, vbi Hispanici exercitus multo maxima pars statiua habebat. Ii rati opprimi aduersarios posse noctu strenue facto itinere improuisi superuenere. dubia luce in oppidum inuadunt, & quoniam clausum mœnibus non erat, momento temporis capiunt. Repentino in terrore hostes pars fugere, pars cædi. cum Comite pars maior sese in arcem eius oppidi receperunt. Vim arci admouere non licuit cognito Obenignum cum omnibus copiis in ea loca delatum forte, an consilio ad ferendam opem Comiti festinare propediemque affore. Hæ Hispanicæ copiæ Rosanum reductæ sunt haud maiori operæ pretio facto. Alia parte Fabricius gesualdus Consæ Comitis filius, idem Amalfitani Principis gener Tarentino limiti pro Gallis præfectus cum manu militari ad vastandos eius vrbis agros progressus, Ludouici Ferreræ & Petri Nauarri, qui Tarentum præsidio obtinebant, accursu iniquis ad transitum locis cæsis militibus omnibus, vix vt tres tantum euaserint, captus Comes ipse venit in potestatem. In Apulia reliqua eo maiori ardore bellum gerebatur, quod vtraque pars vectigal ex pecoribus, quo præcipui eius regni redditus constant, exigere à pastoribus festinabat. Nec deerat egentissimus quisque ex plebe spe prædæ fingere studia partium. Conflictus peculiares varios & multos recensere longum esset. Prouincialium ingens damnum, quando à Gallis & Hispanis certatim gentis miseræ pecora diripiebantur. Rapiendi licentia misericordiam non recipit. Duces partium accendendo bello acres, frænandis iniuriis impares. His malis vt occurreret Namursius Canusii, vbi erat, cum vniuersis copiis decreuit Aufido impositum pōtem euertere ad quartum à Barletta lapidem: quo sublata Hispanis libera commeandi facultate, prædandi in Apulia modus esset, præsertim hibernis pluuiis inflato amne difficili vado. Obenignus item cum primum in Brutios

peruenit,

peruenit, Terranouam vrbem occupare constituit. Mœnia erant infirma, neq; commeatus affatim ex ante conuecto comparati. Hispanorum copiæ, qui in ea vrbe erant, desperata defensione per montes ad aduersi atque Orientalis maris littora se recipere constituunt. Prudenter destinata Gallorum celeritas occupatis confragosis locis, quà iter erat, importune disturbarunt. Repentino in terrore Hispani pedites se in pedes dant: ex equitibus ad quinquaginta capti sunt qua grauis armaturæ qua leuis ac fere ex Antonii Leiuæ ala, qui in eis angustiis omnium prædicatione & fama eximii bellatoris laudem tulit. His rudimentis ad summum decus contendebat. E nostris plerique Giracium se atque in finitimas eo tractu arces ex pauore recepere. Secundum eam victoriam magna rerum commutatio facta est: ac fere Magna Græcia & Brutii Obenigno deditionem fecerunt mobili ingenio gens, fideque sæpe ex fortuna suspensa. Pugnatum est ad septimum Kalendas Ianuarii. Quarto post die Namursius vti erat constitutum, cum copiis ex statiuis egressus pontis Aufido impositi tormentorum ictibus mediam fornicem euertit, turrimque ex quo illac transierat semidirutam, qua pontis aditus claudebatur. Gonsaluus hostium consilio cognito, milites Andria haud exiguo numero euocauit. grauis festinanti eorum militum mora fuit. Sed iis tamen ad alias copias adiunctis celeritate correxit tarditatem. Itaque in hostium conspectum venit, retro conuersis vestigiis, vnde venerant, redire destinantium. Misso tubicine Gonsaluus Namursio renunciauit festinare se. proinde eius aduentum expectaret, si causæ confideret, se martis arbitrium non recusare. Respondit ille tum demum fore pugnandi copiam, si Gonsaluus Fernandus Canusium accederet, quam prope ipse Barlettam. Sic in Italia res erant, quo tempore Illicim appulsus Calabriæ dux inde Madritum abiit, vbi reges erant. Captiuo quamuis honores habiti non secus ac Regis filio, excipiendoque in vrbem principalis apparatus decretus. Exilii molestiam ablati regni dolorem iis blandimentis mitigare æquum erat. In Flaminia bellum Valentinus instaurarat pari conatu feliciori euentu quam ante. Kalendis enim Ianuarii salutis anno Millesi. quingentes. tertio Senogallia vrbs detracta 1503.
Præfecti filio ex deditione venit in potestatem. In ea vrbe Franciscum Vrsinum Grauinæ ducem ad se vltro venientem, venturi securum cepit, vna cum Paulo Vrsino Vitellocio, & Oliueroto Firmensi viris primariis eximiis bello ducibus. Eo nuncio lætus Pontifex Romæ Vrsino Cardinali manus iniecit. Hæ molitiones eo pertinebat, vt Columnensium exemplo, qui vitam calamitosam in exilio propagabant fortunis euersi, Vrsinorum porro familia opprimeretur, ditioque eius familiæ omnis in agro Romano Pontifici cederet, nulla memoria icti paulo ante cum ea gente fœderis, religionis in eo violatæ nulla cura. Perusiam paulo post Valentinus felicibus armis Pontificiæ ditioni restituit, Tifernumque. His successibus spe vasta & cupiditate elatus. Senenses præterea, Lucenses, Pisanosque liberas & validas ciuitates ad deditionem adiungere parabat. Galli tantum Regis metus frænabat ingentes spiritus superbiamque, earum vrbium patrocinio suscepto nacti opportunitatem copias militares è Gallia Neapolim vsque transmittendi, nullo qui transitum impediret, quod ad alendum bellum quod erat in manibus commodissimum putabat. Tametsi Florentinos inter & Pisanos bellum ducebatur. Pisanique Hispaniæ viribus cupientes arreptam libertatem tueri, superiori tempore se libertati incolumi in Regis Catholici obtulerant clientelam. Abnuit ille tunc, ne importuno tempore nouum ordiri bellum esset necesse, quod Galliam & Italiam in partes traheret, cũ vtrisque committeret Hispaniam. Mutata deinde sententia cum ad spreta paulo ante consilia recurrere destinaret, occasio iam abierat, quæ momento temporis irreuocabilis labitur, populari voluntate nihil leuius, paulo momento in contrarias partes circũagitur. E Lusitania duo patrueles Alfonsus Franciscus Alburquerquii cum ternis quisque nauibus in Orientis oras missi sunt. Quanta rerum moles exigua hæc initia consequetur? Ab hoc tenui principio rudimentisque Alfonsus maxime in quantum ducem euadet?

Palicius ab Hispanis capitur. CAPVT XVII.

BArlettæ Magnus Gonsaluus rebus suis in arcto positis, varia atque contraria consilia in animo versare. Hinc in aciem prodire nisi Germanorum aduentu & auxiliis Hispanicis, quæ in horas expectabat confirmatus, certa vincẽdi spe recusabat. Inde annonæ angustia solicitabat, compellebatque iis locis relictis pugnæ discrimen periclitari. Monorbini enim, vbi Namursius, Canusii atq; Cirinolæ statiua habebat maior commeatus copia suppetebat. In ea cogitationũ anxietate, vitatis extremis mediã tenere viam placuit. Diuisis enimuero copiis varias manus ad prædandum finitimos agros dimisit, consilium

salutare ad tuendam nominis existimationem militem exercendum, alendasque præda copias. Sed quantulum opis id erat in angustia? Sic ad octauum decimum Kalendas Februarii Barletta digressus Diegho Mendoza duce cum trecentis expeditis equitibus præmisso, qui vicinos agros Labelum vsque viginti quinque inde passuum millibus percurreret, vbi portorii Apuli bona pars redigitur, ipse ad quartum à Monorbino milliare castra posuit Gallis prohibendis si Mendozæ obuiam prodire tentarent. Haud incommode irruptio cecidit. Prædæ actæ latissime. supra quadraginta ouium millia domum auersa præcipuo agrestium damno luctuque. Ciriniola egressi ducenti equites cataphracti, sagittarii totidem, iuncti pari numero militum, qui Canusii erant, re cognita prædam Hispanis ablatum abierunt. Gonsalui copiæ occurrunt ex aduerso, intercipere iter Gallorum cupientes. Ne maius operæ pretium existeret imprudentia milicũ factum est. locum aduersariis relinquerunt sese Canusium referendi paucis modo ex suo numero desideratis. Namursius neque priori incommodo neque noua iniuria irritatus in aciem prodire noluit. quo consilio exploratum non est, Hispanis certe cum præda se ad suos recipiendi facultas data. Post quatuor dies nunciato Palicium cum quingentis equitibus Barlettæ fines vastare acceptæ ignominiæ vindicta solamen. Gonsaluus & Dieghus Mendoza diuisis bifariam copiis locorum angustias insederunt: quibus Gallis necessario transitus erat. Equi casu in ipso egressu ad terram prostratus Palicius vlterius non est progressus. Vicarius tamen Mota nomine cum septuaginta qua equitibus, qua sagittariis prædatum porro pergens in insidias præcipitauit. Socii omnes præter duos qua cæsi, qua capti sunt. Mota dux viuus in Dieghi Mendozæ venit potestatem. Is in familiari sermone quamuis captiuus ingenio arroganti. lingua procaci in Italorum nationem probra conuitiaque iactare. Enecus Lupus Aiala contra idoneis argumentis Italos tueri, galli conuitiis aduersari. Disputandi calore incensus Mota, si decem Itali cum gallis totidem pugna decernere auderent, vna se cum aliis, vera esse quæ dixerat marte arbitro confirmatum edixit. Vagatus is sermo in castris (neque gallus occultauit, neque sine arbitris fuit) prouocauit Italos, qui Hispanorum castra fortunamque sequebantur, vti consaluum frequentes adirent. Iniuriam genti factam vniuersæ conqueruntur, vindicandi petunt facultatem. Idem flagitare Hispani quamuis nullo suo incommodo in sociorum iniuria se despectos tamen cogitantes. Annuit ille libenter decoris apprime tenax de virtute confisus Italorum. De loco certaminis, deque militum ab vtraque parte numero disceptatio fuit. Consensu Andriam inter & Quadratam septum pugnæ designatum, decretumque vt tredecim ab vtraque parte non amplius equites dimicarent. Idibus Februarii ad certamen est progressum. Prospectus in omnes partes erat, neque opportunus insidiis. locus consaluus tamen cum copiis omnibus prope Andriam substitit iniuriam, sicunde existeret prohibere paratus. Iam Hispani, galli, Itali ad spectaculum pugnæ eius frequentes exierant, incolæ studio visendi proximos campos & colles repleuerant. A delectis iudicibus vtrisque loca designata. Vehemens ventus flare cœperat Gallis aduersus propitius Italis quippe à tergo. Vt locorum mutatione exæquationeque ex obliquo ab vtrisque flatus exciperetur, postularunt Galli. Nihil impetratum tamen. Ergo infensis hastis concurritur, quas etsi venti impotentia Gallis omnibus excussit de manibus, nihil tamen aduersi accidit, nemo ad terram prostratus ne vllus quidem equus occisus. Ad gladios clauasque perducta pugna Gallis Itali longe superiores extiterunt, tum agilitate equorum obedientium, tum pugnandi dexteritate. Horæ spatio vno cæso, atque altero grauiter sauciato, galli reliqui è loco certaminis pulsi victique sunt. Ex Italis vni tantum leue vulnus est inflictum. Victoria parta clari lætique victores Barlettam ea nocte redierunt duodecim captiuos præ se agentes, defensa gentis dignitate, vindicata procacis hominis contumelia nobilissimi. Excepti ab omnibus insigni plausu, à magno Gonsaluo ad cœnam etiam adhibiti. virtuti atque felicitati debitus honos. Is euentus pugnæ fuit in paucis eo tẽpore celebratæ, nomina pugnantium vt sigillatim referantur operæ non est. Interea Ludouicus Ferrera & Petrus Nauarrus Tarento eductis copiis Castellanetam ex deditione, aliaque circum oppida vi aut voluntate occuparunt. Cum maioris rei oblata opportunitas est. Palicius qui se Aprutii Proregem ferebat & cum eo Amadeus Curtonus Sabaudi ducis vicarius Rubi morabantur decem & octo passuum millibus Barletta: cum iis supra quingentos pars equites grauis armaturæ pars sagittarii. Eos inuadere Gonsaluus oppido cupiebat, hostium aliorum vicinitas metusque ex eo retardabat. Commodũ Namursium cognouit abiisse spe Castellanetę recuperandæ. Amalfitanum cum robore exercitus gallici Canusii substitisse. Rubum denuo centum quinquaginta

ginta equites missos augendo eius oppidi præsidio. Aduolat Gonsaluus cum mille equitibus peditum tribus millibus, & aliquot igneis tormentis sub noctem profectus ad octauum kalendas Martii, qui dies Mercurii fuit. Continuato strenue tota nocte itinere sub auroram Rubum improuisus accedit. Nec mora tormentis murus quassatur. Longum erat militibus expectare dum aditus prorsus patefieret globis ignitis strato muro. Iniussu scalis superare mœnia contendunt. Nullo ductore sibi quisque auctor incitatorque erat. Defendunt aduersarii acriter. Hispanos subeuntes contis saxisque deturbant: ac retro redire compellunt præter ignominiam tamen nulla alia clade. Tormentorum rursus continua iaculatione muri magna parte prostrata, ignominiæ prioris demendæ studio ardentiores milites feliciori quam ante conatu per ruinas & rudera in oppidum irrumpere parant. Defendunt rursus eximia virtute aduersarii. Pugnatur acerrime: multum effunditur sanguinis. Ad extremum victa defensorum constantia in oppidum penetratur. Recens iracundia sanguine expletur. cædes per vias ædesque factæ nullo militum & populi discrimine. E Gallis ducenti ceciderunt: multo plures vulnerati. Palicius quamuis capite sauciato fugam meditatus per auersam portam in limite captus est. Sabaudi Ducis vicarius se in arcem recepit sustentaturus dum maiora è propinquo auxilia aduentarent. Directis tamen eo tormentis maioris mali metu deditionem fecit sine exceptione ad victoris arbitrium. Capti sunt item multi alii viri præstantes cum magno rei Gallicę detrimento inclinationeque. Ex Hispanis pauci desiderati, neque quisquam magni nominis. Diegho tantum Mendozæ in oppidi ingressu lapidis ictu concussa galea sensum excussit nullo præterea maiori nocumento. Victoria parta direptoque oppido continuo se victores retulerunt in pacata, priusquam ad rei gestæ famam ex vicinis locis Gallicæ copiæ ad vindictam confluerent. Festinatio salutaris fuit. Namursius enim Gonsalui consilio indicato dimissa Castellaneta reuertebatur, vt iunctis cum Amalfitano viribus Rubi ad præsidium accurreret. Rebus perditis serus opitulator variatis consiliis neutri parti opportunus aduenit. Ex hoc plane tempore res Gallicæ aperte inclinare cœperunt exitio proximæ. Ac Præianes quidem miles Hospitalarius in prouincia Phocæensi natus, qui è Rhodo cum quatuor triremibus, duabus biremibus Gallis auxilio venerat, impeditoque Hispanis commeatu, captisque quibusdam nauibus Apuliæ littora infesta habere pergebat, victus est. Lezcanus rei nauticæ apprime callens cum quatuor triremibus Apuliæ littora ab hostili iniuria tueri iussus quingentis militibus in triremes impositis Gallum impugnaturus Brundusium versus nauigauit. Eius aduentu hostis territus consilio detrectandi certaminis in Hydruntis portum se intulit Venetorum, in quorum ea vrbs ditione erat, præsidio confisus sustentare posse. Nihil ea re moratus Lezcanus duas naues quæ extra portum in ancoris stabant, aliaque minora nauigia cepit, maiora moliebatur, in portum irrumpere. Creuit ex eo hosti terror. Ita ne tentata quidem defensione per noctem nautis & militibus expositis in terram atque nautica supellectile sublata, triremes biremesque cum tormentis submersit, ne Hispanus iis potiretur; quæ magna desperatio fuit. Villamarinus cui Præfecti maris nomen erat datum, in portu Messanensi cum aliquot triremibus ea littora tuebatur, quasi ex specula in omnes partes despectu quocumque vocaret necessitas paratus accurrere. Ad supplendum militum & nauium numerum Portocarrerii aduentum expectabat auide dudum ex Hispania profecti. Gonsaluus tamen vt continuo Apulię portum aliquem teneret, hortabatur. Emanuelis Benauidii exemplo veritus scilicet ne in Brutiis subsisteret, contra quam ipse mandarat, vt quam primum ad se festinaret viresque secum conferret. Ea parte bello profligato, vbi de summa certabatur, cætera in victoriæ partem facile accessura. Ludouico item Ferreræ & Petro Nauarro, qui Tarentum obtinebant, vt vires & ipsi conferrent mandatum est, tum Lezcano qui hoste profligato continuo quingentos milites in terram exposuerat, præterea Mazaræ Episcopo Galipoli curanti, profecto, vt cum sua quisque manu Barlettam aduolarent. Auctis ea diligentia viribus Hispanus cum hoste minus iam feroci signis collatis dimicare, vnoque prælio finem molestiis imponere & bello destinabat certa victoriæ spe.

Vasti Marchio Hispanorum partes amplectitur.

CAPVT XVIII.

EAdem cura noua conquirēdi auxilia Namursium Ganusii solicitum habebat, eo amplius quod passim galli milites ab Hispanis cædebantur magno rei gallicæ detrimēto

pari ignominia. Ad fanum Ioannis Rotundi Arriaran dux Manfredonia profectos ducentos Gallos nihilominus cæciderat. Parem hostium numerum acie fudere Ludouicus Ferrera & Petrus Nauarrus Tarento, vti erant iussi, digressi prope Grutallas transitu prohibere conatos, quinquaginta insuper captiuis. Iidem vlterius progressi adiunctoq; Lezcano, Bitonti Marchionem quingentos tum equites tum pedites ad Namursium, vt vires conferret, ducentem in conflictu victum ceperunt, cæsis Marchionis patruo Antonio Aquauiua eiusque filio. Præterea Oliua Centurio gallorum manum nactus pugna commissa trigintaque ex numero cæsis, cæteros fudit. Adhæc quinquaginta equites pedites septuaginta Viseli egressos vt Hispanorum pabulatores impeterent. Dieghus Mendoza, qui suis præsidio iuerat, momento in fugam compulit male mulctatos. Atque equites Viselim præ metu redierunt equorum velocitate adiuti, pedites intra turrim, ad quam se receperant impugnati cæsique sunt. His incommodis commotus Namursius monet Obenignum vnaque Salernitanum & Bisinianum si rem Gallicam saluam cuperent, vt Brutiorum & Magnæ Græciæ oppidis pro præsenti copia munitis, statuq; regionis compositis, ad se quam primum venirent. Cum hoste feroci exultante successibus vniuersis viribus dimicandum videri. Ducis mandatis obtemperare non est visum spem subiugandi penitus eam prouinciam, quæ se offerebat, prætermittendam non putabant. Non minori cupiditate Gonsaluus dimicandi cum hostibus ardebat haud ignarus annonæ difficultate crescente indies, diutius in iis locis sustentare non posse. Receptum fugæ similem. magna in bello famæ momenta audaciam pro munimento fore. Veneta tamen nauis frumento onusta Tranum appulit, qua Hispani sunt potiti, exiguum leuamen. Sed ex Sicilia item quinque nauibus non vno tempore frumenti tria millia medimni allati subsidium famis maius, præsertim pecorum adiuncta frequenti præda ex vicinis agris. Aprutii vrbes ac nominatim Aquila gentis caput ad fœdus Hispanum iam dudum erant propensæ. Arcano hæc agitata dum maturum esset, tegebantur. Capua quinetiam, Atella, Salernumque à Gallis defecturas se pollicebantur, tracturæ in defectionis societatem finitimos. Constitutum, vt quam primum Hispanorum copiæ in apertum progrederentur, omnes eæ vrbes Gallica insignia transitionis argumento Hispanicis vexillis mutarent. Muri Comiti venia est data merito quamuis grauia supplicia, qui primus in Lucanis vbi ditionem obtinebat gallicas partes palam fouisset multis, vt idem facerent, auctor exemplo voceque. Salernitano parum fidebatur ad Hispanos transitionem pollicenti, expetentique adeo in coniugium Gonsalui Magni filiam sanioris mentis indicio. Explorata multis & magnis in rebus viri inconstantia dictis detrahebat fidem. De Amalfitano haud certior spes, facturum quæ pollicebatur, velle ad Hispanos transire. Maiori rei Hispanicæ commodo certiori fide Enecus Daualus Ænariam suæ ditionis insulam, seque Regis Catholici palam obsequiis adiunxit haud leui ad victoriam adiumento. Origo illi ex Hispania fuit. Enecus Daualus Roderico Daualo equitum in Castella Magistro natus præcipua apud Reges Neapolitanos gratia & auctoritate Antolenam Aquinatem duxit Bernardi Gasparis Aquinatis Piscariæ Marchionis & Montedorisi Comitis filiam & hæredem paternæ ditionis. Ex hoc coniugio Alfonsus Daualus natus est Piscariæ Marchio, quem per fidem colloquii Maurus in obsidione arcis Neapolitanæ peremit infante relicto, cui Ferdinando nomen fuit. Alteri Eneci filio (quem Zurita Martinum vocat) Montedorisi principatus obuenit nulla præterea laude. Minor duobus Enecus Daualus extitit, cui Fridericus Rex accedentibus annis operæ impensæ præmium vastum dedit Marchionis nomine iure hæreditario Ænariæ imperium dum viueret, insulæque prouentus omnes, secturas aluminis, atque arcis prefecturam. Horum procerum duo alii fratres fuerunt Rodericus, Emundusque vti alio loco dictum est, tum soror Constantia nomine Serræ Comes primum, deinde Francauillæ dux lectissima fœmina. Ergo Marchione promerendo datum, vt ad omnia quæ Regum priorum dono possidebat, Prochytam insulam adiiceret, cataphractis centum, leuis armaturæ equitibus ducentis sub ea stipendia regia darentur. Ferdinando item fratris filio Piscariæ principatus est confirmatus, nomenque Regii cubicularii auo antea patrique à prioribus regibus datus honos. Cautum præterea, si Hispani eo regno pellerentur, idonea opum compensatio in Hispania esset. Honestissimæ conditiones, sed maiorum Enecique ipsius virtuti & meritis consentaneæ. Iis rebus constituendis non pauci menses sunt consumpti. Ea vero causa extitit non ante professi studii in Hispanos quo alioqui erat ardenti, à Gallis penitus auersus. Eneci filius Alfonsus, Piscariam tandem Ferdinandi patruelis sine prole

in flore

in flore ætatis atque in medio felicitatis cursu importuna morte extincti ad Vasti principatum adiunxit. Nepotem eiusdem Ferdinandum Piscariæ Marchionem annis superioribus Proregem Siciliæ vidimus, quo tempore in ea insula versabamur, ducta Mantuani sorore nobilissima, amplissima dote. Verum quo tempore Vasti Marchio se suaque Regis Catholici fidei permisit, Aquilera miles sacer vir impiger & bellicæ compos laudis, trecentos milites in Crotonis portum intulit auxilium à Francisco Rogio legato Roma opportune destinatum. Gometius item Solisius Consentiæ arcem obsidione liberauit vrbemque vi cepit, pulso Meliti Comite numero quamuis militum vinceretur ac vix quartam hostium partem exæquaret. Eo maior gloria, dedecus hosti, de Gallis ad Rubum captis disceptatio tenuit magno animorum motu diu vtrinque agitata. Conuenerat inter vtrosque vt bello modeste gesto quippe inter Christianos, equiti capto equo & armis detractis libertatem redimere fas esset annui stipendii quarta. Ceperant Galli diebus superioribus Theodorum Bocalum Epirotarum equitum ducem, Dieghum Veram rei tormentariæ magistrum, atque Escaladam centuriæ Hispanorum præfectum, aliosq; ad triginta. Et cæteros quidem missos fecerunt qua lege & pretio erat constitutum; retinuere tres modo causati duces eos esse, neque debere communi lege comprehendi: quorũ esset dignitas maior eximendos à vulgi conditione videri. Nunc quasi sui obliti postulabant tamen Gallos ad Rubum captos pacto prius pretio dimitti, scilicet non considerantes viros primarios esse, plerosq; etiam ordinum ductores. Præterea Gonsaluo renunciatum, legem eam militiæ Neapolitanæ, quarta stipendii equitem captum redimi, non extendi ad eos qui in iusto prælio, aut oppido per vim capto venissent in potestatem. Consulti milites veterani nobilesq; prouinciæ prouectæ ætatis consensu, non aliter prouinciæ moribus esse obseruatum vero an ad gratiam curiose inquirendum non arbitror, sed responderunt tamen. In eam certe sententiam Gallis responsum est datum: captiui vti de libertatis pretio cum iis constituerent, in quorum potestate erant: neque communi cæterorum priuilegio se tegerent. In quo non lucro paucorum consultum arbitror: sed ea excusatione cautum ne prælio viri pugnaces apprime interessent, quod vt res se dabant breui de summa rerum futurum videbatur.

Pax a Philippo Principe in Gallia pacta.

CAPVT XIX.

PHilippus Princeps discedendi ex Hispania certus ex Rege socero enixe cupiebat cognoscere, vellet per conditiones arma ponere cum Gallis instaurato fœdere: sibique potestatem esse paciscendi si forte Rex Gallus æqua videretur appetere. Recusauit initio Rex Catholicus vtrumque siue genero non satis fidens, multo minus eius aulicis, quos ad Gallos esse propensos multa indicabant, siue amicorum in Italia animos debilitare metuebat, si se conscio & volente generum principem per Galliam iter habere vulgaretur. Dedit tamen in eam rem angusta certe mandata, quæ transilire nefas esset. Profecto tamen eo Bernardum Buillium Abbatem iisdem vestigiis sequi iussit, testatoque descriptam paciscendi formulam ad eum perferre, qua ampla potestas continebatur finiendi pace facta controuersias. cum eo ne delegatæ potestatis exemplum communicaret cuiquam præter principem ipsum iuratum arcani fidem: ac ne Principi quidem Schedam crederet, si præscriptæ formulæ fines transgrederetur. Quo in Apulia tempore & magna Græcia arma mouebantur ardore quo vnquam maximo, Compluti ex Ioanna principe paulo post discessum viri filius est natus ad sextum Idus Martii, cui fuit Ferdinandus nomen, imperium & ampla regna annis accedentibus. Abluit infantem sacro fonte aquis salutaribus Toletanus susceptoribus Anagari Duce, & Villenio. Lugduni Rex Gallus & Rhotomagensis Cardinalis in Gallia Pontificis legatus aduentu Philippi principis continuo de fœdere sanciendo consilia agitarunt. De conditionibus disceptatio erat. Datæ potestatis fines & paciscendi formam ex Hispania missam negligi videbatur. Buillius Philippum Principem monet, ne suo Rege inscio quidquam nouaret, cassa fore contra eius decretum inita pacta. Ea monita vocesque contemnebantur: ac ne facta quidem potestas est nunciandi Regi Catholico per litteras mutatis ad celeritatem equis, quæ agebantur. Mirabilis confidentia. coegerunt etiam minis atque terroribus concreditæ potestatis exemplum vt publicaret. Principi ipsi iniecta necessitudo est paciscendi, quoniam in Galli potestate erat. Aulici quoque homines Belgæ fœdus maturari cupiebant moræ impatientia, Regis in eo Catholici voluntate neglecta. Pecunia gallica corruptos fama vulgauit in deterius semper prona hominũ

persuasione. Initi fœderis summa duarum rerum optione continebatur. Rex Catholicus Carolo nepoti attributam regni Neapolitani partem cederet, Gallus Claudiæ filiæ quasi pacti coniugii dotem inter infantes ineundi maiori vtriusque ætate. Cum eo vt Catholici pars penes sequestrum esset Philippum generum, aut quos ipse nominasset: Gallus retineret sua. Audax negotium dicerem impudens conatus. Neque magis æquum quod sequitur, Si ea conditio minus placeret, vterque Rex attributas prouincias in priori fœdere possideret, Capitinata de qua præcipua lis erat, sequestro daretur consensu designando. Fœderis vtraque pars Gallis erat propitia. Hispano aspera, quando in altera Gallo sua retinente Ferdinādo detrahebatur, quod obtinebat, Hispanis præsertim ex ea prouincia deturbatis, quod ea gēs imprimis cupiebat, si id contingeret reliqua prona fore persuasi, altera conditione suscepta lis in eodem statu perstabat, nulla maiori ex eo tranquillitate: ne spe quidem vt in vnum sequestrum conuenirent. Quis enim aut vnde neutri partium addictus? Interea Rex Catholicus Cæsaraugustam redierat ad dissoluendum gentis conuentum qui eatenus tenuerat. In ea vrbe ineunte Aprili mense Regi præsenti decreta auxilia sunt in bellum Neapolitanum ducenti grauis trecenti leuis armaturæ equites triennii spatio: adiecta lege, vt duces & milites ex ea gente legerentur. Breui ergo delectu habito mandatum omnibus, vt ad fines Ruscinonenses accederent, propter belli terrores ea parte ex Gallia ostentatos. Britanniæ enim Marescalus & Dunensis Comes cum ordinariis Galliæ militibus Carcasonem confluebant, quo loco ex aliis gentibus copiarum concursus erat futurus. Tanti apparatus quo pertinerent, dubitabat nemo. Tuendo limite Rex Catholicus copiis suis vt ad Figueras oppidum præsto essent limiti vicinum edixit: simul Sanctius Castella Ruscinonensi tractui Præfectus vir eximie fortis & cautus oppida & arces ad vim hostium sustinendam muniebat, metu ne impendens tempestas imparatum opprimeret. Rex ipse eodem accedendi voluntate Populetum delatus, in eo monasterio Buillii, Abbatis litteras accepit renunciantis quod erat ipse veritus, vim Philippo Principi minasq; intentari, nisi in fœdus consentiret, quamuis contra formam ab ipso præscriptam iniquum & graue. Rescripsit Rex quid facto opus esset. Nihil profectum tamen ea diligentia. Voce præconis Lugduni euulgato fœdere Philippus Princeps Ioannem Hedinum aulę metatorem, Gallus Eduardum Bullotum in Italiam dimiserunt, vt pro se vterque Gonsaluo & Namursio confectæ pacis gaudium ingens videlicet nunciarent: & quod erat consequens suorum Principum nomine mandarent positis armis ne in bello vltra procederetur. Sic Philippus in Allobroges abiit cum Margarita sorore & Sabaudo Duce eorum inuitatu Christi in vitam reducis memoriæ dicatos dies celebraturus. Hedinus & Eduardus festinato per Romam itinere, locisque omnibus factam pacem euulgantes Barlettam peruenere in ipso procinctu prælii: cuius sorti duo duces rerum summam permittere decreuerant. Gonsaluus imprimis aduentu ex Germania militum quingentorum supra duo millia lætus, victoriæ spe certa. iis supra Venetias ad Tergestum conscensa classe emensoque nullo prohibente mari supero ad quartum idus Aprilis Manfredoniam appulere. Dedit Hedinus Gonsaluo litteras, quibus Philippus Princeps Regis Catholici nomine arma vt ponerentur, mandabat, pacem factam ne bello importuno violaret obtestatus. Respondit (à suo Rege per litteras monitus Philippum per Galliam iter facere, si quid forte de pace induciisue præscriberet, iniussu suo ne quidquam mutaret) res in eo esse statu vt Principis mandatis obtemperare integrum non esset, nisi Rege prius consulto quid in eo rerum articulo facto opus esset. Consilia res magis hominibus dare, quæ in horas variantur, quam homines rebus. Gallos priores sumpsisse arma: nunc re Gallica inclinata nefas esse importuno fœderi dare aures. Scire quod consilium captare ipse deberet: Ac vero Namursio coram conueniens datutum responsum. Sic factum. Rex quoque Catholicus ab eo fœdere auersus animo, vt satisfacere omnium votis videretur, de restituendo in Neapolitanum regnum Friderico exule Rege per legatum rursus egit. Verum Gallus ne facta quidem de ea re conueniendi potestate, legatum cum ignominia repulit. pactæ concordiæ Hispanos non stare tulit ægerrime, gnarus modicas vires esse sibi, aduersarium præualidum.

Obenignus victus & captus. CAPVT XX.

CLasse instructa Ludouicus Portocarrerius è portu Carthaginis nouæ soluerat dimidiato mense Februario. Minime idonea tempestate profectos gemina procella disiecit, prius ad Narbonensem sinū, deinde in Panormitano littore. Velox tamen nauigatio fuit,

fuit, viginti diebus nulla desiderata naui Messanensem portũ tenuerunt, magnis quamuis laboribus toleratis incolumes. Qua parte copias exponerent, disceptatum in ea vrbe est. Quidam Gonsalui præceptis obtemperandum dicere, neque consistendum priusquam ad Apuliæ oram ventum esset, viresque conferrent cum reliquo exercitu. Ludouico Portocarrerio importuna nauigatio visa est præsertim milite aduersa & lõga nauigatione iactato. Rhegium ergo traiecit, bellum ea parte gesturus, vti in Hispania missum erat. Obenignus post victoriam de Benauidio & Hugone Cardonio partam ad Motam Bubalinam cum copiis consistebat, spe Giracium sine vulnere obtinendi Hispanis fame ad deditionem adactis, qui è superiori clade superstites magno se numero in id oppidum ad præsidium receperant. Bisinianus in ditionem abierat: Salernitanus & Meliti Comes Neapolim. Decreuerat Portocarrerius copias in aciem producere: eoqúe consilio milites recensuit cum lethali febri importuno tempore correptus est. Vis mali augebatur in dies, vt medici desperarent. Ante obitum duces partium aliquot egregios Terranouam occupasse cognouit, vrbem cũ multis aliis oppidis classis aduentu nunciato à Gallis desertam. Obenignum cognito eius morbo cum copiis continuo accurrisse grauique obsidione premere mœnibus haud firmis salutem tuentes exigua spe nisi aliunde venirent auxilia, quoniam vincebantur numero, premebat inopia. Eo motus periculo Portocarrerius Fernando Andradio pro se substituto equitatum peditatúmque mittit obsessis auxilium. Præfecto item maris Villamarino, vti triremes Gioiam admoueret præceptum est, quasi mari terraque copiæ obsessis opitulatum mitterentur; si territi ea specie aduersarii desisterent. Festinarunt nostri cognito obsessos annonæ inopiæ laborare suprema. Semenariam promota castra. Obenignus Terranouæ suburbiis relictis ad vicinos pagos abscessit. Sic Andradius soluta obsidione satis se profecisse ratus Semenariæ cum copiis substitit. Noui eo milites confluxere ac imprimis Benauidius, Antonius Leuia, Gõsaluus Daualus, Hugo & Ioannes Cardonii, quisque cum sua peculiari manu operæpretium facturi. Ex iis omnibus idoneo exercitu quamuis conflato, Melitum tamen redire destinãtes, Hugo ne pulcherrimam occasionem, quæ momento præteruolat, ignauia prætermitterent hostis delendi auctor erat. Prudentes duces oblatam opportunitatem auide arripere, neque inutili cautione certam victoriæ spem corrumpere: cuius negligentiæ è vestigio sera pœnitentia subsequatur. Cunctatione rem Gallicam crescere, adventare auxilia vndique: nec collectitium militem, sed veterem & assuetum armis. Excusauit tamen Andradius prœlii committendi denegatam expresse facultatem. Quod voluntate tamen facere recusauit, casus paulo in necessitatem vertit. Obiit interim Portocarrerius. Corpus Messanæ in æde maxima amplo funere tumulatum exaduersum Alfonsi Neapolitani Regis eo loco sepulti. Eius obitu inter duces nonnulla disceptatio extitit, quis defuncti in locum cæteris omnibus imperaret. In suis meritis æstimandis nimium sibi fauet ambitio mortalium. Arbitrio Proregis Siculi controuersiam finire placuit. Ille defuncti voluntatem secutus denuo Andradium summum ducem nominauit. Cardoniis fratrib. ea nominatio molesta accidit imprimis: neque moderari linguam viri alioqui modesti, nimis molliter pati dolorem; exiguo vsu iuuenem præferri sibi neq; generis nobilitate præstantem, & minori multo armorum vsu, nulla gloria militari. Vicit tamen in generosis animis dolorem de suo Rege benemerendi voluntas, officiiq; ratio, vt cum cæteris consentirẽt. Ardebant Hispani cupiditate cum hostibus iusto prælio confligendi. Vtraque castra vicina erãt, modico dirempta interuallo. Non minus se pugnæ cupidum Obenignus ostendere memor suæ dignitatis & Gallicæ gloriæ. Misso tubicine aduersarios prouocat ad certamen. Excusauit Andradius accepti mãdati memor. Metum interpretatus hostis & quoniam Hispanos milites ægre ferre cognouerat stipendia non solui, in superbiã elatus Rosano & Gioia eductis copiis propius Hispanorum statiua promouit castra; ne dubitauit quidem se in Semenariæ conspectum dare. Vadato flumine longius æquo per eam planiciem processit magna Hispanorum ignominia probroque. Calæcos paulo ante tumultuantes quoniam stipendia nõ soluebantur, breui duces placarant gemmis priuatim ac reliquo cultu diuenditis, pretioq; inter milites distributo. In Gallico exercitu trecenti grauis, sexcenti leuis armaturæ equites erant, mille & quingenti pedites, supra tria millia vicani numerus magis quam robur. Hispanorum copiæ competenti instructæ ordine Semenariæ egressæ octingenti equites pedites ad quatuor millia exultanti hosti processere obuiam certa pugnandi voluntate. Detrectato Obenignus contra opinionem certamine Gioiã copias reduxit. Instituere è vestigio aduersarii oppidum impugnare, aut si Gallus in aciem prodiret, signa conferre destinantes, certe perculsos vrgere, quoniam metus confessionẽ expresserãt. Leuia fuere certamina haud memorabili in alterutrã partẽ euentu.

Irritatis tantum animis sibiq; fidentes vtriq; ad vndecimum Kalen. Maii, qui dies Veneris fuit, quasi ex composito atque antecondicto copias in aciem produxere. Obenignus suos ad pugnam inflammabat, ad memoriam reuocata victoria quam iis locis se duce annis superioribus obtinuerant de Ferdinando Rege Neapolitano Gonsaluoque. Qui numerosum exercitum & validum iis ductoribus, milites, virtute profligastis; quantumque Gallica gens aliis nationibus præstet vigore animorum, scientiaque pugnandi, documento fuistis: an æquum videatur paucos inermes, seminudos Hispanos, neque satis inter se consentientes metuere? laudi & gloriæ partæ imponere maculam? Auertãt numina tantum nefas, neque patimini milites dedecus graue morte ipsa & sanguine procurandum. Is in pugna potius animus esto, qui victoribus esse debet, excelsus & magnus. Ergo in hostes impetum date memores nobilitatis vestræ, memores gloriæ & nominis Gallici. Hæc Obenignus dixit. Agmina per planiciem progrediebantur. Pars vtraque auerso sole inchoare pugnam satagebat, ne eius radiis oculorum acies obtunderetur scilicet. Hispani hac mente paulo superius traiecere fluuium. Galli metum fugamque interpretati perturbatis ordinibus in pugnam inuadunt. Neque magis ex disciplina tormentis globos displodunt nullo fructu nullo hostiũ detrimento, non minus fortuna Hispanis sæpe in hoc bello quam ratio affuit. Hispanæ acies in hunc modum instructæ erant. Læuum cornu tenebant. Hispani pedites Italique, dextrum equites expediti, mediam aciem cataphracti. Ab his ea impressio facta est quâ Gallos fere omnes infensis auulsos hastis ex equis deturbarunt. Secundum Gallorum agmen, vbi pedites curabant, eo spectaculo territi ne tentata quidem pugna verterunt terga. Nostri fugientibus insistere vsque ad Gioiæ portas, quo se maior pars ex fuga receperũt. Capti pleriq; omnes Galli duces. Intra Gioiam Honoratus & Alfonsus Sanseuerini, hic patruelis ille frater Bisiniani, deditionem compulsi fecerunt. Obenigni fortuna eadem fuit. Intra Angiti arcem, quo se receperat, impugnatus acerrime in victorum potestatem vinis venit. eius captiuitate nihil de victoriæ gloria aut communi Hispanorum lætitia diminutum, si hostis maxime infensus & importunus fuga euasisset. Victoria in paucis ea ætate celebris fregit Gallorum animos. Brutii & magna græcia vniuersa momento temporis ad Hispanos inclinarunt, eiusq; imperii iugum volentes nolentes susceperunt. Nihil præterea deditis grauius imperatum.

Magnum ad Ciriniolam prælium. CAPVT XXI.

ANnonæ difficultate anxius Consalui animus in diuersa & contraria trahebatur. Tribus amplius diebus iis locis sustentare non licebat: neque facultas ostendebatur aliunde rei frumentariæ. Ne eo tractu oppida ad hostes auerteret verebatur scilicet, famis malum cunctos ex æquo premens. Hostes ad pugnam elicere fore optimum visum est: vnoque prælio si minus victoria certe morte ex iis difficultatibus euadere. Eo consilio Ciriniolam, seu Gerionem mauis, ducere oppidum haud satis firmum, sed multis in arce militibus præsidiariis munitum: quod caput erat à Gallicis castris sed modo passuum millibus positum. Ex eo pugnæ copiam fore suspicabatur: impugnati in oculis oppidi ignominiam Gallos non laturos. Sub discessum equitibus geminos aureos per capita distribuit, peditibus aureum dimidiatum, exiguum inopiæ leuamen. Sed tanta inerat pugnandi cupiditas, tantus animorum ardor, vt debita multorum mensium stipendia nemo flagitaret, nulla seditiosa vox audiretur totis castris. Die primo sub Cannis clade olim Romanorum nobili vico secundum Aufidi fluminis ripam Hispani constiterunt. Aberant hostium castra tribus modo passuum millibus. Cum luce proxima instituto itinere Ciriniolam pergere porro instructa acie propter hostium propinquitatem. Fabricius Columna & Ludouicus Ferrera cum præcursoribus præcedebant. In prima acie Dieghus Mendoza curabat duobus Hispanorum peditum millibus attributis ferox. Medium agmen Dux Termenstinus ducebat ducentis cataphractis & duobus aliis Hispanorum peditum millibus constans. Cum Germanis cataphractis aliquanto numero, & leuis armaturæ equitibus in postrema acie substitit. Magnus Gonsaluus vim hostium, si à tergo premerent, propulsare paratus. Regio arida erat imprimis, diei æstus maximus, longius opinione iter. Militum defatigatio tanta, vt siti è cataphractis nonnulli exanimati perierint repente vi ardoris interclusa anima, è Germanis item non pauci Hispanisque peditibus. Cognita Galli nostrorum lassitudine angustiam alienam suam occasionem facere destinantes hærere in terga ac vero vniuerso prælio dimicare statuunt. Eo consilio ex statiuis egressi quingenti grauis armaturę equites, leuis ad duo millia erant, quatuor millia qua Heluetii qua Vascones ex Gallia. Acies hoc ordine instructæ. Salernitanus in prima acie ducentos cataphractos ductabat pedites bis mille. Postremum agmen Amalfitano tributum est: in quo equitum turma erat, mille

vicani

vicani prouinciales paucissimi Vasconum numeri. Cum reliquis copiis mediam aciem obtinebat Namursius inscius nimirum ad exitium festinare. Nostri peditatu superiores erant, nisi sitis & ęstus fatigarent. Hostium equitatus potior videbatur armis equisque validior. Ad hunc modum instructis ordinibus Galli postremum nostrorum agmen lacessere, instare atque vrgere locis omnibus nullo ad respirandum spatio dato. Nostris cum molestia itineris & cum hostibus luctandum erat. Fessi ęstu passim sternunt corpora & infrequentia relinquunt signa. Ciriniolam vbi castra munita nostri habebant, peruenire nisi amissis impedimentis, magnaque peditum clade fas non erat, multis toto itinere ad terram proiectis præ siti æstuque. In iis angustiis Gonsaluus nihil perturbatus, ingens animus, equitibus mandat vt equorum clunibus pedites exciperent, qui maxime laborarent, exemplo ipse excitat alios, potum quin etiam deficientibus porrigit propria nonnunquam manu. Ducis constantia cæteri animati ad castrorum tandem locum peruenere. Nulla catenus insignis accepta clades. Dies in noctem præcipitabat vix duabus horis reliquis ad solis occasum. Cum se Gallicus equitatus prope ostendit, integris formidabilis, quid ęstu, siti, labore debilitatis? Ex metu audacia orta est. Intra munimenta acies momento instructa certa pugnandi voluntate. Ad circumfusas legiones priusquã pugnæ signum daretur, Gonsaluus hac sententia orationem habuit. Militaris gloria, viri nobiles, ex victis paratur hostibus. Victoria sine labore & periculo non contingat. Molestiis multis & magnis assuetos an mutare æquum sit? Suscepti antea laboris & miseriæ fructus vberrimus ostentatur. Adeste milites animis, omnis facessat ignauia. Causæ, quam tuemur, æquitate, si maxime viribus hostes vincerent, de victoria tamen nõ differem. Nunc rebus omnibus præstatis numero, scientia pugnandi, animorum vigore, vincendi consuetudine. Galli quid aliud quam præda victoribus? & tamen quod roboris sit, Itali nobiscum palam aut voto stant. Auide deposcebatis hostem: an pugnandi necessitudine iniecta cessatis, exhorretis certamen? Tantam superi ignominiam auertite. Hic dies, si viri estis, diuturnis molestiis finem afferet. In dextris opes, gloriam, superioris temporis fructum, instantis lætitiam, futuri felicitatem portatis. His dictis pugnæ signum datur. Namursius propter diei tempus in proximam lucem sustentare voluit. Iuo Alegrius vt continuo pugnaretur euicit ferox rapidusque in consiliis ac lingua immodicus. Blanditur sibi humanus animus sæpe concepta temere spe. Victus ea importunitate Namursius, Huc, inquit, arma puer. Quam vereor ne hic noster incitator maiorem in equi pedibus spem, quam in dextra ponat. Præsagium vanum non fuit. Tredecim ab vtraque parte tormenta maiora erãt. Displosa prius Gallica maiori fragore quam commodo. Hispanica late stragem quippe ex superiori loco librata in Gallorum agmine fecerunt. Verum ne maior esset clades Itali militis errore factum est: qui victos Hispanos imprudentia ratus pulueris sulphurei cados duobus curribus gestatos raptim incendit. Magna militum turbatio fuit. Latissime diffusa flamma plerique putarunt Hispanorum res esse perditas. In eo discrimine Gonsaluus præsenti animo hilari facie ad circumstantes. Bono, inquit, estote animo, datur cælo clara victoria, pręclarum flamma omen quasi incensis ad eam celebrandam facibus. Namursius clade incitatus, quam nostra tormenta intulerãt, sine mora in aduersarios incurrit, cum octingẽtis cataphractis. Hispanorum pedites in fronte erant dispositi, grauis armaturæ equites ab vtroque latere, obiecta fossa. Quæ res Gallos equites fefellit non satis discusso tormentarii pulueris fumo, qui velut atra nebula cęlum absconderat, coegitque nullo operæpretio retro se in gyrum referre. Nullum in conflictu leue peccatum est. Exiguæ sępe offensiones reliqua in præceps trahunt. Receptus multis equitibus exitium attulit. Germani milites ex propinquo plumbeis eiaculatis igne globis multos è Gallico equitatu prostrarunt ipsumq; adeo summum ducem. Sequebantur cataphractis proximi Heluetii & Vascones in hos è munimentis egressi Hispani pedites eum impetum tulerunt: cui pares hostes non fuerunt, cęsi fusique passim. Salernitanus & Amalfitanus, qui eo die in postrema acie curabant, promouerunt agmina si turbatis suis præsidio essent. Occurrit magnus Gonsaluus qua virtute quoq; vigore erat solitus. Singuli in sui ducis oculis strenue pugnabãt, ne ignauis q-dem cessandi locus erat. Omnibus partibus sternebãtur Gallicæ copiæ cęde promiscua, multum locis omnibus effunditur sanguinis. Hispano vrgente breui fusa hostium agmina hærent in terga victores, insequunturque victos cum magna fugientium strage vsq; ad castra sex millibus dissita. Quæ & ipsa momento temporis capta sunt cum epulis ad cœnam paratis opipare, quibus Hispani opus habebant, continuo eius diei labore fracti, & annonæ ante penuria pressi. Copiosa spolia fuere aurum, argentum, multaque pretiosa vestis, scyphi sigillati, annuli gemmati, baccata monilia muliebrem cultũ æmulãtia.

Italię opes rapinis longo tempore accumularę. Cædes minor quam pro victoria. nox & vicinæ sylue effugium perculsis præstiterunt. Pugna hæc nobilissima ad quartum kalendas Maii commissa est die Veneris. Cecidit inter alios in primo incursu Namursius ipse dux, quem Gonsaluus Barlettæ ad D. Francisci insigni funere sepeliri curauit, honos extincto debitus leue superstitibus solamen. Ceciderc item Morconis Comes, Chandiusque Heluetiis præfectus cum omnibus fere eius gentis centurionibus. Salernitanus Amalfitanusque & Lochiti Marchio acceptis in pugna vulneribus euasere tamen fuga. Alegrius quoque, vti Namursius erat vaticinatus. Metus pudore potentior. Gallica tormenta capta omnia & pleraque militaria signa. Quieuerunt ea nocte victores hosti exultantesque. Die proximo Ciriniola portas aperuit præsidio se dedente ad victoris arbitrium. Idem trecenti milites fecerunt, qui ex fuga eius oppidi arcem tenuerant. Cannusium item infulas & velamenta supplicum prætendit insignibus distincta Hispanicis. Præcipuam in ea pugna laudem omnium confessione tulerunt Hispani pedites: nam Germani præter grandinem globorum in cataphractos Gallos initio eiaculatam, in nullo deinde vsu fuerunt, alienæ pugnæ spectatores otiosi. Ante omnes ex Italis Dux Termenstinus excelluit. Ex Hispanis Dieghus Mendoza, de quo magnus Gonsaluus, eo die, inquit, operatum vt suorum auorum ex sanguine. Cæsis sepultura data. inuentum è Gallorum copiis tria millia & trecentos cecidisse nihilominus. Ex Hispanis in pugna nouem tantum desideratos, neque vllum magni nominis. Plures in itinere sitis extinxit. Mille quin etiam & quingenti ad aquā in puteis quibusdam forte repertam sine mente fusi ac sine vllo sensu iacentes ad ordines vt redirent, adduci nulla arte potuerunt.

Quo ambiguo magis euentu pugnantibus inter se vtrisque copiis, lætior victoria insigniorque extitit, victoribus fructus & gloria maior.

Libri vigesimi septimi Finis.

IO. MARIANÆ HISPANI, E SOCIETATE IESV,

HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXVIII.

Vrbs Neapolis Hispano deditur. CAPVT I.

PARTA ad Ciriniolam victoria magna rerum immutatio facta est: ac fere vniuersa prouincia ad victores inclinauit. Magnus Gonsaluus neq; victoria socors neq; insolens factus haudquaquam remittere animum gnarus rebus secundis securitatem succedere: ex ea ruinam sæpe infelicitatemque. Prospera difficilius quam aduersa tolerari. Ventis à puppi flantibus vigilanti gubernatore opus esse, neq; laborem curamq; remittēti, priusquam confecta nauigatione in optatū portum nauim incolumem inferat. Eo amplius excitandam diligentiam ac fortunę instandum iudicare, quod die postero partæ ad Semenariā victorię captiq; Obenigni nuncium accepit, serius quidem aliquanto quam fuisset opus, quoniam se Ferdinandus Andradius Gonsalui imperio immunem exemtumq; ferebat, quippe Portocarrerii successor. Quod dignitatis memor, osor insolentiæ Gonsaluus tulit ægerrime: atq; ita vt per litteras reditus in Hispaniā peteret à Rege facultatem. Sibi Andradium potestate exæquari non passurū. imperii conditionem natura incōmunicabilem. Breui tamē venere mandata Andradio vt desisteret, consaluo vti eius opera ad reliquam prouinciam subigendam bellum conficiendum vteretur: alæ cataphractorum præficeret. Sic intempestiuæ contentioni finis est impositus, & ad belli tamē reliquias ex sententia finiēdas geminę victorię fama multū contulit: ex qua sæpe bellorum successus pendent. Proceres quoq; vt quisque gratia & aucto-

auctoritate valebat plurimum. in varias partes dimissi Gallico studio rebelles docuerũt temeritatem fore exitialem, suo quemque furere malo, inanem sine viribus fore contumaciam. Ita breui Capitinata & Lucania ferme vniuersa sub imperium Hispanicum adiunctę sunt. Multa quinetiam oppida & proceres in Salernitano principatu in partes palam transierunt eadem fide consectantes Hispanum, qua fauerant Gallos. Eorum, qui è prælio euaserunt fuga, pleriq; in Campaniã concessere, Caietæ munitissimę vrbis præsidio sustentare destinantes, dum auxilia è Gallia aduenirent, & cætera bello instaurãdo necessaria, de reliquis vrbibus diffisi. Insecutus iisdem vestigiis cum numero equitum Petrus Pacius, effecit, vt Capua nõ deuia sublatis Hispanicis vexillis victoris fortunã sequeretur, & vt esset transitionis pretium, eorũ ciuiũ parte ad reliquam copiam adiuncta Galli cataphracti quinquaginta, quos nancisci potuerunt priusquam Caietam tenerent, obtruncati omnes sunt. Lochiti Marchio cum primum domum appulit, redacta quantam potuit ex re familiari pecunia, curatisq; vulneribus in pugna acceptis cum vxore Romam abiit ad auunculum Senensem Cardinalem in exilio toleraturus, dum melior spes affulgeret. Alii se proceres in varias vrbes receperunt: ac nominatim Alegrius & Salernitanus Amalfim initio tenuerunt: verum oppidi munitione parũ confisi, inde die proximo Neapolim festinarunt. Montelæ Comes, per cuius ditionem iter erat, victoribus fidem approbare cupiens euntes male mulctauit ex quingẽtis equitibus, quos secum ducebant, ducentis amplius qua cæsis qua captis. Ludouicus Arsius ex fuga Venusiam petiit oppidi arce confisus sustentare posse, quę erat firmissima. Locus propinquus. Ita cum copiis Gonsaluus actutum accurrit facturus operæpretium priusquã ducibus auctoritas militi fiducia rediret metu sedato. Ad Leonesam posuit castra oppidum Venusiæ & Amalfi finitimum. cum Amalfitano principe actum de deditione. Conuenit tandem, vti Amalfim victori traderet, in alio quopiam principatus oppido sustentare liberum esset, dum à Rege Catholico in gratiam reciperetur, iis legib. quas inter se sanxerant, superiores offensas melioribus officiis compensaturus. Sic ille pollicebatur, tametsi suspicio erat pro ingenii varietate, quorsum res Gallicæ euaderẽt, expectare etiam velle, ex euentu cõsilium sumere, quippe Gallicis studiis inueteratus. Fabricius Columna, populiq; & Montorii Comites in Aprutium ire iussi sunt amicæ factioni præsidium, terror aduersariis, omnibus auctores vti Gallicæ amicitiæ præferrent Hispanicam. Villamarino maris præfecto cum triremibus aliisq; nauibus, quascumq; posset cõtrahere, Neapolim versus nauigare mandatum est, quo Gonsaluus festinare decreuerat. Ita consilio ipsum regni caput petendi prudenter suscepto, Beneuentum cum copiis abiit, inde Gaudelum. Ex eo oppido litteras ad Neapolitanos dedit insigni modestia humanitateq;. Omnia benignitatis & comitatis à se officia expectarent. Modo per ipsos liceret, daturum operam vt omnis militaris vis, omnis insolentia ab eorum finibus amoueretur. Incruentam immunemq; à malis nobilissimam vrbem conseruare, id vero votorum summam esse. Materæ Comes & senatus princeps vrbe egressi de fœdere agere cœperunt. Eorũ diligentia conscriptę honestæ conditiones, atq; vrbs dedita est magno militum dolore, qui prædam ex capta maluissent. Interea Venetiæ regulus vrbis in Armoricis sitę idẽ minor Labreti filius, cognita Galbrum clade Valentini Ducis, cui aduersus Vrsinos in agro Romano militabat, consensu, cum ducentis equitibus, peditum aliquanto numero Neapolim abiit rebus inclinatis subsidio futurus, Gallorum copiis adiunctus quæ ex Apulia, Brutiis Aprutioq; confluentibus gentis reliquiis ad Lirim amnem statiua habębant, neq; numero validę neq; animis. Iis ne se commouerent, quadringenti à Gonsaluo grauis armaturę equites Capuam ad Suessam obiecti erant. Nunc reliquas copias eo mittere decretum erat, mille modo retentis militibus, quem numerũ arcibus Neapolitanis impugnandis idoneum fore existimabat. Restitere Hispani in spem erecti Neapolis diripiẽdæ si qua se occasio daret. Facto species pretenta Gonsaluum pollicitum Neapoli debita stipendia daturum: vt se amplius ludibrio haberet, nõ passuros. Motus militaris instar torrentis inflati est, obuia subuertit. Commotæ multitudini tantisper cedendum iudicans Gonsaluus Hispanos pedites sectim Neapolim ducere commutato consilio edixit, equitibus modo & Germanis cohortibus iussum Suessam precedere propediem iisdem vestigiis secuturum. Pacato ad hunc modum militari tumultu Neapolim est inuectus ad septimum decimum kalendas Iunii triumphi persimili specie. Præibant Hispani milites sublatis Hispanię vexillis feroces in suas turmas distributi visendo ordine, vestium pretio cultuque certantes. Proceres, vrbanaq; nobilitas processit obuiam læto cultu vniuersi. Populus per agros & vias cum filiis & coniugibus effusus plausu & vocibus faustis personare. Sacerdotes cum infulis intrantem ac diui ipsi prope exciti sedibus suis exce-

perunt. Fortissimi ducis habitum vultumque cuncti cum admiratione notare: victos fusosque toties hostes sine fine prædicare: victorias præsentes cũ superioribus comparare Ferdinando & Friderico Neapolitanis Regibus eo adiutore & ductore partis: de cœlo lapsum videri maiorem conditione mortali. Pompa per plateas ducta, quibus Reges procedere moris erat cum regium insigne infulasque susciperet, neque minori apparatu plausuq;. Parietes peristromata vestiebant auro purpuraque fulgentia, pauimentum floribus stratum, odorum vbique suauitas: vrbe vniuersa gratulatio festaque lętitia. Ii etiam, qui Gallicis partibus studuerant prę aliis, vultu, qui maxime simulationi seruit, ad lętitiam composito, obsequii promptitudine cæteros superare certabant, nouis officiis offensas priores inducere. Vrbs Neapolis, vnde vniuerso regno nomen, inter præcipuas Italiæ ciuitates numeratur copiis, amplitudine, numero ciuium & cultu, amœnitatis maritimæ terrestrisq; cõmodis. Ad inferi maris littus sita in montis latere septentriones inter & ortum sensim assurgentis. Plateæ insigni longitudine ad lineam directæ magnificis ædificiis regiarum adinstar distinctæ. prouinciæ proceres magno numero in ea vrbe assueti maiorem anni partem traducere, certatim magnifica palatia construunt structuræ genere superbo præcipua Salernitani Principis Grauinæque ducis. Sic factum vt nulla in vrbe plures proceres Comites Marchiones ducesque quam Neapoli numerentur. Cæli temperies inuitat. fertilissimus ager late spatiantibus campis serendis frugibus & vineis & alendo pecori bonus, affluensque rerum omnium copia, horti irrigui præcipua gratia, quorum ex omni parte magnus numerus est in quincuncem dispositis arboribus, herbarumque omne genus consitis areis viridantes insigni amęnitate. Vniuersa ciuitas in quinque regiones tribuitur publicæ in singulis domus, quas sedes vocant conuentibus ciuium seruientes de republica statis temporibus consultantium deq; annonæ copia. Templa, monasteria, Xenodochia numerosa præcipuaq; tota vrbe visuntur magnifico singula structuræ genere: in quibus quod ab Annuntiata Virgine nomen præfert pauperibus destinata domus maxime celebratur, quippe indies corrogata stipe supra quinquaginta millia aureorum expensa fert quotannis. Męnia firma cingunt vrbem distincta ex ordine turribus aspectu minacia, quatuorque nihilominus munita arcibus. In quibus principem locum obtinet, quod vulgo Castellum nouum vocatur, latum spatiis, munitum operibus prope molem in mare magnis cæmentis iactam portus adinstar. Ad septentriones Porta Capuana posita est olim firmissima arx, nunc regiis iudiciis & tribunalibus designata sedes. Castellum ab Ouo rupi est impositũ angustum quidem spatiis sed mari omni ex parte circumfluo inaccessum. Postremo quæ a sancto Anhelmo nomen habet arx cæteris eminet, nouis hodie operibus munita præcipua elegantia. Ex his arcibus duæ in Gallarum potestate manebant dedita quamuis vrbe Castella tum Nouum tum ab Ouo dictum. Et hoc quidem natura loci munitum à paucis militibus tenebatur, Castellum Nouum quingenti Galli nihilominus tuebantur. Gonsaluus peracta pompa continuo adiuncto Ioanne Clauerio aliisque nobilibus arcium earum situm cõsideraturus domò processit, qua parte admoueri opera & impugnari possent. Neque mora Castello Nouo vis admota. tormentorum ictibus quassati muri: actis cuniculis subruti. Propugnabant obsessi pro extrema spe strenue dimicantes ex omni Gallia lecta pubes. Cum classe Villamarinus septimo die post Gonsaluum ad eã vrbem appulsus, in ancoris stetit commeatum ne ad obsessos inferretur prohibere contendens. Inter hęc Romę Pontifex pridie kalendas Iunii nouis Cardinalibus senatum suppleuit. Atq; è nouem quos vna creatione donauit purpura, quinq; omnino Valentini homines erant, pro virtutibus cõmunis patria. Ab Hispanis obsessi intra arces Galli premebantur mari terraq;: ac post varios incursus vi tandem capta arx atq; à militibus direpta est pridie Idus Iunii. Ioannes Pelagius Berrius ciuis Giennensis idem è familia Gonsalui primus irrupit. id vero propius: tametsi multi deinde eam sibi laudem arrogarunt, torpor quidã aduersarios occupauit ni supremo conatu irrumpentibus resisterent. Impugnatæ arcis præcipua laus penes duos duces stetit. Petrum Nauarrũ agendi ex arce cuniculos dexteritate mirabili, & Numium Ocampum cui nauatæ operę merces fuit captæ arcis præfectura. ne alii quidem sua laude præmiis fraudati. Inter alios vinctos in ea arce repertus est Hugo Rugerius Pallasius Comes Regi Catholico & Ioanni eius patri supra quadraginta annos rebellis infensusq;. Is in Hispaniam missus Sedabi in agro Valentino lege maiestatis vinculorum & vitæ eundem finem habuit. Gallicæ & Genuenses naues Caieta opitulatum missæ fuerant obsessis Neapoli arcibus serum rebus perditis auxilium: tametsi obsidio supra vnum & viginti dies tenuerat. Maior terror à Gallica classe instabat, quinq; triremes, sex onerarias, minora nauigia multo plura aduentare fama erat, in vindictam

dictam

dictam ardenti studio, quando tueri arces integrum non fuerat. Villamarinus vt par esset tanto apparatui veritus in AEnariç portum suam intulit classem. Ea obiecta munitione hostilis classis impetum elusit ad impugnandum festinantis. In quo Vasti Marchionis in ea insula vsque dum morantis fides & virtus enituit vna maxime, tum classe tum vniuersa insula egregie defensa. Oui castellum supererat quod dum caperetur Gonsaluo expectare longum erat. Ergo ea cura Petro Nauarro & Numio Ocampo demandata ex vrbe discessit. Illi in proximo littore tormentis dispositis, cymbis arci succedunt. Coniectos superius ignes & lapides ab obsessis coria, quib. tegebantur cymbæ, respuebant, tormentorum vsum propinquitas ademerat. Vectibus perforata rupe & sulphurei pulueris cadis iniecto igne euersa turris est, tormentis è terra maior præsidii pars cæsa. Viginti, qui supererant, vnam salutem pacti dedentium arces solennia verba nuncuparunt. Captę arcis custodia Lupo Arriarano concredita est impigro viro in reliqua vita, sed & in ea obsidione industriæ & virtutis notæ. Sic vrbs Neapolis vniuersa nulla eius parte à Gallis retenta in Hispanorum potestatem venit magna in pręsenti lętitia, maiori in futurum spe. A Fabricio quoque Columna septingentorum militum ope, quos Roma Franciscus Rogius subsidio miserat, Aquila vrbs vi capta est in Pelignis Aprutii caput atque eo exemplo metuque reliqua prouincia mox victoribus cessit. Fracassus Sanseuerinus & Hieronymus Goliosius Andegauensium in ciuitate princeps euaserunt in Pontificiæ ditionis proximos fines dilapsi fuga felici, quippe hostis aduersus pericula ferox vigiliis parum erat intentus.

Caietæ obsidio. CAPVT II.

DIscessit Neapoli Gonsaluus ad quartum decimum kalendas Iulii Germani fanum versus, Gallis obsistere cogitans vltra Lirim statiua habentibus neque magna neq; nulla spe pristinæ fortunæ: simul oppida quędam eo tractu subigere cupiebat Gallicarum profecto partium. Atellam seu Auersam ex itinere Capuamque ciuium rogatu adiit. Omnibus officiis venientem colere Hispano nomini quantopere essent addicti ostendere ciues cupiebant scilicet ex animo an tempori seruientes. Sed maiora tamen, quam erant polliciti præstiterunt susceptæ beneuolentiæ argumenta. Garsias Paredius & Christophorus Zamudius eximii copiarum ductores cum mille & quingentis militibus præmissi sancti Germani oppidum arcemque impugnare pergebant. Aduentu Gonsalui incolæ deditionem fecere. Cassinatem arcem locis finitimam obtinens Petrus Mediceus cum valida Gallorum manu obsessis opitulari ausus nō est. quin desperata defensione, si eo Hispani ire pergerent raptim profectus tuendi oppidi & monasterii celeberrimi fama curam ducentis militibus reliquit. Illi Hispanis Gonsaluoque vim veriti intra dies duodecim eam arcem tradituros, nisi à Gallis idonea eo spatio auxilia venirent sunt polliciti. longum erat tandiu assidere obsessis. Ita illi violata pactione tantisper in Gallica fide perstitere. Alia parte à Magno Gonsaluo Roca guillelma, & Traiectum Liri præterfluente oppidum, aliæque circum arces ad ditionem subiunctæ sunt: præterea Castellonium & Mola Caietæ vicina oppida, quorum alterum Ciceronis Formianum fuisse olim eruditi persuadent. Caieta supererat & sua munitione vrbs & militum numero expugnatu plane difficilis. Sed nihil est virtuti constantięque inaccessum. Ad eam Gonsaluus ipsis kalendis Iulii copias admouit positis iuxta castris impugnaturus scilicet. Ea vrbs circulo ferme vniuersa alluitur mari, eoque firmissima vno tantum à terra aditu angusto atq; arduo relicto. Mons Orlandus imminet vrbanis ędificiis arduus item ascensu & Gallicis in eo tormentis constitutis ignes obsidentibus exitiales euomebat, propius vt accedere sine periculo non liceret. Quatuor millia & quingenti intus milites erant: in hoc numero equites mille quingenti qui ex omnibus partibus ad sustentandum extremā spem eo confluxerant, si qua se via daret recuperandi opes amissas. Quod pcipuum erat, maris imperiū tenebāt Hispanica classe Gallicę impari. Sic neq; auxiliis obsessi neq; cōmeatu prohiberi poterant. Villamarinus quidē ad ea littora cū triremib. accurrit, si existeret occasio rei bene gerēdæ, sed virib. impar parū profecit. Cōsaluus bellica maiora tormenta, quę Neapoli reliquerat, deuehi iussit. Iis Orlandi montem impugnare votum erat, vnde in subiecta nostrorum castra, ex propinquo apertoque displodebantur globi cum multorum sæpe strage miserabili. Periit in eo numero Hugo Cardonius dux impiger, neque nobilitate maior quam scientia pugnandi. Annonæ angustia obsessos premebat, farinæ maxima nullis molis frumentariis. Ad octauum Idus Augusti commeatus affatim mille & quingentos auxiliares milites duæ

onerariæ, rostratæ maiores quatuor intulerunt, prętereatriremes aliquot quibus Salicius Marchio vehebatur in locum Namursii summus copiarum à Gallo dux designatus. Ingens obsessis gaudium, neque leuis spes posse rem Gallicam iis opibus restitui. Ita displosis eodem die ex Orlando monte tormentis Rabasterius Germanorum tribunus globo haudquaquam in spem tantæ rei misso periit. Nouo incommodo inductus Gonsaluus die postero copias Castellonium reduxit amæno salubrique cęlo oppidum, atque extra globi iactum. Multis diebus consumptis nullum tamen operæpretium extitit. neque enim vrbem inuadere licebat, quamuis magna muri parte ab Hispanicis tormentis strata: quoniam obsessi diruta magna diligentia munierant. Neque præsidiarii erumpebant ad conserendum manus. Quo die tamen nostrę copiæ reducebantur Castellonium duo millia & quingenti milites portis egressi postremum discedentium agmen carpere, vbi Germani erant. Cessere illi sensim, astu Gallos ex angustis locis in apertum pellicere cupientes. In delusos fraude exultantesque quadringenti Hispani repente conuersi eo impetu, quem illi non tulerunt, tergis fugientium hæsere, neque cesserunt priusquam ad Caietæ portas ventum est. ducentos e Gallorum numero in fuga cęsos Hispani victores in reditu nullo prohibente spoliarunt armis indumentisque. Caietæ obsidio ducebatur: simul vtraque gens in bellicos apparatus vndique conquirendos pro virili districta erat. Ac præsertim à Rege Gallo Caietanis auxilia decreta Tramullio duce, sexcenti cataphracti equites, Heluetii ad octo millia, præter Gallorum millia quatuor mari ad varios Liguriæ & Hetrurię portus appulsa. Parma vrbs designata, quo copiæ omnes conuenirent. Ferrarię dux, Mantuanus Marchio, aliique Itali proceres pręsto fuerunt in studium rei Gallicæ subleuandæ vehementer inflammati. Regii præterea in Gallia Scrinii magister Ambianensisque Prçfectus, qui prælio ad Ciriniolam facto interfuit Caieta Romam profecti expeditionem vrgere non cessabant belli duces vt festinarent vrgentes. Mantuano persuadere plerique nitebantur, vt Tramullio socius eius belli curam susciperet. Abnuere is initio Laurentii Suarii diligentia & auctoritate cautior: qui Mantuano per litteras & Venetis assiduus, vt Hispanorum potius partes vtrique in eo discrimine palam amplecterentur; auctor erat incitatorque priuatis id rationibus salutare fore vniuersæ Italię commodum si pro virili parte Gallicos spiritus frænarent. Cunctabantur Veneti, fluctuabat Mantuanus. Cognito tamen Tramullium valetudine impediri ne vlterius progrederetur, quasi riuali sublato Regi Gallo obsequium detulit. E contrario à Rege Catholico sex triremes, & in iis aliquanta pecunia in stipendium missæ duce eius classis Raymundo Cardonio. Sed neque iis quamuis triremibus ad alias Hispanicas adiunctis vniuersa classis Gallicę par erat triginta maiora minoraque nauigia nihilominus numeranti. Gonsaluus item omni ope Vrsinos Romæ factiosam familiam viris & armis validam in partes trahere satagebat. Conatus inanis non fuit. Gentis princeps Pitilianus Comes vltro offerebat, honestis modo conditionibus transitione facta cum quadringentis equitibus in castra venturum. Conuenit tandem pactione facta vt Bartholomæus Liuianus Vrsinorum dux esset ardenti ingenio vir inquieto tamen, ipsaque fortunæ inter aduersa & prospera consequenti tempore in bellis Italię, quibus interfuit alterantis varietate mirabilis, manu quam consilio melior. Vt Cæsar in Insubres irrueret Gallorum audacia fręnanda agebatur serio in bellicos sumptus ingenti oblata pecunia scilicet. Simul à Pontifice contendebant rei Hispanicę patrocinium susciperet eo tempore ad neutros aperte inclinante, memoria personæ quam gerebat, an ex euentu consilium sumpturus. Valentini ingenium id erat, vt haud tuto eius constantię fideretur in omnes se partes vertere soliti, vnde melior affulgeret spes nulla famæ nulla ęquitatis cura. Verum has omnes molitiones Pontificis mors inopina disturbauit ad quintum decimum kalendas Septembris subsecuta noxio veneno corruptis vitalibus; eo quod Valentinus in hortis apud Hadrianum Cornetum Cardinalem cum Pontifice cænaturus diluerat in exitium quorundam Cardinalium quos ad cænam inuitarat. Deus scelerum vindex quam parabat fraudem, in eius caput & exitium conuertit. Mutatis per imprudentiam à ministro lagenis epotum auide propter æstus graues vinum medicatum, atque venis intimis diffusum Pontificem & Hadrianum Cardinalem propter ætatem extinxit quamuis omnibus frustra tentatis remediis. Valentinus felicior iuuētæ vigore adiutus & opportunis medicamētis euasit. recens exenteratę mulæ vtero inclusum calor imprimis iuuisse fertur. Morbus tamen ex eo diuturnus importunusque rationes eius vehementer afflixit, euertit male fundatas spes. Is exitus fuit Alexandri Pontificis paulo ante vniuersum orbem terrentis, an verius morum prauitate & vitæ licentia offendentis. tutelam

cære-

cæremoniarum gesserat annis vndecim. Multa de eius vita tum fama quę nulli parcat, tum de scripto proditę sunt, vero an ex inuidia haud facile dixerim, omnia conficta temere fuisse non arbitror. Pontificis certe obitu multi ad nouas spes erecti, variæ molitiones extitere, in quibus maiorem fiduciam adipiscendi honoris supremi quam in virtutibus eo loco idoneis reposuere quidam. Sic erant tempora moresque. iisdem diebus in Heduis ad Matisconem Fridericus Rex cum Gallo est collocutus. Benigne accepto restitutionis iniecta est spes. Eo maior quod à Rege Catholico eadem pacis faciendæ via tentabatur: verba pulchra rebus ad extremum vacua. collusio visa, & vterque princeps præuaricator. Sic miseris vbique deluditur. Friderici à commentariis Actius Syncerius Sanazarius insignis vates fuit exilii indiuiduus comes. Hic & Iouianus Pontanus superioribus Regibus Neapolitanis item à secretis multa in Alexandrum Pontificem fortassis supra verum effudere certe stomachi plena conuitia. Abs Rege Gallo Sanazarii ingenio & eruditioni multi honores habiti sunt: eoque agente exuli in patriam restituto bona post malum reddita sunt satis ampla, ne datam hero fidem falleret relicta; eo indignior calamitate maloque.

Salsulæ arx a Gallis obsessa.

CAPVT III.

Bellici terrores ex Gallia ostentati, atroxque tempestas imminere visa est. Copiis ex vniuerso Gallico imperio Narbonem confluentib. finitimi Ruscinonenses ne vexarentur belli flamma eo tractu excitata scilicet verebantur nostri. Ea cura Rex Catholicus Barcinonem accessit, ex propinquo, quæ bello defendendo necessaria erant comparatum. Simul ingenti delectu ex vniuerso imperio colligebat copias. Fridericus Albanus dux iis limitibus cum potestate præfectus. Non deerant qui consulerent, vt vltro Gallicis finibus illato bello hostiles conatus occuparet. ad tuendam nominis existimationem id maxime pertinere, si audacię & virium tantum suppetere crederetur, vt hostes vltro lacesseret. De Vasconibus non minor quam antea cura erat, iis Regibus nomini Gallico vehementer addictis, atque ita vt Regis eius minor frater Venetię in Armoricis regulus ad Neapolim Gallicas partes palam sequeretur, Lubretum vtriusque patrem Aquitanię præficerent ad Hispaniæ nimirum limites ea parte inuadendos idoneum opibus & auctoritate. Ad hæc Lussę regulus ex Gallia in Ansi vallem Aragoniæ ditionis partem irrumpere parabat: atque in ea Virduni arcem occupare: irrita molitio nisi per Vasconum fines Roncalensesque adeo daretur transitus. His suspicionibus detergendis ii Reges intenti Magdalenam filiam quasi fidei obsidem in aula Isabellæ Reginæ educandam dederant, vti est superius indicatum. Minoris iam pretii id pignus erat prole mascula nuper iis Regibus nata in spem paterni regni; cui Henrico nomen fuit, vita molestiis obnoxia, ac ne longæua quidem. Isabella Regina de bello solicita Madriti, vbi morabatur, equitum Magistro, ducique Anagari mandauit ad ipsorum subditos propriosque milites adiunctis quingentis equitibus quos ipsa misit, ad Vasconum fines accederent. Ioannes item Ribera ei limiti à superiori tempore præfectus nihil de sua comparatione omittere, certus ex Gallia imminere Hispanię finibus tempestatem. Vanæ superstitiones non fuerunt. Gallis enim infando delectu omnibus regni amplissimi viribus contractis in Ruscinonenses irrumpere decreuit ferox oppidis, agris, hominibus vastitatē parans, Hispanos haud pares futuros ratus validis copiis in quib. viginti millia milites numerabātur, qua tyrones, qua veterani; pręcipuū robur decem peditum millia, mille equites, numerus alii ad terrorem comparatus. Multi proceres aderant genere & factis nobilissimi. Militaris imperii ac totius expeditionis summa penes Britanniæ Marescalum erat, qui Latine Castrorum metator dicitur: Collectis iis copiis Augusti fine ad Palmam agri Ruscinonensis pagum castra promouit. Eo in loco aliquot diebus consumptis dum vires omnes & impedimenta conueniunt ad Salsulas arcem progressi sunt per montes pedites, equites per plana, locis idoneis ex interuallo pręsidia toto itinere relicta, ne commeatus ex Gallia facultas ab Hispano interciperetur. Sabbatho ad sextum decimum kalendas Octobris ad Salsulas munierunt castra eam arcem impugnandi certa voluntate. Albanus Perpinianum vicinum municipium peruenerat mille expeditos, quingentos grauis armaturæ equites, pedites ad sex millia sub signis trahens. Quantulæ vires eæ erant cū Gallicis cōparatæ? Albani tamen aduentu Sanctius Castellæ Ruscinonensi limiti

antea præfectus Salsulas est ingressus obsidionis fortunam cum cæteris subire paratus. Egressi Hispani milites ducis iussu sunt hostium castra speculatum, & si qua se daret occasio pugnandi voluntate. Cum robore exercitus dux ipse Perpiniano relicta supra Salsulas supraque Gallica castra ad Ribas altas constitit ab hostium incursu tutus locorum asperitate accessum prohibente & in omnem occasionem intentus aut inuadendi hostes, aut obsessos subleuandi. Quin Gallos ad pugnam prouocare non est veritus misso feciali. audax facinus in ea militum paucitate, nisi loci, in quo erat munitio animos fecisset, & ab iniuria tutum prętaret. Quo tempore Galli ad Salsulas castra propius promouerunt aggere & fossa circundata in apparatum eius arcis impugnandę incumbentes, Romæ Cardinales intra conclaue more instituto clausi de sufficiendo in Alexandri locum Pontifice disceptabant. Multi honorem expetebant, maiorẽ in ambitu spem q̃ in vitæ probitate & modestia reponentes. Prę cæteris Rhotomagẽsis Cardinalis se ostentabat, Gallici exercitus fauore fretus Romam contendentis: opeque Aragonii & Ascanii Cardinalium, quos secum ex Gallia adduxerat ambitionis adiutores scilicet pręclaros. Resistebat Iulianus Ruuereus Cardinalis alioqui Gallico nomini ad insaniam addictus, sed in Pontificatus petitione neminem præferri sibi patiens. Bernardinum profecto Caruaialium Magnus Gonsaluus subleuabat parta de gallis victoria multisque ex eo adiunctis amicis validus in quamcunque se partem dedisset: quo studio vt Ioannes Columna Cardinalis ex Sicilia, vbi Alexandri Pontificis metu in familiam grassantis se eatenus tenuerat, ad comitia festinaret gratia & auctoritate & ope effecit. Simul Romam cum militari manu è castris Prosperum Columnam & Dieghum Mendozam dimisit. Facto species prætexta ne vis afferretur Patribus aliqua gallorum aduentu: vnde noui motus existerent maioraque mala. Importunis contentionibus trahebatur tempus: magnique erant comitiorum æstus. Nihil tamen tres candidati sua diligentia profecerunt, Neapolitanus quidem Cardinalis spe ambitione tribus sed ex interuallo proximus. Decretum à Patribus consensu ante electionem, vt quicunque confectis suffragiis Pontifex renunciaretur, intra biennium proximum Episcopos in conuentum generalem cogeret: quod repeteretur deinde institutum singulis tribus annis lege in omne tempus lata. Superioris temporis licentiam frænare, sanare reip. vulnera erat Patribus propositum; orbi vniuerso id expetenti satisfacere. In eam sententiam cunctis, qui aderant, sacramento adactis post quinque & triginta dies maior collegii pars Senensem Cardinalem Franciscum Picolomineum Pontificem iussit vitæ innocentia & inculpatis moribus promeritum vt cæteris præesset, idoneum visum, per quem proximi Pontificatus vitia & vulnera multa & fæda sanarentur. Ad decimum kalendas Octobris ea nominatio facta est. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit, ea erat modestia. Pii tertii nomen desumpsit, Pii secundi auunculi grati Pontificatus instaurata in eo memoria. Ardebat cupiditate ecclesiæ mores astringendi acriori censura, ac præsertim vrbis Romę & curię totius tetrum odorem amouendi: idque consilium in quodam Patrum conuentu priusquam susciperet diadema palam exposuit, ac vero Episcopos ex toto orbe in conuentum vt cogeret nolle biennium expectare, sed rumpere continuo moras fixum animo esse. Numina orbis Christiani sceleribus irritata talem ac tantum Pontificem inuiderunt, sæua & importuna mors pręclaros noui Pontificis conatus disturbauit sexto & vigesimo die ex quo fuerat in Petri sede collocatus. Admixtus gaudio mœror electione atque obitu non vna omnibus via. Saniores lapsum de cęlo Pontificem iudicare, atque in eo numero Rex Catholicus. quidam secus existimare, pars superioris tẽporis licentiam amantes, cautiores verebantur ne Italiam turbaret, gallorum patrocinio suscepto, quibus Lochiti Marchio erat cum primis addictus eius ex sorore natus. Id cum multis Magnus gonsaluus quoque metuebat à multo rerum vsu cautior, mentis humanæ altos esse recessus cogitans, mores sæpe in suprema rerum omnium potestate mutari raro in melius neminem cupiditate vacare, paucos sibi acriter imperare. seque ętate præsertim pręcipiti retexere. Parum in his comitiis Valentinus præstitit, quippe ex aduersa epoti veneni valetudine lecto affixus. Quæ res Romanæ quoque nobilitati bonis euersæ iniuria prioris temporis opportunitatem prębuit ablata recipiendi. Veneti rebus turbatis promiscuam odorati prædam accurrentesque vrbes aliquot in Flaminia occuparunt ex alienis incommodis vtique crescere soliti, ex finitimorum calamitate & iniuria fines imperii proferre. Sic in Valentini fide Forliuii & Arimini arces fere eo tractu tantum perstiterunt: momentoque temporis dilapsa sunt, quæ male quęsita fuerant; ludibrio habitus qui paulo ante terror vniuersę Italiæ erat.

Hos

Hos ludos fortuna seu vis superior facit, has vices mutat. Ipsa quin oppida & vrbes talem indignatæ dominium extempló abrupere frænos: maleque cohærentis compages imperii multas repente in partes ac veluti in fragmenta dissiluit.

Salsularum obsidio soluitur. CAP. IIII.

GAlli supremo conatu actis occulte cuniculis, tormentorumque ictibus quassatis Salsularum mœnibus præcipuę turris partem. Propugnaculumque strauerunt recentis structurę neque plane perfectum opus. Eo patefacto aditu muro succedere non dubitarunt musculis tecti vectibus conuellere lapides quibus fundamenta continebantur. Magnum in periculum res erat adducta. In ea angustia obsessi propugnaculum illud, quoniam defendere non licebat, deserere decreuerunt, in subterraneis tamen cameris supposito tormentario puluere; quo incenso concipienteque flammas superstans area in sublime sublata dissiluit magna cum Gallorum strage, qui magno numero conscenderant per rudera quasi victoria explorata. Quadringenti amplius periere quidam ambusti flammis, aut discerptis membris ex alto præcipites, aut ruinis accumulati, pars ab iis cæsi, qui ex arce repente eruperunt. Confluentibus in dies militibus Albani augebatur exercitus: atque ita vt quadringenti cataphracti essent, mille & quingenti expediti equites, pedites ad decem millia. His fretus copiis ad quintum Nonas Octobris die Veneris ad Gallica castra successit propius: neque reduxit militem ante solis occasum. Pugnam detrectarunt Galli, quos tamen se intra munimenta tenentes displosis nostri tormentis nonnullo illato damno maiori aliquanto ignominia mulctarunt. Ferdinãdus Rex ad Gerundã auxiliares copias è Castella festinantes morabatur, haud minori numero, quam quæ ad Perpinianum erant, & melius armatas. His adiunctis copiis Gallos si pugnam recusarent, intra castra vallumque impugnare certum erat. Classis quæ tutaretur ea littora comparata duce Stopignano nondum appulerat turbato mari aduersis ventorum flatibus prohibita. Hispanicis triremibus in bellum Gallicum intentis decem & nouem biremes Mauricæ Valentinam & Granatensem oram igne & direptionibus vexarant. Impune fore licentiam credebant. Martinus tamen Galindus Granatensibus littoribus tutandis præfectus cum iis ad Carthaginem nouam commissa pugna piraticas omnes biremes aut cepit aut submersit; prorsus vt ne vna quidem eam cladem euaserit. Eo nuncio lætus Rex quasi pręclaro omine ad belli totius summam gerunda cum Castellæ copiis profectus Perpinianum appulit ad quartum decimum kalendas Nouembris die Iouis. In magnum discrimen obsessorum salus venerat, nisi continuo operæpretium existeret. Missa manu militari, quæ ab hostium tergo itinera versus Galliam locis idoneis insideret: cum cæteris copiis continuo Gallica impetere statiua visum est. Id vt cum maiori fructu certiorique victoriæ spe fieret, quo die Rex castra contulit castris ligneam turrim ab hostibus in vicina palude multis sublatam tabulatis, ne videlicet commeatus ex Gallia facultas interciperetur, impugnare sine mora est aggressus. Capta turris, Regis aduentus, pugnandi decretum terruit vehementer Gallos. Ipsa nocte ne conclamatis quidem vasis quo profectio occultior esset, tormentis via militari Narbonem præmissis relictaque prę festinatione impedimentorum bellicique instrumenti parte silentio mouerunt castra. Et quidem initio in planiciem flexo itinere quasi pugnam appeterent, continuo quasi mutato cõsilio Narbonem versus discesserunt. Aragonii & Catalauni equites abeuntium hæsere tergis postremo agmini graues imprimis. Quem hostes impetum non ferentes tormentorum, belli partem apparatus, tentoriaque non pauca, quæ deferebant secum deserere sunt coacti, fugientibus quam cedentibus propiores, quamuis seruatis ordinibus. Cum robore exercitus subsequebatur Rex pugnæ auidus. Magnam eo die cladem Galli accepissent, nisi itineris festinatione propinquoque perfugio hostium aduentum & conatus occupassent. Rex quoniam abeuntes insequi non licuit, in Galliæ fines vastabundus irrumpit, hominum & pecudum actę prædæ: Leucata aliaque ignobilia oppida eo tractu de hostibus capta. Inter hæc Olisipone Rege Lusitano Isabella filia nata est ad nonum kalendas Nouembris: cui cælum orbis Christiani imperium destinabat cum Caroli quinti coniugio, filium Philippum adiecta Lusitania matris iure Hispanię vniuersę Regem. Venere paulo post ex Gallia oratores: quorum opera induciæ quinque mensium inter duos Reges atq; vtramq; gentem pactę sunt, excepto Neapolitano tantum bello. Is finis nobilissimæ expeditionis fuit: ad cuius famam orbis Christianus vniuersus suspensus tenebatur quem

successum habitura esset. Limiti præfectus tamen Bernardus Rogius Dianij Marchio, adiunctis mille cataphractis, bis mille expeditis equitibus, tribus peditum millibus ad omnes casus paratum præsidium. Obsessæ item arcis cura Dimæ Requesenio est concredita. Rebus ad hunc modum compositis Barcinonem Rex rediit. Inde Michaelem Ioannem Grallam & Antonium Augustinum legauit ad Gallum, vti in fœdere recens icto erat cautum. addita mandata vt controuersias de regno Neapolitano pactione aliqua finirent. Catholicum Regem ea contentio solicitum habebat, tum propter Gallicas copias eo festinantes, tum maxime Pii tertii Pontificis morte nunciata electioneque in eius locum Iuliani Ruuerei Cardinalis qui in Pontificatu Iulii secundi nomen edidit. ardens eius ingenium timebatur Gallicis addictum partibus. Ad conciliandas Patrum voluntates, eorum quos legerat in senatum Alexander Pontifex multum Valentinus contulit, odio enimuero Bernardini Caruaialii, cui collegii partem fauere erat exploratum. Iisdem diebus Philippus Princeps ex Allobrogibus, vbi eatenus hæserat, in Germaniam discessit patrem inuisurus. Filio is auctor extitit, ne pacem cum Gallo paulo ante pactam violari à socero ægre ferret multis obnoxiam incommodis docens. Pollicebatur quinetiam si pecunia suppeditaretur ab Hispano, irrupturum se in Italiam qua parte Insubres late fusi sunt. Quod Ioannes Emanuel, & Guterrius Fuensalida pro Rege Catholico in germania legati persuadere enixe conabantur. Rex Ferdinandus magnificis promissis quantum esset credendum non satis statuebat Cæsaris ingenium varium & inconstans expertus; ad omnem fortunæ cursum vt erat cautus & sagax maius in pecunia sua quam in alienis viribus præsidium certiorem spem collocans. Tempus his molitionibus nullo emolumento extrahebatur. In Ioanna filia turbatæ mentis certe per interualla vacillantis haud obscura argumenta visebantur, quod parentibus vt par erat, molestissimum accidit: ac vero ea res felicitatis reliquæ lucem vel maxime obscurauit. Sic sunt res humanę: ea conditione viuimus, nulli syncera lætitia datur. Ad virum festinare cupienti mora omnis grauis erat. Mulcebat prudens mater ægrum filiæ animum, aliam ex alia moræ causam excusare, clausum mare aduerso anni tempore sæuis procellis. Nullis consiliis ardor animi placabatur. Sic die quodam in rabiem acta è Medinę Campestris arce, vbi se tenebat, pedibus proficisci in Belgas tentauit; quibus comitibus? quo vię subsidio? furor agebat præcipitem. Furenti quamuis manus iniicere maiestas vetabat. Sublicium tantum pontem sustulere custodes. Ita egrediendi facultate prohibita ad arcis portas substitit, in vicina culina cibum somnumque capiens neque frigoris, quod sæuiebat in ea regione eoque anni tempore maxime, neq; aeris nocturni iniuriis cedens. Ac ne vinci quidem potuit Ioannis Fonsecę Cordubensis Episcopi, qui ei assiduus erat, precibus, ne auctoritate quidem Toletani Archiepiscopi qui ad rei famam superuenerat, vti ad priora cubicula rediret, saluti consuleret in periculum adductę. Regina mater ad eius rei famam quamuis afflicta vehementer valetudine Segobia accurrens filiæ vt resisteret pro auctoritate materna persuasit. Simul vt eam placaret classem ad Lauretanum portum instrui mandauit, qua cum primum se anni tempus vernum aperuisset ad virum nauigaret in Belgas tandem reducem multis mensibus in gallia & apud Allobroges consumptis exigua vxoris cura.

Bis ad Lirim victi Galli. CAPVT V.

IN Italia gallicę copię Neapolim versus contendebant. Lentum iter erat neque solita militum alacritas quasi tacita diuinatio imminentis mali. Florentiam Senamque nullo prohibente tenuerunt ductore Mantuano. Tramullius febri quartana impeditus retro substitit, cum copiarum tamen parte ex interuallo secuturus. Iactatione itineris & propter anni tempus ingrauescēte valetudine Romæ hæsit belli cura abiecta. Aditu eius vrbis prohibitus gallicus exercitus per pontem Miluium duum modo millium spatio dissitum, Tiberim traiicere permissus ad Neapolitanos fines prope accedebat. Cōmotus ea re cōsaluus ancipiti cura anxius erat. Caietā obsidione vrgere pseueraret; iretve potius obuiam gallicis copiis in obsessorum auxilium festinantibus. Multa apud animum suum cogitanti Roma magnum in periculo ad victoriam momentum, duo millia pedites venerunt centum expediti equites: quos Franciscus Rogius suprema diligentia ex Hispanis germanis Italisque tumultuario delectu collegerat, præter ducentos alios germanos & quingentos Italos, quos propediem se subsidio missurum, ac iam in procinctu esse significabat. Ductor Hugo Moncada studio in iis angustiis operam fidemque suo Regi probandi honestam conditionē reliquerat, quā à Valentino centum

cata-

cataphractis præfectus obtinebat. Commodissime id auxilium accidit ei, atque eo amplius quod Salsularum obsidio impediebat, ne ex Hispania milite aut pecunia partes iuuarentur. Nouis copiis auctus Gōsaluus cum hoste confligere statuit. Ergo cum primum Gallos Romam præteruectos esse, atque ad fines Neapolitanos accedere cognouit, Castellonio continuo cum copiis omnibus monuit, si hostes prælio superasset ratus Caietam haud dubie in victoriæ partem accessuram. Primis castris ad Liris ripam peruentum. Eo loco Petro Pacio relicto, qui transitu fluminis Gallos prohiberet, ponti lapideo impositus custos cum valida militum manu, ipse vlterius progressus ad Germani fanum castra posuit. Gallicæ copiæ ad Pontecoruum erant ditionis Pontificiæ oppidum ad Liris ripam patentibus campis sex modo inde passuum millibus. Mille cataphractos bis mille expeditos equites, nouem millia pedites, maiori ex parte Italos habere Gallos fama nunciabat. Maiora minoraque tormenta ignea triginta sex. Præcessit cum Hispani exercitus parte Petrus Nauarrus Cassinatem arcem occupatum vsque dum Gallico præsidio nomineque detentam. Nec mora arx illa vi expugnata Hispano cessit ferme in oculis Gallici exercitus, suis opem ferre non valentis, quæ magna ignominia fuit. Multum fama in bello potest. Eo maius dedecus extitit quod rumore vulgatum erat, Mantuanum linguæ intemperantia iactare solitum: cupere se cum ea colluuione Maranorum (sic Hispanos per contumeliam vocant) pugna experiri. Gonsaluus castra promouit posuitque in hostium conspectu mille passuum modo interuallo dissita. Inde misso feciali ad pugnam prouocauit hostem; quando tanta animi confidentia esset, tantus alienę virtutis despectus. Respondit Mantuanus ad Lirim fore pugnandi copiam; eo inuito traiecturum. Ex Aprutii montibus ortus is fluuius Germani fanum præter & Pontificiæ ditionis agros labitur altissimis ripis castigatus angustusque alueo profundo, vix vt vadari possit: neque alio ea parte iunctus ponte nisi qui ad Pontecoruum est. Placido cursu multisque mæandris Caietam quamuis citra flumen positam Roma adire nisi bis traiecto flumine instituto itinere ac breuissimo non licet. Alegrius Caieta profectus ad tria millia hominum ducebat Gallico exercitui supplementum. Is vt traiecto flumine continuo pugna experirentur, auctor erat oblitus scilicet cladis ignominiæque eius festinatione importunitateque ad Ciriniolam acceptæ. Dimidiato Octobri die Dominico Galli ad Ceperani vada traiecere. Hispanæ ditionis oppidum Rocasicca mille ducentis militibus tenebatur. Duces impigri Villalua, Pizarrus, Zamudius facta ex eo oppido eruptione in primum gallorum agmen nullo ordine quasi per pacata tendentium inuecti amplius trecentis ex eo numero qua cæsis qua captis ad suos lęti ouantesque redierunt. Accurrere reliquæ gallicæ copiæ socios vindicare destinantes oppidi ruina præsidii cæde. Fefellit eos spes temere concepta. Obsessi non modo vim omnem à mœnibus arcuere, sed erumpentes oppido rursus plus ducentis ex hostibus in pugna cæsis reliquos intra munimenta compulere. Cessit virtuti numerus. Die postero tria militum millia obsessis auxilio pręsto fuerunt, ductores Prosper Columna & Petrus Nauarrus. Simul cum copiis omnibus consaluus festinabat, initio iudicans spem metumve gigni: prout prima cessissent fore reliqua. Galli quamuis specie repetendę impugnationis, veriti tamen si quid sinistri accideret, ne tormenta caperentur; & alioqui tempore exclusi multis imbribus impedito motis copiis vltra flumen retulere castra. Post biduum transmisso iterum fluuio in Aquinatem agrum deflexere sex millibus passuum à germani fano, quo consaluus in statiua redierat. Imbriū tēpestas ne pugna decerneretur impediuit. Inflato amne galli ad Pontecorui pontem retro conuersi interiectum fluuium pro munimento hosti obiicere destinabant. Institit iisdem vestigiis Hispanus vltra Aquinates procedens vbi gallos ad pugnam elicere tentauit. Cautiores illi loco idoneo delecto obiectisque tormentis in detrectandi certaminis sententia perstiterunt. Sic consaluus & milites necessario solita statiua repetierunt pleni de cætero bona spe quoniam metum aduersariis posita, cum qua venerant, ferocia expresserant. Galli quoque trans flumen reduxere castra Nouembri mēse auspicante. Quo Romæ mense Vrsini cum Columniis proceribus in obsequium Hispani Regis consensere legatorum tum Hispani tum Veneti opera & auctoritate facto fœdere. Venetis gallorū felicitas grauis erat: ac ne libenter quidem ferebant pręualidi Principis vicinitatem. Quingentos grauis armaturæ equites Vrsini in id bellū obtulerunt si à Rege Catholico sexaginta aureorū millia annua pēderentur. Ac sigillatim Bartholomeus Liuianus, cuius eo bello pclara extitit opera se ducturū tria millia qua equites qua pedites obtulit inter præcipuos eius familiæ sed & vniuersæ Italiæ ea quidem ętate duces habitus. A Fabricio Columna Rocauandra capta vi est in oculis hostium auxilio accurrere impugnatis non

audentium. Sic res Gallica in præceps ire visa est. Quin secundum fluminis ripam mota Gallorum castra Germani fanum inter & Caietam medio ferme interuallo constitere, Ponte lapideo qui Petrus Pacius custodiendo erat impositus traiicere flumen destinabant. Mille & ducenti Hispani pedites præsidio relicti, & aliquot equites expediti vim vniuersi exercitus Gallici sustinuerunt, triduum diurno nocturnę pugnæ laborem continuantes. Sic Gallis transitu prohibitis cum robore exercitus Gonsaluus accessit suorum periculo commotus: & de rerum summa solicitus, si hostes voti cōpotes euasissent. Eius aduentu parti pontis quæ lignea erat, subiecti ignes: Castraque ad pontis caput locata sunt. Eo loco maius ab intestina discordia periculum extitit. hyemis sæuitia Hispani milites & stipendii inopia in rabiem acti tumultuati, per vicina oppida & agros dispersi prædas agere præcipuo rusticorum damno, tum equites tū pedites frequētes signa deserere. Insanum quanta extitit animorum consternatio, quantum in discrimen venere res. Pręcipui quin etiam duces militem in statiua reducendi auctores erant. cum locorū & temporis iniquitate vnaq; cum hostibus pugnare non audaciam videri sed temeritatem. Regrediendum in munita, & excedendum potius quam pellerentur specie prudentiæ admonebant ignaui. Eo processum, vt die quodam hastam miles quidam Magni Gonsalui pectori admoueret minas intentans, nisi pareret necessitati. Verum is alta dissimulatione magnoque animo militares mulcebat iras. Corrogata quin etiam vndique pecunia binos aureos militibus per capita distribuit. Ducibus in consilio contra tendentibus suadentibusq; copias in aliud tempus seruaret. Probe, inquit, noui quo loco res nostræ sint, " quanti referat cum hoste confligere. Ad sepulturam potius vel vno passu vlterius pro- " moto procedere certum habeo: quam si retro tantundem conuerso pede centum annis " sit propaganda. Hic meta laborum esto aut vitæ finis, si superis ea sententia stabit. Diuer- " sum mihi nemo suadeat. Columnios proceres pręcipuos discedendi ex iis locis suasores, erant qui suspicionibus incesserent tanquam inuidia & æmulatione Hispaniæ incrementa ægre ferrent, Gallos subleuari cuperent. Ex eo sane inter Columnios & Gonsaluum offensiones diuturnæq; simultates extiterunt. Ducis diligentia & auctoritate quamuis sedato ægre tumultu militari contineri milites non potuerunt quin pleriq; castra signaq; deferrent. Imminuto Hispanorum numero hostibus facile fuit triremibus quibusdam & cymbis valido nexu vinctis ligneum pontem silentio noctis imponere nullo prohibēte. Mille & quingenti galli ea arte traiecto flumine in nostrorum qui nihil minus cogitabāt, stationes facto repente impetu, quoddam veluti propugnaculum pulso inde Hispanico præsidio ceperunt. Eo metu in castris Hispani ad arma vndique concurrere paucissimi equitum numeri pedites ad quinque millia. In discrimine gonsaluus se ipso maior conscenso equo acies primū instruxit, vt tempus dabat: mox in pedes destitutus arrepta militari securi inter primos in hostes ferox incurrit. Quinq; gallorum millia flumen traiecerant, sequebantur alii, ad hæc tormenta in aduersa ripa disposita in Hispanas acies displodere non cessabant. Maior terror quam clades. Tantis quamuis præsidiis muniti hostes Hispanorum peditum incurrentium impetum & alacritatem pugnandi sustinere nō valuerunt. Ac versi in fugam continuo pontem qua transierant repetierunt. Transeundi festinatione cum inter se prementes alii super alios ruerent, ad mille & quadringentos ex gallorum numero pars ferro trucidati pars subiecti fluminis vorticibus mersi fęde perierunt. gonsaluus nullo tormentorum metu ad pontis caput accessit: signa quin etiam & militum centuriæ quædam hostib. permixtæ in aduersam ripam vrgendo cædendoq; aduersarios euaserunt. In receptu tamen ex eo numero quidam tormentorū globis sunt discerpti, atque inter eos viri præstantes nonnulli: alii vulnerati ac nominatim Lamudius qualis ac quantus dux. Ante alios vexilliferi virtus enituit, qui globi ictu amissa dextra vexillum sinistra arripuit: & ea quoque nouo ictu ablata vtroq; brachio vexillum complexus vestigio tamdiu immobilis constitit, donec galli sunt pulsi. De viri nomine scriptores variant in facto non discrepantes, à plerisque Fernandus Illesca vocatur, virtute profecto promeritus vt præclara virtus viri famæ inseratur, iisque beneficiis dignus, quæ à suo Rege accepit ampla gonsalui prædicatione auctoritateque adiutus. Pugnę huius euentus gallorum animos fregit: prorsus vt ne interdicto quidem flumine se tutos arbitrati pontē valido pśidio munirent non tā traiiciēdi victoriæve spe, sed ne nostris in aduersam ripam transeundi facultas esset, ipsorum castra impugnandi. Adhæc Mantuanum inter & Alegrium contentiones suspicionesq; exortæ sunt minime idoneo tempore. Res prosperas cuncti sibi vendicant, aduersas imputant aliis. Sic Mantuanus desertis castris retro redire constituit. Species discessui prætenta quasi gallorum arrogantiam ferre non posset linguæ procacitatem tantam vt Cynedum appellere non dubitarent

grauis-

grauissimam contumeliam. Verior interpretatio: cum perditis fortunas suas miscere noluisse. In eius locum dum abs Rege Gallo veniant mandata summa belli administrandi militari consensu ad Salucium defertur. Is ferox ingenio & viribus odioq; Hispani nominis à primis annis imbutus paulo ante Caietam appulerat, vti paulo ante dictum est, Proregis autoritate & nomine. Mantuani discessu Gonsaluus, quamuis militum numero inferior certiori victoriæ spe traiecto flumine prælio cum hoste decernere statuit. Difficilis conatus Gallis aduersam ripam obtinentibus. Supra eorum tamen pontem septem passuum millibus ponte carris cymbisq; sustentato flumen iungendi curam Liuiano demandat. Alto silentio hæ molitiones tectæ, ne hostis præsentiret disturbaretq; conatum. Iacto ponte Suessa vbi statiua Gonsaluus habebat, profectus cum bis mille Hispanis peditibus, Germanis mille & quingentis non amplius die Iouis ad quintum Kalen. Ianuarii flumen traiecit. Diegho Mendozæ & Fernãdo Andradio demandata cura equitibus ea nocte ex hibernaculis excitis, cum iis postera luce ad auroram præsto adesse. Id vbi Galli senserunt Hispanos transisse flumen motis continuo castris vicini montis iuga occuparunt loco magis quam armis confisi. Metum interpretata ignobilia aliquot oppida ad eam ripã Gallicarum partium ad Hispanos vltro transierunt. Ea nocte in agro nostri tolerata cum luce secundum ripam fluminis in hostes pergere. Qui in consilio detrectandi certaminis perstantes maiora tormenta ne, si terra traherẽtur, limo profundo haustis rotis hærerẽt, cymbis imposita Petro Mediceo secundo flumine Caietam deuehẽda commendarũt. Fecit ille quod iubebatur: verum ad ostium fluminis turbato quamuis sæuoque mari festinare porro contendens haustis cymbis tormentisq; ipse etiam est mersus. Reliquæ copiæ deserto ponte atq; tormentis maioribus, quæ supererant, tentoriis & impedimentorũ parte, vna hora ante lucem è castris egressæ Molam haud longinquam Caietæq; vicinam festinare decernunt eius mœnib. salutem tueri sperantes. Gonsaluus itinere hostiũ consilioq; explorato Prosperum Columnam cum expeditis equitibus præmisit, qui hostes à tergo premendo distineret, dum peditatus subsequeretur. Pleno passu cum primum ad Molæ pontem peruenit, qua Gallo transitus erat, pugnæ signum datur: Impetum & alacritatem nostrorum diu hostes non tulerunt. Versos in fugam, vsq; ad Molæ & Caietæ portas, quo victi non pauci confugerunt, victores in tergis hærentes sunt insecuti. Multi toto itinere ceciderunt, tormenta duo & triginta capta milleq; & quingenti equi. Clara victoria fuit confecto secũdum eam bello reliquis maior. Gallorum pars Fundos versus dilapsa, quiq; eo tractu in præsidiis erant Romam appetentes rusticorum ex vicinis agris spe prædæ facto cursu iniquis ad transitum locis magno numero interiere: pauci vt stragem euaserint forte magis quam consilio aut virtute. Præcipuam à fortitudine militariq; scientia vtroq; conflictu, sed & vniuersa expeditione omnium confessione ex Italis Liuianus ex Hispanis Hugo Moncada laudem tulerunt.

Caieta dedita. CAPVT VI.

CVpiebat Gonsaluus Gallorum turbationem ad occasionem vertere Orlandi montem eodem impetu occupandi Caietæ vrbi imminentem. Prudẽter destinata fœda tempestas imbresq; toto eo die molesti disturbarunt. Et miles labore continenti fameque nullo neq; eo die neq; superiori nocte cibo sumpto fatigatus vix arma portabat. vigor animorũ cædendiq; cupiditas fessa corpora sustentauit eatenus. Sic coactus destitit, copiasq; Castellonium reduxit ad priora statiua. Gallis ad Molam se munire decretum erat, minorib. tormentis quæ supererant, locis idoneis obiectis: nam primum impetum in id oppidum futurum non dubitabant. Verum Gonsaluo curatis militum corporib. atq; ex labore recreatis commodius visum est antequam ducib. auctoritas, militi obsequium vtrisq; fiducia rediret, metu sublato ipsum caput Caietam petere vimq; admouere voluntate nihil facturis. Facilior opinione expugnatio fuit. Aditu quem muri parte prostrata mensib. superiorib. tormenta patefecerant, haud ægrè Orlandi montem occuparunt, qui eũ præsidio tenebant vix spatium nacti sunt in vrbem euadendi. Sic quæ ex superiori pugna supererant, amissa sunt spolia mille equi capti geminaq; tormenta, quib. in priori obsidione late stragem in Hispanorum castris fecerant. Ad hæc debilitatis hostes animis præsertim Hispanorum castris ad vrbis mœnia promotis quinquaginta primum è Gallia Cisalpina cataphracti ductore Mirãdulano Comite portis egressi supplicũ habitu venerũt in castra supinas manus tendentes, veniam orantib. darent, iram in obstinatos seruarent. Subsecuti sunt nocte proxima tres viri primarii à Salucio de pace & deditione legati. Petebant ii facta dicendi potestate, vti captiuos pecunia redimere cõcederetur. Ea reiecta petitione

ad maiora porro procedentes, si captiui tum Galli tum Italici generis redderentur, Caietam vrbem dedituros & arcem polliceri, Mondragonem quoq; Sinuessę antiquę è ruderib. constitutam arcem. Præterea Hispanis & Italis, qui Hispanorum partes erãt secuti captiuis libertatem sine pretio daturos. Honestæ conditiones, neq; Gonsalui aurib. ingratæ. Italos modo captiuos dimittere graue erat ac nominatim Matthæum Aquauiuam Bitõti Marchionem, & Alfonsum Sanseuerinum Bisiniani patruelem, quorum noxæ maiores erant, vindicta ipsi digniores itaq;. Ita eorum causam de cæteris annuens ad Regē Catholicum ablegabat, neq; ad suum arbitrium reuocabat, quid de illis statuendum esset. Post multam disceptationē internunciis ab vtraq; parte commeantib. Galli de Italis captiuis
1504. remiserunt tandē. Summa ipsis Ianuarii Kal. principio anni Mill. quingentes. quarti consensu hæ conditiones scriptæ. Obenigno ac reliquis Gallis captiuis daretur libertas. De Italis captiuis supplicium sumere, ac ne in eorum causa quidquam decernere fas esset, priusquam à Gallo legati pro iis deprecatores mitterentur in Hispaniam. Militib. cum armis & impedimentis ac reliquo apparatu abscedere liceret. Caietani ciues sua omnia retinerent, qua ante bellũ libertate iureq;. Reliquis tota ditione vrbib. cautum ne vnquã fraudi esset Gallis adhæsisse partib. Fœdere ad hunc modum sancito continuo, qui mari ituri erant, naues conscendere cœperunt. Theodorus Triuulcius cum Italis Gallisq; militib. pedestri itinere in pacata discessurus pari celeritate vrbe est egressus. His reb. celeriter confectis tertio Nonas Ianua. die Mercurii vrbi & arci deditis Ludouicus Ferrera est præfectus præmium laborib. virtutiq; debitum. Tarenti quam vrbē obtinebat, cura Petro Nicuesæ demandata. Captiuis quicumq; præsto fuerunt reddita extẽplo libertas est. eodem post biduũ appulit Obenignus & cum eo Galli captiui ad mille & ducẽtos. Et Obenignus quidem continuo naues conscendit: alii fide publica accepta terra abierũt. Plerīq; tamen in reditu periere laborib. fracto corpore tentata valetudine: ipse etiam Salucius summus copiarũ dux Genuæ decessit, nihil imperio militari assecutus nisi molestiã ignominiãq;. Palicius è numero Gallorum captiuorũ antea euaserat Antonii Cardonii permutatione quem Hugonis fratrē Galli superiorib. mensib. in conflictu ceperant. Fidei difficilis reip. temporib. eximie ab Antonio & fratrib. cultæ laborumq; ipsi priuatim præmium Padula fuit Capacio detractũ municipiũ Marchionis nomine, adiecto, quo gratius honestiusque donum esset a Rege Catholico cõcessum. Non deerant qui Gonsaluum cõsilii præcipitis in ea re incusarent. Tanti ciuitatē vnam alioqui breui in potestatē venturam non fuisse, vt tot captiuis libertate reddita redimi ęquũ videretur viris genere & factis nobilissimis. Placere omnib. qui posset? iudicia singulorũ linguasq; frenare? Patientia prædicabant quãdo hostes mœnib. clausos teneret subdi eam vrbem cum cæteris licuisse. neq; cõmittendum vt rursus de rerum summa periclitarentur, si iis ducib. ea peritia bellũ esset instauratum. Ad eas voces Gonsaluus pluris esse q, in sulphureũ puluerem & globos ferreos insumeretur dicere, quam q, iactabant periculũ. Supremam vulneris curationem omnibus plagis præstare, quas Obenignus aliiq; captiui ferro facturi essent. Deniq; canē mortuũ non latrare, neq; militem in fugã compulsum nocere. Horũ alterum captiuis necessario euēturum. Magnorũ ducum consilia haud merito temeritatis accusari debent, aut imprudẽtię, vt rationes maxime lateãt ignaris, vbi calceus premat. Si licet coniecturã facere, suspicari possumus pecuniæ in stipendiũ suprema difficultate laborasse, neq; minori annonæ inopia alendo exercitui. Ex eo tumultus militaris ne existeret metuere, paruis sæpe momẽtis in bello magnas conuersiones fieri non ignarũ. Ad hæc fama vulgatum ad ciuitatē veterem duas onerarias cõmeatu & instrumento bellico onustas Caietã destinari præter alias duas ad Fossas Marianas in Narbonensi littore reb. omnib. instructas paratasq; eodē nauigare. Ac illud solicitare maxime, q, Pontificem facere Andegauensib. exploratũ erat, ac nouo vinculo vti astringeretur amicitia, Finarii Marchionē in Galliam misisse filiæ cõiugium vt pacisceretur cum Lotaringii filio. Regno Neapolitano quasi dotali armis sua ope subacto Hispanisq; depulsis repetito maiorũ suorum iure haud dubio vti ipsi prædicabãt. Si id ex voto non succederet vasta animi cupiditate Franciscũ Mariam Præfecti fratris filium cogitabat iungere cõnubio cum filia Friderici Regis, facta patri puellæ spe regnum, vnde erat eiectus recuperandi: Sic Principum voluntates vt vehementes, vno sæpe tempore tendunt in cõtraria. Deniq; ignorabat nemo ad consiliũ Friderici in maiorum opes restituendi à Regib. Hispano Galloq; agitatum, accessisse Pontificē adiutorem. Eius molitionis famam aduersarios erexisse ad nouas spes, amicorum animos debilitasse imperium negligentib. cunctis, q, fore diuturnum non putabãt. Ita importuni conatus cõfecto bello occupandi videbãtur. Et vtiq; in ea cura, maxime omnium vrebat, q, vrbes & quæstores regii pecuniam maligne suppeditarent in sumptus bellicos, mutatione imperii cupientes

eam

eam pecuniam Friderico reduci donum seruare & sibi in posterum gratiam. vnde indies inopia crescere rerum quæ ex belli vsu essent, suprema annonæ angustia premi, neque in stipendium militare pecuniam suppetere. Ergo Caieta ad deditionis cõditiones redacta, priusquã noui aliquid incideret, q instituta præclare consilia peruerteret: continuo Termenstinum Ducem in Aprutium amandauit eius prouinciæ moderatorem, simul vt Bitonti Marchionis arces eo tractu iugum detrectãtes ad imperium adiungeret. Liuiano cura data est Ludouicum Arsium impugnandi se Venusię tenentem maiori aliquanto arcis munitæ fiducia quã viriũ. Aduersus Cõuersanum regulũ Materę Comes & Petrus Pacius abierunt. Capacium itẽ intra Laurinum obsederunt Egidius Nepos & Petrus Nauarrus. Obsesso huic ac de salute libertateq; solicito permissum Tranum discedere Venetæ ditionis in Apulia vrbem cum vxore filiis & domestica supellectile, relictis modo pecoribus, tormentis, & reliquo bellico apparatu. In magna Græcia à comesio Solisio Rosanius magna principatus parte adempta ægramq; spem seq; sustentans Sanseuerina tantum & Rosano vrbib. retentis: intra Rosanum ab eodem obsessus tenebatur. Erat præterea Gõsaluo destinatum Præfecti Ruuerei oppida, quæ in ditione Neapolitana obtinebat, admota vi carpere patrui Pontificis nulla cura. Sanior ille Hispanorum partes amplexus aut simulãs continuo tota ditione sublatis Regis Catholici insignib. nomen Hispanũ inclamari mandauit. Fides vt syncera videretur, vltro ad victorem venire ipse constituit. Accepit venientẽ Gonsaluus benigne venia data eorum quæ secus gesserat: tametsi non ignorabat animo alieno esse: ac tandiu perstiturum in fide, quandiu foret ex vsu non amplius. Sed Pontifici tamen placando data ea dissimulatio est, ne aperte aliquid turbarum daret, vt erat ardenti ingenio à primis annis atq; à maioribus hostis Hispani nominis.

Induciæ Gallos inter & Hispanos pactæ. CAPVT VII.

CAietæ captæ, vt impensæ parceretur, ea tuenda maximę haud dubium futuræ, & grauissimæ in ea ærarii calamitate, custodia Hispanis credita est eo in coloniæ formã deductis, è veteranis delectu habito. Mox GõsaluusNeapolim aduolauit: vbi eo plausu eaq; lætitiæ publicæ veræ, an simulatæ significatione inuectus est, qua Regem è priorib. vnum ciuib. gratum ac de hostib. parto triumpho redeuntem maiori excipere non possent. Ad eam vrbẽ proceres priuatim, ciuitates publice edicto vocauit, vt qui eatenus nõ fecissent, sacramento in Regis victoris verba suscepto fidem astringerent amplius. In eo conuentu eos qui bello industriã operamq; probarant, laudib. præmiisq;, vt cuiusq; merita erãt, honestauit. Liuiano nominatim annuos octo millia aureos designauit lege perpetua ex Bisiniano principatu detractos. Propinquis eius duo millia & trecẽtos tribuit, quo maior esset gratia præmio singulorũ virtuti & pręclaris factis exæquato. Ea in Vrsinos munificẽtia Columnii vtebantur, priuatas inimicitias publicæ causę importune miscentes. inuidia in præceps agebat, qua plures sæpe inimici quã iniuria parantur, quæ pessima cõditio humanæ mortalitatis est. Perturbatus semel animus nunquã in vno gradu resistit. Prosper Columna in Hispaniã nauigare constituit, querelis aduersus præsentẽ rerum statũ armatus, efficiendi spe vt Gõsaluo, cui maxime iratus erat, succederetur. Odii causæ acriores quia iniquæ. Fabricius Roma, quo iuerat, facultatem petiit Florentinis militãdi: quam veniam Gonsaluus dedit re necessaria, ne iniussu sumpta vindicandi necessitatem imponeret. De constituẽdis iudiciis serio in conuentu actum est: quæ vehemẽter labefactarat bellorum iniuria, tẽporum conditio; rapinæ, cædes omneq; genus flagitia impune exercebãtur nullo vindice, ne ipsi quidẽ consanguinei inter se à mutuis iniuriis & cædib. tẽperabant, tetra malorũ colluuies. Quies prouinciæ sine armis, arma sine stipendiis, stipendia sine tributis non contingant. Curatum ergo, vt populis volentib. pecuniæ redigeretur quantum satis videretur impensis factis instantibusq;, alendisq; stipendio militibus: quos retinere omni ratione destinabat, atq; in oppida tribuere, vbi molestię foret minus annonę copia maior. Hispanorum modo centurias aliquot, quoniã inutiles erãt, quippe ex perditissimis hominib. conflatæ data aliquanta pecunia & cõmeatu procul in Hispaniã duab. nauib. amãdauit, ea sentina exhausta cõmodiores fore reliquos milites ratus. Simul belli mala maiori diligẽtia resarcire instauratis mœnibus, munitis arcib. pręcipue Neapolitanis Caietanaq;. Capuã adhibitis propugnaculis adiunctisq; aliis munimentis ita firmauit, vt munitior videretur, quã si perpetuo muro cinxisset. Hæc omnia eo pertinebant, vt si quid denuo ab hoste moueretur, prouinciã ad defendendũ paratã inueniret, atq; omnib. præsidiis septã. Ac pręsertim ciuium adiuncta beneuolentia; quæ pręcipua cura fuit, omnes difficultates vicit cunctis ad obsequium paratis, quęcumq; postulasset, nihilq; omnino, q placeret denegantib. Et est longe potentior amor ad obtinendum q velis quam timor. Ac vero tota Italia eam nominis existimationẽ erat consecutus, vt pleræq; vrbes certatim studia defer-

rent transituq; ad Hispanorum partes. Genuæ imprimis Adornii & Fregosii, quamuis inter se aduersæ factiones, consensu polliciti sunt, si duo militũ millia mitteret, graue Gallorum imperii iugum de ceruicibus continuo excussuros. Iulianus Medicus Petri frater eius, qui ad Lirim mersus est, centum millia aureos annua ipsum ac propinquos daturos modo Hispaniæ viribus in patriam Florentiã, vnde exulabat, restitueretur. Pisani retinendæ libertatis, quam auide arripuerant, studio inflammati aduersus Florentinos non dubitabant vrbis patrociniũ, aut si id mallet imperium Hispano deferre. Tantundem Aretini detulere Florentinorum imperio defessi, rerum nouarũ cupiditate immemores videlicet humanæ sortis, imperium vix nisi in peius mutari. Plombini sane regulo volenti expetentique datum vt sub vmbra Hispanicæ protectionis delitesceret, vrbis modicæ quidẽ, cæterum regno retinendo percõmodæ ad excipiendas ex Hispania classes idoneæ, propter egregium portum tutasque circa stationes, & aliam opportunitatem maritimam terrestremque. Pandulfus Petrucius Senensis suo & suæ vrbis nomine Paulusque Ballionius Perusinus sibi Perusiæque veniam & pacem à Gonsaluo expetiere. Ex ipsa Mediolano vrbe sexcenti ciues clam cõmunicato inter se consilio studia & opes offerebant, si induceret in animum arma in eam partem conuertere, Galliæque Cisalpinæ bellum inferre belli & pacis ea tempestate arbiter in vniuersa Italia. Verũ hæ omnes molitiones disturbatæ sunt induciis à Gralla & Antonio Augustino trium annorũ in Gallia pactis comprehenso etiam in eo fœdere regno Neapolitano. Rex Catholicus Meioradæ sub finẽ mensis Ianuarii eam pactionem iureiurando firmauit. Sancitũ inter alias conditiones vt Neapoli voce præconis id fœdus enunciaretur Februarii die vigesimo quinto. Distulit Gonsaluus euulgare prius dictitans rebellibus contestandam videri. Rosanius eo vti beneficio noluit: ac potius Solisio cognita Regis voluntate oppugnationẽ remittente neq; vigiliis intentis ex vrbe copiis eductis Cherintiam obsedit, vastatis circum agris igne ferroq;. Ludouicus Arsius quãuis inducias amplexus Andriæ & Barlettæ pecora deprædatus, captiuos etiã incolas egit. Hispani in violatores fœderis posse animaduerti ex cõcepta in eo verborum formula rati vtrumq; male mulctare destinabãt. Et Venusiæ quidẽ arcem facile ceperunt haud satis munitã ab Arsio relictam, quib. diebus paulo ante Tranum abscessit, inde in Galliam iturus mari. Quod ad ostentationẽ audaciæ fecit, milites signis sublatis pulsatis tympanis per hosticũ quasi per pacata ducens, acceptæ ignominiæ leue solamẽ. Rosanũ vrbs tandem per cõditiones à ciuibus est dedita. Intra eam Rosanius & multi alii è nobilitate Neapolitana viri præstantes sunt capti. Rosani exemplo Sanseuerina quoque breui in partes accessit. Conuersanũ Petrus Pacius vi cepit. His captis vrbibus Brutii & Magna Græcia Hispano prorsus cesserunt. Prouinciæ illi vniuersæ in locum Aielli Comitis propter longæuam eius ætatẽ, rerum moli impares vires, Hugo Moncada est præfectus cum summa bello paceq; decernendi potestate. Secundum hæc sex tantum oppida eaq; procul à mari in vniuerso Neapolitano regno Gallis relicta sunt. Magna Regis Galli offensione oppida contendẽtis post diem induciis euulgandis præfixũ ab Hispanis capta restitui æquum esse: ac vero initi fœderis euulgatione dilata fraudẽ susceptam interpretabatur, quæ noxa patrocinari non deberet. Itaq; omnib. persuasum non diutius in fide data permansurum quã ex vsu esset: ac fœderis simulatione agere vt Hispanos imparatos inueniret. Confirmauit eam opinionẽ eodem tẽpore, quo induciæ sunt pactæ, summa imperii militaris per Italiam Ioanni Iacobo Triuulcio delegata viro nihil minus quam quietẽ concordiamq; patienti, ardentis ingenii, factiosoq;, neque tam præmiis periculorum quam ipsis periculis læto. Quinq; etiam Heluetiorum millia exspectabantur ventura propediẽ, ex Gallia quingenti grauis armaturæ equites Obenigno Alegrioq; ductoribus. A Mãtuano & Ferrariẽsi ingẽtes delectus instituti. tãti apparatus quo exspectarẽt dubitabat nemo. Decumbebat Gõsaluus Neapoli salute ferme desperata. Ex ea re & quoniam fama rursus nunciabatur Fridericũ in pristinas opes restitutum iri, ac vero à Põtifice agi, vt Gallicis copiis summus dux designaretur multis sermonibus materia extitit. In fœcunda gignẽdis inimicitiis ciuitate & ex otio serendis rumorib. apta multorũ odia eruperunt, quæ aduersus Gõsaluum eatenus pectoribus tecta tenebantur. In quo Columnii proceres longius prouecti linguę licẽtia multa in eum intẽperanter effuderunt. Verum eã procellam, quæ maiora incõmoda minabatur, ægroti valetudo breui recreata ac plane destituta disiecit. Ipse cõtinuo in bellicos apparatus diligẽter incubuit ad defendendum q̃ omnium grauissimum imminere bellum videbatur de Neapolitano regno. Vbi & per vniuersam Italiã atq; Hispaniã maligna sideris in frugib. corruptis & satis, annonæ angustia maxima laboratum est. Nonis Apr. die Veneris sancto horrẽdi terræmotus extitere cũ magna ędificiorum strage: vis maior labesq; in oppida quędam incubuit secundum Bętis ripam sita.

His

His malis territi mortales votis & supplicijs irata placare numina ad omnia templa instauratis. Olisipone valida classe instructa Lupus Suarius cognomento Aluarenga soluit Orientis regiones versus Indosq;. Prima Lusitani imperii in iis oris latissimi fundaměta ab iis exiguis initiis ponebantur: quibus magnæ structuræ moles breui ex interuallo accessit.

Valentinus dux captus, missusque in Hispaniam. CAPVT VIII.

OBtinebant in Flaminia Veneti vrbes, quas extincto Alexandro Pōtifice occuparant armis: & ad alias aspirabant nihilo meliori iure. Valentinus Pontificiis opib. repente nudatus, sociis infidis, ab amicis destitutus, imparq; Venetorū virib. Iulium nouū Pōtificě vltro inuitauit ad capessědas arces, quæ eo tractu illius imperio parebāt. Facto sic fœdere Petrus Ouetus Pōtifici à cubiculo, & antea è familia Valětini ipsius cōsensu missus est, vt eas arces obtineret. Dux vt erat ingenio vario atq; inconstanti, subeunte initi cōsilii pœnitentia aliud atq; aliud subiiciente animo, vti peruersa ingenia facere solět, ad Dieghum Quignoniū eius nomine Cæsenæ præfectum litteras dat cū mandatis Ouetū necaret laqueo fracta ceruice. Fecit ille q̄ imperabatur diligenter. Pōtifex grauě, vt erat, ignominiā neq; dissimulandū iudicans auctorě necis intra Pontificiam aulam detineri iussit, dum eæ arces redditæ essent: ac nominatim Cæsæna, Forliuiū atq; Bertinorum. Cōmeantib. tamě internuntiis constitutum est, vt capto redderetur libertas cum primum eæ vrbes & arces Pōtificiis legatis essent cōtraditæ. Interim vinctus Ostiæ custodiretur Bernardini Caruaialii Cardinalis cura fideq;. Ita ipsemet petierat alibi se tutū fore non sperans multis & validis circūfusis inimicis. In quo numero principes erant Guido Montefeltrius Vrbini dux ipseq; præfectus vrbis Pōtificis ex fratre natus. Additū, vt traditis arcib. facultas capto esset geminis Pontificiis triremib. in galliā concedere: nisi dederentur in Pontificis rediret potestatě. Cognitis iis molitionib. gonsaluus acre ducis ingeniū, reb. turbandis idoneum veritus Neapoli Lescanū Ostiam dimisit, qui Cardinali eius verbis suaderet, vt vincto auctor existeret Neapolim potius quā in galliā abeundi. si quietě amaret, pecuniā & secreta Campaniæ offerret: si bellū, honestam conditioně, opima stipendia; tantum se & sua Ferdinādi Regis fidei permitteret. Ne incědio scilicet late excitato malorū orbis rediret metuebant q̄ sopita videbantur. Sane Valentino melius, quā vlli hominum Italica ingenia & conatus quorsum tenderent exploratū erat. Metuebatur ab omnib. militum beneuolentiā sibi adiunxerat, ac eorū maxime qui habebantur audacissimi, temeritate prōptiores. Voluntas praua nōnisi scelere querebatur. Obtulit Cardinalis operā & industriā, quanti id referret nō ignarus fideq; publicā à Gonsaluo missam accepit tutū apud se fore ab iniuria. Interea Cæsæna & Bertinorū legatis Pōtificis traditæ sunt. Idě vt faceret gonsaluus Mirafontius domo Vasco Forliuio Præfectus adduci non potuit nisi prius quindecim aureorū millia numetarět, q̄ in munitiones & stipendia expěsa ferebat. Dux libertatis cupidus & quoniā inimicos eius vitæ insidiari cognouerat. Venetis mensariis eam summā repræsentandam edixit datis nominib. Decreta ea pecunia neq; de solutione, neq; de Præfecti Forliuiensis fide dubitabatur. Sic Dux libertati redditus Cardinalis diligětia, multoq; suasu relicta gallia Neapolim flexit iter: vrgens diuina vltio versutū alioqui homině excæcauit. Dextram venienti gonsaluus obtulit fidei amorisq; pignus. Comiter acceptum dein omnib. officiis coluit. Ille tamě vt erat ardenti ingenio quietis impatiens cōtinuo milite & pecunia Forliuiensem arcě iuuandi cōsilia agitare instituit Pontificiis nōdum deditā: vasto simul animo Plōbinum, Perusiā, atq; Pisas occupandi varias rationes tentare audax, callidus & in quācumq; se partem dedisset industrius aut prauus. neq; pensi haběs Pisas sub patrocinio Hispano delitescere, eamq; ad tuendā vrbem in clientelā Hispaniæ susceptā missos Neapoli peditū equitūq; numeros. Subornare quin etiā tū germanorū tum Hispanorū cohortes, q̄ in regno Neapolitano erāt iniecta maioris spe stipědii: Importunę molitiōes latere equî possent inter infensos circūfusis vndiq; obseruatorib.? Gonsaluus tamen ne hospitii iura datāq; fiděviolasse videretur, cauere satis initio habuit: custodiis dissimulāter circūdare, ne impotentis hominis conatus vlterius procederět. Offensus ea re Valentinus dispositis ex interuallo ad cursū equis è Neapolitanis finib. fugere cogitabat. Suscepti cōsilii Neapolim eundi pœnitětia subierat sera iam: præsertim ex quo certior fuerat factus biduo postquā Ostia ipse discesserat, Romā peruenisse Finarii Marchioně cū galli Regis mādatis honestissimas cōditiones offerentis, si eius auspicia quā Hispani sequi mallet. His conatibus, vnde magna incōmoda nisi occurreretur tēpestiue, extitissent, cōmotus gōsaluus in arce noua ducem detineri mandauit, noua & diligenti custodia adhibita ne fuga posset elabi. Tāetsi Pōtifex quoniā arx Forliuiensis nō reddebatur Ostiā referri, aut sibi tradi, vt antea decreuerāt enixe postulabat. Vt placaretur Pōtifex gōsaluus vincto persuasit ea arce tradita data se fide liberaret. Missiq; ad id Artes quidā è familia Ducis & Ioannes Cardonius

Romã ad Frãciscum Rogiũ legatum,cũ notis & tessera,per q̃ arcis præfectus haud dubiũ intelligeret heri ea esse mãdata. Sic Forliuiensis arx tandẽ in Pontificis venit potestatem. Artes Ducis quãuis vincti timebantur. Ea anxius cura Gonsaluus postquã se in oẽs cogitationes versasset,fore consultũ iudicauit si procul ab Italia amãdaretur. Fidei violatę eius maculã,quoniam cõmisisse videbatur,vt pacta non seruarẽtur. Ergo Antonio Cardonio & Lescano cũ vt in Hispaniã abducerent,cura data est,Italię,ac vero Christiani orbis facẽ in vltimos fines amouerẽt,ne nouis incendiis cuncta rursus flagrarent. De Valentini vinculis & in Hispaniã missione varii sermones extiterunt. A plerisq; Gonsalui fides & cõstantia sugillata est. Ipsi etiã Regi Catholico initio displicuit ancipitis fortunæ susceptus conatus. Verum eo erat progressũ,vt retractare nõ liceret. Gonsaluus quoq; officii maiori cura quã famæ,damnis,quæ eius libertate fugaq;,si facultas cõtingeret, impendebant cõsideratis inanes rumores,& q̃d alii iudicaturi essent,contẽnendos putauit. Magnis Principib. præceptum exemplumq; salutare: officium rumore iudiciisq; hominum antiquius arbitrari. Præ aliis Regi Gallo graue extitit ducem vinctũ teneri,à quo reb. suis certissimum in Italia præsidiũ expectabat. Ad nuncium vero fuisse in Hispaniã abductum, dixisse fertur. Deinceps pro fide Punica merito substituamus Hispaniam,nihilo illa constãtior. Interea Vasconum Rex & Regina missa honestissima legatione in Castellam Hẽrico Labreto filio & hæredi Isabellam Philippi Principis filiam minorem,coniugem expetiere. Benignis aurib. ea legatio initio accepta est. Cõmodum videbatur eo vinculo fidẽ eorũ Principum & gentis nutãtem astringere amplius:ne ea parte procella aliqua existeret. Quam curam hactenus grauem auxerat recens Magdalenæ obitus ad Medinam Campestrẽ extinctæ, q̃ obsidis loco à Regib. parentib. fuerat missa annis superiorib. Ioãnes Emanuel in exiguo quamuis corpore,vt se res dedissent,industria mirabili acris ingenii sed ambigui apud Cęsarem in Germania legati partes implebat Ferdinandi Regis nomine. Nũc Philippi Principis accitu iuit in Belgas,præcipua deinde gratia & auctoritate in ea aula futurus,in pręsentia reb. omnibus,quę Hispaniam attingerent pręcipuus consultor & arbiter Principis voluntate constitutus: maiori aliquanto ex eo gaudio Cęsaris per eum sperantis finẽ controuersiis,q̃ cum filio erant, fore;quam Ferdinandi sibi ab eius ingenio metuentis ne pro innata calliditate instituta apud generũ cõsilia & conatus disturbaret. Quippe Carolum nepotem cupiebat in Hispaniam attrahere à primis annis imbuendum Hispanicis moribus,mutua gentis beneuolentia qua maius quam in armis præsidium continetur. Cæsari & filio cõmodius videbatur Carolum detinere spe coniugii cum Claudia,vti erat ante agitatũ,idonei maxime ad lites cõponendas q̃ Hispaniam inter Galliam atq; Burgundiam tot annorũ spatio extiterant. Ac amplissima præsertim dos inuitabat, Aureliæ, Britanniæ, Mediolani,& Burgundiæ, quos principatus Rex Gallus sponsis se hæreditarios relicturũ pollicebatur, in id populis continuo sacramento adactis. Largus promissis & quæ natura cupiditatis ardẽtis est,immodicus. Puellæ matri Reginæ consultius videbatur eam Francisco Valesio Engolismorum duci,cui proxima regni spes destinabatur,connubio collocare. Omnino pallurum cum nemo existimabat regno suscepto nobilissimos principatus detrahi seiungiq; à reliqua ditione:ne futurũ quidẽ caueri satis posse,nisi viuis parẽtibus, puellæ de manu traderẽtur;pręsidiis in eius verba iuratis,q. quis auderet sperare?postulare quidem nefas.

Gonsalui potestas circumcisa. CAPVT IX.

IN medio felicitatis cursu tantaq; gloria parta obtrectatorum linguas,fortunę incursus vitare Magnus Gonsaluus nõ potuit. Et est natura datum vt prosperis dubia succedant, post serenum atrox ventorum tempestas consequatur. Ab externa vi nõ modo tutus sed inuictus intestinis calumniis petebatur instantis periculi ignarus. Inuisi suspectiq; dominantib. sunt,quos altius virtus euexit,quia meritis æquam cõpensationem facere nõ possunt,malignis eos oculis intuentur. Minorum calumniis iidem obnoxii sunt grauiter ferentium gloria & opib. præstare, quos paulo ante in æquo viderunt. Omnino æmulatio nascitur inter æquales,alitur contentione,exardescit inuidia,cuius finis est odiũ. Verum hęc mortalitatis humanę vitia sunto.ad quę noua & validior accessit causa virũ præclarũ exagitandi. Omnibus,qui in superiori bello strenuam operam nauarant satisfacere non potuit ne dum ignauis,qui enim liceret,præsertim, vt est hominum ingenium vnoquoq; sibi blandienti,plurisq; quam erant propria merita æstimanti,aliena contemnenti,pari vtrumq; vitio?Sic aliis collata præmia non minus vrebant, quam sibi detracta, quæ deberi existimabant. Ex fonte tetro fœdoq; plenę expostulationum voces prodierunt. Et tamen ægritudo priuata suusq; cuiusq; dolor honesta boni cõmunis specie velabatur. Eas querelas in Hispaniam pertulere quidẽ eo profecti,plures missis codicillis: excepere multi patulis auribus,eorum qui in aulis Principum magno numero viuunt vaniloq,ignaui,nulla

propria

propria virtute, sed Principum offensione perspecta, viros præclaros criminando, q; pessimum obsequii genus est, crescere opib. & potentia & gratia assueti. Capita accusationis multa erant. Hæc præcipua. Iulianum Ruuereum Cardinalē (qualem hominē & quanto Hispani nominis odio?) In Pontificatus petitione subleuasse. quo id argumento, quib. testimoniis? Certe conatus eius peruertere debuisse accusabant ex interceptis litteris interregni tempore cognitos & priuatim ex syngrapha nuda ipsiusmet manu, qua in Hispanos studia pollicitus, scilicet mente priori mutata, de se Gonsaluum summa sperare iubebat pontificatum adepto. Verum id ludibrium erat: neq; calumnia prudentib. probata. Nam Bernardino Caruaialio Gonsaluum fauisse dubium non erat nullo prauo ambitu, sed modesta voluntatis significatione: Franciscum Rogium legatum Neapolitano Cardinali, quāuis Galli eo nomini addicto, vt si quis alius, spe purpuræ, vt ferebatur iniecta. Vtriusq; conatus inanis extitit, pontificatum adepto, quem minime vellent. Communis molestia occasionem præbuit innoxium prorsus in eo facto criminādi. Hæc prima accusatio erat. Ex militari licentia sumebatur altera maiori specie veri. Milites belli tempore laxius viuere assuetos quippe, rapto, rei familiaris angustias in pace ægre ferentes per vrbes & oppida spoliare, rapere, vi & stupris cuncta polluere, non sacro nō profano abstinere. Alienę culpæ Gonsaluus reus agebatur sed cū sua implicatæ, quasi militib. omnia cōcederet, neq; seueritate legum eorum cupiditates frænaret, castigaret flagitia. Ex eo magnam inuidiam Hispanæ genti vniuersæ cōflari. Irritatis prouincialibus, ne noui motus extarent, verendū esse. Sic illi disputabant. Ad hæc Gonsaluus. Neq; milites a religione & modestia cōmendare, neq; eorum eleuare crimina, quando ob flagitia ne natali quidem solo eorum licentiam tolerante patriis finib. discedere compulsi arma induerant obærati, exules, capitalia ausi pleriq;. Ac vero præcipuā licentiæ causam regios quæstores præbere negatis diu stipendiis, vt miraculi instar esset inter tot labores tantaq; fame & nuditate corporū tandiu sustentasse seq; obedientes præstitisse, præsertim ad Lirim atq; Caietam annuis & bimestribus stipendiis debitis nullum tumultum cōcitasse, aut secessionem fecisse. Neq; tamē vllum crimen, vllamue iniuriam impune esse, quin ex legis præscripto vindicaretur. Crimina omnia impediri nulla diligentia posse, ne frænari quidem linguas in tanta colluuione nationum, diuersaq; indole hominum. Accusabatur deinde eius incuria ærariū publicum esse exhaustū, pudenda vectigalium calamitate, regiæ pecuniæ peculatu multiplici. Eo neq; eius regni redditus, qui erant amplissimi, neq; perduellium, ex bonis redactam pecuniā bellicis sumptib. fuisse satis. Quod caput erat, pecuniæ ex Hispania aduectæ nullas rationes extare accepti expensiq;. Verum ille Francisci Sanctii Regii opsonatoris, id quidquid esset, culpa factū excusabat, aliorumq; quæstorum, quos regiæ pecuniæ attactu se contaminasse videri poterat. quid alienam culpam ad se deriuarent? Vectigalia Neapolitana detractis oneribus ordinariis quadringenta & quinquaginta millia auri annua non excedere. Cum in militaria stipendia sumptusq; alios necessarios supra octingenta millia vno anno facta impensa creuisset. Ex bonis addictis fisco haud magnam pecuniā extitisse propter prēmia necessario data viris nobilissimis: qui magno numero Hispanorū auspicia secuti erāt. Idonea criminis depulsio: sed ex qua noua atq; omnium grauissima accusatio conflata est. Donare eum oppida, principatus, præfecturas quasi ex proprio, nō fiduciaria potestate. Peti à Pontifice ipsius nominatione episcopatus, quib. ipse vellet, inscio inconsultoq; Rege, cuius eę partes manifeste erant. E contrario regia beneficia retractare, haud minori offensa temeritateq;, non se sua conditione metiri sed regia. Ac nominatim Ioāni Clauerio Alfonsi Sanseuerini oppida regiæ munificētiæ donum denegasse, aliis præterea Regis mandatis sæpe non obtēperasse incredibili contumacia. Quod si rerū status secus videbatur postulare, qua fronte tantū sibi sumeret, vt ne rationē quidē facti reddendā per litteras iudicaret? Principum sæpe patientia seruos insolentes reddi alienoq; regnare nomine, peccare adeo, q; vindicaretur malo. Sic illi prædicabant. Nec dubiū hac in parte offendisse Gonsaluū per incuriam corruptū animū in viro summa fide interpretari quis audeat? Sed cū iudicio excellēti esset, cōscientia securus fortassis vlterius progressus est quā vicarii cōditio pateretur, Principumq; ingeniū de minutissimis quoq; rationē reddi expectantiū. Nullus vtiq; sine culpa viuit, in hoc ille, is in re alia sibi indulget. Colūnii proceres præ cæteris accusando Gonsaluo præcipuā curam impendebant: ac nominatim Prosper Columna in Hispaniam profectus est apud Regem de acceptis iniuriis expostulatū effectumq; diligentia vt Gonsaluo in prouincia succederetur multis argumentis, quib. aduersarium prosternere cogitabat, ex aliena inuidia & infamia gloriam & honores captās. Ex arcano tamē nihil vrebat magis quā honores Liuiano habiti pluriū equitū pfectura data, quā ipsi Fabricioq; patrueli. Id vero grauius ipsa morte ducebat auctoris ruina vindicādū.

Gonsaluus parum ægritudine hominis offensaq; commoueri:tantum monere regem per litteras obtestariq; Prosperum vti omni benignitate complecteretur, munerum magnitudine mulceret iras,cum eo tamen ne Vrsini imminuto ipsorũ honore alienarentur.Referre tãti duas eas familias deuinctas obsequentesq; habere. Salutaria monita inuidia potentior euertit.Quotidianis expostulationib.& querelis commotus animo Rex haud vana prorsus esse quæ à tam multis dicebãtur,legato Neapolim ex familia Reginæ viro nobili Alfonso Deza de quibus postulabatur omnib. admonuit. Ac vero diserte mandauit, daret operam vt regia vectigalia maiori in posterũ diligentia fideq; procurarent.Militum licentiam frænaret, quorum bonam partẽ ex ea prouincia deduci mittiq; in Hispaniam bello quod in Africam tranferre volebat auxilium. Iudicia constitueret temporũ iniuria labefactata,ex legum priorum moreq; præscripto.Ioannes Spinelus Conseruatoris nomine abstineret genti vehementer inuidioso.Deniq; Proregis potestate contentus,iis finib. auctoritatem contineret maiora sibi relinqueret.Graue hoc postremũ mandatum Gonsaluo extitit:regni eius conditorẽ cum tanta Hispani nominis gloria questuq; in aliorum præfectorum ordinem redigi,angustis cancellis circunscribi potestatem, eam videlicet gratiam effusi sanguinis esse,præmiumq; toties victoriæ de hostibus partæ. In reliqua tamen molestia arcis Nouæ præfectura,quam ipse Nunnio Ocampo crediderat, in Ludouicum Peixum translata à Rege, ne ipso quidẽ appellato,vrebat maxime scilicet insignis contumelia,argumentum regii animi sine causa alienati. In Gallia de induciis pace mutãdis agebatur,Friderico in regnum Neapolitanum restituto, quod Rex Catholicus probabat cum eo si Ferdinandus eius filius Ioannam Neapolitanam Reginam viduã vxorem duceret Gallus restituto Friderico, filio eius Germanam Fuxensem & sorore natam vxorem omnino destinabat. Coniugium tamen Caroli cũ Claudia filia potius existimabat, si modo Hispanis deductis ex Italia regnum Neapolitanum penes sequestrum esset Philippum Caroli patrem. His conditionibus agitandis aliquot menses consumpti sunt haud magno fructu.Gallo placebat eas controuersias arbitrio Pontificis finiẽdas permitti.Hispanus adiungebat collegium Cardinalium. Ratio excogitari nulla poterat quæ ab vtroq; probaretur. Qui enim posset? Andegauensiũ restitutio imprimis opponebatur ardua prorsus rebus multum ab antiquo mutatis.Gallus enim Salernitano Bisiano, Amalfitanoq;, cum primum patria extorres se in Galliã receperunt, per publicas tabulas fuerat pollicitus nunquam cum Hispano facturum fœdus,nisi prius in detractos principatus illi reponerentur.Promissi fidem fallere graue erat.Multis disceptationib. parum proficiebatur.Ea re quoniam vexilla Hispanica Pisis fuisse sublata nunciatum erat offenso Gallus animo Hispanos legatos ex vniuersa Gallia discedere mandauit Grallam & Antonium Augustinum.Importunis actionibus belli pacisq; cõmercia sublata.Iis acceptis mandatis Regina legatoq; Cardinali salutatis, ac postero die Friderico Rege inuiso Regem suum propensa in eum volũtate esse monent. Per quẽ staret,quo minus restitueretur in regnũ dies superiores & conatus ab vtraq; parte documento fuisse. His defuncti officiis itineri se dederunt ad septimũ Kalẽdas Septembris ex ea curia digressi recta petẽtes Hispaniam.

Fœdus contra Venetos factum. CAPVT X.

DImittendi è Gallia Hispanos legatos superior causa palam iactata est,maior tamen ex arcano cura solicitabat ne fœdus præsentia disturbarent scilicet,quod Cæsar & Philippus filius cum Gallo inire cupiebant. Sic fama vulgauit, quam vanam non fuisse mox rerum euentus confirmauit.Simul enim atque ii discessere Blesis,eodem Cæsaris & Philippi Principis legati superuenere. Eorum opera ad decimum kalendas Octobris suorum Principum nomine cum Gallo fœdus sancitum est,quod veram atque indiuiduam amicitiam vocari placuit. Præcipua pactionis capita. Ne Cæsar Insubribus arma inferret, neque alios Italiæ regulos Galli confœderatos impugnaret. Eorum ne cuiquam fraudi esset,si quid in imperii maiestatem cõmisissent ex quo Carolus octauus galliæ Rex transcensis Alpibus in Italiam irruperat.Si quid in posterum deliquissent, vindicandi fas esset nullo in contrarium Gallico patrocinio.Publicis tabulis Mediolani principatus possessio Gallo iure hæreditario confirmaretur intra tres menses,pro ea indulgentia ducenta millia Francorum præsentia numeraturo. De regno Neapolitano ne Gallus pacisceretur cum Hispano nisi Cæsaris consensu. Si concordiam inire honestis conditionibus Hispanus recusaret, Cæsar Gallum copiis & armis iuuaret ad regnum recuperandum. Ludouici Sfortiæ postremi Mediolanensis Ducis filiis in Gallia oppida & vectigalia designarentur,quotiescumque eam prouinciam domicilio deligerent, vnde vitam sustentarent. Exulibus Mediolanensibus venia daretur, bonaque quibus fuerant euersi iure belli. Quatuor menses designati, intra quod tempus Hispano liberum esset, se ad

eam

eam societatem adiungere, ea tamẽ exceptione si Carolo nepoti traderet Neapolitanum imperium iis conditionibus, quæ antea fuerant præscriptæ. Intra tres menses singuli amicos nominarent, quos hoc fœdere vellent cõprehendi. In quo mirum videri potuit, neq; à Cæsare neq; à Philippo Regẽ Catholicum inter amicos fuisse numeratũ. Quæ res multis sermonẽ dedit, Regis animo molestiam. Atq; hoc quidem fœdus palam agitatũ sancitumq;, quo totius Europæ arma mouebantur importuno conatu. Occulte enim eodẽ die noua armorum societas à trib. Principib. adiuncto ad fœdus Pontifice sancita est. Vires iungendi pro Christiana religione aduersus Turcas species facto prætenta. Venetos impugnare destinatum cunctis erat, animusq; vnicuiq; iniustis possessorib. detrahendi quæ superiori tempore singulis ablata iniuria occupare interpretabantur. Pontificio imperio Alexandri Pontificis post obitũ & Valentini Ducis vincula Rhauennam, Seruiã, Fauentiam, Ariminum, Cæsænã cum subdito cuiq; agro, Imolæ, quę olim Forum Cornelii fuit, ditionis magnam partem detraxerant. Cæsar Roboretum, Veronam, Patauium, Vicentiam, Taruisium, & Forum Iulii quasi ad imperii & Austriacæ familiæ ius spectãtęs capere destinabat. Ad Mediolanensem principatum Bressam, Cremã, Bergomum, Cremonam & Geradadam cum suo quamq; agro à Venetis possessas Gallo reuocare certum erat. Sęua tempestas in nobilissimam ciuitatem, quasi increbrescente vento ex omnib. plagis & maiores voluente fluctus cõcitabatur, minori multorum cõmiseratione propter perpetuam eorum ciuium in prolatando imperii fines quacumq; ratione constantem cupiditatem. Monuit Laurentius Suarius harum molitionum Venetum Senatum spe inter eos & Regem Catholicum societate armorum constituta Neapolitanas res sustentandi, quę in periculum veniebant hoste præualido Hispanis thesauris exhaustis vsq; eo, vt ex rationario regio cõstaret, posteriori eo bello vsq; ad tertium Idus Octobris supra decies centum aureorum millia in nominib. aut pecunia ex Hispania missa in Italiam. Ingens ea tempestate summa, nunc leuis impẽsa: vsq; adeo res ab antiquo mutarunt paucis annis. Veneti nõ facile verbis legati fidem adiungere: atq; more & instituto suo belli spectatores esse mallo quam pars, ex euentu consilium captare destinantes quod è re ipsorum futurum maxime iudicassent. An Veneti tantum hoc sequuntur & non etiam Principes alii? Quin ipso tempore Ægypti Sulthanum solicitasse scribunt, vt Indici maris imperium Lusitanis eriperet, Orientis commercio prohiberet, quod illi suis classibus occuparant magno Venetæ reip. incommodo Aromatibus quę Alexandriam deuehi solita erant, in Lusitaniam auersis. Id vt facilius impetrarent legatum Cairum miserunt vrbem Ægypti primariam: cum eo ingens æris pondus, tormenta conflandi scientia, nauesq; more nostro fabricãdi peritos artifices, Regi Calecutii, quod nobilissimum Orientis emporium est, subsidium quo Lusitani pellerentur Indicis oris. Egerunt præterea cum Rege Catholico vt eas cõtrouersias componeret, pro ea auctoritate quam apud Lusitanos paterna gratia necessitudo & ius propinquitatis dabat. Lucri cupiditas maximi aures Lusitanorum obturatat ne pacẽ fœdusq; orantes audirent. Ita Laurentii Suarii legati consilio dissimulare constituit, neq; in ea re mouere quidquam nulla proficiẽdi spe. Enimuero magnis Principib. multa aggredienda non sunt ne dignitatis iacturam afferat irritus conatus, quia magna famæ momenta in vtramque partem sunt.

Fridericus Rex & Isabella Regina decessere. CAPVT XI.

PArum iucunditatis modestiæ plurimum plerisque horum Principum aderat, acerba vitæ conditio, & mortalitatis nostræ; quo plura suppetunt, pluribus eget. Cæsarẽ premebat inopia vectigalium filiiq; contumacia paternis consiliis repugnantis. Philippi principis vxor mente vacillabat. Matrem eius Reginam sub vitæ finem morb⁹ prolixus & fœdus inuaserat breui finem allaturus vitæ, nullis idoneis remediis. Eius morte incommoda ne redirent & tumultus, prudentes merito verebantur, certe rerum & reip. moderandæ forma ne ab antiquo mutaretur. Regi Gallo quæ poterat esse tranquillitas præter alia spoliato amplissimi regni opibus, iniuria, vti ille putabat. Fridericus Rex anxio pectore nõ cessabat apud animũ suum agitare rationes in pristinas opes patriãq; redeundi. Obtestari Reges vt memores rerũ humanarũ, & fortunã suam moderarentur, & alienã miseriam ne vrgerent. Desertus tamen ab omnibus, ac inani tantũ spe lactatus diu, eam atrę bilis vim toto corpore suscepit venis diffusã vt labefactata valetudine in febrim quartanã inciderit. quo pressus morbo Blessis post legatorum discessum Turones rediit, ordinario domicilio delectã vrbem propter cæli & agri præcipuã temperiẽ & amœnitatẽ. Rei familiaris angustia premebat, propinquorũ fides fluxa, inter hostes infensissimos diuturnũ exilium.

Fieri non posse considerabat, vt duo Reges in vnam sententiam conspirarent. Quod de sua restitutione proponebatur merum esse ludibrium ad orbem fallendū se distinēdum ea dissimulatione. Neque in eo decipiebatur, quando ab vtroque eæ conditiones proponebantur, quas alterum non probaturum minime dubitabant. His anxium curis maior ex arcano dolor vrebat. Filium Calabriæ Ducē cui proxima regni spes destinabatur, non ea esse magnitudine animi, industria, virtutibus quib. ad emergendum ex iis angustiis opus erat, ac se defuncto cogitabat facile obtemperaturum præsenti rerū statui, haud magno ad superiora conamine. In quam sententiā sub vitæ finem litteras ad filiū dedit, multis prudentiæ luminib. illitas, præceptisque saluberrimis distinctas. Debere se eum ita rebus præsentibus accommodare vt ad maiora niteretur, neque præposteris voluptatibus extingui vigorē animi, frangi corpus, neq; terrēri difficultatib. quāuis maximis oportere. Se fortem & munificum vt præsens fortuna daret, cūctis exhiberet, corpus idoneis laborib. virile efficeret ac militare, modestia animū firmaret. Ex quo intelligitur huic principi nō consiliū non prudentiā defuisse. Fortuna aut vis maior virtuti obstitit, contra quā non est satis cauta mortalitas. Hæc eius se conatibus perpetuo aduersam exhibuit. Atque ita vt nocte quadam ædes, vbi habitabat, improuiso igne concepto, lateque fuso incendio conflagrarint, vix vt cum vxore & filiis nudis nudus euaserit. Eo casu recrudescente auctoque vehementer morbo in ea vrbe decessit ad quintum Idus Nouembris, morte quam vita felicior nihil delato regno assecutus nisi labores curasq; graues. Duas vxores habuit. Ex priori Carlottam filiam reliquit eo iam tempore in Gallia nuptam, ex posteriori filios quinque. Isabellam, Iuliam, Alfonsum, Cæsarem, & qui cæteros ætate præstabat Ferdinandum Calabriæ ducem. Medinæ is Campestris se tenebat, Regibus assiduus cum de patris obitu nuncius aduenit. Prospero Columnæ id denunciandi, doloremque leniendi abs rege Catholico cura data est. Tametsi & ipsum proprius dolor vrebat ob Reginæ afflictam ac plane desperatam valetudinem. Proximo illa interitu Philippi principis & vxoris aduentum in Hispaniam solicitare moræ omnis impatiens metu ne motus existerent, idemq; ægrotæ verbis exposcebat Guterrius Gometius Fuensalida apud Belgas regius legatus. Excusabat princeps bellum à Gheldriæ duce finibus illatum. Ea species prætensa auersæ voluntati veniendi, imperii Hispanici quod deferebatur, contemptui, vti præse ferre videbatur. Inter has molitiones ingrauescente morbo in eo municipio decessit ad sextum Kalendas Decembris magno atque incredibili prouinciæ totius luctu, principē amisisse dolentiū ea animi magnitudine & prudētia, ii virtutib. vt inter laudes eius minima sit, superasse lōgo interuallo Reginas alias quascūque Hispania vidit ab omni memoria, ac vero totius orbis à multis profecto seculis. Granatā sepulcro delegit. ibi quoniā regiū sacellum nondū extructū plane erat, trāslatitio funere in Alhābræ arce cōposita est. In funere atq; exequiis sago indui prouinciales vetuit, atq; ex eo tēpore lugubris amictus insolētia tūc vsitati, mitiori luctu mutata est. Donationes vi magis quā volūtate sui regni initio expressas, fore iniustas testamēto sanxit. A quo numero exemit tamē Moiam, quā vltro datā ob eximia merita affirmauit Andreæ Cabreræ eiusq; vxoris. proinde ratū beneficiū in omne tempus propriumque fore voluit. Hæredem ex asse Ioānam filiā scripsit, vnaq; Philippū eius virum. Addito tamē iuxta ea quæ ante biennium regni conuentus postularant, si valetudine absentiave aut aliam quācumq; ob causam Ioanna impediretur, aut omnino nollet regni curā suscipere: vti eius loco & nomine Ferdinādus Rex remp. procuraret, dum Carolus nepos viginti nihilominus annos esset natus. Præterea vltra militarium ordinum magisteria Regi à Pontifice commendata, prouentuum omniū dimidiū ex insulis & continēti noui orbis viro legauit. præterea viginti quinque aureorū millia ex aliis vectigalibus regiis item annua. Testamēti curatores Regem nominauit. Toletanum præsulem, Dieghum Dezam Palentinum episcopū, Antonium Fonsecā, & Ioannem Velasquiū rationū regiarū magistros, præter hos ab epistolis Ioannem Lupum Lezarragam fidos & industrios experta. Non deerāt tamē viri alioqui præstantes, qui stolida temeritate Reginæ testamēto cōtempto Ferdināndo Regi suaderēt vti continuo in Regis Castellæ nomē inuaderet, quippe è Castellæ regib. genus ducenti per viros stēmate ducto serie cōtinua. Ad tuendam auctoritatē id fore cōmodius quam vicarii administratoris nomen. Populorū studiis & antea adiūctis, & nūc sublatis quibusdā tributis & edictis, quæ subditos male haberēt, aucta gratia, de successu verēdū nil esse. Surdis auribus hæc accipiebantur, mirabili animi constantia spernentis, quæ ab aliis per ferrū & ignes petūtur. Ita ipso die, quo Regina obiit post prādium luctu in lætum vultum mutato, egressus regia è suggestu in foro excitato regia vexilla explicari, Ioannæ filiæ & Philippi viri nominibus gentis instituto inclamatis curauit. Fridericus Toletus

Albanus Dux vexilliferi partes impleuit. Eo exemplo per vrbes & oppida, quib. ea prærogatiua data est, similis cæremonia est perfecta, sed inclamato tantum Ioannæ Reginæ nomine, Philippi viri mentione nulla, tantundem in regiis diplomatis, atq; edictis publicis, quæ voce præconis euulgantur, obseruatum est. Enimuero sacramento veteres tabulas, priuilegia & leges regni confirmari à Philippo prius volebant, ne aliquid ab antiquo moueretur quod ciues improbarent, turbas conciret. Assuetis homines stari malunt, nisi quæ vsus manifeste arguit, ac nominatim ne externos in iudicum senatum legeret, neq; iis vrbes aut arces crederet, vti ab Isabella Regina testamento inter alia cautum expresse erat. Hoc mense & Decembri proximo vis ingens pluuiarum extitit, mira aquarum proluuies, atque ita vt agris superfusi amnes, corruptis satis famē grauissimam attulerint qua vt hoc anno sic proximo in Hispania laboratum est: famē excepit pestis lues per omnes partes diffusa cum magna multorum clade.

Controuersiæ de Castellæ administratione. CAPVT XII.

ISabellæ Reginæ morte contentiones molestæ extiterunt. Concordia & potentia vix vno vestigio consistunt. Ferdinando Regi & vxoris testamento Castellæ regnum administrationem retinere erat destinatum, haud dubio impedimento Ioannæ filiæ, quam in Belgis inclusam teneri vulgatum erat, sublata decernendi, atque quoquam egrediendi libertate. Id vt assequeretur, primum genero Regi per litteras renunciauit, ne sine vxore omnino in Hispaniam veniret. Cupere prouinciales, quod fama ferebatur, de eius valetudine certius cognoscere, idonea esset an secus rebus in Castella gerēdis. Deinde ex vniuerso regno proceres, & procuratores vrbiū Taurū euocauit ad conuētus generales. In iis conuētib. tertio Idus Ianuarii salutis anno Mil. quingent. quinto Garsias Lassus Vega 1505. Legionis promagister Præses cæteris datus ac vero reliqui procuratores vrbiū lecto Reginæ testamēti capite de regni hærede eiusq; ad ministratione, defunctæ volūtate approbata secundū eam consensu sacramentū Ioannæ dixere quasi Castellæ Reginæ, matris hæredi, ac Philippo viro coniugis iure, præterea Regi Catholico administratoris nomine. Ac paucis inde dieb. in conuentu pronunciatum nouæ Reginæ valetudinē esse exploratā. Idoneis id testib. fama vulgarat, quæ nihil occulti esse patitur inter Principes maxime. arcana quoque populo proponit atque explicat. Proinde orare Regē omnibus precibus, vt vxoris carissimæ volūtati obtemperaret, rempublicā capesseret, neque desereret in sinum confugientē. Simul in Belgas nuncios misere cum litteris tertio Idus Februarii datis, quib. nouo Regi rerum à se gestarum rationē reddidere. Ab his initiis conceptā animis tranquillitatis spem multa turbarunt. Plerique rectoris mutationem expetebant humani ingenii initio futura præsentib. potiora fore putantes. quæ sæpe fefellit spes. Ac proceres præsertim iniquo animo ferebant Ferdinandum Regem rebus præesse. quemque suus vrebat dolor an spes incitabat. pars oppida Hērici Regis domo possessa diu, noua censura detracta moleste ferebant, alii quod postulati alicuius & voti cōpotes non euasissent, dolere scilicet impense. Illud vero cūctos male habebat, quod iudiciis cōstitutis, legibusque reddita vi potētiorum insolentia frænabatur, ne impune in tenuiores inuolarent, vti facere antea impune consueuerant. In eo numero Petrus Manricus Anagari Dux cæteris ardentior suis & suorum opibus palam Ferdinandi conatibus obsistebat. Secundum eum Dieghus Lupus Paciecus Villenæ Marchio se ostētare offensus eius principatus oppidis pridem ablatis, nisi rebus turbatis nulla recipiendi spe. Aliis proceribus idem animi erat, & si tempori seruire ac tantisper dissimulare decreuerant, eo daturi vela, vnde melior spes ostenderetur priuati commodi, quæ potissima cura erat. Vnus Fridericus Albanus Dux perpetuo à Ferdinandi partibus immotus stetit, viri fidem prædicandam si reip. amor tranquillitatis & nō potius propinquitatis respectus detinuit, ne cū cęteris sentiret. Hæc domestica erāt. Atrocior à Belgis imminere tēpestas videbatur. Philippus & amicorum principes offensos se putare importuno Ferdinandi Regis conatu. Quod Regis nomen adiungerent, & ad veniendum in Hispaniam inuitarent, id contumeliam interpretabantur. Quæ apud concordes vincula caritatis, apud infensos irarum incitamēta erant. Quorsum venturum dicebant? Regem cur vocarēt? Quid enim nisi ludibriū contineret, Regis nomē dare, & Regiā potestatem adimere? Quid in Castellam veniret? an vt accepræ ignominiæ deformis testis viseretur? inani vmbra regiæ maiestatis, fructus penes alterum esset? Ægris cunctorum animis faces subdebat Ioannes Emanuel in exiguo corpore ardenti prorsus ingenio, multo in dicendo sale. Id veritus Ferdinandus conatus erat illum à Philippo genero abstrahere, ne latius incendium importuno afflatu

funderetur. Ac primum in Germaniam redire iussit iniunctas oratoris apud Cæsarē partes implere mandans. Philippus soceri arte perspecta discedere non permisit amica vi parata nisi obtemperaret: ac vero maiori deinde in gratia fuit omnium arcanorum particeps ac pene arbiter factus. Quia id non successerat, magnis pollicitis eius vxorē Catharinam Castellam non minoris animi fœminam tentare visum est, si benignitate præfractus viri animus expugnaretur. Multa & magna ipsi & filiis promissa. Parum tamen est ea noua diligentia profectum. Vir enim apprimè sagax maiorē in principe & iuuene & munifico spem reponebat, quam in sene & callido & parco. Non restiterunt offensiones in vno gradu locoq;, sed in Italiam transgressæ effecerunt, vt Ferdinando Gonsalui fides esset suspecta, ne ad generum & Cæsarem inclinaret, regnumq; ex eo Neapolitanum eriperetur. Augebat suspiciones dissimulanter eoq; validius Prosper Columna suo in Hispaniam aduentu, quamuis sibi & propinquis ex aliena inuidia captans emolumentum, & consecutus adeo quæcumq; voluit. Ac nominatim datum, vt ala quadringentorum equitum Liuiano credita, ad ducentos redigeretur. Iussit prçterea Ferdinandus, vt mille & ducentis cataphractis, sexcētis equitibus expeditis, ac tribus peditum Hispanorum millib. Neapolitani regni retentis præsidio, duo millia pedites Hispani mitterentur in Hispaniam in belli Africani apparatum, germanis missio esset. Quæ omnia eo pertinebant, vt impensa minueretur, ac vero debilitatis Gonsalui viribus nocere ex Italia nemo posset, si res deduceretur ad bellum. Rebus enimuero Neapolitanis & litibus diiudicandis nouum in curia regia tribunal est constitutum, Iudicibus designatis Thoma Malferito, Ludouico Sapata, Ludouico Sanctio Ærarii præfecto, Ioanne Baptista Spindo, deniq; Michaele Peresio Almasanio qui esset à commentariis, actaq; & decreta testato describeret, & actionum formulas dictaret. E Vasconibus Latro Mauleonius legatus Regum suorum nomine pacem & veniam petiit à Ferdinando, inter vtramque gentem constitutam confirmari amplius Philippi Regis filia iuncta connubio Henrico Vianæ principi, cui proxime post parentes regnum destinabatur Vasconum. Adiunxit postulatis Valentino libertatem reddi in arce Medinæ Campestris iuncto. Quod Cardinales item magno numero exposcebant in Alexandri Sexti ære, quippe ab eo in senatū allecti purpura data memores beneficii. Ad hæc Ferdinādus pacem fœdusq; probare; ac ne reiicere coniugium quod expetebāt. De Valentini libertate præcise negare tunc quidem opportunum fore. Hęc palam respondit ex arcano anxius, & de fide Gonsalui suspicione suscepta, sæpe in animo voluens; expediret Valentini opera vti in rebus Italiæ. Fidelis tantum obsequii pignus requirebat: ne accepta libertate ad hostes transiret pro ingenii varietate, & vinculorum diuturnitate amplius patientia irritata amplius noceret. Eo descensum vt Alfonsus Atestiaus Ferrariensis Dux, patre per hæc tempora defuncto non dubitaret pro leuiro se vadē offerre; & est grauior & difficilior animi & sententiæ pro alio, sit ille quicumq;, quam pecuniæ obligatio. Ab Emanuele Lusitano Rege Romam legati Dieghus Sosa Portuēsis Episcopus & Dieghus Paciechus, qui gaudio ob delatum pontificatum fungerentur, & more maiorū obsequium debitum deferrent. Simul ad retinendum Indici maris imperium post varias classes annis superioribus missas in Orientis oras, placuit Prætoris nomine virum idoneum mittere, cui cçteri Lusitani obtemperarent, & cuius imperio deuincti, maiori animorum concordia in negocio versarentur. Franciscus Almeida delectus perspecta prudētia & virtute vir est, qui valida instructa classe quam primum eam prouinciā susciperet, multis impeditam difficultatibus. Nam & Veneti obstabant conatui, vti antea dictum est, & Ægypti Sulthanus siue vltro, siue iis incitatoribus, Lusitanos Indica nauigatione prohibendi negotium in se quasi proprium susceperat. Francisci monasterio Hierosolymitano Præfectus nomine Maurus vir Sanctus cum litteris ad Romanum Pontificem legatur in Ferdinandum contumeliosis, iniuria occupasse Granatæ regnum, maloq; Mauros compulisse ad Christiana sacra. In Lusitanum minacibus propter Orientis commercium interceptum, regionum vectigalium & singulorum priuati commodi incredibili calamitate. Nisi Pontificia auctoritate audaces conatus asperioribus frænis & censura ipse castigaret, excidium Hierosolymitani sepulcri, cum ignominia religionis Christianæ, ac vero piis omnibus, qui in eius ditione erant minitari. Ea legatione denunciationeq; minarum commotus animo Pontifex eundem Maurum misit in Hispaniam cum earum litterarum exemplo, vt iis consideratis Reges quid barbaro respondendum, quid faciēdum videretur mature perspicerent. De Ferdinandi responso nihil traditur minas, vt erat magno animo, contempsisse credam. Lusitanus quidem ad quem maxime eæ voces molitionesque spectabant, litteras ad Pontificem hac sententiā dedit. Ex earum litterarum exemplo quas à Sulthano datas ad nos misisti, cognoui accusationes in Regem socerum meque conflatas

conflatas laudes verius quam vituperationes. Quid enim gloriosius Principi Christiano contingat, quam impietati odio esse? Minæ quas adiungit, eo spectant, vt à Christiani nominis amplificatione desistamus. Quid Rex socer ad hæc responsurus sit, nõ est nostrum statuere, ipse pro sua prudentia obiectis calumniis satisfaciet. De me illud plane affirmare possum, cupere oppido maiorem Sulthano expostulandi datam occasionem. Ac vero Indica nauigatione suscepta, nihil æque cordi fuisse, fateor, quam Mecchæ Mahometis sepulchro vrbis & ædis famosæ euersionem. Quod cum Deo futurum aliquando speramus. Tunc Sulthano licebit maledicta in nos effundere maiori stomacho. Exiguo nũc incommodo allato quid latrat? Interfecturum Christianos euersurumq; sacrum Hierosolymæ sepulcrum, quod minatur non arbitror tam fore præcipitem ac temerarium, vt vectigalibus carere velit, quæ ex ea natione ingentia rediguntur: ne commissurum quidem vt vniuersum orbem Christianum excitet in vindictam iunctis cunctorum viribus. Quod vt contingat, vestrum erit, Pater beatissime, curare ac vero præstare. Principum animos & vires in vnum consensum sociare euellendi ab stirpe gentem sectamq; nefariam. Hanc laudem ab Alexandro Pontifice, frustra expetitam expectatamq;, fortassis in vestra tempora cœleste numẽ seruauit. Quod responsum Sulthani litteris dari par sit, statuent sacri istius collegii Patres vestræ administri potestatis, neq; enim tãtæ sapiẽtiæ quanta in Romanis sedibus versatur, quidquam perscribere nostræ modestiæ esset. Quid animi geram, quo tendant nostri conatus breui epistola explicasse satis habeam.

Offensiones inter duos Reges socerum & generum continuatæ. CAPVT XIII.

IN Tauri conuẽtibus leges promulgatæ sunt, quæ Isabella superstite sancitæ vulgo à loco leges Tauri vocantur, reip. imprimis salutares. Soluto conuentu Ferdinãdus tamen in ea vrbe restitit vsq; ad Aprilis finem ex propinquo explorare cupiens Lusitani Regis animum, in quam partem se daret, in suscepta cum genero de Castellæ administratione controuersia. Proceres odio incitati eam moram in peius interpretati, Ioannam Henrici Regis filiam velle sibi connubio iungere, eius repetito iure, quod armis ante impugnarat inuitis genero & filia non Castellæ administrationem retinere, sed etiam regiam maiestatem. Insanum quantum ii rumores multorum animos alienarunt. Rebus turbatis multa finguntur libere, creduntur impune prona semper in deterius hominũ persuasione. Omnino Alfonsus Caualleria regio scrinio præfectus suadere instituit, vt rectoris nomine posito, tutoris & vsufructuarii nomina sumeret, patribus iure data in filiorum bona eorum, qui nondum in suam tutelam venerunt. Ioannam Reginam in eo numero esse si minus propter valetudinem sensu imbecillo, & quoniam erepta libertate quidquam statuendi, procul à patria detinebatur. Adiungebat præterea regium nomẽ tum vsufructuarii iure, tum prioris coniugii quamuis vxore defuncta, exemplo Ioãnis patris, qui defuncta quamuis priori coniuge filiisq; adeo ex eo coniugio relictis ad mortem nomen & potestatẽ Regis Vasconum retinuit regno dotali. Rectoris moderatorisque titulos esse imbecillos, obnoxios mutationi, Regiam maiestatem & nomen rebus gerendis, prouincialibus frenandis fore salutare. Henricum Trastamaræ Comitem parum initio profecisse, paucosque eius auspicia secutos: postquam Regis nomen arripuit, rerum continuo magnã conuersionem factam. Hæc ille. Castellæ proceres quique Philippo à consiliis erant, longe alia insistentes via, regni administrationem vniuersam ad nouum Regem ablegabant, quippe iustæ Reginæ virum cuius potiores quam parentis sunt partes, arctius vinculum caritatis. Reges si venirent rerum spectatores tantum sublata decernendi potestate fore tum ipsis tum gẽti ignominiosum. Duos supremos rerum moderatores quis ferret? quis inter ipsos conciliaret? Prudenter facturum Ferdinandum, si quod erat necesse, sponte sua aliena procuratione relicta, in Aragoniam concederet: inde filios iuuaret pro virili atque ex eorum voluntate. Vi extorquere gubernacula fore noxium. De regnis Neapolitano & Granatensi non minus sententiæ discrepabant. Ferdinandus enim Granatensis imperii partem sibi tribuebat quippe coniugii tempore partum profectitium incremẽtum à Neapolitano consortium omne excludebat, nempe ex Aragoniæ gentis antiquo iure occupatum. Ita moleste tulit à genero in Gallico fœdere, de ea ditione, quasi de re sua fuisse statutum, ne appellato quidem se, cuius in iure mancipioque esset. Eo etiam Gonsalui fides suspecta erat quasi homo in Castella natus Castellæ incrementis faueret. Aucta suspicio misso Neapolim ex Germania, qui Cæsaris nomine rogaret ecquid animi gereret, si res ad arma deduceretur. Pontifex quoque quærere ex eo porro instituit, si cum Cæsare & Gallo Rege armorum ipse constitueret societatem contra Ferdinandum, vtri partium adhæsurus esset. Et Cæsarem quidem ambiguo responso suspenderat haud satis apertis verbis negata ope. Ad Pontificem plane: ignorare profecto cum quibus maioribus

esset natus, quantis ipse priuatim astrictus vinculis, ne Regi suo fidem datam falleret, ac vero ne turpitudine aliqua suscepta familiæ nobilitatem fœdaret. Sic in Italia res erant. Ferdinandus Tauro discedens per Areualum Segobiam in æstiua abiit. Ex ea vrbe Ioannem Fonsecam tunc Palentinum episcopum in Belgas legauit, vt filiæ assiduus eius imbecillitatem consilio regeret, Lupum quoque Concillū Michaelis Peresi Almasani propinquum, vt esset ab epistolis. Contra ad Regem Catholicum a Cæsare & Philippo filio legati venerunt, Andreas Burgius Cremonensis patria, & Philibertus, cui familiaris vsus cum Philippo erat, & Castellæ rerum ampla cognitio. Ferdinandus idoneum hominem nactus, querimonias in generum, in eius sinum effudit. rursusque Ioannem Emanuelem præcipuam discordiæ facem ab eo abducere tentauit. Excusauit ille discessum, palamque datam Regi Catholico fidem obsequiumque confectis tabulis renunciauit. Noua offensionum tela per hunc modum ordiebatur, præsertim Lupo Concillo in ferrū & vincula tradito: vbi diu grauia incommoda tolerauit squalorem carceris aliasque graues miserias, quales infenso principe præsidio longinquo aduenā pertulisse fides sit. litteras ad Ferdinandum scripsisse crimen erat: quibus filia significabat, suæ esse voluntatis vt res in Castella ipse procuraret ex matris testamēto. In intestina discordia nihil occulti esse potest. ita interceptis iis litteris lectisque Philippus iram vertit in eum qui minime noxius erat, quin & cæteris Hispanis vxoris ex familia eam alloquendi facultas sublata. Ex iis rebus aucta Reginæ molestia afflictaque amplius valetudine concussæ mentis, publico prohibere fuit necesse. Gonsaluus interim in Italia de sua comparatione nihil omittere haud ignarus suspicionum Regis, sed officiorum offensa certare constituens, obsequio fidem probare. Cum mille Hispanis peditibus, quos dimittere iussus erat, Nunnium Ocampum amandauit Plombino atque Pisis auxiliatem. Suscepta ille prouincia Plombino, quo primum appulit, Pisas profectus suo aduentu Florentinorum audaciam fregit, eripuitque vrbem è faucibus hostium soluta obsidione quam multis diebus pertulerat, ac amissa defensionis spe vix suis viribus sustentabat. Vt Lusitano creditus equitum numerus minueretur ex præscripto Ferdinandi Regis Columnii æmuli flagitare non desistebant. Dissimulabat Gonsaluus veritus hominis ingenium non laturi iniuriā dignitatis fœdatæ. Cognito tamen cum Pontifice in Hispaniæ perniciem occulte conspirare, ac nominatim suscepto Mediceorum patrocinio Florentinis bellum inferre velle imminuto equitum numero stipendiique militaris parte dimidia detracta continuo ille quasi persona posita Plombini occupandi improuisa vi consilia agitauit. Viribus maior conatus, præsertim Nunnio Ocampo in eam vrbem reuerso. Ita conuerso itinere Pisas ingredi cōstituit, quasi præsidio aduersus hostes futurus. Eæ molitiones vno tempore tum Gonsaluo tum Florentinis indicatæ sunt. Ac Gonsaluus quidem reliqui stipendii mulctam, atque vectigalium, quæ dono Ferdinandi obtinebat in Neapolitano regno indixit, si vlterius procederet. Florentini etiam ductore Hercule Bentiuolio obuiam profecti angustiisque obsessis prope Turrim sancti Vincentii quinque millibus Campilla dissitam Plombini ditionis oppido collatis vexillis profligarunt. Victus in ea pugna atque vulneratus, præterea Neapoli, vti indictum erat demptis bonis omnibus deformis iratusque palam desertis Hispanis aliena auspicia est secutus. Vulgi opinioni euentus respondit. cuncti ardenti ingenio & inquieto hominem non diutius in fide permansurum existimabant quam aliunde maioris spes commodi non ostenderetur. Milites, quos dimitti iussum erat, quamuis spe facta non ad otium sed ad bellum Africanum Gerbisque insulam occupandam amandari, tumultu concitato seditioneque facta magnam Gonsaluo iniecere curam, ne maior inde rerum moles exurgeret. Eam tamen diligentiam adhibuit mulcendis animis militaribus, qua arte plurimum valuit, vt breui contumacia deposita, ac imperata facere parati in Hispaniam nauigarint.

Varia cum Rege Gallo fœdera. CAPVT XIV.

CVpiebat Philippus Belga fœdus Blesis cum Gallo Rege sancitum patris Cæsaris consensu ratum esse. Colloqui visum ad Haguenaum imperii vrbem. Conuenere eo ad diem dictum tum Cæsar tum Philippus: Accessit Georgius Ambeosa Rhotomagensis Cardinalis cum ampla decernendi potestate quam Gallus dedit, ex eius cōsiliis rempublicam bello paceque regere solitus. Vt Mediolanensis principatus Cæsaris consensu Gallo confirmaretur, vti erat ante decretum, iure hæreditario concessū, si mascula proles esset, sin minus Claudiæ & Carolo eius sponso dotis profectitiæ nomine cederet: cū eo tamen vt si Galli culpa id coniugium non constitisset, ab eo in Austriacam familiā datum beneficium

beneficium transiret. Additum præterea, ne ea indulgẽtia cuiquam præiudicio esset. Hac exceptionẽ Ludouici Sfortiæ filii causam tutati sunt, in paternas opes restituti postmodum. Priori conditione Carolus iam Augustus obitu Sfortiarum eum principatum ad se iure deuolutum occupauit, posterisque proprium reliquit. Sed vtique eo euentu Gallo restitui mandatum ducenta Francorum millia concessæ veniæ pretium in præsenti. Cardinalis Rhotomagensis sui Regis nomine in verba Cæsaris sacramentum dixit fidei debitæ pignus, quoniam is principatus imperii beneficium est potiori dominio semper penes Augustos retento. De Neapolitano regno in hoc colloquio nullum verbum, sed Caroli & Claudiæ coniugio decreto id imperium vltro in dotis partem accedebat. Ægre tulit. Ferdinandus se inscio de rebus tantis constitui, fœdusq; haud obscure se aduersum fieri grauissimis verbis expostulauit, in generi consultores inuectus potissimum, simplicem Principis animum fraudibus circumuenire, idoneum ducere quem ludibrio haberent. Ac illud vrebat maxime Gallo Regi Mediolanensia iura confirmari, nulla Burgundiæ aut Neapolitani regni facta mentione, neq; aliunde compensatione pudenda siue incuria siue ignauia. Ita Austriacis infensus nulla affinitatis cũ iis initæ memoria, ad Galli Regis occupandam gratiam adiecit animum, suis rebus ex eo præsidium parans, quemcumq; cursũ cœptæ offensiones tenerent. Has cogitationes versanti, aliud atq; aliud subiiciente animo, fore optimum visum est cum Germana Fuxensi coniugium, quoniam eius Regis ex sorore nata erat caritate filiæ instar. Eo consilio Ioannem Enguerram è Cisterciensi ordine Inquisitorem in Catalaunis, quo occultior esset conatus, ablegauit in Galliam cum mandatis & in eam sententiam litteris. Gratum imprimis id postulatũ Gallo accidit: atque ita vt iura regni Neapolitani in Germanam eiusq; filios trãsferret quasi dotalia, addita tantum lege, vt nulla suscepta prole ex eo connubio, id imperium, absq; cõtrouersia ad se & hæredes rediret; quingenta præterea aureorum millia decem annorum spatio æquis pensionib. Ferdinandus numeraret pro impensa in superiorib. bellis facta. Andegauensib. bona fide redderentur ablati maiorum principatus, q̃ erat plane difficillimum. Captiuis Gonsaluus redderet libertatem ac nominatim Rosanio, & Bitonti Marchioni. Dux tantum Valentinus & Pallasius Comes ab hoc numero excepti, ne vinculis eximerentur. His legib. Gallus fidem obstrinxit adiutorem fore Ferdinando aduersus Cæsarem eiusq; filium, si Castellæ procurationẽ extorquere tentarent. Guiuardinus addit à Ferdinando Gastoni leuiro promissam item opem ad Vasconum regnum occupandum iure suo vti ipse existimabat. Magnarum rerum fundamenta ponebantur: quibus conditionibus sanciendis vere exacto, adultaq; æstate, tandem ad octauum Kalendas Sept. Segobia missi sunt Ioannes Silua Cifontanus Comes, Thomas Malferitus, ipseque Ioannes Enguerra cum ampla statuendi facultate, & publicis tabulis, quib. Neapolitanis captiuis libertas, exulib. patria bonaq; pristina reddi mandatum. Atq; vt maior esset fides, actũ de coniugio est Roberti Salernitani cum Marina Aragonia, Alfonsi Aragonii Villæformosę Ducis Ripagorsæ Comitis filia. Tanta ex his reb. Galli lætitia vt Philippum Belgã Hispaniæ aditu prohibere conaretur misso idoneo homine, qui eius nomine denunciaret, ne prius se itineri daret, quam componeret cum socero controuersias. Verbis adiungit facta Gheldriæ Duce persuaso, vti maiori quam antea mole & copiis Belgam lacesseret. bello in ditione implicatum ab Hispanię cogitatione abducere erat destinatum. Hoc euulgato fœdere magni animorum motus extitere in Italia atq; per vniuersam Hispaniã. Exulum oppida qui possidebant inter se conspirare, sanguinis pretium tueri armis destinantes inter se præsidio fore. In eo numero Prosper Colũna offensus maxime, Neapolitanis finib. abscedens Pontifici polliceri non dubitauit, si Gallus iure eius regni decederet, suis & suorum virib. ad ius ecclesiæ reuocaturum. Castellæ item proceres nouo coniugio cõmoti, eo amplius quod fama vulgabat, ab Isabella Regina Ferdinando rerum in Castella procurationem demandatam iurato prius cœlibem vitam, Cifontano suadere conuitio, ne in Galliam de iis reb. legatus proficisceretur, nisi vellet gentis vniuersæ inuidia deflagrare quasi saluti communi aduersus. Quidam etiam Consalium accusare, quod tandiu cũctaretur Philippi Regis partes palam profiteri. Nouo coniugio id regnum Carolo Principi detrahi siue fœcundum extitisset filiis, siue nulla suscepta prole. Philippo quidem ipsi grauem molestiam attulit, non Regno Neapolitano per eas conditiones cadere, sed de vniuerso Aragonio imperio periclitari si proles mascula socero esset ex noua coniuge nata. Generi animo leniendo Petrum Aialam, qui legati munus obierat in Anglia, Rex Catholicus misit in Belgas, vt vna cum Fuensalida ordinario oratore fœderis initi generum admoneret: atq; suo nomine postularet Concillo libertatem, qui ad Villabordam arcta custodia vinctus tenebatur. Fecerunt illi diligenter q̃ iussum erat. Responsum tamẽ placere

coniugium,neq; suæ modestiæ esse quidquam in eo præscribere, socero sui iuris, eaque prudentia & rerum vsu quam vellet vxorem ducere fas esse. Quod de Consillo postularent vnum è familia esse annuo designato salario, vincto ob crimina dari libertatem fas non videri nisi ex legum præscripto vindicata prauitate. Veneti inter hæc quasi ludi spectatores procellam ipsis imminentem non considerare. Pontifici tantum in speciem placato retentis in Flaminia Fauentia modo & Arimino. Fori Cornelii & Cæsęnæ,quæ obtinebant oppida ex fœdere reddidere, suscepto præterea patrocinio Ducis Vrbini Vrbis Romæ Pręfecti quem Pontificis fratre natum,in eius gratiã Vrbinas adoptarat hęredem data coniuge Mantuani ex sorore sua filia. Gonsaluo missus qui pacem cum Gallo pactam nunciaret, cum mandatis quam primum in Hispaniam maturaret. Consilio eius & auctoritate ad res magnas componendas egere rempublicam. Ex arcano Cæsaraugustanus pręsul erat designatus successor in regni Neapolitani procuratione. lætatus Gõsaluus eo nuncio pacis fœdera voce præconis euulgari, publicaque lætitia celebrari iussit ludis conuiuiisque. Commissa spectacula. cõcurrere milites ad simulacrum pugnę. Quod de discessu iubebatur præsto se esse respondit, breuiq; facturũ. Ex animo an simulate ne tunc quidem cognosci potuit. Sane aduersis quandoq; tempestatibus sæuaque ventorum vi, aliquando vario rerũ euentu prohibitus, diu profectione sustẽtata maleuolis occasionem præbuit in deterius interpretandi, variis sermonibus materiam. Ioãnem quidem Lupum Vergaram, qui ei à secretis erat, miserat in Hispaniam syncerae ipsius voluntatis fideique rebus omnibus cultæ testem idoneum. modica dictis fides, quoniam verbis facta non respondebant.

Mazalquiuirum in Africa captum de Mauris. CAPVT XV.

NOn discedebat à Catholici Regis latere Toletanus Antistes, eius dignitatis in omnibus controuersiis acerrimus fautor, multos etiam auctoritate retinuit, ne studia verterent in contrarium. Ingenti prætereà animo vir gloriæ cupidior, quam pro humili conditione in qua natus educatusque fuerat, Regi crebris sermonibus etiam tum superstite Regina suadere institit, vt confectò Neapolitano bello in Africam arma verteret maiori gloria minori inuidia, neque contemnendo fructu. Quantum terræ parari potuit, eo, quem inter se Galli & Hispani fuderant, sanguine? Eo ventum vt Rex non exiguum militum numerum redire in Hispaniam iusserit, effeceritque ad eam expeditionem penitus conuerso animo. Tendilliæ quoque Comes si centum aureorum millia ex regio fisco numerarentur, Oranum & vicinum portum Mazalquiuirum aliaque oppida finitima se Mauris erepturum pollicebatur, reddito etiã quidquid ex ea summa superesset impensæ, quod deesset suppleturus de suo. Pactionem propemodum confectam Reginæ importunus obitus disturbauit. Verum ne is conatus inanis prorsus euaderet, neq; milites Neapoli aduecti otio marcerent, Toletanus in eius belli sumptus mutua dedit ad triginta aureorũ millia. Hoc subsidio in Bęticæ littorib. classis instructa primũ ad Tedeliciũ fraude occupãdum:q, oppidũ Bugiã inter & Algeriũ ad mare nostrũ situ est. Deinde quoniam tanti nõ erat, neq; cõmode retineri oppidum poterat longinquis auxiliis nulla prope fida statione mutata sententia placuit classe Mazalquiuirum inuadere. Ea voce Arabice Portus Magnus significatur, quo nomine à Ptolemæo olim quoq; vocatus est Orano vrbi vicinus exaduersũ Almeriæ aliquanta tamẽ ad Orientẽ inclinatione. Instructa classe, in qua sex triremes maiora alia minoraque nauigia multo plura numerabantur, quinq; militũ millia, Dieghus Fernandus Corduba regiæ aulicorũ cohorti præfectus, delectusq; eius expeditionis Dux, ad quẽ summa imperii rediret, Raymũdo Cardonio rei maritimæ cura demandata, rebus omnib. comparatis è Malacensi littore soluit ad quartum kalendas Septembris. Dubio cælo profectos aduersæ tẽpestates coegerũt ad Almeriam subsistere aliquot dies. Ita ex eo portu sublatis denuo velis idoneis tempestatib. classem incolumẽ ad tertiũ Idus eius mensis Mazalquiuirum intulerũt. tametsi in aditu portus propugnaculũ erat ex disciplina militari prudenter ædificatum multis horridum tormentis. Exponere in terram milites difficile erat ad vada cæca & męandros quibus littus impeditur, tempus aduersum accedebat, marini fluctus inflati, ad hæc centũ & quinquaginta Mauri equites pedites tria millia prohibere descensum parati. Virtuti impedimẽta cesserũt. Alacres nostri mutua adhortatione in terram desilierunt. Primus Petrus Lupus Zagalius præcipua audacia miles. Secuti eius exemplo cæteri conserta pugna hostes Oranum reiicere. Quadringenti milites præsidiarii in Mazalquiuiri arce relicti occiso tormenti ictu præfecto & plerisque arcis tormentis, nostrorum globis disturbatis atque diffractis die tertio pro mœnibus supinas manus tendentes veniam orarunt. Irã in contumaces verteret supplicib. & se dedẽtib. parcerẽt. In quo duo cõmodissime accidisse notabant,

bant. Nostrorum enim è Malaca discessu cognito, ingens Maurorum multitudo in armis ad littus concurrerat excensionem prohibituri. Sed exiguo cõmeatu, & quoniã ex mora suspicabãtur, alio hostes diuertisse, post octo dies diuersi domos rediere. Sic nauigationis tarditas cõmode accidit. Neq; minus salutaris deditionis factæ celeritas extitit. Alioqui Mauri ingenti numero accurrẽtes auxilio seq; in armis per vicina montiũ iuga ostentantes, multo difficiliorem expugnationem reddidissent: nisi ipso die arcem pręsidiarii dedidissent. Enimuero quib. Deus fauet hos subleuat excæcat aduersarios. Sed ad Orani tamen copias ii Mauri adiuncti in aciem prodierunt, quasi pugnandi voluntate. Nostris tamen obuiam progressis totius certaminis sortem subire detrectarunt. Leues modo dimicationes extitere à Mauris in lignatores nostros & pabulatores impressiõe facta haud memorabili in alterutram partem euentu. Arcis custodia aulicorum cohortis Præfecto credita est; quo honor amplior esset, ducis summi nomẽ adiunctum expeditionis Africanæ. Parta victoria & reb. aliis compositis Raymundus Cardonius ad octauum Kalend. Octobris ex ea quidem ora profectus incolumẽ victricemq; classem Malacam retulit. Mazalquiuirii præsidiariis militib. induciæ ab Orani ciuib. sunt concessæ & ius cõmercii vtrisq; commodum Mauris necessarium ad Orientis continuandum commercium, vnde certissima vectigalia genti quæstusq; constabant. Venetæ enim triremes aromata & merces ex India aduehi solita Alexandriam Ægypti vrbem, redempta, atq; in naues imposita ad Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Belgarũ, Angliæ, Daniæq; oras & portus magno suo & illarum gentium commodo anniuersariis nauigationib. deuehere solitæ erant. Hac expeditione confecta magna nominis existimatio omnium prædicatione Ferdinando accessit, quãdo parta Neapolitano bello laude non contentus ad noua & illustriora bella retulerat animum Africæ expeditionis ac Christiani nominis amplificationẽ haud vano conatu. Praua sunt hominum ingenia & varia. Maleuoli ex eo ipso sinistre suspicandi occasionẽ captare, specie impugnandi Mauros vires collatas aduersus Philippi generi conatus si venire in Hispaniam & datam procurationem extorquere vi tentaret. Toletanus quidem Archiepiscopus à pulchro initio erectus studio promouendi expeditionem Africanam in eo bello magnam vectigalium suorum partem impendere cogitauit: ac ne dubitare quidem ducẽ se sacro bello dare, in Africamq; traiicere, vti postea factũ est, vir acer iuxta ac pius animi magnitudine ad miraculum præstans. Hoc mense dimidiato ex Ioãna Regina filia nata est Brussellis in Belgis, cui Maria nomen fuit, Hungariæ regnum Ludouico, Hungaro iunctæ coniugio consequentib. tempore atq; annis. Arripuit eam occasionem Ferdinandus de felici partu filiæ gratulatum Carolum Alagonium è familia in Belgas mittendi cum mandatis ad Philippum generum ac monitis concordiam cum securitate potiorem vtriq; fore quam cum periculo contumaciam. Pestis lue quæ Olisipone grassari cœperat, territus Emanuel Rex Almerinum concessit. Ea contagione per Hispaniam diffusa fœdum annum, nobilem superior victoria de Mauris parta effecit, insigniuit etiã conuentus regius iuridicundo è ciuitate regia, vbi diu hæserat, Granatã translatus. Vrbis de Mauris non ita pridem captæ nouis incrementis nobilitandæ amplificandæque cura suberat. conuẽtus Præses designatus est Asturicẽsis Episcopus vir pręclarus ea ętate celebri fama.

Fœdus inter duos Reges socerum & generum factum. CAPVT XVI.

SEgobiæ & in Balsaino regiæ venationi destinato nemore aliquot menses substitit Ferdinandus. Inde ad tertium decimum Kalendas Nouem. Salmanticam abiit. In ea vrbe pax cum Gallo voce præconis per plateas euulgata est, minori aliquanto Castellæ quã Aragoniæ gentis lætitia plausuq;. Diuelli imperii Hispanici compagem, quæ post lõga tempora coaluerat, regio coniugio, si mascula proles extaret, molestum aliis, gratũ erat Aragoniæ genti Regem peculiarem atq; ex sua gente habere cupientib. Sic sunt res humanæ q, vni iucundum existit ex eo alteri mœstitia nascitur, nihil est q, æquo omnib. placeat. Ad frænandos Philippi conatus hæc omniã spectabant, tanta importunitate circũacti vt datis Brussellis litteris proceres Castellæ ad arma pro se & aduersus socerum concitaret, ac nominatim Villenium, Anagari ducem, Garsiam Lassum, Assidonium Vreniæ Comitem studio vel maxime incensos rerum nouarum. Ipsi etiã maris Præfectus & Magister equitum quamuis arcto propinquitatis gradu cum Ferdinando coniuncti nutabant. Ioannes Emanuel per litteras ægris animis discordiæ subdere faces importunus & audax; acutus iuxta & sagax. Tametsi omnib. sermonib. pacis studium præferebat coituræ facile, modo, q, æquitas postulabat, Ferdinandus suo regno contentus, Castellæ tum possessione tum procuratione decederet, si id fecisset cætera conuentura. Alioqui amissis, quæ in Castella

obtinebat, Aragoniũ imperium in discrimen venturum, si cæptę offensiones in aperta odia prorupissent, ventumq; esset ad manus. Propinquorum sanguine illita arma nõ facile elui. Philippum Regem haud dubie venturum idq; breui siue volente socero siue repugnante. Monuit Rex Gallus semel & secundo missis ad Philippum legatis ne se in id iter daret nisi controuersiis prius cum socero compositis. Id vtriq; honestum salutareq; fore. nouæ necessitudini id datum: si bellum esset caritate in Philippũ pronior. Iis monitis parere integrum non erat multis è Castella euocantibus, sexagintaq; nauib. nihilominus in Belgico littore paratis, conuenturis propediem plurib. Ita sexto Idus Nouemb. Brussellis cum vxore ad classem iturus discessit. Lentum iter fuit: atq; ita vt plerisq; persuasum esset, expectare ipsum, dum qui partib. studebant, palam arriperent arma. Villenius factionis 1 caput ipso tempore Toletũ ingressus in suspicionem venit, accepta à Philippo potestate eam vrbem velle in partes traducere. Ea suspicione suscepta Siluæ factio præpotens inter eos ciues Ferdinandiq; in studium incitati Prætori adiuncti vim propulsare parabant. Id veritus Villenius ne pars ciuium cum parte confligeret, suspicionib. de se fortasse temere conceptis anxius ex vrbe discessit. Præter Siluas, Albanum & Toletanum Ferdinãdo prę cæteris studebant Bernardus Rogius Dianii Marchio, Guterrius Lupus Calatrauæ Promagister, Antonius Fonseca & Ferdinandus Vegha, hic præter vsum familiarem, eidem à consiliis. Vna omnium erat sententia: omnib. virib. impediendum omniq; ope ne Philippus in Hispania pedem poneret, nisi prius controuersiis diiudicatis. Id etiam placebat Ferdinando, & tamen vim intentare, armaq; aduersus filios sumere graue erat: ac ne satis 2 fidebat id probaturum genti Reges legitimos prouinciæ aditu prohiberi. Varii rerũ motus, multiplices hominum conatus, temporum conditio misera; qualẽ fuisse fides sit duobus ea propinquitate de regno contẽdentib. Anxios metu prouincialium animos litteræ à Philippo in breue tamen tempus recrearunt: cupere vero cum socero concordiã cõstitui. His eius legati mandatis ampla paciscendi potestate data consensu. Salmanticæ ad octauum Kal. Decemb. subiectas conditiones societatis & amicitiæ inter duos Reges scripsere. Duo Reges & Regina rerum in Castella moderatores sunto trium pari potestate. Eorum syngraphis leges edicta diplomata, actionũ formulæ rata sunto: certe singulorum nomina in actis omnib. exprimuntor. Cum primum Philippus & vxor in prouinciã venerint, sacramentum à populis dicitor eis tanquam Regibus, Ferdinando quasi moderatori, Carolo vt principi & successori in imperio Castellę, Legionis atq; Granatę. Regia ve- 3 ctigalia ex æquo inter duos Reges diuiduntor deductis ordinariis & extraordinariis impẽsis: ne exceptis tum quidem ordinum militarium redditibus, quãuis Pontificum venia Ferdinando addictis. Arcium præfectos, vrbium Prętores ac reliquos magistratus legerẽt sorte scilicet pari vtriq; Regi numero designato. His conditionib. fœdus factum qui tuerentur designati Pontifex, Cæsar, Angliæ & Lusitaniæ Reges. Additum præterea, vt si Regina rerum particeps esse recusaret, in diplomatis tamen trium nomina exprimerentur, duorum modo Regũ syngraphæ. alterius in absentia qui præsens esset solus subscriberet, q; is decreuisset, id ius fasq; esset. Huius fœderis exemplum cum fide descriptũ in Belgas missum, Philippo & suis, quib. omne potestatis consortium ingratum erat, vehemẽter dis- 4 plicuit. Iureiurando tamen confirmare visum est. Regis Galli opes timebãtur Ferdinãdo deuincti, magnarum reb. momentum in vtramq; partem. Et alioqui vbi pedẽ in Hispania posuissent omnia ex sententia cessura existimabãt. Lupo quoq; Concillo vincto eatenus atq; horridi carceris malis vexato vehementer, libertatem reddidere. Fœdus Salmantin.
1506. per plateas octauo Idus Ian. ineunte anno Mill. quingent. sexto voce prędonis euulgatum est maiori in præsenti lætitia q̃ in posterũ fructu. Philippus, vti postea cognitũ est, vxorq; biduo post soluere è littore Belgico in Hispaniam ituri. Tẽpore anni minime idoneo profectos atrox ventorum tempestas disiecit. Aliquot nauib. submersis procellæ sæuitia, reliqua classis necessario Anglicum portum tenuit, cui Vueymanrico nomẽ est. loci opportunitate inuitati Philippus Anglusq; ad Vuindessorium inter se vidẽrũt. Cõgressus inanis 5 non fuit. Sancita inter eos Principes amicitia, vt Margarita Allobrogum Ducis vidua Anglo denuo nuberet, pactum, Maria Angli filia Carolo Austriaco: neutrum tamen coniugium coaluit, initi tantum fœderis & colloquii pretium fuit Suffolcius Dux Anglo hosti ad non dubiam perniciem traditus contra fidem exuli à Philippo datam, tutum in Belgis fore. His reb. proficiendis, ludisq; & omni hilaritate is mẽsis & proximus abiere. Sub exitum Februarii ad Falamuæ portum nauesq; redierunt in Hispaniam traiecturi haud longissimo traiectu. Ioannis Emanuelis acre ingenium offensus animus timebatur. Sic Ferdinandus fœdere Salmanticæ euulgato ad eum litteras dedit humanissimas. Obliuioni traditis superiorib. offensionib. curaret, ad id q; erat æquum, & propinquitatis iura postulabant,

labant, suscepta beneuolentia Philippi animum reuocari. Sibi stare sententiam beneficiis vincere maleuolos, officio cum offensis & benignitate certare. Ad hæc quid Emanuel responderit hoc loco subiicere commodum fore arbitror, vt ex responso viri libertas ingeniumq; haud insulsum dignoscatur. Accepti tuas litteras. iis obsequi certũ habeo, neq; vlla in parte deesse muneri mihi imposito, offensiones pro virili parte amouẽdi stabiliẽdi concordiam. Certus Regum ætate tuis præceptis & institutione informata magna cōmoda publice & priuatim fore. Quod mihi semper fuisse antiquissimum Deus & cõscientia idonei testes sunt. Etsi nonnulli, forsitan & inter alios ipse coniectura ex iis quæ sum per iniuriam passus, diuersum sibi persuaserunt. Enimuero linguas frẽnare qui possim, qui iudicia hominum varia in deterius prona? Synceræ quidẽ voluntatis præmium neq; expecto neq; requiro. Ac satis habeã si superiores labores & merita deleta è memoria tua prorsus non essent. Itaq; senectutem meam reputanti altamque nostri obliuionẽ pro præmiis, quæ in hac vita expectabam amplissima, credam potius velle te preces mutare: inferiasq; extincto dare. Quam ego laborũ compensationem nolim, qui audierim Principes sæpe ministris suis exitium cõciliasse: pro obsequio æterna supplicia reddita. Ab eorũ nemine, ne si Christianissimus sit quantum Rex Galliæ, subditum aliquem purgatoriis ereptum flammis fuisse aliquando. Ego tamen officio mihi necessario tibi debito nunquam deero ac ne cessabo quidem tuam monere benignitatem, vt si quæ supersunt explicanda in fœdere, eam modestiam & prudentiam adhibeas concordiæ amore quam æquũ est & consueuisti tenere in omni actione omniq; vitæ parte.

Rex Catholicus denuo duxit vxorem. CAPVT XVII.

A Rege Catholico ad principes recentis fœderis vindices consensu designatos missi sunt legati, qui gaudium nunciarent, confectam pacem, controuersiis inter se ac generum finem allatum. Ac nominatim de Lusitano Rege cognoscere cupiebat, si fœderis conditionibus non staretur, quam ab ipso opem sperare posset. Responsum anceps fuit & frigidũ, verba generalia. Et vtiq; Philippum inter & Lusitanum iuncta multisq; officiis firmata amicitia stabat. Atq; adeo vt ad eum excipiendum quoniam Bæticam iturus dicebatur, Lusitania non deuia ingens facti argenti auriq; pondus pararet, conflaretq;, siue ad ostentationẽ opum, seu vt hospiti pretiosa dona darent vasa auro & argento visenda gemmis & arte. Tametsi pestis lues solicitabat per vniuersam se ditionem diffundentis atque Scalabi iam grassantis. Quo metu Almerino, vbi substiterat, Abrantes abiit oppidum in colle situm, eoq; salubriori, puriorique aura. In eo oppido ex Regina ad quintũ Nonas Martii filius natus est, cui Ludouico nomen fuit, animi celsitudo præcipua, insignis animi pietas præsertim accedente ætate, quæ longæua non fuit. Iunior ex humili loco fœmina filium suscepit Antonium consequentib. annis Ocrati Priorem facem patriæ futurũ, cum defuncto patruo Henrico & Rege & Cardinali, nihil veritus natalium vitium, se Lusitaniæ Regem dixit factiosorum & perduellium, atq; è plebis fæce hominum ope confisus. Infans octauo die fontib. salutaribus est admotus susceptorib. Brigantino Duce cum matre & Abrantis Comite. Eam lætitiam tumultus Olisipone haud magna occasione concitatus vehementer conturbauit. In diui dominici Christi Dei è cruce pendentis effigies sculptilis visebatur sinistri lateris vulnus vitro tegente. Die quodam qui sacris operabantur, vitri splendorem forte animaduersum per errorem miraculũ putarunt cœlo editum. Repugnauit vnus quidam ex adstantium numero procaciorib. verbis, quam eius conditio pateretur, quippe ex Iudæorum genere & sanguine. Populus malitiam interpretatus, ferox vt solet in eiusmodi rebus, & rapidus iniectis in miserum hominem manibus, temploque abstractum interimunt ac repente subdito igne pyra excitata comburunt. Quidam ex eo monasterio monachus væcordi oratione furenti populo flammam addidit, vt Christo ab ea gente illatas omni tempore iniurias vindicarent è loco superiori hortatur. Hæc singuli, hæc vniuersi inconditis clamoribus vociferantur. Nulla res vehementius multitudinem inflammat quam religionis species quamuis simulata & inanis. Vbi superstitione capta est non ratione agitur sed furore, alioqui impotens, sæua væcorsque. Acti amplius in furorem populares quasi signo dato in eius nationis ædes irruunt feroces formidabilesque, sibi quisque adhortator & dux. Crucem duo eius ordinis monachi præferebant vexilli adinstar. Rabies in miserorum cæde bacchantis populi tribus diebus omnino tenuit: ex quanto tempore supra duo millia homines sunt occisi plerique innoxii, aliqui etiam ex diuerso genere per errorem aut ex simultate. Rebus turbatis cum omnes omnia audeant, minus insignia sunt quæ singuli faciunt, cuncta pari violentia voluuntur. Belgæ & Germani è nauibus, quæ in portu erant, concurrunt ad prædam participes futuri, aut manu sua direptis domibus, aut à promiscua plebe paruo

redemptis spoliis. Rex ex eo cõmotus, vt par erat, animo, ac vindicare certus, Dieghum Almeidam, & Dieghum Lupum, qui quæstiones exercerẽt destinat. Duo monachi multitudinis concitatores dicta causa mandati lege de sicariis, ignis supplicium extinctis fuit. De plerisq; sontib. sumpta vindicta sed carptim & singulis, in multitudinis motu salutare remedium. Externi sublatis velis euaserunt cum nauib. copia miseræ gentis onustis. Sic frequenti ac numerosæ ciuitati tranquillitas rediit. tumultus popularis id remedium extitit, mali causis nihilo maius. Philippi & vxoris aduẽtum in Castellam indies singulos expectabant prouinciales non vno omnes animo: simul Ferdinandi cum Germana nuptiæ festinatæ. Obuii sponsæ Salmantica Fonterrabiam in extrema Hispania iuere Cæsaraugustanus Præsul officio in patrem incitatus, & cum eo nobiles tũ viri tum matronæ. Contra Reginæ Neapolitanæ mater & filia, tum Calabriç dux atq; splẽdidus procerum comitatus Regem Vallisoletum prosecuti, inde Donnias abierunt. In eo oppido ad quintum decimum Kalend. Aprilis nuptiæ celebratæ sunt neq; nullo neq; celeberrimo apparatu. Ferdinandus arcto propinquitatis gradu sponsam attingebat, quippe eius auunculus maior Eleonoræ Reginæ Vasconum, quæ auia puellæ fuit, frater. Soluit ea lege Põtifex Romanus ægre tamen Cæsare & filio connubio intercedentib. Reginam ex Gallia prosecuti erant Ludouicus Amboesa Albigensis Episcopus, Hector Pignatelus & Petrus Sãctanderius à Gallo legati. Eminebant in cætero comitatu Salernitanus Amalfitanusque & alii Andegauenses proceres ea profectione sperantes malis & exilio finem composita pace. Proximo post nuptias die, noui coniuges ac cæteri Principes conuerso itinere Vallisoletum redierunt. In eo municipio Rex nouo sacramento suo & successorum nomine initi nuper cũ Gallia fœderis capita omnia rata fore cõfirmauit, si falleret dira omnia in suum caput precatus. Paucis post diebus Andegauenses proceres in coniugium verba quasi Regum Neapolitanorum iusiurandum dixere. Peracta nuptiarum lætitia Ferdinãdus Burgos abiit, per causam excipiendi Regem generum, quem existimabat ad Lauretanũ portum, aut è vicinis aliquem propediem affuturum. Sequebantur Præsules Toletanus Hispalensisq;, Albanus, Magister equitum, maris Præfectus Comes Cifontanus, in studium, vt videbatur, incitati curandi, vt regno administrando Isabellæ Reginæ testamẽto explicata voluntas rata esset, nulla in contrarium exceptione. Peruenerãt Turrecrematã: cum nunciatum est Reges filios ad Brigantinum portum appulsos omnino ad quartũ Kalend. Maii. Lenta nauigatio longaq; mora vt esset, Regum in Anglia congressus effecit ludis & spectaculis celebratus in hospitum gratiam. Ad Falamuæ quoq; portum dum idonea ad traiiciendum tempestas expectatur, multi dies abierunt. Ad Brigantinum portum appellendi classem causa extitit Philippo iniecta à malitiosis persuasio; in Castellam ingredi fore commodum quam longissime à socero liceret. Eius absentia si quid à procerib. moueretur, & in quam partem se populi darent facile cogniturum, ex euentu consilium sumeret, certus Salmantini fœderis conditionib. non stare nisi necessario. Totius machinationis auctor Emanuel Principis simplicitati & ingenuo candori illudens: vsq; eo vt in Bæticæ oram ducturus diceretur, Nerio promontorio classe circumducto, nisi aduersi ventorum flatus vetuissent. Sub hoc tẽpus Consaluus Marignus Assidonii nomine Melillæ Præfectus Casasam oppidũ viginti inde millib. in Phuthẽsi regno sitũ cum idoneo portu, improuisus occupauit. Operç & impẽsæ ab Assidonio factç merces fuit id oppidum in eius, vti par erat, relictum iure hæreditario.

Ferdinandus generum cupit inuisere. CAPVT XVIII.

PHilippi Regis aduentus, quo publicã felicitatem fundari, reb. tranquillitatẽ reddi par erat, ne contra reip. statum pacemq; penitus conuelleret, vti se initia dabãt, Ferdinãdi prudentia, atq; animi magnitudo effecit. Qui reb. aduersis se maior, dissimulatione, comitate, agendi dexteritate in bonũ vertit, quæ incendiũ exitiumq; reb. minitari videbantur. Non idẽ vtriq; animus erat, neq; vna agendi ratio sed prorsus contraria. Philippus, quasi vis pararetur Beneuenti & Lemosii Comites ac reliquã Calæciæ nobilitatẽ, prçterea Castellç proceres singulos per litteras de cõmunicanda ope appellare, eiusq; vt partes palam profiterentur hortari. Hoc quid aliud erat quã pro pace discordias serere, cõcitare tumultus temere imprudenterq;? Ab eo initio, quoniã conatus ex sentẽtia processerat, speq; maior procerũ ad eũ cõcursus fiebat ex omnib. partib. vlteriꝰ progressus palã profiteri cœpit Salmãtini fœderis legib. haudquaquã obtemperaturũ, ignarus videlicet rerũ humanarũ inconstãtiç. Soceri aulicos & ministros infensos habere, malignis intueri oculis, vsq; eo vt die quodã Petrũ Aialã monuerit: multa in Belgis & Anglia se aduersum agitata scire: dissimulasse tamẽ in soceri gratiã; si pergeret haud impune conatus fore. quando vnus esset è subditorũ numero atq; in suo ære, attẽte consideraret, quid facto opus esset. nisi obtẽperaret

raret malo vindicaturũ. Miserat Rex Catholicus quatuor viros in curia rerũ capitalium, apparitores, ac reliquum forense ministerium, vt penes nouum Regem suas quiq; præstarent partes, munera exercerent. Honori datũ contumeliam interpretatus socerũ tantũ sibi sumere, vt ministros & famulos daret, q; nullo pacto ferre habebat præiudicatum fixumq; animo, neq; tutorem pati neq; patruum, vti Ioannes Emanuel dicere solitus erat, eos vnde venerant, continuo remisit. Sic est. Multa quæ apud concordes vincula caritatis argumentaq; sunt, inter infensos iras concitant. Philippi aulici & amicorũ princeps multa in Ferdinando accusabant, nouo maxime coniugio irritati cũ Germana: quo filiis & nepotibus atrocem factam iniuriam scilicet interpretabantur regno Neapolitano detracto. In quo iure ac merito reprehendi poterat, nisi præpostera ipsorum ratio coegisset ad patrocinium galli Regis, vt dignitatẽ tueretur, quacũq; conditione confugere, artemque eludere arte. Alioqui lõge alia mẽte Rex Catholicus erat, quã æmuli accusabãt. Nam filiorũ aduentu nunciato continuo Raymundum Cardoniũ & Ferdinandũ Vegham misit de aduentu gratulatũ. Ipse etiam conuerso itinere flexoq; legionem maturare constituit eos inuisurus. Substitit tamen Asturicę de eorum voluntate dũ certiora cognosceret. Præterea Villeniũ cum amplissimo comitatu Burgos appulsum, atq; Anagari ducem propinquis accitis & cum manu militari ad nouos Reges ire parantem, monuit, vt mutato consilio non plures comites solito secum ferrent. Eas molitiones delectusq; legib. vetitas, ne tũc quidẽ fore impune, quippe minime necessarias, quãdo nulla belli suspicio esset, cũctis amica pax. Generũ interprete Petro Aiala vt duo millia Germanos, quos secũ duxerat, dimitteret hortari porro, ne apparatu non necessario prouincialiũ animi offenderentur: q; omni cura externo Principi prouidẽdũ iudicabat. Michaelem Almasanium profecto, cui multum fidebat arcanorum participi, legauit vt Raymundo Cardonio Fernando Veghę, Petro Aialæ, & Guterrio Fuensalidæ iunctus efficeret vt colloquio mutuo locus & tempus designaretur, cupere se oppido videre & amplecti filios carissimos. Fecit ille quod iussum erat. Primum vt Sarriæ congrederentur, deinde ad Pontem ferratum agitatum. Philippi intimis nullus locus placebat, metu, vt erat sagaci ingenio Ferdinandus Philippus facili ingenuoque, ne colloquio inter se susceptas suspiciones detergerẽt, quod naturæ iuri & propinquitatis legib. consonum priuatis aulici rationibus aduersum omni conatu vitabant. Ita Emanuel, penes quem rerum omniũ erat arbitriũ Petro Aialæ die quodam de colloquio Principum sermone instituto, palam edixit, Errare Ferdinandum inani fundamento magnæ, vt videbatur, molis iacto. idq; trifariam. Neque enim passuros in cõgressu de aliquo negocio fieri mẽtionẽ, hoc primũ sibi persuaderet. Deinde colloquiũ in agro fore non pari vtrinq; comitatu sed Philippi multo maiori. Postremo falli si in filiæ beneuolentia spem aliquã reponeret inanem haud dubiũ futurã. Hæc Emanuel præ arrogãtia & fastu ingentibus promissis contẽptis, quib. tum filiis factis eũ rursus expugnare tentarunt, quippe Principis gratia vęcors atq; se ipso insolentior. Quo tẽpore hæc agebantur Vallisoleti Christophorus Columbus obiit mẽse Maio immortali laude vir primus noui orbis inuentor: vti alio loco dictum est. Villenius Beneuẽtanus, & Anagari Dux ad nouũ Regẽ venere festinatione fidem obsequiumq; probare certãtes. Accessere indies alii proceres in iis Begiaris Dux, Asturicæ & Aquilarii Marchiones, ipseque Garsias Lassus, postremo Infantatus Dux eodẽ appulit. Tantis præsidiis munita factio ad maiora aspirabat præsentiũ tædio nulla fœderis memoria. Ferdinandus Asturica, vbi hæserat ad Idus Maii, Rauanaliũ discessit, Compostellã eũdi voluntate eã vrbem colloquio, de quo agebatur, opportunã fore ratus. Ex intimis quidã ne festinaret, monebãt. Incõsulti impetus cœpta initiis valida mora cõsenescere, ac prauos conatus debilitari. Quod praua ambitio solet, breui inter proceres & noui principis aulicos enatis odiis, quãdo singuli sibi rerũ arbitriũ arrogarent, eas fore difficultates, quib. Philippus suo malo admoneretur, intelligeretq; quantopere soceri ope & cõsilio propterea indigeret. In eo statu res Castellę erant, vt si apertũ bellũ demas, peior esse nõ posset. Italiæ Principes aliæq; nationes aduentu Philippi quid futurum esset auide expectare: ac cunctis erat persuasũ Ferdinandũ, qui eatenus terrori fuerat, dẽptis virib. & potẽtia deinceps fore ludibrio. Ex eius calamitate & ignominia pleriq; nectere nouas spes. Eã opinionẽ vulgo susceptã vehemẽter cõfirmabat cũctatione sua Cõsaluus, cõtra quã iussũ erat, resistens Neapoli. Virũ prudentẽ & magnũ profecto nõ sine causa regiis mãdatis nõ obtẽperare. Ille tamẽ iis suspicionib. cognitis equos & domesticã supellectilẽ præmisit quasi mox subsecuturus. Deinde Petrum Nauarrum legauit in Hispaniam equis citatis moram excusatum veris rationib. redditis sui facti. Dum præsidia locis competentibus disponit, militibus satisfacit pecuniæ in stipendium ob inopiam tumultuantibus re necessaria aliquot menses extractos. Verum Ioannes Baptista Spinelus vna in Hispaniam profectus consaluo infensus

tum priuatim sibi factas iniurias cōqueri, tum praua interpretatione accusare quæcumq; ab eo quamuis fideliter & prudenter gesta erant. Regiis & aulicorum aurib. ad eas voces & criminationes patulis innocentiam accusare facile erat. Sæpe etiam calumnia veritate valentior, acres certe primos impetus habet. Itaq; Cæsaraugustano Præsuli mandauit vt Neapolim profectus curam rerum ipse desumeret in Gonsalui locum confectis in eā sententiam tabulis. Consilium iuuare atte visum est. Ioanni Lupo Vergaræ Gonsalui a secretis data abs Rege scheda, qua iureiurando pollicebatur Diui Iacobi magisteriũ se illi cessurum, cum primum in Hispaniam esset appulsus. Vere atq; ex animo id promitti, vt crederetur, ingentia Gonsalui merita faciebant: falso & fraude euentus docuit: & quoniam simul Petro Nauarro, quem Oliuiti Comitem dixerat, cuiq; multum credebat, vt filium Cæsaraugustanum præsulē secutus Gonsaluo in arce noua manus iniiceret, arcano mandauit: metu se suspecti hominis liberaret: q. eius dexteritate & audacia successurum confidebat. Decretum insolens prorsus & immane numina disturbarunt, ne ea iniuria obscuraretur æternum Hispaniæ decus clarissimum orbis sidus. Et forte litteræ à Gōsaluo ipso tempore ad Regem allatæ, accurata oratione, & accommodatis argumentis (& est magna veritatis vis) solis instar depulsa mendacii & suspicionum nebula lucem aperuerunt. In iis fidei constantiam sacramento nouo, & execratione firmauit: & in quamcumq; partem se res darent ei perpetuo adhæsurum, neq; cuiquam præter ipsum regnum Neapolitanum traditurum, & alioqui propediem in Hispaniam affore reb. cæteris prætermissis. His litteris tunc quidem sedata tempestas: vnde magna extitissent incommoda, ingēs Hispaniæ dedecus vniuersæ.

Ferdinandus ad filiam Reginam liberandam delectus haberi mandat. CAPVT XIX.

VIx proceres & reguli ad Brigantinum portum appulerant, cum inter ipsos & aduersus Belgas contentionum & inuidiæ ingens exarsit flamma. Ad Principem gratiæ & auctoritatis locum in ea aula singuli nitebantur ambitione væcordi, modestiæ nulla cura. Villenius ante alios sibi primas arrogare, cum sacris Princeps operabatur cortinæ regiæ proximus ex vno latere quippe regię Castellę procurator, ex altero Verius regulus, & ipse in Belgis aulæ magister proximum occupabat locum. De Regum colloquio sentētiis inter se discrepabant. Hispani impedire pro virib. satagebant: ne mutuo congressu offensiones detergerentur scilicet. Belgæ simpliciores non abnuere à vulgi existimatione multum referre si colloquerentur rati, periculi parum ostendi. Quid variis imaginib. locum darent? Verio regulo præ aliis id placebat consilium, ex inuidia & æmulatione vti malitiosi interpretabantur, Ioannis Emanuelis crescentis gratia auctoritateq;. Sed vtique hoc tempore plura molestiæ signa quam lætitiæ visebantur in vultu, & cōcursu tot procerum quasi concussa mente vereri videbatur, ne alio prælato ipse è fastigio felicitatis caderet, in omni consilio circumscriptus & cautus. Cunctis tamen vna mens & oratio erat, Ferdinandi actiones accusare linguarum intemperantia. Quidam graue ducebāt, vectigalium regiorum illi dimidium attribui, neq; ordinum magisteria amplissimis redditib. venire in diuisionis partem. Aliis mirabile videbatur neq; tolerandum, tres in Castella Reges esse. Ioannes item Emanuel diploma proferebat in Gallia descriptũ, quo se Ferdinandus Regem Castellæ dicebat. id ad faciendam inuidiam pertinebat. Accusabant nonnulli, arces & præsidia teneri Ferdinandi Regis nomine, nullo Philippo loco relicto præfectum aliquem nominandi, ne Prætores quidē ciuitatum, quādo eam quoq; auctoritatē sibi Ferdinandus sumeret. Quod præcipuum & maximum accusationis caput erat, delectus eum militares habere specie filiæ liberandæ: quæ propter valetudinem sensu turbato inclusa teneretur sublata eā visēdi omnib. promiscue facultate. Cōficta prorsus ea criminatio nō erat vtrumq; Principē perstringens. Vere enim à Philippo Regina tenebatur inclusa. Ferdinandus cura anxius se tuendi, si res ad bellũ deduceretur, datis in omnes partes litteris delectus haberi militares mandauit. Honesta species molitioni prætenta grataq; popularibus liberandi filiam iis viribus & copiis. Dux quin etiam Albanus militum numerum haud exiguum conscripserat in Legionensi ditione Ferdinādi in fide solus inter dynastas perstans, in ea temporũ atrocitate quamuis non ignarus quanto in discrimine versaretur si perseueraret cunctis obniti. Nam equitum Magister Ferdinandi gener & maris Præfectus eiusdem amitinus consultius fore iudicarunt tempori cedere, Philippumque amplecti eique præsto esse, quam inutili cunctatione se suosque in præceps dare. In ea procerum alienatione Ferdinandus haudquaquā abiecit animum. Cōflabatur exercitus: simul Iacobum Albionē in Aragonia nobili loco natũ in Galliā legauit, qui rerũ cōditione explicata

explicata pro iure initæ amicitiæ à Gallo poſtularet, daret operam bellũ in Belgis maiori mole Gheldriæ Dux & Leodienſis Epiſcopus concitarent. Quo Philippus periculo frænatus ad æquiores pacis conditiones deduceretur. Hæc arcano parabãtur præſidia, & de colloquio tamen non intermittebatur. Tempus altercationib. tractum. Moræ tædio Philippus Brigantino è portu digreſſus Compoſtellam abiit. Præcedebant germanorum cohortes in armis & cum bellicis tormẽtis non ſecus ac ſi per hoſticum iter eſſet, prouinciã vi expugnare pararent. Ipſo die nempe quinto Kalend. Iunii Ferdinandus & vxor Betanſos Compoſtella abierunt. Alfonſus Fõſeca Compoſtellæ Præſul Catholici Regis partes palam fouebat eo ſtudio quo qui maximo, Philippi aulici id non ignorantes eam vrbem colloquio propterea idoneam non iudicabant, ac ne moræ quidẽ diuturnæ, fano quãuis præſenti numine ſanctitatis opinione & religione celeberrimo: ſed Orenes verſus diſceſſerunt. Ferdinandus ſubſtitit ad Villafrancam. locorũ propinquitate inuitatus Philippus miſit ad ſocerum, qui diceret, ſi ad ſe Toletanus mitteretur cum ampla decernendi poteſtate, fore controuerſiis haud dubium finem optatum. Factum eſt ita. Verum Toletani diligentia atq; labore parum proficiebatur, procerum artib. concordia impedita, reb. turbatis cogitantium maiori in gratia, tranquillis auctoritatis & compendii minus fore. Ferdinandus Villafranca Bagniezam abiit, inde Matillam. Quo tempore pleriq; Epiſcopi & nobiles eius iter proſecuti procerũ ſuaſu, qui aduerſas partes ſequebantur, ad Philippum abiere ſenem Principem florenti ætate iuuene mutantes. Ea ſolicitudine eaq; animorum conſternatione Ferdinandus admonitus ſi ad arma ventum eſſet, parem genero nõ fore; quacumq; conditione paciſci decreuit. In rationem neceſſitas verſa eſt. Id vt aſſequeretur, litteras ad generum dedit: quib. rogauit vt cunctatione omni & diſceptatione ſublata ſui omnino copiam faceret. Colloquium vtriſq; ſalutare ne defugeret. Quid vereretur? quid fraudib. & malignitati aures prę beret? cur orbi inutili cunctatione ſermonem daret? Reſcripſit Philippus multis ſe iniuriis violatum. Delectus contra ipſum haberi. Rumores fraude ſparſos, vinctam ſe Reginam tenere. Inquiſitorum, quorum eſt in Hiſpania poteſtas tremenda ſummæ proxima, auctoritati aduerſari, ac vero propinquis eorum fauere, quos violatæ religionis reos in vincla illi & ferrum tradidiſſent. Quæ omnia ad faciẽdam inuidiam pertinere, prouinciales fraude alienandos. Interea efficiebatur nihil. Philippi aſſeclæ Ferdinandi animum explorare, antequam in colloquium veniretur, vehementer cupiebant, an in fœderis conditionibus quæ Salmanticæ ſancitæ erant, immutari aliquid pateretur. An Caſtellæ procurationem eiurare. Hic vero difficultatis & moræ nodus & cardo. In quo cautior Ferdinãdus conſilia detegere non inducebat in animũ priuſquam cum genero eſſet congreſſus, integra conſultatione in id tempus ſeruata, ratus coram omnia facilius quam per interpretes conuentura.

Colloquium inter duos Reges. Caput XX.

Magna quamuis diligentia Toletani parum de colloquio & cõcordia proficiebatur tamen. Vilæ regulus & Ioannes Emanuel negotio, à Philippo præpoſiti opponebantur. Toletan' ſimplicius rẽ gerebat, vti perſonæ grauitatẽ decuit, illi calliditate & fraudib. armati. Ex cõmodo paciſci ſatagebant deceptis feſſiſue aduerſariis: ſi id non cõtingeret, certe tẽpus extrahere. Eum ad Philippũ vndiq; fieri coucurſum vt breui magna penes ſocerũ ſolitudine coactus Caſtellã deſerta in Aragoniã abiturus videretur. Id ſupremum & maximum tum duob. tum ſociis votum erat. Ipſe quoq; Toletanus concordiæ nulla ſpe certe tenui Ferdinando conſilium dabat, vt tẽpori cedens in Carpetanos ſeſe referret retro conuerſo itinere: arcib. & oppidis, quæ multa & firma Toletanus eo tractu obtinebat, tantiſper ſuſtentaret dum animorum æſtus remitteret. Daret malorum pœnitẽtiæ, daret bonorum conſenſui ſpatium. Praua conſilia initiis valida mora langueſcere, bona è contrario confirmari. Multa quæ natura impedita ſunt, mora expediri. Dum eo perueniretur multa poſſe intercedere, præſertim tam lento itinere, eo anni tempore, victus, vt erat gẽs, intẽperantia, q̃ caput erat, multis inter Hiſpanos & Belgas enatis ſuſpicionib. haud fore prouinciales tam væcordes, vt ex comparatione temporis præteriti cum præſenti erraſſe ſe non faterentur, cuperentq; emendare. Hæc Toletanus prudenter, vti euentus docuit, eo ipſo iam Ferdinando ſuſpectior: quaſi tempori inſeruiret, & ad Philippi gratiam cum cæteris niteretur ſe deſerto: ex heri damno & ignominia cõpendium captaret. Nimirum vera monentibus is fructus eſſe ſolet, aſſentatio ſine periculo peragitur. Verino, quo Philippus peruenerat, Dieghum Gueuaram miſerat ad ſocerum cum mandatis, ne feſtinaret, cunctationem vtriuſque fore commodiorem. Non deſtitit tamen Ferdinandus

filios videndi certus, quid graue ducerent dictitans si inermis alloqueretur armatum? Quæ malorum spectra fingerent animis? Vilæ regulus & Ioannes Emanuel, quando detrectare colloquium non poterant, Nellasa, quo Philippus venerat, ad Ferdinandum ire pergunt diem & locum congressui designaturi, misso tamen prius Albano specie negocium peragendi, sed re vt pro Ioanne Emanuel pignus esset, violatum fore. Interim Philippus Sanabriæ vicum, Ferdinandus Asturianos concesserant, octo millium modo interuallo. Eo in oppido Ioannes Emanuel & Vilæ regulus accepti à Ferdinãdo benigne sunt nulla offensarum mentione. Quin blandis eos verbis compellans ea dixit, per quæ intelligeretur, nullam se moram facturum concordiæ ex generi voluntate, mutatis, quæ viderentur, in superioris fœderis conditionibus. Inter ea oppida medio ferme interuallo villa est sita Remessal dicta. Ei villæ propinquum roboretum colloquio delectum. Die postero, vti erat constitutum, Reges duo ex hospitiis sunt profecti nõ pari sed lõge diuerso comitatu. Regem Catholicum ducenti sequebantur, mulis vecti atque inermes pacis habitu & cultu, Philippus milite & armatis stipatus. Prope Sanabriæ vicum duo millia hastati dispositi erant præter indigenas, qui ex omni parte cõfluxerant visendi auidi & studio in nouũ Regem suis sedibus exciti, equitum præterea valida manus, eorum qui proceres secuti fuerant. Præcessere mille Germani quasi locorum exploratores, aulicis subsecutis Philippus ipse clausit agmẽ in equo atq; sub veste tectus armis. Dextram Toletanus stipabat sinistram Emanuel. Ferdinandus occupato podio prætereũtes spectare animo sereno si ex vultu coniiceres. Accessere proceres ex ordine dextram gẽtis instituto osculatum, quos ille festiue excepit. Beneuẽtano complexũ ferens sensit armatum. Cũ risu, Comes, ait, quĩ solito obesior es factus? sensit ille aculeum dicti, respondítq;, sane id tempore est factũ. Garsiæ Lasso, tu etiam, inquit, & ille. Enimuero cũ omnib. aliis. Secutus est astantium risus. Accessit Philippus haud læto vultu ex equo in pedes desilire volentẽ aliorũ exẽplo soceri dextrã osculatũ, occupauit ille cõplexu, & osculo læta renidẽtiq; facie. Ad vitãdam multitudinem, quæ circũ fluxerat verba habitũq; notãtes, aliquo concedere placuit. Prope erat sacellũ: in quod duo Reges secundum salutationem sunt ingressi: & cum eis Toletanus & Emanuel. Toletanus qua in cæteris libertate, ad Emanuelẽ. Nõ decet, inquit, priuatos Principum suorũ sermonib. interesse. Facessamus ergo. Non auso repugnare socio cum prope ianuã essent, egredere Toletanus addit, ego ianitoris implebo munus. Sic illo egresso clausaq; ianua in vicino podio assedit. Reges postquã inter se solita salutantiũ verba dixere, Ferdinandus prior aduersum vti flecteret, aut pacis cupidum vt vehementius accẽderet, hac sentẽtia locutus fertur. Si nostræ tranquillitatis & iucunditatis, quã commodi & honestatis rationẽ potius habuissem, susceptas hactenus contumelias & probra nunquam pertulissem. Verũ amoris vis magna est paterni maior, multa patitur, multa dissimulat. Huic studio parẽ gratiam redditam nõ esse, tua pariter ac nostra causa dolemus. Vt mihi Regina vxor rerum procurationẽ demandaret, ipse obsequerer iustæ voluntati, nulla praua ambitione factum est, ac ne plura quidẽ habendi cupiditate, multo minus cuiusquam dignitatem eleuandi voluntate. Satis diuitiarum diuino beneficio suppetit. Filiorum porro contemptus, quid aliud quam dedecus nobis pareret? Vestræ ętati, præsertim rerum vsu non magno, neq; probe cognitis gentis ingeniis, ne imponeretur vestręque illuderetur ingenuitati non sine causa verebamur. Astuti homines cõmoda sua suorumq; ex vestra ignominia publicaq; adeo calamitate captarent. Inde existerent dissidia & tumultus iis pares, quos Regum facilitas, aulicorum prauitas peperit superiori tempore quibus vulneribus vix nunc est cicatrix obducta. Verum quando nostra voluntas non ea mente, qua par erat, accipitur: quod alioqui rebus compositis facturus eram, continuo rerum procurationem abdicare certum habeo. Pluris enim animorum cõcordia, quam quid quam aliud esse debet præsertim alio vocantibus reb. magnis, quæ nostram absentiam gemunt, præsentia curabit. Omnia in te sunt, quæ aut fortuna hominibus aut natura largitur, ætas, opes, ingenium: neque studia gentis desunt: vt sint propria faxint superi. Illud monere non desinam, videndum, quibus fidere debeatis, quib. administris partem aliquam potestatis credere. Quam nisi tempestiue cautionem ac diligentiam adhibueris quod auertant numina, neq; ipse velim, magnæ difficultates & egestas implicabũt. Hunc Archiepiscopum sum expertus magno animo esse ac minime malo. Illi & similibus tuto fidas. Auri splendorem alia metalla imitantur, mentiuntur fuco probitatis illita vitia sæpeque loca virtuti debita per simulationem praui homines occuparunt. Philippus Rex paucis respondit, vt erat ab intimis edoctus. Ea consilia magnum apud se pondus habitura: pro eo ac par erat obsequiũ deferre ac perpetuam voluntatẽ obtẽperandi præceptis ex amore profectò paterno profectis. Verba vocesq; non audiebantur. vultus procul visentibus

tibus

tibus notabantur Philippi proiectus & mœstus Ferdinandi non insultans sed grauis & lætitiæ propior. Sic è colloquio discessum nulla duabus quamuis horis inter colloquendum consumptis mētione Reginæ neq; à patre facta ad vitandā offensionis occasionem, neq; a genero oblata eam videndi facultate. Quod certe fuit inhumanū vulgo sed & proceribus sermonū ac vituperandi materiam præbuit. Maiori plane animorum offensione quam cum qua venerāt, digressi in oppida vnde discesserant cōtinuo redierūt ipso die ad memoriam insigni Sabbatho ad duodecimum kalendas Iulias.

Alterum Regum colloquium. CAPVT XXI.

CONtinuato Reges itinere duodecim aut summum sedecim inter se milliū interuallo Philippus ipso D. Ioannis peruigilio Beneuentum tenuit. Ferdinandus solicitare non cessabat, concordia vt sanciretur quibus id negocii datum erat, consensu Ferdinādo denunciarunt Castellæ procuratione in generum translata, vti in Aragoniam abiret, ordinum militarium tamen retenta præfectura, aliisque Isabellæ Reginæ testamento legatis integris. Hac lege fœdus sancitū eosdē amicos inimicosq; futuros nemine excepto. Hoc pactū a Ferdinando Villafafilæ sacramento confirmatū est astantib. Toletano, Emanuele & Villæ regulo ad quintum Kalendas Iulii. tantundem die proximo Philippus Beneuenti præstitit, victoria de socero parta per eum modum, cuius ex tēplo auctores & gentem pœniteret, lætus eo amplius quod ex arcano tabulis confectis Reginæ valetudinem reb. gerendis inutilem iidem contestati sunt. Quod erat nihil aliud quam rerum summam ad se trahere & sine riuali regnare. Contestatus est etiam Ferdinandus secreto coram Thoma Malferito, Ioanne Cabrero, & Michaele Almasanio, qui erat à secretis necessitate coactum in eas conditiones venisse, quippe inermem aduersus militum legionib. cinctum: cum liceret reuocaturum. Rebus ad hunc modum cōstitutis Ferdinandus Tordesillam abiit. Ex eo oppido litteras in omnes partes dedit kalendis Iulii conscriptas: quibus sibi destinatum affirmabat Castellæ procuratione cedere, cum primum filii applicuissēt. Eius voluntatis argumento Castella relicta velle suarum rerum curam arripere, suisque subditis prospicere diuturnam absentiam sui Regis ægre ferentibus, cum publico haud dubium multorum detrimēto coniunctam. Priusquam Tordesilla discederet, misit ad eum Philippus qui denunciaret Reginæ contumaciam & iurgia Beneuenti extitisse. Orare proinde paterna auctoritate remedium. Huic legationi, quoniam inuidiosa res erat & Philippo certum vxorem includere, nihil certi respondere voluit. Rem modo omnem eius probitati & conscientiæ permittere. Se quidem parentem esse, ipsum tamen virum, eam vtriusque filiorum matrem, sperare nihil tanta necessitudine indignum facturum: suaque prudentia saniora secututum consilia. Quod vt faceret, rogare enixe. Tordesilla Tudelam itum est, nomen id vico non procul Vallisoleto. Philippus Muzientes accessit ex itinere in suam sententiam pertractis proceribus syngraphasque extorquens, quibus Reginam includi probarent. Præfectus maris consensum cum cæteris rogatus respondit: priusquam missæ ad se in eam sententiam descriptæ schedæ subscriberet, cupere Regis voluntate causam explorato eius deliberationis cognoscere Regina, si liceret, visa & conuenta. Placuit postulatū fieri. Sic accepta venia Præfectus maris & Beneuētanus in eius oppidi arcem admissi Reginam in cœnatione inuenerūt maligna luce, in veste nigra obsoletaq;, cucullo capiti imposito, quo faciem fere velaret, ex iis crēdo, quib. in Gallia fœminis capiti imponere, & oris partem velare familiaris est visus. Ad ianuam Garsias Lassus erat, intus Toletanus præsul. Assurrexit illa viso maris Præfecto, excepitque eo honore & ritu quo mater posset, nisi q; pedibus stetit. Rogauit num à patre veniret: & qua illum valetudine reliquisset. Respondit Præfectus pridie se Tudelæ lætum valentemq; reliquisse. discessum in Aragoniam parantem, ac iam in procinctu esse. Tum illa incolumitatem ōptare: atq; oppido libenter visuram dicere. Aliis institutis ex professo sermonibus, nihil tamen absonū excidit. Vrgebat Philippus includi cōtinuo. Præfectus vidēdū, inquit, quid facto opus sit. sine Regina Vallisoletum eundum nō arbitror: alioqui incommoda & animorum motum denuncio. Cōmota plebe & ad tantæ rei expectationem erecta caue ne proceribus male sentientibus detur occasio rerum nouarum Reginæ liberandæ specie popularibus grata. Me quidē auctore vxorem nunquam à te seiunges: & quādo præcipua valetudinis causa Zelotypia continetur, non arbitror committendum, quo mēte amplius eo facto concussa morbus simul augeatur. Digna res visa est, quæ ad consilium deferretur. Collatis sententiis placuit Vallisoletum deduci. Prius tamen quā ex iis locis discessum esset, rursus Reges inter se videre. Renedum vicus medio ferme spatio Tudelæ propinquior colloquio delectus. Re cōstituta Ferdinandus generū monuit maiori quam antea beneuolētiæ significatione accederet. Vtriusq; interesse verū intelligi concordes vel

maxime discessisse. Quid darent sermonē orbi nouis offensionib. susceptis neq; detersis prioribus? Tertio Nonas Iulii post prandium profecti sunt Reges. Prior Ferdinādus accedens in pagi templo expectauit dum gener accederet. Venienti obuiā progreditur, vt inter se viderunt, dextræ iunctæ, in complexum itum, magna vtrinq; comitate certatum. In templi sacello remotis arbitris horam & dimidiam substitere. Monuit generū Ferdinandus quid facto opus esset, quid vitandum vt sine offensione rempublicam gereret. Fine colloquii Toletano ad se euocato verba inter se dixerunt magnā amoris significationem exprimentia. Quod si tam facile suorum mentes Philippus flexisset, quam ipse cesserat, cōcordia inter duos facile potuit stare. Ergo è colloquio est discessū. Ac Ferdinādus nulla præterea negocii alicuius mētione, ne filiæ quidē, cuius visendę haud dubiū studio flagrabat, Renedo discedēs in Aragoniā iter intēdit. Albano veniā eius iter prosequēdi Neapolim vsq; quo breui erat iturus, roganti negauit præcise multis quāuis precib. fatigatus, gratius facturū excusans si in Castella maneret pręposit⁹ iis quib. suarū rerū procurationem delegarat. Hi erant Guterrius Lupus Padillia Calatrauæ Promagister, & Fernādus Vegha ordinum militarium iudiciis præfecti, tū Ludouicus Ferrerius, qui oratoris partes apud generum impleret. His mandatum vt Albani voluntati non secus ac suæ cuncti obsequerentur, imperium respicerent. Discessum, qui vniuerso orbi vehementer ignominiosus est visus, ea ipse magnitudine animi pertulit, quo cęteros antea fortunę sequientes fluctus, eo indignior iniuria quo eam æquiori animo pertulit. Proceres se adeuntes benigne accepit nulla molestiæ vel leui significatione. Gentis ingratos animos forte accusauit quisquam aduersus eum cui omnia deberent: magnis se potius obsequiis deuinctum dixit: daturum operam, quantum liceret, vt memori contulisse videretur. Ita demum discessit eo vultu habituq; quasi breui se rediturum, & in maiori gloria fore præsagiret animus. Et quidem cognita Principis indole, vtriusq; gentis ingenio haud diu res eodem loco mansuras, breuiq; ex comparatione instantis temporis cum præterito, quantum senilis prudentia rerumq; vsus maximus iuuenis facilitati præstaret non sine gemitu & reuocandi voluntate intellecturos prouinciales, diuinare promptum erat.

Res nouæ in Castella. CAPVT XXII.

ET vtiq; vix Ferdinando digresso magna rerum immutatio facta est. E capite in corpus reip. salus labesq; diffunditur. Rex Regi quantum præstat? Indixerat Philippus regni conuentus Vallisoletum lautum & amplū municipium, q. de Reginæ captiuitate cogitarat, ordinum consensu confirmari cupiens. Honesta scilicet species parum mente valere neq; idoneam rebus gerendis videri. Subornatis proceribus Toletanus etiam accedens, vt in eius potestatem custodienda traderetur quibusdam vrbium procuratoribus auctoritate persuasit. Vnus maris Præfectus ex omnibus qui aderant, appellatus de consensu præcise se passurum negauit. nouum atq; insolens exemplū induci. Neq; in eo restitit, sed vrbium procuratores allocutus ne rei turpissimæ assentirentur palā monuit, q. sine fidei Reginæ debitæ sugillatione non contingeret. Vera iis prædicare videbatur, animorum tamen imbecillitati Principis obsistere voluntati nō ausi per se, professi sunt tamē si quis procerum conatui faueret, aperte repugnaturos. Tum ille commune periculum fore sacramento confirmauit in causa iustissima, quemcumq; exitū haberet. neq; sibi priuatim consulturum, tantum viros se præstarent. His verbis animata maior suffragiorū pars crudele decretum abiecit, ac quæ in Tauri conuentibus sanxerant, nouo iureiurando confirmari modo placuit in Ioannæ verba quasi iustæ Reginæ & Philippi Regis eius mariti, tum Caroli Principis post matris fata non alium regni hæredem fore. Regium ærarium exhaustum erat factis sumptibus geminæ aulæ & militarib. stipēdiis multiplici præterea peculatu. In bellum Mauricum pecunia decreta, aureorum millia ducenta & quinquaginta duobus ann s à populis redigenda. Graue subsidiū fuit fame grauissima prouincia laborante, vsq; adeo vt aduectitio ex Sicilia frumento mediterranea quoq; vitam tolerarent. Carpetani & Celtiberi è Carthaginis nouæ portu petebāt, è Malacēsi Bætica vniuersa inaudita ad hæc tēpora rei frumentariæ inopia caritate mirabili longinquę vecturæ impensa aucta, & tanquā in summa abundantia pecuniæ illudebatur tamen passim sine iudicio donatæ, in ludis & conuiuiis intemperanter consumptæ. nouus quoq; Rex domesticis præda erat. Excepit noua calamitas cū magno religionis dedecore. Regii consultores & ministri Inquisitorum iudicia & auctoritatem labefactare cœperant, iis se immiscentes causis temere promercali homines ingenio atque profani. Ac nominatim aures præbere Cordubensis Inquisitoris Dieghi Luceri actiones præposteras accusantib. quasi indigna atrociaq; tū ipse tū cęteri administri pro potestate gessissent, neq; quieturis nisi mouerentur & ordine & munere. Vinctis ea causa fauebant inter alios Egabri Comes, &

Prieghi

Prieghi Marchio validissimo conatu. Populares correptis armis quosdam ex Inquisitoris ministris in vincula rapuerũt, viq; in arcẽ irrupere Inqsitorũ domiciliũ. Accusabãt ꝑterea summũ Inquisitorẽ Dieghũ Dezã eundẽ Hispalensem quoq; præsulẽ, quiq; ei à supremis conciliis erant, Rodericũ Mercadũ, Azpeitiã, Fernandũ Montemaiorẽ, Ioannẽ Tauerã, Sosamq;, viros quãuis integerrimos. Tauri ii ea tẽpestate maiora de religione iudicia exercebant, vinctis multis ex eo numero, qui ad Iudaicam perfidiam, quam eiurarant ante, redierant viri alioqui copiis & clientelis præstantes. cum iis mitius agi Philippi aulici cupiebant. Deinde ꝙ non minus gentem perturbauit, neq; minora attulit incõmoda, vno tempore abdicatis omnibus vrbium Prætoribus, arciumq; Præfectis, ipsisq; adeo limiti designatis custodibus, repente in eorum locum alii sunt substituti. In quo trifariam atque grauissime peccatum est. primum enim Belgis magno numero iis honoribus concreditis indigenæ sunt vehementer offensi, non alienigenarum modo multitudine onerari prouinciam, sed honores debitos ciuibus occupare. Deinde tam multis procurationibus vacuis idoneos homines deligere qui licuisset? temerario delectu plerosque sufficí nulla prudentia, tenui probitate necesse fuit, quæ magna labes extitit ac pudẽda socordia. Non paucis aulicorũ fauor pro virtutib. erat, aut pecunia qua honores & magistratus licebantur apud Belgas præsertim venales homines, pretioq; nihil denegare, solitos è calamitate reip. opes & potentiam aucupari. Postremo quibus ii honores sunt detracti, præmia suæ & maiorum virtuti data iniuria & præcipitanter detrahi conquerebantur scilicet. Vnde veluti ex vitiato fonte expostulationes innumeræ extitere, odiaq; breui eruptura in apertas simultates. Harum rerũ fama vero fortassis maior diffusa in omnes partes honores & magistratus esse venales, tũ prouincialib. tum Reginæ factam iniuriam, populariumauertit animos, atq; ita vt inter se conspirarẽt arcano, malis præsentib. quæ magna erant, maiora impendebãt, & atrociora mederi satagẽtes. Alios proceres crederes alium populum. Addebat alimenta rumoribus Belgarũ ingenium nihil dissimulantiũ sed omnia consilia & actiones in populi oculis proponentium. Ferdinandum deseruisse dolebãt scilicet suspirabantq; tã incenso eius desiderio, vt si conuerso itinere retro rediret, passim secuturos prouinciales appareret nouo Rege deserto. Nihil est in populo modicum: nunquam in vno gradu resistit. Ex eo nouus Rex contemptui esse cœpit, prorsus vt Garsiam Lassum, cum maxime vellet, neq; regio cõsilio præficere, neq; Ferdinando filio institorẽ adhibere potuerit procerum intercessione eo conatu impedito. Sic Ioannes Emanuel Præsidis vicarias partes implebat donec alius in eo munere proprie succederet. In Bætica Asidoniæ Dux, Vreniç Comes, Prieghi Marchio atq; Egabri Comes ex antecondicto inter se arcano conuenere. Male coercitam famam supprimentes augere solent. De Regina liberanda consilia communicasse vulgo iactatũ. Ex his nubibus ne sæua existeret tẽpestas prudentes verebantur. Mense Augusto Rex & Regina Vallisoleto Segobiã discesserunt, quoniam Moiæ Marchio, vt erat iussum, eam arcem Emanueli tradere recusaret, vim adhibituri si amplius cunctaretur. Verũ is cautior cognito delectus militares haberi ad eam arcem impugnandam tandem obsequium contumaciæ prætulit, haud ignarus Regũ iras mora acriores existere, æquũ atq; iniquum Regis imperium ferendũ. Sic Rex priusquam Segobiam ventum esset, flexo itinere Tudelam abiit Durio præterfluente nobile municipium, inde Burgos atq; Victoriam iturus Gallicis copiis obuiam, quas ea parte irrumpere in Hispaniam velle fama vulgabat. Per Vasconum fines ne aliquid moueretur, pro Ioanne Ribera ei limiti Anagari Dux est substitutus. Deinde cũ iis Regib. fœdus factum Castellæ & Legionis regnis comprehensis, de socero Aragoniaue nulla mentio, ꝙ vulgo homines accusarent passim, atq; mirarẽtur, in eo fœderis leges ad Villafafillam cũ socero constituti, ac vero in vno facto humanitatis & naturæ iura peruerti, quibus Deus parentibus obnoxios filios fore sanxit.

Obitus Philippi Regis. CAPVT XXIII.

Ferdinandus Rex per Montacutum è Castella digressus & Garizam, quæ Arci veterib. fuit, in Aragoniæ finibus oppidum, Cæsaraugustam vrbẽ regni caput contẽdit. Prior Regina deinde subsecutus Rex excepti in ea vrbe sunt plausu & lætitia gentis eo cumulatiore, ꝙ ex eo coniugio Regem peculiarem habituros se confidebant æquo cum cæteris iure à primis annis viuere assuetum, iusto moderatoq; imperio, vti leges & instituta gẽtis postularunt superiorum Regum exempla. Priusquam è Castella discederet ex itinere à Rege genero magna contentione petiit, Valentinum Borgiam sibi dedi iure captiuum suum. Velle eũ in aliqua Aragoniæ arce diligẽter custodire, certe Neapolim deferre quippe rebus Italiæ ex sententia componendis virum apprime idoneũ. Nã propediẽ eo ire cogitabat. eõque classem Barcinone instrui mandaret. Philippum Regem socero obsequi

volentem (neq; enim tanti id erat) amici deterruerunt consilio communicato prius statuendum disputantes, ad quem captiuus spectaret vinctus & missus in Hispaniam à Gonsaluo, superstite tum Isabella Regina. Ex paruis sępe magnarum rerum momēta pendere. Importunis altercationibus extracto tempore nihil tandem impetratum quæ noua contumelia fuit, nouæ offensionis occasio. De magno Gonsaluo crescere cura: ex moræ diuturnitate alienum animū suspicari, ab æmulis præsertim & maleuolis varii rumores spargi quidam Cæsaris aduentum expectare affirmabant per mare superum parantis cum octo Germanorum millibus regnum Neapolitanum occupare. Accusabāt alii ad Gallum transire velle, conditiones transitionis nuncupare Rhotomagensem Cardinalem. Quibusdam erat persuasū interprete Ticinensi Cardinali fœdus cum Pontifice agitare. Omnino imperium militare suscepturum bello aduersus Ioannem Bentiuolum Bononiam ecclesiæ Romanæ antea imperii, tyrannide prementem. Neq; deerant sermones prædicantium Prospero Columna sibi adiūcto filiæ adeo coniugio cū illius filio pacto monstri profecto aliquid alere, certe eius familiæ præsidio aduersus omnes fortunæ ictus se tutum velle præstare. Nemo dubitabat quantum is poterat, velle tantundem, singulis vt fit, ex se alienum animum metientib. coniectura fallaci. Nunnium Ocampum mutatis equis ad celeritatem ire ipse in Hispaniam iusserat, suæ syncerae voluntatis testem, celeris aduētus vadem. Aduersus vulgi rumores tales ac tantos non satis fidei Nunnii affirmationi adiunctum, quoniam dictis factā contraria videbantur. Calumniæ apertæ aures erant malum innocentiæ aduersum. Sic Rex quam primum proficisci cōstituens Aragoniæ Proregem Archiepiscopum Cæsaraugustanum designauit, Catalauniæ Calabriæ Ducem detractis tamen è familia Italis, quorum partem se Neapolim comitari iussit. Gallū quin etiā solicitauit vt Reginā Ducis matrem cum filiis reliquis ad se mitteret, vti in superiori fœdere cautum erat. Rebus securitas quærebatur. Negauit illa venturam, ac potius in Mantuani agri oppidum abiit comite Ludouico Gonzaga ex sorore Antonia Baucia nato, decē aureorum millia in familiæ alimenta à Gallo Rege pacta. Rebus ad profectionē paratis præmissus Neapolim est Carolus Alagonius regii aduentus nuncius, ac Columniis procerib. qui rebus suis timere videbantur, verbis Regis testatum nihil eos per iniuriam passuros. His rebus perfectis pridie Nonas Septembris Ferdinandus Barcinone soluit, & cum eo germana vxor Reginæ Neapolitanæ mater & filia: præterea splendidus procerum comitatus tum è Castella, tum præsertim ex Aragonia amplior. Catalauniæ triremium dux Raymundus Cardonius, Sicularum Tristanus Dolcius. Sequebantur plura alia nauigia maiora minoraq; in speciem validæ & numerosæ classis. Neapolitanæ triremes in eo littore substitere à Gonsaluo retentæ, vt iis venienti Regi obuiā procederet. Quo consilio Neapoli biduo postquā Rex Barcinone discessit, quoniam mare magnū erat, ventus aduersus pedestri itinere Caietam abiit. In ea vrbe ad duodecimum kalendas Octobris triremium aduentum sustentauit. Dux Termēstinus aliiq; Italici generis proceres euntem honoris causa prosecuti, è captiuis adiūcti Rosanius, Bitōti Marchio, Alfonsus Sanseuerinus, Fabricius Gesualdus: alios aduersa valetudo detinuit Neapoli. Interea Philippus Rex cum primum Burgos peruenit Magistri equitum quamuis ædib. hospitio delectis, Ioannam Aragoniam eius vxorem aula expuit: ne scilicet esset cū qua Regina suas molestias communicaret & cuius in sermone acquiesceret. De Albano maiestatis quæstiones haberi cœptæ. Fidei constantia erga Ferdinandum crimen erat ea tempestate grauissimum. Maris Præfecto minori iam gratia mandatum, vt fidei pignus è suis arcem aliquam traderet. Quod ille cum Villenio, Anagari Duce, & Beneuentano consilio communicato facere detrectauit. Magnum malum q; ab his initiis reip. parabatur, atrocemq; tempestatem multorum capitibus & fortunis minitantem Philippi Regis improuisa valetudo, & mors importuna discussit. Febris pestilens nihil minus cogitātem inuasit, atq; intra paucos dies extinxit. Veneno corrupta vitalia sensim venis illapso exitiabili tarditate, suspicio quibusdam fuit inanis tamen, vti eius medici sunt testati, atq; in eo numero Ludouicus Marlianus, qui deinde Tudensi episcopatu donatus est in Calęcia, nimiam defatigationem verius intemperantiam exitio fuisse inter obsequia fortunæ minus quam ante suis cupiditatibus imperanti. Decūbenti semper Regina astitit: ac ne ab extincti quidē corpore diuelli potuit vlla procerum diligentia ac precibus, quāuis præter ordinariam valetudinē vtero graui ad septimum Kalēdas Octobris decessit prima hora post meridiē ætatis anno octauo & vigesimo. Granatæ corpus sepeliri mādauit. Dum id fieret, trāslatitio funere ad Miraflores Carthusianorum Burgense monasterium tumulo compositum est. Eo fine vitam clausit Philippus Rex vix regni inchoati primis fructib. delibatis. Ætatis breuitas effecit ne diu talem Principem præstaret, qualem eximia indoles polliceri videbatur. Quid nobilitas

bilitas

bilitas profuit? quid ætatis flos, eximia totius corporis orisq; dignitas? Quid opes & potentia, quib. cæteros Principes Christianos facile superauit? Quid regia & splẽdidus aulicorum numerus? cuncta peruertit mors importuna pręcepsq;. Tantum sibi in reb. humanis sumit. Sola virtus non interit, cuius certa merces est aliis fundata radicib. Diuina consilia explorare quis ausit? Quis humanæ felicitatis incõstantiam pro dignitate admirari accusareq;? Multorum spes sunt euersæ, aliorum ad nouos conatus nihilominus erecti animi. Statura corporis iusta fuit, facies candida rubraq;, barba rara breuisq;, labiũ inferius porrectum cum gratia, oculi mediocres, promissa cęsaries: vniuersi corporis habitus cum venustate decorus atq; amabilis. Animus ingens, sed facilis: q; nisi cautio adsit & modus, in perniciem vertitur aulicorum abusu prauitateq;. Otio luxurioso oblectabatur, à negotiis abhorrens, eoq; intimorum libidini & imperio semper obnoxius. Id vnum fama accusauit, quæ nullum Principem innoxium patitur, si libido abesset, auaritiam sæuitiamq; non timeres. Mense Augusto crinitum astrum extitit octo diebus, cauda flammata porrectaq; occasum inter & austrum. Post fata creditum est huius Principis capiti minari: eiusq; obitu magnam rerum mutationem fore motusq; graues.

Libri vigesimi octaui Finis.

IO. MARIANÆ HISPANI
E SOCIETATE IESV,
HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,
LIBER XXIX.

Ferdinando Regi obitus Philippi generi nunciatur. CAPVT I.

OBITV Philippi Regis magna rerum maior animorum immutatio facta est conuulsa penitus rep. maiori, quam meminerant periculo. Fluxa & inconstans humanæ vitę cõditio. Quis Castellæ felicitatem tantis munitã præsidiis, lõgo tempore fundatã, multorum annorum pacem, iustitię cultum, quib. bonis à nulla gente vincebatur, puncto temporis crederet, in pręceps itura: desitura in tyrannidẽ & rerum omnium permixtionẽ miserabilem ni cõtinuo succurreretur? Magnam rerum sub cœlo inconstantiã, nostrę imbecillitatis clarum argumentũ. Hora vna aufert, q̃ multis annis quæsitũ erat: quoq; nauis maior, eo sua mole amplius laborat, & proprio mergitur põdere, si nauclero destituatur & clauo. Vti in præsenti Castellæ accidit. Proceres inter se dissidebãt, nullo cõmuni consensu paucis iudiciũ aut reip. amor: plerisq; p̃sens rerum status displicebat; pari dolore aliena cõmoda ac suas iniurias metiebãtur. Immẽsæ ambitioni satisfacere quis posset, q̃s hiantẽ cupiditatẽ satiare ea multitudine hominum? Plurimæ p̃fecturæ & honores prouinciæ penes Belgas erant. Obsequii patriæq; desertæ ea scilicet merces. Hi redigẽdæ pecunię vias omnes inuestigare, quãuis cum prouincialiũ gemitu: p̃dæ habere rempub. pretio non æquitate iura describere, impotẽs dominatus ac sæuus. Omnino in Hispania diu hærere non cogitantes, nulla famæ cura cuncta vænalia habere honores, magistratꝰ præmia virtuti debita: ex iis pecuniã captare quasi breui principatu festinantes. Accẽsas aulicorum cupiditates ipsa Principis facilitas acuebat, minori metu, maiori q̃stu apud iuuenem & credulum. Prouinciales ea offensi peruersitate tantis malis aut finem aut modũ optabant: atq; procerũ exemplo scissi in partes, pleriq; supiora tempora tædio præsentium suspirare: quidã etiam à Ferdinando præpropere se desertos atq; inhumaniter accusare: cum ipsi priores eum deseruissent, atq; ignominiosi discessus culpã porro sustinerent. Hos tamen animorũ motus, offensionesq; graues Princeps præsentia auctoritateq; quamuis iuuenis: ac erroris cõmissi tradito reipub. clauo, cui minime cõueniebat, detractoq; ei, cui omnes amplius quã suis singuli parẽtib. debebãt, prouincia p tot annos opimæ pacis cõmodis florente, ac multis accessionib. amplificata eo duce rectoreq; memoria frẽnabat maxime: ne noui motus existerent. Leuius. n. ferunt homines, q̃ sua culpa accersierunt mala. Defuncto tamẽ Philippo Rege cõtinuo erumpentib. odiis quasi fræno domito multorũ turbidi conatus extitere, maioris mali metus, nullo q̃ prohi-

bere posset, contumaciamq; castigare, malis impendentib. remediũ afferre. Reginæ, q̃ res ea maxime attingebat, ob valetudinẽ & ingeniũ cura omnis grauis atq; intoleráda videbatur. Carolus filius imbecilla ætate, externis morib. & institutione, si pro matre suscepisset rerũ procurationẽ alieno imperio obnoxius futurus erat. periculũ ne externi eius nomine regnarent cũ magna prouincialiũ inuidia motuq;. E duob. Caroli auis Maximilian⁹ Cæsar procul aberat. Si curã rerũ susciperet non minor suspicio: penes eos rerũ summam fore, q̃ morũ Hispaniæ essent prorsus ignari reip. magno atq; incredibili incõmodo gentisq; offensione, ex recẽti memoria metus probabilis. Supererat Ferdinãdus idoneus maxime ob exactã prudentiã & animi magnitudinẽ eorum ẽt qui nolebãt cõfessione. Verũ is ex Hispania aberat suscepta ignominia irritatus. Ad hæc ex consciẽtia qui deliquerant, ne eius reditu meritas pœnas exoluerent, & arrepta potestate, vt sunt hominũ ingenia, vlcisci dolorem vellet verebãtur. Hac anxii cura varias cogitationes, abhorrẽtia cõsilia versabãt, fœdas rerũ imagines, aliud atq; aliud subiiciẽte animo, vt fit, cũ prima quæq; dãnamus. pridie obitus Philippi, salute iam à medicis desperata inter proceres tumultus extitit grauis belli ciuilis suspicio, nisi opportuno remedio occursũ esset. His malis, q̃ multorum capitib. minabãtur cõmoti Magister equitũ, maris Præfectus, & Infantatus Dux hi studio in Ferdinandũ palã incitati cũ Anagari Duce & Villenio q̃ aduersę partis capita erãt apud Toletanũ Archiepiscopũ cõuenere de reb. omnib. disceptaturi. Grauiores cõtrouersiæ erãt, maiores conatus q̃ vt cõponi sedariq; facile possent. Cõsensu definitũ, vt cũ Toletano sex alii viri ab vtraq; parte iudices designati de litib. statuerẽt; q̃ esset sancitũ ius fasq; haberetur: nullus cõtra repugnaret. Ab iis Kal. Oct. fœdus percussũ atq; procerum sacramento confirmatũ est in tres menses anniq; finẽ his prorsus legib. Nulli militares delectus habẽtor. Proceres ne saluti aut fortunis inter se insidiãtor: neue omnino lędũto. Nemo Reginæ q̃ Burgis erat, neq; Ferdinandũ filiũ, qui Septimãcis educabatur, in suã potestatẽ redigito. Qui secus faxit, reliqui ꝓceres vindicãto. Petrus Nũnius Gusmanius Calatraue Clauiger, cui Ferdinãdi instituẽdi cura data erat, procerũ conatus veritus ne infante ꝑ vim detracto turbarũ occasio existeret (nã Philippo nondũ extincto Dieghus Gueuara & Philippus Ala id facere tentarãt litteris patris nomine, vti creditũ est cõfictis) Vallisoletani cõuentus iudices eorumq; Præsidẽ instãtis periculi admonuit, nisi opẽ ipsi tulissent. Ea denũciatione illi Septimãcas haud procul sitũ oppidũ profecti puerũ Vallisoletũ deductũ ad D. Gregorii custodiendũ curarunt, collegiũ ab Alfonso Burgẽsi Palẽtino Episcopo Dominicanis, quẽ ipse ordinẽ professus erat, regia impẽsa cõstitutũ. Ea diligẽtia quorundã ꝑposteri conatus elusi sunt, cautumq; publicæ trãquillitati. Sic res in Castella erãt. Ferdinãdus Catholicus, quo die inter proceres sancita cõcordia est, Genuæ portũ tenuit. Lẽta nauigatio fuit, aduersis tempestatib. prohibiti in varios Hispaniæ & Galliæ portus necessario classẽ intulerunt. Antequã Genuam ventũ esset, Gõsaluus obuiam Regi profectus suas secũ triremes ad reliquam classem adiunxit. Veniẽtem Rex accepit humanissime ingentiq; lętitia, quasi leuata superiori solicitudine syncero gaudio mens tum primũ vacaret, detersisq; suspicionib. eximiã viri fidẽ plane perspexisset. Additus verborũ honor publicũ priuatumq; ꝑconiũ. Neq; .n. fas erat quidquã de merita laude sinistris rumorib. detrahi obscurari iniuria gloriã tantis virtutib. partã. Vulgo homines ac ꝑsertim Italici generis nunquã sibi ꝑsua serant ea prudẽtia heroẽ abiectis cõditionibus, q̃ multæ & honestissimæ offerebantur, se suaq; vnquã Regis potestati permissurũ callidi imprimis parciq; virorũ insigniũ promeritis æstimãdis cõpensandisq;. Noluit Rex eam ciuitatẽ inuisere, ne in terrã quidẽ descendere, quãuis ab iis ciuib. publice & priuatim magnis ꝑmissis munerib. ad hospitiũ inuitat⁹. Primores tantũ ciuitatis se adeuntes monuit vt populares cõtinerent, quos nunciatũ erat Gallici imperii grauitate fessos vim & arma parare. Alioqui Regi Gallo fratri suo deesse studio & opera nequaquã posse, si secus factũ esset. Ea admonitione frænati tãtisper ciues metu Hispanicę classis aliquandiu irã continuerũt in Gallicã nationẽ conceptã diu, q̃ aliquanto post tñ effuderunt, ea cõtumacia correptis armis, vt Gallũ in Italiã ii motus necessario reuocarint. E portu Genuẽsi digressus Hispanus vẽtis nihilominus reflãtib. ad portũ Delphini substitit aliquandiu. Eo loco tertio Nonas Oct. de Philippi obitu tandẽ cognouit, ex Toletani litteris aliorumq; eius nomini studentium. Ii cõsensu flagitabãt oblitis vti priorib. offensionibus, q̃ primum in Castellã sese referret. Trãquilla omnia inuenturum, neq; minora gẽtis studia q̃ in Aragonia futura. Festinaret modo beneuolẽtiæ memor potius q̃ iniuriæ, neq; inutili cũctatione reb. nouis locũ daret difficili deinde remedio seraq; moræ pœnitẽtia. Eam ab ipso opẽ vniuersam gentẽ præstolari cũ gemitu & lacrymis. Nõ fore tã inexorabilẽ, vt iis vocib. & precib. non moueretur. Tantundẽ Aluarus Osorius flagitauit à Philippo Rege adiunctus socero comes oratoris munere. Has Ferdinãdus preces excelso animo repulit, & si nemo eo melius cognoscebat vera esse, quę de Castellę piculo

ꝓdicabāt.nihilq; optatius cōtingere poterat ad Castellæ procurationē,vnde erat eiectus, reditu.Ergo in cōsilio perstans cœptū iter prosequendi,litteras ad Episcopos,& proceres, & ciuitates dedit:quib. molestū Philippi generi obitū extitisse significauit.Rogare enixe vt fidei memores perpetuo erga suos Reges ab vniuersa gēte cultæ,Reginæ obsequiū deferrent.Se quidem deesse illis non posse:ac vero compositis Neapolitanis reb. breui,non moraturum spem votaq; gentis deesse optime meritæ. Cōuerso retro itinere rediturum, voluntate certa cunctis gratificandi, vt eorum merita & obsequia perpetua suo iure postularent.

Rex Catholicus Neapolim inuit. CAP. II.

E portu Delphini soluēs Ferdinandus,quāuis aduersis tempestatib.in Caietæ portum tandē intulit classē.Ea in vrbe & Puteolis dies aliquot substitit, dum Neapolitani (qui nunquā sibi persuaserāt eo Regē peruenturū,pręsertim ex quo de obitu Philippi cognitū est)sese ad eū excipiendū cōparant. Maximus post memoriā hominum apparatus,lætitiæ publicæ & priuatæ significatio præcipua extitit.Eo lōgior aliquāto mora. Sed Puteolis ad Oui arcē abiit mari circumfusā omni ex parte. Ac Kal.Nou.reb.omnib.paratis ex Neapolitana mole portus adinstar viginti triremes egressæ insigni ornatu vexillis & flāmulis explicatis visendo spectaculo atq; ordine ad Regē accessere.Eo prætoriā ingresso displosere tormēta de more primū triremes,arces deinceps & naues,q̄ in portu & ancoris stabāt.Ingēs fumus fragorq; auriū & oculorū vsum aliquāto spatio diē quoq; ipsum atra diffusa nebula abstulere.Discussa nebula redditaq; luce sensim triremes se ad molē retulere remis. Pontē ligneū ad mare tibicinib.sustētatum cōtabulatumq; asserib. arcus ex eadē materia erectus claudebat.Eo loco Regi & Reginę ex cēsuris Magnus Gōsaluus & vniuersa Neapolitana nobilitas prę sto fuere intertextis auro vestib.luxu sumptuq; certātes.luctū amissi Philippi splēdenti cultu cūcti mutarāt,misti fœminis mares,ætatis teneræ maiorib. effusi obuiā omni ex parte.Rex ipse bōbycinā trabeā coccino colore gestabat.Regina aureo rigentē cycladē circū humeros breue palliū,viridi colore laqueis eximio decore distinctū. Eā manu Gōsaluus vsq; ad pōtis frontē arcumq; ꝓduxit. Quo loco Rex eius vrbis tabulis & priuilegiis sacramēto more maiorum cōfirmatis,in equum albū cōscendit in mannum æque cādidum Regina. Vmbellā ciuitatis primores gestabāt: vexillū Fabricius Columna de manu Regis acceptum,vexilliferi regii ēt honore addito.eius latera stipabāt gemini de more feciales.Subsequebatur Magnus Gōsaluus in veste exterius serica coloris purpurei, subtus aurea,ad dextrā Prosp Columna:mox alii proceres & Principum legati lōgo ordine. Pōpæ vniuersæ lætitiā præ cæteris captiui auxere iā libertate donati diuturni carceris squalore deterso,meliori in posterum spe læti ouātesq;. Agmē vniuersum clausere Borgia Sorrētiq; Cardinales post regiā vmbellā proximi. Hoc ordine ꝑ plateas ꝓcipuas circūducta pōpa,sedesq; vrbanas quinq;, vbi ciues & matronæ expectabāt visēdo ornatu cū vocū & instrumētorum cōcētu locis singulis mirabili,in tēplum maximum tandē ꝑuenit.Quo loco varii monachorum ordines ac reliq viri sacrati cum ferculis & velamētis lętitię,collegiorum signis,dictorum insignib. veniētes excepere deo cōcinētes hymnū. Quacumq; incedebat agmē,multa ꝓtiosa vestis tegēs parietes,multa erāt odoramēta disposita.Ad arcē Nouā,vbi pōpæ finis fuit,duæ Reginę Neapolitanę,& Hungarię Regina obuiā processere & ipsæ pristinæ felicitatis cum subsecutis ærumnis cōparatione nō exigua spectaculi pars. Die postero Rex cunctis procerib.ac nobilitate prosequēte post vniuersā vrbē obambulatā in Gōsalui hospitium diuertit,ea popularitate nō Gonsaluo modo cōhonestato,sed & plebis gratiam promeritus:q̄ morum & actionum maxime facilitate capitur. Mox de reb.cōmunib.actum est ac imprimis de procerib.Neapolitanis in pristinum locum restituendis,vti erat in fœdere sanctum.De magnis & multis præterea reb. deliberatio futura erat.Ergo ad generales regni conuentus Neapolim edicto omnes regni ordines euocantur.In iis conuentib. Ferdinandi & Ioannæ filiæ atq; successorum sacramētum,à cunctis, qui intererant est susceptum nō alios Reges fore.Germanæ Reginę nulla mentio magno multorum miraculo,fœderis nuper cum Gallo icti in eo legib. non stari. Germanę tamen valetudo excusata,& iam Vallisoleti Reginam Neapolitanam fuisse proclamatam. Honesta videlicet species,sed q̄ non omnib. probaret. Interea Castella dissidiis æstuabat ex arcano in partes scissa,palam nōdum arma mouebantur. Neq; mirum sublato capite omnia reip. membra laborare. Proceres inter se dissidebant discordes ante, & tunc contemptu regentium minus coercitis odiis. Regina neq; idonea ad res gerendas erat,neque volens. Regii cōsilii mandatis pauci obtēperabant,inuitus nemo:cogendi malo auctoritatis parū & viriū. Et est fluxa potētia nō sua vi nixa. Nusquā imperium,nusquā obsequium,omnia soluta & turbata atq; etiam in deterius versa.Quidā regni conuentus indicendos iudicabant;atq; ordinū cōmuni sententia regni rectores designādos.Eius consilii principes au-

ctores Toletanus, Magister equitũ & maris Præfectus extitere. Intercessit Albanus cõsilii, q. non ipse dedisset, inimicus, an quia ita sentiebat, Regum tantũ esse conuentus indicere iudicans. Interregni tẽpore nihil nouarent. Mediã viã tentare visũ est. conatui suscepto regii adiũgere nominis vmbrã. Regina de ea re appellata adduci nulla arte potuit vt edicta, quib. euocabãtur ordines, sua subscriptione probaret. Irrito eo conatu, q; erat proximum tamen, q Reginæ à cõsiliis erant, cõuentus Burgos indixere. Reginę prius valetudine publico testimonio cõprobata ne lege maiestatis tenerẽtur. Reb. controuersis pauci vrbium procuratores cõuenerunt edictis obtẽperantes: neq; quidquã ii præstiterunt tandẽ irrito conatu. Varii animorũ motus, multiplices conatus, rerũ conditio misera. veterũ malorum ne orbis recurreret prouinciales verebãtur. Proceres nõ vna sententia, pleriq; tamen rerũ arbitrium Ferdinãdo deferebãt, in hoc numero Toletanus, Magister equitũ, maris Præfectus, duces Alburquerquii & Begiaris. Non eadẽ tamen ne iis quidẽ mens omnib. neque cõsentiens oratio. q dam eius præsentiã requirebant, alii absenti ẽt reip. curam delegabãt. id Toletanus secutus suspicionẽ pbuit rerum arbitrium ad se velle reuocare. vsq; eo vt vicariã fieri potestatẽ petierit regnum administrandi qualẽ habuit, cũ ad cõtrouersias cum Philippo cõponẽdas ante fuerat à Ferdinãdo missus. Id fama vulgauit vero an falso, haud facile dixerim. Reb. turbatis, multa temere finguntur, dicũtur impune. Sed simul de ea re Reginã appellare nõ dubitasse affirmatur. Anagari Dux, Alfonsus Tellius Villenii frater, & Ioãnes Emanuel cõtratendẽtes Ioanæ Reginæ regni procuratione propter valetudinẽ detracta, pro mortua habendã conuẽtus regni pronunciare volebãt. Eo decreto haud dubiũ in Carolũ filiũ sceptra & ius imperii transferri. Verum neq; his plane consentiens sententia erat. Duci. n. placebat venire ipsum in Hispaniã. reip. eius nomine moderatores ordinũ cõsensu designari. Alfonsus Cæsari potestatẽ delegabat quippe Principis auo paterno, cui leges eius tutelã manifeste darent. Ea plerisq; opinio magis q̃ Ducis probata. Ipseq; Cæsar oppido cupiebat eã procurationẽ arripere: atq; ita vt cæteris contẽptis in Hispaniã propediẽ venturũ se significaret. Nõ deerant, q. Lusitanię Regẽ Castellę moderatorẽ dari vellẽt, in Isabellã filiã & Ferdinandum infantes iunctos cõiugio regno trãslato: quo iure? quib. virib.? Nimirũ cæcus animorũ impetus agebat in pceps, odiumq; externi imperii, cuius recẽs documentũ extiterat. Turpius alii ad Regũ Vasconiæ præsidiũ cõfugere, Vianę itẽ Principis, de quo actũ erat cũ Philippi filia coniugio. Priuatas singuli cupiditates vt fieri solet, spesq; sequebãtur, publicę vtilitatis exigua, si ab iis discreparet, cura. quo morbo laborasse ẽt Toletanũ rumor erat, sibi prẹterea purpurã, socio Frãcisco Ruicio episcopatũ aliquẽ destinare. Infantatus Dux filiũ suũ Palentinis Præsulẽ dari. Alburquerquius Segobiensẽ arcẽ Moiæ Marchioni, cũ quo amicitia erat, restitui. Anagari Ducẽ male habebat Magistri equitũ, Villeniũ Albani gratia & reb. omnib. auctoritas penes Ferdinandũ. Nullũ sine æmulo aulæ fauor esse patitur: neq; minus q̃ iniuria propria, vrit inimici felicitas. Beneuẽtanus Villalonio suæ ditionis oppido nundinarũ ius à Philippo datũ quãuis Medinæ Cãpestris detrimẽto ratũ esse cupiebat. Sic singulos proprius dolor vrebat, aut incitabat cupiditas, eo vela daturos, vnde certior spes affulgeret assequẽdi, q. animo destinassẽt omni alia cura soluti. Malis, q̃ ex eo fonte impẽdebãt, procurãdis Toletanus & delecti cũ eo arbitri in pcerũ cõtrouersiis, nouo eos sacramẽto adegere, neminẽ præsidio & ad reip. gubernacula euocaturũ Principẽ aliquẽ externũ, neq; cum eo facturũ fœdus. Rex quoq; Catholicus piculo cognito litteris ad plerosq; proceres pollicitus est se daturũ vltro, quæcumq; ipsi expetiissent: si obsequiũ cũ securitate quã contumaciã cũ periculo mallẽt. Ac nominatim Villenio Villenã Almansamq; q etis pretiũ promisit. Anagari Duci rerũ vænaliũ decumã, q̃ in Anagari ditione pẽdi cõsueuerat. Nulla diligẽtia mala impendẽtia vitantur. Seu quia q̃ cælo manẽt, moueri nõ possunt, seu quia turbidas hominum mẽtes sanare difficile est. Procerũ dissidio factũ vt scelerũ impune grassaretur licẽtia, multa prępostere fierẽt, nullo qui vindicaret. Ac primũ quib. dieb. Ferdinandus Neapolim ingredi parabat, Valẽtinus Medinę Cãpestris arce fune demissus euasit. Sẽsere qui intus erãt fugę strepitũ. Sed ad prohibendũ pares nõ erãt. Parta libertate ad Beneuẽtanum abiit fugę adiutorem, deinde in Vascones magno periculo rerũ Italiæ vbi præcipuã obtinebat auctoritatem ingenio prauo & malis artib. validus. Præterea Ioannes Gusmanius Assidoniæ Dux filium Henricũ cũ copiis misit, vt Heracleã freto Gaditano impositã vrbẽ occuparet, superiorib. annis sibi dono datã ab Henrico Rege. deinde à Ferdinãdo detractã iniuria, sic ille conqrebatur, reb. turbatis absenteq; Rege impunitatẽ facto fore ratus. Arci Præfectus Garsiæ Lassi vicarius vim prohibere paratus, Tendilliæ Comes Granata, aliiq; Bæticæ vrbiũ conuentus ad periculũ aduolãtes effecerunt, vt obsidio solueretur pręsertim Hispalẽsi pręsule admonẽte legib. q̃ armis causa quã vi disceptare honestius tutiusq; fore: q. se abs Regina & Rege patre impetraturũ est pollicitus vt cum eo de iure certarẽt. Importunos conatus

fore exitiales auctori maxime. Sic ab armis est discessum. Maior aliunde tempestas ostentata. Hi duo Assidonius & Hispalensis Vreniæ & Egabri Comites, Prieghi Marchio quales & quāti reguli ad Toccinam Bæticæ oppidum conuenere. Ibi fœdere inter se facto tabulis cōfectis iureiurādo decreuerūt Reginę debitum obsequium ac totius regni commoda. Obtemperaturos se mandatis Reginæ atq; eorum qui a regiis consiliis erāt. De regni conuentib., quos adornabāt, contestari, si quid in iis esset cōstitutum, q Dei legibus Reginæ mandatis, aut publicæ vtilitati esset aduersum nequaquam ratum habituros. Sic in Bætica res erant honesta specie turbidi conatus. Plerisq; licentia placebat sed honesta conatibus prætēdebāt nomina. In alia parte Rodericus Mēdoza Ceneti Marchio Mariam Fōsecam sibi toro iungere cupiebat. Exorta de eo coniugio lite, dum à sacro iudice in causa esset pronunciatum, Reges Catholici sponsam in variis monasteriis custodiri mandarant, ne qua vis interim afferretur. Marchio vt erat ardenti animo audax & præceps, rebus turbatis ex Olgarum Vallisoletano monasterio, vbi postremo erat, vi admota detraxit, & amore & scelere male sanus: q noua prouinciæ turbatio gentisq; fuit. Toleti tumultus hac occasione extitit, Fuēsalidæ Comes apparitoris munere, quo Regum ab antiquo munere ea familia in illa vrbe fungitur, cōsisus Petrum Castellam Prætorē loco mouere est aggressus. Insignem confidentiam virib. maiorē conatum milites Ocania à Ferdinando Vegha missi cōtinuo repressere, aduersaq; Comiti Siluarum factio Prætori adhærens. Per eum modum motæ vrbi tranquillitas rediit. Madriti nō minor turbatio dissidiumq; extitit inter Sapatas & Petrum Lassum Ferdinandi partes sectantes, aduersus Ioannem Ariam eidem infensum. Segobiæ item Moię Marchio portas & templum maximum armatis occupauit, arcis præfecturā iniuria detractam obtinendi spei imminens. Dissidiorum flammam tumultumq; grauem vniuersa prouincia multis cōcitantib. extinguebat nemo. Colluuies malorum qualem à multis annis Castella non viderat, quasi cōuulsa suis sedibus nutans atq; ruitura supra suo pondere, etiam si nullus impelleret.

Ioanna Regina Burgis discessit. CAPVT III.

CAstellę Regina impedita valetudine malorum occasio magis quam leuamen, fluctuanti reip. opitulari non poterat, medicas prohibere à rep. manus poterat. Omnium sanctorum anniuersaria memoria festum diem ad Miraflores monasteriū celebrauit. Ibi sacris operata post prandium sepulcrum aperiri mandauit, vbi viri corpus erat. Ingressa intro & loculo à Burgensi Episcopo reserato cadauer attente considerauit oculis, contrectauit etiam manu sine gemitu tamen millisq; effusis lacrymis ac prorsus nihil, vt videbatur, animo commota. Sic eodem die sese in vrbem retulit. Suspicatam crediderunt, in Belgas extinctum fuisse, ablatum ab ea natione hominibus, in familiam Principis adscriptis. Verum illi cupidi in patriam quam primum redeundi mercedes potius annuas, & si quæ heri testamento debebantur legata, magna contentione exigere moræ impatientia vendita, si opus esset, defuncti supellectile, ne diu sustentare necesse esset in Hispania nulla iam melioris fortunæ spe. Regina de ea re appellata, iustissimo postulato nil respondit aliud, quam viri manes expiandi precibus curam se, vti par erat, non necglecturam. Burgis vt discederet sæpe agitatū vrbe diuisa in factiones. Magistrū equitū, in cuius illa ædib. morabatur, maior ciuium pars sequebatur. Ioanni Emanueli æmulo neq; ciuium studia deerant neq; voluntas Reginæ in suam potestatē redigendæ arcis fiducia: cuius præfectura cum multis aliis tota prouincia à Philippo Rege fuerat donatus. Pestis lues in ea vrbe grassari incipientis discessum vt maturarent effecit. Villenius etiam Escalonam suæ ditionis oppidum cupiebat deduci. Conatus omnes disturbabat Reginæ ingenium consilio repudiato nisi q insedisset animo Ioannam Aragoniam sororem cōtinuo a viri obitu reuocarat in regiam. Eam & Dianii Marchionis vxorem Salinarum Comitem cum nuru Maria Vlloa in primis gratas habere cęperat atq; cū iis libeter sermones familiares miscere. His auctorib. ad suburbanā domū egressa, graui vtero, ac proximo partu, relicta ea vrbe cōstituit Turrecrematā discedere viri cadauere secū asportato, quasi ex eo oppido missura Granatā funere sepulcroq; stabili. Eo consilio pridie discessus nēpe ad quartū decimum kalēdas Ianuarii Ioāni Lupo Lazarragæ à secretis mādauit, diploma cōficeret, quo donationis à Philippo viro post mortē Isabellæ Reginæ factas abrogabat. Ea res quoniam ad multos pertinebat, grauissimos animorū motus cōcitatura videbatur. Cūctāte proinde Lazarraga atq; aliam ex alia morę causā excusanti, quatuor è regiis cōsiliariis ad se Regina vocati quā primū tabulas in eā sententiam conficerēt, pręcise iussit. prętere a ex suorū cōsultorum albo eradi quoscūq; post matris Reginæ obitū ad eū numerū adiunxisset Philippus vir, atq; ita denunciari, quorum interesset. Die postero, priusquā se in iter daret, vrbiū procuratores salutatū accedentes post varios sermones rogarūt, vellet ne ex ipsorum numero binos ad Ferdinandū patrē ablegari oratū, vt quam primū veniret in Hispaniam

adiutor reb. gerendis. Aduentum respondit patris cupere: solatio æque ac voluptati fore. De regni procuratione nullum verbum. Ac iussit potius pro se quisq; in hospitia discederent: neq; iniussu conuentus agitarent. Quod erat nil aliud quam cõuentus soluere, prohibere incommoda q̃ multorum iudicio ex illis ne extarẽt timebatur. Reb. ita constitutis Regina Miraflores abiit die Dominico tertio decimo Kal. Ian. A prandio Philippi Regis corpus è tumulo detractum atq; lecto funebri impositum præmisit. Comites adiuncti Episcopi Giennensis & Mindoniensis, & cum illis Malacensis Præsul Dieghus Ramirus à Villascusa. Paulo post egressa Regina est neq; splendido neq; modico comitatu stipante. Villenius tamen aderat, & Ludouicus Ferrerius legatus Ferdinandi. Accessit mox Magister equitum multiq; alii in officium incitati nihil sentientis, sed maiestati datũ officium. Nocturnum iter erat accensis facibus. Ad mediam noctem Pauiam ventum, inde Turrecrematam, vbi Regina diu substitit. Burgis manserunt regii consiliarii, Toletanus, maris Præfectus, Anagari Dux. Tempus exibat, procerum in pacto fœdere & concordia designatum. Actum de eo prorogando. Non vna mens erat omnibus, neq; par cunctis oratio. Magister equitum abnuebat, eo fœdere causatus Reginæ maiestatẽ imminui. Maris Præfecto, ampliari placebat. Toletanus ad hanc sententiã adiiciebat de suo: regiis consiliariis auctoritatem imperandi sanciendam videri. aut eam viam aut nullã ostendi gerendæ reipublicæ sustentandæq; sine noxa vsq; ad Ferdinandi Regis aduentum. Multis grauis erat Ferdinandus, neq; rerum procuratorẽ volebant. Ergo vt id impedirent, de Reginæ coniugio actum est. Villenius Calabriæ Ducem coniugem destinabat, pari nobilitate quãuis è paterno regno magna fortunæ iniquitate deturbatum. Præferebãt alii Alfonsum Henrici Aragonii filiũ ex Aragonię & Castellę regio sanguine solũ superstitẽ stẽmate quidem per viros cõtinuato. Eo ventũ vt Mariæ Vlloæ, cui cũ Regina familiaris vsus erat, opimus principatus promitteretur operę merces si eius animũ exploraret. Fecit illa q̧ iussum erat molli occasione captata. Tũ Regina apage, inquit, tantũ nefas: nouo me cõiugio implicari vis? Nec deerãt q̧ Anglo iungi vellent, prouecta quãuis ætate eius cõnubii percupido. Incertis p̃ter hæc rumorib. fama vulgauit, vti paulo post mõstrabitur, Gastoni Fuxensi Narbonis Principi à Ferdinando eius magno auunculo & sororio, Reginã filiam vxorẽ destinari. Insanum quantũ is rumor quamuis confictus multorũ ab eo auertit animos, aliorum studia debilitauit alioqui in Ferdinandũ Regem accẽsa. Quod falso creditũ est, sæpe veri vicem obtinuit.

Neapolitanis exulibus Principatus restituti. CAP. IV.

Regis Catholici Italica profectione multorũ animi ad nouas spes sũt erecti. Ex omnib. Italię partib. legati Neapolim confluxere gratulatũ de aduẽtu, simulq; de reb. magnis. Inter alias molitiones opera Galli Regis curatũ est, ne Belgici principatus procuratio Cęsari ab ea gente demandaretur. Ea re neq; Carolũ Principem, neq; Cæsarẽ vẽturos in Hispaniã prouidebatur, q̃ potissima cura erat. Principe ea procuratione impedito Cęsare lõginquo. Contra Rex Gallus Ferdinandũ solicitare vt ad Venetos impugnãdos, detrahendasq; vrbes, quas iniuria de finitimis & lõginquis ceperant, secũ & cũ Pontifice vires iungeret. His Ferdinandus molitionib. libẽter accõmodabat aures ardẽs cupiditate recuperandi eas vrbes, quas in Apulię ora & ditione Neapolitana Veneti obtinebãt à superiorib. annis impẽsę in bello cõtra Gallos factæ pignus. Nouo tamen bello implicari exhorrebat priusquã fluctus Castellæ essent in malaciã cõpositi. Ac interim consultius fore iudicabat in amicitia perstare cũ iis ciuib. constituta industria potissimũ atq; auctoritate Laurentii Suarii sui in ea vrbe legati. Quem dieb. superiorib. extinctũ vniuersa ciuitas doloris argumento funere amplo & exequiis celebertimis honestandũ curauit, filio Gonsaluo Ruizio Figueroa pro patre substituto, dũ à suo Rege venirent mãdata. Satagebat Põtifex Ioanne Bentiuolo pulso Bononiã Galliæ Cisalpinæ vrbẽ primariam & opulentã ditioni põtificiæ restituere. Præcipua rei ex sententia perficiendæ spes in Gallo erat equitũ & peditũ copias in eam expeditionẽ pollicito missurũ se. Ipse quinetiam Põtifex ad eã vrbem subigẽdam proficisci parabat. Ad ea p̃sidia Hispanici nominis vmbrã sin minus auxilia, adiũgere visũ est. De ea re appellatus Ferdinãdus misit q̧ suis verbis moneret. Bentiuolũ se quidẽ Pontifici æqua p̃sertim petẽti deesse studio & ope nõ posse. Copiis omnib. & virib. curaturum vt Ecclesię Rom. suum patrimoniũ sartum tectumq; esset, sua Pontificib. dignitas. His ille acceptis mãdatis tãtis virib. impar Pontifici per cõditiones vrbis obtulit imperium. Foro Cornelii, vbi Põtifex erat ad ciuiũ Bononiensiũ animos versãdos missus est Archiepiscop⁹ Manfredoniæ, q̃ Sipõtus olim fuit, adiuncto Frãcisco Rogio Ferdinãdi legato. Iis agẽtib. tyrãno vrbe egresso, ciues cõtumacia posita suæ vrbis imperiũ Pontifici detulerunt elatis per cõpita eius vexillis, arcib. & propugnaculis in eius potestatẽ cõtraditis. Antonius Acunius Neapoli missus est ad Pontificẽ qui verbis Ferdinandi de victoria successuq; gaudio fungeretur.

fungeretur. Maior ex arcano cura suberat tẽpestiuis officiis regni Neapolitani iura promerendi expressis à Põtifice tabulis, quib. sibi & posteris eã possessionem confirmaret, nulla fœderis cũ gallo icti memoria. In summa potestate id æquius, q̃ validius. Regib. p̃ vtilitate nulla honestatis cura est, neq; q̃d de ipsis fama loquatur tanti habent. Arcano hæc agitata cõsilia accurate tegebantur. Fine quidem huius anni Egidiũ Viterbiensem Augustiniano ordini Pręfectum generalẽ, concionatorem ea ętate eximium, Bononiã vbi Põtifex erat, legauit cum mandatis. Paratum se esse pro eius incolumitate & Pontificia dignitate non virib. iuuare, sed sanguinẽ vitamq; profundere. Experiretur cũ vellet, siue ecclesiæ patrimonium tyrannis eripi vellet, siue bello peti Turcas, quo iam pridẽ animus ardẽti studio ferebatur. Hæc agebantur. Simul de Andegauensib. in maiorũ opes & principatus reponẽdis serio Neapoli disputabatur. ardua res & multis implicita difficultatib', q̃ ea oppida contributa essent iis, qui superiorib. bellis industriã & operã nauarant. Sanguinis ii p̃tium auferri qui æquis animis ferrẽt? Quæ impedita p̃fecto erant, Regis prudẽtia & auctoritas expediuit. Quædam oppida possessorib. detracta, alia ditione aut annuis vectigalib. æqua cõpensatione mutauit. Integros etiã principatus de suo pecunia redemit, quos recẽs spoliatis donaret. Sed quantulũ id erat? multa oppida è regia ditione detrahere, & nouis addicere dominis necesse fuit. Alioqui omnib. satisfacere nõ potuisset, neq; motus animorũ frænare palã regiã munificentiam laudantiũ, si contingeret tamen sine virorũ fortiũ iniuria. In exulũ numero præcipui extiterunt Salernitanus, Amalfitanus & Bisinianus, Cõsæ, Morchonis, & Monteleonis, Comites; præter hos Alfonsus Sãseuerinus. Suessa redempta pecunia Magno Gonsaluo ducis nomine data meritis ingentib. minor omniũ cõfessione gratia. Theani principatus, Ciriniola, Mõtefosculum, & Flumẽ empta itẽ pretio pro aliis oppidis permutata sunt. Quæ omnia in Ducis Gãdiensis iure erant amplissimã ditionẽ & principatus in regno Neapolitano obtinentis dono superiorũ Regũ, atq; in gratiã aui Alexandri Põtificis. Inter eos, quib. oppida ante dono data, nunc sunt abs Rege ablata, multi tũ Italici generis tũ Hispanici numerãtur. Præcipui tamẽ erant Petrus Pacius, Antonius Leiua, Fernandus Alarconius, Gomecius Solisius, Dieghus garsias Paredius. Atq; hi oẽs æquissimis animis tulerunt, pro cuius dignitate sanguinẽ sæpe profuderãt, fortunas & vitã in discrimẽ vocarant, à suo Rege repeti prę̃mia virtutib. data. Eo amplius q̃ de reditu in patriã cogitantes, quamuis minorẽ compensationẽ in Hispania pluris fecere q̃ maiores in Italia copias, hoc est, in exilio, vti illi interpretabãtur certe tã procul à patria atq; inter infensos. Colũnios & Vrsinos principes Romæ familias benignitate alliciendi, vinciendiq; beneficiis præcipua cura fuit propriis inter se quãuis dissidiis discrepãtes magno ad rerũ summã adiumẽto. Senenses præterea publicè, & Plõbini regulũ priuatim. Ad imperium Neapolitanũ tuendũ præsidia vndiq; q̃rebantur. Ipso tẽpore Lubianę Episcopus, & Lucas Reginaldus Neapolim appulerũt à Cæsare legati de Castellę cõtrouersiis, ad vtrũ ea procuratio spectaret. Hi Regẽ conueniẽdi facta potestate postquã gaudio functi sũt ob felicẽ faustumq; aduentũ in Italiã & res alias ex sentẽtia fluentes, Castellę reb. fore saluberrimũ verbis Cæsaris significarũt, si eã procurationẽ retinerent, qui fuissent ante regni moderatores à gẽte designati. Deinde ne Andegauẽses in maiorũ opes restituerentur, enixe contendere. tantum hostium domi alere fore procul dubio exitiale. In nouo & lõginquo imperio nõ defuturã occasionem res nouandi, quib. animus non deesset. Actum pręterea de coniugio Caroli Principis cũ Claudia Galli filia, q̃ probari Ferdinando cupiebãt, ac vero vt perficeretur, pro sua parte dare diligentẽ operam. De reb. tantis per interpretes constituere fore longum & difficile aliis conditiones ferentib. Si Cæsar & Ferdinandus inter se viderent, facile omnia, atq; ex sentẽtia conuentura. Et erat Cæsari deliberatum in Italiam transire, specie coronã imperii de manu Pontificis more maiorum suscipiendi: re vt Galli conatib. obuiã iret: de quo fama nunciabat velle Romã proficisci, sibiq; imperium, Rhotomagẽsi Cardinali Pontificatum destinare. Rumores eos fortasse inanes, quasi veros exploratosq; Cæsar Cõstantiæ in imperii conuentib. graui oratione accusarat. falsum sæpe veri locum habet. Auditis legatis Ferdinãdus nullo petito ad integrã consultationẽ spatio, continuo ad Rẹginã filiam Castellæ procurationẽ pertinere respondit. Quid aliena cura solicitaret? Ea impedita aut nolente res gerere, se quippe patrem vicarium substitui tum superstiti tum defunctæ. Eatenus nullos in Castella regni rectores à gente fuisse designatos. De Andegauensib. restituendis fidem astrinxisse, q̃ violare seq; mendacii religione astringere nefas esset. Quod de Caroli coniugio dicerent, Regem gallum admonuisse regni ordines repugnare cõsilio. Mediolanum & Armoricos diuelli à reliquo imperio non laturos. Orare potius vti filiam Engolismorum Duci coniugẽ daret: cui regnãdi post eum proxima spes destinabatur. Deniq; cõgressũ Cęsaris fore gratũ cũ se eius rei opportunitas daret, nihil aliud. Tẽpus colloq̃o nõ dare, neq; alia polliceri, magnã cõcordiæ despationẽ

afferebat. Non destitere tamen legati: rursus dato senatu eo sunt post multa progressi, vt Cæsari dicerent stare sententiam cum eo & ius & nomen imperii communicare. Italiæ certe imperio in ipso translato ad eamq; ditionem subiugandam virib. iuuare. Promissis speciosis sed inanib. nihil motus Ferdinandus, vt erat excelso animo, se passurum negauit, de imperii auctoritate quidquam diminui: neq; de Italia velle nisi q iure suũ erat. Actum præterea de armorum societate cum Cæsare, Gallo atq; Pontifice aduersus Venetos. Ad id postulatum, modo cæteri inter se consentirent, moram fœderi non facturum respõdit. Ad hæc Iacobum Concillum Giracii Pontificem ad Cæsarem legauit cum mandatis palam, diuersa ex arcano cura votisq;, daret operã, vt Belgæ rerum suarum procurationem ad Cæsarem deferrent nempe Caroli Principis auum eoq; legib. iubentib. tutorem eiusdem in minori ætate.

Ioanna Regina partus. Capvt V.

1507. IOanna Regina Turrecrematæ erat ineunte salutis anno Mille. quingentes. sept. mente vacillans nulla reip. cura. In eo oppido postridie Idus Ianua. die Iouis filiam enixa est cui Catharina nomen, regnum accedentib. annis Lusitania fuit. Partu de vita periclitata Regina est nulla obstetrice: q officium illi præstare Maria Vlloa cubiculo Præfecta præ cæteris gratiosa & familiaris necesse habuit maiori animo quam peritia artis. Valetudo officiebat, consilio & medicinæ remediis iuxta inimica. Aderant Toletanus, Magister equitum, aliiq; proceres officio incitati erga nihil sentientem imperantemue. Regii consiliarii cum ipsorum Præside Giennensi Episcopo Burgis substiterant. Atq; illi quidem oppido cupiebant flammam dissidiorum inter proceres maiores indies sumentem vires sedare. Auctoritatis parum erat: eorum mandatis atq; edictis pauci obtẽperabant, nemo qui nollet. Scelerum adeo licentia volitabat, colluuies malorum iniuriarumq;, pudendus rerum status. Tumultus Cordubæ contra Inquisitores pridem concitatus nondũ cessabat. Præcipua irarum occasio, de vinctis quæstione habita, plerosq; è nobilitate vrbana in tormẽtis fuisse delatos quasi criminum socios. Et est maligna calamitas: supplicio multorum acquiescit: an multis indicatis & scelerum infamia ambustis veniã cunctis fore sperabant. Populus tamen in eo fraudem Inquisitorũ & dolos interpretatus prona semper erga Præfectos in deterius fide vim & arma parare. Toleti Siluæ & Aialæ antiquæ aduersæq; factiones corripuerunt inter se arma. Aialæ recuperatori ad quæstiones habendas misso à regio cõsilio fauẽtes. Siluæ Prætori, recuperatorẽ vrbis aditu prohibere destinanti. Virib. quãuis pstantes Siluas quippe vrbis portas & põtes obtinebãt, vicerũt Aialæ populi cõcursu adiuti. Sic Prætor Petrus Castella ex vrbe est pulsus cædes tamẽ & vulnera extitere. Sæuitia mutuis odiis sanguine imbuta, deinde in auaritiã desiit. Nihil secretũ aut clausũ sinere quasi aduersarios occultarẽt. inde direptiones prædæq;. Madritũ turbare pergebãt Petrus Lassus studio in Regẽ Catholicũ incitatus, & Ioãnes Arias aduersæ factionis caput. vbiq; lamẽta & turbæ, in quib. pessimo cuiq; plurima vis. Vrbanũ Conchæ senatum opprimebat. Philippus Acunius Prætor, ne Reginæ auctoritatẽ sequerentur. Dieghus Furtatus Mẽdoza correptis armis pulso Prætore effecit, vt à senatu duumuiri Reginæ nomine designati cõsensu popularib. iura darent. Segobiæ Moiæ Marchio arce obsessa aduersæ factionis ciues vrbe expulit, eo vsq; studio prouectus, vt D. Romani ædi ignes iniiceret, nihil mot⁹ loci sanctitate, p studio hostes vindicandi, quoniã eo se quidam ex aduersariis receperãt. Reginæ fluxa auctoritas erat tantis malis prohibẽdis, medicinæ impedimentũ magis q̃ tutamẽ. In Bætica ad prohibẽdas iniurias frænandamq; audaciã Prieghi Marchio & Egabri Comes, cum Tendilliæ Comite Granatensis militiæ summo duce, & Murciæ Antelato vires & cõsilia sociarũt ex Reginæ auctoritate & nomine res geri dũ Ferdinandus pater in Hispaniã rediret. Vreniæ Comes in curiã venerat, cupidus cõponendi procerũ dissidia. Et ipsum tamen proprius dolor vrebat suisq; adeo cupiditatib. agitabatur. Votorum summã finiebat sibi quidẽ Carmonẽsis arcis pfectura, quã abstulerant, Roderico autẽ filio sacræ militiæ aliã quapiã pfectura: quã illi cõmẽdari exposcebat. Proceres expediebãt arma. Maris Præfectus delectis copiis Villadadæ & Villauincẽtio minari, oppidis, vti ipse pdicabat, ab Albano iniuria occupatis. Anagari Dux multis stipatus armatis in curia agẽs eo audaciæ processit, vt die quodã hospitia regio cõsilio ad Villamedianã metata occuparet: qua illi necessitate Palentiã diuertere nulla audaciã vindicãdi facultate. Ioãnes Emanuel sexaginta grauis armaturæ eqtes nihilominus Turrecrematã aduexit, nullã iam spẽ nisi turbatis reb. & in audacia ponẽs. Villenius itẽ & Magister equitum delectus habere, militum psidium cõquirere. Nõ publicum cõsilium vigebat, sed vis & immanitas dominabatur, vnoquoq; tantum sibi auctoritatis sumẽte, quãtæ vires inerãt. Aduersus hãc tempestatẽ Toletanus nõ nisi satellitib. stipatus in publicũ procedere certus, ne in ea colluuiõe dignitas ludibrio esset, cẽtum equites pedites trecentos cõduxit pecunia. Præterea stipendio equitibus regni custo-

gni custodiæ designatis de suo persoluto, eos Reginæ sibique nouo iureiurando astrinxit facturos quæ imperaret. Ad frænandum procerum licentiam hæc omnia præsidia referebantur: simul, ne à regio consilio responsa aliqua, mandatave prodirent, turbatę tempestati non satis consentanea. Hac diligentia commotus Anagari Dux maiori numero milites è ditione euocauit. Periculum erat ne pars cum parte confligeret: ac vero nocte quadam nihil propius est factum quam vt inter se Ducis & Toletani milites venirent ad manus. Id ne aliquando contingeret cautum, ne vlli milites Turrecrematę versarentur præterquam Reginę solius & Toletani. Ea denunciatione Dux raptim atq; iratus è curia discessit. Priusquam Ioannes Emanuel idem faceret, colloquio ad Grigiotam instituto, ipse & maris Præfectus, Villenius, & Beneuētanus, atq; Andreas Burgius pro Cæsare legatus consensu decreuerunt, Ferdinandum Regem aditu Castellæ prohibere, nisi prius eorum postulatis & querelis esset satisfactum. Magna rerũ moles ab his initiis sæua procella imminere videbatur. Toletani prudentia potentiaque importunis conatibus opponebatur. Quem viribus superare non sperabant, fraude euertere aggrediuntur. Eorum quidam Donniis conuenientes rumores spargere in vulgus constituunt, quasi Reginam Toletanus & Magister equitum vinctam tenerent. Præterea Villaloniũ profecti delectus militares habent, specie Segobiensem arcem defendendi aduersus intempestiuos Andreæ Cabrerę conatus. Villenium inter & Lusitanum Regem consilia agitata Ferdinandum reditu in Castellam prohibendi: Cæsarque vt aduecto Carolo nepote rerum procurationem tutelę iure & nomine arriperet, pro virili curandi. Roma ipso tempore venit Antonius Acunius inter alia reip. mala Zamoræ Episcopus renunciatus. Venienti Ferdinandus Rex dedit mandata, vt pro ea propinquitate qua Villenium complectebatur, eo sanando pacandoque operam daret; polliceretur que eius verbis Villenam & Almansam; quas tantopere expetiisset, si idem quietis quam periculi pretium referre malet. Nihil ea diligentia profectum. Ne Aluarus quidem Osorius Anagari Duce & Emanuele conuentis, ac de sanitate appellatis meliora tulit. Inuictus est animus, quẽ ardens studium ingentes spes deuouerunt. Antonio Acunio delatus episcopatus bifariam genti molestus extitit, atque iis penes quos rerum potestas erat. Equitum Magister inimicorum præcipuo data præmia, se nullis honoribus cohonestari conquerebatur scilicet. Deinde graue visum est, nulla Reginæ aut patris Ferdinandi, vti moris erat, nominatione Antonio eum honorem fuisse delatum. Nouo insolentique exemplo si dissimularent, de iure dignitateque regia multum decedere. Itaque regii consultores Decano & canonicis eius ecclesiæ per litteras mandarunt, Antonio eius ecclesiæ possessionem ne darent, si data esset impedirent vsum, vectigaliaq; interciperent. Sera diligentia inanisq; fuit, illo iam nullo prohibente possessionem honoris adepto. Quatuoruiri rerum capitalium in curia regia versantur legibus & fauore Principis armati; auctoritate summæ proxima. Ex eo numero audacem maxime & promptum Ronquillum nomine Zamoram misere, vt consilii exequeretur mandata. Illum Antonius cum manu militari intempesta nocte veniens captum in hospitio, in arcem Fermoselam perduxit. Grauis contumelia extitit, metus ne dissimulatione cõfirmaretur audacia. Salmanticensis Prætor & Albanus Dux consilii iussu cum manu militari impotentis hominis impetum, quasi equum tenacem & turbidum asperioribus frænis compescere aggressi nihil præstitere tamen. Rebus turbatis cum omnes omnia audeant, pleraq; facinora sunt impune. In pace bonæ artes vigent, rebus commotis praui homines maiorem vim habent. Itaque Antonio collatus honos incolumis extitit & proprius, magno deinde suo malo si consequẽtia tempora spectes, eiusdem enim Ronquilli, quem vinxerat, manu periit, cum factiosorum dux factus remp. turbaret, vitæ par exitus. Tumultibus plena omnia erant, varia consilia, conatus, querelæ, fœdum vere ac miserandum spectaculum. Meliores quoq; fidem & operam carissime vẽditare, sibi, propinquis, & necessariis præmia extorquere, id singuli habituros rati, quod in ea rerum turbatione datum esset. Ferdinando Regi gladium in sontes distringere non placebat, ne vindicta inuidiæ esset. Sed neq; honestum videbatur largitione & donis redimere, quod iura legesque darent. Prudens consilium, æquum tamen & salutare omnes iudicabant, iniuria oppressos subleuare, frænare legibus prauorum hominum impotentiam. Ipso tempore regiis consultoribus visum est regni conuentus in quatuor menses sustentari. Ea prorogatione vrbium procuratores Burgis, vbi hæserant, domos quinque redierunt nulla rursus conuentus agitandi spe, nisi in commodiorem formam rebus mutatis.

Dux Valentinus occisus. CAPVT VI.

SIc res in Castella erant. Inter Vascones noui extitere motus hac occasione. Ioannes in ea gente Rex Ferdinandi, cuius metu frænabatur, absentiam opportunam conatui ratus Lerini Comitem in Vasconibus Magistrum equitum inquietum hominem & audacem vindicare constituit. Id cogitanti commode cecidit Valentini fuga: quem ad se dilapsum continuo bello, quod meditabatur, summum ducem præfecit idoneum hominem arbitratus per quem Lerini Comitem maiorum ditione spoliatum ex omnibus regni finibus deturbaret, haud innoxium. Eo consilio magnis pro præsenti copia delectibus exercitum contraxit velites ducentos centum & quinquaginta cataphractos, pedites ad quinque millia. Cum iis copiis ad sextum Idus Martii die Mercurii Vianæ arcem insedit Magistri equitum custodiæ creditam ante, & tunc Ludouico Beamontio vicario pro patre: q. Anagari Ducis gener erat magnæ spei iuuenis par opib. & nobilitate. Non latuere ii conatus Magistrum equitum. Filii & arcis periculo iuxta commotus ex Mendauia ditionis municipio duodecim milliũ spatio, ad pręsidium die altero obsidionis accurrit. Et erat nox opportuna conatui imbribus & ventis, horrida tempestas, deiecti nubibus turbines. Ducentos modo equites secum deduxit, pedites sexcentos in loco cauo terreo tumulo tectos reliquit. Munita arce, vti tempus dabat, sub auroram redeuntem sensere aduersarii. Totis castris regiis ad arma couclamatum est, septuaginta equites Valentinum sequuntur præ festinatione non satis armatum : Rex cum reliquis copiis subsequebatur lente tamen & ex interuallo, neque acie competenter instructa ne seruatis quidem ordinibus venturi securus. Dux, vt erat audax, impressione in cedentes facta captis ex eo numero quindecim, studioq; prouectus equitem porro quendam insectandi, in insidias præceps fertur. Conuersi tunc quatuor ex hostibus equites in eum irruerunt. Ex iis vnus hasta latus supra ilia hausit, ictuque ex eo equo deturbauit. Accurrere qui in insidiis erant. Pedibus eximie quamuis pugnantem lancea gemino pręfixa ferro, plures tamen vnum peremerunt. Prostrato pleraque vulnera feritate & sęuitia sunt imposita, arma vestesque puncto detracta ne relicto quidem indusio. Duce cadente reliqui mæsti se se retuleruut in castra. Magister quoque equitum, quo securior esset, Mendauia Lerinum abiit loci munitione vim hostium propulsare constituens. Sic periit, vniuersę Italiæ paulo ante terror: ad cuius arbitrium belli & pacis in ea leges & fędera vertebantur, ingentis vir haud dubium animi, strenuus manu, sermone promptus, serendę inuidiæ, & seditionum artifex, raptor, largitor, in pace pessimus, in bello maiori fama quam laude. Secunda sæpe fortuna vsum aduersa ad extremum exercuit. Superi præsenti interitu superioris vitæ & scelerum iusta exegere piacula. Notatum à curiosis hominibus intra diœcesim Pompelonensem occisum, quo primum episcopatu fuerat donatus, atque ipso quo eius possessionem iniit nempe magni Gregorii festo die. Vnicam filiam reliquit penes matrem atque auunculum Vasconum Regem. Eo quamuis incommodo accepto mæstus premebat obsessos Rex certus dolorem, rebellium malo vindicare & suis copiis & iis auxiliis equitum peditumque, quos è Castella Magister equitum miserat. Contra Anagari Dux cum manu militari ad Vasconum fines accessit Lerini Comiti pro necessitudine laturus opem. Ipse quin etiam Cæsaraugustanus Præsul delectus habere instiuit certa voluntate eundẽ tuẽdi, qui in Ferdinãdi patris clientela erat, porro sororis regiæ coniux. Verum hæc omnia vt in alieno periculo lente administrata. Sic Vianæ arx obsidionis fessa malis necessario facto fędere deditionem fecit. Rex quoq; cum copiis quæ ad sexcentos equites octo millia pedites excreuerant, Ragam impugnatum inde abiit. Regio Castellæ consilio Vasconũ motus curę erant. Iis pacandis missus Lupus Cõcillus arcanorum Reginæ particeps eius verbis Vasconum Regem obtestatum vt legibus potius cum Lerini Comite disceptaret, quam vi & armis. Trimestres si essent induciæ, eo spatio controuersias omnes præsertim Ferdinando Rege appulso & disceptatore pacatũ iri. Clementię laus tunc maior, cum irę causæ iustissimæ. Quid pacem importuno conatu turbaret, & cum Vasconibus Castellæ vires cõmitteret iniuriam non dissimulaturæ? Negauit Rex passurum se amplius vt vnius hominis importunitate vniuersa gens turbaretur scissa in partes. Neque fas esse neq; honestum prauos conatus, vllius Principis ope tegi, impunitate audaciam & scelerum confirmari licentiam. Daturum quidẽ sonti & extrema merito veniam, si modo coram peteret supplex, Lerinoque tradito & filiis vt in eius obsequiis versarentur, ipse vniuersi regni finibus in omne tempus abscederet. in vltimas terras diras secum & furias portaret. Hæc agebantur; neque is Rex tamen cessabat Comitis ditionem occupare. Dedita

Raga

Raga aliaque circum oppida sunt. Intra Lerinum quod vnum oppidum supererat cum filiis & clientibus extremam iam spem Comes sustentabat; quibus viribus? qua fiducia? animi obstinatio rapiebat in præceps. Breui enim id quoq; oppidum ad cætera accessit facta deditione. Comesq; bonis omnibus euersus ne pago quidem exiguo relicto, profugus in Castella primum deinde in Aragonia sine lare familiari vagari necesse habuit aliena ex misericordia inopem vitam sustentans, quasi in patria tranquillam & beatam ætatem exigere potuit. Is fuit contumaciæ fructus. Ducis Anagari patrocinium non parum obfuit, quoniam multorum inuidia flagrabat, vt ab equitum in Castella Magistro ac cæteris Ferdinãdi nomini addictis in periculo desereretur, adiuto quin etiã Vascone. Sic vnde opem sperabat pernicies certa extitit. Commode tamen cecidit Castellæ rebus Anagari Ducem bello Vasconum distentũ à turbanda prouinciæ tranquillitate tantisper quieuisse. Eo amplius quod Beneuentanus ad Ferdinandi partes accessit militiæ sacræ præfectura quadam commendata & quingentorum aureorum vectigali annuo è regio fisco concesso. Præterea Villalonio gentilitio municipio nundinas cõcedendi, quod præ cæteris expetebat, facta porro spe. Begiaris quoq; Dux expugnatus est, quæcũq; exoptabat promissis. His duobus proceribus adiunctis ad reliquos, pars quæ Ferdinando studebat, eiusq; reditum optabat, validior esse cœpit: aduersa debilitari penitusq; concidere in causa quam superi hominesq; improbarent. Pestis lues Turrecrematæ inualuit: quod malum late diffusum hoc anno vehementer afflixit vniuersam Hispaniam. Superior annonæ angustia famesq; effecerat vt herbis plerique & fędis carnibus victitarent. Ciborum insalubrium noui succi morbos vulgauerant, qua tabe mortales innumeri perierunt. Nullis idoneis remediis campi, plateæ & domus stratæ cadaueribus erant, nullo qui efferret; metus & periculum animos efferauerant. Ac ne erant qui ægrotis assiderent: notis ignotisque imminentis facies mali misericordiam abstulerat. Fœdus annus atque ad memoriam insignis. Eo periculo Regina Fornellos abiit pagum exiguum, neque ab eo municipio dissitum amplius quatuor passuum millibus. Ex iis locis non discedere deliberatum erat, antequam pater veniret. In regium consilium redire qui matre superstite eo fungebantur munere iusserat: qui deinde accesserant viri nominatione amoueri. Sic Giennensis Episcopus domum abiit. Noui consiliarii quorum hæc sunt nomina, Aguirre, Guerrerus, Abula, atque Alfonsus Castella id mutari mandatum contendentes, summa diligentia nihil præstitere tamen. Sic Angulus, Vargas, & Sapata pristinum dignitatis locum, vnde erant deiecti, recuperarunt. Arcis Segobiensis obsidionem Moiæ Marchio vrgere non destitit. Propugnabant milites præsidiarii supremo conatu. Verum continuo sex mensium labore fracti & cuniculis subterraneis parte arcis euersa Idibus tandem Maii supplicum velamentis pro muro explicatis ex pacto venia data, verba dedentium arces pronunciarunt. Sic Marchio arcem iniuria ablatam recepit & suis viribus & ope primum Alburquerquii Ducis, qui obsidioni interesse voluit, deinde Magistri equitum, Albani, Antonii Fonsecæ missa à singulis militari manu. Ac fere qui Ferdinando Regi studebant, ii Ioannni Emanueli infensi Marchionis conatus subleuarunt.

Cæsar & Ferdinandus de Castellæ procuratione disceptant. CAP. VII.

CAEsaris legati Neapoli restiterant. Ab iis magno studio curatum vt Cæsar & Ferdinandus inter se viderent. Venturum Nicæam Cæsarem vrbem in ora Liguriæ, aut Ferdinandus Romam accederet, de qua ille cogitabat profectione ad imperii coronam. Die vno corã facilius conuenturos, ꝙ multo tempore si per alios conditiones ferantur. Regi Catholico stabat sententia colloquium detrectandi. Eam voluntatem vt specie aliqua honestatis velaret. Illud præcipuum Castellæ res fluctuantes eam moram non pati, quæ aliquot mensium necessario futura erat. Hoc accepto responso legati coram contestati sunt, ne in Castellam rediret, nisi prius iis controuersiis compositis. Alioqui Cæsarem quoque venturum. Si quid ex eo incommodi existeret, penes eum culpam futurã, qui auctor extitisset, mali causa præcipua. Ea denunciatione etsi belli potius minæ quam pacis voluntas exprimebatur: visum est tamen vt cum legatis Gonsaluus, adiunctis qui à cubiculo regio, & qui ab epistolis erat de iure vtriusq; Principis disceptaret: si qua via se daret concordiæ sanciendę. Eo instituto colloquio multa ab vtraq; parte dicta sunt vt in lite omnium grauissima. Præcipua fundamenta, quibus Ferdinandi causa incumbebat, ad tria capita reuocantur. Patrem esse ac proinde Reginę tutorẽ ex legũ omnium pręscripto. Id ipsum Reginę placere: cuius voluntatis multa extarẽt documẽta. Præterea

Dux Valentinus occisus. CAPVT VI.

SIc res in Castella erant. Inter Vascones noui extitere motus hac occasione. Ioannes in ea gente Rex Ferdinandi, cuius metu frænabatur, absentiam opportunam conatui ratus Lerini Comitem in Vasconibus Magistrum equitum inquietum hominem & audacem vindicare constituit. Id cogitanti commode cecidit Valentini fuga: quem ad se dilapsum continuo bello, quod meditabatur, summum ducem præfecit idoneum hominem arbitratus per quem Lerini Comitem maiorum ditione spoliatum ex omnibus regni finibus deturbaret, haud innoxium. Eo consilio magnis pro præsenti copia delectibus exercitum contraxit velites ducentos centum & quinquaginta cataphractos, pedites ad quinque millia. Cum iis copiis ad sextum Idus Martii die Mercurii Vianæ arcem insedit Magistri equitum custodiæ creditam ante, & tunc Ludouico Beamontio vicario pro patre: q. Anagari Ducis gener erat magnæ spei iuuenis par opib. & nobilitate. Non latuere ii conatus Magistrum equitum. Filii & arcis periculo iuxta commotus ex Mendauia ditionis municipio duodecim milliũ spatio, ad præsidium die altero obsidionis accurrit. Et erat nox opportuna conatui imbribus & ventis, horrida tempestas, deiecti nubibus turbines. Ducentos modo equites secum deduxit, pedites sexcentos in loco cauo terreo tumulo tectos reliquit. Munita arce, vti tempus dabat, sub auroram redeuntem sensere aduersarii. Totis castris regiis ad arma couclamatum est, septuaginta equites Valentinum sequuntur præ festinatione non satis armatum: Rex cum reliquis copiis subsequebatur lente tamen & ex interuallo, neque acie competenter instructa ne seruatis quidem ordinibus venturi securus. Dux, vt erat audax, impressione in cedentes facta captis ex eo numero quindecim, studioq; prouectus equitem porro quendam insectandi, in insidias præceps fertur. Conuersi tunc quatuor ex hostibus equites in eum irruerunt. Ex iis vnus hasta latus supra ilia hausit, ictuque ex eo equo deturbauit. Accurrere qui in insidiis erant. Pedibus eximie quamuis pugnantem lancea gemino præfixa ferro, plures tamen vnum peremerunt. Prostrato pleraque vulnera feritate & sæuitia sunt imposita, arma vestesque puncto detracta ne relicto quidem indusio. Duce cadente reliqui mæsti se se retuleruut in castra. Magister quoque equitum, quo securior esset, Mendauia Lerinum abiit loci munitione vim hostium propulsare constituens. Sic periit, vniuersę Italiæ paulo ante terror: ad cuius arbitrium belli & pacis in ea leges & fœdera vertebantur, ingentis vir haud dubium animi, strenuus manu, sermone promptus, ferendę inuidiæ, & seditionum artifex, raptor, largitor, in pace pessimus, in bello maiori fama quam laude. Secunda sæpe fortuna vsum aduersa ad extremum exercuit. Superi præsenti interitu superioris vitæ & scelerum iusta exegere piacula. Notatum à curiosis hominibus intra diœcesim Pompelonensem occisum, quo primum episcopatu fuerat donatus, atque ipso quo eius possessionem iniit nempe magni Gregorii festo die. Vnicam filiam reliquit penes matrem atque auunculum Vasconum Regem. Eo quamuis incommodo accepto mæstus premebat obsessos Rex certus dolorem, rebellium malo vindicare & suis copiis & iis auxiliis equitum peditumque, quos è Castella Magister equitum miserat. Contra Anagari Dux cum manu militari ad Vasconum fines accessit Lerini Comiti pro necessitudine laturus opem. Ipse quin etiam Cæsaraugustanus Præsul delectus habere instiuit certa voluntate eundẽ tuẽdi, qui in Ferdinãdi patris clientela erat, porro sororis regiæ coniux. Verum hæc omnia vt in alieno periculo lente administrata. Sic Vianæ arx obsidionis fessa malis necessario facto fœdere deditionem fecit. Rex quoq; cum copiis quæ ad sexcentos equites octo millia pedites excreuerant, Ragam impugnatum inde abiit. Regio Castellæ consilio Vasconũ motus curę erant. Iis pacandis missus Lupus Cõcillus arcanorum Reginæ particeps eius verbis Vasconum Regem obtestatum vt legibus potius cum Lerini Comite disceptaret, quam vi & armis. Trimestres si essent induciæ, eo spatio controuersias omnes præsertim Ferdinando Rege appulso & disceptatore pacatũ iri. Clementię laus tunc maior, cum irę causæ iustissimæ. Quid pacem importuno conatu turbaret, & cum Vasconibus Castellæ vires cõmitteret iniuriam non dissimulaturæ? Negauit Rex passurum se amplius vt vnius hominis importunitate vniuersa gens turbaretur scissa in partes. Neque fas esse neq; honestum prauos conatus, vllius Principis ope tegi, impunitate audaciam & scelerum confirmari licentiam. Daturum quidẽ sonti & extrema merito veniam, si modo coram peteret supplex, Lerinoque tradito & filiis vt in eius obsequiis versarentur, ipse vniuersi regni finibus in omne tempus absecederet. in vltimas terras diras secum & furias portaret. Hæc agebantur; neque is Rex tamen cessabat Comitis ditionem occupare. Dedita

Raga aliaque circum oppida sunt. Intra Lerinum quod vnum oppidum supererat cum filiis & clientibus extremam iam spem Comes sustentabat, quibus viribus? qua fiducia? animi obstinatio rapiebat in præceps. Breui enim id quoq; oppidum ad cætera accessit facta deditione. Comesq; bonis omnibus euersus ne pagò quidem exiguo relicto, profugus in Castella primum deinde in Aragonia sine lare familiari vagari necesse habuit aliena ex misericordia inopem vitam sustentans, quasi in patria tranquillam & beatam ætatem exigere potuit. Is fuit contumaciæ fructus. Ducis Anagari patrocinium non parum obfuit, quoniam multorum inuidia flagrabat, vt ab equitum in Castella Magistro ac cæteris Ferdinãdi nomini addictis in periculo desereretur, adiuto quin etiã Vascone. Sic vnde opem sperabat pernicies certa extitit. Commode tamen cecidit Castellæ rebus Anagari Ducem bello Vasconum distentũ à turbanda prouinciæ tranquillitate tantisper quieuisse. Eo amplius quod Beneuentanus ad Ferdinandi partes accessit militiæ sacræ pręfectura quadam commendata & quingentorum aureorum vectigali annuo è regio fisco concesso. Præterea Villalonio gentilitio municipio nundinas cõcedendi, quod præ cæteris expetebat, facta porro spe. Begiaris quoq; Dux expugnatus est, quæcũq; exoptabat promissis. His duobus proceribus adiunctis ad reliquos, pars quæ Ferdinando studebat, eiusq; reditum optabat, validior esse cœpit: aduersa debilitari penitusq; concidere in causa quam superi hominesq; improbarent. Pestis lues Turrecrematæ inualuit: quod malum late diffusum hoc anno vehementer afflixit vniuersam Hispaniam. Superior annonæ angustia famesq; effecerat vt herbis plerique & fędis carnibus victitarent. Ciborum insalubrium noui succi morbos vulgauerant, qua tabe mortales innumeri perierunt. Nullis idoneis remediis campi, plateæ & domus stratæ cadaueribus erant, nullo qui efferret; metus & periculum animos efferauerant. Ac ne erant qui ægrotis assiderent: notis ignotisque imminentis facies mali misericordiam abstulerat. Fœdus annus atque ad memoriam insignis. Eo periculo Regina Fornellos abiit pagum exiguum, neque ab eo municipio dissitum amplius quatuor passuum millibus. Ex iis locis non discedere deliberatum erat, antequam pater veniret. In regium consilium redire qui matre superstite eo fungebantur munere iusserat: qui deinde accesserant viri nominatione amoueri. Sic Giennensis Episcopus domum abiit. Noui consiliarii quorum hæc sunt nomina, Aguirre, Guerrerus, Abula, atque Alfonsus Castella id mutari mandatum contendentes, summa diligentia nihil præstitere tamen. Sic Angulus, Vargas, & Sapata pristinum dignitatis locum, vnde erant deiecti, recuperarunt. Arcis Segobiensis obsidionem Moiæ Marchio vrgere non destitit. Propugnabant milites præsidiarii supremo conatu. Verum continuo sex mensium labore fracti & cuniculis subterraneis parte arcis euersa Idibus tandem Maii supplicum velamentis pro muro explicatis ex pacto venia data, verba dedentium arces pronunciarunt. Sic Marchio arcem iniuria ablatam recepit & suis viribus & ope primum Alburquerquii Ducis, qui obsidioni interesse voluit, deinde Magistri equitum, Albani, Antonii Fonsecæ missa à singulis militari manu. Ac fere qui Ferdinando Regi studebant, ii Ioannni Emanueli infensi Marchionis conatus subleuarunt.

Cæsar & Ferdinandus de Castellæ procuratione disceptant. CAP. VII.

CÆsaris legati Neapoli restiterant. Ab iis magno studio curatum vt Cæsar & Ferdinandus inter se viderent. Venturum Nicæam Cæsarem vrbem in ora Liguriæ, aut Ferdinandus Romam accederet, de qua ille cogitabat profectione ad imperii coronam. Die vno corã facilius conuenturos, q̃ multo tempore si per alios conditiones ferantur. Regi Catholico stabat sententia colloquium detrectandi. Eam voluntatem vt specie aliqua honestatis velaret. Illud præcipuum Castellæ res fluctuantes eam moram non pati, quæ aliquot mensium necessario futura erat. Hoc accepto responso legati coram contestati sunt, ne in Castellam rediret, nisi prius iis controuersiis compositis. Alioqui Cæsarem quoque venturum. Si quid ex eo incommodi existeret, penes eum culpam futurã, qui auctor extitisset, mali causa præcipua. Ea denunciatione etsi belli potius minæ quam pacis voluntas exprimebatur: visum est tamen vt cum legatis Gonsaluus, adiunctis qui à cubiculo regio, & qui ab epistolis erat de iure vtriusq; Principis disceptaret: si qua via se daret concordiæ sanciendę. Eo instituto colloquio multa ab vtraq; parte dicta sunt vt in lite omnium grauissima. Præcipua fundamenta, quibus Ferdinandi causa incumbebat, ad tria capita reuocantur. Patrem esse ac proinde Reginę tutorē ex legũ omnium pręscripto. Id ipsum Reginę placere: cuius voluntatis multa extarēt documēta. Præterea

Isabellæ Reginæ testamēto & volūtate nō aliter fuisse sancitū. Quid nouis decretis certissima iura mutarēt? q̄d in re minime dubia lites importune mouerēt? Hæc pro Ferdinando valida haud dubiū & illustria argumenta. Sed & Cęsari nō minora suppetebāt neq; infirmiora pręsidia. Regina valetudine impedita res in Carolū filiū translatas: in cuius tutela nemo auo paterno potior erat, omnib. ipse inito posteriori cōiugio Ferdinandū tutelæ iure decidisse p̄sertim fide Isabellę cōiugi perpetui cęlibatus data. Quod vt negaret, cōstare plane nunquam ipsam Castellæ procurationē fore delegaturam testamento, si nouis nuptiis se implicaturum putasset. Denique proceribus, vt ipse rebus imponeretur rector nō placere: neque verum esse eo conatu nullo gentis consensu turbare remp. dare male cogitantibus arma. Plura alia in vtramque partem præsidia sunt producta: his tamen præcipue vtriusq; causa continebatur. Ventum ad conditiones concordiæ. Cæsaris legati quatuor & viginti hominibus rerū Castellę curam delegabant. ita tamen vt ex eo numero Cęsar sedecim nominaret nihilominus, octo Ferdinandus sacerdotiorum, quæ ad regium ius spectant, & magistratuum pars tertia arbitrio Ferdinandi Regis relinqueretur reliqua gubernatorum delectui. Vectigalium regiorum quarta eidē cederet, tres quartæ Reginæ. Præterea Caroli Principis ad stabiliendam successionem, regni arces omnes Cęsaris nomine & sacramento tenerentur. Grauissimæ conditiones rebus turbandis opportunę magis quam constituenda pace: Additum, vt procerum nonnulli filii atq; è reliqua nobilitate principes in Belgas missi in Caroli obsequiis & aula versarentur, vna crescerent, mutuæ inter ipsos & cum Principe beneuolentiæ alimentū. Ne cuiquā Philippi Regis partes esse secutum in posterū fraudi esset. Iura Neapolitani regni ita à Pontifice confirmarentur, ne Caroli Principis in eo imperio turbaretur successio. Horū q̄dam tolerari poterant: alia neq; concedi fas fuisset, ac ne multis quidē annis cōsensu partium cōponi. Ita Ferdinandus concordiæ spe abiecta, se ad profectionem cōparare, nihil territus nouo Cæsaris conatu denunciationeq;. Missus Neapoli in Germaniā Bartholomęus Samperius paulo ante ingenium & industriā in regia probarat. Cęsar idoneum hominem nactus qui sua mandata perferret, Ferdinandum suis verbis obtestari iussit ne in Castellam rediret nondum controuersiis inter ambos diiudicatis, si secus faceret minax. Verum Rex in consilio perstans abeundi, misit prius Romam qui eius nomine obsequium Pontifici deferrent. Ii fuere Bernardus Dezpuchius Montesiæ Magister, Antonius Augustinus, & è Valentina nobilitate Hieronymus Viquius, cui pręterea legati ordinarii in ea curia partes implere mandatum est, in locum Francisci Rogii eatenus eo functi munere cum dignitate. Dato legatis senatu pridie kalendas Maii Antonius Augustinus eleganti & accurata oratione eius officii moram excusauit multis enatis impedimentis susceptā necessario. Deinde obsequium obtulit viresq; vniuersas sui regis ad profligandā nequitiam sacrosanctę ecclesiæ dignitatē tuendam aduersus omnium hominum conatus. Benigne Pontifex, si animus vultu æstimaretur, ad hæc respondit læta & placida fronte. Beneuolentiæ argumento rosam auream nocte Christi Dei natali prece ex libris pontificialibus sacrari solitam de manu tradidit Regi ipsorum perferendam amoris sui pignus. Ex arcano quoq; Gonsaluum inuitabat, si ecclesiæ copiarum Dux esse vellet bello quod aduersus Venetos meditabatur, gratiam meritis fore parem. Eundem honorem deferebant Veneti, si eorum auspicia sequi mallet. Ea enim suscepta de eius virtute & felicitate opinio erat, vt secum ferre victoriam persuasum omnibus esset, in quamcunq; partem inclinaret. Honestissimas conditiones arte occupauit Ferdinandus promisso ei rursus Diui Iacobi magisterio. Et ne verba viderentur inania rebus vacua, Antonio Augustino, cum Romam est missus, mandauit, vti à Pontifice impetraret potestatē Archiepiscopis Toletano & Hispalensi, atq; Palētino Episcopo esse, ipsius cessione eū honorem in Gonsaluum transferendi cum primum in Castellam ventum esset. Id ne continuo faceret multa impedire: ac præsertim tumultus se absente ne propterea existerent non sine causa vereri. Pontifex vt continuo Regis cessione Magisterium Gonsaluo daret, facile adducebatur, vt aliis antistitib. vicariam ad id delegaret potestatem persuaderi non potuit. Sic in præsenti dilatus honor est non sine suspicione Regis artibus virum insignem ludibrio habitum, quo ex Italia ea fraude deduceretur. Opinionē vulgo susceptam confirmauit euentus nunquā eo dato honore, ac ne aliis quidē p̄miis. An sumus in timore benigni, post victoriā parci: quod vitiū late patet, & est in multis. Tametsi iam Suessæ & Terranouæ Dux erat, ac Magister equitum Neapoli amplissimi honores si ex se considerentur, si cum virtute & meritis tanti viri cōferantur tenues prorsus & modici. Fœdere cum Gallo icto Ferdinandi animus solicitus erat, verentis nulla ex Germana cōiuge prole ne per conditiones imperium Neapolitanū ad Gallos rediret. Ea cura

Rho-

Rhotomagensem Cardinalem expugnare est aggressus in pontificatus maximi petitione opem omnem pollicitus, si id esset eius opera & auctoritate mutatum. Et erat cõmodius iure & legibus cũ Gallo disceptare quando Caroli Principis & Claudiæ retractato cõiugio, contra superiora pacta Mediolanum & Armoricos puellæ dotales principatus ablatos compensari ęquum videretur inducta conditione de regni Neapolitani successione, pręsertim dubia neque tanti. Controuersiarum potius fontem posteris perpetuum meliori censura adimendum videri. Verum his postulatis surdas aures Rex Gallus præbebat, offensus sacramento quod Ioannæ Reginæ & posteris Neapoli dictum erat, nulla Germanæ ex sorore natæ mentione contra quam in superiori fœdere cauerant, haud dubium mutatæ voluntatis & fidei argumentum.

Ferdinandus discessit Neapoli. CAP. VIII.

CVpiebat Ferdinandus quam primum se in iter dare, gnarus ad res Castellæ pacãdas, prauos multorum conatus frænandos quanti si adesset futurum. Festinanti omnis mora erat grauis. Verum Neapolitanæ rationes retardabant nondum plane compositæ. Regni eius iura possessionemq; diplomate à Pontifice, vt moris erat, impetrato stabiliendi prima & maxima cura erat. Agebat id diligenter Hieronymus Viquius legatus: magno tamen labore & diligentia parum promouebatur. Annuebat quidem Pontifex Regis postulatis, sed cum eo si Hispaniæ viribus & copiis Fauentia & Ariminum Venetis eriperentur in Flaminia iniustis plane ac violentis possessoribus. longæ eę molitiones erant. res ardua. Cũm Castellæ res nullam paterentur moram, eo festinare quacunque ratione decernit. Sub profectionem tamen fidei atque innocentiæ Gonsaluo testimonium dedit tabulis publice in eam sententiam confectis: maiores prædicatione hominum famaque res ab eo perfectas fuisse, integra semper fide. Earum tabularum exempla testatio descripta in omnes partes missa sunt: si qui secus fuerant temere suspicati, ea præclara testificatione omnem dubitationem animis eximerent. Venerat Neapolim Ioannes Nucæus Siciliæ Prorex. Hunc propter eximiam fidem excellentesque virtutes Neapolitanum Proregem designarat Gonsalui in locum. Verum eo ante Regis profectionem & filio eiusdẽ nominis, qui iam Aragoniæ Iustitia erat, intẽpestiue defunctis, locum tenuit Ioannes Aragonius Ripagorsæ Comes: quem Regis propinquitas quippe ex eius fratre genitum magis quam aliæ virtutes subleuabat. In Siciliam Raymundus Cardonius est missus, qui remp. gereret vicarii generalis indito nomine. Proregi consiliarii de rebus supremis bello paceque adhibiti Andreas Caraffa Sanseuerinæ Comes, nobile illi genus & bello paceque clara origo: tum Hector Pignatelus, Monteleonis item Comes, & Ioannes Baptista Spinelus detracto conseruatoris nomine, quod dederat, in ea gente inuidioso cum primis & graui. Adiecit mandata Columnios & Vrsinos proceres omni cura complecterentur. Bartholomæo Liuiano ditio restitueretur annuaque vectigalia ad obsequium modo retracto. Ad reliquas militares copias ducenti è nobilitate delecti equites, qui Continuorum nomine versarentur in Proregis curia centum & quinquaginta aureorum annuo singulis stipendio. Venetos pacare supererat, quoniam de Regis voluntate dubitabant. Missus est eo studio Philippus Ferrerius qui ordinarii legati nomine & munerę in ea vrbe fungeretur. Rebus ad hunc modum compositis pridie Nonas Iunii die Veneris cum sedecim triremium classe è littore Neapolitano Rex soluit, abducto secum Magno Gonsaluo, vt fama tulit, propter affectati regni suspicionẽ. Onerariæ plures in speciem numerosę classis ante dies octo discesserant ductore Petro Nauarro. Lusitania opima pace, opibus & fama florebat immortale decus vniuerso orbe consecuta. Cælo datum beneficium eo Rege sceptra tenente, quo nullus præstantior esset prudentia atque animi magnitudine, pręterea felix numerosa pulchraque prole. Regina quoq; Nonis Iunii filium Olisipone peperit, cui Ferdinando nomen fuit, breuis ætas: in adolescentiæ flore raptus diu præstantium virtutum specimen præbere non potuit, quas eximia indoles & litterarum amor polliceri videbatur. Lusitano Regi Castellę proceres nonnulli ac nominatim Villenius rerum in ea gente procurationem deferebant. Ad disturbandum Ferdinandi Regis aduentum is conatus pertinebat. multorumq; mentes is morbus inuaserat, nec deerant sermones passim Ferdinandi senium & auaritiam increpantium. Verum Lusitanus cum suarum rerum periculo quantum iis procerum promissis fidendum esset non satis statuebat superioris temporis memoria & exemplis cautior. Ex arcano tamen Castellę rebus admouere manus oppido cupiebat: mutuo filiorum cum Reginæ filiis coniugio, tutelã Caroli generi rerumq; procurationem obuenturam

vltro cogitans. Et erat commodissimum Indico commercio Africanisq; expeditionibus, Castellę opibus tenui censu Principem subleuari, ea cura potestateque suscepta. Si id non contingeret Cæsarem in Castellam euocare quasi iure concessum ac legibus sanctum, fixum animo deliberatumq; habebat. Ad quod Rex quoque Vasconum inuitabat, vsque dum transitum per prouinciam offerret magno itineris compendio. Sane ambos Reges Ferdinandi felicitas perpetuo vrebat, perpetuum Principum malum. potentissimi Regis vicinitas molesta atq; intoleranda videbatur. Sed & Vasconem metus proprie solicitabat, non quieturum Ferdinandum nisi eo regno occupato. Seu pręsagit animus vrgentem calamitatem atque instantem, seu ex conscientia iram veritus. Sed & à Castellæ proceribus factiosis Cæsarem ad capessendam temp. prouocatum se in viam dare, atque in Hispaniam traiicere deliberatum habuisse litteræ argumento sunt, quas ad Emanuelem dedit Constantia, vbi imperii conuentus erant, hac sententia. Aliis litte- » ris significaui fixum mihi esse in Hispaniam proficisci, Carolumque nepotem mecum » ducere. Equidem Reginæ filię maiestatem tueri aduersus prauos hominum conatus, » Principis imbecillam ętatem tegere, eiusque successioni consulere meo labore æquum » arbitror. Eo festinatio maior erit, quod quædam in ista prouincia nouari nunciatum est. » Intra quatuordecim aut quindecim dies in Belgas ipse discedam, vbi nepos Carolus a- » git. interim parabuntur iussu meo, quę ex vsu Hispanicæ profectionis erunt. Itaque, vt » communicatis consiliis cum oratore nostro, aliisque proceribus qui Principis partes » sectantur, quod hactenus fecistis mea causa diligentius curetis hortor & mando, de- » tis operam ne in Reginę libertatem, aut Principis successionem quidquam insolen- » ter committatur. Certe id mihi fore curæ credite ac vero nostro aduentu ne sine fructu » vester labor contingat effecturum ac potius vt cultæ fidei ea gratia sit, quam extincti fi- » lii in vos perspecta beneuolentia, vestraque obsequia videntur postulare. Vale Constan- » tia nostri imperii. vrbe pridie Idus Iunii anni milles. quingentesi. septimi.

Regum Galli & Catholici colloquium. CAPVT IX.

REx Gallus in Italia agebat Alpium fauces ante aliquot menses cum validis copiis transgressus. Genuensium motus pristinæ libertatis spe Gallici imperii odio graues & incitati, veniendi necessitatem imposuere. Anni enim superioris fine plebs in nobilitatem incitata correptis armis lilia Galliæ insigne ex locis omnibus erasere. Commoti populares nunquam in vno gradu resistunt. Ducem ex infima plebe Paulum Nonum ex lanas inficiendi arte ad rerum fastigium euexere. Iis motibus incitatus Gallus numeroso exercitu præmisso, ipse paulo post præcedentium vestigia subsecutus tumultuantes compescuit. Locorum vicinitas inuitauit vt Reges inter se consilio communicato videre vellent. Sauona in ora Liguriæ vrbs, colloquio idonea visa est, Regis Catholici nauigatio lenta fuit. Aduersæ tempestates Caietæ in Romano littore atq; in Hetruriæ ora aliquandiu detinuerunt. Genuam tandem ad sextum kal. Iulii peruenit incolumi classe. Gasto Fuxensis Regem auunculum atq; sororium excepit cum quatuor triremibus obuiam factus eximia indole formaque adolescens. Hospitis aduetum Gallus Sauonæ morabatur. Petri Apostoli peruigilio sublatis è portu Genuensi ancoris egressus est Ferdinandus. Genuę Sauona finitima est exiguo dissita interuallo. Ita eodem die accedentes Regem & Reginam ad littus progressus Gallus splendido accepit apparatu. In mutuos complexus itum, iūctę dextræ, salutatio facta ingenti tum vtriusq; Principis tū omnium, qui insigni spectaculo aderant, lętitia. Sub vmbella duo Reges & Regina in vrbis arcem deducti sunt hospitio Hispani designatam. Maior vt honor esset Gallus relicta arce ad Episcopi ædes diuertit. Die postero qui diuo Petro sacer erat, vna operati sacris sunt insigni apparatu. Aulici vtrique splendenti cultu & vestium pretio superbi Hispani præsertim spoliis Neapolitanis insigni elegantia. militum phalerę torquesque splendebant, militari habitu ferociam cuncti spirabant. Ea nocte Regina apud Regem auunculū cōuiuio excepta est, cum Ferdinādo Rege Cardinales duo cęnarunt. Diuę Praxedis à Pontifice ad Reges de rebus magnis legatus, & Rhotomagensis in Gallia item ab antiquo legatus. Die proximo duo Reges cænę Magnum Gonsaluum tertium adhibuere. multo præterea verborum honore & benignitate Gallus est cōplexus, virtutem, felicitatē, bellicas artes etiam in hoste miratus, clarissima victoriarum monumenta vbiq; relicta. Tantundē cum Obenigno Ferdinandus pręstitit. atq; ita vt Venafram oppidum, q; Comitis nomine in regno Neapolitano initio belli obtinuerat, sibi is ex tanta benignitate polliceretur spe præpropera falsus. In eo congressu multa sunt agitata, illud præcipuū. Aduersus Vene-

Venetos, de quo antea actũ erat, arma viresq; sociare arcano omnia ne prodita in vulgũ vim perderent. Soluto conuentu repetitaq; nauigatione Ferdinandus in Hispaniã discessit. Prolixa rursus inde nauigatio fuit aduersæ atq; importunæ tempestates. Ita non ante quartum Idus Iulias ad Cadaquium portum in ora Catalauniæ classem intulit. Pestis lues eo tractu grassabatur. Vitando periculo non prius cessatum, quam ad littus Valentinum ventum est omnino ad tertium decimum kalendas Augusti, quo cum cæteris nauibus ante decem dies appulerat Petrus Nauarrus. Magni honores in ea vrbe aduenientibus Regibus sunt habiti commorantibusque. Regina sub vmbella excepta deductaq; in arcem. Qui honos veteri instituto Regibus primum eam vrbem adeuntibus haberi consueuit. Ferdinandi reditu nunciato Castellæ motus quierunt. Metus nonnunquam quam gratia potentior est. Ipse quoque Villenius posita contumacia obsequium detulit promissa ipsi compensatione, ac vero restitutione omnium quæ iniuria fuisse ablata dati in causa iudices pronunciassent. Necessitate expressum officium quamuis, gratum tamen in primis extitit. Vreniæque Comes operæ Villenio patrueli sanando nauatæ præmium tulit Carmonæ arcis præfecturam, quam sui iuris esse & superiori tempore iniuria detractam conquerebatur. Assidonio item pro vrbe Heraclea, quam sui iuris putabat, spes compensationis iniecta est interprete Magistro equitum data in præsenti pecunia aut in posterum annuo è fisco regio vectigali in omne tempus designato. Toletanus rebus omnibus pro virili parte iuuabat lætus ad alia quę Ferdinando dono antea acceperat, honore purpuræ a Pontifice eo annitente concessę, prętterea Inquisitoris generalis in Castella & Legione cura data Hispalensis cessione: vti indicio sunt litteræ a Ferdinando priusquam Neapoli discederet, ad Toletanum in eam sententiam datæ; quarum exemplar autographum Compluti seruatur in Diui Illefonsi collegio eius opera & impensa in eo municipio constructo magnifice. In Aragonia Inquisitoris generalis munus & nomen Ioannes Enguerra retinuit regis conscientiam per confessionẽ solitus expiare. Iis proceribus in partes attractis cæteri fere ac vero prouinciales vniuersi quieuerũt. Offensionis & tumultus sæpe causis remedia nihilo maiora sunt. Illud aduerso rumore fuit, ac passim improbatũ. quod Alfonsus Fonseca Compostellanæ ecclesię est pręfectus iuuenis ardenti ingenio moribus non satis probatis fauor Principis pro eruditione & virtutibus fuit. Eo maior fæditas quod in patris locum successit, ea causa Alexandrini Patriarchæ tunc renunciati, inanis vmbra dignitatis & sine prouentu nomen. Nouum exemplum & prauum amplissimam ecclesiam à patre in filiũ quasi hæreditate transferri eumq; spurium, contra omnes honestatis leges. Verum patris in Regem merita eximia extiterant; rebusque turbatis multa præpostere fiunt, ipseq; Alfonsus iunior regis iter in Italiam prosecutus eius gratiam promeruerat actionum elegantia ingenii dexteritate apparatuque & impensa principali. Sic iuuat facti insolentiam ex parte aliqua excusare, ac pręsertim Regis pœnitentia subsecuta ac per totam vitam conscientiam solicitate. Et quis est regum in tanta rerum varietate, tanta licentia, qui non peccet in aliquo? In aliquo tantum & non potius in multis labatur. Dux Anagari & Ioannes Emanuel supererant noxa maiori, nulla veniæ spe, eoque maiori contumacia. Accessit recens ad eum numerum Lemosii Comes noua offensa irritato rege. Occupauerat in Calæcis Ponferratum regię ditionis municipium, & Villafrancæ contributos pagos & agrum magna ex parte. Ad ipsius ius ea pertinere disputabat. Quod legibus petere debuisset, allata vi in crimen maiestatis vertit. Fornellis, vbi regina tunc agebat, de frænanda Comitis audacia actum. Consilii regii decreto atque ex Toletani & aliorum procerũ sententiã Albano & Beneuentano ea cura est demandata. Delectu illi habito, bis mille equites, pedites tria millia contraxere facinus vindicandi voluntate. Brigantinus opem Comiti laturus videbatur Dionysii fratris suasu, cui Comitis filia & hæres functa coniugio erat. Destitit tamen a rege Lusitano monitus pro imperio: Toletano quoque suasit vt iuris certamen expetente Comite discederetur ab armis. Comes ab omnibus desertus pręsertim ex quo Ferdinandum appulisse Valentiam cognitum est, metuq; maioris mali, Ponferrato aliisq; oppidis quæ occupauerat, restitutis arma posuit obsequium cũ securitate, arrogantię cum periculo præferẽs. Ioannes Emanuel eius factionis facile princeps destinata voluntate in Germaniam abeundi, & in Belgas, quo pręcesserant Vilę Veriusq; reguli aliiq; ex ea gente Philippi regis antea asseclæ, Burgensem arcẽ Anagari Duci, Gienensem Egabri Comiti custodiẽdas cõmendauit. Appulso Valentiã rege hæc gerebãtur: simul ex Africa nuncius venit, regię aulicorum cohorti Præfectum Mazalquiuiro cum cẽtum equitib. peditib. ad tria millia maiori ex parte ex eorum numero, qui Neapoli venerãt, in fines Tremesenios irrupisse: vastatusq; latissime hostiũ agris cũ ingẽti abacta pda

hominum pecorumque rediret, non procul Orano à Tremesenio Rege & innumera Maurorum multitudine, qui abeuntium vestigiis institerant, facta pugna fuisse victum. Cessit virtus numero. E nostris præda omni ablata plerique in pugna ceciderunt versi omnes in hostes. Ea cura etiam morientibus honesti exitus fuit. Præfectus cum septuaginta equitibus cuneo facto per medios hostes erupit Masalquiuirumq; abiit. Quadringenti tantum fuga euaserunt nocte & vicinis syluis tecti, captiuorum par numerus. Cõturbauit ea strages Hispaniæ gentis animos. Ferdinandus quoque eo percitus nuncio aliquot actutum triremes misit Masalquiuiro auxiliares, si opus esset & vim Mauri pararent. Neapolitani interea milites otii impatientia per prouinciam dispersi vi & stupris, & rixis cuncta polluere. Plerique ad rapinas conuersi. In eo numero Dieghus Garsias Paredius, vt erat vasto animo, audax & promptus piraticam exercere constituit largus priuatim, quod rapinis suppleret. Idem fecere Dieghus Aguaius & Melgaregius. Habendi cupiditas idonea iniuriæ faciendæ causa videbatur: Hoc discrimen inter vtrosque: quod Paredius ad Orientis oras profectus de hostibus Christiani nominis prædas agere instituit, minor ea noxa. Duo alii ad AEnariam insulam statione delecta promiscue, quicunque iniuriæ opportuni erant, eos spoliare fortunis & vita, ex aliena calamitate opes captantes propria & totius gentis inuidia. Missus à Prorege cum militum numero Michalotus Prateus domo Catalaunus rei bellicæ & nauticæ imprimis peritus piratas ob Beluederium nactus oppidum Bisiniano contributum captis biremibus interiora prouinciæ fuga petere coegit. Victoriæ lætitiam inopinus casus conturbauit. Subita ventorum vi naui, qua vehebatur oppressa periit, nullo qui morti eriperet quamuis multis è vicino littore cladem prospicientibus. Magnum rerum ludibrium conuersionemque. Violentia fluctuum compage laxata asseres interfluens vnda submersit nauim. Ipso tempore Alfonsus Alburquerquius superiori anno cum Tristano Acunio missus è Lusitania ad Orientis oras Francisco Almeidę successor, virtutis specimen præbere cupiens, ratus vt prima cessissent secutura alia, ex itinere Ormutium occupauit. Insula nobilissima ea est ad sinus Persici fauces, angusta quidem spatiis ac sedecim modo millium ambitu, tenui gleba, nulla aqua, æstu vehementi, frugum egens ac omnis amœnitatis: gemino tamen portu Orientis commercio idonea, atque ex eo omnibus quæ ad victum cultumq; necessaria sunt, quod caput est diuitiis auro, & argento gemmisque beata, & cum primis Orientis celebritate & mercatorum frequentia comparandum emporium. In Africæ item littore, quod Oceanus alluit Lusitani Mauris abstulerunt Saphinum vrbem copiosam, latam spatiis, incolarum numero frequentem, quondam Regi Marrocio subditam, tunc in iure & mancipio reguli peculiaris.

Rex Catholicus Reginam filiam inuisit. CAPVT X.

GErmana Regina Valentię substitit rebus gerendis pro viro vicaria, breui tamen in Castellam itura. Petrus Nauarrus cũ militum cohortibus, eorum qui in classe venerant, præmissus est Almasanum versus ad Castellæ fines situm oppidum. Subsecutus est Rex ad tertium Idus Augusti. Processere obuiam Cæsaraugustanus Præsul officio in patrem incitatus, Medinæ Celinæ & Alburquerquii Duces. Eo comitatu ad reliquam aulæ cohortem adiecto Montacutum primum Castellæ municipium peruenit ad duodecimum kalendas Septembris. Inde Almasanum Arandamq; itum est. Toto itinere proceres & Episcopi visendi studio & officio in Principem incitati salutatum accedebant, quidam metu, multi per adulationem, plerique ne aliis euntibus ipsi subsisterent festinationi studentes offensas priores tegere: ii quanto magis ficta erant obsequia, tanto magis plura beneuolentię argumenta præbere. Regina Fornellis hærebat incommodo satis hospitio: neque vt abscederet induci potuit, quamuis templi contignatione fortuito igne incensa: atque ita vt Philippi viri corpus necessario in regiam fuerit inde translatum. Nunciato tamen patris aduentu ex eo pago tandem digressa Tortoles abiit vicum Arandæ vicinum. Rex quoque Villauelam discessit duorum milliũ à filia interuallo. Sic Sabbatho quinto kalendas Septembris precibus vespertinis operatus Tortoles petiit. Processere obuiam Magister equitum & Villenius aliique proceres è Reginæ comitatu: prętereà Toletanus, Pontificius nuncius cum aliis Episcopis cuncti ex ordine vultu ad lætitiam composito dextram osculis more gentis appetere. Ventum ad paratum hospitium, vbi Regina patris aduentum expectabat. Ad eius aspectum cucullo, quo tegebat caput detracto se ad eius pedes osculatura deiecit. Rex detecto capite genu ad terrã flexo prostratam erexit. Amplexati inter se aliquanto spatio in domus cænationem cõcessere.

Dua-

Duabus amplius horis in colloquio decursis Regina reuersa in Regiam est, quo Rex pater die postero illam inuisit. Remotis arbitris qui inter eos sermones extiterint cognosci certo non potuit. Ex Regis tamen in discessu hilari & placido vultu suspicati homines sunt de Reginę valetudine melius quam antea, regnique procurationem illi demandasse. Eam opinionem euentus cõprobauit rebus continuo ad arbitriũ compositis, creatis vti visum est magistratibus atq; ministris aliis. Septem dies in eo pago morati octauo ad Diuę Marię Campestris fanũ processere. In eo oppido ne purpuræ honor haberetur Toletano à Pontifice datæ Reginę intercessione factum est, nefas fore negantis quo ipsa loco esset viduata viro, oppressa luctu, lætitiã vllam celebrari. Sic Mahamudii cæremonia peracta est, oppido exiguo apparatu principali ac celeberrimo. Auctus honor nomine, nã Cardinalis Hispaniæ dictus est: q̃uis D. Balbinæ titulus Romæ fuerat adscriptus. Aderat in curia Andreas Burgius pro Cæsare legatus sagax, callidus, promptus ad simulanda negocia altitudine ingenii mirabili, ea audacia vt post Ferdinãdi aduentũ non dubitaret tamen solicitare, prehẽsare singulos proceres, quos idoneos gratia aut offensa putabat, vt Cæsari rerum arbitrium deferrẽt. In quo etsi dignum supplicio facinus cõmisisse visus erat, ius tamen gentium valuit vt inuiolatus è curia dimitteretur. Species prętẽta facto referendi in Germaniam datis ipsi mandatis responsum. Adiunctus itineris socius Ioannes Albion cum nouis Regis & Reginæ nomine ad Cæsarem mandatis precantium, eum deinde legatum mitteret, qui publicæ tranquillitati magis studeret: reip. turbationem vtrisque fore noxiam, importunas molitiones periculo non vacare. Simul magistrum equitum, maris Præfectum, atque Albanũ inter se conciliare sublatis mutuis offensionibus aggressus est. Ingens conatus neque fructus pœnitendus, quando vna opera sibi eos proceres ea auctoritate & opibus obnoxios præstare commodum erat; reip. vniuersæ salutare in vnam proceres sententiam conspirare priuatis dissidiorum causis amotis. Pręterea ad Bæticæ motus animum retulit, vbi non minora dissidia vigebant. Ac Cordubę Prieghi Marchio Dieghi Osorii Prætoris apparitoribus & ministris fasces per vim ademerat. Vbedæ factiosi ciues Molinæ dicti multa turbare Antonii Manrici fauore superbi, qui Anagari Ducis propinquus eius partes sequebatur, Hispalis quieta nihilo magis erat. Obitu Ioannis Assidonię Ducis Petrus Gironius Vrenię Comitis filius amoto Henrico defuncti filio Mariam vxorem substituebat opimi principatus hæredem & ipsam extincti filiam neque ex alia matre. Ad tantos motus pacandos viro & gubernatore opus erat. Cantabrię & Calæciæ portus muniti magna cura sunt aduersus omnes casus. Aczemosii Comiti, & Fernando Andradio magnis in Calæcia opibus & clientelis turbidos ex vniuersæ prouinciæ finibus discedere mandatum est. Par cura adhibita Gaditano Heracleæ & Malacę portubus muniendis, ac quoniam Mauris indigenis diffidebatur, effectum vt oppida omnia octo à mari millibus vacua incolis relinqueretur Heraclea Almeriam vsque. Pulsis eo littore Mauris veteres Christianos substituere animus erat, prohibere eius gentis scelera, quorũm propter Africę vicinitatem magna ea parte licentia erat, sæpeque Christianos captiuos in eas oras abducebant. Verum is tandem conatus effectu caruit. Obtinebat Ioannes Emanuel Philippi Regis beneficio Burgensem, Giennensem, Placentiæ & Miraueti arces. Præfectis mandatum vt Regi eas sine mora darent. Burgensi arci Præfectus Franciscus Tamaius de ea re appellatus tempore extrahendo præter speciosa verba nihil p̃stabat. Digna temeritas vindicta & malo visa est. Rex Burgos ire constituit, simul Petro Nauarro cura data cum militarib. copiis, quas ducebat, & tormentis bellicis è Medinæ Campestris arce detractis, eam arcem impugnandi. Periculo considerato Pręfectus arcem dedere decreuit: quod exemplum aliæ continuo arces imitatę sunt. Sic Ioannes Emanuel omni p̃sidio destitutus propinquis lõginquisq; infensis, Rege irato p̃ Vascones in Galliam euasit, inde in Germaniam iturus ad Cęsaris prę̃sidiũ. Vnus Anagari Dux ex ea factione supererat, sed quibus viribus? qua fiducia? quibus adiutorib. intra Anagarum sustentare cogitabat, munita vrbe & militibus, quos potuit, contractis? Cæcus animi impetus in præceps egit. Et alioqui erat persuasum Cęsarem propediem cum exercitu & Carolo nepote in Hispaniam venturum. Hac spe Isabellę Reginæ testamento, qua parte certe de regni procuratione statuit, assensum præbere, quo tempore conuentus Tauri habiti sunt, noluit: consequenti tempore cõsilii regii edictis non obtemperauit, ne quaquatuoruiris quidẽ rerum capitaliũ aliisq; ministris curię vt regia mãdata in eius ditione exequerentur cõcessit. Ad ea crimina delectus militares habere institit, tumultusq; cõcitauit. Studio quin etiã vlterius p̃gressus, quasi Caroli Principis vicari⁹ se Proregẽ dixit: & pro arrepta temere potestate, Prętorib. mãdauit vti suo nomine tabulas edictaq; euulgarẽt: q. Vbedę certe factũ est Antonio Manrico Prætore patrui volũtati obsequẽti, partes

secuto. Impotentes conatus, priusquam altiores malum radices ageret, frenandi erant. Eo consilio quæstiones maiestatis de eo in curia sunt habitæ. Simul è D. Mariæ Campestris fano Burgos ire Rex constituit. Arcos peruentum: quo ex oppido Fernandum Stradam regiis epulis præfectum ad Ducem misit arces vt traderet expetitum fidei pignus. videret ne noua offensa si recusaret ad priores addita, maioris seueritatis necessitatem imponeret. Detrectauit ille facere quod iussum erat incommodus & molestus. Rex in eo oppido relicta Regina quoniam Burgos ire noluit extincti in ea vrbe viri memor, ipse in eam vrbem abiit in vindictam intentus. Petro etiam Nauarro cũ copiis quas ducebat, & regni ordinariis equitibus bellicisque tormentis vniuersam Ducis ditionem eumque capere mandauit. Intercessere proceres ac nominatim Magister equitũ, Albanusque vt seueritati modus esset precantes meliora de Duce polliciti. Dux ipse metu proposito cessit, qui benignitate vinci non potuerat. Nauarreti, Treuigni, Oconis, Redecillæ, Daualilli, Ribæque arces tradidit, vti erat iussum: præterea Balmasedæ arcis regiæ datam antea præfecturam restituit. Albanus earum arcium sequester consensu designatus, atque ii Præfecti quos ipse singulis daret. Ita Rex mitigato animo eorum quę prius commiserat supplici veniam dedit. Neq; multo post Antonio Manrico Treuigni Comiti Ducis filio sensim eas arces reddidit atq; dissimulanter. Clementia sæpius quam seueritate reip. sanantur vulnera. Dissidiorum certe nebula opportuna benignitate, quasi solis radiis depulsis vnde sæua tempestas instabat, lux rebus reddita est & optata tranquillitas. Errant, qui in populi & procerum beneuolentia nihil opis repositum putant, omnia regis metus. Itaque ad Ducem Alburquerquium amplius promerendum de Ioannæ Aragoniæ neptis ex filio Cæsaraugustano Præsule coniugio cum eius maiori filio consilia agitata. Quod tamen connubium non coaluit: ac puella Ioanni Borgiæ Gandiensi Duci postmodum data coniux est.

De variis coniugiis actum. CAPVT XI.

CAEsar vno tempore Regibus Gallo & Ferdinando infensus Ferdinandum accusabat in Castellæ rerum procurationem pręcipitanter inuasisse controuersiis cum ipso nondum compositis, neque lite diiudicata. Grauis ignominia visa est armisque vindicanda iniuria. Tria millia Germanorum vti ferebat fama, in Neapolitanos fines immittere cogitabat, quo gentem ad rerum nouarum studium concitaret. Simul vt Aragonii Cardinalis conatus iuuaret Calabriæ Duci in Italiam pertracto paternum regnum restituere parantis, præsidiis vndique ad id obtinendum petitis præ vindictæ studio nulla nepotis cura. Neq; deerant rumores suspicioni subiicientes Magnum Gonsaluum quasi præsentium rerum tædio quietis impatientia consilii eius particeps esset filia etiã maiori nupta Calabrię Duci. Destinare pterea Pötifici obsequi, copiarũ eius & noui cõtra Venetos belli cura suscepta. Mẽdacio habita fides, quoniã ad id inuitabatur annuo stipẽdio aureorum sexaginta millium. Quia honestissima cõditio erat, famæ credebatur passim. Verum hæ suspicionis erant: inane prorsus quod de Cæsare ferebatur. Breui enim est intellectum vires illas, vnde rumores alebantur, velle in Mediolanenses fines & contra Venetos conuertere: vtrisque inferre bellum. Rex tamen Catholicus ex eo cautior, acriores custodias circumdedit Duci Calabrię, ne è curia se inscio posset elabi. Simul Ripagorsæ Comiti mandauit, vti Cardinalem Neapoli Romam prorsus amandaret. Facto quidem alia prætenta species est, sed rumoribus plane nulla fides habita ad id vt recurreretur, effecit. Gallię Regem expostulabat Cęsar Gheldrię ducem subleuare eo bello, quod Belgicis finibus importunus diu intulit. Præterea Burgundiæ fines armis vexasse, quo tempore in Italia Ferdinandus agebat, eius consilii particeps, vti ille accusabat. Ad hæc colloquium inter duos Reges Sauonæ institutum ante, suspectum monstri profecto simile aliquid allaturum credere. Coniugium Claudiam inter & Carolum toties pactum disturbari: ac ipso tempore agi de nuptiis regię puellę cum Engolismorum Duce dolebat dolebat scilicet impense: vbi resciuit impedire conatus Cardinalis Rhotomagensis opera. Cæsaris votis multa patrocinabantur. cęteris omnibus validius fundamentũ, in fędere ad Hagenaũ facto Mediolanensis principatus iura Gallo simul & Philippo Principi Cęsareo diplomate confirmata filiorum connubii inter eos spe certa fideque data. Coniugio disturbato indulgentiam concessam fore irritam. Ferdinando ea res curæ admodum non erat, quippe Mediolani principatus iacturam regni Neapolitani successore Carolo nepoti relicto satagebat compensare fędus violatum, alterius fæderis mota fide. Galli aures Cæsaris postulatis surdę erant. Sic ille animum in Angliam reuocauit

uit Mariam eius Regis filiam Carolo iungi cupiens. In quo eo vſque progreſſum eſt, vt in puellæ dotem deſignarent ducenta & quinquaginta aureorum millia: diem & locum celebritati nuptiarum præfigerent. Additum etiam vt Ferdinandi & Ioannæ Regum conſenſus expoſceretur, ac renuentibus nihilominus connubium conſtaret. Cupiebat Anglus hoc coniugium, in quo tantæ commoditates inerant coire. Maior tamen & propior cura ſolicitabat Ferdinandi voluntate ſibi toro Caſtellæ Reginam iungendi, quod ſperare non temeritas ſed amentia erat. Diſſimulabat tamen Ferdinandus ſpe inani ſenem lactans: ne ſe auerſum coniugio prȩberet Catharinæ filiæ & Vualiæ Principis pacto. Anglus tempus extrahere aliam ex alia moræ cauſam nectere, ea cunctatione extorquere parans quod maxime optabat. Fraus vtrinq; eludebatur fraude, ac veluti cõtrariarum in vno corpore ægritudinum complicatio vtroſque male habebat. quo morbo fere Principes magni laborant, expugnantibus inter ſe ſtudiis vita componitur haud leui moleſtia labeq; eorum felicitatis. Mors Angli breui ſubſecuta intempeſtiuos intercepit conatus. Pleriq; vulgo Ferdinandum accuſabant, quaſi Gaſtoni Fuxenſi leuiro ſuo Reginam filiam coniugem deſtinaret ſuis & Galli auunculi viribus regnum Vaſconum adepturo: quod illi iniuria ereptum prædicabant. Sed & Hiſpanum peculiaris dolor incitabat, & ſtudium eos Reges vindicandi ob auerſum penitus à ſe animum: nullam prætermiſſam occaſionem ſuſceptam ſimultatem teſtandi. Recensque apertum odii documentum extiterat Lerini Comite ditione ſpoliato nulla ſui abſentis cura, quamuis gnari ſororii iniurias ac in eius præſertim patrocinio deliteſcentis, pro ſuis habiturum. Eo maiori offenſione quod legibus diſceptare, vti poſt ſuum aduentum expetierat, profugo ditione reſtituta recuſarant, parato quamuis mulctam ſubire, quam delecti conſenſu iudices iuxta leges indicerent. In Germaniam peruenerat Ioannes Emanuel minori iam apud Cæſarem gratia & auctoritate quam antea. Miſeros cuncti deſtituunt: neque mala in vno gradu reſiſtunt. Deluſus ergo ſpe ſua ac ſuſcepti fruſtra itineris pertæſus reuocare cupiebat, atque in Hiſpaniam redire. Eo conſilio petiit à Ferdinando è duobus alterum. Vt eius venia reduci bona priſtina reponeret, atq; eo loco haberet, quem generis nobilitas & priora merita poſtularent. certe cum vxore & liberis in Luſitaniam ire concederet. Quod ſi iuſtiſſimis poſtulatis non moueretur, facturum haud dubium quod ſolent homines deſperati. Nullam eſſe potentiam cui non ſit periculum etiam ab inualido, præſertim ſi ad vires furor accedat. Nullum reſponſum datum: maiores noxæ erant, quam vt veniam ſperaret. Ita è patria exul miſeriis coopertus ac profugus minori quamuis Principis fauore ingenii tamen acumine dexteritateque agendi, diſſidiorum inter eos Principes ſementem facere impedire concordiam nunquam deſtitit egregius diſſidiorum artifex. Iuuabat conatus Bernardinus Caruaialius Pontificis ad Cæſarem legatus. Sic vulgo ſuſpicati ſunt homines. coniecturæ accommodata fides propter turbidum vtriuſq; ingenium parem actionum varietatem. Et quoniam Cardinalis propinqui, à rebus Ferdinandi auerſi regni procuratorem eſſe conſtitutum ægre neque diſſimulanter ferebant. Suſcepta ſiniſtra aduerſus Cardinalem ſuſpicione Ferdinandus à Pontifice porro petiit Legati munere detracto eum actutum Romam reuocaret: acerrimam diſcordiarum facem amoueret. Quod ægre quidem ſed impetratum eſt tandem.

De Caroli Principis in Hiſpaniam aduentu actum.

CAPVT XII.

BEllicos apparatus à Cȩſare inſtitutos declarauit euentus non ad occupandum Neapolitanum imperium, vti erant homines ſuſpicati & fama ferebat, pertinere: ſed aduerſus Gallum Regem pro Mediolanenſi principatu & Venetorum ditione. Ferdinandus Rex & Pontifex, ne ex eo initio veniretur ad arma, ſolicitare non deſiſtebant, ſin minus pace facta certe pactis induciis viam aliquam concordiȩ inirent. Id Cȩſari nõ placebat pactum fieri niſi magno ſuo commodo adiunctis conditionib. quas Gallus non probare dignitatis memor, inſolentiæ omnis impatiens. Omiſſa igitur pacis mentione, Cæſar Margaritæ filiæ Belgarum procuratione delegata ſe in iter dedit Italiam verſus menſe
Ianuario ſalutis anno milleſ. quingenteſ. octauo auſpicante. Proximo menſe Tridentum 1508.
peruenit modicam vrbem in Alpium faucibus ſitam. In ea ſolenni cȩremonia more maiorum, cum in Italiam ad imperii coronam contenderent, ſelectum Imperatorem dixit, nam antea Regis Romanorum nomen tantum prætulerat. Brandenburgenſi Marchioni imperii militaris ſummam detulerat ad iter profecuto. Copiæ exiguæ

erant, neque magnis conatibus idoneæ vires. AErarii inopia premebat magnis semper molitionibus aduersa. Regi tamen non poterat generosus ardor animi quin viribus maiora captaret. Bellum ad Cadori vallem ditionis Venetæ inchoatum est; cum repente nuncius Heluetiorum quinque millia Gallicis stipendiis in Italiam festinare, Cęsarem in Sueuiam reuocauit, si conuentus Sueuici auctoritate disturbaret eas copias. Nihil eâ diligentia profectum. Nouo tamen nuncio, Gallicas copias in Lucemburgenses fines irrumpere eo continuo quasi belli Italici oblitus accurrit. Pudenda inconstantia ac cõsiliorum varietate circumactus irrito sæpe conatu cogebatur in medio cursu deficere: moliri multa, nihil ad exitum perducere cum ignominia labeque. Eius discessu maior Germanorum pars, qui in Cadori valle manserant, signa deseruere castraq;. Duo millia qui supererant, à Venetis copiis maiori numero somno meroque sepultos ante lucem impressione facta improuiso aduentu conciderunt. Longe alia Ferdinandi Regis ratio erat agendi. Arrepta quamuis atque certis præsidiis Castellæ procuratione stabilita, memor tamen rerum humanarum, quæ fluxæ & instabiles, sępe in contrarium migrant, neq; ignarus non paucos obstinata mente rerum nouarum consilia agitare, nullo loco deesse, vigilare, quosdam terrere metu, aliorum inuidiam beneficiis expugnare. In eo numero præcipue se ostentabant Alfonsus Manricus, Roderici Manrici Magistri D. Iacobi filius idem Pacis Augustæ pręsul, & Cataniæ in Sicilia Episcopus Petri Nunnii Gusmani Calatrauę Clauigeri frater. Ii postquam deserto Ferdinando Philippo regi adhæserant, sublata emergendi spe dum is rerum potiretur, ex desperatione animos obstinauerant, priorem errorem nouo & grauiore cumulantes. Pontifex de ea re appellatus, Toletano & Burgensi Pręsulibus inquirendi in eos Episcopos potestatem fecit. Aduersus regem tantis offensis irritatum tueri innocentiam qui possent? Alfonsus Manricus fuga in Belgas concedere tentauit. Captus tamen non procul Santanderio in Asturibus à Francisco Luxano Trasmierę seu Vltramontanorum tunc Prętore, aliquandiu in Atiensæ arce detentus, demum in Toletani potestatem, iuxta Pontificis mandata est contraditus. In Germania Iacobus Concillus Giracii Episcopus à Ferdinando legatus Cæsarem, vti erat mandatum, monere non desistebat: Carolum Principem in Hispaniam mitteret. prouincię moribus à prima ętate imbui ad stabiliendam successionẽ & studia gentis confirmanda, q̃ res alia fore salutarius. Ferdinando ipso superstite ausurum neminem ea iura mutare: eo sublato quin proceres Ferdinandum Infantem nota probataque indole natum educatumque in Hispania fratri præferrent, neminem posse vlla arte aut viribus præstare. rebus in Hispania turbatis, qui Italiæ imperium staret? Perspicaci & cauto Ferdinandus ingenio auertere mala cupiebat, quæ repudiato eius consilio in Hispania paulo post sunt subsecuta. Nunquam enim Cęsar adduci potuit, vt Carolum concederet in Hispaniam venire nisi rerum secum procuratione participata, regiorum vectigalium parte concessa, vnde inopiam suppleret subsidiaque parata haberet variis & arduis conatibus sæpe supra vires susceptis. Quibus promouendis præter alia mille & quingentos milites, Gallo à Ferdinando auxiliares datos ad se traduci postulauit. Verum Franciscus Omedes ad id à Ferdinando missus effecit vt in Galli fide & obsequio perstarent, nulla cura Brandenburgensis, qui eos quasi Cæsaris subditos neque iussis obsequentes neque respondentes ad nomina, maiestatis reos pronunciarat. Enimuero Cæsar rerum in Castella arbitrium arrogabat sibi: irritatis amplius voluntatibus, quod Andream Burgium rursus à Cæsare legatum Hispaniæ aditu prohibuissent. In quo grauissimam contumeliam contineri ille quidem interpretabatur malo vindicandam iniuriam, si vires voluntati pares suppeterent. rex Lusitanus his contentionibus liber nominis famam per omnes Orientis oras latissime propagari, anniuersariis nauigationibus struere opes, nouis identidem victoriis maris Indici imperium occupare, inuicta virtute ducum pariter & militum, neque minori felicitate. Calecutii & Cambaiæ reges maxime infensos Lusitanorum conatibus, eoque Cocini aliosque minutos reges vexatos bello, quasi Lusitanos portubus exciperent, commercioque subleuarent victos sæpe acie multisque illatis cladibus castigarunt, quasi frænis asperioribus domita contumacia, pauci innumeros, indigenas aduenæ ex vltimis orbis partibus.

Ferdinan-

Ferdinandus in Bæticam abiit. CAP. XIII.

BAEtici proceres ægre tulerant nullam eorum rationem à Ferdinando Rege fuisse habitam, cum primum rediit in Hispaniam: & qui Castellę procerum voluntates magno redemerat, nihil ipsis, qui neque potentia neque opibus illis concederent, à sene parco esse datum. Inuidia in pręceps dabat alienis semper incrementis anxia: dignitatis tamen species obtendebatur. Cunctos ea molestia premebat. prę cæteris tamē Petrus Fernandus Corduba Prieghi Marchio & Egabri Comes de iniuria expostulare, parati dolorem vindicare, si qua se occasio obtulisset. Accidit vt in rixa populari temere Cordubæ concitata, regii ministri è sontibus vnum in vincla raperent. Ioannis Ariæ Cordubensis Episcopi aulici correptis armis captum per vim eripuere ne in custodiam daretur. Commotus ea temeritate Rex Burgis, vbi erat, misit Fernandum Gometium Ferreram quatuoruirum in curia rerum capitalium, vt quęstione habita noxam eam vindicaret legibus. Inchoata, vt erat mandatum, cognitione Prieghi Marchio monet, ne vlterius progrediatur priusquam abs Rege noua veniant mandata: esse quæ cum illo cōmunicanda videantur, interim tamen vrbe discederet. Non audacia sed temeritas erat, regia auctoritate armato iudici obsistere. leuius crimen grauiore cumulatū. Negat ille facturum quæ Marchio volebat, ac potius illi & fratri verbis Regis mandauit, continuo ex vrbe discessum. Grauis ea contumelia visa est, neq; dissimulanda iniuria. Contracta militari manu, neque cum vrbano senatu communicata, captum iudicem in Montillię arcem suæ ditionis custodiendū misit: ac deinde paulo post libertati reddidit iussum Corduba abstinere, malū indicto pareret minatus. Insolens facinus maiori Regē impleuit ira, tēpore minime idoneo turbari Marchionis importunitate rēp. Eo festinare cōstituit certus vindicare ne prauum exemplum dissimulatione in plures diffunderetur. Mensis Iulii fine Burgis profectus Arcos, vbi Regina erat peruenit. Tunc Ferdinandum Infantem vię comitem esse voluit, specie quidem valetudinis tuendæ, re à matre abstrahere erat destinatum, ægre quamuis ferente filii absentiam. Dies aliquot Vallisoleti consumpti. In eo municipio Ioanni Riberæ limiti Vasconum præfecto mandatum est vt eum suis cohortibus circū Arcos tenderet Reginæ præsidio futurus. Si qua vis existeret Magistri equitum maris Pręfecti, Albanique in eo tractu morantium, opem si opus foret adiungeret. Militari delectu contractas copias se comitari Rex voluit vlcisci iniuriam constituens: qua violata regia auctoritate, nisi esset occursum salutari seueritate periculum erat ne respublica tempore importunissimo turbaretur. Hispali quoq; Enecus Velascus Vrbanus Prætor voce præconis denūciauit, ciues vt sexaginta annis minores, maiores viginti, parati essent Regē prosequi cum armis, aut quē ille iussisset, Marchionis insolentiā vindicatum. Gonsaluus cognita Regis ira, iræque causa de euentu solicitus his omnino verbis ad Marchionem litteras dedit. Super errore commisso id possum tantum scribere: fore salutare consilium si continuo ad Regem supplex venias in eius potestate futurus. Quod si feceris, vindictam denuncio sed tolerabilem, si renuis, exitium. Anxius ancipiti periculo Marchio patrui monitis obtemperare tamen decreuit. proceres etiam lenire Regis animum, gnari id exemplū ad omnes pertinere seu seueritatis seu clemētiæ. in vnius causa cunctorū fortunas & dignitatem disceptare. Gonsaluus præ cæteris querebatur acerbiorem, quā par esset, vindictam parari. Pœnitentiæ argumento ad Regem vltro venire, quid amplius sequire vellet? Imprudentis Iuuenis noxam Alfonsi Aquilarii patris meritis donari num æquum videretur, in bello non ita pridē occisi, vt maxime recētes ipsius labores & molestiæ graues de memoria excidissent? Regi certū erat, nullis precib. moueri, gratię inexpugnabilē se pstare. Ita Marchio omni alia spe destitutus Toletū, quo Rex pcesserat, veniens se suaq; eius clementię permittit. Iussus ad vigesimum lapidē a curia abesse arcesque tradere fidei obsequiiq; pignora continuo obtemperauit. Cordubam vbi ventum est, Regem prosequentibus equitibus mille, peditibus triplicato numero, Marchio è vinculis more gentis causam dicere est compulsus. Postulatus lege maiestatis à Fisci procuratore, nullum criminis responsum dedit, precatus tātummodo Regem si nō veniam certe vindictę modum. Maiorum meritis eam gratiam daret, noxamque condonaret, in posterum meliora polliceri. Peracta cognitione nonnulli e Cordubensi nobilitate, quorū maior noxa extiterat, capitis damnati sunt, aliis e plebe laqueus vitæ finis fuit. Alfonsi Carcami & Bernardini Bucanigię in tecta ędesque sęuitum est: quo supplicio perduelles gentis instituto vindicari solent, vt sint reliquis documento, & supplicii magnitudine perterreantur alii. Duorum noxa præcipua, cum quatuoruiro iniectæ sunt manus affuisse, Marchionem familiæ nobilitas tutata est, vltroque ad Regem venisse culpę depreca-

torem, vt leuior vindicta esset & tolerabilior. Exilii tamen indicta pœna ab ea vrbe perpetui, ex vniuersę Bæticæ finibus dum Regi placeret. Pręterea arces omnes demptę sunt, Montilliæ ædes arcis adinstar à fundamentis euersæ. Maius id tamen supplicium quibusdam visum est quam pro delicti modo. Ac Gonsaluus Regis seueritatem sæuitiæ proximam detestabatur: quem neque defunctorum, neque superstitum pręclara facinora flecterent: opes maiorum sanguine fundatas euerti impense dolebat scilicet. Occultis hæc sermonibus & inter fidos agitata ne infensus animus irritaretur amplius. Magister equitum apertius dolere, ac duo in causa accusare potissimum. Contra morem maiorum institutam contra Marchionem cognitionem, nunquam Magnatum seu Dynastarum causam aliis delegari iudicibus consueuisse. Regi soli in eos animaduertendi fuisse facultatem. Eum semper honorem ordinis dignitati habitum. Deinde se auctore Marchionem ad Regem venisse: sic in eius supplicio violatam fidem suam expostulare. Periculum erat ne alienato tanti viri animo, regnique finibus digresso noui ac turbulenti motus existerent, Ferdinandi nondum auctoritate satis firmata, multis in prouincia ex arcano æmulis. Corduba Henricus Toletus & Ferdinandus Tellius Iureconsultus Romam legati sunt verbis Reginæ obsequium Pontifici delatum, quod eatenus officium præstitum non erat temporum multa varietate. Iisdem diebus Bernardinus Caruaialius Cardinalis detracto legati munere, quo in Germania fungebatur Romam euocatus est. Ferdinandi id Regis votis ad amouendam suspicionem eum ad Cęsarem inclinare, datum. Neapoli Hungarię Regina decessit ea inopia vt funeri exequiisq; Prorex de publico pecuniam suppeditaret. Sepulta est in ea vrbe ad Petri Martyris: qua in æde Reginæ etiam matris tumulus extat. Corduba Ferdinandus præcipiti autumno discedens Hispalim iniit insigni ciuium apparatu, pompa, plausuque. Aderant Ferdinandus Infans, & Germana Regina præcipua spectaculi pars. Henricus Assidonius minor ætate à patre relictus in coniugium pacta Maria Gironia in Petri Gironii (puellæ is frater erat Comitis Vreniæ filius maior ardenti iuuenis animo) tutela ex patris testamento acquiescebat. Petrus & suis opibus & sororii viribus concitare in prouincia motus: ipsi quin etiam Prieghi Marchioni opem ferre tentauit. Feruor ætatis agebat in præceps. Assidonius neque iuuare eos conatus, neq; repugnare alieno imperio obnoxius propter ætatem & imbecillitatem sensus. Regi destinatum erat, conatus coercere, Assidonii arces in potestatem redigere. Eius iram, quo tempore Bæticam petens Vallisoleti substitit, Vrenię Comes veritus filium in potestate futurum recepit, arcesq; adeo traditurum Regi. Magister item equitum pro Assidonio sororis filio se vadem obtulit officio non defuturum. Promissis non responderunt facta. Rege Hispalim appulso tum Petrus tum Assidonius restitere Assidoniæ: neque Regem, vti par erat, salutatum accessere: ne euocati quidem nisi necessario cunctanterque. Hispalim tandem vbi venere, Petrum Gironium ea tutela moueri, atque Hispali & Assidoniæ finibus discedere iussum est. Contumaciæ merces exilium. Assidonio quoque mandatum arces, vti ante conuenerat, traderet. Graue mandatum est iussum: neque morem gerendum. Nocte quadam in Lusitaniam vterque discessere regia seueritate commoti: at præcipue suscepta suspicione Assidonio nouam sponsam destinari, priori pacto rescisso, filiam Cæsaraugustani Pręsulis, atque ex eo Regis neptim: mutatis equis festinantes retinere non licuit: quod erat vindictæ proximum, Pręfectis, vti arces dederent iussum est, malum nisi obtemperarent passuros. Nieblæ & Trigueri Pręfecti parere recusarunt. Mercado quin etiam quatuoruiro rerū capitalium ad id misso, ac de deditione appellanti Nieblæ incolæ portas clausere. Graue facinus missę abs Rege copiæ breui vindicarunt oppido per vim capto direptoque. Crudele exemplum, paucorum culpam etiam innoxios luere: sed quo commoti cæteri mox imperata fecerunt. Hispalensi Præsuli aliis viris primariis quasi sequestris arces sunt traditę: ac regio consilio in Petrum Gironium cognitio permissa. Offensis noua seueritate proceribus Magister equitum litteras expostulationum plenas ad Regem dedit, qua in cęteris libertate fiduciaq;. Regi tamen deliberatū erat procerū contumaciam frænare fastumque contundere. Id dū assequeretur quid homines loquerentur, pensi non habere. Toletanus qui Tordesillę substiterat, regios conatus consilio & opera iuuare, malis medendi prouinciamque pacandi eam tutissimam esse viam, ac vestigio sæpe calcandam omnibus sermonibus dictitans.

De Afri-

De Africæ rebus. CAPVT XIIII.

DVm Bæticæ fluctus in malaciam componuntur autumnus abiit. Belli Africani cura ſolicitabat: Luſitaniſq; auxilia ſunt miſſa in ea prouincia periculo proximis. Ferdinandus Rex quaſi ex altiſſima ſpecula in omnes partes deſpicere non ceſſabat, vniuerſam Chriſtianam rempublicam animo & prouidentia complexus. Ea tempeſtate ſpes atque opes cunctorum in eo ſitæ erant. Phutenſe regnum cognitum eſt in partes diductum tumultuari, à Rege Mauro duobus eius fratribus diffidẽtibus. Opportunam ex eo occaſionẽ oblatam rei Chriſtianæ noua expeditione in Africa promouẽdæ, Mauros impugnandi. Valida claſſis in Malacæ portu inſtructa. prædatoriæ Veleſii Gomeræ biremes noſtris nimiũ aſſuetæ littoribus Granatenſem oram nudatam præſidio nautico late deprędatæ ſunt. Accurrit Petrus Nauarrus, cui expeditionis Africanę ſumma permiſſa erat. Aliquot biremibus captis noſtris ſpoliis graues, cæteras eſt inſecutus ad inſulam Veleſio obiectam commune piratarum perfugium. Arci eius inſulæ, cui Penonio eſt nomẽ, impoſiti præſidio ducenti milites, viſis noſtrorum triremib. ſuſpicati vrbem Veleſiũ petere, relicta arce in continentem traiecere ciuibus præſidio futuri. Arripuit occaſionẽ Petrus Nauarrus arceq; continuo capta, quoniam portui imminet & exaduerſum vrbis ſita eſt excuſſæ inde tormẽtis pilæ nihil ciuibus tutum reliquere, prorſus vt in ſubterraneis ſpecubus conditi ſalutem tutari neceſſe haberent. Capta eſt arx ad decimum kal. Auguſti. Cõmoda imprimis ea poſſeſſio viſa eſt de Africa cogitantibus, munitæ operibus militare pręſidium decernitur. Luſitanis ad oram Oceani maris cum Mauris bellum erat. Proferendi fines opportuna videbatur occaſio oblata. Zeianus, Phutenſis Regis patruelis, ſi ſe duce confiderent, Azamorem nobilem eo tractu vrbem venturam in poteſtatem pollicebatur. Maurica fides pleriſq; ſuſpecta erat: ſæpe antea pacta conuenta ludibrio fuiſſe. Rex tamen Emanuel Mauri verbis confiſus parata claſſe quadringentos equites pedites ſupra duo millia mittere in eam rem conſtituit ductore Ioanne Meneſio magno rei militaris aduerſus Mauros vſu, magna peritia viro. Oliſipone ad ſeptimum kal. Auguſti profecti, idoneiſq; tempeſtatibus ad littus Africæ prouecti opinione ſe falſos inuenerunt Maurica fraude deluſos. Ciues enim, qui magno numero erant, vrbem eximie tutati ſunt. Zeianus tamen impoſtor eo terrore à ciuibus quas voluit conditiones expreſſit, ſicque Luſitanis deſertis, quod fuerat initio propoſitum, ad hoſtes tranſiit. Irrito Luſitani conatu metuque maioris mali naues repetiere. Sæuiebat ventis mare. cæca & humilia vada prope vſu tantum indigenis nota, minori præterea ęſtu; quod luna ſeneſceret. Sic naues aliquot in iis vadis hæſere vnaque triremis. Reliqua claſſis quia curſum tenere non potuit, ad fretum Gaditanum deflexit. Neceſſitate factum vertit in bonum. Phutenſis enim Rex Luſitanorum audacia irritatus, an nominis famam extendendi cupidus contractis numeroſis copiis equitum peditumque Arcillam circumſedit ad quartum decimum kal. Nouembris die Iouis vrbis pręſidio præfectus Vaſcus Courignus Borbæ Comes primo die hoſtium impetum magna virtute ſuſtinuit. Verum die proximo muri parte ſtrata ruinis adituq; patefacto Mauri in vrbẽ vi irrupere. Pugnatum eſt in plateis acriter multis cadentibus, Comes brachio ſagitta icto in arcem ſe ſuoſque, quos potuit in ea trepidatione, recepit, haud ſatis munitam inſtructamque commeatu, bellicoq; inſtrumento vt in nullo tali metu. Impugnata arx tormentis bellicis cuniculiſq; vndiq; ſub terra excauatis. Quanto in periculo obſeſſi verſarẽtur, Tingi vbi Ioannes Meneſius agebat, & Hiſpali, quo Ferdinandus venerat, breui nunciatum eſt. Meneſius claſſe ad ea loca delatus inſtituto biduũ cum hoſtib. certamine, pulſiſque arcis propugnaculo, quod ceperant, obſeſſos ſupremo exitii periculo eripuit commeatu & milite in arcem illato. Petrus quoq; Nauarrus Heraclea, vbi cum ſua claſſe erat, iuſſus à Rege eſt eodẽ feſtinare. Præceſſit Ramirus Guſmanius Cęſariani Prætor naui trecentos pedites, aliquotq; vrbanos equites auxilio ſecum ferens. Cum ſpe defenſionis obſeſſis animus etiam acceſſit. Meneſio & Ramiro in arcem ingreſſis non tueri mœnia, ſed eruptione facta cominus cum hoſte pugnari auſi procul Mauros à foſſa remouerunt. Aduentus Petri Nauarri eo delati tertio kal. Nouemb. fluctuantes inter ſpem & metũ Luſitanorum animos porro confirmauit certa victoriæ ſpe. Continua enim globorum procella claſſis diſploſis tormentis quaſſatos afflictoſq; ex aperto latere Mauros deſerere caſtra coegit: ipſumq; Phutenſem Regem incenſa vrbe Alcaſarquiuirum cum copiis redire. Clara in præſenti victoria, in poſterum vſui fuit territa eo exemplo Maurica gente, ne eodẽ impetu alias Luſitanorum eo tractu arces inuaderent, quaſi ex vicina Hiſpania ad vim arcendam auxiliis paratis. Eduardi Meneſii pro patre Ioanne Meneſio Tarocæ Comite, Tingi Præ-

fecti, & Roderici Sosę Alcasarum obtinentis animi sunt à metu confirmati, quem si Arcilla esset amissa ingentem conceperant diu & ipsos sustentare non posse. Misere duces in Lusitaniam & Castellam litteras de victoria laureatas læti successu. Emanuel Rex cognita victoria tum Petrum Nauarrum & Cæsariani Prætorem amplissimis verbis laudatos, sex cuique aureorum millibus muneratus est: quod illi munus accipere recusarunt contenti pręclarique operis conscientia & de regis sui munificentia maiora præmia sperantes: tum Regi Catholico ita gratias opportuni auxilii egit, vt non obscure se læsum significaret Penonio arce à Nauarro occupata, quippe regni Phutēsis parte, quod illi impugnandum iure finium erat per conditiones antea attributum. Excusauit Ferdinandus Velesium cum contributis arcibus sui iuris esse, neq; Phutensi Regi obnoxiam sed Regi proprio seruire. Vt res tunc erant oneri potius Lusitanis quam lucro, magna necessario impensa eam arcem retinendam fore, ne Granatensi littori ex ea profecto piratæ imminerent. Et alioquî si ad Phutense regnum pertinere esset exploratum, libenter ea possessione cessurum cumprimum ea ipse parte Africæ bellum inferre fixum haberet. Interim alieno sumptu quid vexaretur? In Aragonia Lerini Comes mense Nouembri Arandæ oppido annis quidē grauis, maiori tamen animi ægritudine cōsumptus, propter exiguam opem à Rege leuiro rebus allatam decessit, filius Ludouicus Beamontius prioris aduersus Vasconum Regem simultatis non minus quam fortunarum iurium & actionum defuncti hęres.

Fœdus Cameraci ictum. CAP. XV.

IN maxima hyemis sæuitia, qualem non viderant Ferdinandus Rex Hispali relicta in Castellam redire necesse habuit. Festinationis gemina causa extitit. Petrus Gueuara Dieghi frater ex Germania indissimulato habitu vesteque plebeia per fines Cantabriæ in Hispaniam ingressus, atque ad Pancoruum captus fuerat. De eo Septimancis, quo deductus est, quæstione tormentis habita cognitum, multa proceres arcano cū Cæsare consilia agitare reip. exitialia. In eo numero atq; indicio principes erant Magnus Gonsaluus, Anagari Dux, Vrenię Comes. Quia probabilia, vera dixisse index creditus est. Sæpe etiam falsum quæstione expressum veri vicem obtinuit. Deinde Infantatus Dux cum aliis proceribus conspirare nunciabatur aduersus Ferdinandum Regem: quodq; vehementius vrebat Hispani Cardinali conscio atq; participe, ita tamen vt neq; flammam inuidiæ accenderet, neq; pro auctoritate penitus restingueret. Grauis plerisq; seueritas Ferdinandi erat, suum quisq; dolorem quasi ignem, reip. ruina lenire non dubitabat. Suspecta imprimis Gonsalui & Magistri equitum familiaritas erat, atq; rebus omnibus animorum coniunctio. Offensus vtriusq; animus ingentesq; spiritus timebantur, oblatam doloris vindicandi occasionem non prætermissuros. Infantatus Duce placando sanandoq; Tendillię Comitis prudentia multum iuuit, pro ea propinquitate monentis eū monentis necessarios lubricæ viæ ne insisterent. væcordiā multis exitialē paucis commodo fuisse. si quid offenderet in rep. meliora in voto haberent, qualiacunq; tolerarent. Reliquos Rex ingenii dexteritate qua metu, qua blandimentis & beneficiis sedauit. Ac nominatim cum primum per Vectones Salmanticam appulsus est Villenium sibi deuinxit pro Villena & Almansa, quæ ille expetebat, oppida, annuo vectigali designato, quantum ex iis oppidis percipere esset solitus additis insuper, quo gratius esset donum, in Granatensi regno oppidis Toloxio & Monda. Honesta æquaq; compēsatio ipsi etiam Villenio visā est. Cæsari propositum erat cum Gallo Rege pacisci: æquum se omnib. controuersiis præbere si Ferdinandi amicitia renunciata, acceptas potius ab illo iniurias ferro & alienis viribus vindicaret, dolores vlcisceretur tum veteres multos, tum recētes Andrea Burgio legato suo finibus prohibito & capto Petro Gueuara internuncio, digna videlicet supplicio contumelia. Vti in colloquium de pace veniretur cōstitutum erat. Margarita Princeps pro patre vicaria, Rhotomagensis Cardinalis Pontificis & Galli regis nomine de conditionibus disceptarent Cameraci vrbe ad confines Gallicæ & Belgicę ditionis primaria. Accessit vltro an inuitatus Iacobus Albion pro Ferdinando rege in Gallia orator. Gallum inter & Cæsarem fœdere facto Ferdinandū excludere destinarāt. Summa tamen Pontificis cōtentione commutata repente voluntate, vt tres Principes inter se & cum Pontifice, de quo sæpe actum erat, armorum societatem constituerent, impetratum aduersus Venetos iniustos multarum vrbiū possessores: quas superiore tempore aliā alia de causa veris dominis detraxerant, Pontificū quoq; violata maiestate diuinę proxima. Initi fœderis hę leges fuerunt. Sociis bellum cū Venetis esto donec singuli ereptas sibi vrbes & oppida recipiant. Qui prior sua obtinuerit, alios nihilominus socios iuuato, dum &

ipsi suæ sint partis & voti compotes facti. Cęsar & Gallus per se ipsos bellū administrāto: neq; id munus ducibus deleganto. Bello inchoando Aprilis kalendæ designatę sunt proximi anni. Quo tempore Cæsar pollicitus est Gallo Mediolanensia iura nouo diplomate confirmaturum, numeranti modo in præsenti centum aureorum millia in posterum fide data opem ferendi, dum Cęsar sui iuris vrbes Venetis auferret, neq; propterea ipse cogeretur Gallum iuuare in pari conatu detrahendi Venetis, quæcunq; ad Mediolanensem principatum spectarent. Controuersiæ inter Cæsarem & Regem Catholicū ne fædus disturbarent, cautum vt continuo consensu iudices designarentur qui ex æquo & bono eam litem dirimerent, cum primum bello Veneto finis esset. Additum pręterea vt Allobrogum Ducem ad commune fædus inuitarent Cypri insulæ, quam Veneti occupatant iniecta spe. Item Ferrariensem Ducem & Mantuanū erepta quoque ipsis oppida si communibus armis extorquere vellent. Rapitur in pręceps animus cupiditate inflammatus, neq; in mediocritate consistit. Gallus & Ferdinandus quorum arbitrio Florentini & Pisani suas controuersias permiserant prę studio promouendi pactum bellum Pisanos Florentinis hostibus tradiderunt sententia pronunciata, nulla famę memoria. Sed honesta facto species prætenta est: Italiæ pacem aliter constare non posse, cuius prima cura erat scilicet noua bella & internecina meditantibus. Suspicio fuit Florentinorum viribus vti voluisse aduersus Venetos: ac centum aureorum millibus, quæ Florentini si secundum ipsos causa data esset, polliciti erant Pisanorum libertatem, qui se eorum fidei permiserant, turpi mercatu vendidisse, magno tantorum Principum dedecore infamiaq;, maiori Ferdinandi, cuius clientelę & patrocinio se suaq; Pisani permiserant. Verum quid attinet horum Principum peccata accusare? familiare est cunctis præ studio habendi plura, nihil præterea curare. Aut quis oblata imperii amplificandi occasione leges honestatis & pudoris respiciat? tetra libido dominandi cæteris affectibus maior. Cameracense fædus ad quartū Idus Decembris sancitū est. Margarita Princeps pace facta in Heduos discessit oppida quædam à Gallo acceptura, quæ ex pacto fædere erat Belgarū imperio redditurus. Hoc ipso mense Robertus Salerni Princeps extinctus Neapoli est, Ferdinando filio in tenera ætate relicto hærede non magis principatus, quam perpetui atque exitialis in Aragonios odii: quod consequentibus annis tandem malo fuit. Pueri mater Alfonsi Ducis Villęformosę soror Marina Aragonia nupsit paulo post Plombini regulo ex Regis patrui voluntate. principio is anni proximi Vallisoleti corā Pontificis Nuncio Cęsaris & Galli Regis legatis initi fæderis conditiones iureiurando sanxit.

Classis a Sulthano in Indiam missa contra Lusitanos. CAP. XVI.

ARdebat magnus ÆGypti Sulthanus Campson nomine, incredibili cupiditate exturbandi Lusitanos ex vniuersis Indiæ oris. Multa vt in eum conatum ingrederetur barbarum incitabant. Ac præsertim Calecutii & Cambaiæ Reges in eam rem opem omnem & vires polliciti. Accessere in partes Veneti, vti superius indicatum est. Merces Indicas & aromata post Lusitanorum in eas oras aduentum auersas in occasum, quę antea Alexandriam deuehi solitæ erant magno regiorum vectigalium incremento totius prouinciæ & vicinarum gentium fructu, dolebat scilicet impense Sulthanus, dolebant Veneti, propinqui longinquique. Quid faceret? quam rationem incommodo medendi institueret? Bellum inferret? At multa ab eo conatu retardabant. Incerti bellorum exitus, classis ędificandę difficultas nulla in ÆGypto cædua materia, pecuniæ in stipendium sublata ab hoste facultas. Tentare Pontificem visum est, si minis propositis excindendæ in suo imperio Christianę gentis à stirpe Lusitani desisterent. Ita Maurus Franciscanis Hierosolymę pręfectus in Italiam atque Hispaniam legatus in eam rem fuit, vti superius commemorauimus. Parum spei retulit facturos Hispanos quę cuperet. Vim adhibere & metum placuit. Materia aliunde aduecta & ad Cairū elaborata ac tandem Succiū Rubri maris emporium, quę ciuitas heroum fuit tridui itinere camelis deuecta constructa classis triremium sex onerariarum quinq;. Octingenti Mameluci in eam classem impositi (sic milites vocant Christianis parentib. natos eius imperii robur apprime bellaces.) Vniuersæ administrationi Mirocemus pręficitur natione quidem Persa, cæterum rei militaris & nauticæ peritus in paucis. Suscepta is maritimæ expeditionis cura quamprimum è portu soluit, atq; Rubri sinus fauces egressus præter littus Arabicū superato sinu Persico Dium appulit Cambaię insulam & vrbem nobilem fama & commercio eo confluentium mercatorum. Franciscus Almeida Prætor eius molitionis ignarus Laurentium filium cū octo nauibus miserat ad tuendū Indici maris imperiū, simul vt nauibus, quæ onustę mercibus

Cocino in Lusitaniam ibant, pręsidio esset, ne qua vis extaret. In eo itinere multis Maurorum nauib. in variis portubus incensis, ad Ciaulum in ancoris stabat expositis in terram copiis periculi securus. Eo loco de aduentu AEgyptiacæ classis est cognitũ, seq; Melichiacium pro Cambaiæ Rege Dio Præfectum cum triginta quatuor prædatoriis biremibus Persæ adiunxisse. Priusquam moliri ancoras posset, aut se ad pugnam comparare, hostium legentes littora quinque tantum naues conspexere. Parum eo spectaculo Lusitani commoueri, quippe ex numero suspicati Alfonsum Alburquerquium, quem venturum propediem expectabant, iis nauibus vehi. Dum suspensis animis hęrent, percussa paulo acriore vento vela naues hostiles in portũ intulere. Tunc Lusitani sua se opinione deceptos dolere: improuiso metu cõsternati, arma tamẽ expedire. Atq; eo die eminus tantum pugnatum est tormentis igneis vtrinq; displosis maiori fragore quam dãno. Die proximo Laurentius suorum virtute confisus si cominus ventum esset ad manus impetu facto, in Mirocemi prætoriam transilire tentauit. Frustra is conatus fuit. inicere harpagones ferreos in hostilem nauem non potuit, grauior nauis sua ne in vadis hęreret veritus, maris pręsertim æstu remittente aquisq; in suum recurrentibus fretum reciproca vicissitudine. Sagittis quoq; & globis ex hostili naui nempe altiori afflicti pleriq; è militũ & nautarum numero: ipse gemina sagitta ictus est grauiter. Accepti incõmodi leuamen aliquod extitit quod Pelagius Sosa & Dieghus Peresius cum sua quisq; triremi inuecti in singulas naues hostium, vtramq; ceperunt. Is finis eo die pugnæ fuit haud satis cõmodæ. Die tertio Melichiacius qui in subsidiis manserat retro, cum suis biremib. in portum inuehitur. Eius aduentu desperata Lusitani victoria nouoq; metu proposito in altum cedere, suosq; certo periculo eripere tentant. Ergo de media nocte sublatis velis e portu egredi contendunt. Non latuit ea res hostes quippe propinquos neque desides: ac miseros plerumq; cuncta pſidia destituunt, cadunt præpostere q̃ prudenter erant cogitata. Cedentes vrgent barbari, atq; impetu in prætoriã facto q̃ postrema ibat, vnam multæ circumstantes premunt. Crebris tormẽtorum ictibus verberatis lateribus, laxataq; afſectum cõpage vndã accipit: nouoq; aquæ pondere grauata hæret in vadis. Triremes opem ferre conantes recedens magno impetu ęstus impedit. id quoq; incommode accidit. Destitutam tamen hærentemq; nauim accedere prope hostes non audent. Tormentis eminus verberant, resistunt acriter Lusitani, vt tempus dabat quamuis exitio proximi virtutis memores. Acuit desperatio animos, certum in periculo præsidium, sæpe ex metu fiducia orta. Laurentio fæmur graui vulnere ictum est, globus alter paulo post in pectus impactum misere discerptum perimit. Cadente duce nauis tandẽ capta est: è centum epibatis, octoginta nihilominus cæsis, viginti tantum in hostium potestatem venere plerique vulneribus fœdi. Prætoria missa naues aliæ in altum prouectæ se in Cananoris portum intulere: inde Cocinum misere, qui Francisco Almeidæ tristem nuncium afferret, cæsum filium, prætoriam captam reliquas naues vix fuga seruatas, hostili classe Indicum mare constratum. Ille quamq̃ acri doloris sensu perstrictus lugeri filium vetuit. Eo virtutis extremo documento edito, vt parato ad euadendum lembo, sociis fugam suadentibus, vitã sanguinemq; profundere maluerit, q̃ suos in periculo deserere, laudib. potius celebrandũ dictitans. Mortem omnibus à natura propositam laude vituperationeq; distingui. Si cunctis par exitus manet, nobilioris animi esse merito perire. Pugnatũ est fine anni. Prætor Cananorem abiit in vindictam toto pectore intẽtus classisq; apparatũ. Accessit paulo post Alfonsus Alburquerquius. Is suo aduentu ex regiis litteris cõtinuo tradi sibi prouinciã volebat. Excusauit Almeida, sustentandum tantisper dictitans dum Sulthani classem e mari Indico ipse depelleret. Priusquam noui Prætoris auctoritas coalesceret, multaq; nollent, fortassis ventura. Hęc palam: ex arcano autem Alburquerquii ingenium timebatur impotens ac temerarium, vti fama vulgabat. Ventum ad iurgia & rixæ initiũ. Almeida in suscepto consilio perstans captum Alburquerquium Cocinum amouet. Mox instructa classe in mare egressus in Onoris portu aliquot Calecutii Regis naues nactus incendit. Inde in Dabulis portum prouectus, multis in eo nauib. ignes iniecit, eamq; vrbem captam diripuit. Discessum ex eo portu Nonis Ianuarii salutis anno millesf. quingen-
1509. tesf. nono. Dium versus directis proris vbi aduersaria classis stabat in ancoris. Mirocemus cognito nostrorum consilio in mare est egressus pugnandi voluntate. Substitit tamen in vadis, quoniam planiores carinæ erant, vrbe à tergo tormentis in pugna iuuatura, si nostræ naues propius accederent. Aduersaria classis tres magnas onerarias numerabat, tres rostratas maiores, sex triremes, & quatuor alias Cambaię naues, præter Melichiacii biremes. Almeida decẽ & nouẽ naues qua triremes qua alias ducebat: in iis Lusitanos mille trecentos, socios Malabares quadringentos incredibili omnes ardore pugnandi ad non dubium.

dubium victoriæ omen si ad manus ventum esset. Accessere classes ad tormenti ictum, sed repente cadente vento & noctis tenebris impediti à pugna destiterunt. Die proximo repetitum certamen. Præcedebat Nunnius Vascus Pereira in pretoriam Mirocemi facturus impetum, à tergo aliis nauibus competenti ordine instructis. Almeida in subsidiis restitit ad omnem occasionem intentus iuuandi suos si qua parte laborarent. Magno animo pari vtrinq; clamore in pugnam inuaditur. Diu acriter dimicatur. primum tormẽtis dein gladiis & contis res geritur. Anceps victoria primum, deinde à Lusitanis stetit. Ex hostibus quatuor millia cecidere. in eo numero ex octingentis Mamelucis vix duo & viginti euaserunt. tanta pugnandi rabies fuit decoris studiũ. Tres onerariæ submersæ sunt, præter biremium lemborumq; magnum numerum. Duę rostratæ, totidẽ triremes, quatuor onerariæ captę in potestatem venerunt. Duces Mirocemum & Melichiacium fuga seruauit proximo perfugio. Miraculo fuit è Lusitanis duo tantum & triginta cecidisse; vulnerati maiori numero circiter trecenti, nulla desiderata nauis. Insignis victoria par omnibus, quæ in India sunt partæ nobilitate fructuq;. Peracta pugna triumphi persimili specie Prętor Cocinum cum classe rediit. In ea vrbe ne controuersię inter Almeidam & Alburquerquium in aperta odia prorumperent, & pars gentis cum parte confligeret in ambos diductę studiis, peropportunus Ferdinandi Coutigni aduentus effecit. Is enim è Lusitania hoc anno missus cum mandatis Almeidam ex India dimittendi in eius locum Alburquerquio substituto, vti erat ante decretum, id tempestiue executus importunos Indicos motus pacauit, vnde maiora timebantur mala. Ferdinandus Rex Salmantica Vallisoletum inde Arcos discessit: vbi Regina filia substiterat hospitio minime cõmodo: atq; ita vt superiori mense Decembri prę frigore in morbum inciderit, aduersus salutaria monẽtes obstinato prorsus animo. Solus pater (tantũ reuerentia valuit à teneris suscepta) vt locum vestemq; mutaret, blandis verbis obtinuit. Mense eam Februario Tordesillam deducit: & cum ea viri corpus ex eius oppidi templo detractum: quod annis cõsequentibus Caroli Augusti filii iussu Granatam delatum tumulo stabili conquieuit. Regina ad vitæ exitum in eo municipio restitit, nunquam ne ex interuallo quidem remittente valetudine, ne voluntate quidem capessendi legibus quamuis debitum à cunctisq; vltro delatum gentis imperium.

Angli Regis obitus. CAPVT XVII.

SIc Ioannę Reginę res erant, cum mortuis verius quam viuentibus & spirantibus numerandæ: Si cultum respiceres seruæ quam Reginæ propior videri potuit, si victus rationem miserabilis, aulicorum exiguus numerus, procul omnis lętitia. Duarum eius sororum dispar sors. Lusitaniæ Regina bonis omnibus, quę prima ad felicitatem vulgus putat; opibus, delitiis, honestisq; solatiis affluebat. Ad hæc numerosa prole felix, hoc ipso anno filiũ Eboræ peperit cui Alfonso nomen fuit, purpurę honos, vita breuis in flore ætatis extincto. Vualiæ Princeps Catharina in Anglia morabatur neq; cælebs prorsus neq; cõiux soceri asperitatem & rebus omnibus duritiem ęquo animo dissimulans, per eum modum satagentis extorquere sibi & filiæ coniugia magnopere ab ipso expetita cum Ioanna Regina & Carolo eius filio. Ratio præpostera & Regibus prorsus indigna: quod accõmodatis officiis & blandimẽtis deberet, velle malo & inconditis actionibus obtinere. Deuorauit illa omnes eas molestias magno & excelso animo: vt quę patientiæ sibi legem indixerat, & facie & morbus atq; animi magnitudine, præ cæteris sororibus matris expressam imaginem repręsentaret. Ne ea incõmoda diuturna tũc essent, eius Regis breui subsecuta mors effecit sabbatho extincti ad vndecimum kal. Maii. Eius obitu non multo post pactum iam coniugium cum Vualiæ Principe, qui regno à morte patris suscepto Henricus Octauus fuit tandem coaluit haud felix faustumq; sed multis potius miseriis obnoxiũ. Atq; illi quidẽ secũdo in Anglia nubere non placebat, quasi tacita diuinatione imminentes ex eo calamitates præsagiret animus. Sic ad patrẽ scripsit. Orare obtestariq; ne eo paciscendo coniugio priuatam ipsius commoditatem votaq; respiceret: sed quod e re sua modo futurum iudicaret. Et erat Regi patri commodum imprimis cum Principem noua affinitate iunctum tenere propter florentes Angliæ opes viresque Principis indolem, si ex facie considerares, non incommodam. Nequaquam tamen ad spem euentus respondit; ac contra breui ea lętitia luxuriauit. Henrico etiam promptum non erat eo loco vxorem alibi inuenire, pręter restitutionem dotis necessario futuram eo dirempto coniugio. AEtate inter ipsos discrepabant, sponsa aliquot annis maiori, magna sæpe beneuolentiæ inter coniuges labe, frequenter quãuis contẽpta ratio pſertim inter Principes. Hẽrici corpꝰ & facies eximia elegãtia fuit, incõditi mores accedentib. annis in

Venerem vita soluta. Enimuero ingenio indulgere quam imperare maluit, seq; frangere, plurium Principũ exemplo, vsque dum ab ecclesiæ imperio & placitis propterea desciuerit, patefacto in ea prouincia hæresibus pestilentibus aditu, quibus misere hodieq; conflictatur. Ita homo amentissimus consiliis omnibus præceps & deuius superstite dum Catharina coniuge, specie quasi fratri maiori antea coniunctæ Pontifex sibi nubendi veniam dare non potuisset, ea dimissa, ex qua tamen Mariam filiam susceperat post patris & fratris fata Angliæ deinde Reginam, duxit palam Annam Bolenam, quam lege de adulteriis conuictam securi subiecit Isabellæ matrem quo hæc scribimus tempore Anglica sceptra obtinentis. Anna occisa Ioannam Semeram sibi iunxit toro, quæ ex partu breui periit. proli tamen incolumi post patrem proxime Angliç Regi Eduardo sexto nomen fuit. Sic in regiã quartis nuptiis vacuam accessit Anna Ducis Cleuensis soror. Hanc dimittere constituens quam ob offensam incertum, sed volens abdicare, vt factum honestatis specie velaret, legem promiscue tulit diuinæ aduersam de soluendis coniugiis. Quinta Henrici vxor Anna Hauarda fuit & ipsa de adulterio conuicta, eoque supplicio subiecta, & quoniam delibato antea virginitatis flore ad Regis torum accessetat. Postremo Catharinã Parram viduam duxit. Hoc coniugium vt stabile esset nulla ex eo proles, mors Regis breui consecuta præstitit: quæ prauos conatus, impotentis libidinis licentiam rumpens, gaudium volucre & pestiferum perpetua ignominia & infamia mutauit. Luxuria pestis blanda quantas strages facis? Verum ad priora redeamus. Catharinæ ob coniugium susceptam lętitiam Ferdinandus Rex Vallisoleti celebrauit Ioannis Baptistę festo die, quo in Anglia confectum est. Militare ludicrum institutum ex Maurorum imitatione. Qua alterius agminis pars primum procurrit in aduersarios, missisque arundinibus iaculorum imagine, retro conuersis equis cedunt prementibus aduersariis, quos excipit pars altera agminis quasi in subsidiis relicta; hanc ex aduersa parte alii ludo continuato. Sic equites inuicem insequentes refugientesque nunc premunt aduersos, nunc terga dant. Ludum per se gratum vt celebrius videretur, Rex effecit ea quamuis ætate in aciem progressus dux alterius agminis cultu splendenti & vario, vt alii omnes qui interfuerunt certamini. Maioris pręterea lætitię argumento, vt Carolus nepos Angli sorori iungeretur concessit, mandauitque Guterrio suo in Anglia legato vt puellę dextram quasi futuræ dominę osculo peteret. Quod Hispanorum more honori & obsequio ducitur. Eo in municipio ineunte mense Maio ex Germana Regina filius est Ferdinando natus, cui Ioanni nomen fuit, magna parentũ lætitia & vniuersæ Aragoniæ gentis, si vita longior contigisset. Verum intra paucas ab ortu horas expirauit. Corpus ad D. Pauli in eo oppido compositum, deinde Populeti sepulchrum stabile habuit monasterio Regum Aragoniæ tumulis destinato. Belli aduersus Venetos comparandi prima cura erat. Arma necessario sumi Rex videri volebat. Vrbes Apulię maritimas olim à Ferdinãdo iuniore Neapolitano Rege Venetis oppigneratas extorquere destinabat iniustis possessorib. bifariam. Quando neq; tunc pignoris legibus stetissent, & deinde pecunia oblata de redditione appellati surdas aures pберent, ac vero cõtumeliæ instar ducerent id postulatũ. Deinde maiorẽ pecunię Hispanicæ summam insumptã, siue cum bello aduersus Turcas captam Cephaloniam de manu Venetis victor Gonsaluus tradidit, siue cum per Hispaniæ fines Rex ipse Galliæ bellum intulit eorum suasu fideque annua quinquaginta millia numeraturos in bellicos sumptus. Quos nunquam soluisse accusabat, quamuis de facta promissione & solutione sæpe appellati fuerant.

Cardinalis Hispaniæ in Africam transmittit.

Capvt XVIII.

INterea vniuersa Castella belli Africani ardebat apparatu. Milites, arma cõmeatus, naues conquiri magna diligentia concursationeque. Incitator præcipuus Hispaniæ Cardinalis maiori quam pro ortus conditione, neq; fortunis minori animo. Et interest parum qualis sit quisque parente modo ingenuus. Is ad promouendam expeditionem, non pecuniam modo large suppeditauit, sed ducem bello se præbuit, tantus ardor erat Christi hostes extirpandi. Bellici commeatus Malacam collati. Militares copiæ Carthaginem octingenti grauis armaturę equites regni custodiæ destinati, alii præterea pedites equitesque, pars voluntarii alii ære conducti. Omnino in eo exercitu quatuordecim millia homines numerabantur militaribus omnes armis instructi, plerique Neapolitanis bellis magnam virtutis opinionem nacti vincere assueti. Curam rei tormentariæ tenebat Dieghus Vera; negocio maritimo Hieronymus Vianellus

hellus destinatur dux, summa expeditionis Petro Nauarro permissa. Mense superiori Carthaginis in portum classis vniuersa conuenerat triremium decem, maiorum præterea minorumque nauigiorum ad octoginta. Priusquã ancoras molirentur soluerentq; militum seditio exarsit stipendia exposcentium. Nauarrus inconditis moribus vir fraudibus & rapinis assuetus, ingenio militari magis quam commodo cuncta miscere. Vicit tamen prudẽtia & patientia Cardinalis, ne præclaros conatus importuna discordia turbaret. Nauarrum male habebat motis quos ipse designarat, quosdam centuriones è familia Cardinalis fuisse substitutos, locaq; virtuti debita inertes aulicos gratia occupare. Annitentibus viris primariis dissidio pacato Nauarrus nouo iureiurando in Cardinalis verba est adactus facturũ quæcunq; imperasset. Compositis controuersiis ad septimum decimum kal. Iunii die Mercurii è portu Carthaginensi vela fecerunt bona spe pleni lætiq;. Die proximo, qui ascendenti in cœlum Christo sacer erat, secundo à puppi flatus classem in Masalquiuiri portum intulere. Eo loco cognitum est aduersus Oranum eam expeditionem suscipi. Vrbs ea Tremesenio regno contributa ciuium sex millia ea tempestate numerabat. ad mare sitam validi omni ex parte muri additis ex interuallo propugnaculis cingebant. ædificia partim planiciem occupant, partim in collis latus assurgunt. Plateæ & vici enormes nulla distinctione sed passim erectę domus, neque dimensis ad lineam directis & latis viarum spatiis, vt solet gens Maurica ædificandi minime curiosa, neque dedita elegantiis. Tremesenio dissita est centum & quadraginta millium spatio Carthagini Hispanicæ exaduersum obiecta. Nobile quondam in iis oris emporium frequentia mercatorum Genuensium & Catalaunorum eo propter commoditatem portus confluentium celebre imprimis & frequens: tantis ex eo copiis vt prędatorias biremes magno numero lembosque alerent ordinariis stipendiis magno incõmodo Bęticę littorum, quibus importuni imminebant grauesq;. Noctu nostri in portum inuecti, luce proxima copias in terrã exposuere. In eo acieq; instruenda multę horę abierunt. In quatuor quadrata agmina gens vniuersa est tributa, in singulis bis mille & quingenti pedites constituti, vtraque latera equites muniebant. Cardinalis in templo arcis interea castissimis precibus dederat operam. prius tamen quam instructæ acies in Mauros mouerent vrbis aditu nostros prohibere paratos, & iugis proximis se in armis ostentãtes, vt nostros ascẽsu vtiq; montis arcerẽt, mula ad milites est egressus. multi sacerdotes & monachi prosequebantur, crucem dignitatis insigne pręferebat Ferdinandus super sui ordinis Franciscana veste gladio accinctus reliquorum exemplo Cardinalis iussu. Insolens spectaculum multis quippe militari ingenio lingua procaci inter metum, risum excussit. Tum Præsul ad circumfusas legiones hac sententia locutus fertur. Si meis verbis cogitarem, milites ad vestros animos inflammandos opus fore: vt ducum aliquis in hoc genere præstãs accõmodata oratione ad pugnã accẽderet, effecissem. nã neq; ego militarẽ facundiam exercui, & victoriæ spẽ precibus potius firmaui ad Deum fusis. Intelligere quidem vos arbitror pro religione & communi salute esse certamen. pro ea si res feret, sanguinẽ vitamq; profundere esse paratos, neq; incitatore indigere vllo vestræ virtutis sed fræno. Ita vestræ alacritatis conceptiq; animi ardoris ex fronte oculisque emicantis victoriæ omen haud dubium, testis tantum spectatorq; veni. Audaciam, animorumque vigorem inuictum quem tot bellis milites præstitistis, an æquum sit contra Christiani nominis hostes abiicere? eos inquam hostes qui Hispaniæ littora igne ferroque depopulati sunt, pecora abegere, diripuere oppida & agros, matres, vxores, filios, fratresque in captiuitatem egerunt duriorem ipsa morte? siue ferro oneratos, inculta tenebris, odore tetra ergastula detineant, siue fœdis aliis obsequiis ex dominorum libidine mancipentur. Vestrũ ex Hispania discessum contemplatæ matres vestra opera filios expectant, filii parentes: eõque proiecti ante aras ad omnia templa diuinam clementiam cum lachrymis & gemitu implorare non cessant, nulla piacula cælestibus placandis omittunt. An æquum videatur tantæ multitudinis spes & vota irrita cadere? partæ gloriæ inuri maculam? Apage tantum nefas, facessat dedecus ignauiaq;. Abscedant inanes metus fortibus animis. Ego ego ipse, si cessatis, in medios hostes irruam crucemq; illam Christianæ gentis vexillum & spem inter hostium agmina collocare certum habeo. An erit qui sui Pręsulis exemplum non sequatur? qui euntem in hostes deserat? Et sane vbi nam vita paulo post interitura sanguisq; maiori fructu ponatur, quam pro religione, pro patria, pro communi salute, gloriaq; vniuersæ gentis Hispanę. Tueri omnib. viribus, quod à maioribus accepimus patrimonium dignitatis ac famę, patriæ religionis dignitatẽ tueri, & sanctitatem. Id vero fixum est animo. Hæc ille dixit, ardentibus oculis, vultuq;, voce contenta, quo latius exaudiretur. Circumfusi omni ex parte milites

mul-

ducesque enixe obtestari, in templum rediret, pro cunctorum salute vota continuaret & preces; sibi cum diuina ope destinatum esse sin minus victoria, vti confidebant, certe morte operam industriamque probare nisi victis hostibus non redituros in patriam. Cessit Cardinalis suorum votis reuersus in arcem. in D. Michaelis sacello preces cum gemitu & lachrymis fundere non cessauit, dum pugna commissa est. Dies inclinabat in vesperum. Ancipiti Nauarrus sententia an pugnam sustentaret in diem proximum, quid factu opus esset Cardinalē consuluit. Censuit ille non expectandum, dū mora, militum ardor remitteret pugnę signum expectantium. Quid maiorem hostium multitudinem confluere cessatione paterentur? Nocte interposita multos incidere sæpe casus. Secundum hæc verba continuo signum datur. In montem milites magno nisu & alacritate conscendunt. Neque locorum iniquitas, neque Mauri ad duodecim millia equites pedites que fastigio occupato proiicientes tela, prouoluentesq; in subeuntes saxa & quęcunque ad manum erant, deterruere nostros, quo minus in summum iugum euaderent. Væcordia militari quidam milites Caracæ vrbis ciues iniussu desertis ordinibus impressioneque in hostes facta, non agmine sed turmatim amisso Ludouico Contrerio cæteri necessario retulere pedem pudorem vincente metu. Cæsi caput in vrbem delatum per plateas à pueris rotabatur cum clamore, cęsum Alfaquinum. Sic Arabica lingua Cardinalem vocabant. Commotus eo rumore è captiuis quidam aliquando in Cardinalis familiam adscriptus capite considerato diligenter, altero orbatum oculo, oris lineamentis longe aliis, negauit profecto id caput Alfaquini Christianorum esse, sed potius alicuius militis gregarii. Sed inter inconditos plebis clamores captiuo nulla fides. Dum pedites in montem euadunt, equites longiori circuitu per latus montis ad summum euecti cum hostibus dimicare cœperunt, tormentis quoq; displosis cæsi non pauci. In confertos & temere se offerentes non frustra cadebant tela. Pedites tandem addere gradum, impressione in aduersarios facta, arduo ascensu quamuis fessi montis partem occuparunt, cedentibus Mauris quousque ad aquæductus quosdam est ventum. Nouo conatu tormentis in summum iugum magno labore traductis, preterea districtis gladiis alius alium adhortati hostes ex vniuerso monte depulsos in fugam compulere. Hærentes fugientium tergis, quoniam vrbis portæ clausæ erant, victores iuxta ac victi solutis ordinibus hi in pedibus salutis spem ponentes, illi sanguine nondum expleti vltra vrbem processere. Arabes qui erant intra mœnia rei bene gerendæ occasionem ex nostrorum perturbatione venisse rati portis egressi duce vrbano Prætore pleno gradu in victores feruntur. A tergo adoriti pergētes nouus detinuit terror. Pars nostrorū admotis scalis in muros cōscendere tentabant. Dum hi in se vim ciuiū Arabumq; auertunt, socii militesque nauales à mari, nullo repugnante succedentes muro ea parte imbecilliori neglectis custodiis turres quasdam occuparunt arcemque Alcasabam dictam. Accessere manus aliæ militares. Captam vrbem momento diripiunt. Maurorum e pugna reliquię, quāuis Hispaniæ vexillis pro mœnibus explicatis cæco furore vrbē conantur repetere. Vana est sine viribus temeritas. Nostri victoria superbi per auersam portam egressi hostes à tergo & à fronte circumuentos magno numero ceciderunt. Occisi eo die Mauri quatuor millia, capti ad quinque millia. Victorię nobilissimæ lætitiam auxere miracula diuinis non absimilia considerantibus propter nostrorum militum perturbationem nullam eo die militarem disciplinam, nullū imperium obsequiumve extitisse. dein vix vrbe capta Tremesenius Prætor cum numeroso exercitu aduenit certissimum vrbi præsidium, nisi nostri celeritate forte magis quam consilio eius aduentum occupassent. Cardinalis cuius feruentissimis precibus & syncerę religioni non temere vulgo accepta victoria fertur, lętus successu ouansque in vrbem ingressus templum maximum ex ritu Christiano solenni cęremonia Mariæ victricis nomine Mahumetanis sordibus expiatis sacrauit. Die postero profecisse se satis vrbe illa capta, inchoata feliciter Africano bello siue ad nominis existimationem siue ad fructum arbitratus, conscensis triremibus Carthaginem nauigauit, captæ vrbis moderatore relicto Petro Nauarro dum à Rege noua venirent mandata. Carthaginem delatus misit qui Ferdinando Regi gaudium ingens, partam victoriam, vrbem captam, se reducem nunciaret. Sic Complutum profectus, id municipium iniit quinto decimo die ex quo Oranum ceperat nullo principali apparatu, priuato quam victori propior. quippe victoriæ laudem non industrię humanę sed diuino patrocinio tribuens an humanæ gloriæ contemptu, modestiaque animi. Et Cardinali quidem fixum erat opimis templi maximi Toletani sacerdotiis Orani Abbatem recens institutum adiungere, partæ victoriæ posteris monimentum. Restitit minutus ac solo ferme nomine Episcopus Auriensis ex indita à Pontifice forte appel-

latione

latione contendens eam vrbem sui iuris fore designati episcopatus sedem haud dubiam. Peritiores Oranum negabant olim proprio Episcopo fuisse attributam. Auriam ad solis ortum non modico interuallo dissitam, quippe prouinciæ Carthaginensis vrbem, quod certis monumentis monstrabatur. Oranum & finitimos Tingitanæ potius prouinciæ finibus contineri. Quod lite contestata tandem valuit: & Cardinalis causę iis opibus ea laude parta passim fauebatur. Non minor Ferdinando Regi eius vrbis muniendę & nouis opibus firmandæ cura erat. Diui Iacobi militibus Vallisoletum ad generales eius ordinis conuentus euocatis, consensu decreuit Orani monasterium ei ordini constituere, eo nobiles crucem insigne eius militiæ sumerent, operamque nauarent in bello Africano aduersus Mauros Christiani nominis hostes. Atque vt esset vnde noui monasterii sacerdotes & milites vitam tolerarent, à Pontifice Romano impetratum est, duorum monasteriorum Villarii, & D. Martini, quæ ei ordini in Compostellæ & Oueti diœcesibus sita sunt redditus Oranum transferri. Salutare consilium, vt in rebus magnis, enatæ difficultates neque conspirantes sententię disturbarunt magnis semper conatibus aduersę. Ne nouum quidem decretum magis valuit, Bugiæ & Tripoli, quas vrbes Nauarrus proximo anno de Mauris cepit, Calatrauę & Alcantaræ militibus simili exemplo collegia instituendi. Quod ne fieret, tum alia, tum Italica bella maiori quam antea mole renata inter alia reip. mala & labes salutare consilium plane disturbarunt.

Bellum contra Venetos. Cap. XIX.

IN fœdere Cameracensi decretum erat, vt singuli confœderati bello Venetos lacesserent per partes, cuncti tamen ne vltra kal. Aprilis bellandi principium sustentarent. Ferdinandus Rex fidei datæ memor instructa in Hispania classe Zamudium tribunum misit cũ duobus peditum millib. notæ virtutis, vt adiuncti iis militibus, qui ad Neapolim erant, quinq; millium numerum implerent. lente is apparatus processit, tum Proregis ingenio parum rebus bello præsertim sed & in pace administrandis idoneo, ac tunc suspicanti Neapolitanos proceres inter se conspirare nouarum rerum studio, tũ Fabricii Columnæ consilio bellum moueri detrectantis aduersus Apuliæ vrbes, priusquam classis instructa esset ad prohibendam iis littoribus Venetam venturam haud dubium obsessis opitulatum. Fraus quibusdam visa est, & in communi causa præuaricatio. Benignior & verior interpretatio, sic per errorem iudicasse. Et quis est qui non aliquando fallatur? Primus Rex Gallus arma Venetis intulit. Tramullium miserat cum pecunia ad conducendos idoneo numero Heluetios, reliquas copias Alpes superare iussit, cum primum se anni tempus aperuit. Ipse vestigiis iisdem subsecutus kalendis Maii Mediolanum iniit. Carolus Amboesa in gratiam patrui Rhotomagensis Cardinalis, ei vrbi pręfectus erat vniuersæque Insubrum ditioni bello paceque moderator. Regis iter prosecutus est Antonius Dux Lotaringius. Vniuersæ copię hominum ad quadraginta millia in Venetorum ditionem facto impetu, facile oppida quæ ad Abduam fluuium obtinebant, Gallicis præsidiis occuparunt. Veneti in sano delectu exercitum conflarant militum quinquaginta millium. Summi duces Pitiliani Comes & Bartholomæus Liuianus vterque ex Vrsinorum familia, Regi Catholico obnoxii, ob ea oppida & vectigalia quæ in regno Neapolitano obtinebant, nauatæ superioribus bellis operæ pręmium. Ad ripam vlteriorem Abduę non procul Laude vrbe, Riuolta oppidum situm est paulo ante de Venetis captum. Ad id oppidum vtreque acies in conspectum venere. Par vtrisque pugnandi cupiditas. Ardentiores Veneti in aduersarios impetum priores fecere. Ancipiti diu marte pugnatum nihil strenuus ab ignauo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre. cuncta pari violentia voluebantur. Italici pedites Gallico peditatu tantisper loco moto meliora ferre visi sunt. Plerunque paruę res maximas trahunt, in bello præsertim sæpe ex minimis maxima momenta existunt. Gallica tormenta inter vepreta disposita, atque in inopinantes Venetos repente displosa cum magna ipsorum strage peperere victoriam. Venetorum pedites turbatis ordinibus, Gallici equitatus recens in pugnam inducti seque superfundentis ex omnibus partibus impetum non tulere. versi omnes in fugam cæsique magno numero sunt. E ducibus Pitilianus cum paucis euasit fuga, Liuianus cum multis in hostium potestatem venit. Nobilis victoria fuit in paucis. loco pugnę iussu Galli Regis sacellum constructum est Mariæ victricis nomine rei gestæ posteritati monimentum. Ingens vtilitas, quando eius pugnæ euentu nobilissimæ ciuitates missis legatis pacem & veniam à victore petierunt. Hę fuerunt Crema, Cremona, Bergomum, & Brixia, enimuero omnes quę Gallo in fœdere de-

signatę fuerant. Eodem tempore Franciscus Maria Ruuereus Pontificis ex fratre natus, iamque Dux Vrbini in locum auunculi Guidonis Vualdi bello in Flaminia contra Venetos cum copiis Pontificiis concitato Salarolum oppidum Fauentini agri primum de Venetis cepit, deinde Fauentiam ipsam & Ariminum. Rhauennam postremo atque Seruiam, quales & quantas ciuitates? certe quidquid de Ponficia ditione occupauerant. Prorex Neapolitanus quamuis lente cunctanterque exercitum tamen fine mensis Maii paratum habuit ad inuadendas Apuliæ vrbes ditionis tunc Venetæ. Prosper & Fabricius Columnæ, Amalfitanus, Hadrię Dux, Morconis & Nolæ Comites Proregē ad id bellum sunt prosecuti. Pitiliano Nolani auo, atque Liuiano ante pugnam cum Gallis cōmissam denunciatum fuerat ne suo Regi deessent in bello, alioqui vindictam expectarent, aduersus beneficiarios parere recusantes legibus constitutam. Nihil illi ea denunciatione moti à Venetis stare maluerunt. Curam equitum Sanseuerinę Comes tenuit, commeatus Baptista Spinelus Cariati Comes. Villamarinus maris Præfectus idem Comes Capacii in portu Messanensi duodecim triremes instructas habebat decem onerarias. Simul atque amica Gallica classis accessisset ductoribus Albaniæ Duce & Praiane viro industrio in Apuliam iturus ad ea tutanda littora arcendam Venetam classem. Ingentes apparatus ne diu essent necessarii, Venetorum prudentia effecit. Tranum obsidebat Prorex in magna spe vrbis obtinendæ, occulta ciuium machinatione: cum Venetiis legati venerunt arcanis instructi notis per quas intelligeretur haud dubium senatus esse mandata, Brundusium, Hidruntum, Tranum, Molam, Polignanum continuo vti deditionem facerent ne defensione quidem tentata. Ferrariensis item & Mantuanus quędam oppida Venetis detraxerunt, sua olim, vti videri volebant, & ex vetusta memoria, & tabulis demonstrabant. Aduersus prostratos obsoleta quoque iura solent valere. Cuncta elementa in perniciem nobilissimæ vrbis conspirasse visa sunt, atrox ex omni parte ventorum procella instare, vt miraculo simile videatur penitus non concidisse. Ea est humanæ vitæ conditio, neque bona propria sunt, neque mala perpetua, in orbem aduersis succedunt prospera, tristia secundis. Tanta certe in præsenti Venetorum consternatio fuit, vt de vrbe dedenda Ladislao Regi Hungaro cogitasse fama sit, eius viribus sperantes afflictis rebus ac desperatis propemodum, leuamen. Per tot ætates inuiolatam libertatem illius primum fidei ditionique permissuros. Cedit interdum generosus spiritus necessitati, & sæuientis procellæ viribus succumbit. Pisani etiam Florentinis tandem cesserunt amissa libertate. Ad superiora mala, quæ si fuissent extrema, intoleranda videbantur; atrocior Venetis certe ex Germania pestis accessit. Cæsar & sua sponte & sociorum exemplo excitatus cum copiis ineunte mense Iunio Oenipontum venerat in Alpium iugis sitam vrbem, Venetorum finibus ea parte bellum illatum. Italicis equitibus grauis armaturæ ducem destinarat Constantinum Cominatum Macedonię Principem. Ludouicus Gonzaga Mantuani patruelis, & Mirandulę Comes, aliique ex Italica nobilitate in ea expeditione Cæsari militabant. Italię viribus impugnabatur Italia. Accessere mille & quingenti Hispani, qui Gallo Rege tandem relicto ad Cęsarem se contulerant. Non se deseruere tamen Veneti ad alia mala nouo exagitati periculo. cum primum Esteranum Cæsar peruenit, eum de pace interpellare decreuerunt, iis conditionibus quas vellet imponere. Eius rei argumento ad eum chartam candidam misere præter subscriptiones senatus nullis impressam notis. Sic fama tulit. tueretur modo miseros, atque in ea rerum omnium desperatione nobilissimę vrbis patrocinium susciperet. Repulit ille preces, quocunque ibat deditis oppidis primum quæ Benaco lacu alluuntur, deinde vrbibus Verona, Vicentia, & Patauio, ferme vt in Italia nihil Venetis superesset, superbus rerum humanarum inconstantię immemor, nisi vrbe ipsa Venetiis capta non videbatur quieturus. Et vtique eam mari terraque vrgere parabat tum Hispanica & Gallica classibus, tum terrestribus suis & Galli copiis secundo Meduaco obsessos fatigare, commeatuque prohibere. Expugnatam iis viribus vrbem diuisam quadrifariam totidemque impositis arcibus inter socios diuidebat cuique parte attributa: si pares somnio euentus contingerent, certa victoriæ spe pręsumpta. vnius vrbis in quatuor partes diuisæ totidem inter socios imperium diuidi. Ingenium varium, inconstans, multiplex, præposteræ cogitationes, vana consilia, vani conatus. Non displicuit Ferdinando Regi Cæsaris consilium initio, Apuliæ quamuis vrbibus receptis, dimitti Hispanos omnes, pręter quingentos quos Zamudium in Hispaniam referre iussit, classe modo in Italia relicta. Paulo post tamen repulit. Ne ipsi quidem neque Pontifici visum est, è republica fore eius vrbis excidium. Attentius enim re considerata præter vanitatem eius molitionis prouidebatur, quidquid

vltra

vltra præscriptos in fœdere fines progressum esset, id totum ex Galli commodo fore. Propinquo Mediolanensi principatu, sociis longinquis, non dubitaturum pace facta, vniuersam eam vrbem primo quoque tempore pulsis sociis armis occupare. Ex eo ne ad Italiæ totius imperium aspiraret, ac vero Romanæ ecclesiæ de manu dare Pontificem tentaret, verendum erat. Qui metus Iulium Pontificem solicitũ habuit, ne se viuo faceret validus opibus & ingenio. Vsque eo vt Cardinalem Rhotomagensem antea riualem, Tridenti cum Cæsare collocutum fuisse, curasse etiam vt Cęsar & Gallus inter se viderent ægerrime antea tulerit. Certe monstri simile aliquid versare eos Principes animis in suam ac ecclesiæ perniciem. Fluxa est potẽtia & solita opinione magis hominum quam suis viribus nitens, qualis sacerdotum est. Itaque eorum Principum colloquium impedire omni ope contendit: idemque Ferdinandus Rex curauit, per legatũ suum Iacobum Concillum tum Episcopum Catanæ Cæsare persuaso in Gallicæ amicitiæ specie insidias latere.

A Venetis Patauium receptum. Caput XX.

CONfecto Rex Gallus bello magna atque incredibili celeritate neq; gloria fructuque minori Mediolanum rediit, indeque in Galliam abiit quo regni curæ vocabant. Mille quingentos grauis armaturæ equites per vrbes recens partas distributos præsidio reliquit rerum moderatore Carolo Amboesa Chaumantio regulo, magno Galliæ Magistro. gẽtis instituto maior quam Magistri equitũ is honor & auctoritas est. Cæsarei exercitus pars multo maxima in Taruisinos & Friulõses seu Foroiulieses fines incubuit: quoniam imperata facere aliarumq; vrbiũ exemplũ sequi detrectabant contumacia. Eo maior impetus festinatioque & spes, quod continenti Italiæ certe nihil præterea Venetis erat ex ampla ante ditione relictum. Nouus conatus, vnde periculum maius timebatur, victis resurgendi opportunitatem attulit. Pataui ciues Germanorum imperium, relictumque adeo in vrbe præsidium graue ducẽtes defectionem meditabantur. Eam Veneti occasionem arripientes, & quoniam hostiũ copiæ procul aberant, consilio cum iis ciuib. occulte cõmunicato, rebusq; omnibus comparatis, eam vrbẽ recuperarunt. Andreas Grittus cum mille equitibus grauis armaturæ & aliquanto peditum numero portis occupatis, accursu præterea ciuium veteri imperio fauentium, cæsos Germanos compulit in arcem se recipere: quam die quoque postero ad deditionis conditiones adegit. Sic dies duos & quadraginta postquam ea vrbs fuerat amissa, in Venetorũ potestatem venit. Melioris spei initium id fuit, miseriarum finis. Leui momento surgunt res humanæ caduntque. Amissæ eius vrbis nuncio Cæsar ad Marosticam accepto oppidum in Alpium faucibus situm viginti quatuor millibus Patauio dissitum, ne circumfusis hostibus transitus impediretur, Scalam abiit ad Oenipõti Austriacæ ditionis fines. Continuato Veneti impetu Assulã ceperunt, centũ & quinquaginta Hispanis, qui in eo oppido erant, trucidatis. Simile exemplum in ducentos alios Hispanos editum est Castelfrancum præsidio obtinentes: vbi & centurio Aluaradus est captus. Tanta erat vindictæ rabies, vt ex mille & quingentis Hispanis, qui à Gallo ad Cæsarẽ transierant, & licentia militari incolas irritarant rapere, spoliare vi & stupris cũcta polluere per agros & oppida assueti pauci euaserint, quin cæsi aut capti fuerint. Inuidiosum Hispanorum nomen auaritia eorum ac libido indigenis fecerat. Veronam ad Venetos & ipsam propensam Patauiique exemplo defectionem meditantem Palicius accurrens cum copiis frænauit, dum a Cæsare idoneum imponeretur præsidium, copiarum è Belgis atque è Germania aduentum ad Alpium fauces sustentante, atque ab Italiæ finibus abstinente, ne maiestas ludibrio esset si in tanta alienatione Italicæ nationis exiguis viribus bellum repeteret. Ergo iis copiis appulsis conflatoque exercitu hominum ad triginta millia, missis præterea à Gallo mille & trecentis equitibus auxilio, à Pontifice trecẽtis, nouo conatu in Italiam irrumpens Patauium obsedit Nonis Septembris. Pitilianus ac præcipui Venetorum duces præsidio accurrentes in vrbem ingressi sunt, quiduis perpeti parati ne in hostis rediret potestatem. In duobus millib. equitum Epirotarum præcipua vis. ii frequenter eruptione facta ex vrbe nihil Cæsareis tutum relinquebant, ne respirandi quidem spatium. Dispositis tormentis hostes magnam partem muri ad terram strauere, per ruinas tamen in vrbem euadere supremo conatu tentantes ab obsessis sunt repulsi pertinaci contentione, nouis identidem per Meduacum auxiliis confirmatis, prorsus vt ad viginti quinque millia defensores in vrbe essent idoneus numerus non ad tuenda modo mœnia, sed ad confligendum æquo marte patentibus campis. In primo impetu multi Hispani propugnaculo capto, tormentarii pulueris cadis, quos sub terra condiderant incensis discerpti sunt Hispanicæ militiæ flos, quippe

ex Magni Gõſalui diſciplina pleriq;. Fregit hoc incommodũ hoſtium animos, vſq; eo vt honeſtam aliquam occaſionem dari cuperent diſcedendi ſine ignominia, nulla iam victoriæ ſpe. Itaque diſceſſere tandem Octobris initio, nulla famæ cura, quoniam metus periculi iuxta & moræ tædium fatigabat. Magna famæ vis, in bello maior. Intempeſtiuus diſceſſus effecit, vt magna repente rerum conuerſione facta multorum auerterentur animi. Cum ſpe vinci Germanos poſſe, acceſſit pugnandi animus. Vicentini primi correptis armis & à Patauio euocatis auxiliis in Gaſparem Sãſeuerinum & tria Germanorum millia præſidio Cæſaris nomine eam vrbem obtinentes impreſſione facta ſe dedere & vrbem relinquere coegerunt. Alia parte Venetorum copiæ non quieſcebant, ſed inſtandum fortunæ quæ conuerti videbatur ratæ, oppida prope Patauium à Ferrariẽſi dudum occupata inuaſere. Ex iis Ateſte, Monſilice, & Montagnana continuo imperata fecerunt. Vnde ſuſpicio ac vero certa fides inuitatu incolarum excitari bellum, neq; Venetorum vi aut inertia hoſtium, ſed fraude tot victorias conſtare. Ab his quidem initiis Veneti elati aduerſo Pado claſſem miſerunt Ferrariam vrbem obſeſſum. Terra eodem miſſæ copiæ ex itinere Poleſium, & Robigum de Ferrarienſi ſine ſanguine receperunt. Reſurgentibus paſſim fauebatur à gente hoſtibus infenſa. Ad Ferrariam non eadem fortuna fuit. Dux & Cardinalis frater auxiliis à Pontifice & Gallo Rege miſſis in aciem progreſſi tormentiſque in ripa Padi collocatis ſcienter, claſſem Venetorum quaſſatam merſere, atque ita vt è triremib. decem & ſeptem, amiſſis omnino quindecim ſoluere obſidionem non ſine ignominia fuerint cæteri coacti. Prius tamen quam id contingeret Franciſcus Mantuanus cum equitũ numero in ſuam vrbẽ pergens infeſſis itinerib. ab Andrea Gritto captus fuerat. Idoneus quem cum Liuiano permutarent à Gallis eatenus detento. Grande pretium: ſed ea erat virtutis opinione Liuianus, vt nihil Veneto ſenatui nimium videretur. Quamuis plerique accuſabant cladem ad Riuoltam eius temeritate & feſtinatione fuiſſe acceptam, eoque præceps ingenium vitandum, ne reſurgentes Venetorum ſpes noua imprudentia euerteret. Verona inter ſpem & metum fluctuabat, metus pro Cæſare ſuadebat, libido pro Venetis. Præſidio impoſitus Ioannes Emanuel cum duobus Hiſpanorum millibus, & Galli auxilio ſuperuenientes ad defectionem procliues retinuerunt. Gallici auxilii dux erat Obenignus, eius Obenigni ex fratre an ſorore natus, quem in Neapolitano bello inter Gallicos duces à virtutis opinione inter primos celebrant iure hiſtorici Galli. Carolus Amboeſa cum robore Gallici exercitus Brixiam inter & Cremonam ſtatiua habere in omnem occaſionem intentus rei bene gerendæ, ſocios ſubleuandi. Triuulcio Brixiæ cuſtodia concredita. Veronæ in locum Ioannis Emanuelis ipſo miſſionem flagitante, Ludouicus Beamontius, qui ab annis ſuperioribus Gallica ſtipendia faciebat, tuendæ curam ſuſcepit magnus nobilitate, neq; minor induſtria virtuteq; domo Vaſco.

Controuerſia inter Cæſarem & Ferdinandum compoſita.

CAPVT XXI.

LErini Comitis obitu magna Ferdinandum Regem cupiditas inceſſerat efficiendi vt Ludouicus Beamontius in maiorũ opes & locũ reſtitueretur defuncti filius, atque ex Ferdinandi ipſius ſorore vſq; dum ſuperſtite natus. Maiori ardore in eũ conatũ incubuit, quo tempore bellũ in Inſubrib. magna contentione gerebatur: ſi agẽdi dexteritate offenſus animus flecteretur. Nihil neq; eius auctoritas, neq; diligentia valuit: ne inſontem quidem eſſe filiũ in iis quę pater peccauerat. Iniquum videri parentum peccata filiorũ pœnis lui. Vim adhiberi & metum placuit. Ac præſertim noua iniuria irritarant Sangueſſæ incolæ in Aragoniæ vicinos fines inuecti. Facto ſpecies prætenta, oppida Vlim & Fileram ad vetus eius municipii ius reuocandi. Aragonii conatum intempeſtiuũ vindicarãt in Sangueſſæ agros irruptione facta, atq; in oppidanorũ oculis planiciem ſubiectam municipio longe lateq; vaſtantes, ſegetibus, arboribus, tectis ignes iniecti. Maioris belli fundamẽta ab his initiis iacta: ſed quoniam priuatæ controuerſiæ erãt nondum publice arma mouebantur. Ac Ludouicus quidem Beamontius precibus, patientia, & modeſtia impetrare ſatagebat, priuſquã ad vim procederetur, paternam ditionem honoreſq; alios. Sic in Vaſconib. res erant periculo proximæ. De cõtrouerſiis Cæſarẽ inter & Ferdinandũ Regem, ſanciendaq; per cõditiones cõcordia ſerio agebatur. Caſtellæ procurationẽ vtroq; ad ius ſuũ reuocãte Ferdinandus quamuis poſſeſſione potior liti finẽ imponere oppido cupiebat: proceribus quibuſdam, qui rebus nouis ſtudebant, ſanandis remedium aut hoc aut nullum fore idoneum ratus. Sed cum eo tamen ſi Iſabellæ vxoris voluntate ex

parte

parte mutata, dum Regina filia viueret rerum ſibi adminiſtratio relinqueretur tutelæ iure à legibus haud dubium patri dato, quod Regina vxor neque voluit neque potuit immutare. Ea demum defuncta facile adducebatur Carolo nepoti ſceptra de manu tradere, modo annos viginti nato, vti Regina ſanxerat teſtamento. Ita ſuo tantũ commodo defunctæ voluntati ſtari volebat, mutari contraria. Et eſt humanus animus inſatiabilis, cupiditas imperandi aliis affectibus maior. Iudices in cauſa conſenſu deſignati Galliæ Rex & Rhotomagenſis Cardinalis blandimento accommodato eorum beneuolentiam amplius promereri deſtinabant ſcilicet: alioqui facturi quod inter ſe è re vtriuſque fore præiudicaſſent. Vt conditiones nuncuparet Andreas Burgius in Hiſpaniam remiſſus, benigne acceptus atque habitus eſt. Apud Cæſarem Catanæ Epiſcopus de eadem re diſceptauit Ferdinandi legatus. Duorum opera ſubiectæ leges ſcriptæ ſunt. Caſtellæ procuratio penes Ferdinandum dum vixerit, propria eſto, qua ratione ante eſt explicatum. Maſcula proles ſi forte ex germana Regina ſit nata, certæ nihilominus in Caſtellæ regno ſucceſſionis Carolo nepoti ſatis dato. Quo pignore, quibus vadibus? Nouo, ſi ita contingeret, ſacramento in gentis conuentu adigi populos placuit, in Caroli verba eius regni hæredem fore. Ferdinandus Rex in primis Caſtellæ conuentibus rectam rerum adminiſtrationem iuraret. Vt Aſturum principatus vectigalia Carolo cederent, Cæſar petebat, ne nomen principis eſſet inane. Negabat Ferdinandus vlli id Regum filio datum cælibi. Conceſſit tamen annua triginta aureorum millia, aucta quoque ea ſumma cum vxorem duceret, quantum iudicatum eſſet æquitati conſonum, & ærarii tenuitas pateretur. Centum aureorum millia deſtinabat ſibi Cæſar, inopiam ſic ſupplere è Caſtellæ vectigalibus concordiæ haud magnum pretium. Excuſauit Ferdinandus exhauſto ærario reddenda neceſſario creditoribus quingenta aureorum millia mutua à menſariis ſumpta & ſpatiis funebrib. aucta. Dare tamen quinquaginta aureorum millia à Florentinis ciuibus debita Piſanæ libertatis proditæ pretium. Miſſurum præterea bello aduerſus Venetos trecentos cataphractos quadrimeſtri aut quinquemeſtri ſtipendio de ſuo. Additum præterea, vt quocunque tempore Carolus Princeps in Hiſpaniam venturus eſſet, inſtructa claſſis ad eum vehendum mitteretur. Eadem vbi veniſſet continuo Ferdinandus frater veheretur in Belgas. Tantarum molitionum ignari Ioannes Emanuel aliique ex Hiſpania nobiles in Germania verſantes cum primum fœdus pactum reſciuerunt, diſturbare conati nihil profecere tamen. Ac potius vt importunos eorum conatus eluderent, res integra ad Margaritam Principem ablegata cum ampla patris nomine paciſcendi facultate. Eius diligentia finis controuerſiis eſt impoſitus: ac ſuperiores conditiones ſancitæ ſunt. Ad hæc quadam ſimulatione ad Regem Gallum concordiæ capita, quaſi re integra deferri viſum eſt, vt adiuncto Rhotomagenſi Cardinali, q; æquitati videretur conſonum, id ſententia pronũciata ſtatueretur. Bleſis vbi Gallus morabatur, diſceptatores præſto fuere pro Cæſare Mercurinus Gatinaria Burgundiæ Præſes, & Andreas Burgius eius ordinarius legatus deinceps in Gallia futurus: pro Ferdinando Iacobus Albiõ eius item penes Gallum orator, & Hieronymus Cabanillas in eius locum in poſterum deſtinatus. Iis agentibus inſtituta cognitione liteque conteſtata perrogataque, atque ſententia pronunciata pridie Idus Decembris fœderis cõditiones omnes comprobatæ ſunt de quibus inter partes conuenerat. Ac ſecundum eas, iis qui Cæſaris aut Caroli Principis partes ſecuti erant, bona paterna ſunt reſtituta facultaſq; conceſſa in patriam poſtliminio redeundi. Petro quoque Gueuaræ, eatenus vincto reddita libertas. Hunc exitum diuturnæ controuerſiæ habuerunt, quæ ſolicitam tenuerãt Hiſpaniam. Inita concordia quidam è nobilitate quaſi in Caroli Principis obſequiis aulaque verſari vellent in Belgas diſceſſere. quietis impatientia agitabat. In eo numero Alfonſus Manricus Pacis Auguſtæ Epiſcopus inquieti ingenii vir, alieno ſemper à Ferdinandi rebus animo, tædio præſentium exilium trãquillitati prætulit. Hoc tempore Pitilianus Veneti exercitus imperator ad Lonigũ agri Vicentini oppidum ex morbo deceſſit eo maiori ſtudio Liuiani libertas expetita. De Lemoſio Comite, quoniam turbulenta conſilia cũ Belgis & Luſitanis agitare erat perſpectum, nouo decreto ſtatutum vt fidei pignus Sarriæ & Monfortii arces Pozæ regulo traderet ea tempeſtate Colæciæ rebus Præfecto. Raymundus Cardonius in locũ Ripagorſæ Comitis è Sicilia, vbi res gerebat euocatus Neapolim regendam ſuſcepit. Siculos Hugo Moncada, vterque Proregis nomine poteſtateq;. De abdicatione Ripagorſæ Comitis multa in vulgus iactata ſunt. Pleriq; eius ingenium accuſabant tantarum rerum procurationi non ſatis idoneũ. Excitat quoſdam rerũ magnitudo, obtundit alios. Vrſinorum delationibus quidam de culmine deturbatũ ſuſpicati ſunt. Verum ſtatuere quis audeat? quis plebis linguas frænare? Principũ offenſionis & gratiæ

causas rimari, leui momento in contrarias partes circumactæ? Nullius enimuero tanta claritas est, quæ malignitatis dentes fortunæ vicissitudines possit vitare.

Bugia & Tripolis de Mauris capta. CAPVT XXII.

ARdebat Ferdinandus incredibili cupiditate vertẽdi arma in hostes Christinani nominis, maiori laude certiori fructu bellum quam quod tanta contentione cõtra Venetos gerebatur. Ita confecto eo bello, vti breui fore confidebant, & à quoque sociorum vrbib. sui iuris receptis nunquam placuit Venetorum remp. funditus euerti, sed stare potius incolumi libertate: suis viuere legibus & imperio. Ac in partem potius fœderis societatisque recipi Venetos volebat, vt communibus armis terra marique inuaderetur Turca communis atque infensus hostis piorum nationis. Discrepantes in eo voluntates dissidentia inter se vota in vnam sententiam pertrahere res ardua erat. Quod proximum videbatur, ad suas vires adiuncta ope quam pro se singuli Principes sponte cõmunicarent id bellum suscipere atque in Orientem proficisci sacræ expeditionis dux in animo fixum habuit, laudauit Pontifex eos tanti Regis pro pietate conatus, seque pro virili iuuaturum est professus. Neapolitanæ & Siculæ opes commodissimæ erant in bellum vicinis auxiliis parato commeatu. Hæc Rex ille præ se ferebat. Rerum statum attente considerantes absonum prorsus & alienum ab eius prudentia iudicabant, prouecta Principem ætate gentisque in Castella animis non satis pacatis tam procul ipsum à finibus discedere, cum bellum Africanum esset im manibus, longinqua & difficiliora meditari. Ergo eo conatu in præsenti reiecto, ad expeditionem Africanam, optimo principio, ad omen certissimum felicis exitus, antea inchoatum maiori mole promouendum retulere animos. Petrus Nauarrus in Masalquiuiro portu tredecim naues habebat lecto limite, & armamentis & rebus omnibus instructas. Ea conscensa classe in Ebusum insulam nauigauit: vbi Vianellus cum classis parte eius aduentum expectabat. Restitere vnà dies aliquot, dum hyemis sæuitia & maris tempestates remitterent. Bugiam, quæ olim Thabraca fuit, petere consilium erat, eo loco inter milites vulgatum. Longa omnis mora ad prædam festinantibus, vrbis nobilissimæ in Numidiæ quidem littore sitæ non procul tamen Mauritaniæ Cæsariensis finibus, inter Tunetanos & Tremesenios Reges ex interuallo alternantis: donec Abufferricius Tunetanus Rex ad suum imperium stabili possessione adiunxit Abdulhazis à patre relictam regio nomine obtinuit ab imperio Tunetano liberam posterisque iure quo potuit optimo hæreditariam reliquit. Abdurrahamel ex illius posteritatẽ eam in præsenti obtinebat pulso Muleio Abdalla, qui meliori iure niti videbatur, quippe ex ipsius fratre maiori natus. Odii causæ, quia iniustæ acerbiores, inter alias ambitio dominandi sæuum & impotens malum. Ad latus ardui mõtis sita erat, perpetuoque muro cincta veteri quidem, sed valido. Arx satis firma in superiori vrbis parte eminebat. Supra octo familiarum millia eo tempore numerabat. publicis philosophiæ scholis, auditorum frequentia præter cæteras Africæ vrbes celeberrima. Ager inæqualis rupibusque impeditus, eoque serendis arboribus quàm segetibus commodior, aliunde aduecto frumento vitam tolerabat.
1510 Kalendis Ianuarii principio anni millesimi quingentesimi decimi Hispani ex Ebuso soluentes quinque diebus littus Africæ tenuerunt. Copias eo die in terram exponere aduersi flatus vetuerunt. E iugis montis se Rex Maurus ostentare decem millia pedites, & aliquot equitum turmas secum trahens. Eos ad littus appropinquantes, nostros vt excensione prohiberent, tormentis classicis excussæ pilæ procul arcuere. In terram expositas copias nullo prohibente in quatuor agmina Nauarrus distribuit. Eo ordine magno nisu superato monte ad pugnam festinabat, quam Mauri detrectarũt, præ metu in vrbem regressi mœnibus magis fidentes quam armis. Fefellit ea quoque spes, nostrorum pars per latus vrbis veteris desertæ à ciuibus, alii per superiora muro succedentes admotis scalis breui in vrbem irruperunt. insolitus pauor ciuium mentes occuparat. Ita intra vrbem nullo resistente in prædam auersi milites. Rex cum copiis deserta mox vrbe per auersam portam se foras proripuit. Terruit ea victoria vniuersam Africam, eo lætior quod Muleius Abdalla rebus turbatis è custodia elapsus, qua detinebatur a patruo ad nostros perfugit. Superi quos premere instituunt, in præceps dant. Nostri & virtute potiores & successu læti, vrbe egressi tyrannum ad trigesimum lapidem castra habentem denuo facto impetu compulere in fugam. Nihil neque apud se remissum, neque apud illum tutum pati. Ea diligentia successuque præteritæ finitimæ ciuitates certatim obsequium detulere Ferdinandi fidem patrociniumque implorantes, veniam & pacem oratum misere legatos. Princeps inter alias Algerium, quæ Cirta olim Masinissæ regia à quibusdam

quibusdam fuisse creditur, certe Arabũ lingua Gezer hoc est insula vocatur, ab ea quam in mari vicinam littori & obiectam habet, tunc modica viribus & ignobilis, hoc tempore Hispaniæ terror nostris spoliis extructa, superbaque iuxta ac clara. Algerii exemplum Teneccius Rex & vrbs Tedelicium secuti sunt. ipsi adeo Mostaganiincolæ & Tremesenius Rex nostros de pace & se dedendo appellarunt cuncta virtuti peruia fore territi barbari iudicabant, nihil Nauarro præsertim duce arduum. Leges omnibus impositæ, quibus in amicitiam fœdusque venirent. Præcipuæ erant, vt captiuis Christianis sine pretio libertas esset, & vectigal honorarium singulis annis cum fide repræsentarent. His rebus quamuis districtus Petrus Nauarrus bello interim maiori conatu apparando curam impendere, gnarus modicas esse vires sibi & instandum famæ, antequam consternatis hostibus fiducia rediret. Fama bella geri magis quam viribus. Quo tempore in Orientis oris Alfonsus Alburquerquius susceptam procurationem à præclaro initio auspicari cupiens, in Decano Indiæ littore Goam vrbem occupauit, sedem deinde imperii Lusitani in iis regionibus nobilissimam. Insula eiusdem nominis sita est, quam fluuius neque tenui neque multa aqua duobus ostiis in mare mittens efficit angustam quidem spatiis ac vix viginti millium ambitu, cæterum commodissimam Orientis commercio, propter maris & multarum gentium vicinitatem, quarum ad fines iacet. Rei bene gerendæ opportunitatem Zabaimus Idalcanus obtulit imperium tunc obtinens eius vrbis. bella enim longinqua defendendi necessitate milite vacuam reliquerat venturi securus. Timoia pirata cum quatuordecim biremibus de finitimis prædas agere solitus, re cognita Alburquerquium monuit opportunæ vrbis capiendæ occasionem non videri prætermittendam. Ille cognito piratam vera prædicare, salutaria monere cum classe in portũ inuectus haud ægre vrbem occupauit ad quartum decimum kalendas Martii. Longe alia Francisci Almeidæ decessoris sors fuit. Ad Bonæ spei promontorium epibatas & socios inter in littus aquatum & commeatum quærendum egressos & Æthiopes, quos Cafres vocant, concitata forte rixa, cum præsidio suis è nauib. accurrisset, in pugna periit durata præustaq; igne sude traiecto gutture. Crudelitas fati tanto viro non debita. Qui maiora sæpe pericula mari terraque euaserat, inuicta virtute magnam nominis celebritatem consecutus fuerat, gentis vilissimæ manu corruit. ipsa morte tristius mortis genus. Periit ipsis Kalendis Martii. Garsiam Toletum Albani Ducis maiorem filium expeditioni Africanæ ducem Ferdinandus destinarat, propter viri nobilitatem maiori auctoritate fore bellum prouidebat. Et quoniam Nauarri opera necessaria videbatur in Italiæ bellis, quæ maiori mole renascebãtur. Aliquot menses abiere priusquam is ex Hispania discederet. Moræ impatientia Nauarrus & quia insueti cœli æstus & grauitas morbos inter milites vulgauerat, ad septimum Idus Iunii Bugia soluens Fauignanam abiit: quæ insula Lilybæo Siciliæ promontorio vicina Cosyra veteribus fuit. Eo Neapolitanæ & Siculæ triremes adiũctis plurib. aliis nauigiis ex antecondicto appulere. Ad octo millia militum quæ Bugia venerant, nouæ classis appulsu accessere alia sex millia. His omnibus copiis apparatuque ex ea insula sublatis velis intra paucos dies in Tripolis conspectum se dedere vrbis vltra Numidiam inter duas syrtes sitæ in prouincia, quam peculiari nomine dixere Africam, Tunetano antea Regi subditæ, nunc eo excusso imperio peculiari regulo seruientis, quẽ Xequem vocant. Circumfluo plurima ex parte mari, non ita latum à terra additum turrito muro & fossam permeante aqua munitum habet. Inerant milites & prouisi antea commeatus. Numidæ quoq; equites, aliiq; Mauri ad præsidiũ accurrere, prorsus vt par nostris numerus militũ in vrbe esset. Nauarrus tamẽ expositas in terrã copias, bifariamq; diuisas, partẽ cũ Mauris pugnare iussit, qui ad littus prodierãt nostros vt excensione prohiberent, reliquis data cura vrbem impugnandi. Præterea à mari militum & nautarum manus egressa cum scalis ea parte in vrbem transcendere tentarunt. Acris pugna extitit, duabus horis magna contentione pugnatum victis tandem fusisque Mauris, in vrbem admotis scalis, qua parte Victoriæ porta cernitur ferro est penetratũ. Ioannes Ramirus gẽte Aragonius nobilis genere inter primos muros scandit secuti cæteri noua intra vrbem pugna instituta, difficiliora omnia opinione inuenerunt. Acuebat Mauros desperatio haudquaquã iam de victoria solicitos sed ne inulti caderent decori exitus cura. Cessit virtuti rabies furorq;. Occisi ex Mauris ad quinq; hominum millia sunt, capti plurimi, atq; inter eos vrbis regulus. Neq; nostris incruenta victoria fuit. præter gregarios milites non paucos, nonnulli genere aut factis nobilissimi ceciderunt. In hoc numero è Cabreris alter patruo regio cubiculario & propria virtute promeritus, vt memoriæ inseratur. Rodericus item Porres tribunus militũ periit, & Christophorus Arriarã maris Præfectus, magnus animo, prudẽtia par. Vrbs diripiẽda militib. est tradita, id nauatæ operæ præmiũ extitit, profun-

do ventre cum cæteris victarum gentium spoliis eam quoque copiam mersuris, futuri temporis nulla cura. Classis præsidio relictis captiui dati sunt, mercesque intra vrbem inuentæ. Eo temperamento Nauarrus quando militum sitim opulentæ quamuis vrbis spolia non sedarunt (qui enim possent) tumultum & rixas compescere satis habuit.

In bello Italico parum promouebatur. Cap. XXIII.

Bellum contra Venetos ducebatur, minori ardore quam antea. Conatus initio validi mora languerant. Rex Gallus receptis sui iuris vrbibus se festinus in Galliam receperat: in Germaniam Cæsar bello inchoato neque finito, quando Taruisini & Foroiulienses atque Aquileia subiugandi supererant, Padua impositū iugum excusserat. Veronam cum subiecto agro Galli obtinebant, oppigneratam, dum sexaginta aureorū millia redderentur à gallo Rege in belli sumptus mutua Cæsari data, adiecta lege vt nisi intra annum ea summa esset reddita, vrbis imperium suo iure retineret. Pecuniæ in stipendium difficultas maxima Cæsaris conatus retardabat. Socios vti in Cameracensi fœdere sanctum præscriptumque erat, de communicanda ope appellare, dum communibus armis eas vrbes sui iuris efficeret, Venetis ereptas ad imperium adiungeret. Cæsarei exercitus dux summus Anhalthi Princeps nulla auctoritate, exiguo numero militum, q; debita stipendia non soluerentur. Æqua petere visum est. Ita Carolus Ambocsa magnus Galliæ Magister valida auxilia communicauit: eaq; ope Vicentia recepta est ciuium deditione ad Cæsaris voluntatem. Neapoli Vincentium Capuanum Termenstinū ducem militari scientia præstantem multis in rebus fidum antea expertus Ferdinandus Rex & cum eo quadringentos cataphractos misit auxilio lectissimam manum ex eorum Hispanorum numero qui Neapolitana stipendia faciebant. A Pontifice nulli venere milites, nulla se lege teneri, vt auxilia mitteret, persuaso, siue in Gallum Regem ira Ducem Ferrariensem hostem suum palam tegentem. Quod magis suspicor Venetorum calamitate flexus ad misericordiam, nobilissimam vrbem malis castigatam perire penitus non ferebat. Itaq; solutos anathemate quo erant impliciti, in gratiam fœdusq; accepit. Quod erat præcipuum, eorum ope vti volebat aduersus Ferrariensem Ducē quasi gallici patrocinii fiducia rebellē imperio. Odium acrius quam pro noxæ modo. Iis littoribus elluuie maris arescente vnda sal concrescit. Ergo salem Comacii ditionis oppido conficere crimen erat, cum incommodo vectigalium quæ ex Pontificiis salinis ad Seruiam proueniebant. Præterea è mercibus quæ secundo Pado Venetias vehebantur, noua exigere portoria. Ab his initiis irritabili ingenio Pontifex euocatum Romam ad dicendam causam, ac venire recusantem lege maiestatis damnauit, principatus, quem beneficio ecclesiæ Romanæ obtinebat, iure decidisse. Ægre seueritatem Pontificis tulit Gallus Rex. vindicandi ardore Gallicos Cardinales & qui sacerdotia obtinebant in Gallia, continuo Roma discedere per edictū mandauit, nisi parerent atq; suas singuli ecclesias inuiserent, ac per se regerent, annuorū vectigalium mulctam comminatus. Ex his initiis magna dissidiorum moles cōsecuta breui est. Et tunc Pontifex Venetis triremibus Genuam misit Octauianum Campofregosum, aliosq; Genuenses exules, vt eorū opera, suaq; auctoritate q̄ in ea vrbe obtinebat, quippe Sauonæ vrbe vicina natus, ciues sub imperio gallico quiescentes ad mutandam fidem impelleret. Simul si quid ea diligentia in vrbe moueretur, Marcum Antoniū Columnam Luca, vbi agebat, cum equitum & peditū manu propius accedere, præstoq; esse ad omnem rei bene gerendæ occasionem mandauit. Conatui successus defuit. A Venetis tamen Mantuanum dimitti è vinculis & captiuitate liberum impetrauit, idoneum hominem ratus quem Gallico, q; meditabatur, bello ducem præficeret, fidei obside eius filio, quem tradi sibi voluit à patre belli Ferrariensis cura Francisco Vrbinati Ioannis fratris filio demandata est. Vniuersam eam ditionem occupare armis ipsamq; vrbem Ferrariam Pontificibus Romanis quippe directis dominis restituere destinarat, Galli nulla cura in cuius tutela erat, & Dux eius auspiciis bello districtus. Belli initia lęta fuerūt, tristis exitus. A Pōtificiis enim breui quæcumq; oppida & arces Ferrariensis in Aemilia vltra Padum obtinebat, armis præsidiisq; sunt occupata. Lucus circumsessa accurrit præsidio ex Insubribus Chatillonius cū trecentis Gallis cataphractis ad quartum Kalendas Augusti. Eius aduentu Pontificii veriti vt pares essent, Lucēsis arcis obsidione soluta raptim Forū Cornelii abiere mœniū & munitionis fiducia. Præsidio destituta oppida præsertim veteri imperio, incolis studentib. facile ad ditionē Ferrariēsis redière: sed belli fortuna alternante rursus amisit. Cardinalis Ticinēsis Mutinā ciuiū quorundā fraude porro occupauit Pontificis nomine. Rhegiū finitimā vrbem ne pari arte caperetur ad idoneā militū manum à

Ferrariensi

Ferrariensi missam, accessere à Carolo Amboesa summo Gallorũ duce & rectore in Insubribus, ducenti grauis armaturæ equites. Sic in præsentia periculum vitatum. Vrbinas Bononia munienda nauare operam, metu ne Gallici exercitus robur in eius perniciem incumberet, repentina vi aut positis iuxta castris. Aduersus Gallorum conatus bellumq; vt in Insubribus excitaret Heluetiorum duodecim millia in Italiam attrahere visum est gentem ferocem virtute militari præstantem, octo millia stipendiis Pontificiis conducta quatuor alia Venetorum ære. Gallos ex Insubribus deturbare, ac vero ex vniuersa Italia, Maximilianumque Sfortiam in Germania exulem & vagum in maiorum opes reponere destinatum erat. Heluetios deducendi cura data est Episcopo Sedunensi & ipsi gente Heluetio, quo maior diligentia esset, iniecta etiam purpuræ spe. Maiores viribus Pontificis conatus erant, sed ingenio ipsius consentanei suapte natura turbido, inquieto, ardenti, cuius rei per totam vitam multa & magna documenta extiterant Sixti auunculi pontificatu magnus dissidiorum artifex architectusque Innocentio Pontifice Neapolitanis proceribus auctor arma in suum Regem sumendi, vti fama tulit, Alexandro Pontificatum adepto Gallis, vt venirent in Italiam, & publicã pacem turbarent præsens persuasit. Sic omni tempore pacis se impatientem ostendit, turbarum amantem, quietis tædio nouas belli causas circumspiciens Pontificis consilia nõ latuere Carolũ Amboesam. Mediolanum copias retulit, si quid moueretur, eius certe vrbis & Genuæ imperio consulere parans. ea incolumi ditione reditura alia. Discessus tamen alia species erat. Cæsare absente nullum operæ pretium extare, tantis laboribus & sumptu profici parum, neque conatibus euentum respondere præsertim Venetorum viribus identidem auctis nouis ex AEmilia aliisque regionibus supplementis militaribus. Restitit tamen Triuultius cum valida cataphractorum manu, ne sine eo præsidio Cæsarei impares hostibus essent: ac ne durare quidem in castris & campis patentib. possent, quippe aduersariis inferiores. Mutata fortuna belli rebusque inclinatis is metus Germanos inuaserat, vt Vicentiæ munitione diffisi tormenta bellica ex ea vrbe eiusque arce Veronam comportanda iudicauerint, maiori salutis cura quã laudis. consalui vxor Maria Manrica eatenus genuæ restiterat. Suspecta gallis eius mora esse cœperat, quoniam virum Pontifex non cessabat in Italiam euocare, honestissima conditione oblata imperii militaris suarũ copiarũ. Vt eam amoueret suspicionem, per hoc tempus mari discessit in Hispaniam. Ad cuius prouinciæ fines, qua Aquitaniã ad Oceanũ attingunt, Fonterrabiæ municipes cum Hõdaiæ Aquitani oppidi incolis de Vedasi fluuii vtrosq; agros interfluentis galliãq; dirimentis ab Hispania, possessione disceptabant vtrius oppidi iuris esset, non parum sæpe armis. In controuersia à Regibus dati iudices ripa sua cuiq; oppido attributa fluuium communem fore pronunciarunt. salutari temperamento quieuere tandem ii motus.

Pontifex Ferdinando Regi Neapolitanum regnum attribuit. CAPVT XXIV.

Ferdinandus Rex Aragonios, Valentinos & Catalaunos Montionẽ ad generales conuentus euocarat, duodecimo Kal. Maii in edictis adscripto, quo die præsto cuncti essent. In subsidium Africani belli, cuius cura proprie eam gentẽ attingebat, pecuniam ordinum voluntate redigere, erat propositum propter inopiam ærarii tot bellis exhausti. Ineunte vere ne occasioni definitoq; tempori deesset, Madrito discessit. In eo municipio Ferdinandus nepos & Hispaniæ Cardinalis substitere, præterea regium consilium. Regem prosecuti sunt Assidonius & Petrus Gironius, eorum quæ iuuenili errore deliquerant, venia iam impetrata, & Sãlucari tamen Nieblæ, & Huduæ arces quasi fidei pignora retentæ. Duobus adiuncti sunt Magister equitũ Prieghi Marchio, atq; Vreniæ Comes officio in Principẽ incitati, an prosequi eũtẽ iussi ne turbas cõcitarẽt. Hoc comitatu Cæsaraugustã appulsus Montionẽ inde abiit. Magna gẽtis frequẽtia conuenit, q̃ ii primum generales conuẽtus Ferdinãdo Rege in ea gente haberẽtur. Antea enim singulæ prouinciæ Aragoniis Regib. subditæ, per se suos conuentus agitarãt. His reb. districtus quamuis rex belli Africani atque Italici curã animo cõplexus à Rege Gallo imprimis cõtendebat, vt sancita ante annos aliquot in fœdere lex de regni Neapolitani successione, nulla ex Germana Regina ꝓle noua cẽsura immutaretur. His postulatis gallus aures nõ accõmodabat spe cõcepta id regnũ obtinendi nisi iure & causa certe armis. Sic Ferdinãdi conat⁹ inanes extitere, præsertim Rhotomagẽsi Cardinali per hoc tẽpus defuncto, cuius penes gallum præcipua gratia erat & reb. omnibus auctoritas, studium haud obscurum Ferdinando gratificandi, in iis quæ publicæ pacis interessent. Hac cura Ferdinando anxio ac dies noctesque varias cogitationes animo versanti optimũ fore visum est, odium Pontificis in Gallum conceptum in suum commodum conuertere, atque occasionem suã facere. Prudẽs Princeps, qui quamcũq; rẽ ẽ publica vtilitate fore prouidet, ea vtitur modo honesta.

Vt Pontificia auctoritate ipsi & posteris regnum Neapolitanum quasi Romanæ ecclesiæ beneficium confirmaret, postulat. Graue id initio Pontifici visum est, neque ea indulgentia præiudicatum Gallo Regi quamuis infenso volebat. Deinde auctis odiis, bellis quæ erant in manibus & maiora meditabatur, ope ex Hispania iuuari expetens animum flexit: atq; vt indulgentiæ maior gratia esset, ita postulatis annuit vt amplius nihil desiderari posset, ne si Ferdinandus arbitrio suo diploma fingeret. Ab Alexandro Pontifice Gallus parte eius regni concessa fuerat Neapolitanus & Hierosolymitanus Rex dictus, vti superius est indicatum. Id decretum mouere præsertim Rege inaudito erat plane difficile, neque exemplum satis probabile. Ad artes conuerso animo pronunciare visum est, Pontificium beneficium irritum videri redditum dupliciter honorario vectigali ab eo Rege, vti erat iussum, nunquam repræsentato, prætereaabsq; Pontificis venia, cuius eæ partes erant, de regno Neapolitano superiori fœdere cum Ferdinando facto. Dignum videlicet abdicatione facinus. Hac pronunciata Pontifex sententia, quod erat consequens, regnum Neapolitanum Ferdinando & successoribus confirmauit vniuersum, ea lege vt Petri & Pauli festo die annuas octo millia auri vncias in Pontificium ærarium inferret, quolibet triennio equum candidum daret, in præsenti quinquaginta millia aureos. Tantundem successores cum primum Reges essent à Pontificibus dicti. Enimuero repetitæ in Ferdinando eæ leges sunt nihilo mutatæ, quibus Carolo eius nominis primo id regnum fuerat olim à Pontificibus delatum. Sed & eæ leges ineunte mense Iulio impositæ à Pontifice & Cardinalium collegio, paulo post mitiori censura castigatæ sunt omnino ad septimum Id. Augusti. Remisso enim annuo vectigali & quinquaginta aureorum millibus, equum candidum quolibet triennio repræsentari satis habuere, ac quoties in Pōtificia ditione bellum esset auxiliares mitti trecentos grauis armaturæ equites: qua vna è pactis antea conditionibus decedere non placuit, quoniam ea ope in bello Ferrariensi vti destinabant. Sic in præsenti decidere. Annis consequentibus à Leone Pontifice imperatum, vt ii Reges annua septem aureorum millia penderent, veniæ pretium Carolo Augusto concessæ imperii Romani nomen cum eo regno iungendi, contra quam leges olim Andegauensibus & Aragoniis Neapolitanis Regibus impositæ ferrent. Gallo Regi graue accidit, Neapolitana iura ea indulgentia à se in Hispanum translata. Ferdinandi se fraude delusum, Pontificis iracundia violatum accusare: vindicaturum ferro nisi esset id decretum abrogatum. De quo eius legatus coram Ferdinando Rege grauissime expostulauit Montione: vbi Aragonii conuentus erant diras minasq; detestatus. Inani verborum sonitu nostri parum mouebantur. In iis conuentibus Idib. Augusti ordinum voluntate in bellum Africanum quingenta aureorum millia decreta sunt, ingens summa siue tēpora consideres, siue gentis immunitatem. Sed tanti erat impiam gētem bello opprimere. Auxit studium animorumque ardorem nuncius iis dieb. de capta Tripoli allatus. Additum nouo decreto, si Regem priusquam conuētus esset solutus, alio aut belli cura aut Castellæ rerum procuratio euocaret, vt Germanam Reginam pro se conuentui præficeret. Facta etiam eidem copia denuo, si res ferrent, gentes ad conuentus euocandi, modo eam Rex pro se vicariam reb. in eo regno gerendis nominaret. Sancitum præterea vt in ea gente collegia soluerentur ciuium ante annos aliquot instituta latrociniis & cædibus vindicandis. Ab nullo non genere periculum non est, si cætus & consilia & secretas cōsultationes agitare permittatur. Sæpe etiam quæ salubriter instituta erant, abusu hominum & ipso tempore deprauātur. Affuere conuentibus, vti erat necesse, Antonius Augustinus Vicecancellarius & Ioannes Nuza Aragonum Iustitia. Prima vox Alfonsi Aragonii Cæsaraugustani Præsulis fuit. In procerum ordine primi assederunt Belchiti & Arandæ Comites. Inter nobiles Michael Gurrea, & Michael Peresius Almasanius. Accessere procuratores Aragoniæ Valentiæq;, atq; earum vrbium & municipiorum, quibus ius suffragii gentis instituto in conuentib. dari solet. Legati Principum atq; è Castella, Neapoli, & Sicilia proceres magno numero Montione versabantur, conuentus quidem expertes, familiæ apparatu & splendore vestium elegantiaq; inter se certantes clari nobilitate opibus magni.

Garsias Toletus in Gerbis insula occisus. CAPVT XXV.

AD Malacam Bæticæ vrbem instructa classe vt Garsias Toletus in Africam transmitteret bello dux vrgebat Ferdinandus Rex. cunctabatur ille metu pestis Bugiæ grassantis. Ita non ante adultam ęstatem conscendit classem, qua septem hominum millia vehebantur, validum supplementum. Mollib. tempestatib. Bugiam vētum breui, ibi classis partem & tria militum millia reliquit vrbi pręsidium. Dieghus quoq; Vera rebus vrbanis composi-

compositis, ex eo portu soluit comes nauigationis, vnaque in Tripolis portum sedecim intulere naues. Opportunus eorum aduentus extitisse videbatur. Petro Nauarro octo hominum millibus in suam classem iam impositis propediem petituro Gerbim Tripoli ad occasum dissitam trecentis circiter millibus insulam præcipuam & maximam earum, quæ Africæ littoribus adiacent. Veteres Menyngem, Girbamque dixere. Iouius Girapolim, vnde? Campi plani atque arenosi, palmetis & oliuetis impediti grata oculis viriditate. Continenti proxima est adeo, vt ponte cum Africano littore iungatur. Circuitu sedecim amplius millia collegit, aquæ penuria, nullis fontibus, oppidum nullum villæ tantum & ad mare arx Principis domicilium. Tunetano olim Regi subdita, tunc peculiari regulo seruiebat, quem lingua gentis Xequem dicunt. Nauarri consilio probato breui cum copiis, quæ ad Tripolim erant, & classe eo discessere. Venere in conspectum ad quintum Kalendas Septembris die Iouis, Augustini memoria sacro. Milites nullo repugnante in terram desiliere insulam inter & continentem ad locum cui Pōtifracto est nomen. Copiis omnibus in septem agmina tributis, Garsias Toletus quamuis summam imperii militaris obtinebat, in prima acie cum peculiari nobilium manu ipsum secuta curare voluit. Quidam repugnante Nauarro defendunt, fama frequentior consensisse damnat fortassis, vt sine æmulo imperaret, aut potius ne ardenti iuueni repugnando rixam concitaret. Maurus sub signis habebat equites centum & quinquaginta pedites ad duo millia, plerosque tamen inermes sudibus & cōtis armatos, debilitatos metu, prorsus vt ne veniretur ad manus fœdus appeterent oblatis honestissimis conditionibus, quas nostri gentis contemptu spe certa victoriæ repudiarunt. Post meridiem mouere agmina ardēti iam sole, pene vt flammæ excitari in nudo & arenoso solo viderentur. Ab imperitis hæc ad nomen infelicis exitus vertebantur. Quod in pace fors & natura, in periculo prodigium & ira Dei esse creditur. Æstus & pulueris impatientia laborare omnes sine sensu & sine mente, in terram abiecti non pauci præ siti periere. Aliquanto spatio progressum erat, cum primum agmen ad palmeta quædam peruenit. Ibi cōspicati milites parietinas, atque ex eo suspicati eo loco puteos esse retineri non potuerunt quin desertis ordinibus relictisque signis ad explendam sitim frequentes concurrerēt. Mauri è propinquo conspicati nostrorum turbationem, suamque occasionem rati in vagos & palantes dedere impetum. Garsias & cæteri equites in pedes destituti arma expedire. Animaduerso periculo quidam vt desisteret, seque retro referret monere. Apage tantum nefas, ait, Inferte milites gradum. An huc processimus vt terga vertamus: Vitam eripere fors aduersa poterit, nos tamen non comittemus vt nostræ nobilitati macula inusta, officii obliti videamur. Illud cauete socii ne inulti ponamus animam, nemo nisi in hostem versus cadat. Ea suprema cura esto. Hæc flagrans oculis, væcordi voce dixit simul de Aragonio quodam nobili, arrepta militari hasta in Mauros ingruentes inuasit. Neque ducis verba, neque virtutis exemplum mouere milites. Auersi in fugā ferme omnes continuo terga dederunt. sensum excusserat metus, proximo exitio pudore validior. Mauri cuneo facto in nostros inuecti primo impetu ex promptissimis quatuor peremerunt, Garsiam Toletum, Garsiam Sarmentum, Loaysam, & Christophorum Velasquium præcipua omnes nobilitate ordinum ductores. Fugientium consternatio tanta extitit, vt agmina integra, quæ retro sequebantur, trepidatione turbarent, densi & conglobati perfringerent ordines, prorsus vt omnes fugam arriperent. In eo periculo Nauarrus, quoniam nihil aliud superat, præsidium à prudentia petens, agmina Dieghi Paciechi, & Egidii Nepotis quę in subsidiis secum reliquerat, locis idoneis insessis, qua nostri fugiebant, hostes transitu prohibere mandauit. Salutare consilium ne cuncti simul perirent. Alioqui inopinato casu turbata Nauarrus mente tanti quamuis vsus dux, quasi officii & virtutis oblitus inter primos classem conscendit. Mollior interpretatio, & fortasse verior, triremes, quæ propius littus in alto erant, vt milites acciperent pro imperio efficere voluisse. Multi enim deficientibus scaphis ad natantes quoniam metus misericordiam non recipit, conscensione in naues prohibiti inter fluctus peribant, in rabiem desperatione versi talesque nautis & militib. in periculo socios & commilitones precantes. E nostris quatuor millia desiderati sunt qua cæsi qua capti. Nobiles maxime pręter superiores perierunt Alfonsus Andrada, Santangelus, Melchior Gonsaluus Aragoniæ Conseruatoris filius, aliiq; genere & factis eximii. Garsiæ corpus victor ad se delatum aliquanto post, quoniam intelligeret è præcipua Hispaniæ nobilitate ac Regis esse propinquum in ligneo loculo seruari: facturumque quod placuisset, ad Hugonem Moncadam Siciliæ Proregem scripsit. Garsiæ filius Fernandus Aluarus Toletus in tenera à patre ætate relictus accedentibus annis in eximium bellatorem euasit, atque ita vt nulli

duci nostra & parentum ætate priores concessisse videatur magnus animo par prudentia felicitateque. ingenium paulo asperius & morum seueritas nocuit, ne cum quolibet antiquorum ducum conferatur. Garsiæ pater Fridericus Ferdinandi Regis consobrinus fuit. Auus Garsias primus ex ea familia Ducis nomen & honorem promeritus. cuius pater Fernandus Aluarus Toletus patrui Guterrii Toleti Archiepiscopi Toletani dono Albani municipium non procul Salmantica accepit, Comitis nomen Regis beneficio. Nauarrus priusquam ex hostili littore solueret Egidium Nepotem & Alfonsum Aquilarium ad Regem ablegauit nuncios & testes cladis acceptæ. Ducem occisum, plerosque milites periisse, grauiorem clade ignominiam. Dein triremibus Neapolim amandatis, vti erat iussum, cum reliqua classe aduersis quamuis tempestatibus per octo iactata dies, Tripolim tenuit ad tertium decimum Kalendas Octobris. Ad eius vrbis præsidium tria militum millia reliquit duce Diegho Vera. Parem numerum ætate aut vulneribus graues plerosque etiam integros missos fecit. Cum classe & quatuor millibus ex omni copia delectis ad vexanda Africæ littora processit Gerbim inter & Tunetum. Idoneum nauigationi tempus non erat: continuis procellis sæuienti mari, ad Lampodosam seu Lopadusam dum hyemis sæuitia remitteret, classem & militem continere necesse habuit, vnam ex insulis, quæ Africam inter & Siciliam obiacent. Safinum in ora Africæ Lusitanis subditam vrbem fine huius anni innumera Maurorum impugnabat multitudo. Venere ex Madera insula militum numeri. Opportuno auxilio confirmatus Ataydius præsidio præfectus vrbe acerrime defensa Mauros conatu abscedere compulit. Soluta obsidione in vicinos Maurorum agros irruptione facta, Almedinam vsque prædabundus processit triginta duobus millibus nihilominus dissitum oppidum. Variæ pugnæ cum Mauris factæ. magnam hominum pecorumque post collectam prædam tamen in reditu hostibus magno numero circumfusis amisere. Magna alioqui virtute dux consequenti tempore sæpe Mauris molestus & grauis extitit; aliquando ad ipsas Marrocii vrbis portas prouectus maiori aliquanto audacia quam fructu, facinus quod laudarent multi, cautiores accusarent. Sic sunt hominum tum facta tum iudicia. Pari studio in opere versabantur Ioannes Coutignus Arcillæ Præfectus pro patre Vasco Coutigno Borbæ Comite: Item Petrus Sosa cui Azamoris credita custodia erat. Duces apprime pugnaces Lusitaniæ ditionis fines & laudem gentis extendere in Africa non cessabant, latissima prouincia in multa diuisa imperia nulla imperantium concordia, eoque prona in exitium, neque par Hispaniæ futura, si pace Principes facta iunctisque viribus in eam curam incumberent impiæ gentis extirpandæ.

Libri vigesimi noni Finis.

IO. MA-

IO. MARIANÆ HISPANI
E SOCIETATE IESV,
HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,
LIBER XXX.

Quidam Cardinales ab auctoritate Pontificis discesserunt.

CAPVT I.

NO ferme tempore Ferdinandus Rex solutis Montione Aragoniis conuentibus per Cæsaraugustã sese in Castellam retulit, & Iulius Pontifex Roma digressus Bononiam festinauit Galliæ Cisalpinæ vrbem primariam vterq; re necessaria. Regi deliberatum erat Castellæ conuentibus interesse, ad quos per edictum Madritum gẽtem antea euocarat. Maior tamen cura belli Africani suberat: quo se iturum videri voluit acceptæ vtiq; ad Menyngem insulam cladis in vindictam inflammatus. Bellum Italicum animo porro & cogitatione versabat: quo singuli Principes vocabant eius opem flagitantes certa victoriæ spe in quamcumque se partem dedisset præcipua auctoritate par opibus. Vni se respublica totam tradiderat temporib. coacta & intestinis dissidiis, quam late Christianorum nomen patebat. Pontifex Bononia, quo Septembris fine peruenit in bellum Ferrariense maiori conatu incumbere destinabat: in quo Vrbini Dux copiis Põtificiis Præfectus parum eatenus promouerat. Hostis & suo apparatu diligentiaq; confisus, & Galliæ opib. superbus & contumax, Pontificios vrgendo coegerat, sese prope Mutinam munitis castris tenere. Spe aliquantum sustentare posse, metus amplior. Madriti Ferdinandus pridie Nonas Octobris coram Cęsaris & Caroli Principis legatis atq; Pontificis Nuncio, vti Blesis in fœdere sancitum erat, cõceptis verbis Castellæ commoda pro eo ac par erat, procuratorisq; munus exigebat, curaturũ se iurauit. De Pontifice & Gallo cura anxius, qua ratione vtriq; satisfaceret sine alterius offensione mediã personam sustinere statuit. Ita Fabricio Colũnę mandat vt è Neapolitano equitatu trecentos grauis armaturæ equites ad Pontificias copias adiungat, cum eo tamen ne Gallicis finib. inferatur bellum, contra Ferrariensem iuuare satis habeat. Ea ope quãuis necessario præstita quippe debita Neapolitani regni causa & iure, ne Gallus offẽderetur; quasi exæquata lãce Villamarino maris Italici Præfecto cura data vndecim triremes recens à Nauarro ex Africa missas in Ligurię oram ducendi, eoq; præsidio Genuenses ciues frænandi, ne Gallici imperii iugum excuterent: q; moliri videbantur. Termenstinus Veronæ agebat cum quadringentis equitib. eius curæ cõmissis, Hispani Regis stipendio Cæsaris ex commodo bellum gerẽs. Eam vrbem positis iuxta castris acri conatu impugnantes Venetorum copias numerosas quamuis & validas soluta obsidione in pacata sese referre tum præsidii virtus compulit, tũ Caroli Amboesæ cum quadringentis cataphractis obsessis opitulatum festinantis metus, ne à tergo & à fronte circũuenti pares vtrisq; nõ essent. Maior aliunde atq; atrocior tẽpestas extitit. In discessu Pontifex Romæ Cardinalib. edixerat se vt cuncti sequerẽtur nulla excusatione accepta. Eorum quidam ingenii Pontificii asperitate offensi, an consiliis occulte cum Gallo communicatis, atque in rerum nouarum studium incitati Neapolim abire cogitarunt. Appellatus de ea re Prorex Cardinales finib. accipere detrectauit molitiones fortassis odoratus. Sic mutato consilio & re necessaria Florẽtiam processere. In ea vrbe Bernardini Caruali tentata valetudo ipsi & sociis subsistendi opportunam occasionem prębuit. Non cessabat tamen Põtifex vt ad se cõtinuo venirent, in dies flagitare, ipsa flagitationis importunitate suspectior, subesse profecto fraudẽ aut consilia vulgata. Eo metu alias ex aliis nexas moræ causas excusare, quẽ cursũ cõmotæ res habiturę essent expectãtes. Nã quo tẽpore Põtifex

Bononiæ erat, eius copiæ Mutinæ, magnus Galliæ Magister facinus aggressus est magis ad nominis famam celebre, quam ad laudem. Cum quadringentis equitibus, quos Veronam duxerat, ea soluta obsidione, flexo repente itinere adiunctisq; aliis ducentis equitibus, qui Rubieræ erant, Bononiam improuisus accessit vrbem occupare satagens. Vires conatui impares Bentiuoli ex ea vrbe profugi subleuabant expeditionis comites atq; factionis opibus polliciti continuo venienti portas patefactum iri. spei euentus non respondit. Pontifici tamen & Cardinalibus vt in tali periculo, ingentem metum incussum opportunus Fabricii Columnæ aduentus depulit, ciues in officio confirmauit, Gallorumque spiritus fregit penitus: atque ita vt obsidione soluta retro cõtinuo redierint. Abeuntes & trepidos vrgere Fabricius noluit in tergis hærens memor regii mandati, Gallos non esse lacessendos, neque eorum conatus ad gratiam cuiusquam vindicãdos. Nouæ subinde spes, fœdi conatus excepere, vix priori metu sedato. grauis repente morb. in ea vrbe Pontificem inuasit. Sanitate à medicis desperata turpi Patres ambitu prehensare inter se, nulla decoris memoria nulla probitatis & modestiæ, præ cupiditate assequendi q; animis destinarant, summum honoris fastigium. Recreata Pontifex valetudine indicatas molitiones ægre, pro eo ac par erat, tulit. quin Patres ad se ad quartum Idus eius mensis euocatos graui increpatione castigauit. Se superstite de successore agitasse. dignum vindicta commisisse facinus. Et sunt inuisi suspectique dominantibus qui succedendi spem importuno tempore præsumunt. In posterum ergo seuero edicto simoniaca labes coercita in electione Pontificum: q; edictum initio pontificatus perscriptum eatenus promulgare varias ob causas distulerat. De Patribus cura crescere, qui ad Florẽtiam substiterant, neque iussis obtemperare voluerant. monstri simile aliquid profecto versare animo neque cessaturos priusquam orbis Christiani pacem turbarent. Itaque, q; ipsi expetierant, facile dabat, vt Neapolim migrarent in metu benignus & placidus. Recusarunt illi vlterius progressi, quam vt reuocare gradum facile esset. Duo quin etiam ex eo numero Bernardinus & Cosentinus Ticinum abiere certa sententia generalem Episcoporum conuentum indicendi. Insolẽti facto species obiecta honesta scilicet ecclesiæ moribus, qui nimium prolapsi erant, castigandi acriori censura, ipsoque Pontifice si opus esset abdicando non minori præsidio opus esse. Præclari quidem conatus, ratio præpostera magnisq; incommodis obnoxia Gallus & Cæsar iis se consiliis miscuere paucorum temeritas patroni Ferdinando etiam Rege tentato si posset in eam fraudem induci. Blesis sane nouo Cæsarem inter & Gallum fœdere per idem tempus constituto opera Matthæi Langi Gursensis Episcopi, qui Cæsari a secretis erat gratiosus & familiaris, accessit etiam in partem Cabanillas Ferdinandi legatus, sed cum mandatis, ne quid in Pontificis dignitatem decerni pateretur. Parum tamen ea cautione præstitum est. Inter cætera eius fœderis capita, expressum debere quidem reliquos socios virib. iuuare Cæsarem dum ditionis Venetæ partem sui iuris, obtineret armis: sic Cameracensi in fœdere præscriptum fuisse. hactenus non male. Additum tamen vt Põtifex iure potius quam armis cum Ferrariẽsi disceptaret. Si parere salutaria monentibus obtestantibusq; recusaret, à Cæsare in Germania eius nationis Episcoporũ cõuentus agitarentur nationales, idemq; in Aragonia & Castella fieret ad ea constituenda q̃ paulo ante Gallicana ecclesia sanxerat Aureliæ primum deinde ad Turones conuentu gentis habito. Miseram temporum labem à profanis Christi Vicario leges imperandi præscribi. In vno peccato quot & quanta extitere peccata? sed præcipua capita erant, quibus pontificatus propemodum redigebatur in ordinem vt Gallici sacerdotes, ne exceptis quidem Cardinalibus aut in Pontificis familiam adscriptas suas singuli ecclesias regerent, in Galliam reduces. Si repugnarent intercepti annui redditus in templorum alios vsus & commoda verterentur. Exitiale decretum ecclesiæ paci inimicum, dissidiorum fons. Pontifici vsq; adeo graue, vt diris & anathemate detestatus fuerit, quicumq; impio decreto obtẽperassent. Ac nominatim magnum Galliæ Magistrum atque Triuultium cæterosq; duces Gallica in Italia stipendia facientes, ad hæc quicumq; ecclesiæ Gallicanæ conuentibus interessent. Ne Ferdinando quidẽ Regi, Blesis recens ictum fœdus placuit: neque Gallicanæ ecclesiæ damnatum exemplum, ne importuni quidem Cardinalium conatus. Ac potius Cæsarem pro necessitudinis iure ab ea mente deductum Pontifici conciliare & cum Venetis in pace ponere tentauit. Quo tẽpore de Ioanna Neapolitana Regina Carolo Sabaudo Duci iungenda actum est. Ferdinãdus Reginæ auunculus coniugii conciliator præcipuus ducentis aureorum millib. in puellæ dotem cultumq; designatis. Ita quasi re confecta se illam Sabaudię Ducem dixisse huius temporis tabulæ indicio sunt. Neque tamẽ id conugium coaluit, qua causa incertum suspicor Reginæ ætatem displicuisse annis prouectæ: ac consequentib. certe annis

Beatricem

Beatricem Lusitani Regis filiam Carolo iunctam constat. Neapoli anni fine tumultus ex titere plebe ad arma consternata offensaque vehementer aduersus Inquisitores qui more ex Hispania translato cæperant in ea vrbe iudicia de religione exercere, maiori seueritate quam mores gentis reciperent. Ierant Andreas Palacius Inquisitor,& illi adiunctus Archiepiscopi Vicarius. Malo commotos populares frænare non licebat. Sæuiente indies motu Prorex per edictum Iudæos omnes quique ex ea gente Christianis sacris abdicatis ex Hispania non ita pridem venerant, quorum erat magnus numerus, eius regni finibus arcuit. Exilio parando proximus mensis Martius designatus. Ea colluuione pulsa ciuium ac vero totius prouinciæ in veræ religionis constantia & animorū pietate satis perspecta Inquisitionis & rem & nomen minus videri necessaria: proinde cessare & amoueri sancitum. Et vtiq; periti sæpe naucleri sæuientis pelagi fluctibus quandoq; obniti non audent, ventorum violentiæ cedunt. Pontifex ipse, cuius maxime dignitati Inquisitores seruiunt, ne incommodo tempore eo constituto tribunali turbarent tranquillitatē gentis, auctor erat. Sic populus conquieuit.

A Gallis Bononia occupatur. CAPVT II.

GAllus Rex Ferdinandum suspectum habere cæperat, ne Pontificis partes subleuaret cum eo nouo fœdere facto. Heluetiis magno numero Pontificis auro cōductis ne in Mediolanenses fines bellum verteretur, porro metuebat. Ea cura Pontificē placare constituit sibiq; adiungere interprete atque annitente Francisco Alidosio Ticinensi Cardinali, qui multum apud eum gratia & auctoritate poterat. In bellum Turcicum equitum peditumq; validis copiis oblatis, Ferrariēsem præterea pollicebatur redditurū Pontifici Centū Plebemq; agri Bononiensis oppida, annuaq; quatuor aureorū millia repræsentaturum vectigal pendi antea solitum. cęterum quo ab Alexandro Pontifice fuerat liberatus, eaq; oppida acceperat, dotis nomine vtrumq; cū vxore Lucretia Borgia. Adiecit decessurum omnibus oppidis, quęcumq; in Flaminia obtinebat. Honestæ conditiones, nisi Pontifex animo speque vniuersam Ferrariensis ditionem cōplexus esset. Obfirmatur animus quem ingens spes percellit. Mutina occupata Rhegium Lepidi & Rubieram haud longinqua oppida adiicere cogitabat propediem. Pōtificis conatus grauis Cæsari extitit Mutinam & illi contributa oppida imperii beneficiū Ferrariensi datum quasi stipēdiario detrahi se inscio, ne dum auctore. Monuit ne vlterius progrederetur, ac Mutinā potius sibi redderet. alioqui iniuriam curæ fore. Monuit ea denunciatio Pontificem facileq; adducebatur Mutinā Cæsari dare, sed cum eo si retineret sibi, certe ne eā Ferrariensi traderet, multo minus Regi Gallo. Ferdinandum belli Africani cura imprimis solicitabat: neque Italiæ motus negligebat quasi ex specula in omnes dispiciens partes. Ita Termēstino quoniam Cæsare absente, nulloq; idoneo exercitu parum ad Veronam proficiebatur, vt Neapolim rediret cum suis equitibus mandat. Fecit ille q. iussum erat, ex itinere à Pontifice quem ad Bononiam inuisit, benigne acceptus cultusq;. Madrito Rex reb. aliis omnibus prætermissis Hispalim abiit ineūte salutis anno mill. quingentesi. vndecimo in apparatus 1511
plane Africanos intentus. Cladē ad Menyngem acceptam vindicare destinātem nouum præterea incommodum amplius irritarat, Vilanello tribuno ad Querquensiam insulam cum quadringentis militibus, qui aquatum egressi erant, obtruncato à Mauris: qui noctis silentio & tenebris tecti inopinantes & somno sepultos oppresserunt ipso Matthię Apostoli festo die. Pontifex quoque media hyeme, quæ fuit præter morem sæuissima, bello Ferrariensem ditionem fatigabat. Et quoniam eius & Venetorum copiæ parum proficiebant, vt erat ardens animus, mora omnis grauis, ipsemet nulla valetudinis memoria Bononia digressus Mirandulam impugnatum abiit. In qua obsidione accidit vt Pontificis de belli ratione cum aliis Patribus deliberantis tentorium euerteret globus tormēto ex arce eiaculatus sed citra cuiusquam noxam, eorum qui aderant Patrum. Rei gestæ & diuinæ indulgentiæ monimentum pila ipsa in templo Lauretano celeberrimo appensa capitis humani magnitudinem exæquans in hunc diem coram beatę Virginis signo visitur, cui salutem acceptam Pontifex tulit. Intra id vtique oppidum Ludouici Pici Comitis vxor viro defuncto verita animum Pontificis irati irritati periculo, & vt viribus par esset, quamuis mœnibus armisque munita commeatuque instructa, id dedere tamen constituit. Ab eo initio obfirmato amplius Pontifex animo quasi certa victoria Bononiam ipse discessit, ad obsidendam tamen Ferrariam militem amandauit. Accessit Andreas Gritus cum Venetorum auxiliis. Conatus inanis fuit. Ferrariensis validis copiis & omni bellico apparatu instructus, atq; magno Galliæ Magistro cum equitatu, quem ad Veronam habebat, se se ad Padi ripam ostentante, dimicandi decreto, si opus esset, effecit vt Pontificii se necessario retro referrent vtrisque viribus impares futuri si ad manus ventum

esset. Eo depulso periculo Galli flexo itinere Rhegium abiere: vbi Gasto Fuxensis curare vrbemque tueri iussus erat, præclara indole iuuenis regia nobilitate. Mutina ne eodem impetu caperetur, quamuis supremo à Gallis conatu impugnata Marci Antonii Columnę virtute & diligentia factum est, eam vrbem præsidio Pontificis nomine obtinentis quamuis deditam iam expetenti Cæsari auctore Ferdinando Rege. Pontifex quoniam priores conatus non successerant, denuo in ditionem Ferrariensis incurrere statuit. Rhauenna vrbs commoda visa est, per cuius fines Pontificiæ copiæ progrederentur, certiori (quippe mare proximum est) Venetæ classis ope, commeatu parato. Hoc consilio Bononia cum copiis rursus discessit. Euentus priori nihilo melior. Victi quin etiam Pontificii repulsique, neque classis Veneta aduerso Pado in hosticũ penetrare est ausa: hostilibus tormentis in ripa eius fluminis dispositis memoria superioris temporis cautiores, ne insignis aliqua clades rursus acciperetur verebantur. Quo tempore Carolus Amboesa Chaumontius regulus, magnus Galliæ Magister ex morbo Rhegii decessit ad tertium Idus Februarias. Mense proximo Pontifex Rhauennæ nouem creatis Cardinalibus senatum suppleuit. In eo numero Sedunensis Episcopus lectus est, natione Heluetius, tum Gursensis antistes à Cæsare tunc in Italiam legatus de controuersiis, quæ illi cum Venetis, cum Gallo, & cum Pontifice erant. Vtrumque purpuræ honore dato promereri placuit, atque in partes traducere. In Chaumontii locum substitutus Triuultius militari prærogatiua, dũ noua à Gallo venirẽt mandata & sua spõte & Mirãdulæ Comitis, quippe ex sorore natæ, iniuria prouocatus dolorẽ vindicare cõstituit. Præclara occasio se se dedit Bononiã vrbẽ occupãdi discessu Pontificis præsidio vacuã, certe neq; valido neq; vigilanti munitã, ac potius in socordiam resoluto. Aduolauit cũ milite Triuultius vrbemq; nulla difficultate obtinuit. Vrbinate præsidii pro Pontifice Præfecto cum militib. ac reliquis ducibus raptim profecto quoniam in repentino metu parem se hosti præsertim à parte ciuium adiuto fore non putabat. Discessit etiam Ticinensis Cardinalis Rhauennamque abiit, vbi apud Pontificem patruũ Vrbin item accusare acerrime nõ dubitauit. Tantum gratia potest; quæ leui momento circumagitur apud Principes maxime. Eius culpa amissam Bononiã affirmare: ac vero consilia in Pontificem cõmunicasse cũ Ferrariensi: cui ex arcano bene cupiebat, Eleonora vxore ex Isabella Ferrariẽsis sorore nata quæ Francisco Mantuano nupserat. Non latuit ea siue calumnia siue accusatio Vrbinatẽ. Sic fert aulæ consuetudo, vt nihil occultum esse patiatur plena delatoribus. Inuidia eo nocentior quo magis ex occulto grassatur. Ergo in vindictam præceps die quodam in Cardinalem ad Pontificem euntem, quamuis multis assectis atque in iis aliquot centurionibus stipatum, in platea cum armatis irruit, adactoque in viscera gladio peremit. Quid Pontificis beneuolẽtia profuit? quid purpuræ sacræ pares opes? Insignis audacia, sed tanti iracundia fuit. Ne impii parricidii pœnas daret, patruus Pontifex valuit: neque defuere sermones existimantium, vt sunt hominum varia iudicia, prona in deterius hominum persuasio, id facinus conscio profecto, atque auctore Pontifice fuisse factum, simulata fuga compositam inter duos atque peractam fabulam.

Ab aliquot Cardinalibus Episcopi ad concilium euocati. CAP. III.

SVperioribus comitiis pontificiis clausi intra cõclaue Patres consensu pro se quisq; sacramento sunt polliciti, quicumq; eorũ esset Pontifex renunciatus intra bienniũ Episcoporũ è toto orbe conuentũ habiturũ: si falleret graui caput suũ obtestatiõe deuinciẽs. Sanandis reip. malis aut eam aut nullam spem superesse. Ab vniuerso ope expetitum remedium quid amplius morarentur? piorum vota diutius quid frustrari sinerent? Cõfectis suffragiis Iulius pontificatum adeptus, promissi immemor præsenti potentia viuorum odium restingui posteritatisque inuidiam existimabat præceps in consiliis & rapidus. Ne Constantiense quidem & Basiliense decretũ tanti fuit quolibet decennio ea haberi concilia mandans, graui mulcta proposita, si quis saluberrimæ institutioni morã afferret. Accessere noua & multa dedecora Romanæ curiæ & aulæ põtificię Alexãdro pſertim & Iulio Pontificib. rerũ Romæ potientibus, q. pſens ætas accusaret & annaliũ scriptores nobis vituperandum traderent. Pudet tẽporis & fœditatis. Pleriq; modestia & probitate cõspicui tãtis malis finẽ remediumq; optabãt. Medicinã facere quî posset desperata ferme sanitate? peccãdi cõsuetudo in morẽ trãsierat. metu omni pudoreq; sublato maiora nequitia præmia q̃ probitas & virt⁹ habuit. Miseram temporum conditionẽ. Et est morb. grauissimus, qui diffunditur à capite. Ad eam indignationem votaque multorum, adiuncta Cæsaris & Galli à Pontifice alienatio occasionem præbuit duobus Cardinalibus, qui Ticinum

cinum se contulerant, in partes attracto Narbonensi itẽ Cardinali, vt suo & sex aliorum Patrũ nomine Episcopos ad generale conciliũ euocarent. Ad terrendos Pontifices coercendamq; Romanam licentiam ea via inuenta erat magnis alioqui incommodis obnoxia: quod semper accusabitur, & sæpe recurret tamen. Et est nihil tam validum cui non sit periculum a multitudine, si in cœtus coire permittatur. Itaque Mediolani, quo Ticino abierunt, in eam rem edicta euulgarunt in ipso belli Ferrariensis ardore; quib. causas explicarunt, cur iure Christiano liceret, ac vero necessariũ videretur, ad illud extremum atque vltimum decurrere, vt conuentus generales agitare curarent. Argumenta deesse qui poterant & causæ in tanta eius seculi prauitate tam corruptis moribus tum plebis tum ordinis sacrati? Accessere Parisiensis Episcopus aliiq; exciti ad edictum ex Gallia Præsules. Legati à Cæsare Hieronymus Nogarolus Comes & alii duo viri primarii à Gallo Rege totidem, qui suorum Principum nomine turbidos conatus adiuuarent. Ab his nouo exemplo edicta porro euulgata sunt: quibus Cæsaribus & Gallis Regibus ecclesiæ Romanæ dignitatem curæ semper fuisse explicarunt. Malorum ad tyrannidẽ vindicandam ac publicam totius orbis ex eo fonte offensionem amouendam, remedium salutare excogitasse Episcoporum ex toto orbe conuentum. In his omnib. edictis cõcilio vrbs Pisæ designatæ & Sept. Kalen. quo loco & tempore cuncti Episcopi præsto essent. Ac Cæsari quidem alia omnia placebant. Italiam tantum Germania mutabat, Constantia nominatim prælata, Pisis vrbi longinquæ, neq; tranquillę satis, rerum indigæ, quippẽ bello superiori, quod diu cum Florentinis de libertate & imperio gessit, exhaustæ. Iis rebus cognitis Ferdinandus Rex Catholicus alienum se ab iis molitionibus ostendit, eo maiori studio, q̃ in edictis in eam voluntatem, ipsum conspirasse significabatur. Cum Cæsare quin etiã agit, vt eo conatu desisteret. superioris tẽporis calamitatum exempla & vulnera recentia vix cicatrice obducta satis indicare, ea consilia conatusq; præposteros infeliciter cadere. Qui res nouari cupiunt, & imperia mutari, quid aliud quam sibi & aliis exitiũ parant? Quid ea ratione eoq; itinere quæri, q̃ dissidiorum & tetri schismatis materiam? Præterea Cabanillæ suo in Gallia legato mandauit, blandis quidem verbis testato tamen Gallum Regem moneret, vti Bononiam cum subiecto agro Pontifici restitueret: neq; pateretur alia Pontificiæ ditionis oppida à suis occupari, ac multo minus ecclesiæ pacem turbari consilio conuocato: si secus faxit, ne quid propterea resp. detrimenti capiat, curæ fore. Excusauit Gallus à Pontifice motam fœderis fidem neque pactis eum conditionibus stetisse. Bellorum euentus esse varios, victoriam cælo dari auferriq;: cuius voluntati nullus præscriberet. Pacem non recusare tamen modo æquam honestamq;: sin bellum malent, neq; id timere. Ac nominatim petebat Cameracensis fœderis conditionibus stari. Cardinales, qui à Pontifice discesserant in pristinum dignitatis gradũ redire. Mantuano summo Veneti exercitus ductori iurisiurandi gratiam fieri, qua se religione in eam militiã obstrinxerat, restituto etiam filio, qui obsidis loco pro patre penes Pontificem detinebatur. Ferrariensi veniã & pacem esse abrogatis sententiis, quæ in eum fuerant pronunciatæ, neque propterea tamẽ oppidis decederet, quæ vltra Padũ obtinebat, ne Cẽto quidẽ & Plebe, quando dotis nomine erant data, vti paulo ante dictum est. Hæc ipsa Cæsar etiam per legatos flagitare. Quæ omnia grauia Pontifex iudicabat, & vt erat erecto animo, nõ ferebat à subditis vt obtemperarent, imperandi leges dici. Ferdinandus nulla spe reliqua instantibus futurisque malis auctoritate medendi, dolensq; salutaria ipsius præcepta respui, vim adhibere ac metum statuit. Ita deposita media persona palam ad Pontificem transiit tanto studio eius dignitatem ab iniuria tuendi, vt Africano bello neglecto, quo ire cogitarat, in vnam belli Italici curã toto pectore incumberet. Eoq; mille sagittarios persoluto tamen stipendio dimisit, qui Gadeis peruenerant Iunio mense ab Anglo genero missi in bellum Africanum auxiliares. Ad hæc cum eo Rege sanxit, vt nisi Gallus Bononiam restitueret Pontifici, neque à conatu concilium agitandi desisteret, ac potius finibus Hispaniæ arma inferret, Ferdinãdus dũ bello Italico districtꝰ esset, occuparet ipse conatus, atq; ne nocere posset bello Aquitaniam implicaret. His reb. cõstitutis Hispali Rex Burgos est profectus. Vẽtum ad Guadalupeum fanum loci religione ac præsertim Virginis matris numine celeberrimum. Ex eo loco Petro Nauarro mandauit, vt cum copiis eius curæ concreditis Neapolim actutum nauigaret, vbi Cardonius belli Africani specie instructas paratasque habebat lectissimas equitũ turmas ex vniuersa ditione in vnũ collatas. Sancitũ præterea vt Tripolis nuper de Mauris capta Siciliæ contributa esset propter locorum vicinitatem auxilio atq; commeatu faciliori. Ad eam quoq; vrbem tuendã cũ idonea classe missus ex Hispania est Iacobus Requesenius Diegho Veræ successor. Cuius opera Rex in bello Italico vti cogitabat tormentorum cura restituta propter insignem collimandi, ac vniuersi

tormentarii apparatus & fabricationis scientiam. Non diu Requesenius Tripoli substitit, nempe militari tumultu in ea vrbe forte cōcitato, Prorex Siciliæ eo profectus motu composito, iisque militibus cum duce in Siciliam abductis Tripolis præsidio Guillelmū fratrem maioriq; ex eo auctoritate ad frænandos milites, in eius locū Præfectū, vrbiq; rectorem dedit.

Nouum à Pontifice concilium Lateranum conuocatur. CAP. IIII.

CVpiebat Ferdinandus Cæsarem ab amicitia galli Regis distrahere eius rationibus & nominis existimationi parum consentanea. In eam rem & vt Catanēsi Episcopo succederet, Petrus Vrrea legat' est cum mādatis Venetos Cæsari cōciliare facto fœdere curaret, Cæsarē Pōtifici. Ingenio Cæsar mobili & vario, vt in reliqua ætate nō satis statuebat animo, quid facto opus esset, in q̄ se daret partem anxius. Inter multiplices tamen cogitationes fluctuāti visum est, Gursensem quidē ad Pontificē legare, si eius opera cōtrouersiæ inter ipsos facta pace cōponerentur, ad Venetos Petrum Vrreā, vt sancito cū vrbe fœdere discederetur ab armis. Venetorum nomine Pōtifex dabat vt Cæsar Veronam & Vicentiā ditione stabili retineret, aliqua Venetis cederet de iis capta quasi beneficiariis imperii, ducēta & quinquaginta auri millia numeraturis pro ea cōcessione, annuaq; adeo triginta millia. Cæteræ cum iis cōtrouersiæ ipsius & Ferdinādi Regis arbitrio finirentur. Honestissimæ conditiones: sed quas Gursensis vasto animo maiora cōplexus repudiauit immemor scilicet rerū humanarū varietatis & inconstantiæ præsenti potētia inflatus. Ne Petrus quidē Vrrea quidquam apud Venetos Patres profecit erectos quippe in spē, vt res se dabant, breui Italia turbata ex aliena calamitate respiraturos. Ex longo rerum vsu haud inane vaticinium extitisse breui euētus cōprobauit. A Ferdinando Rege Cæsar & Margarita importuna efflagitatione expetebāt, virib. & pecunia iuuaret ad bellū defendendū q̄ Gheldriæ Dux Gallico patrocinio cōfisus Belgicis finib. inferre pergebat porro, molestus imprimis & grauis. Verum id incōmodum tanti non erat Hispano p̄ cura atq; studio rerū Italicarū. ne Cæsari quidem vsq; adeo, ne contra Gheldriæ Ducē motis armis in galli offensionē incurreret ad priores necessitudines specie religionis, tūc qua nihil fallacius magis q̄ antea amicitia deuincti. Æstate iā adulta ea moles rerū mouebatur. Quo tēpore ad oriētis solis extremas oras Lusitanica arma prosperū cursum tenebant: atq; ita nihil vt amplius desiderari posset. Cognouerat Emanuel Rex annis superiorib. vltra Goā vltraq; Calecutiū Malacam esse forum rerum venalium cum primis totius Indiæ nobile: vbi & incolere & mercari cōsueuerant ex omnib. nationib. innumeri mortales. Maris vicinitas & multarum circa gentium, quarum ad fines iacet, mutui vsus dedere celebritatem. Dieghō Lupo Siqueirę, ante annos Olisipone soluerat, negocium datum ea vrbe obita, visa exploratаque Regi suo renunciandi. Fecit ille quod iussum erat, in reliquo comitatu Garsia Sosa & Fernando Magallane prosequentibus ad Somatram prius appulit insulam ex aduersum Malacæ æquatori subiectam, latam spatiis in multa imperia diductam à Mahumetanis & inani gentium superstitione detentis hominibus cultam per partes, pingue solum bifero triferoque singulis annis prouentu. Cum ea gente instituto commercio iunctaque amicitia, Malacam haud procul dissitam cognouit, olim Siami Regi subditam tunc peculiari Regi seruientem nomine Mahomadi. Siqueira vbi traiecit, cum eo Rege pace facta, atq; fœdere sancito per conditiones Rodericum Aracium cum Lusitanorum numero intra vrbem designatis ædibus habitare voluit, vtriusque gentis commercio id commodum fore ratus. Mahumetanus & suo ingenio suspicax, & à Lusitanis mali aliquid imminere arbitratus, naues occupare conatur. Ea spe irrita Lusitanos, qui in vrbe erant, nihil minus cogitantes in ferrum; & vincula rapit. Et est leuissimum genus hominum seruituti natum, ad omnem auram spei mobilis infidaque gens. longum erat iniuriam vindicare, neque vires idoneæ conatui in frequenti ciuitate, inimicis multis, Rege infenso. Ita dux Lusitanus cum mercibus, quas potuit auehere Cocinum retro nauigās, inde in Lusitaniam ire perrexit. Alburquerquius iam rerum Lusitanarum cura suscepta rei indignitate commotus collata in vnum classe iniuriam vlcisci constituit, ne neglecta animos cæteris barbaris faceret. Goa profectus, atque in Somatræ vicinæ portum inuectus Malacam tandem appulit. In eo itinere obuiam nauim cepit: in quam transgressi Lusitani, quasi certa victoria, ingenti repente flamma excitata territi conatu destiterunt. Inanem fuisse metum deinde ex captiuis cognitum: ac innoxiam flāmam artificio quodam ad terrorem à barbaris excitari. Paulo post in nauim alteram inuecti eam ceperunt, tametsi Mahumetanus quidā Nahodabeguia Lusitano nomini maxime infensus, ac Regi Malacitano capiēdi Lusitanos præcipuus auctor, venia desperata si captus esset, enixe nauim est tutatus, donec multis cōfossus vulnerib. tādē occubuit. Miraculo res cōparanda: tot acceptis vulnerib. nullū tamē effundi sanguinē. Verū spoliato corpore atq; in reli-

quo

quo conatu detracta armilla vno impetu sanguinis riui quasi amoto obice per oēs partes latissime effluxere. Causam suscitati intellexere in ea armilla vinctum lapidem admirādæ potestatis sistendi sanguinis, in Siami regno ex animantib. erui; quas Cabrisias vulgo vocant, an commentum est, rumore certe res maior facta. Peruenere Lusitani Malacā Iulii Kal. Cum ciuib. enixe pro extrema spe dimicantib. varia extitere certamina. Vrbs tādem nobilis capta & ad Lusitanorum imperium adiuncta, patriam superstitionē vera religione mutauit. Sic Christianæ religionis cultus & nomen ad extremos orbis fines proferebatur. In Italia Pontificia maiestas diuinæ proxima nutare videbatur tetri schismatis metu, q nisi exorata numina auerterent, importuni conatus profecto minabātur. Ea cura Pontifex anxius omisso bello Romam redire constituit: si posset ingenii dexteritate vrgētem tempestatem sedare. Cogitationem in omnes partes versanti fore optimū visum est, præposteras inimicorum molitiones occupare, tempori cedere. Ita ad quintum decimū Kal. Augusti edicto promulgato, Episcopos toto orbe, quiq; more maiorum cōcilio interesse deberent, ad generales conuentus. Lateranum euocauit auspicandos instituendosq; anno proximo tertio decimo Kal. Maii. Insanum quantum ea denunciatio aduersariorum spiritus fregit, causam debilitauit. Supra bonum atq; honestum perculsus tamen Pōtifex parum à procacib. verbis temperabat, alioqui ardenti ingenio in iracundiam procliuis. In eo conuentu Galliæ Reginam non iustam eius Regis vxorem esse pronunciandū minari. Aquitanos & Nortmannos iniuria occupatos sacramenti religione exoluendos, quo Gallo fidem obstrinxerant, & ad Anglicum imperium restituendos. Hæc omnia qua ad dolorem vlciscendum pertinebant, qua ad Gallum terrendum frænandumq;. Verum ira quæ tegitur nocet, professa vim perdit. Gallus quidem eo proposito metu æquiorē se concordiæ sanciendæ præbere, velleq; adeo cum Venetis pacisci modo darent ipsi, quæ Cæsari erant oblata. Non diu tamen in eo perstitit, aliud atq; aliud subiiciente animo. cōcilio Pisano fauere vt cæperat, consultius fore visum est: q Cæsar nouo conatu Veronam aut Tridentum transferebat. Neutro Gallus eius machinationis architectus præcipuus actionum moderator & arbiter, quod Veronæ graui cælo grassarentur morbi; Tridentū exigua ciuitas esset; neq; idonea tantæ multitudini, quantam conuenturam existimabāt. Ac potius Cardinalib. auctor erat, vti quam primum moras rumperent, actiones concilii inchoarent, neq; amplius suspensum orbem tenerent. Florentinis etiam suasit, vti Pisas vrbem, dum conuentus essent Cardinalium potestati permitterent, quo maior esset auctoritas. Cautiores illi vrbi neq; validæ neq; frequenti salutem permittere detrectabant, nisi Galli & Cęsaris legati prius conuenirent, idoneusq; ex vtraq; gente Episcoporum numerus, communi multorum periculo fore se tutiores rati. Neq; interim tamen de concordia appellati audire recusabant, modo tuto liceret ad Pōtificem redire idoneo loco attributo, in quem sese reciperent fide Pontificis tuti. Hæc omnia ludus erant, & in cōmuni causa præuaricatio tēpore extrahendo dum inchoata stabilirent: an quemcumq; cursum res tenerent ad vtrosq; receptum parantes. Romæ quidem instituta in eos cognitione cōtestataq; atq; perrogata causa quatuor ex eo numero Cardinales pronunciata sententia sacerdotiis omnib. & purpura sunt spoliati Caruaialius, Cosentinus, Sanmalus, atq; Baius. Idem de Sanseuerino & Labrito sociis coniurationis vt statueretur, maturum nō erat, & iam tamen tempus appropinquabat. Intercessere huic decreto initio maior collegii pars. Quidam etiam factiosos Cardinales excusatunr. Nihil eos aduersus leges cōmisisse conuentus vt haberetur expetentes ad castigandos mores sanciendam disciplinam veterem tum in membris tum in capite. Neq; deerant sermones increpantium, Pontificem tum ob sacramenti suscepti religionem motam, tum eo conatu impedito posse iure clauium interdici, iuxta decreta Basiliensia sessione vndecima promulgata.

Fœdus à Ferdinando cum Pontifice & Venetis factum. CAP. V.

MAgna contentione de armorum societate Pontificem inter & Ferdinādum Regem agebatur. Ventum ad conditiones. Rex pecunia in stipendiū iuuari expetebat. Graue Pōtifici videbatur spe incerta euentus, nudari eo tuēdæ dignitatis pręsidio certissimo. Ea anxius cura nonnunquam ad Gallicum fœdus reuocare animū æquis propositis conditionib. Id quoniā ex animi sententia nō successit, necessario ad Hispanū pręsidiū recurrit quippe certius atq; fide magis stabili. Ita re propemodum cōstituta Ferdinādus magnam exercitus partem in Africam parati, Neapolim actutum ire mandauit. Ergo quingēti cataphracti, velites sexcēti, pedites duo millia Malacæ è portu in Italiā soluerunt. Peditū cura Zamudio tribuno demandata est: omnib. copiis pręfectus Alfonsus Caruaialius Xodaris dominus, ad hunc militaris imperii summa redibat dum Neapolim accessissent. Africani belli ad fallendū hostē species obiecta. Male cohærens cōmentum dissimulari qui posset?

quando ipſo tẽpore, quo ii milites diſceſſere Malaca Auguſti certe principio, Petrus Nauarrus vti iuſſum erat, Neapolim detulerat mille quingẽtos milites ſqualidã quamuis & pannoſam aciem ſed bellis Africanis tamen exercitos & ſuperiorem cladium reliquias. Apparatu belli diſtrictis omnibus, nondum mouebãtur arma. Arte ſeu ex animo Gallus minorem filiam Ferdinãdo infanti vxorem obtulit, id ſi coiret coniugium deceſſurum ſe regni Neapolitani virib. Non abnuebat Ferdinandus oblatam vltro conditionẽ: ſed cum eo ſi Bononiam Pontifici reſtitueret moram paci non facturum. Eam ſummam votorum eſſe. Excuſauit Gallus rationes deeſſe, qui poterant poſſidenti, tenentiq; arma? His molitionibus extrahebatur tempus neq; belli initium erat, appetebat tamẽ omniũ, quæ erant geſta grauiſſimi. Gallus cum Bentiuolis inito fœdere vrbem Bononiam eamq; familiam in clientelam accepit. Gaſtoni quin etiam Fuxẽſi Namurſio duci, quẽ Mediolano prefecerat, bello Italico ducem ſummum vt in eius vrbis præſidium mitteret quadringentos equites grauis armaturæ mãdauit; ſi res exigerent, ipſe cum omnib. copiis iiſdẽ veſtigiis ſubſequeretur. eã omnino vrbẽ ab iniuria tueretur, retineret impio. E cõtrario ab Anglo ea cauſa in Galliã legatos eiq; adiunctus Cabanillas Ferdinãdi orator Gallum conteſtati ſunt palã, vt Bononiam Pontifici redderet. Si recuſaret pontificiam dignitatẽ & opes ſuis Principib. curæ fore. Belli haud obſcura denunciatione cõmotus animo Gallus deſtinatũ ſibi reſpondit Bononiam tueri, nõ ſecus atq; Mediolanum; neq; terreri minis, moram bello non facere, cum vellẽt experirentur. Accidit vt Pontifex ægrotaret ſalute ferme à medicis deſperata. Cæſar quoq; menſe Sept. Tridentũ acceſſerat vnde Catanenſis Epiſcopus cõmeatu impetrato, ſe ſe retulit in Hiſpaniã. Vaſto is Princeps animo Põtificatum erat cõplexus Iulii obitu, an etiã eo ſuperſtite. Sic fama tulit & annales teſtãtur. Nõ deerãt qui cupiditati fauerent vani aſſentatoreſq;, quales in aulis Principum multi viuunt. Præ cæteris Sanſeuerinus Cardinalis ei aſſiduus non Pontificatum modo pollicebatur, ſed & Neapolitanũ imperium in partem acceſſurum, familiæ ope ſed & totius Italiæ virib. odio nominis Hiſpani. Iret tantũ, ſuiq; in cõuentu Piſano copiam faceret, vbi cæteri factioſi Cardinales morabãtur. Inanes molitiones, ſpes vanæ, multumq; à Ferdinãdi Regis rationib. & conſiliis diſcrepantes. Ergo ad quartũ Nonas Oct. ſocietas tandẽ inſtituta eſt Hiſpanum inter Pontificẽ & Venetos, quam dixere ſanctiſſimã Bononiam recuperandi decreto ac reliquam Pontificiã ditionem. Præterea tuendi Pontificũ dignitatem aduerſus factioſos Piſanumq; adeo conſiliũ. Leges ſcriptę, vt intra viginti dies ex quo fœdus euulgatum eſſet, Ferdinandus Rex mitteret in eã expeditionem mille & ducentos grauis armaturæ equites, velites mille, Hiſpanos pedites decẽ millia. Pontifex ſexcentos cataphractos ductore Termenſtino. Ad eas copias à Venetis conſcriptus exercitus adiungeretur: maris imperiũ tueretur peculiaris Veneta claſſis cũ vndecim regiis triremib. collata. In ſtipendiũ regii exercitus Pontifex & Veneti ſingulis menſib. quadraginta auri millia numerarẽt, dum bellũ eſſet. Ac die quo fœdus euulgatũ eſſet, duplicatam eam ſummam in duorũ menſium ſtipendia. Vniuerſi exercitus ſocialis imperator & ductor Regis nominatione præficeretur. Ita ſummã expeditionis Cardonio Neapolitano Proregi demãdauit. Veneti in hoc fœdere quãcumq; pecuniæ ſummã Neapolitanis Regib. ex Aragonia gente, mutuã olim dediſſent, miſſam facere conteſtati ſunt in defunctos nulla recipiendi iam ſpe munifici. Cæſar ſocietatis particeps eſſe noluit: expreſſum tamen in fœderis tabulis eo factã conſcio, ac vero fauente Anglo. Pontifici graues cõditiones extitere ac moleſtę, ac q. de pecunia ſancitũ eſt, grauiſſimũ: re tamen neceſſaria conſenſit. Primum quia eo ex morbo decũbente nobilitas populusque Romanus arreptis armis tumultuati erãt. Vrbana priuilegia in fringi, ipſos tyrannica ſeruitute opprimi, ac iuſtũ ſingulos ſeruitium pati palã conquerebantur. Dein Florentinis Gallico nomine addictis verendũ erat: ne is Rex Romã vſq; armatus nullo prohibẽte procederet: ac vero Petri cathedræ Põtificem cũ vellet de manu daret. Quod præcipuũ erat. Piſanus conuentus ſolicitũ habebat, ne q. fama vulgarat, eo deiecto, quaſi iure ſuo neq; ſine exẽplo nouũ Pontificem crearẽt; malorumq; ſuperiorũ elluuies recurreret. Ipſo tẽpore Dieghus Garſias Paredius notũ periculis & væcordi audacia nomẽ, de quo ſupra memoratum eſt, cõfecto Neapolitano bello piraticã exercuiſſe: delicti venia deſperata ſe ad Cæſarem trãſtulerat bello Veneto nauaturus operã. In eo ſemel & iterũ captus eſt prius ad Veronam Epirotas inter & Cæſareos tumultuario inſtituto certamine; deinde Vicentiæ ex morbo lecto affixus cũ ad ius Venetorũ ea vrbs rediit. Villamarinus maris Præfectus ex Hiſpania, quo iuſſus cum triremibus ierat, Neapolim ſe ſe retulit bello ſociali & ipſe deſtinatus dux claſſiarius. Berẽgarius Olmius cum aliquot triremib. ad cuſtodiã Granatẽſis orę manſit in Hiſpania. Rodericus quoq; Baſanius aliiq; duces & milites lẽbos piraticos, quos ad Tetuani fluminis oſtium

ſe recipere

se recipere cognitū erat, incensum ire pergebant. Cum nunciatū est Regē Phuthensem cum numerosis copiis Septam ire obsessum. Accurrere vtriq; continuo ad præsidium. locorum vicinitas inuitauit,& studiū barbarum impugnādi,atq; in eo operā & industriam cunctis probandi. Septam vbi venere, Mauros Tingim processisse cognouere, q̃ vrbem præsidio obtinebat Eduardus Menesius præcipua nobilitate Lusitanus pari virtute & industria. Spei aliquantū posse hostium impetū aliquādiu audacia sustentari, metus amplior ob exiguum defensorum numerum. Eo traiecere nostri sabbato ad quintū decimum Kal. Nou. Obsessos premi ab hoste inuenere, tormentis bellicis multos pereptos, quassatum murum late ruinā fecisse. In cuniculis maiori barbari spe propius vrbē promouere castra ex propinquo quoq; acrius impugnaturi oppidum sub testudine parantes muri lapides vectib. conuellere. In ea angustia nouo auxilio confirmati obsessi à virtute petere præsidium constituunt. Fortes numina iuuant, ignauos destituunt. Ac primū Rodericus Bassanius & socii ex oppido egressi in quandā hostium stationē irruere eo impetu, quem illi nō tulerunt. Multis è præcipuis cæsis cæteri deseruere locū. Successu dein læti Lusitani equites die proximo cum Mauris dimicatum processerunt. Leue certamē fuit, rari dispersiq; pugnarunt nō acie instructa sed magno impetu procurrentes, si premerentur cedere nō turpe rati. Sic est mos gētis Africanæ. cæterum Lusitani equites cum Mauris pugnare longo vsu edocti ea dexteritate pressere aduersarios, vt Barbarus amissa spe expugnandi oppidum soluta obsidione die tertio castra retro mouenda duxerit. Castellæ duces se & suos Heracleam retulere è faucibus potentissimi hostis erepta ea vrbe subleuatis Lusitanis læti ouantesque bellicæ virtutis laudem Africanis spoliis potiorē existimantes.

Bellum in Italia inchoatur. CAP. VI.

PRorex Neapolitanus copias in aciem producere, iterq; institutū arripere parabat. Cū peditib. Petrus Nauarrus Caietæ & vicinis locis tēdebat. Equitatus in procinctu erat, cunctiq; ad profectionē expediti. Prosper Columna ire in eam expeditionē excusauit, indignū ratus nisi se digna procuratione cōcredita signa aliena sequi. Contentione honoris suscepta magnæ sæpe in bello opportunitates corrūpuntur. Eò Fabricio Columnę generalis in bello nomen & munus impositum est, ne & ipse patruelis exemplo militiā detrectaret. Andreas quoque Caraffa Comes sanctæ Seuerinæ ire recusauit quamuis Gallico odio à maiorib. hęreditario. Notatum præ cæteris promptiores maioriq; alacritate ad induenda arma proceres Andegauenses extitisse. Superiores offensas nouis officiis cōpensare destinabant, mutato domino non minorē quam antea fecissent, constantiā pręstare. Ardentiores præ cæteris Bitonti Marchio Adriæ Ducis filius, Atelæ itē Marchio Amalfitani filius vnicus, Traiecti Dux, filii Comitū Matalonis & Aliani. Ne Bisinianus quidē sua gloria fraudandus; etsi tentata valetudine destitit. Certæ tamē voluntatis argumento quoniam bellum contra Gallum erat Sancti Michaelis torquem Gallicæ militiæ & amicitiæ symbolum ad eum Regem remisit quasi renunciata fide & amicitia. Tantundem Amalfitanus, Adriēsis, & Matalonius pręstitere. Nauarrus cū suis legionariis versus Pontecuruum signa mouit. Paulo post omnino postridie kalendas Nouembris cum Prorege Neapoli equites processere, splendido cultu & fulgentibus armis conspicua acies. Ipso tempore Cæsaris animus variis cogitationibus fluctuabat, curisq; sæpe inter se cōtrariis circumactus. Hinc à Cardinali Sanseuerino inani spe lactabatur. Inde Petrus Vrrea si se confœderatis Principib. adiungeret, causamq; susciperet, in qua salus publica vertebatur communib. armis sumptuq; pollicebatur Mediolani principatū, sed & Gheldrię Ducem ne bello amplius lacesseret impugnatum iri. Hęc illi via magis placebat quippe certior & tutior pro ingenio quamuis non satis quid facturus esset statuens. Ad fœdus Venetū reuocabat animū iis conditionib. quas Gursensis Pontifex antea obtulit. Optima videbantur quorū tempus effugerat. Sic solent homines inconstantes infelicesq;. Veneti. n. præter socialē exercitum, cui satis p̄fidebant, mille equites cataphractos suis stipēdiis alebant quib. alii ducenti accessere à Paulo Ballionio adducti suo delectu illorū stipendio supra tria millia equites expediti maiori ex parte Epirotæ: ad hæc nouē millia pedites. Sic res Venetorū erant virib. satis & cōsilio pollentes: Magna tamē contentione Hieronymi Viquii pro Ferdinādo apud Pontificē legati, Cæsarem inter & Venetos induciç pactę sunt. Quæ etsi in præsenti ex vsu socialis belli nō fuerūt, neq; enim Venetorū copię ad reliquū exercitū, q. agebatur sese adiunxere, in posterū tamen salutares imprimis extitere. Interea Gallus Rex nihil de sua cōparatione remittere ac Namursiū diligēter monere q̃ primū vt cū hoste decerneret ad eas copias, quas numerosas habebat, nouis ex Gallia supplemētis adiūctis validus. In Heluetiis etiā ingētes delectus habere statuit gentēq; ferocē adducere, ne Pōtificis patrocinū susciperet societatis cū hostib. virib. cōtra Cardinalis Sedunēsis

conatus & diligentiã nouo purpuræ honore in studium Põtifici gratificãdi magis quam antea incensi. Simul vt Cæsarẽ distineret Andrea Burgio interprete pontificatum illi, si id cuperet, sin minus ex eius voluntate daturũ pollicebatur scilicet de alieno munificus. An fraus & ludibrium erat. Addebat quæcumq; Põtifices de imperio detraxissent, vt recuperaret, effecturũ. Demum è regno Neapolitano eam partẽ quã ipse expetiisset, Mediolanenses & Genuenses quoties bellũ esset, lege perpetua certa Imperatorib. missuros auxilia quasi tributi honorarii nomine. Magnifica promissa, eoq; minus fidei. Inter hæc Sanseuerinus Cardinalis à Cæsare impetrata venia discessit parũ lætus exiguo tantarum molitionũ prouentu. Cardonio Proregi deliberatum erat per Florentiã iter habere, nihil à tergo hostile relinquere: quoniam ea vrbs Gallo & factiosis Cardinalib. erat addicta. Restitit Pontifex, qua causa incertum, sed per Aprutii fines mãdauit vt in Flaminiã contenderet, inde Bononiã. Anni tẽpus aduersum erat, sæua hyems, loca aspera impedita itinera niuem glacies astrinxerat. Multorum è militum numero tentata valetudine pauci tamen periere. Cum copiis omnibus Forũ Cornelii peruentũ est. In ea vrbe necessario dies aliquot sustentatum, dum milites mora recrearet, tormenta veherentur. Quæ Manfredonia mari missa in Arimini portũ intulere ipso natali Christi die principio anni mil-
1512 lesimi quingentesimi duodecimi. Inde Forum Cornelii delata. Nauarrus cum legionariis vlterius progressus ad Lucum & Bagnacaballum continebat suos. Atq; ne tẽpus frustra tereretur & vt operæpretio facto terrorem aduersariis incuteret Bastidã impugnare constituit Ferrariensis arcem Pado impositam ducẽtis quamuis & quinquaginta Italici militibus munitam. Placuit Cardonio id consilium. Admotis copiis pridie Kal. Ianuarii impugnari cœpta est arx. Obstructas consilio obsessorum mentes, ne exitiũ quidẽ imminens aperuit. Pugnatum acriter ab vtraq; parte: ac tertio tandem impetu vi Hispani intra arcẽ irruperũt. Magna pro numero cædes fuit. Omnes ferme defensores & puberes cum duce Vestitelo ceciderunt. Eo exemplo metus finitimos inuasit considerãtes nihil arduum fore gẽti, quæ intra quintum diem munitissimam arcem expugnasset. spes erat metu domari gentem posse: q̃ pulcherrimum est victoriæ genus. Ioãni Mediceo Cardinali in eo bello Legato Pontificio oppidum cessit, spolia militibus militaria magis quam ampla. Alfonsum Aragonium Friderici Regis secundum filiũ expetenti magnopere Gallo Regi mater permisit quamuis duodecim non amplius annos natũ. Ex eo Galli coniicere, prædicareq; profecto destinatum cum Gallica puerum classe Neapolim amãdare populumque & gentem vniuersam ad arma per eum modum concire nouo Rege quem cuperent de manu dato. Fides rumori eo maior fuit, quoniam id credunt homines q̃ cupiunt: & in vrbe militibus nudata gens vniuersa summi, medii, infimi, vti antea habere consueuere, Regem peculiarem dari, expectabant, vitio humani ingenii præterita præsentibus potiora fore putantes: Hispanorum præterea militum licentia vniuersæ gentis inuidiosum nomen fecerat.

Bononia obsessa. Cap. VII.

BAstidæ captæ Nauarrus laude superbus se se Forum Cornelii retulit. Ex ea vrbe Butrium promotis castris, eo loco de ratione belli referente Cardonio consultatum est. Fabricius Columna, vt ad Centum & Plebem, quæ oppida Petrus Pacius cum expeditis equitibus per eos dies de hostibus ceperat, promotis castris Castellumfrancum impugnatum irent, auctor erat, commodissimum munitione situque, quippe Carpim inter, vbi Gallicæ copiæ statiua habebant, & Bononiam, quo ipsi erant ituri, positum oppidum. Inde diuisis in partes copiis agri Bononiensis pagos & oppida carperent priusquam vrbe obsessa de rerum summa periclitarentur. Eam esse conditionem bellorum vt faciloribus confectis, ad maiora & difficiliora procedatur. Nunciari prętereaNamursium cum firmis copiis equitum peditumque auxilio festinare: intra vrbem Borbonium nothum, Alegrium, Robertum Marchiam cum trecentis cataphractis morari, ciues magno numero atq; bellaces. Quid certã victoriæ spẽ moræ impatientia euerterẽt? quid in pericula nõ necessaria intẽpestiua festinatione irruerent? Fabricii sententia aliis fere ducib. probabatur, satis gloriosa cõsilia esse quę cauta reputantib. nõ minus esse strenui ducis consilio quã armis vincere. Vnus Petrus Nauarrus vęcordi contẽtione Bononiã cõtinuo eũdum disputabat quindecim nõ amplius millib. dissitã. Fama bella confici. si alio recesserint aut cũctati fuerint, met⁹ & imbecillitatis infamiã subituros. Breui ac facile ea vrbe expugnata (sic videri voluit ex sua audacia de sũma iudicans) quasi dẽpto capite minora oppida in victorię partẽ accessura. Ea valuit sententia propter viri auctoritatẽ inter milites maximã, & quoniã segnẽ operã pręstare erat solitus, si ab eius iudicio recederetur, quo vitio ferme capitosi homines & p̃fracti laborãt. Termẽstinus cũ copiis põtificiis Roma ea tẽpestate p̃fectus quoniã in itinere obiit: neq; Vrbinas eã tũc curã suscipere voluit (& paulo post tamẽ

mutata

mutata sententia pro se misit in defuncti locum vicarium) Pontificiis militibus & ducib. à Pontifice mandatũ, vti Cardinali suo in eo bello Legato obtẽperarẽt, ac vero Cardonio summo duci copias traderẽt, eiusq; cũcti imperiũ respicerent, quẽ vt ampli⁹ promereretur, excitaretq; nouo honore, pileũ gladiũque misit munera magnis Principib. dari solita, ꝑterea vexilla inter sacra natalitia ab ipsomet prece ex Romano ritu lustrata. Veneti neque pecunia, vt erat sancitum, neq; milite cõmunem causam iuuerunt, ac nomen magis quam vires ad sociorũ ꝓsidium attulere, suarũ rerũ anxii cura, an ex aliena industria fructũ captãtes. Enimuero socialis exercitus vmbra tecti suæ ditionis vrbes à Cęsare occupatas recipere, & si posset viresq; suppeterẽt, tandundẽ de Gallo facere destinabãt. Ergo Butrio egressus Cardonius ad quartũ à Bononia lapidẽ castra ꝓmouit subiectos inde agros contẽplatus cognouit loca aspera esse, acieq; explicãda incõmoda irriguo agro eoq; multis impedito riuis, atq; emissariis multoq; adeo luto hyemis maxime tẽpore. Die proximo ad sept. decimũ Kal. Feb. cũ copiis vlterius progressus locũ castris idoneũ cõsiderauit. Intra vrbem quingenti iã cataphracti erant, pedites ad duo millia. dux præcipuus Iuo Alegrius superioris belli memoria haudquaq̃ fracto animo. Accidit quo die Butrio Cardonius discessit, vt Ferrariẽsis cũ copiis Bastidã repeteret. Impugnatio acris fuit: intra horas viginti vi captã à fundamẽtis euertit credo in ea hostiũ vicinitate sustẽtari posse diffisus. Prætorium Bononiæ vicinum ad tormenti iactum Belpogii nomine Bentiuolæ familiæ gentilitium metandis castris à Cardonio est delectum. Vlterius cum peditatus parte Padulæ Marchio & Comes Populi monasterium stationi delegere cui à Diuo Michaele in saltu nomen est, extinctis ignib. quos ciues, quoniã vrbi imminet, quasi hostili loco, iniecerant. Sic bellum iura in contrariũ mutat. Eo loco tormenta aliquot constituere reliqua in colle, qui vltra id monasterium molliter assurgit, ea parte impressionẽ in vrbis mænia facere cogitãtes. Namursius interim Parmã, vbi erat, copias in vnũ cõferre: in quib. octingẽti cataphracti, mille expediti equites, tria millia pedites numerabat. Præter eũ numerum ad Finariũ viginti à Bononia passium millib. Ferrariensis auxilia præsto esse Vasconum duo millia cũ aliquãto equitatu. Cum iis omnib. copiis Bononiæ obsidionem dissipare certe summã certaminis periclitari cogitabat ferox iuuenta opib. & nobilitate magnus. Fabricius Columna exercitus partẽ ad Centũ & Plebẽ cõtinebat, quoniam ea iter erat si Gallos trãsitu prohibere posset. Destitit tamẽ à Cardonio iussus se cũ cæteris copiis iũgere atq; in aduersum vrbis partẽ trãsferre, qua mõtes eriguntur ex Apenini iugis diducti. Traducere in eã partem muralia tormenta destinabant: atq; ea propter mæniũ imbecillitatem patefacto aditu per ruinas & lapidũ stragem in vrbem ferro penetrare. Verum paulo post nouo decreto, vt omnes copiæ intra vna castra coirent, visũ est, ad bellica tormenta tuenda, & transitu prohibendũ Gallica auxilia in consiliũ pertinebat. Michaelis inter ædem & Florẽtiæ portã disposita tormenta ad quintũ Kal. Feb. excussis ignitis globis late fecere stragẽ. Muri parte strata, per ruinas quidã milites turri vicina occupatã vexilla in ea victoriæ argumẽto erexerũt. Ingẽs vtrinq; clamor sed dissonus disparq; victoriã hi ingeminare, arma illi arma. Periculo exciti obsessi magna vi eos milites tandẽ è turri capta deturbarũt. Erectã ex eo ad meliorẽ spẽ diui tutelares & superueniens tempestas sæuissima vrbẽ ab excidio seruauit. Triduũ continuatę noctu atq; per diem niues astrictis præ frigore mẽbris ac milite vix tenẽti arma, opportunæ conatui, Namursium inuitarunt vt in vrbem nocte cũ validis auxiliis penetraret. Quod fecit nõ tantũ nemine prohibente, quoniam castra procul aberant, sed ne à vigiliis quidem conatu perspecto. Ex eo mutata plane belli fortuna est, atq; in contrariũ cõuersa. Cardonius propter hyemis sæuitiam veritus ne aliquod insigne detrimentũ extaret: & alioqui minori iam spe vrbis nouis copiis firmatæ potiundę, retro cum copiis & tormentis ad Lazari fanum duobus à Bononia millibus se recepit. Pontificię copiæ vlterius metu prouectæ non prius cõstiterunt, quam Forũ Cornelii ditionis Pontificiæ vrbem ventũ est. Cardonius ad Petri fanũ castra promouit, reliqui duces per vicina circa oppida distributi, dum frigora remitterent & cœli sęuientis rigor mitesceret. Is fuit exitus Bononiensis obsidionis maiori apparatu quã fructu fama quã laude. A plerisq;, vt fit, Cardonius accusabatur inertiæ, quasi rigidissimo tẽpore elabi octo dies passus esset, priusquã aliquod operæpretiũ cõstaret, castra imperitè metata procul vnde debuissent. Cuniculis & aggerib. agendis nõ minus fuisse peccatum. Deniq; eam negligentiã atq; incuriã extitisse, vt hostis in vrbẽ nullo prouidente euaserit. Sic sunt militũ ingenia prospera omnes sibi arrogant, tristia imputãtur ducibus. Tempus enimuero conatui importunum prorsus extitit. id præ cæteris in Cardonio fama accusauit, quæ pretium reb. & nomen dat. Ne Heluetii quidem cõtra quã sperabatur & erãt pollíciti ad obsidionẽ accessere: ac ne à Venetis vlla auxilia venere vti ex fœdere debuissẽt.

Sic iuuat rei male gestæ culpam ex parte cum aliis communicari. Huic obsidioni præter cæteros Antonius Leiua, Aluaradusque interfuere atq; Ferdinandus Daualus Piscariæ Marchio ab his rudimentis quantus & qualis dux iu Italica breui futurus? Diuersa in parte nihilo commodiori successu Henricus Angliæ Rex, cum primum se anni tempus aperiret, in Aquitaniam irrumpere parabat & sua sponte incitatus veterum de ea prouincia contentionum memoria, & Ludouici Carrocii à Ferdinando legati accurata diligentia, vt pollicitis staret,neq; communi causæ deesset sedulo obtestantis.Delectus in id bellum dux Thomas Grauis.Orseti Marchio gratia & auctoritate in paucis pollens, quippe Regem arcto propinquitatis gradu contingens.lente tamen conatus procedebat.Ferdinandus Rex vt intermisso interim bello Africano, copiæ porro Orano deducerentur statuit, iis tantum relictis militibus,qui ad tuendam vrbem opportuni & necessarii videbantur. Minor vt numerus esset sumptus leuior prouisum, suburbano agro & vrbanis domibus inter milites distributis ita vt ducenti equites pedites quadringenti ex iis prouentib.præsidiarii alerentur. Quo libentius ea domicilia transferrent,data nouis ciuib. tributorum omnium immunitas etiā decimæ rerum venaliū: singulis præterea addita ex regio fisco ordinaria stipendia,dupliciariis maiora. Sub idē tempus Olisipone pridie Kal. Februarii ex Regina filius est natus,cui Henrico nomen fuit,mores castissimi;cōsequenti tempore accessit purpuræ honor, ac postrema ætate mirabile seu ludo seu sorte extinctis propinquioribus magno numero Lusitaniæ regnum obuenit Sebastiani Lusitani Regis infelici casu.Miraculo habitum quo die natus est infans niuem copiosam decidisse insolitum in ea vrbe & rarum propter aeris cælique magnam temperiem. Niuis candorem affirmant quidam portendisse vitæ sanctitatem,castimonię laudem ad mortem sine vlla labe retentæ cultæq;, nullis ad mortem illecebris voluptatum victa constantia. Vultu inter omnes fratres & totius corporis habitu paternam imaginem proxime repręsentauit, animi magnitudine & constantia nō impar. cum regno ꝙ annuū & septimestre fuit, nihil assecutus præter molestias & curas graues integra semper probitatis fama nō ita pridem decessit.Burgis Ferdinandus agebat.Ibi ad quintum decimum Kal.Martii extincto Bernardino Velasco Magistro equitum, vt Iuliana defuncti filia regia neptis nuberet Petro Fernando Velasco perfecit filio maiori Enesci Velasci, cui ad fratris defuncti opes dono Regis & nominatione Magistri quoque equitum honos & dignitas accessit.

A Pontifice Vasconum Rex anathemate deuinctus. CAPVT VIII.

NAmursii absentia Brixiæ & Bergomi ciuibus occasionem præbuit, quam illi arripuere auide, excusso Gallico imperio ad ius Venetorum vetus redeundi. arces tantum in fide perstitere præsidiis defensæ.Eo maior audacia visa est.Ne id exemplum ad alias ciuitates manaret,quæ Venetis ereptæ gallo parebant, ac omnino ne dissimulatione latius serperet defectionis malum prouidendum videbatur. Ita Namursius Bononia liberata obsidione munitaq; competenter, eo continuo accurrere statuit Alegrio secū deducto, atq; in eius locum substituto Fulleta Gallo, qui Bononiam cum idoneis copiis tueretur. Ex erant trecenti cataphracti & tria millia pedites,idonea rebus maioribus manus.Accedenti propius Namursio Grittus obuiam processit cum Venetorum copiis & Brixianorum proletariis incondita multitudine in speciem iusti exercitus. Patrati facinoris conscientia,venięq; desperatio ciues reddebat audaces.Detrectauit Namursius certamē.cur enim etiam secundo prælio aliquos ex suis amitteret? cur fortunam periclitaretur? Ergo flexo ad montes itinere,nocte concubia in arcem ingressus,ea parte in vrbem vi irrupit. Vrbe capta in vicina Venetorum castra extemplo impetum dat. Acerrima pugna fuit, feruente cæde,ac pugnæ alternante fortuna multi ab vtraque parte cecidere: victoria tamen penes Gallos stetit. Capti Grittus ipse copiarum dux,& Antonius Iustinianus ei vrbi Prætor à senatu datus, Paulusq; Manfronius.De Ludouico Bogaro Comite quoniam vrbem Venetis prodiderat,quippe in ea natus multum apud ciues poterat, capto cum aliis in pugna,causa è vinculis dicta,quæ bona esse non poterat,lege maiestatis supplicium sumptere.Eo exemplo seueritatis Bergomates moniti ad deditionem flexere animos. Namursius magnus antea & clarus,clarior & nobilior haberi cæpit, qui Bononia defensa, fugatis Hispanis, duas opimas vrbes ad imperium ea celeritate reuocasset.Reliqua consentanea non fuere. Obenigno cum valida manu Brixiæ curare iusso, ac reliquis copiis circum Veronam distributis,vt fructus aliquis victoriæ per otium esset,Mediolanum aduolauit, ludis & cōuiuiis,ad ꝙ ætas vocabat,dies celebraturus, quos ante ieiunium anniuersariū vulgo homines cū lætitia agitare solent.Moleste id tulit Gallus Rex in eo rerum articulo

articulo intépestiue sane cessasse, vt cõtinuo in aciẽ copias producat, districte mãdat, Cardõio & sociis obuiã. Imminuto hostes suorũ numero, reb. in arcto positis, ex recẽti incõmodo nominis gloria obscurata, anteq̃ sublato metu fiducia rediret, ꝑfecto in pceps impelli posse, tãtũ ne bene agẽdi occasiõi deesset. Cõuẽtus Pisani Patres ex Hispanorũ ignominia angustiaq; & Gallorũ felicitate cõfirmatis amplius animis, ex suo numero duos Cardinales designarunt Sanseuerinũ, qui Bononiæ in Italia, & Baiũ, qui Auẽnione in Gallia pęssent vterq; legati nomine & potestate. Vt Venetos cũ Cęsare in fœdus conciliaret magna quãuis Pontifex cõtentione, iis conditionib. quas pridẽ obtulerat, repetitis parũ profecit tamen ne à Cæsare quidẽ impetratum, vt se ad pactã nuper armorũ societatẽ adiungeret, labantib. Hispanorũ reb. grãde momentũ allaturus. cautior ille belli socialis spectator esse mallebat quã particeps, consiliũ sumpturus vt res darent. Interim quidquid viriũ erat, aduersus Venetos cõferre decreuerat vindictæ auidus. Industria tamẽ & diligẽtia Hieronymi Viquii legati, induciæ in tẽpus sunt pactæ certis cõditionibus: in quib. Veneti pecuniæ summam haud exiguã repræsentare Cæsari iussi sunt, inopia tamen minorẽ, neq; quanti litem ipse æstimaret Regi Gallo præcipua cura erat secundum bellũ Italicũ Normãniæ primũ, deinde Aquitaniæ littora & arces muniendi: in quæ Angli primum impetũ futurum prouidebat: ne dum longinqua captat, proxima amitteret. Simul Vasconum Regem sibi omnibus officiis deuincire studebat: ex arcano in Gastonem Fuxẽsem Namursium Ducẽ in controuersia de Vasconum regno pronior, atq; eã ditionẽ confecto bello Italico se illi de manu daturum pollicitus. Galli amicitia Vasconi exitialis extitit. Id qua ratione cõtigerit, paulo plurib. explicandũ est. Cognito Pontifex cũ Regẽ ecclesiæ hostib. fauere, ac vero Pisani conuentus Patres, suos hostes complecti ex animo, re cũ Cardinaliũ senatu cõmunicata ad illud extremũ atq; vltimum decurrit, ꝙ aduersus rebelles Principes sanitate desperata remediũ vsurpari consueuit. Senatus cõsulto Rex & Regina Vasconum execr. tione ritu Christiano deuincti ditione omni spoliãtur, ad cõmunem prædã eo decreto aliis Principib. inuitatis. Hæc sententia ad duodecimũ Kal. Martii est Romæ pronunciata. Suspecta Ferdinãdi Regis fraus erat, & paulatim in plures cæpit manare rumor, eo annitẽte seuerũ decretũ & graue prodiisse, coniectura probabilis, quoniã diu penes se arcano id diploma Pontificiũ occultauit, dũ variæ cogitationes recurrunt animo scilicet, quid fama locutura esset, sanandiq; eos Principes rationẽ mitiorem instituere satagit. Sic sub Martii finẽ Petrũ Hontanoniũ legauit, qui eos Reges officii admoneret, si saperẽt, ne cum Gallo rationes miscerent, neq; suis atq; ecclesiæ hostibus porro fauerent neq; per fines transitũ darent. Vtriusq; rei pignus Henricus filius esset in Castellam ablegatus certa coniugii spe ac fide cũ Isabella aut Catharina Ferdinandi neptib. Honestissima postulata feroci Vasco animo repulit Gallicis credo fretus opibus, si quid incideret aduersi. Quin Ferdinãdo studentib. molestus esse, nouos in ditione habere delect⁹. Neq; cessare quamuis à Ioãne Ribera limitis Præfecto monitus. Res Gallorũ in Italia prosperæ, cõtra Hispanorũ afflictæ animos faciebant: quæ pleniora & vberiora pleriq; ad suos scribebãt, multa etiã afficta rumorib. supra verũ. Cardonius in agro Bononiẽsi cõtinebat copias, neq; retro redire, gnarus quãtũ scilicet in bello fama possit & nominis existimatio, neq; vlterius progredi ausus, etsi Põtifex monebat, vt in Mediolanenses fines irrũperet. hostes in ditione bello lacesseret. Verũ ne cõmeatus interciperẽtur, prouidẽdũ erat, dignitatis specie ne incurreretur in maiora mala. Rhauẽna lõginqua vnde annona deferebatur in castra, hoste virib. & fiducia præualido. Hyemis sæuitia imminutæ numero copiæ, multis extinctis plures alii signa deseruerãt atq; infrequẽtia reliquerant. Præterea hoste prope constituto sexcenti equites Pontificii cum Vrbinatis legato è castris vno impetu discesserant specie quasi nõ soluerentur stipẽdia, & ab Hispanis extarẽt insidiæ. Omnino Vrbini Dux occulta cũ Gallo cõsilia agitare nõ est veritus: & cõstat qua nouos delectus haberet pecuniam ipsi à Gallo decretã in nominib. apud Florentinũ mensariũ. Has ob causas sociali exercitu vehemẽter imminuto, Cardonio & Legato Põtificio visũ quatuor millia Italici generis in supplementũ cẽturiare. Põtifex octo millia iubebat, si fieret, pecunia cõtinuo oblata. Nouo supplemẽto cõfirmatis viribus q̃ primum vt cum hoste confligeretur, auctor erat, æger mora & spei impatiens. Cautior Ferdinãdus gnarus Gallorũ vires initio validas mora languescere, bellũ duci iussit dum Venetorũ copiæ aduenirẽt; ꝙ pactis cum Cæsare induciis facile erat modo volentib. Heluetiorũ præterea numerum adiungi, si eius rei facultas nõ esset, certe Germanorũ. Satis gloriosa cõsilia, quæ tuta, patiẽtia nisi vires inuarẽt in præceps ituros. Id vt suaderet, Ferdinandum Valdesium cohorti prætoriæ Præfectum in Italiam amandauit, qui Pontifice Romæ de ea re conuento in castra delatus eadem Cardonio eius verbis denunciaret. Fecit ille mandata diligenter. Ad Cardonium venit ad quartum Kalendas Aprilis quo iam tempore vtraque castra in conspectu erant: vt vix

videretur posse detrectari certamen citra grauem nominis ignominiam iacturamq; partis quæ recusaret.

Nobilis pugna ad Rhauennam facta. CAPVT IX.

AD Petri fanum, Butrium, Cētum & Plebem agri Bononiensis oppida socialis exercitus statiua habebat. Cardonius iis locis Gallos expectare constituit, si vellet prælio vniuerso decernere locorum natura nostris propitia faciebat animos, & incredibilis in milite ardor pugnādi. Superior ignominia incitabat & partæ toties de Gallis antea victoriæ. Promouere Galli castra, eisq; adiunctus Ferrariensis cum valida & numerosa militū manu cultu fulgenti & armis conspicua. Triduo vtræq; acies in conspectu constitere; neque tamen ad manus est ventum; dum Galli locorum iniquitatem perhorrescunt, Cardonius regis sui mandatis à Valdesio allatis obsequi cupit, neque vniuersi certaminis sortē subire nisi re necessaria, certe de suo loco pugna commissa ad non dubiam victoriæ spē. Ergo Galli detrectata pugna, in cuius euētu rerum & imperii Italici summa vertebatur; pridie Kal. Aprilis mouere castra. Rhauennam petere destinatum erat. Ea vrbe capta, quoniam ex eo copioso rerum venalium mercatu in hostium castra annonæ affatim in dies deferebatur, rei frumentariæ angustiam fore putabant. Eo metu Cardonius dieb. superioribus Petrum Castrium cum centum equitib. expeditis & Ludouicum Dentichium Neapolitanum ciuem cum mille peditib. Italis præmiserat ad vrbis præsidiū. Parum spei erat diu eos sustentaturos aduersus vniuersas Gallicas copias: vrbs ea tanti, vt continuo iisdem vestigiis hostem subsequi constitueret. Trium non amplius millium spatio inter vtraque agmina. Et de Rhauenna tamen solicitus Marcum Antonium Columnam cum centum è suis cataphractis & quingentis Hispanis peditibus iubet præcedere; vrbemque ingressus tueri. Mari Adriatico Rhauenna adiacet inter duos amnes sita facili ambos vado. Vno Ronco nomen, Montoni alteri. Aluei ita propinqui vt vrbis mœnia stringant, ad læuam Monto, Roncus dexter, inter duos petentibus vrbem, olim Vitis dictus. Ad eam vrbem inter fluuios castra posuere Galli die Iouis Christi cruciatuum memoria sacro ad sextum Idus Aprilis. Die proximo muro succedentes impugnant conatu acerrimo. Defendunt præsidiarii milites magna virtute. Inprimis Ludouicus Dentichius, qui inter pugnādum amisso fratre, ea & ipse vulnera accepit ex quib. breui decessit. Cardonius secundū Roncum amnem gemina dirimentem castra exercitusq;, ad vrbem propius accedere pergit. Sabbatho duob. ab hoste millibus cōnsedit ad molas frumentarias, fossa ducta, sæpeq; labro interiori prætenta. Disceptatur in consilio, deberent vltra procedere. Variæ extitere sententiæ & contrariæ. Fabricio resistere placebat eo loco. commeatus ipsis facultatem hostibus inopiam breui futuram dicere. Præterea ex eo loco vrbem tueri promptum, aut si hostes occupare ausu temerario tentarent, à tergo vrgentibus certam victoriam. Nauarrus contra disseruit homo sui capitis, & inimicus consilio etiam saniori, q non ipse dedisset. Magnam is pugnandi cupiditatem semper præ se tulit confisus maxime Hispanorū virtute, quos aduersus omnes hostium copias parabat obiicere. Non audacia ea sed temeritas sed furor erat. Cautiori sententiæ prælata ea in qua plus dignitatis inesse videbatur, promotæ nostrorum acies. leue certamen extitit, equitum gallicorū numero in primum nostrorum agmen inuecto. Nihil tamen ad memoriā eo die incidit insigne. Hostib. tantū in sua castra reuersis, nostri ea nocte ferme in conspectu constitere, diurno nocturnum laborem continuantes subitaria munitione castra cinxere. Die proximo Dominico, qui Christi ad vitam reducis memoria celeberrimus fuit: tertio Id. Aprilis vtræq; acies quasi ex condicto ad pugnam sunt explicatæ. Galli viginti quatuor millia pedites numerabant, Gallos Vascones, Germanos, & Italici generis, duo millia cataphractos, equites expeditos pari numero bellica tormenta quinquaginta. In primo agmine Ferrariēsis & Palicius curare iussi sunt. Medium agmen Nortmanniæ Senescalus & Sāseuerinus Cardinalis conuentus Pisani legatus tenuere. Fridericus Rozolius aciem postremā. Namursius cū lecta equitū turma ad subita mansit in subsidiis in eam partem daturus impetum, vbi maxime sui laborarēt. In sociali exercitu ementiente fama ad decē & octo millia pedites cōtineri, vero Hispani octo millium numerum non efficiebant. Italorum millia quatuor; mille & ducēti equites grauis armaturę, leuis duo millia. Tormēta quatuor & viginti nō amplius. Debuerat Cardonius ante aurorā mouere silētio agmina neq; cōclamatis vasis, vt trāsitu hostes amnis aciesq; instruere ex disciplina in aduersa ripa prohiberet. In eo quoq; cōtra Fabricii monita Nauarrum aut suum iudiciū secutus. Sic hostib. facultas data ponte trāsmisso copias omnes loco patenti explicandi. Primum in sociali exercitu agmē ductabat. Fabricius octingentis cataphractis, sexcentis equitib. expeditis, peditum quatuor millib. constans. Reliquę copiæ oēs in gemina agmina tributæ ductorib. alterius Cardonio, alterius Petro Nauarro. Hoc ordine promouerūt acies. Duces pro se quisq; suos milites p turmas

mas

mas & manipulos ad pugnam hortari, victoriam polliceri, inanes metus decederent fortibus animis. Namursius imprimis ad circumfusas legiones hac sententia locutus fertur. Quod diu milites, expetiistis cum hoste patentibus campis certamen fortuna seu vis maior, benignæ instar matris tot antea largita victorias, in præsenti annuit: offertque vobis opportunitatẽ illustrioris victoriæ, quam quæ ab omni memoria ab vlla gente sit parta. Equidem vocem sæpe vestram audiui, Quando dabitur hostis, quando acies instruetur? En vota virtusq; in aperto, omnia vobis prona eademq; hostibus aduersa. Adeste animis, nihil in nostra oratione vanitatis est. Non Rhauenna, vniuersaq; AEmilia atq; Flaminia vestræ virtuti cedent: sed quantula pars erunt prẹmii ex parta victoria parti? Nullo qui resistat in Italia reliquo, quis Romã vobis eripiat, vrbẽ & curiam Christianorũ toto vrbe spoliis superbã? Iis copiis auro, argẽto, gemmis, vesteq; pretiosa multos per annos structis ditari ad miraculũ an vllus vetet? Roma Neapolim an ꝑferre arma pigeat, atq; superioris tẽporis iniurias multas & graues hostiũ, qui fecerunt, exitio vindicare? quanta cũ gloria & fructu dicere non attinet. Tantã felicitatẽ eripiat nemo: proxima victoria semper sequentis erit instrumentum. Quod virtus vestra pollicetur, fortuna, victoriæ frequentes, vultus alacritas & ferocia. Aduersarii ii sunt, qui turpi fuga Bononia discesserunt noctis tenebris tecti, qui fori Cornelii & Fauentiæ mœnibus asperis ve locis salutem tueri quam dextris maluerunt. Is igitur vobis & illis animus erit qui fugacibus & victorib. esse solet, humilis illis & abiectus, vobis erectus & ferox. Nunq̃ hẹc colluuies cum nostra gente de Neapolitano regno æquo marte pugnauit, sed fossis, aggeribus, aut fluminibus obiectis. Ne hos quidẽ eos esse milites credite, qui in bellis Neapolitanis inueterarũt, sed aut ex eo numero fugacissimi, ideoq; tandiu superstites, aut tyrones nullo vsu: certe cũ Maurorum modo iaculis & retusis hastis pugnare soliti, atq; ab iis ipsis anno superiori victi fusiq; ad Mænyngis insulã corporib. imbecillitatẽ animis ignominiam in aciẽ protulere. Iam pridẽ Hispanorũ acerrimi ceciderunt: ignaui & metuentes supersunt. Nauarrus quoq; tanti scilicet nominis dux ea prudentia, suo malo didicit quantum inter se differant ignitis globis actisq; sub terra cuniculis subruere mœnia, & hostẽ propius ferire. Nulla illis in vera virtute fiducia posita est sed in fraude. An hac etiam nocte non aduertitis se subitarii operis fossa, obiectisq; carris inclusisse, leui munimento scilicet, neq; intelligentes longe aliter q̃ fortassis cogitant, certamen fore. Igneę pilæ tormentis excussę, mihi credite, è cauernis & latebris in apertũ producent. Ibi quantum Gallorum alacritas, Germanorum ferocitas, Italorum generosus ardor Hispanorũ fraudib. præstẽt, facile dignoscetur. Illud vereor modo, ne aliquid ex vestra gloria decerpat numerus q̃ hostiũ ferme duplo maior. Sed oblatã tamen cẹlitus vincendi securitatẽ arripere, quis iure interpretetur ignauiã, & iure non potius temeritatẽ & insaniam hostium accuset? Quos ad pugnã non virtus non spes trahit, sed Fabricii Columnæ auctoritas alieno periculo satagentis Marco Antonio propinquo, vti est pollicitus, opitulari. Aut potius excęcat animos diuina vindicta, cũ vim suã refringi non vult, Iulii falsi Pontificis superbia & sceleribus irritata, fraudib. Aragonii Regis & perfidia, nostri Regis simplicitati sæpe illudentis. Verum quid attinet nõ necessariã orationem longius producere? Quid fortissimorum militum victoriã prolixo sermone morari? Reo auspice in hostes irruite. Hic dies meo Regi imperiũ, vobis ditissima Italiæ spolia præstabit. Ego dux vester nulla salutis cura, vti facere sum solitus, omnibus partib. adero virtutis cuiusq; testis spectatorq;, adiutor in periculo, omnium ducum felicissimus maiorib. ex victoria diuitiis paratis q̃ vlli à trecẽtis annis milites in Italia retulerint. Excussæ mox tormentis pilæ stragem late in Gallorum prima acie fluuiũ traiiciente fecerunt: multo maiora damna intulerunt nostris cataphractis Gallica vicissim displosa tormenta q̃ppe duplicato numero q̃ socialia, locoq; aperto scienter disposita, adhęc nullis obiectis exaduersum munimentis. In eo discrimine Piscarius cum expeditis equitib. impetũ in hostes facit: vt pugna comin' cœpta misceretur agmina. Cataphracti ab vtraq; parte subsecuti sunt haud satis seruatis ordinibus. Prælium varium, atrox, anceps fit, his rursusq; illis exitiabile. multi in vestigio pleriq; non inulti cadunt aduersis omnes vulneribus. Gallorũ equitum numerus maior erat, alacritas conspicua. Multitudine hostium, nostri constantia victa loco tantisper moueri cœperunt. In eo conflictu Piscarius equo vulnerato viuus in hostiũ potestatem venit, cecidit Petrus Pacius præstanti virtute Dux in bello Neapolitano ingenti laude parta. Tum Petrus Nauarrus cupidus victoriæ gloriã vniuersam ad se trahere equitum turbatione conspecta Hispanos pedites recenter in pugnã inducit trecentis à tergo equitibus, quos potuit colligere, firmatã aciem. Anteq̃ in Germanorum peditatũ impressio fieret, Zamudius Tribunus animaduertit è Germanis centurionib. quendã Iacobum Empserum nomine prouectum à reliquis, cum quippe

fulgentibus armis conspicuum ad singulare certamen vocare. Correpta is atq; concussa militari hasta, ô Rex, inquit, quanti tua hoc die constant beneficia, leue profecto pretium hodierni periculi atq; ambigua sorte certaminis. His dictis in Germanum irruit, vastoq; hostem corpore primo ictu ad terram strauit. Reliqui eo spectaculo cōmoti, cęci furore in ferrum ac vulnera vęcordi audacia ruunt. Momentoq; tēporis fusis cæsisq; Germanis eodē impetu in Vascones & Italos inuecti cæsos in fugā auertunt. Maior aliorum fuga q̃ cædes, Germanis insita constantia exitio fuit. E duodecim eius gentis centurionib. nouē cecidere nihilominus, aliorum militum cædes par. Neq; destitere Hispani priusq̃ ad tormenta ventum est: capta etiam eodē impetu quidā scriptores affirmant, Gallici negant: atq; à Ienolaco Galeoto rei tormētariæ Magistro egregie fuisse defensa aiūt. Illud cōuenit, Gallicum equitatum ea strage & periculo perspecto conuersis in Hispanos signis eam impressionē fecisse cui pares illi non fuere: q̃uis aliquandiu fortiter pugnarunt, quippe diuturna pugna fessi, nullo equitatu defensi. Tunc Zamudius periit. crudele fatum tanti viri virtuti non debitum, periere plures alii duces. Petrus quoq; Nauarrus captus est. Reliqui atq; iis adiuncti qui ex prima acie superfuerant cladi, seruatis ordinib. se recipere cœperunt ex vno latere clausi amne, ex altero viæ publicæ aggerem pro munimento habentes. Cupiebat Namursius eo cęso agmine victoria integra potiri, neq; de publica lętitia quicq̃ diminui, si maior hostilis peditatus pars incolumis euasisset. Palicius satis eo die esse profectum disputare neq; cōmittendum vnde irritabile hominū genus amplius efferuesceret. sæpe ex desperatione spē ortam. Ille nihil his monitis est deterritus. cum paucis prouectū ac molestum esse porro pergentem conuersi Hispani ex equo præcipitem dedere, peremit miles gregarius nihil prostrati verbis motus, captiuum se habere Reginæ Aragonię fratrem. Incensus furore animus misericordiam nō recipit, an Gallica verba Hispanus non intellexit. Periere itē Allegrius & filius, Lautrechius pro mortuo inter iacentes relictus est. Sic secundo flumine ad tria millia milites abire sunt permissi. Fabricius interim cum suis & quos ex reliquo numero colligere potuit pugnā alia parte sustentabat, neque prius destitit quam duob. vulnerib. acceptis & cum equo prolapsus venit in potestatem Ferrariensis militum. Capto Fabricio nullo amplius repugnante victoria à Gallis aperte stetit tanta tamen strage afflictis, vt neq; ad insequendum hostem satis animi fuerit, neq; ad nouos conatus. De cæsorum numero nihil certi statui potest propter magnam inter scriptores varietatem, vulgato gentium affectui vnoquoq; vt videtur, seruiente. Illud cōstat quinq; horas pugnam tenuisse aliquanto maiori quam hostium vincentiū clade, siue Namursii summi ducis cæde Germanorum ferme omnium strage occisisq; ex vniuerso exercitu nobilissimis præter Ferrariensem Paliciumq; siue socialis equitatus incolumitate, prorsus vt ea nocte ad tria millia equites versus Ariminum & Anconā sese receperint qua grauis armaturæ q̃ua velites, ad hęc pedites Hispani sup quatuor millia euasere. Cardonius ex fuga Pisaurium primum, deinde Anconam abiit fugientes fusi exercitus reliquias collecturus. Factis & genere viri præstantes seruati sunt Traiecti Dux, Populi Comes, Rodericus Diacius Ceron, Alfonsus Caruaialius, Antonius Leiua quamuis duob. equis in pugna tormentis occisis. Fernandus Valdesius qui pugnæ interesse voluit, Iulius Mediceus miles Hospitalarius. Capti præter superiores, legatus, & Ioānes Cardonius Padulæ Marchionis frater, q̃ ex vulnerib. decessit, Fernādus Alarconius, Marchiones Atelę atq; Bitonti, alii pręterea quorum inire numerum longum esset. Captiui Mediolanū sunt deducti, Fabricius tantum, Alarconius & Ioannes Cardonius Ferrariæ mansere. Victoribus secundum prælium continuo Rhauenna portas aperuit. Obstructas antea consilio se dedēdi mentes metus aperuit. Pactis tamē in deditione conditionib. Galli non stetere rebus secundis feroces & accepta clade irritati. Egressis Marco Antonio Colūna atq; Petro Castrio Cęsenā versus, vrbē milites diripuere, sæuitia & cupiditas instigabāt, vbiq; lamēta & vlulatus & fęda captæ vrbis imago, nihil vsq̃ secretum & clausum, aut si resisteretur certa cędes. Adeo vt Hispani militis inuidiosa antea petulantia desideraretur. ne tēplorū quidē thesauris aut monasteriis pepercere. Gallici scriptores Iaquinū centurionē eius vęcordię auctorē extitisse, accusant: q̃ ex spoliis Brixię sacris, auro intertexta veste superbus. Simili cōpendio ductus, q̃ capitale extitit, militib. suasit vt par impietatis exēplum Rhauennæ etiā constituerēt. plures certe opinione intra vrbē copię omne genus sunt inuētę. Forum item Cornelii, Forum Liuii, Cæsena, Ariminum, ac fere omnes Flaminię arces in victoriæ partem vltro concesserunt. Quas Sanseuerinus Legatus, Pisani conuentus nomine in fidē & tutelam accepit. Prēlii huius q̃ inter Italica in paucis nobilissimum fuit, fama in omnes partes diffusa, Pontifex quidem non abiecit animū quamuis Romano populo ad arma consternato defectionemq;. Ac p̄cipue confirmauit Vrbinas delato exēplo

studio

studio cupiens priora errata emendare, ad patrui Pontificis redire gratiam: atq; Iulius Mediceus qui facultate impetrata visendi legatum patruelē req; cum eo cōmunicata Romā delatus, quo in statu res essent, anxio Pontifici renunciauit, suisq; & legati verbis bono animo esse iussit, maiorē cladē illatam Gallis q̄ acceptam: rerumq; breui conuersionē fore. Ferdinando Regi persuasum minorē multo stragem vero extitisse. Quādo ex eius litteris affirmatum inuenio, equites peditesq; è suis copiis nō amplius mille & quingentis ratione inita desideratos. Magnū tamen Gonsaluū in Italiā remittere statuit idoneum virum, qui sua præsentia ea vulnera maiorib. commodis sanaret. Sic litteris in omnes partes esse deliberatū sibi & fixum significauit. Solisio itē militi sacro duo millia Hispanos attribuit Neapolim continuo auehendos in supplementum, melioris spei initium. Rex Gallus pugnæ euentu nunciato, Vtinam inquit, Italiæ vniuersæ iactura mei Namursii vitā redimerē. Similes victoriæ inimicis contingant. De iis enim scite vulgo dicitur. Qui victus est, superatur quidē, sed victoris tamen ruina. Venetis hac victoria erat persuasum, Gallis nō Neapolim tantū cessurā, sed vniuersæ Italię imperio spe & cupiditate imminere, iugumq; imposituros. Fluctuantes atq; de transitione cogitantes Spinelus Cariati Comes pro Ferdinando in ea vrbe legatus erexit oratione tēpori accōmodata, docens minora opinione damna extitisse: effecitq; ne ad nouū fœdus respicerent reiecto veteri. Sorrenti Cardinalis pro Cardonio rebus Neapoli Præfectus, dum bellū esset, Hugonē Moncadā è Sicilia aduocare in prçsidium, admonereq; pro imposito munere Neapolis atq; Siciliæ summi ducis nè cunctaretur rebus asperis succurrere. Quod ille libenter præstitit, Tripoli deductos milites, equitumq; numerum secum Neapolim deuehēs. Eandem Cardonius Ancona profectus, vrbem iniit ad quartum Nonas Maii in vnam curam reparandi exercitum intentus, ac cætera bello necessaria conquirendi vt tempus & facultas darent.

Conuentus Lateranensis inchoatur. CAP. X.

PRiusquam id prçliū committeretur, Pontifex Romæ in conuentus Lateranēsis, quem indixerat, apparatus cura districtus octo designauit Cardinales in senatu qui mature considerarent: q̄ comparare opus esset, ac vero diligentem operam nauarent morib. tum Romani populi, tum præcipue curiæ aulæq; Pontificiæ acriori censura castigandis. Neq; enim decebat vbi domicilium sanctitatis & pudicitiæ esse debet, vnde leges prodeūt probitatis, à quib. iura sacraq; petuntur, ibi vigere prauitatē altis nixā radicibus: q̄ oculos & animos offenderet Episcoporū e toto vrbe confluentiū. Enimuero summus Pontificatus sanctos vel accipiat vel faciat æquū est. Siculos & Neapolitanos p̄sules priorib. edictis parere excusantes maiori q̄ alios cura euocare. Ex Hispania quoq; ac nominatim Toletanū Hispalensemq; vt venirēt, vrgere nobiles præ cçteris Antistites & graues. Eorū præsentia honestare conuentum cupiebat actionib. auctoritatem maiorē conciliare, vsq; eo studio prouectus vt Hispalensi purpuræ honorē modo venięti deferret. Pisani conuentus existimationē per eū modo obscurare cupiebat, à factiosis Cardinalib. indicti & haberi cœpti. Ii per hosce dies Mediolanū delati conuentu in eā vrbem translato, victorię superbi supra verū celebri fama, eo sunt audacię progressi, vt edicta euulgarint in Pontificē cōtumeliosa & grauia. In iis præfati sępe obtestatos hortatosq; Pontificem, vti sui in concilio copiā faceret, certe e decem vrbib. vnam conuentui idoneā ipse deligeret, libertate Patrib. decernendi data (quid enim si vox libera non sit, liberum esse?) nihil profecisse. ac vero eius improbitate infinitā vim sanguinis effusam esse mutandi nulla spe. Ob ea flagitia clauiū iure spoliatum ex præscripta sanctione Basiliensi sessione vndecima, quarta & quinta Synodi Constantiensis, eoq; in synodum Pontificiā omnē potestatē decernere trāslatā. Sententiæ exempla pro forib. templorum Mediolani, Florentiæ, Genuę, Veronę, atq; Bononiæ sunt affixa. Proiectā audaciā probrūq; ingemuit orbis Christianus: Pontifici stimulos addidit vt in cœptis festinaret. Ergo ad sextū Idus Maii Lateranensis conuentus inchoationi Pontifex affuit actionū præses & moderator, affuere Cardinales atq; Episcopi magno numero ex variis regionib. in studium iuuandi ecçlesiā Pisanorū Patrū audaciā frænandi incitati. In primo conuentu Egidius Viterbius Augustiniano ordini Generalis Prçfectus excellēs ea ętate atq; p̄ cęteris clar⁹ in Italia cōcionator, iussus e suggestu dicere subiecta sentētia elegantē ad Patres orationē habuit. Anni fluxere aliquot, ex quo p̄ vniuersā Italiā ex Ioānis Apostoli Apocalypsi dicendi sumpta occasione, magnas ecclesiæ calamitates instare sum vaticinatus: certam tamen ex iis malis emergendi aliquando spē promitti. Lætor, Patres, atq; ex animo gaudeo nostrū vaticinium inane nō extitisse. Rebus enim vero in extremū discrimen adductis, & in terrā malorū caliginē, quasi post obscurę noctis tenebras melioris spei lumen ostenditur, serenū post sęuam ventorum & turbinū tempestatem. Hoc differe pauit inter cætera a cœlestib. terrena, q̄ illa instauratione nō indigent q̄ppe æterna natura;

,,res humanæ propter innatam inconstantiā & varietatem remediis opportunis ne penitus
,,intereant soluanturq;,reparari identidem opus habent. Quod victus animantibus,q; cul-
,,tura irrigatioq; plantis est,id in vita & morib.accurata disciplina, ne noxiis vitiorū sentib.
,,siluescant atq; vastetur instar neglecti agri. Bonus agricola arbores vel adminiculis erigit,
,,vel circumcidendo castigat,sub aliena latentib. vmbra cælum aperit, ramorum densitate
,,impeditas interlucat,telluris vitio laborantib.mutat locū:neq; rectas tantū & fertiles colit,
,,sed deprauatas corrigit & minus fructuosas:neq; sudori parcit,modo ꝑdia hortiq; nitescāt.
,,Tantundem de pastoribus dici potest, sed locum videtis. Ergo doctrina & exemplis
,,excolantur animi;quę in populi moribus delapsa fluxere seueriorib.legibus astringantur.
,,ea cultura esto. Vos omnes cælestis pater huius agri custodes & cultores dedit, sui gregis
,,curatores. An æquū videatur inertiæ se dare?altū stertere? & nō potiꝰ cui omnia debemus
,,pro ea vitā sanguinemq; profundere? Possunt quidē eam diligentiā pastores in suis singuli
,,caulis præstare,tantum ne exitialis somnus inuadat,verum a tempore Magni Constantini
,,vsu perpetuo edocti sumus multo id commodius contingere,maiori efficacia; cum Anti-
,,stites in vnū locum conuenientes,diuinoq; afflatu adiuti inter se conspirantes de salute pu-
,,blica in cōmune consultant. Repetite Patres veteres historias,euoluite antiqua scriptorū
,,monumenta,reuocate in memoriam superiores ærumnas & mala. Quis hæreses antiquas
,,& sectas nefarias a stirpe conuulsit?concilia. Quis Principum insolentiā frænauit, terro-
,,rem improbitati ne se efferret grauis & importuna quis incussit?an non id concilia pręstitere?
,,stitere? longum esset explicare singula;sed certe quid ecclesię vniuersæ maiestatē tuetur,
,,cultum religionis & sanctissimas cæremonias illustrat,populi prauitatē coercet,fouet pie-
,,tatē & legib.vt obtemperetur facit? An non hæc omnia a conciliis ꝓstantur? Quod si labori
,,& industriæ fructus non respōdet,si vitiorum pestes in multorum perniciē & reip.dedecus
,,maiori q̃ opus esset,licentia grassantur:videte Patres,ne forte salutaris instituti intermissio
,,eā consciuerit labē. Magna vis horum conuentuū existit,saluberrima operatio,ita tamen
,,si accedat inocentiæ in nostris morib. & probitatis exemplum. Certissimum subsidium à
,,vita rectorū reliquæ diligentiæ paratur,nostri capitis imitatione,& doctoris,qui vt diuinę
,,perhibent litteræ, cœpit facere & docere. Salutaris doctrina est, sed si docentis exemplis
,,iuuetur. Displicet hominibus imperata correctio, actione facillime iubetur, exemplo fa-
,,cillime obtemperatur.mouent enim magis exēpla quā verba,atq; vtinā ô vtinā tam multi
,,bene operarentur,quā multi præcipiunt bene. Verum in re certissima hęrendum non est.
,,Sed quis tamen non videat,non gemat huius æui ærumnas continuas & graues?mores po-
,,puli in omnem licentiam solutos. Imperitiam,ambitionem,impudicitiam, vbi minus de-
,,cebat grassari? Intemperantiā & rapinas Principum an militum an vtrorumq;. Dicam au-
,,dacter fortasse, sed vt arbitror vere,siccis oculis quis aspiciat Italiæ campos humano ma-
,,dentes sanguine magis quam de cælo imbribus,vndantes per vrbes,& oppida gladios,in-
,,nocētiam oppressam? Hæc aliaq; multa mala vestram opem,Patres exspectant,ea sublata
,,spe vnde remedium nostris miseriis petatur? Magnam prouinciā,Pater sancte,suscepisti:
,,multa aggressus es & perfecisti præclare. Sublata latrocinia,aperta itinera,plures ad sacrū
,,imperium vrbes restitutæ,quam a quoquam alio ab omni memoria Pontificum. Magna
,,hęc sunt atq; præclara,quis neget?quis non videat? Omnium tamen maximam à tua pru-
,,dentia cuncti præstolamur.opem Principibus Christianis pacatis in communem hostem
,,omnium opes viresq; conuerte. Id vt facilius cōtingat,positis absonis armis ea arripiamus
,,q̃ nostræ militiæ sunt cōsentanea. Iis vitia omne genus scelera multa q̃uis & fœda, sunt im-
,,pugnāda. Quando n.vita solutior?quādo ambitio magis effrēnis? Quādo maior de diuinis
,,rebus loquendi sentiendiq;,vt cuiq; placet, licentia? laniena sæuior an vllo tēpore accidit,
,,q̃ quę Brixię prius,deinde ad Rhauennam extitit? cruoris riuis nondum exiccatis? Quæ o-
,,mnia quid aliud quam voces cælestes sunt denūnciantes quantopere ad hæc suprema re-
,,media sacramq; ancoram recurrere esset necesse. fructus vt cumulatior existat,modestiæ
,,studio, clamores amoueantur & iurgia. Sed cum eo tamen si loquendi decernendiq; li-
,,bertas sit omnibus,vt maxime q̃dam dolorem facere videatur. Magna Deo à vobis Patres
,,debetur gratia,quos lingua,moribus & genere discrepantes in hunc locum perduxit; ma-
,,gna laus vobis ab omnibus bonis,qui tantos labores sumpsistis ꝑ studio iuuandi ecclesiā.
,,Magna sapientia in his augustissimis sedib. versatur,auctoritas par. Aderit Christus suo nu
,,mine,cuius agitur causa, ciuesq; cęlestes omnes; vos imprimis Petre & Paule clara inter
,,cælestes lumina,ecclesiæ sanctæ atq; huius vrbis tutelares,clamores nostri & singultus ad
,,misericordiam flectant. Ecclesiam vestrā iuuate,vestro,inquam,sudore consitā cultamq;
,,vineam,diuinam Christi & vestro sanguine irriguam hæreditatem & quā à tyrannorum
,,sæuitia liberastis, ne eorum manibus extirpetur & pereat,qui se filios eius & familiares

pro-

profitentur, benigne facite. Cunctos hos Patres & sanctos Præsules confirmate cælesti o- " pe, vt mentis oculis in Deum solum coniectis, ac nihil prætérea captantes, quæ nostra vulnera " postulant & tantæ miseriæ exigunt, ea adhibere remedia ne metuant.

Bellum Vasconum inchoatur. CAP. XI.

TRanquillæ tunc res in Hispania quidem erant finitimis Regibus partim affinitate deuinctis, partim icto fœdere in amicitiam & societatem ascitis. Italiæ Principib. & militib. magis vires deerant bello fessis & fractis, quam voluntas repetendi arma: cum repente in vtraq; gente bellum exarsit atrox & graue euentu vtrobiq; Gallis exitiali. Id qua ratione contigerit explicamus. Cæsarem inter & Venetos pactę induciæ ad Sedunensis diligentiam adiunctæ, præterea prælii ad Rhauennam fama Heluetiis iniecere voluntatem in Italiam transeundi Pontificiæ causæ patrocinio suscepto. Quod alios terruisset gentis ferocis animos ad festinandum incitauit; atq; ita vt ad quartum decimum kal. Iunii ad Valcamonicam essent agri Brixiensis oppidum ad sedecim hominū millia cum tormentis campestribus decem & octo, pręter alia sex millia milites per Mediolanenses fines Nouariam versus cōtendētes, aliaq; duo millia Bergomū: incredibilis multitudo pro angustæ regionis modo. Præerat his copiis Altosaxus militari laude præstans, illique adiunctus Sedunensis Cardinalis. Galli siue studio Aquitaniam tuendi ab Anglorum iniuria, sui Regis iussu, vt excusant scriptores Gallici, seu metu ne Heluetiis, Italis, Hispanis in Italia in eorum perniciem consternatis tantisq; apparatibus pares essent, deserta Italia in patriam frequentes rediere. Restitit Palicius in Insubribus cum modicis copiis, è quibus tamen indies milites dilapsi signa infrequentia reliquere. Veronā supra viginti Heluetiorum millia peruenere ad sextum kal. Iunii. Vrbs ea cum arce Gallis deserentib. sine sanguine venit in hostiū potestatem. Eo Veneti vt Paulus Capellus eius vrbis copias ad Heluetios adiungeret, senatusconsulto decreuere. Ea erant septingenti cataphracti, velites octingenti, pedites quatuor millia. Heluetii recentibus auxiliis aucti & Verona capta læti Valesium progrediuntur, quo se Verona deserta Galli receperant. Idē successus fuit, ne tentata quidē defensione locum deseruere; ne prohibitis quidē transitu hostibus quod erat promptum Mincio flumine interiecto, impeditis ripis difficili vado. Iisdem vestigiis victores subsecuti, cedentibus nihil vt tutum esset, effecerunt Cremonā vsq;. Vi quadam abdita Galli in pauorē & fugam agebantur. Et Cæsaris industria Germani, qui in Gallico exercitu supererant, cōmeatu petito discesserunt, tanta ex eo Palicii consternatione vt non prius constiterit, quā Astam ventū esset Mediolanensis principatus ad fines extremos sitam, neq; procul Alpibus, Italiam deserendi certa voluntate, quod magnā desperationis significationem continebat. Sic vrbes alię Gallico imperio repudiato detersis Galliæ insignib. defecere passim. Cremona Sedunensi imperii nomine se subdidit. Mediolanum ac ferme aliæ ipsi contributæ vrbes ad victores accessere. Cuncta elemēta in Gallos conspirasse visa sunt, impios in Pontificiam maiestatē ausus eorum qui fecerant, pernicie vindicare. Vt belli aduersus Gallos iustior causa esset, ardentius gentis studium, lætior successus, victoria facilior; Gursensis & Petrus Vrrea ea castra secuti Maximilianū Sfortiam in Italiam euocandum iudicabāt. Factiosi Cardinales in tam repentina rerum conuersione Mediolano diffisi in Galliam discessere. Vrbes Placentia & Parma in eo rerum motu vltro se Pontifici subdiderūt. Arripuit ille occasionem libenter imperii proferendi, ad suum ius pertinere contendens Rhauennæ quondam exarchatui contributas, quo tempore Græci Augusti Italiæ partem obtinuere. Obsoleta nimirum iura ex vetustis deprompta tabulis mouebantur, nunquam nisi armis valida. In Hispania Ferdinandus belli causas aduersus Vasconem quęrere videbatur, satis sibi dari damni ea parte illati, si qua vis ex Gallia ingrueret, postulans Henricum filium quia dare fidei obsidem Vasco recusauit: certe sex arces traderet pignoris loco facturum quæ oporteret. Eas obtinerent Vascones quidem, Ferdinandi tamen nominatione sacramentoq;. Durum id quoque videbatur. Latro Mauleonius Burgos à Vascone legatur nulla tamen idonea paciscendi facultate. A Vasconum regno tutos Hispaniæ fines fore pollicitus, vt tantundem de aliis principatibus, quos ii Reges in Gallia obtinebant, & Hispaniæ limites attingunt, in fœdere caueretur; non satis adducebatur. Responsum ergo Vasconi post multas disceptationes, è duobus alterum eligeret. A neutra parte staret, sed mediū se gereret inter disceptantes. certe si virib. Gallicis Regem Gallum iuuaret Vasconum opes in auxilium Hispani & socialis exercitus conferret. Vasconi Ferdinandi felicitas erat suspecta, ne Namurtio sublato, Germanę extincti sororis, iure repetito, regnum illud quasi dotale occuparet. Aduersus eas suspiciones Orbalis Galli apud Vasconem orator, si id cōtingeret, Galliæ vires vniuersas venturas auxilio polliceri, vt pleriq;, qui in aulis Principū viuunt, vaniloquus maria terras inani sonitu verborum complens. Quin Henrico Vasconis filio

adiecit nupturam minorem Galli filiam. Inanes pollicitationes rebus vacuæ, credulum Principem egere præcipitem, vt Hispani ea propinquitate contempta, contra diuinas leges & humanas se Gallo socium adiungeret. Inter hæc Orseti Marchio ad finem Cantabriç appulit ad sextum Idus Iunii cum classe, in qua quinque millia sagittarios vehebat, exiguum numerum, delectam tamen Angliæ pubem. Ad Sebastiani fanum Fridericus Portugalia Seguntinus Episcopus expectabat, classi & militib. necessaria præbiturus Regis iussu. Delectu in Castella habito idoneus exercitus cōflabatur Albano ductore summo. Ferdinando Regi fore commodum videbatur, Vascones primum impetere: nullo à tergo hoste in Aquitaniam demum inuadere: si ita esset factum, maiorem commeatus fore facultatem, cuncta faciliora. In eam expeditionem intētus gentis Aragoniæ conuentus agitare decernit actionum Præside Germana Regina, milites scribere ex ea gente plerosq; capite censos in subsidium eius belli, quod per se gesturum dictitabat. Decreta in eo conuentu auxilia in biennium & octo menses, equites grauis armaturæ ducenti, leuis trecenti. Prouisa tēpestate Vasco Petrum Nauarrum Marescalum ad Ferdinandū de pace legauit. Arces quasdam fidei obsides daturum, demptis tamen Stellæ & sancti Ioannis arcibus, quas expetierat imprimis, & erant præcipuæ: vitio mortalitatis ad ea recurrebatur consilia quę ante repudiarat, vtrūq; intempestiue. Vt Pompelo primū peteretur visum est. capite dempto reliqua prona fore. Idem vt Anglus faceret quamuis de ea re appellatus adduci non potuit. Sine sui Regis mādatis bellū Vasconi inferre nefas putare. Ac vero Ferdinandum conquerebatur ad inuadendam Aquitaniam copias paratas non habere. Occasionem prætervolasse, certe in aditu prouinciæ Baionam occupandi tunc pręsidio nudatam vrbē: mora effecisse vt milite & rebus omnib. instructæ, difficilior impugnatio foret. Sic ex suo commodo Hispanum bella gerere: ad sociorum præsidiū præter nomen nihil opis afferre solitum: ac ludibrio potius præ fastu habere cęteros, vilia arbitrari capita.

Vasconum regnum occupatur. CAP. XII.

AD Victoriā Albanus sui Regis mādata morabatur, in q̄ partē cū copiis iturus esset, p vicina Cātabriæ & Riuogię oppida eo tēpore distributis; Eæ erāt mille cataphracti mille & quingenti velites, peditū sex millia, eorum tribuni Rengifus & Villalba militari laude & longo militię vsu pstantes, viginti tormenta bellica Præfecto Diegho Vera. Vt Pōpelonem duceret Vasconum regni caput Albano duci mandata venere. Ille nihil cunctatus collecto exercitu, motisq; continuo castris ad Vasconum fines peruenit die Mercurii ad tertium decimum kal. Augusti. In primo agmine Ludouicus Beamontius longo exilio irritatus, atq; doloris vlciscendi cupidus curabat. Periculo cognito Vasco Regina vxore cū filiis in Bearnē amandatis, ipse Pompelone restitit eam vrbē tueri constituens. Imbecillæ vires erant, neq; hostibus potentia par iter expeditum nullo repugnāte: opinione faciliora omnia extitere. Ita Vascone Lumbierrem oppidum profecto, accedēti ad mænia Albano ciues supplicum velamenta explicarunt, supinas manus tendentes, verteret in noxios irā, se dedentib. parceret. Nuncupatis conditionibus vrbs dedita est ad octauum kal. Augusti ipso Iacobi Apostoli memoria sacro die. Cætera eo regno oppida Pōpelonis exemplo incitata, metuq; hostium secutura videbantur. Vasco in ea suorum consternatione consilii inops tres viros idoneos ad Albanum mittit cum mandatis, facturum se quęcunq; essent imperata. Responsum, vti Ferdinandi voluntas expectaretur, ab ea nō discederet. Missi de tota re legati acerbas conditiones retulere. Vasconū regnum traderet vniuersum, in potestate Ferdinandi futurū dū bellū sociale esset & ecclesiæ dissidia cōponerentur: ac deinde quandiu esset visum. Fidei pignus esset Henricus filius in Castella educandus. Erat iniquū filium & regnum postulare, neq; definire ante quē diē redditurus esset, vt si in omne tempus retineret, nulla tamen mēdacii religione obstringeretur. Ergo ea seueritate imperandi irritatus Vasco & alioqui de rerū summa in Hispania diffisus in Galliam trāscendit. Regis discessu, Vasconum oppida de deditione appellata, missis procuratoribus sine mora iussa fecerunt. Stellæ tantum arx & Escuæ vallis incolę illa munitione, hi locorum asperitate confisi in fide veteri perstitere. Roncalenses quamuis & ipsi montium iugis & syluis contra irrumpentes defensi, accessere ad reliquos cum ea exceptione si Aragoniæ legibus & institutis viuere daretur. Interim ex Gallia missæ copię ad tuendum Vasconē Bearnem peruenere. Maior expectatio famaq;, quā successus. Monitus tamen periculo Ferdinandus Burgis Lugruniū ad fines Vasconū abiit, è propinquo sua ope cōsilio iuuaturus. Accessere cū copiis viri nobilissimi, Emanuel Benauidius, Ludouicus Gueua, Enecus itē Velascus equitū in Castella Magister cupidi operam in eo bello Regi nauandi. Antonius Acunia Zamorę Episcopus superioribus diebus Pompelonē iuerat Pontificis verbis obtestatū, ne Vasco cū factiosis ac pacem ecclesiæ turbātibus res suas misceret: si secus esset factū diras

in

in caput eius minas & extrema exempla detestari. Parum ea tunc diligentia profectũ. Hoc tamen tempore Ferdinandus idoneum hominẽ ratus, per quẽ Vasconi pacis conditiones recẽs impositas denunciaret, eũ in Bearnem destinauit. Accedenti Saluaterrã iniectæ sunt manus: ac quo minor excusatio esset, iussu eius Regis Longauillæ Duci est traditus Aquitaniæ præfecto, Gallici item exercitus, qui opitulatum venerat, ductori. Neq; personæ dignitas valuit, neq; legati nomen etiam inter barbaros sanctum. Etsi alia species captiuitatis prætensa est: ac inter alias accusationes obiectum, nuper prælio ad Rhauennam cõmisso interfuisse, dignum videlicet vinculis maloq; crimen. Paulo post tamen idem siue succedente pœnitentia, seu quia commodum erat, mittitur ad Ferdinandum internuncius de pace, tribus fratris filiis pro se relictis obsidibus, rediturum quotiescunq; iussus esset. Miraculo fuit ea facilitate celeritateq; vniuersum regnum Vasconum Hispano cessisse. Ex eo Galli coitionem & dolum profecto subesse suspicari. Sponte Vasconis excitari bellũ, cunctaq; quæ acciderant nõ gentis ignauia aut hostium virtute sed cõposita fraude euenire. Suspicionem late fusam vt detergeret Vasco ad Gallum contendit rei gestę ordinem explicatum. Præterea Gallis Saluaterram dedit fidei pignus: & vt id oppidũ maiori præsidio munitum ab iniuria tuerentur. Gallo Regi destinatum erat vires vniuersas in Aquitaniam mittere Delfino etiam copiarum Duce adiunctis militibus & ducibus præcipuis, qui ex Italia redierãt, pleriq; in Regis familiã adscripti & claris orti natalibus. Cõtra Ferdinandus imperio recens capto stabiliendo dabat operam diligentem: ac nominatim à Pompelonis ciuibus sacramentũ exegit, non iam quasi sequester, sed Regis nomine. Facto species prætenta Ioannem Regem pactis conditionibus non stetisse. Sic regnum victori cedere belli iure, quo quę optimo. Cum Petro Nauarra Marescalo, & cum sancti Stephani Comite, vt ad Ferdinandi partes accederent posita contumacia per internuncios agebatur. Comes, quem paulo post Falcis Marchionem dixere, facile adductus est vt tempori seruiret. Marescalus causæ sui Regis acerrimus propugnator, re communicata cũ propinquis, facturũ negauit, quod sine dedecore & fidei datæ sugillatione non posset. Tudela vrbs, etsi inter primas obsequium victori detulerat, sacramento fidem vt obstringeret adduci non poterat. Aragoniis legibus viuere cupientes ii ciues, hoc est vitę conditione libertati proxima, non ante destiterunt, q̃ Cæsaraugustanus Præsul collectis copiis ad ea mœnia accessit vim admouere paratus & metum. Obseratas cõsilio mentes timor aperuit, effecitq; vt qua cæteri conditione imperata facerent: neq; in cõmuni causa sibi priuatim consulerent. Aditũ in Galliam patefacere Castellæ copiis erat destinatum. Hoc consilio ab Albano duce missus Villalba tribunus cum sua legione peditum ad tria millia & trecentis cataphractis sancti Ioannis municipium ad radices Pyrenæi montis Galliam prospectans occupauit. Eodem paulo post cum robore exercitus accessit Albanus. Superuenere Fernandus Vegha Promagister Castellæ, & Dieghus Lupus Aiala, quibus Ferdinandus ob perspectam prudentiam & agendi dexteritatem multum credebat. Albani in ea loca discessus dupliciter commodus extitit, Gallis Hispaniæ aditu prohibitis, ne res in Vasconibus turbarent, tum ad Aquitaniã inuadendam itinere patefacto. Orseti Marchio solicitatus denuo, vt suis copiis ad Hispanias adiunctis in Aquitaniæ saltem fines irrumperet, redditis q̃uis multis & magnis causis ob quas necesse fuit prius bello Vasconum finem imponere, præcise se facturũ negauit, incõmodum tẽpus excusans autumno p̃cipiti, pręterea ardorem cũ quo milites venerant extinctum, numerum imminutum, morbis inter milites ex cæli insolentia vulgatis. Hæc palam ex arcano atq; inter suos Ferdinãdo infensus, ludibrio gentẽ habuisse, atq; dum Vascones imperio adiiceret, de Aquitania nihil curare, omnibus sermonibus accusabat. Ex actionibus de mente coniectari facile esse. Fine; in Angliam maturare constituit quippe propinqua iã hyeme, nulloq; moræ in Hispania pretio, p̃ter sumptus inanes & militũ interitu numerũ imminutũ. Sic ille cõquerebatur, hasq; discessus causas extitisse iactauit. non defuerunt tamen qui suspicarentur, Nebrissensis in proprio cõmentario, quẽ confecit de hoc bello affirmatione probabile, auro eum Gallico emptũ excusationes inanes ineptasq; quasi velamen prætendisse cupiditati.

Res Italiæ. CAPVT XIII.

MAgna rerum conuersio in Italia post pugnam ad Rhauennam factã extitit: Galliq; victores non secus ac si victi fuissent, locis omnibus vexati. Sic repente aduersis prospera commutantur. Vrbinas cum copiis Pontificiis in fines Bononienses inuectus depopulatus agros ciues suarũ rerum cura incẽso in oculis agro inter primos Italię feraci, pulsis Bentiuolis compulit mutati imperii argumento Pontificia vexilla pro muro & per plateas explicare, demptis Gallicis. Sic vrbs nobilissima ad vetus imperiũ rediit. Cardinalis Strigonii Nannentensisq; in Gallia erant: accessit recẽs Finarii Cardinalis. Ab his vt Gallus cũ

Pontifice conciliaretur superioribus offensionibus detersis dabatur opera nōnulla initio proficiendi spe, irrito deinde successu. Seueritas Pontificia salutares abrupit conatus. Diplomate euulgato Regem Gallum furiali carmine deuouet, & iure Pontificio maledicit: gentē vniuersam sacris interdicit. Subditorū sæpe malo Principes peccāt. Elatus studio sacramenti religione quo fidē Gallo obstrinxerant, Nortmannos, & Aquitanos soluit. Lugduno, quoniam factiosos Cardinales intra mœnia acceperat, nundinarum ius Geneuam, vbi olim agi consueuerant, transfert vrbem ad lacum Lemanum sitā, nobilem olim, nunc hęresum colluuie fœdam. Contra ab Hieronymo Viquio, vt venia Ferrariensi esset & pax, diligenter est curatum. Fabricii Columnæ gratia & auctoritas ad emolliendum Pontificis animū multum iuuit. Constitutum vt captiuis ipse libertate data, Romā supplex veniret. Sic factum. Fabricio ipso & Alarconio prosequentibus Romā abiit. In toga bōbycina ceteromalla detecto capite, in Patrum senatum ingressum humillimo corporis habitu contumeliosis q̃uis verbis Pontifex acceptum, q̃ pręceps iracundia dedit & ferox ingeniū, soluit quidem anathemate; Rhegium tamen vrbem, contra q̃ conuenerat, non restituit. Ac potius in vincla rapere statuit (cogitasse satis constat) maloq; Ferrariam extorquere voluisse. Neq; destitisset, vt erat ardenti obfirmatoq; animo, nisi importunos ille conatus celeri discessu occupasset. Sic ars arte victa est. Cardonius breui reparato exercitu Neapoli versus Aprutium discessit. Recensitis eo copiis, peditum septem millia sunt inuenta duobus adiunctis millibus, qui recens ex Hispania venerant. Horum cura Padulę Marchioni destinata est, & quoniam ad Aquilam in rixa quadam sibi ipse manū vulnerauit, eius locum tenuit Solisius magno vir animo. Cataphracti mille ducēti erant, leuis armaturæ equites quingenti & quinquaginta. Præter hunc numerum Prosper Columna cū quadringentis equitibus propediem venturus in castra expectabatur. Huic prima acies est data. In medio agmine Gollsani Comes Traiecti Dux & Antonius Leiua curabant. Postremam aciem Alfonsus Caruaialius Xodaris regulus ductabat, illiq; adiuncti nobiles alii duces. In centurionum numero Ioannes Vrbinas fuit bellis deinde Italicis magnam consecutus laudem. Has Cardonius copias sub signis habuit, cum à Pontifice subeunte belli suscepti pœnitentia venere mādata, ne vlterius progrederetur, ac se potius finibus cōtineret. Insubrum bello confecto, quid nouo exercitu prouincias fatigarent, vexarēt agros & oppida? Honesta scilicet species digna Pōtifice cura. Altior tamē cogitatio pectori insederat, trāsalpinos omnes ex vniuersa Italia pellendi. Gallos quidē Hispanica ope & Heluetiorū viribus deturbarat: nunc Italiæ Principum copiis & armis tantundem de Hispanis fore confidebat. Cardonius tamen ea denuntiatione nihil territus cum omnibus copiis Aprutium transgressus, Firmum tenuit Piceni vrbem ad superū mare. Inde pter Forliuiū & Fauentiā continuato itinere in agrū Bononiensem irruit. Ad sancti Petri oppidum in eo tractu positis castris legati ab Heluetiis venerunt contestatum, q iusserat Pontifex, ne procederet amplius. Si negligeret, obuiam ituros. Gallos ex Insubribus pulsos, arcibus, q̃ in fide perstabāt, subiugandis idoneas ipsis vires suppetere. Quid se suosq; frustra importuno labore vexaret? Cardonius se sociali bello summum delectum ducem dicere: nisi Principum confœderatorum iussu cessare nō posse. Ita motis castris Bononiam primum, deinde Mutinā abiit, cum Gursensi coram belli gerendi consilia Mantuæ, vti conuenerat inter eos, communicare constituens. Accessere Cariaci Comes & Petrus Vrrea dimidiato circiter Augusto mense. Collatis sententiis, quid opus facto esset decernere promptum non erat. Ad priores difficultates accessere Veneti cum cæteris Cardonium aditu Insubrum palam arcentes. Erat præterea illis destinatum Brixiam Cenomanorum impugnare Gallicarum tum partium vrbem, Venetæ ditioni detractā Obenigno custode cum tribus amplius militum millibus. Cęsaris & Ferdinandi legatis alia mens erat; eam vrbem sociali exercitu occupari, sociorumq; adeo nomine obtineri. Vicit tamen sententia non esse eā possessionē tanti, vt Venetos tunc quidē propterea irritarent. Ac potius Cardoniū Mediceorū patrocinio suscepto Florentiā ducere visum est; exulesq; adeo in patriā, vnde fuerant iniuria pulsi, armis Hispaniæ restituere. Soluto Mātuano cōuentu, eoq; approbato cōsilio Cardonius Mutinam rediit, vbi reliquerat copias. Iulianus Mediceus iter prosequebatur. Ioānes Cardinalis Iuliani frater iam è Gallica captiuitate forte magis quam consilio liber, Bononiæ cum tormentis operiebatur. Maius momentum in Prospero Columna, qui tandem se suosq; reliquis copiis adiunxit. Moræ causa Pontifex extitit transitu per Picenum prohibito, reque necessaria longiori itinere facto. Sub idē tempus vt Maximilianus Sfortia, qui iam se in Germania Mediolanensem Ducem dixerat proxima paterni principatus spe, in Italiam veniret decretum erat, præsentia Insubres pacaturn, si qui pręterea Gallica maiestate tenerentur. Pontificii Placentiam & Parmam præsidiis in ea ditione occu-

occuparant, vti paulò ante dictum est, quasi antiquis temporib. iuris Pōtificii extitissent. Romæ Paschalis Burgensis Episcopus decessit ex Dominicano ordine solitus quotannis Romana templa religionis ergo, plena maiestatis & numinis venerabundus inuisere. Et tunc Lateranensis conuentus pari pietate inter paucos conspicuus; si vera memorantur, clarus miraculis ante & post obitam mortem. Decessere prętere a Archiepiscopi Auennionensis & Rhegiensis viri & ipsi præstantes. Vulgati inter patres morbi ad alias causas adiuncti effecerunt, vt post primam & secundã actiones cõuentu ampliato, reliquæ actiones in proximi Decembris initium consensu reiicerentur. Pontifici erat destinatum Patrum ope bellum in Turcas decernere, quasi classico excitis ad arma toto orbe Principibus. Baiazetis filiorum inter ipsos dissidia conatui opportuna videbantur, ea contentione vt Selimus minor Baiazetis filius ope prætorianorũ militum imperio patri detracto, paulo post maiores fratres Achomatẽ & Corcutum obtrũcarit. Oblatam cælo occasionem ferocem impugnandi, arripere Pontifex cupiebat oppido, cupiebant omnes boni. Non deerant tamen sermones suspicantium ea arte Hispanos ex Italia deducere destinasse. nihil syncere geri prauo homines ingenio credunt. Sinistro rumori fides adiuncta passim est, quoniam Pontifici haud dubium votorum ea summa erat.

Magni Consalui profectio in Italiam impedita. CAP. XIIII.

CArdonius Neapolitanus Prorex, vti erat decretum, versus Florentiam cum copiis omnibus mouit. Fama erat eam vrbem in libertatem asserere destinasse quorundã libidine & impotenti dominatu oppressam, atq; efficere vt pace cum Pontifice conciliata factiosis ne amplius faueret. Nemine repugnante Pratum appulit ab ea vrbe decẽ modo passuum millibus dissitum oppidum. Inerant milites magno numero, & conuecti antea commeatus. Ita de deditione appellati facere recusarunt. Vim admouere & metum placuit. Dispositis tormentis atq; displosis quassata mœnia late stragẽ fecere. Aditu patefacto vi in oppidum per ruinas irrumpitur. In captos & miseros incolas militaris sæuitiæ auaritiæ & libidinis multa exempla extiterũt; cum omnia profana spoliassent, ne à sacris quidem abstinuerunt, constupratæ virgines, certa si quis resisteret cædes. Terruit ea res Florẽtinos vehementer; atq; ita vt ad fœdus faciendũ sine mora animos flexerint, alioqui peruicaci ingenio & obstinata aduersus mala gens. Id quo liberius contingeret Vexilliferi munus, supremę potestatis bello paceq; nomen, Petro Soderino, quippe Gallis ad insaniam addicto detraxere. Mox delecti viri primarii, qui de conditionibus cum Hispano disceptarent. Ii à Cardonio benigne accepti atq; habiti pepigere fœdus, cuius summa capita erant. Vt Medicei & Pacii exules in patriam & bona paterna, vnde euersi erant, inducto priori decreto restituerentur. Florentini publice ad fœdus Principum accederent pro ecclesiæ dignitate antea sancitum. Gallicum patrocinium mutarent Hispanico, Ferdinandi Regis in clientelam accepti. Firmato illi in eas leges fœdere beneuolentię maioris argumento suarum copiarum summum ductorem dixere Padulæ Marchionem. Pecunia etiam, cuius penuria erat, in stipendium militare Cardonium iuuerunt. Tantundem Senenses, Lucẽsesque fecere in Ferdinandi Regis fidem & tutelam & ipsi accepti. Per idem tempus Ianus Maria Campofregosus factionis opibus Genuã ingressus eius vrbis in gratiam Pontificis dictus est dux. Sic contributa Genuæ oppida passim ab imperio Gallico defecere, auide plerisq;, quasi ex diuturna siti arripientibus libertatem. Id vt esset stabile & ex sententia cõtigeret, prouisum vt Berengarius Olmius cum suis triremibus ad Liguriæ oram accederet. Ex eo cuncta Hispano in Italia prospere fluere, nihil vt amplius desideraret, etiamsi ex suo arbitratu fingere successus daretur. Magni Consalui ex eo profectio in Italiam dilata primum, deinde penitus disturbata est. Quod qua ratione cõtigerit, explicemus. Postq̃ ad Rhauennam Hispani male pugnarunt, omniũ oculi in Consaluũ sunt coniecti certa spe, eius virtute & prudentia tantis malis fore ignominiæq; leuamen, quippe ea tempestate spes & opes cunctorum in illo sitæ videbantur. Salus in vltimas angustias deducta nullum ambitioni nullum inuidiæ locum reliquerat. A plerisq; Cardonii imperitia Nauarri temeritate accusabatur, in eam cladem fuisse pręcipitatum. Consaluum hominẽ de cælo lapsum maiorem conditione mortali multo vsu & magnitudine animi cunctis haud dubiũ præstare bellica scientia, industria, felicitate. Ferdinandus ipse Rex, licet de tanti viri voluntate parũ fidebat, multis a se iniuriis exacerbati, & conceptum potius odium expromere cupiebat, re tamen necessaria eum in Italiam mittere decreuit rebus profligatis salutare præsidium. Burgos, vbi Rex erat, euocato profectio denunciatur. Otii ille inimicus, quo diu marcescere videbatur, iuuãdi rẽp. libẽter oblatã cælo occasionẽ arripuit. Et erat gloriosum vni se rẽp. tradere tẽporib. coactã & malis. In profectionẽ & apparatũ intẽtus Malacã abiit. Mirabile dictu q̃ multi Italica expeditione euulgata ex omnib. partib. confluxerint, vt in eã militiã

nomina darēt, cupidissimi eo duce induendi arma, pleriq; sua virtute nobiles & claro ex genere orti. Regi tantus concursus molestus extitit, & Gõsalui inuidia & quoniā de bello Vasconū cogitabat. Et fere Regib. boni q̃ mali suspectiores sunt, semperq; alienæ virtutis plausus formidinē facit, prçsertim si modū excessit. Ita definito numero mādat, quingentos grauis armaturæ equites duceret, pedites duo millia non amplius. Nihilo tamē magis ardore remisso in eum numerum viri nobilissimi legi ambiunt: multi ex prætoria cohorte Regis aut alioqui eius in Hispania stipendia faciētes missione impetrata, non deserta militia sed mutata in Italiam abire festinant, eius ducis auspicia sequi cupiētes, qui suæ fortunç esse videretur artifex, opes, victoriam, felicitatem secum ferre in quamcunq; se dedisset partē. E Castella atq; Bætica ingens numerus in eam expeditionē volūtarii, suaq; impensa militaturi ire parabāt, satis magnum operæpretiū fore rati si tali magistro prima militiç tyrocinia posuissent. Rex quo maior ardor erat, eo cūctari amplius, moræ causas alias ex aliis nexas excusare, spe Cardonium præclaro aliquo successu superioris ignominiæ memoriā deleturum. Quem ea beneuolentia complecti visus est, vt opinionem vulgo fortassis temere sed susceptā tamē confirmaret, ex eo genitum. Ergo rebus in Italia prosperum cursum tenentibus maiori indies incremento, Ferdinandus Rex posita tandem persona Gonsaluo denuntiauit, profectionem vsq; ad hyemis exitum sustentaret: interim extraordinarios sumptus excusaret: daret porro operam, vt aulici & milites regiis stipendiis conducti ad bellum Vasconum proficiscerentur. Hæc mandata initio Septembris Cordubam ad Gonsaluum delata, pro eo ac par erat molesta extiterunt tam ipsi quam militibus vniuersis: prorsus vt è cataphractorum ducibus nullus ad bellum Vasconum iuerit præter Guterrium Quixadam. Gonsaluus litteris expostulationum plenis tum ad Regem tum ad amicos datis aulç fraudes conquestus est; cuius insidias vitare quis possit? accusare fortunā fluxam inconstantemq;, inuidiam alienam, quæ nihil aliud scit quam obtrectare melioribus, corrumpere honores, & præmia eorum. Superiora merita qualia & quanta, ea scilicet mercede pensari. Vincitur interdum generosus spiritus, & iracundiæ viribus succūbit. In dolore tamen maximo duo pcipue extitisse molesta. Nominis existimationi labē inuri prona hominum in deterius suspicione, profecto nisi magna de causa grauem ob aliquam offensam superius decretum haudquaquam iri mutatum. Populi rumores tolerare durū, necessariū tamen. Deinde, iis qui vt se prosequerentur, magnos sumptus tolerarant, nullam compēsationem abs Rege esse, nullam gratiam: id vero grauissimum videri atq; intolerandum, sua causa insignem iacturam passos. Duriorem ipsa morte vitæ conditionem deinde exilio mutare constituens è familia misit, qui a Rege facultatem peteret Terranouam suæ ditionis oppidum in extrema Italia discedendi, amœni secessus, & ab arbitris remoti. id summi beneficii loco futurum. Ad hæc Rex longo vsu edoctus fallaci vultu verbisq; blandis sedare iras, respondit: eius operam minime fore necessariam Gallis ex Italia pulsis: neq; opportunum nouas ex Hispania copias mittere, quo tempore de Hispanis vniuersa Italia pellendis consilia Pontifex serio agitaret. Profectioni quam optabat duriorem se ostendit, ac consultius iudicabat tantis defuncto honorib. ea ætate Loxæ domi suæ conquiescere, magnorum virorum exemplo vacatione impetrata. Leges maiorem annis otio reddere, quid negotia non necessaria captaret? gloriæ meritæ & partæ quid vltra periculum faceret? Præclara verba, si cætera responderēt. Sed alienati animi atq; offensi multa deinde argumenta extitere. Prçter suspiciones superiores, reus in secreto ab aulicis agebatur nulla facultate calumnias detergendi. Inuidia eo nocentior, quo magis ex occulto grassatur. Ita in Garsiæ Lassi defuncti locum Legionis Promagister fieri cum cuperet atq; peteret, repulsam tulit Ferdinando Tolero prælato. Par euētus alterius petitionis fuit, qua Hornachos diui Iacobi militiæ oppidum vectigalq; honorarium ex eo commendari per idē tempus postulauit. grauem ignominiam clarum auersi animi signum. Offensionis susceptæ præter alia duplicem causam inuenio. Altera propria. Enimuero Ferdinando regi Gonsalui voluntas semper suspecta fuit: & constat sępe conquestū apud amicos, consilia cum aliena agitasse. dissimulatum tamen superiorū meritorum memoria, haud dubiū ingenti numero moleq;. Cōmunis fere magnis Principibus altera: ac potius cūctis hominibus, beneficia eo vsq; grata ducentibus, dum videntur exolui posse, vbi modum excessere quos quasi creditores aspicimus, iis pro gratia odium redditur. Et est procliuius iniuriç q̃ beneficio vicē repēdere, q̃a vltio placet, gratia plerūq; est oneri. Vtiq; si meritis paria pmia reddi non poterant, æquū profecto videbatur tali viro nihil denegari, q̃ dono dignū esset. Verū præterita accusare quis iuuat? Quis regū offensas pręceptis salutarib. frçnabit? Suspiciones amouebit aulicorū præsertim calūmniis & fraudib. confirmatas, meliores criminando allatrandoq; eorum magnitudini, q̃ facillimū factu est, ex aliena iniuria & malo splendere volentium.

Pom-

Pompelo obsessa. CAP. XV.

AD sancti Ioannis oppidum Albanus morabatur neq; magno neq; vllo moræ pretio. Gallis tamen Hispaniæ aditu ea parte prohibitis variæ militares manus prædatum in vicinos agros progressæ pecora abigere, agrestium cædem facere, villas vicosq; incēdere nulla prȩterea re memorabili. Bellica tormenta deerant. Ea Dieghus Vera magno labore nisuq; propter locorum asperitatē superatis montib. trochlæis ergastisq; sȩpe in summas rupes sublata pariq; industria in subiectas valles demissa tandē id in oppidū intulit. Borbonius, Longauilla, Mompenserius, Palicius atq; Lautrechius ad Saluaterram & finitima Bearnȩ loca statiua habebāt, atq; in iis octingētos cataphractos, pedites octo millia, Hispanicis copiis obiecti haud magno dissiti interuallo. Præterea Delfinus ad Garriciū validā continebat manum, paratus quocunq; res vocassent, in eam partē impetū dare. Vasconis tantum aduentum cum suis peculiarib. copiis sustentabant, vt in Hispaniā irrumperent maiorum regnum recuperandi spe. Ea vulgata fama Sanazariæ & Roncalensis vallium incolæ veteris imperii amore nouum excutere tentarunt correptis armis. Marescalus quoq; Vasconum Petrus Nauarra, qui eatenus medium se gesserat, palam Gallicas partes amplexus est, Tudela vrbe raptim ad Gallos profectus sub aduentum Ferdinandi Regis eo delati ad excipiēdam Germanam coniugē solutis Aragoniis conuentib. reuertentem. Ea res Vasconem excitauit, vt maiori festinatione renascentia suorum studia foueret, fugacia esse occasionum momenta non ignarus. E Vasconibus in Galliam atq; Bearnem gemina vallis pertinet in fauces desinens, quib. necessario trāsitus & iter est; altera Roncalis dicitur vulgo, vallis altera Roncarum. Roncali sancti Ioannis oppidum subiectum est ad montis radices qua in Galliam prospectat. In eo Albanus tendebat cū copiis. Vasco in Vascones parte altera armatus Palicio adiūcto irrupit, mēse Octobri dimidiato. Hispanis minores vires erant, q̄ vt in vnius pugnæ sorte de summa rerum auderent periclitari. Variæ tantum manus iniquis ad transitum locis, quacunq; montes in angustias coeunt, se ostentare, distinere hostem. Fernandus Valdesius in eo numero Burgium ingressus, id oppidum tueri tentauit. Leui imbecillaq; munitione inuitati hostes impetu facto, quamuis quadringentis è suo numero amissis intra munimēta irrupere. Ex obsessis cecidere nō pauci, atq; inter alios dux ipse Valdesius egregie q̄uis pugnans. Indignatione in ea pericula irruisse fama fuit ex Regis verbis concepta, redeunti ex prȩlio ad Rhauennā facto dicentis, Boni vbi manēt? Altius id verbū hæsit quasi vibratū telū, q̄ vt euelli nisi morte posset. Albanus Pōpelonis piculo pmotus relicto in sancti Ioānis oppido Diegho Vera, vnaq; octingentis Legionariis ducentisq; cataphractis, & viginti bellicis tormētis, cū reliquis copiis superare montes, & rebus Vasconū opitulari constituit. Transitu redeuntes prohibere facile Vasconi fuit, quod facere omnino debuisset. Excæcauit nimirū diuina vrgens vltio, Principes & gentem peruertere volens. Ac ne continuo quidē, vti opus erat, Pompelonem copias admouit prȩsidio infirmo fluxa regentium, vti in nouo imperio, auctoritate, opportunam iniuriæ. Vtroq; errore factum, vt omnia in contrarium verterentur, accedentib. subinde ad præsidium nouis cohortibus, Albanoq; adeo cum exercitus robore in vrbē inuecto. Sic cū spe defensionis ciuib. animus etiā accessit. Cȩsaraugustanus quoq; Præsul sub idē tempus Exeā duxit ad sex militū millia equites peditesq;, opportunū in ea difficultate rebus præsidium. Inter cætera oppida, q̄ correptis armis à nouo imperio defecere, arcis munitione cōfisa Stella ampla vrbs rebellarat. Franciscus Nauarra eo delatus, ope quorundam ciuium, quibus noua defectio displicuerat, intra mœnia admissus, oppidanorum copias militum suorum prædā fecit direpta vrbe. Arx impugnari nisi maiorib. viribus non poterat. Accessit cum copiis aulicorum cohorti Præfectus. metus sæpe officii magister obsessorum mentes aperuit, vt ferocia deposita supplicum velamenta præferrent pacem petentes & veniam, arce dedita. Id exemplum Cabrega, Mongiardinū, & Tafallæ arces cū primis munitæ, sunt secutæ facta item deditione. Vasconi omnia aspera erant, prona hostibus. Nā per Broti quoq; vallē & fauces quas coeuntes Lacetani montes efficiunt, Bigorræ Senescalus cum manu militari in Aragonios fines irrupit. Ager & frugū vacuus prȩsertim eo tempore anni. Torlam aggressus inter montium iuga situ oppidum vi admota cepit. Indigenæ eo tractu inter se inuitantes facta manu, atq; iis adiunctis qui ex oppidanis supererant, montani homines frigore & laboribus durati in hostes prædæ & direptioni intentos facto repente impetu, priusquam se colligerent, duobus amplius millib. ex eo numero cæsis, cæteros in fugā cōpulerunt, amissis impedimentis & aliquot minorib. tormentis, q̄ secum detulerant. Vasco sero quāuis octo tamē à Pōpelone millib. ad Vrrociū pagum castra promouit. In ciuiū beneuolentia pcipua spes victoriæ, quos sub eius aduentū aliquid pfecto moturos intra vrbē cōfidebat. Cōcepta haud temere fiducia

fefellit. Ducentis ciuib. ab Albano ea vrbe antea pulsis, quos suspectos maxime credidit, cæteri eorum exemplo pœnæ cautiores conquieuere. Simul ad Reginæ pontem haud dissitum oppidum nouæ militares manus confluebant Pompelonē tuendi, sed & prælio decernendi, si res ferrent, voluntate. Mille & quingenti pedites Vaccæorum è Cāpania atq; ex Vltramontanis venere, Bugia nongenti duce Lupo Arriano Barcinonem paulo ante appulsi. Accessere eodem Aragoniæ copiæ. Summa imperii Anagari Duci erat permissa. Alfonsi Peraltę sancti Stephani Comitis inter Vascones præcipua rebus omnibus fides studiumq;. Amplius deuinciendo eius animo Marescalli Vasconum nomen tunc est adiunctum in locum Petri Nauarræ lege maiestatis damnati, nec multo post aucta indulgentia Marchionis Falcis titulus & honos accessit. Hæc agebantur, neq; tamen obsidione Pompelonem hostes cingebant. Dum noua à Delphino Gallorum auxilia expectantur, tēpus est extractum maiori vrbis cōmodo q̃ hostium. Palicius moleste ferebat nihil ex voto speq; succedere: ac contra omnia in contrariū verti. Vt aliquod operępretium extaret, Vasconis castra eo loco posita, vnde ciues cōmeatus facultate prohiberent. Aliæ interim Gallorum manus eorum qui vltra montes tendebant, in Cantabriæ fines irruperūt. Hispanicas vires in plures partes diducere consiliū erat. Lautrechius iis copiis præfectus per Fonterrabiæ fines ad Sebastiani fanū castra promouit, oppidi modici quidē sed validi potiundi spe, ad mare positi Hispaniæq; fines extremos. Forte Ioannes Aragonius Cęsaraugustani Præsulis filius in eo oppido morabatur, dum in Belgas proficisceretur fidei pignus ab auo Ferdinādo regnum illi Neapolitanum nequaq̃ destinari, cōtra q̃ Cæsar suspicabatur: Ioannes Nucęus Comes itineris ibat legati munere imposito in curia Caroli Principis. Eorū pręsentia saluti fuit. Oppidani q̃uis pauci pro ingenita audacia, & eo inflāmati præsidio magna virtute tutati oppidum hostes à mœnibus repulsos Renteriā reiecere: inde ne concursu prouincialium reditu prohiberentur, Aquitaniā festinato repetiere. Ad vires adiunctæ artes, q̃ incōmode Gallis cecidere: Ferdinandus Aragonius Calabriæ Dux sub idem tempus Gallicis promissis lactatus, Neapolitanum regnum tradituros iure suum possessione alienum, Lugrunio, vbi cum Ferdinando Rege erat, in Gallica castra dilabi deliberatum habuit. Res tanta sine consciis & adiutoribus peragi nō poterat. Indicio facto vincula iniecta tum ipsi sunt, tū quatuor infelicis consilii interpretib. administrisq;. Miseros omnia p̄sidia, mens quoq; sępe destituit. Ducis custodiæ Atiensæ primum arx, deinde Setabis in Valentino tractu designata est. Sociis maiestatis lege postulatis conuictisq;, per plateas tractis vncus & laqueus vitæ finis fuit. Extinctorum cadauera mēbratim dissecta. Conatus temere suscepti is exitus extitit. Anni tempus incōmodum erat, præceps in hyemē. Galli cōmunicato cōsilio festinare decernunt, moramq; superiorem maiori conatu & ardore corrigere. Gemina virginum sacrarum monasteria extra vrbē sita sunt, alterum Diuæ Engratiæ nomine, Claræ alterū. Hæc Galli collegia diripuere nulla locorum sanctitatis memoria metuve. Quidā quin etiam centurio Germanicus aperto sacrario, pixidem argenteā prędādi auidus Eucharistiam, q̃ in ea continebatur, in altare impius iuxta & temerarius proiecit. Virgo templi ędituа eo
„ spectaculo cōmota. Apage inquit, tātum nefas: Christiana sacra impiis attrectare mani-
„ bus non metuis? nō te pudet? cælo vindictā exspecta. Adest in limine, quē violasti, testis
„ idē & vltor Deus. Ad q̃ ille renidenti vultu. Hic ait, Hispanorum Deus est nō Germanorū. Ab his initiis tetri de religione dissidii paulo post in iis regionib. subsecuti fundamēta nō obscura ponebantur. Suscepta impietas impune non fuit. Iudæ instar proditoris diruptis effusisq; viscerib. periit. Hæc Nebrissensis fide probabilia, interest publice vt vera credātur. Displosis mox tormētis excussę igneę pilę strauere late muros. Per ruinas & strages lapidum semel & secundo magno impetu ingruentes Gallos repulere Hispani insigni virtute felicitateq;. Cæsi ab vtraq; parte multi, plura ruinis obruta cadauera. Defensæ vtraq;, impugnatione vrbis præcipuā laudē tulere Villalba tribunus militū, Fernandus Toletus, Fernandus Vegha, Antonius Fonseca, multiq; alii viri nobilissimi. Ioannes Albion pęriit Aragoniis maiorib. clarus suaq; pręstans virtute. Anagari Dux p iuga montis, quē Reniegā dicunt, se ostentare, sex millia pedites sub signis habens, equitumq; turmas paratus hostiū castra inuadere, cum vrbē ipsi impugnarent, certe cōmeatus intercipere, grauare annonā Segorbii & Villæformosæ Duces prosequebantur, Aquilarii Marchio, Montacuti & Ripagorsę Comites, ipseq; regię aulicorū cohorti Præfectus magnus nobilitate generis, & reb. gestis clarus. Galli tāto apparatui vt pares essent veriti tātis copiis, soluta obsidione per Maiæ mōtis angustias faucesq; Galliā repetere decreuerūt. Pridie kal. Decemb. mouere castra. Secuti abeūtes iisdē vestigiis Ludouicus Beamōtius in Vasconib. equitū Magister auunculi regis beneficio, & Villalba tribunus è postremo agmine

cæsis

cæſis aliquanto numero hoſtibus, tredecim etiam tormenta bellica cedentibus extorſere. Is finis belli fuit de Vaſconum regno nobilis in paucis, is tantorum apparatuum exitus. Agramontēſes abiecta defenſionis ſpe arces quas retinebant, victori dediderunt, obſequium cum ſecuritate contumaciæ cum periculo præferētes. Pompelonis mœnia, quæ erant quaſſata, refecta diligenter: areaque excitādæ arci deſignata eſt, quo munitior vrbs eſſet aduerſus externam vim, ciues à defectione quaſi iniecto fræno in poſterum detinerentur. Aulicorū cohorti Præfectus, genti rector deſignatur Proregis nomine, in Comaris Marchionem honoris cauſa mutato nomine, quo maior eſſet auctoritas, præſentibus & ſuperioribus meritis gratia, incitamentū ad maiores conatus. Dum is prouinciam demandatam domeſticis rebus compoſitis capeſſeret, ab Albano Petrus Toletus filius eſt ſubſtitutus, Villæfrancæ Marchio, qui cum cæteris vrbem defendit præſtanti iuuenis indole. accedentib. annis Neapoli multo tēpore Prorex, prudentia ac animi magnitudine in paucis parentum & noſtra ætate conſpicuus, claris maiorib. & bonis artibus prçditus.

Cardonius Brixiam vrbem cepit. CAPVT XVI.

HVnc curſum habuit bellum in Hiſpaniæ parte concitatum. In Italia confecto bello Hetruſco Cardonius, qua felicitate dictum eſt, compoſitiſq; Florentiæ ex ſententia rebus, prioriq; adeo ignominia in laudē verſa, ducere porro in Inſubres pergit. Mutinæ, ditionis tunc Cæſareæ cū ipſo Gurſenſis, Petrus Vrrea, atque Andreas Burgius conuenere de belli ratione rurſus in cōmune deliberatū. Brixiam Gallico vſq; dum præſidio munitam obſidebant Veneti ad ſuum imperiū reuocandi ſpe. Cæſar ſui eſſe iuris diſputabat, neq; paſſurū vt ab alio quocumq; eriperetur. Heluetii ad Maximiliani Sfortiæ ditionem, cuius patrociniū ſuſceperant adiungi cupiebant, vim adhibituri niſi eſſet obtēperatum. Trifariam in diuerſa ſe intendentibus ſtudiis ne graue incommodum extaret, verēdum. Conſenſu Mutinæ decretum eſt, vt Cardonius occupatis diſceptantium conatibus, eam vrbem admotis copiis captam de Gallis confçderatorum nomine obtineret, ei reddíturus cui iure & legibus deberetur. Eo probato decreto Gurſenſis quidem Mutinæ ſubſtitit, Vrrea, Burgiuſq; Romam abierunt Pontificis de ea re voluntatem mentemq; exploratum, ſimul pactam ex fœderis legibus in ſtipendiū pecuniā extorquendi ſpe, quoniam ab aliquot menſib. reddita nō erat. Abnuit Pōtifex, ex quo ad Rhauennā erat dimicatum, excuſans nullam pecuniam deberi quaſi motis ſocietatis legibus antiquato fœdere. Daturū tamen ſponte, ſi Cardonius Mediolanenſem expeditionē Ferrarienſi mutaret, quam vrbē occupandi nondum neq; ſpem neq; voluntatē depoſuerat, mora feruentior & aduerſus difficultates animo peruicaci. Omnino Vrbinas copias in aciem produxerat non alia ſpe: ac præter Italos Heluetiorū duo millia ad Lucū & Bagnacaballū continebat. Minores conatu vires niſi aliūde eſſet adiutus. ac præſertim pecuniæ in ſtipēdiū ob inopiam paſſim dilapſi milites ſigna indies deſerebāt. Vrrea & Burgius præter ſpecioſa verba facturos ꝗ Pontifici placeret, nihil præſtitere. Miſſus Bernardus Bibiena, cui purpuræ deinde honos acceſſit, Cardonium edoctum, quid Pontifex poſtularet & vellet. Commodum Piſcarius pecunia redempta à Gallis libertate, Mutinam delatus cataphractorū alæ continuo præficitur inter Hiſpanas lectiſſimæ, cui Gaſpar Pomarius dux fuerat in tumultu quodā Mediolani nuper occiſus. Ergo Kalendis Octobris Cardonius Mutina verſus Mirandulā mouit, quo tempore bellum in Vaſconib. vigebat maxime ardore præcipuo. Ad Oſtiam Padum tranſmiſit. Ibi recēſitis copiis pedites nouem millia ſunt inuenti Padulio ſummo ductore. Proſper Columna in dies expectabatur quadringentos amplius grauis armaturæ equites mille pedites in ſupplementum adducens. Moræ occaſio, tranſitu prohibere Pontifex per ditionem fruſtra conatus. Non deſtitit præterea Sedunēſem monere, efficeret ne Heluetii ſinerent Cardonium in Inſubres penetrare. Hiſpanos dictitabat ad imperium vniuerſæ Italiæ aſpirare. Quid Gallis eiectis profeciſſent, ſi Hiſpanis ſeruituri erant inopia, auaritia, peruicacia maiori? Non imperium externū excuſſum, ſed peiori ſeruitute, ſi id contingeret, mutatum iri. Veronam tamen Cardonius nullo prohibente peruenit, vbi Rocandulfus ad reliquas copias duo millia Germanorū, equites expeditos quadringentos adiunxit, præterea tormenta bellica ſex maiora, culebrinam vnā, minora atq; campeſtria viginti. Eo apparatu Brixiā verſus mouere ſigna. Obenignus Venetorum obſidione fatigatus, & metu noui aduentantis exercitus cōmotus, vt par erat, Cæſaris vexilla è muro prætēdit deditionis indicio. Tū Bibiena in Hiſpanorū caſtra delatus Pōtificis mandata, vt erat iuſſū, explicuit. Reſpondit verbis blādis Cardonius, cupere vero Pontificis iuſſis obtēperare, facturumq; adeo fuiſſe, ſi antequā Padum traiiceret in caſtra ipſe

venisset nunc vlterius esse progressum, quã vt sine ignominia & dedecore reuocare liceret. Bello confecto facturum q. Patri & Pontifici placuisset. Digressus Verona Cardonius Piscariam ex itinere vna cum arce Gallicæ tũ ditionis subegit. Ad Venetos & Paulum Ballionium summum Veneti exercitus ducem antequam Hispanorũ copiæ Brixiã peruenirent, qui suis verbis dènunciarẽt legatos misit se quidẽ socialis exercitus summum ducem, ne deesset officio, venire, daturum operam vt cuiq; sociorum sua iura cõstarent. Proinde suos conatus iuuarẽt, viresq; coniungerẽt: in amore & officio vinci turpissimum ducerent. Verbis ludebatur. alioqui discrepantib. voluntatib. vel maxime atq; in diuersa tendentibus, q. poterant inter se cõuenire? Octo ab ea vrbe millibus Hispanorum castra erant, cum Galli ad deditionem flexere animos honestis modo conditionib. Datum vt gallicæ copiæ, quadringenti cataphracti, pedites ad duo millia, cum equis, armis & impedimentis omnib. relicta vrbe irent quocumq; voluntas aut commoditas ferret. Mediolanensem modo arcem aliasve Gallicis præsidiis detentas vitarent. Pro magno habitum duobus exercitibus vallatos quãuis Gallos, nullaq; auxiliorum spe id expressisse. Verum hostium inter ipsos suspiciones afflictos iuuerunt, annitẽte præsertim Gursensi, cuius erat præcipũa reb. omnibus auctoritas. Eædem conditiones præsidiariis arcis militib. sunt concessę pactis deditionem arcis cum tormentis & reliquo instrumẽto bellico, nisi intra vnum & viginti dies idoneæ copiæ auxilio superuenirẽt. Pacta Brixiæ deditione ad octauum kalendas Nouembris ipso die Cardonius ad Castanetolam non procul ea vrbe lustrato & recensito vniuerso exercitu, inuenit supra octo millia peditum in castris habere iis adiunctis, qui tunc cum Prospero Columna in subsidium accesserunt. Solisio impigro viro deditæ ciuitatis cura cõmendata est, militibus mille circiter in tutelã attributis. Reliquæ copiæ Bergomi arcem impugnatum, dedita interim ea etiam vrbe, abierunt. Villamarinus maris per Italiam Præfectus Neapoli cum septem triremibus discesserat Pontificiis triremibus, quæ ad Vrbem veterem paratæ erant adiunctis Genuam iturus Lanternæ arcem obsessum Gallico præsidio imperioq; eatenus detentam. In eo portu tres alias Venetas triremes inuenit senatus decreto rogatu Põtificis in id missas, præterea quatuor alias Genuensis ducis, sed milite, turba nauali, & tormẽtis parum instructas. Lente omnia procedebãt, obsidioq; in lõgum ducebatur. exigua proficiendi spes. gallica classis multo minor sociali, sese ad Massiliam continebat sex non amplius triremium, & vnius rostratę maioris nauis, nihil nisi ex suo commodo ausura. Cardinales factiosi Lugduni institutos conuentus agitare porro pergebant, magnificis promissis Principes singulos lactantes prehensantesq; de alieno iure munifici. Hugo Mõcada Siciliæ Prorex validã classem in Tripolis portum intulit. eam vrbẽ arcesq; munire destinabat, bello Africano repetendo cõmodissimam possessionem. Vrbinas in Æmilia Rhauennam inter & Bononiam quingentos grauis armaturæ equites continebat, Heluetios mille. Italorum maior numerus, minor vsus licẽtia maior. E castris enim digressi ducum iniussu, rapere, spoliare, vi & stupris cuncta polluere, in omne fas nefasq; auidi atq; venales præcipuo agrestium damno. Belli aduersus Ferrariẽsẽ haud magno conatu ex interuallo repetiti is fructus extitit pterẽa nullus.

Maximilianus Sfortia Mediolanum ingreditur. CAPVT XVII.

MAximilianus Sfortia Tridẽti atq; Veronæ aliquãdiu morã traxit. Vt galli ex omni ditione pellerẽtur, ac Mediolani & Cremonæ arces reciperẽtur dum auide expectat, aliquot abiere menses. Simul Heluetiis vt pretiũ suscepti laboris esset, atq; in eã rem ciues Mediolanẽses pecuniæ affatim volẽtes decernerẽt, sedulo agebatur. Ii. n. in studium noui Principis tuendi quãuis incitati; neq; Principatus partem aliquã detrahi cõcedentes, ne Parmã quidem & Placentiã à Põtifice occupatas, nõ Astã, q penes gallos erat, ac ne Cremonã quidem & Geradadã Venetis ante aliquot annos ex fœdere datas cum Gallis icto; in partẽ tamen pdæ venire cõstituerant de alieno munifici, de suo parci vitio vtrumq; humanæ mortalitatis. Cõuenit vt Mediolanenses duob. annis centum & quinquaginta millia auri illis numerarent, annua quadraginta millia in omne tempus tributi honorarii nomine. Fidei pignus tres in ditione arces essent penes eos relictæ. Principum aliorum non vna mens erat, neq; cõsentiẽtes voluntates. Cæsar vni ex nepotib. Mediolanum potius q̃ Sfortiis destinabat. Pares conatui vires nõ erant, Gallia infensa vniuersaq; Italia ex veterẽ stirpe Principẽ Mediolano dari expetẽte; si morarentur spem vi parata atq; armis: Gentis cõmunia vota vocesq; Laudis Põpeiæ Episcopo occasionem pbuere de eo Principatu cogitãdi, quoniã galeacii Mediolanensis Ducis fili⁹ erat sed stupro susceptus. Nõ displicuere ii conatus Sedunẽsi Cardinali rerũ in ea gente pcurationem, q̃ obtinebat, retinẽdi alieno nõe regnãdi spe inães Principis titulos penes Episc. fore impiũ penes se quo minores vires essẽt, eo amplius aliena ope sustẽtari op⁹ fore. Ne Põtif. q dẽ auersũ se iis molitionib. pbere visus est ob suspiciões susceptas in Maximilianũ parũ propẽsus. Cæsari & Ferdinãdo regi

obſtrictum maxime minus ſperabat fidum & obſequentem futurum. Ad hos conatus occupandos Brixia capta vt Maximillianus Sfortia quamptimum Mediolanum iniret curatum præſtitumque eſt. Vrbem iniit ad quartum Kalendas Ianuarii ineűte ſalutis anno milleſimo quingenteſimo decimo tertio proſequẽtib. Sedunenſi Gurſenſiq;, Cardonio 1513
& Petro Vrrea. Venienti obuiam vniuerſa ciuitas effuſa portis eſt, quaſi ex diuturna ſiti cuncti auide ſuum Principem expectabant. Heluetiorũ legati ſolenni cæremonia in manus dedere claues,cunctaque quondã veterib. Principib. exhiberi ſolita cõtinuo decreuit ſenatus.Peracta lætitia ſuperoſq; precati vt ſuis beneficiis fauerent, & tantis muneribus perpetuitatẽ adderent, ad bellum retulere animos. Gallis eripere quæcumq; retinebant neceſſe erat. Padulius cum peditatu Trezum arcem impugnatũ iuit ad Abduæ ripam operibus militeq; firmatam,breui tamen dedita eſt. Nouariæ arcẽ ſimili exẽplo Ducis copiæ Gallico præſidio pulſo ceperunt, non minus quamuis munitam, neq; minoris momenti poſſeſſionem. De induciis quæ Cæſarẽ inter & Venetos erant, pace mutandis agebatur, & quoniam pactum induciarum tempus cum menſe Ianuario exibat, menſis Februarius primũ deinde Martius eſt adiectus, vtrumq; Cariati Comitis diligẽtia auctoritateq;. Conditiones à Pontifice anno ſuperiori oblatas Gurſenſis æquior iã factus probabat. Veneti ad nullum fœdus veniebant niſi reſtituta Verona. Vim adhibere viſum eſt, Cæſaris,Hiſpaniæ,& Mediolanẽſib. copiis in vnũ corpus collatis.Heluetiorũ nulla mentio,quoniã Tramullii ad eos legati opera breui ad fœdus Gallicũ tranſituros ſuſpicio erat haud inanis euentu,& tunc magnis coniecturis fundata. Cardonio priuſquã in Venetos expedirent arma,Mediolanenſem principatũ ſtabilire inprimis placebat Gallis poſſeſſione deturbatis vrbiũ & arcium quæ magno numero vſq; dum iri prouincia obtinebãt.Triuulcius quoq; quinq; peditum millib. nouo delectu collectis ac plurib. indies in caſtra confluentibus,denuo bellum reparare cogitabat,virtutis & prudentię dux opinione ſingulari.Eo Proſper Columna cum valida manu Aſtam vrbem tenere iuſſus eſt, tranſituq; Gallos arcere,quoniã in aditu Inſubrum ſita eſt,Subalpinis & mox Gallia propinqua.Ferdinãdus rex vt bello in patria implicaret Gallos diſtineretq;,Anglo genero auctor extitit. Anglicæ gẽtis inſociabile ingenium eſt. Haud facile in cuiuſquã alterius nationis cõſortium veniunt,cuius rei anno ſuperiori ſatis clarum documẽtum extitit.Curatum ergo vt Calitium ditionis Anglicæ vrbẽ traducto milite Nortmãnos laceſſerent.Aquitaniam acceſſuram in victoriæ partem,Angli commodo copiis Hiſpaniæ ſumptuq;: ꝙ facturum ſe Ferdinandus prolixe pollicebatur.Honeſta conditio,ſi verbis reſponderent facta. Ea ſpe incitatus Anglus claſſe quinquaginta vacuum nouem millia milites delectã ex vniuerſa Anglia pubem,cultu &fulgentibus armis viſendã aciem tranſmittere in galliã conſtituit. Eo ardore vt à Rege ſocero alias quinquaginta naues in vſum eius belli mitti flagitaret. Tot vno tempore bella conatuſq; graues cura complecti, atq; ope qui poſſet Ferdinãdus præſertim valetudine afflicta, Bæticaq; diſſidiis æſtuante. Morbum cõciliauit poculum noxio medicamine fœdum,ꝙ Regina diluit Medinæ Cãpeſtris,ſpe prolem ex Rege concipiendi. Id Caruaialius & Petrus Martyr in propriis commentariis quaſi exploratũ pro certo poſuerunt, nominatis etiam amatoriæ potionis adminiſtris fœminis principibus: quarum nomina ne hoc loco exprimantur, cartiin tum maioribus tum poſteris tribuendum putabam. Nauſea ex eo Regem inuaſit cibi nulla appetentia: vt ad moleſtiã leuandam per ſyluas & ſaltus erraret,venationis ſpecie congreſſu hominũ deuitato. Acceſſere frequentia deliquia,& aquæ intercutis haud obſcura ſigna morbi lethalis. Sic in contrarium vertuntur,quæ imprudenter alio & temere deſtinãtur. Bæticæ motus extitere Henrici obitu Aſſidonii Ducis.Soror defuncto Germana erat Mencia Petro Gironio nupta. Prætetea frater ex nouerca Alfonſus Pereſius Guſmanius.Teſtamento is heredem ex aſſe ſororem nominauit,poſteriori patris coniugio vitii damnato. Petrus Gironius leui eo præſidio munitus opimũ principatum vrbemq; Aſſidoniã ditionis caput occupare tentauit.Eleonora Stunica Hẽrici & Menciæ nouerca iuris certamẽ quærere pro filio ſolicita, potiori iure omnium iudicio, parata Regis ope,quippe in eam caritate pronior erat, præter æquitatẽ cauſæ ſpe atq; ſtudio nouo Duci iungendi Annam ex filio Cæſaraugustano Præſule neptim. Suas vtraq; pars clientelas habebat ſuoſq; fautores viros Principes prouinciæ in ambos diductæ cauſis diuerſis ſtudio pari. Periculũ erat ne in bellum apertum eæ contentiones erumperent. Petri Gironii ardens ingeniũ timebatur omnis inſolentiæ impatiens,conſilio inimicum ꝙ non ipſe probaſſet. Vbi animorum motus conquieuere, ius valuit regio præſertim fauore munitum & gratia: principatuſq; ceſſit defuncti fratri. Bugiæ Gonſaluus Marignus erat Præfectus, Orano Martinus Argote pro Comaris Marchione legatus. Leuia prælia cõmiſſa cum Mauris, excurſioneſq; in vicinos agros factæ,

nullo præterea euentu ad memoriam insigni. Muleius tantum Abdala iis iniuriis prouocatus se cum copiis in Bugiæ conspectum dedit. Nihil est tam firmum, cui non sit periculum etiam ab inualido. Vrbe mœnib. & præsidio defensa in suburbii tecta sæuitũ est igne ferroq; nihil vt integrum manserit, præter turrim, quo se Iudæi receperunt. Marignum temeritate accusatur eam accersiuisse cladem: quippe pactæ cum Mauris pacis conditionibus non steterat finitimis importunus & grauis. Ad gentem pacandam Marigno in ea vigilia & procuratione Raymundus Carrocius successor datus est virtutis & prudentiæ opinione præstantior.

Iulii Pontificis obitus. CAPVT XVIII.

IVlii quoq; Pontificis imbecillam diu valetudinem continuæ curæ grauabant. In affecto corpore quamlibet leuis causa maior existit. Senem septuagenarium lethifero oppressum morbo diu non posse superuiuere vulgatum erat, tenaci febricula fluenteq; sensim aluo. Metus suberat, ne eo defuncto factiosi Cardinales Pontificatum sui muneris facere aggrederetur quasi Synodi auctoritate ad ipsos electionis ius recidisset, certe comitiis Pontificiis Romæ interesse vellent. Mediolanensi Duci, Florentinis, Senensibus, Lucensibus vt itinera diligenter obsideant, mandatum à Cardinalium collegio est. Decessit Pontifex ad decimum Kal. Martii: corpus amplo funere ad Petri vincula illatũ sepulcro. Inter alia præclara opera curasq; graues Vaticanum tẽplum iisdẽ vestigiis mutata forma superbo structuræ genere primus instaurare est aggressus Bramantes architectus. Subsequentes Pontifices in opere processere longius. Pius quartus & Gregorius tertius decimus maiori festinatione & sumptu quam alii. Absoluti & dedicati operis laudem Xistus quintus ante paucos omnino annos tulit. Põtificis obitu Romanus populus ad arma consternatus, tumultus concitare cœpit. Sic solent vacuo Pontificatu, tunc acrius maiorique impetu extincti Pontificis seueritate irritati, Columnis etiam, quibus infensum se Iulius præbuerat, & Vrsinis quibus fauerat, inter se mutua æmulatione in vindictam inflammatis. Diui Pauli monasterium Benedictini ordinis furentis populi cõcursu diripitur. rapinæ aliæ & cædes factæ. Hieronymi Viquii diligentia & auctoritate vrbanis tumultibus magna ex parte compositis, Patres dimisso prius Mantuani filio, qui pro patre obses erat, in comitia conuenere ad quartum Nonas Martii. Septimo post die Ioannes Mediceus Cardinalis Pontifex est salutatus. Iuniorum suffragia in petitione subleuarunt. maior numerus minorem vicit: neq; enim suffragia ponderantur sed numerantur. In pontificatu se Leonem decimum dixit, ipsoque die testatus est velle se pactam armorum societatem tueri: ac vero vt Cæsar & Anglus ad id fœdus accederent, daturum operam. Cardinales Caruaialius Sanseuerinusq; Lugduno, vbi minori quam vnquam fiducia existimationeque partes tuebantur, in Italiam discesserant comitiis Pontificiis interesse destinantes & suo iure & Prosperi Columnæ ope: qui & ipse Romam proficisci parabat, Pontificem de manu daturus orbi, sic pollicebatur maius fortuna & viribus facinus. Imminentem ex eo tempestatem vis altior discussit. Prosperum discedere vetuit Cardonius metu ne eius aduentu motus Romæ existerent prompta in arma plebe: neu libertas decernendi Patrib. eriperetur extremum malorum fonsque. Duo Cardinales ad Arni fluminis fauces rostrata excelsa naui appulsos custodiæ destinati milites captos Pisas inde abduxere. Rei gestæ nuncium Iulius Mediceus ad Pontificem patruelem misit. Viterbium ille captos deduci primum iussit, deinde ciuitatem Castellanam eius vrbis arce satis firma custodię designata, dum è vinculis causam dicerent. Magni honores habiti, multaque blandimenta data abs Iulio sunt, tum duobus Cardinalibus, tum Solierio regulo, qui cum eis à Gallo Romam legatus ibat. operam fidemque Gallis probandi studio tenebatur. Hinc vero consequentibus annis in maiora incommoda præcipitatum. Mortuo priore Pontifice, noui auctoritate nondum fundata facile Mediolanensi fuit Placentiam occupare, tentare Parmam. Cardonius in eam partem cum copiis accurrit metu noui à Gallis belli, neque idoneo tempore ad inuadendum Venetos, vti erat destinatum. Pecuniæ in stipendium suprema inopia premebat: neque eius redigendæ via alicunde ostendebatur. Proxima quoque spes retinebat, Venetos cum Cæsare pace facta cõciliandi. profectiq; ea de causa erant in Germaniam Gursensis primũ, deinde subsecuti Vrrea & Cariati Comes. De conditionib. pacis non consentiebant. Cæsar Brixiã & Veronã tueri destinabat. Veneti ad nullum accedebãt fœdus, nisi veteri penitus imperio restituto. Accessit Gallus in ea altercatione aliorũ dissidia suã fore occasionem ratus. Andreas Grittus iã vna cũ Liuiano recepta libertate beneficii memor & Gallicis partib. inueteratus Galli conatus subleuauit, Cæsaris euertit. Itaq; fœdere festinato Venetis quæcũq; ante bellum possidebant, concessa à Gallo sunt Cremona & Geradada modo exceptis, quę Mediolanẽsi ditioni, vti redde-

redderentur,expreſſit.In id bellum,quod opinione grauius futurũ erat,quippe de Mediolanenſi principatu Gallus certabat,de ablatis antea vrbib. Veneti, hi quidem mille grauis armaturæ equites peditum millia ſex copiarum duce Liuiano polliciti ſunt:Gallus autem mille & ducentos cataphractos,pedites duodecim millia. cura peditũ Roberto Marchiæ concredita,expeditionis ſumma Tramullio,adiuncto tamẽ Triuultio propter ſummam Italiæ rerum peritiam,paremq; rei militaris ſcientiã. Is cũ continuo copiis,quas paratas habebat,Aſtam vrbem tenuit.Liuianus ad Venetorum exercitum abiit Veronã occupare parans,ſi id non cõtingeret, cum Gallicis certe copiis vires conferre. Nouo euulgato fœdere magna rerum & animorum conuerſio facta eſt:multæ Inſubrum ciuitates à Maximiliano Sfortia nouo Duce defecere:gens ad omnem auram ſpei metuſq; vmbram mobilis neq; ſatis conſtans in fide.Felicitatis humanæ quanta eſt inconſtantia,quanta labes?facili momento in contrariũ vertitur.Vix noui principatus primis gaudiis deguſtatis nouus Princeps in præceps ire cœpit.Feſtinati cum Venetis fœderis Gallo cauſam præcipuam extitiſſe inueniebam,alterius pactionis conficiendæ proxima ſpes auctore Caruaialio Cardinali.Enimuero à Ferdinãdo Rege inducias eſſe cupiebat citra Alpes quidem. Commodum id vtriuſq; Principis rationibus;Ferdinãdi quidẽ mora ſatagentis Vaſconũ regnum firmare, q̃ nouitate mutabat,Galli aũt Inſubrib.imperii iugum,q̃ excuſſerãt,reponere.Ea cura præcipua ſummaq; votorum.Regis Vaſconũ & Maximiliani Sfortiæ nulla,ac ne famæ quidem memoria præ cupiditate aſſequendi q̃ animo deſtinarãt.vt hoſtes vlciſcerentur,amicos mutuo inter ſe & confœderatos donarunt:ſcilicet potentiã ſupbia, & ſuperbiæ affinis imbecilliorum contẽptus ſequitur.Induciis ſanciendis Iacobus Concillus Catanæ ad Ilerdæ epiſcopatum ipſo tempore translatus,in Galliam legatus Baionę cum Odeto Fuxenſi Lautrechii regulo,qui Aquitaniæ erat Præfectus,de conditionibus diſceptauit.Ex colloquio nullo fructu cum diſceſſiſſent,ad Ortuuiam arcem,menſe Martio dimidiato rurſus conuenere ditionis quidem Gallicæ,cæterum Fonterrabiæ diſſitam ſex tantum millib. paſſuum.In ea arce conſenſu hæ conditiones ſancitæ ſunt Kal.Aprilis. Ferdinando atq; eius confœderatis Anglo & Carolo Auſtriaco cum Gallo, Scotto Rege & Gheldriæ Duce ab eo die induciæ annuæ eſſent. Eo interuallo inter vtrãq; gentẽ commercii ius facultaſq; citra Alpes quidem, qua parte ponebantur arma. Rex Vaſconum in fœdere à Gallo neq; nominatus neq; comprehenſus eſt,q̃ perinde videbatur,atq; in prędam hoſti dari nulla amplius emergendi ſpe. De Anglo & Cæſare ſtatutum,vt niſi intra duos menſes eas inducias ratas haberent,ne poſtmodum ad fœdus admitterẽtur. Moleſtum id fœdus Cæſari extitit ſe præſertim inſcio feſtinatum. Ferdinandi artes accuſabat. An id eſſet,q̃ omnib.ſermonib. vſurpabat, communem ſecum fortunam habere, ſeiunctum nihil? iis pactis induciis intra octo dies Gallo Mediolanenſem principatum ceſſurum;mox Italiæ Principib.victoris fortunam haud dubium ſecuturis. Neapolitanum regnum victoriæ partem fore & quaſi corollarium ac vero reliquam Italiã nullo repugnãte daturam manus.Italia domita conuerſis in vtrumq; armis,qui veri hoſtes exiſterent, vindicaturum ſcilicet iniurias pro voluntate arbitratuq;. In reliqua moleſtia accuſabat maxime,Caruaialii Cardinalis multis modis inuiſi infenſiq; conſilia de re tanta audita Galli præcipuo cõmodo,cui ille eſſet addictus,originis immemor & patriæ caritatis. Si verum fateri conuenit acutiſſime is,vt erat ingenio perſpicaci & callido,viam ſolus conſiderauit eos Principes inter ſe conciliandi, niſi vtriq; obiecta propria vtilitate nunquam in vnum fœdus coituros.eam vt aſſequerentur,reliqua neglecturos vincula neceſſitudinum & honeſtatis.Sic erat horum Principum ingenium.Neque erat dubium vrbes Venetis à Cęſare nuper detractas pactis iis induciis cõtinuo ad vetus imperium nouo depulſo redituras. Id vero eius animum vrebat maxime,tametſi diuerſa dolori ſpecies prætendebatur.

De bello Vaſconum. CAPVT XIX.

ANte pactas cum Gallo inducias Lautrechius Baionæ in Tarbellis veteres copias inſtruere,nouas conſcribere,æneas baliſtas cõflare. Sancti Ioannis oppidũ Vaſconum inuadere parabat neque operib.neque militib.ſatis firmũ.Eo improuiſa vi occupato municipio,vti confidebat,neque erat difficile, tranſcenſis montib. in Vaſcones citramontanos irrumpere cogitabat. Eo metu Comarius per idoneos homines Roncalęſes finitimos pacare eſt aggreſſus nunquam ſatis fidos, & tunc rerum nouarũ ſpe proxima Gallis trãſitum per fines daturos,ſi obſiſteretur ferro viam inuẽturis,niſi prouideretur. pedites item equiteſque Diegho Verę miſit oppidi eius Præfecto,quo ipſe numero poſtularat. Verum has omnes ab vtraque parte molitiones,conatuſque pactæ,vt dictum eſt,induciæ diſtur-

barunt. Ferdinando præterea Regi occasio extitit, non modo imperium recens partum confirmandi, sed & nouis accessionibus amplificandi. Ioannes Rex Vasconum quinque hominum millia sub signis habebat, si spes aliqua melioris fortunæ affulgeret auersæ eatenus, hostibus propitiæ. Simul Zamoræ Episcopum monuit, vt fidei datæ memor ad captiuitatem rediret. Disceptata tamen causa Ferdinandus liberum eum, neque promissi reditus fide teneri pronunciauit, quod iure gentium violato captus fuisset legatus præsertim de iis, quæ ad tuendam Pontificiam dignitatem pertinebant, deinde Longauillæ obitu; cui fidem dederat, quasi capitis diminutione, promisso fuisse exemptum. Vrgebat alia parte Marescalus Vasconum, quem Cortesium quoque Marchionem dixere, cũ duobus aliis militum millibus in vicinos Santabriæ fines inuectus. Incolæ Ludouici Cueuæ iussu, qui Fonterrabiæ pro patre vicarius res gerebat, durum in armis genus in vnum agmen coeuntes, hostium conatib. restitere. Rediere illi Maiam Vasconum arcẽ in Galliæ latere, qua parte in Aquitaniam est transitus. Inde de finitimis prædas agere, rapere, spoliare, si promerentur perfugio parato. Vrsuæ haud longinqui oppidi regulus Hispano addictus, Præfecti eius arcis absentiam opportunam fore conatui ratus, cum manu militari impugnatum aduolat. Minor numerus erat quam pro molitione, & forte an consilio Præfectus arcis superuenit. Ita spe irrita discessit. Ne Comarii quidẽ conatus initio meliorem exitum habuere. Dieghus Vera & Valensola cũ maiori numero eius iussu ad impugnandam eam arcem profecti nihil præstitere amplius. Cognito quin etiam tum Marescalum, tum Vasconum Regem auxilio obsessis propediem venturos, raptim soluta obsidione retro sese retulere tormentis prę festinatione Azpilcuetæ relictis loco minime tuto. Paucorum militum perfugium excindere, quoniam latronum in morẽ vicinos montes infestos reddebant igne ferro, prædisq; abactis, oppido cupiebant nostri. Comarius ipse cũ duob. amplius militum millibus & tormentis maioribus, quam quæ ante detulerant, impugnatum accessit. Obsessi nulla ex Gallia auxilii spe & Regis sui virib. hosti imparib. intra dies paucos supplicum vexillis prætentis dedidere arcem. Læta in præsenti victoria fuit, in posterum vsui Vasconum deinde omni tractu pacato, qui vltra montes ad Galliæ fines pertinet. Comites Fuxẽses ab antiquo in Catalaunis Andorræ vallem & Castelboũ prope Vrgeliam vrbem in Pyrenæi montis complexu possederant. Vtraque Catharinæ Reginæ Vasconũ à maiorib. relicta iure quoque optimo, ad cætera mala victori accesserunt, armis erepta. Iisdem dieb. Neapoli Sorrenti Cardinali ad comitia Põtificia profecto, Villamarinus maris Præfectus res gerebat minori q̃ opus esset auctoritate. Brutii & Apuli, ꝓfectis earum prouincialium Ferdinando Alarconio & Padulæ Marchione Cardoniũ ad bellum secutis, ad hæc exiguo numero militum relicto quasi domitis frænis motus cõcitarunt. Maiori peruicacia in regulos, eorum subditi sunt debacchati quasi indigna seruitute, impotẽti dominatu premerentur. Integra oppida corripuere arma vitæ acerbissimæ conditionem si minus victoria certe morte excutere destinãtes. Nihil in vulgo modicum aut timent aut terrent, tenuioresq; opprimunt. multæ cædes, atrocia flagitia extitere, non sacro non profano abstinuere manus. Neq; erat, qui tumultuantes compesceret. Deinde fama vulgabatur Turcam validam instruere classem ad euertẽdas piorũ opes. Incertum erat in quam partem sęua tempestas irrueret. Rhodum plerique insulam designabãt; non pauci de Sicilia, Apuliaue metuebant, iniuriæ opportunis neq; longinquis. Veneti quoq; ex quo ad Gallicum accessere fœdus, vrbes antea in Apulia possessas, vnde fuerũt eiecti, imperio reddere cum cæteris cogitabant si votis pares vires suppeterẽt. Omnia hæc iura cõplecti arduum Ferdinando quidem, sed necessarium erat. Iis littorib. muniendis data est opera, terra dispositis per vrbes præsidiis, à mari Villamarini classe ad omnes casus instructa parataq;. Berengarius Olmius, qui initio Aprilis cum quatuor triremib. milite & reb. omnib. satis instructis Hispali discesserat, improuiso occupaturus piraticas biremes nonnullas quas ad Tituani flumen in aduerso Africæ littore se recepisse. Lusitanus Tingi Præfectus nunciarat, iussus est reb. aliis prætermissis in Italiã vela dare, reliquæ classi subsidium. Sub idem tempus Genuæ grauissimi extitere motus. Adurnii patria pulsi, quamuis hactenus Aragonio nomini cumprimis addicti diuturno fessi exilio ad Gallicũ fœdus versi eius ope sunt polliciti pulsis Fregosiis ad Gallicum imperium Genuenses redituros. Tantę molitiones latere non poterant, quamuis arcano agitatæ. Cognitum Fliscum & fratres cum exulibus cõspirasse. Ducis fratres conatu occupato, cum intra palatium peremere, quasi lege maiestatis conuictum. Occisi fratres felici fuga vitata cæde, se Adurniis adiũxere: delectuq; militari habito ad vrbis mœnia accessere vindicare parati hostis exitio. tantundem Gallica classis mari fecit. Dux cum suis triremibus, Gallicis obuiam egressus cedentes metu an dolo dum longius insequitur, Adurnii Fliscique vrbem à terra occupa-

occuparunt. Sic lætis miſcetur aduerſa. Duce Plombinū delato claſſis eius Lunæ portum tenuit. In eiecti locum Octauianum Fregoſium conſenſu ciues Ducem dixere, quippe gratum vniuerſo populo vrbis tutelæ idoneū fratre Salernitano Archiepiſcopo, ipſoque Romano Pontifice propinquitate deuincto. Lætitia Adurniis diuturna non fuit Fregoſii omni alio præſidio deſtituti Cardonio ſupplices ſunt polliciti, ſi eius ope in patriam reſtituerentur, vrbē eam in Hiſpani clientela fore. Nuncupatis fœderis initi conditionib. miſſus cum copiis Piſcarius vrbis imperium Adurniis ademptum amicæ factioni reddidit. De vrbis duce mutari nihil eſt viſum: quando gēte Fregoſius, beneuolentia etiā Adurnios quoq; cōplectebatur. Verū hæc aliquanto poſt acciderūt: ad prætermiſſa redeamus.

Galli ab Heluetiis ad Nouariam victi. CAPVT XX.

AD Aſtam & Taurinos Gallicæ copiæ coibant: neque Tramullius de ſua comparatione aliquid remittebat ardenti ingenio vir, gloriæ cupidior q̄ pecuniæ aut voluptatū. Acceſſere ex Gallia expediti equites quadringenti circiter. Italici generis Triuulcius ſocius & Sacromorus Vicecomes, hic deſerto Maximiliano Duce cuius eatenus auſpicia fuerat ſecutus perfidiam breui ſuperi eius capite vindicarunt. Liuianus cum Venetorum copiis Veronam obſidere porro parabat haud ignarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni: pro vt initia ceſſiſſent fore alia. Mirum dictu præter hos duos exercitus Venetorum & Gallicū, tres alios in Gallicæ Ciſalpinæ atq; adeo Inſubrum variis partibus vno tempore ali potuiſſe: tanta hominum militarium colluuie prouinciam haud latam ſpatiis fuiſſe parem. Intra Veronam Germani quinq; millia tendentes, equites expediti ſexcenti Vicentiā vſq; agris, pagis, oppidis, importuni inſtabant nemine repugnante. Prope Placentiam Cardonius Prorex metatis caſtris mille & quadringentos cataphractos, equites expeditos octingentos pedites ad ſeptem millia cōtinebat. Italiæ ſpoliis ſplendidā aciem, & ſua virtute præſtantem. Heluetiis Maximilianus dux ſtipatus erat, quibus multum fidebat quaſi externis & quibus opes & principatum debebat. Octo millium ii numerum explebant, & quinq; alia millia propediem tranſcenſis Alpibus ventura expectabātur. Tantis quamuis paratis præſidiis metu Gallici apparatus vrgentiſq; belli, pleræque Inſubrum ciuitates Duce deſerto Gallica vexilla explicarunt, mutati imperii argumento, neq; fidei tenaces neq; conſtantes in perfidia. Dux ipſe ancipitis pugnæ aleam ſubire reformidans, patentibus campis non auſus ſuſtentare, Nouariam ſe cum copiis compegit pridie Kal. Iunii, in ea vrbe ab ea gente patrem Gallis fuiſſe vēditum, oblitus ominis ſcilicet, aut quæ fortuito accidunt, parum curans. Cupere Cardonius ſignificabat ſe cum Duce coniungere. Inopia pecuniæ retardauit Roma à Viquio legato promiſſæ, neque allatæ tamen. & ex Hiſpania iuſſum erat, vt Neapolim copias referret: neq; Gallos irritaret. Sic Cardonii cunctationē hiſtoriæ noſtrates excuſant. Quod in ancipitibus deterrimum eſt, mediam tenere viam placuit. atq; iiſdem locis ſuſtentare nulla neq; Ducis neq; Gallorū gratia. Peditum curam Solifio cōmendauit in Padulii locum Florentini exercitus ducis antea deſignati. Pro Solifio Ludouicus Huardus Brixiæ præſidio & cuſtodiæ eſt Præfectus. Cremonæ Pontificias copias ſuſtentare voluit: & quo maius eſſet præſidium deinde Ferramoſcam eodē dimiſit adiunctis quadraginta equitib. cataphractis, peditibus trecētis Hiſpanis, Italis quingentis. Parum ea diligentia eſt profectum. Cum primum Liuianus cum copiis omnibus eo acceſſit, vrbem quamuis munitam vi occupauit: cæſiſque equitibus omnibus ad ducentos, Hiſpanis peditibus haſtas detraxit, gentem ferocem ea ignominia vltus. Rei geſtæ nuncio Galli amplius confirmati Nouariā copias admouere. enimuero octingētos equites grauis armaturæ, pedites octo millia: ex iis tria millia Germanos, reliquos temere collectos, quib. neque ex victoria gloria neq; ex fuga ignominiæ metus. Impugnandi vrbem ſpecie modo præbita deſtitere tamen, ſeque ad priora ſtatiua retulerunt Gaiam inter & Nouariam foſſa & vallo diligenter munita. Diſceſſus præter opinionem cauſa nuncius extitit auxilio obſeſſis aduentare Heluetios numero ad duodecim millia, præter alia quinque millia ductore Altoſaxo iiſdem veſtigiis ſequentes. Priorum aduentu obſeſſi in victoriæ certam ſpem erecti, ne expectato quidē Altoſaxo vrbe egreſſi continuo in hoſtes ſunt pugnandi certa voluntate, victoriæ ſpe, quoniā aduentu metum expreſſerant hoſti. Galli detrectare certamen gnari modicas ſibi vires: neque ita iuuari loco, vt non plus hoſti in virtute eſſet. Re tamen neceſſaria & decoris cura in aciem produxere copias. Gallis equitibus pugnandi voluntas aut animus non fuit. Inter pedites acerrime duabus horis dimicatum. Germani feroces hoſtium impetum magno animo ſuſtentarunt: iis victis victoria penes Heluetios ſtetit. Cædes quam pro numero maior. Supra ſeptem hominum millia ceciderunt, atq; in iis omnes Germani, viri quoq; nobilitate factiſq; clari Coriolanus, Triuulcius, atq; Ludouicus Beamontius Nobilis victoria

in paucis fuit & cum veterib. comparãda. Secundum eam, quæ ad octauum Idus Iunias est parta. Altosaxus serus opitulator accessit sibi præreptam laudem frendens. Præterea Mediolanum ac Ticinum ac vero reliquæ Insubrum vrbes ad victoris imperium vltro rediere, nullo iam Gallorum metu: quorũ numerosas equitum peditumq; copias ab Helvetiis peditib. concisas considerabant. A Cardonio quadringẽti grauis armaturę equites ad Ducẽ submissi auxilio post victoriã quoniã equitatu carebat, hostiũ equites perstiterãt incolumes. Reliquæ Hispaniæ copiæ ad Trebiam non procul Placentia, vti instituerant, in statiuis perstiterunt. Multũ ex iis locis tamẽ Cardonius partes iuuit. Liuiano prohibito ne copias suas cum Gallicis conferret, victoriã certam reddidit si conaretur procedere, hæsurus in tergo, & opprimi poterat si Hispani & Heluetii mediũ clausissent. Cautior ille pugnæ ad Nouariã euentu cognito copias in pacata reduxit. eæ erant mille cataphracti, trecenti velites peditum quinque millia neq; virtute neq; cultu & armis cõspicua acies, sed ex plebis fæce. Diuturnis bellis Venetorum ærario exhausto pecuniæ in stipendium suprema inopia laborabatur vt à ciuib. cogerentur redditũum decimam rerũ venalium centesimam exigere magno popularium gemitu, graue onus neq; imponi solitum. Liuianus ex itinere Lignanũ cepit, q̃ oppidũ Villada & ei adiuncti milites obtinebãt pręsidio. Inde Veronã duxit impugnandi voluntate. Egressi tamen ex vrbe præsidiarii milites cæso ex iis copiis aliquanto numero, vt absisteret tamẽ conatu efficere non potuerunt. Sic in Insubrib. res erant, inter metũ & spẽ vtriusq; partis animi & vires alternantes. Romæ factiosi Cardinales posita contentione, atq; palã eiurata secta pœnitentiam professi, in gratiam Põtificis restituti sunt. Malis castigati & damnis cum ecclesia conciliati sacerdotia priora & pristinum purpuræ honorẽ recepere ad septimũ Kal. Iulii. Hũc exitũ superiora dissidia habuerunt grauia & diuturna, vnde sæua tempestas aliquãdo instare visa est. Vt Cardonius copias conferret, Maximilianus Dux solicitare non desistebat, ne reparatis Gallorum virib. de fortunis rursus periclitari cogeretur. Æquissimis postulatis ille obtemperare constituens trinis castris Sarrasinam peruenit. Ex eo loco Piscario Genuam ablegato, vti iam est dictum, ipse cum copiarum robore Veronam ire perrexit, Liuiani obsidione fatigatam, exitio proximam. In eo itinere cum primum Brixianum agrum attigit, Ponteuicus & Vrsonouũ, omniaq; oppida quæ Salo flumine alluuntur, ex deditione in potestatem redegit. Bergomũ quin etiam accedenti propius portas aperuit, pecuniæ etiam aliquanta summa iuuit in stipendium militare. Arx tantũ in fide Venetorũ perstitit. Vim adhibere longũ erat festinanti. In ea vrbe Puchio relicto pecuniã ex fœdere pactam vt redigeret Pesqueriã abiit. Rencius pro Venetis Cremæ præsidio impositus dux impiger, audax, callidus re cognita, cum Bergomi non procul dissitæ ciuibus consilio cõmunicato clam, noctu in vrbem admissus capta pecunia ẽ Puchii sociis quosdam etiã viuos cepit, ipso vix duce munitæ domus præsidio sese tuente. Pesqueriã contra Cardonius occupauit, validũ quamuis oppidum opera milesq; firmauerãt. Inde Patauiũ cõtendit adiuncto ex itinere Gursensi cũ auxiliis recens & Germania in ea loca delato. Copiis omnib. in eius vrbis conspectum est ventum sub initiũ mẽsis Augusti. Maior virib. conatus propter amplitudinẽ vrbis Liuianiq; virtutẽ soluta raptim Veronẽsi obsidione eo delati. Ita breui re infecta necessario discessere nostri maiori detrimento accepto q̃ illato. Leui. n. certamine cum Epirotis equitibus commisso Alfonsus Caruaialius strenuus dux & cum eo Cardenas & Espinosa centuriones capti sunt. Equites expeditos cũ Piscario Genuam amandasse nocuit, ad arcendos Epirotarũ incursus frænandamq; audaciã idoneos maxime. Hunc cursum res in Italia tenebant. In Hispania Ferdinandus Rex annis grauis, imbecilla valetudine, curis fatigatus de pace Gallum vltro appellauit, vtriq; concordiam q̃ bellum magis salutarem fore. De Ferdinãdi Infantis & Renatæ minoris Galli filiæ cõnubio actum est, fœderis stabile vinculũ quærebatur. Gallus in puellæ dotem cultumq; Mediolanenses & Genuenses daret, Ferdinandus nepoti Neapolitanum regnũ conçederet lege perpetua, non incõmoda ratio, nisi mera ludibria essent votis verba contraria inani spe aduersariis ne nocerent, distinendis. Ac Gallum maxime tempestatis ex Anglia cura solicitabat. Nam rex Anglus cum quadraginta millibus peditum mille & quingentis equitib. Caletiũ traiecerat suæ ditionis in cõtinenti vrbem prævalidam. Ex ea vrbe in Morinos finitimos irruens Teruannam obsedit mense Augusto, Abeuillã haud procul dissitam Delfinus cum copiis accessit ad omnem occasionem attentus. Alia parte raptim collectæ Gallorũ maiores copiæ obsessis opem laturæ venerunt. Iusto prælio dimicatũ cum esset, victis cæsisq; Gallis Longauillæ Dux aliique proceres Galli in hostium potestatem capti venerũt. In victoriæ partem oppidum etiam accessit & ipsum vi captũ. Euersis arce, turrib. propugnaculoq; eius oppidi Angliçæ copiæ Tornacũ vrbem sunt admotæ quo tempore

tempore in Anglia Sorris Comes Scottũ Regem, qui in Galli gratiã in Anglicos fines irruperat, commisso prælio ad quintũ Idus Septembris victis fusisq; copiis occidit. Ea victoria nunciata Tornacẽses nulla amplius spe ad deditionẽ flexere animos. Ad eã vrbẽ Cæsar accessit Anglũ inuisurus, tũ Margarita Princeps, deinde Carolus Austriacus. Insulas mox inde concessere de rebus magnis colloquio instituto. Mora molesta erat Anglo, neq; facile de tantis rebus breui constituere. Delegata potestate Cæsaris, Angli, & Ferdinandi Regum legati cõsilio inter se communicato, consensu sanxere, vt quisq; triũ Principum, cum primũ induciarum tempus exiisset, per suos fines Galliam inuaderet: ac nominatim Aquitanos impugnandi Hispano cura est imposita suo sumptu & periculo, Angli compendio. An id erat pacem facere cum Gallo? Ferdinandum Regem neque id fœdus probasse, neque factum sua voluntate aut iussu fuisse euentus rerum satis indicat. Coniugium Carolum Austriacum inter & Mariam sororem Angli sæpe retractatum, nouo decreto confirmari placuit, proximo etiam anno celebrationi perfectionique designato. Autumnus in hyemem iam præcipitabat. Bello ergo in Morinis intermisso præsidiis tantum dispositis, vt res & tempus monuit, cum copiis Anglus mare rursus transmisit. Vix vnquam res Gallicæ in maiori angustia fuere, exitio viciniores. Heluetii præsertim auctore Cæsare in Heduorum fines inuecti grauissimum terrorem vniuersæ genti immisere, ne malorum colluuies rediret, quæ quondam ab Anglis pertulerant. Tramullius eo periculo ex Italia euocatus etsi ferocem gentem acie superauit à victis tamen, non secus ac si vicissent, leges grauissimæ hosti impositæ sunt. Eæ fuere ne Gallus amplius Pisani conuentus, vt fecerat, auctoritatem sequeretur, sed posita contumacia mutaret. Ex arcibus Mediolani & Cremonæ præsidia militaria deduceret. Et quod ignominiosum plane fuit, certis pensionibus quadringenta aureorum millia genti repræsentaret, ingens pacis pretium. Quid amplius victores exigere potuissent? sed tanti fuit eam tempestatem à finibus arcere, vt præ metu parum ignominia moueret. Vi sane expressa stabilia non fuerunt. præter gratiam cum Pontifice conciliatam, aliis conditionibus Gallus nõ stetit, pollicitis in periculo benignus, rebus post tempestatem parcus.

Ad Vicentiam Cardonius Venetos vicit. CAPVT XXI.

DVm alii Christiani Principes mutuis odiis inter se digladiantur, viresque & opes frustra consumunt, Emanuel Rex Lusitaniæ bonis omnibus florebat. domi otium atq; diuitiæ, quæ prima ad felicitatem mortales habent, foris autem in Africa atq; in extremis Orientis oris secundo victoriarum cursu Christianæ religionis gloriam & cultũ lõge lateque proferebat maiorib. indies incremẽtis. Egressis Gaditani freti fauces ad læuã in Africę littorib. qua parte Oceanus orbẽ terrarũ amplexu finit, vrbs Azamor sita est Phuthẽsis regni pars ciuiũ numero ampla copiosaq;, diuite & feraci gleba. Rigat ea arua mœniaq; alluit fluuius, quẽ indigenæ Omirabihũ vocant: antiquis Asamã fuisse quidam putãt coniectura neq; certa neq; prorsus inani. Eam vrbem annis superiorib. Emanuel Rex occupare tentauit, vti antea dictũ est. Zeiami Mauri fraude & vanis promissis delusi Lusitani destitere conatu. Maurus, q; erat initio propositum, iis digressis vrbis imperium arripuit. Grauem iniuriam, atq; hactenus dissimulatam vindicandi occasionem commotæ in tyrannũ ciuiũ voluntates, auersa studia præbuerunt. Regũ iræ mora acriores existunt. Classe instructa numerosa peditũ viginti millia equites mille & septingentos in eam rem mittere cõstituit. Ioannes Menesius ac pleriq; è præcipua nobilitate secuti sunt. Summa expeditionis Iacobo Brigantino permissa regia nobilitate Duci quippe ex Regis sorore nato. Rebus omnib. cõparatis Olisipone soluere prouecta iam æstate vigenti æstu. Prolixa nauigatio extitit: malaciæ detinuere naues. Ventum tamẽ Azamorẽ sub initium autumni. Cum ciuib. qui multi erant, & iis qui auxilio venerãt leuia cõmissa certamina. Deinde dispositis tormẽtis excussæ pilæ strauere muros, ad hæc è præcipuis Mauris aliquot peremere. Eius procellæ metu reliqui Mauri ne expectata quidẽ impugnatione altera porta egressi noctu, qua parte minus acris custodia erat, freq̃uẽtes in pacata abierunt. Deserta vrbs sub initiũ Sept. venit in potestatẽ. Accessere, vt fit post insignẽ victoriam alia eo tractu oppida ac nominatim vrbes Tite & Almedina. Brigãtinus valida manu ad vrbis tutelã relicta ductorib. Roderico Barreto & Ioãne Menesio classẽ incolumẽ in Lusitaniã reduxit. Marrociũ vrbẽ impugnandã multi disputabãt victoria feroces vęcordi audacia in ferrũ & vulnera prõpti pdæ spe Dux cui cauta cõsilia cũ ratione temeritate potiora erãt, fiduciariã se operam obtinere excusauit: neq; inscio Rege rẽ tantã aggrediẽdã videri. Prospero euentu erectus animo Emanuel eã Africæ oram armis peragrare certus, Pinonii arcis

iure eatenus controuerso cum Castella abscessit, ea lege tamen si Castellæ Reges illi permitterent, quidquid à fine Phutensis regni ad Boiadoris promōtorium pertinet olim attributum iis Regibus, quippe Velesii regni partem vtriusq; maris littora fusa ditione complexi. Bellum in Italia ducebatur. Cardonius Prorex Albareto, quo se receperat soluta Pataui obsidione, ad vastanda Venetorum oppida & agros est egressus. Auctor suasorque Gursensis Cardinalis. Ac primum Montagnanæ itinere arrepto Buuolentam accessit ad ripam Bachilionis, quem Meduacum minorē dixere quidam, situ oppidum, cymbas & carros magno numero domestica multorum supellectile vesteque onustas, metu belli Venetias se suaq; recipere contendentium, militum prędam fecit. Grauem iis spoliis exercitum Plebem duxit Venetorum delitias, prætoriis ciuium splendidum oppidū, gratum oculis ab amœnitate & copiis spectaculum. Direptis ædibus iniecere ignes in Venetæ vrbis oculis magno ciuium dolore prędiis singulorum ædificiisque fumantib. Meduacum imposito ponte traiectis copiis Mestrem est itum suburbii instar Venetiarum quinque millib. nihilo amplius ab vrbe dissitum pagū. Capto similis quæ cæteris fortuna fuit. Ad proximum mare domus quædā rustico opere sunt, palisq; & aggere littus statu minatum, ne terram fluctus exedant scilicet, ab antiquo prouisum. Inde quoniam ad tormenti ictum ab vrbe distat excussis igneis globis vrbana ædificia petita, non secus ac si obsidione premerentur. Ad Diui Secundi monasterium peruenere pilæ magno ciuium dolore non damnum, quod magnum esse non potuit, sed ignominiam, supra quā dici possit, moleste ferentium, hostes tam prope accessisse nullo qui dedecus vindicaret. Id imprimis vrebat ciues dignitatis apprime tenaces. Liuianus sero quamuis, cum copiis tamē occurrit prælio vt dimicaret. Cardonius commotus periculo præsertim ex omni parte circūfusis hostibus, satisq; ad laudem & fructum profecisse ratus conuerso itinere Vicentiam repetere decreuit. Profecti Mestre primo die quatuordecim millia confecerunt, longum iter expedito agmini. Ipsi impedimenta & spolia direptæ gentis quingentis amplius carris vehebant. Ballionius Taruisio, tum Patauini milites accurrere virib. cum Liuiano iunctis, cedentes Hispanos inuasuri magna victoriæ fiducia, quippe maiori numero & recentes aduersus fessos & præda graues pugnaturi. Septem millia pedites vniuersi erant, mille & ducenti equites. Præterea vicani ad decem millia se ostētantes è vicinis montiū iugis: sed quota pars militarib. armis instructi, cęteri sparis & cōtis vt quemq; casus armauerat. Meduaci transitu prohibere nostros destinarant exaduersum positis castris. Noctu illi silētio superius ad sex millia passuum vado transmisere copias. Quod erat reliquum Liuianus re cognita Vicentiam inter, quo iter erat, & nostrorum agmina idoneas conatui coeuntium inter se collium angustias obsedit positis castris prope Vlmum vicum. Intercepto itinere Hispani in supremum discrimē venerant. Neq; vlterius procedere licebat in ea locorum iniquitate, neq; regredi tutum hostili omni à tergo tractu. In ancipiti periculo optimum fore visum est simulato receptu ac retro conuersis repente signis, hostē in patentes cāpos elicere. Ita factum. Hostes fugam ex intempestiua festinatione interpretati, ne mora è manib. hostis elaberetur, pleni fiducia desertis viæ angustiis, gradū inferunt prę festinatione, turbatis ordinib. Cardonius rei bene gerendæ ex eo opportunitate perspecta cū Piscario, qui peditib. Hispanis Præfectus in postremo agmine eo die curabat, quid faciendū videretur cōmunicat. Pugnandum ille ait, neq; cōmittendum cunctatione vt victoria elabatur de manib. idē Prosper Columna consultus censet grauis armaturæ equitū dux in medio agmine constitutus. Primam aciē tenebant Germani in singulos dies cū Hispanis locum cōmutantes. Ii ducum voluntate decretoq; cognito versi in hostem continuo eum impetum in Venetos dedere, quē illi non tulerunt. Auersi momento in fugā sunt hęrente in tergis Piscario vsq; ad vrbis portas. Ciues eas præ metu clauserāt, ne cum suis confusus hostis irrumperet. Sic pleriq; fugientes fluminis vorticib. rapti perierunt: atq; inter alios Sacromorus Vicecomes intēpestiuæ proditionis vltore numine cum aliis mersus. Cardonius interim collecto milite cum Germanis & quibusdam Hispanorū cohortibus, in peditatus equitatusq; hostilis partē inuasit. vicino colle cum quinq; tormētis se tenētes. Pari facilitate ii quoq; deturbati è loco sese in pedes dedere vulnera tergis, animis ignominiā metumq; ferentes. Nonis Octob. pugnatum est. Cecidere è Venetorū copiis grauis armaturæ equites septingēti, peditū maior strages cæsis, nisi quos fuga seruauit. Captus Paulus Ballionius cū multis, duo & viginti tormēta bellica in prædæ partē cesserunt. E primorib. euasere Liuianus ex fuga Patauiū delatus, Grittusq; non ante consistens, quā Taruisium est ventū. Præcipuam eo die laudē è victorib. tulerunt Fernādus Alarconius, Garsias Paredius, Garsias Manricus, alii quorum inire numerum lōgum esset. molestū sua singulos laude fraudare sed necessarium. Antonius Leiua prælio non interfuit cum manu militari

sub id

sub id tempus Cremæ vrbi obiectus. Magna clades ea fuit, magnisq; laudib. victoria celebrata: ad cuius famã cuncta pene victorib. cesserunt. Vicentiæ Cardonius copias aliquot dierum quiete recreauit. Bergomi arx eatenus in fide Veneta perstans venit in potestatẽ vi capta. Paulus Ballionius è captiuitate est dimissus, iuratus modo reditum nisi Veneti eius permutatione Alfonsum Caruaialium redderent libertati. Pacti eius euentus is fuit. Caruaialius in vinculis obiit: neq; Ballionius tamen rediit, quasi nulla mẽdacii religione obstrictus. fidem seruare nolentib. argumenta nunquam desunt, honestatis specie prauitatem velante. An Caruaialii morte se sacramento liberum credidit? Alioqui nostris ad votum fluebant cætera. Mediolanẽsis arx graui & diuturna obsidione fessa ad deditionis conditiones tandem venit, sane ad duodecimum Kal. Decemb. Tantundem Cremonæ arx fecit. Sic Galli ex vniuersæ Galliæ Cisalpinæ finib. & Mediolanẽsi imperio deturbati. Lanternam tantum arcem retinuere Genuæ vrbis ceruicib. imminentẽ, durum iis ciuib. frænum. Nouus Dux collectis virib. eam arcem obsidere institit, aduersam Gallorum fortunam porro vrgere. Adurnii & Flisci exules præsto fuere auxilio, factionis opib. confisi patefacto aditu penetraturos in vrbem. Aduersa factio cum de vigilantia curaq; nihil remitteret, nullo intra vrbem motu qui venerãt, retro se cum ignominia & iactura retulere necessario, tormentorum etiam parte amissa. Lucas Alagonius iussu Ferdinandi Regis in ea vrbe subsistens conseruatæ vrbis atq; defensæ magna pars fuit, quingentorum Hispanorum præsidio à mœnib. depulso hoste. Lateranenses conuentus habebãtur Romæ. Ad eos Galli oratores sũt admissi factiosorũ patrocinio abdicato, Gallicaq; ecclesia Romanę subdita. quod palam testati sunt. De Bonæ Ioannis Galeacii Mediolanensis Ducis filia Iuliano Mediceo Pontificis fratri connubio iungenda agebatur. Ferdinando Regi ea conditio non displicebat. Villamarino etiam negotium dedit id curãdi. Appellata de cõsensu Isabella Aragonia virginis mater. Apage, inquit, tantum nefas, non patiar me viua non erit, dignitatis scilicet in aduersa quamuis fortuna & ingenitæ nobilitatis memor, alioqui in Maximilianum Sfortiam pronior: quo genero adoptato Mediolanẽsis principatus iniuria detracti iura ad posteros reuocabantur. Venetis ex arcano fauebat Pontifex. Nobilissimæ vrbis proximum exitium dolebat impense. Monuit Cardonium ne bello præcipitantes vrgeret amplius. Viam aliquã sanciendę concordiæ prius quærendam videri. Quo tempore Aragonia mouebatur Comitum Ripagorsæ & Arãdæ dissidio prouincia studiis in ambos diducta. Ferdinãdus Rex ne à paruis initiis latius serperet malum, ex parua scintilla magnum sæpe excitari incẽdium, positis armis pro imperio, iure vt disceptarẽt, mandauit, paratus vindicare si quis nõ obtemperasset. lite contestata dictaq; causa Ripagorsæ Comitem iniuriam fecisse pronunciauit, multæq; nomine Aragoniæ finib. iussit abstinere, quandiu Regi placuisset. Eo pulso conquieuere prouinciales. Brutii & Magna Græcia grauius atq; atrocius quã bello affligebantur: sed & aliis tota Neapolitana ditione regionib. multa oppida & incolæ dominorũ iniuriis irritati corripuere arma, miseriis modum aut finem vel ipsa morte quærẽtes. Præcipua in eo numero sancta Seuerina olim Siberena, Policastrum, Maturanumq;. Missus in Brutios Petrus Castrius pacata gente reb. tranquillitatem reddidit ægre quamuis & tempore insumpto. Muri Comiti Apuliã demandatam prouinciam vt præsens gereret, mandatum est. Michaeli Aierui in Aprucium abire, cura & diligentia è saltib. latrociniis sublatis effecturo vt magistratib. sua constaret auctoritas temporum vitio collapsa penitus, nulla in ea gente facultate vindicandi flagitia. leges naturæ & humanitatis iura belli tempore in contrarium mutantur.

Induciæ Hispanum inter & Gallum prorogatæ. CAP. XXII.

GAlliæ Regina decessit ad quintum Idus Ian. salutis anno mill. quing. decimo quarto. 1514
Lectissimæ fœminæ obitum luxit gens vniuersa. Rex maxime eius vir neruis Blesis tunc æger molestissime tulit tum eius desiderio, tum veritus ne in Britãnia Armorica motus existerent imperii Gallici odio. Varii Principes qui eum inuiserent luctumq; leuarẽt legatos misere. In eo numero Germana Regina Bernardum Mesã Episcopum Trinopolitanum legauit cum mãdatis, secundum officium tẽpori & propinquitati debitum leuato Regis luctu, de quo antea erat actum, Namursium & Narbonẽ reddi postularet aliaq; à Gastone fratre possessa sorori atq; hæredi legitimæ. In Italiã profecto Ramirus Nunnius Gusmanius dimissus à Ferdinãdo Rege est, vt Romæ oratoris regii partes impleret, iussus ex itinere cum Genuẽsib. publice fœdus sancire. Fecit ille diligẽter mãdata. Pactionis summa duob. cõprehẽsa capitib. Rex vrbis eius & Octauiani Fregosii Ducis patrociniũ susciperet. Genuẽses è cõtrario vires cõferrẽt certo vt militũ numero Regis impiũ & dignitatẽ

tuerentur. Confectæ in eam ſententiam tabulæ ad tertium Nonas Martii: quo tempore Adurnii Heluetiorum ope moliebantur eius vrbis ſtatum commutare pulcherrime tunc vt videbatur, ſtantem. In gallia Trinopolitani Epiſcopi induſtria tum alia agitata ſed inani conatu ſunt, tum denuo de Ferdinandi Infantis & Renatæ minoris Galli filiæ coniugio actum. Aſtringi eo vinculo Gallum & Hiſpanum in vnam ſtabilis pacis voluntatem commodũ videbatur, ambos bello feſſos tenui valetudine. Ea re propemodũ confecta, vt Regi viduo de nouo coniugio meditãti maſculæ prolis ſpe, Eleonorã Caroli Auſtriaci ſoror nuberet. Serio agitatũ eſt. Simul Venetis cũ Cæſare conciliandis dabatur opera. Pontificis arbitratu cõtrouerſias finire placuit. Cõpromiſſi exemplũ Gurſenſis Romã detulit: in quo erat expreſſum ne in alterutram partem quidquam definiretur niſi ex Ferdinãdi Regis conſenſu & voluntate. Suſcepta Põtifex ea cura, inſtitutaque cognitione ad quintum decimum Kalendas Februarii pronunciata ſententia, vt Cæſari Verona & Vicentia Venetis Brixia & Bergomum cederent ſanxit. Præterea in præſenti à Venetis Cæſari ducenta quinquaginta millia auri penderentur, annua in omne tempus millia triginta. Irritus labor extitit. Dum Ferdinandus conſulitur de re tota, Veneti decreto Pontificis palam ſe obtemperaturos negarunt iniquum cauſati. Nondum optata pax Italiæ coaleſcere poterat quamuis bello omnibus feſſis exhauſtiſque. Induciarum Galliam inter & Hiſpaniam pactum tempus exibat. Vtriſque incommodum iuxta ac graue erat ad arma redire. Quintanæ Regi Hiſpano à ſecretis, eius nomine in Gallia res gerentis diligentia ſancitum, vt dum pax componeretur induciæ in annum alterum prorogarentur conditionibus antea pactis nihilo commutatis. Nihil eſt tam ſanctum, quod placere omnibus poſſit. Delfino quidem ea prorogatio grauis accidit verito ne in pacem deſineret: qua ipſe Mediolanenſis Principatus ſpe & hæreditate caderet. Cæſar parum curauit in belli Veneti cogitationem & apparatum incumbens: ac potius cupiebat inducias pace mutari. Angli modo impediti conatus ſunt bello Morinos & Aquitanos armis præſidiiſque obtinendi. Inter propinquos violata caritate acris ſequitur indignatio. Ita Anglus quia vindicare dolorem ex ea re ſuſceptum non licebat ſoceri molitionibus occupatis Gallum in fœdus prior attraxit Maria ſorore in coniugium illi pacta. Londini vrbe Angliæ primaria conuentu de tota re habito, pro Anglo Thomas Volſæus tũc Archiepiſcopus Eboracenſis & paulo poſt Cardinalis, Angliæ Mareſcalus, & tertius Epiſcopus Vintonienſis, Galli nomine Longauillæ Dux, & Nortmanni conuentus Præſes diſceptarunt corã. Fœdere facto ad ſeptimũ Idus Auguſti inter alia expreſſum eſt, vt certo militũ numero inter ſe iuuarent, ſi quis alterutrum bello laceſſeret, mox feſtinatæ nuptiæ ferales ſunt luctu ob amiſſã non ita pridem vxorẽ in lætum cultũ mutato. Notatũ, ab Anglo in fœderis tabulis inter ſuos confœderatos ne nominatum quidem Ferdinandum ſocerum eſſe. Conceptam animo irã placare Ludouicus Carrocius Ferdinãdi legatus hactenus in Anglia conatus: conata & Regina pro ea gratia quam apud gẽtem vniuerſam obtinebat maximã viro à ſe nondũ penitus alienato nihil vterq; diligẽtia perfecit. Paulo poſt Ludouico Carrocio in Hiſpaniã reuerſo, in eius locũ ſuffectus in Angliam Trinopolis Epiſcopus abiit. In Italia bellũ ducebatur alternãte fortuna dubio exitu. Sed à Cardonio tamen cũ copiis Citadela duob. à Meduaco amne millib. Patauiũ inter & Taruiſiũ, oppidũ ſitu, operib. & præſidio firmiſſimũ vi captum eſt. Proſper Columna cũ Mediolanenſis copiis Cremam impugnabat. Defendit Rẽtius pro Venetis vrbis præſidio præfectus. Itaq; expugnari nõ potuit. Garſias Manricus cum aliquot equitũ ad Robigum tendebat vt in nullo tali metu ſecurus. Liuianus vindictæ auidus ſuperiora incõmoda reſarciendi, ignominiam leuandi, atq; vt id aſſequeretur in omnem occaſionẽ intentus, cognita noſtrorũ ſocordia, vt fit ex reb. lætis nata, nocturna vi repente in oppidum irruit. Defendere Hiſpani vt locus & tempus dabat, vbi plurimum periculi, & laboris oſtendebatur, ibi maiore vi reſiſtentes. Viribus tamen impares deditione facta ſaluti conſuluerunt. Manricus & alii cum eo centuriones capti Vicentiam ſunt abducti: Rentius rei bene geſtæ fama permotus noctu in Mediolanenſis exercitus ſtationem Crema egreſſus incurrit, qui Siluio Sabello duce nil minus cogitabant, iis improuiſa vi fuſis momento Bergomum feſtinato itinere nullo prohibente cepit. Hiſpani qui in ea vrbe erant, ancipiti periculo & repentina vi territi in arcem confugerunt. Cardonius periculo nunciato cõtinuo auxilio accurrit ipſis kal. Nouembris. Victricibus copiis par virib. Rentius non erat. Tormentis quoq; icta pars muri corruens cum fragore late ſtragem fecit. Itaque vrbem per conditiones reſtituit tantiſper ex victoria lætatus. triſtibus ſæpe proſpera bellum commutat ſecundis aſpera. Et eſt prudentis ducis eas viciſſitudines præmeditatas habere neq; ſi quid aduerſi accidit frangi animo, ſed contra potius niti. Lanternæ porro arx Genuæ vehementer

vehementer molesta in Octauiani Fregosii ducis potestatem tandem longa obsidione fatigata concessit. Ad intermissa stylum referamus.

Lusitaniæ res. CAPVT XXIII.

TVrcarum imperator bello liber, quod cum fratribus gesserat & Ismaele Persa qui eorum partes adiuuarat grauissimum, centum & quinquaginta triremium classem instruebat, vti fama ferebat, in Italiam Christianæ religionis caput arcemq;. Primum impetum in Piceni littora oramq; fore vulgo suspicabantur haud longinquam & Pontificiæ ditionis prouinciam. Metus externus ciues conciliare solet, vt positis mutuis odiis, detersis offensionib. in vnam communis salutis tuendæ conspirent voluntatem. Verum gladii sanguine ciuium & propinquorum delibuti non facile eluuntur. Ita efferati Principum animi videbantur, vt præ cupiditate inter se vindicandi, communi periculo parum mouerentur. Non abiecit tamen Pontifex animum. Cæsarem & Hispanum ad sociandas secum vires solicitauit: ne imparatos ferox hostis occuparet. Mediolanēsi Duce & Genuensibus ad commune fœdus attractis, cæteros Principes accessuros confidebat, ac præsertim Reges Gallum Anglum Lusitanum. Conditiones fœderis scriptæ: quarum ea summa fuere capita. Vt quicumque, è sociis aliquem bello lacesseret, quasi communem hostem cuncti vindicarent armis. Piorum prouinciis à Turcarum vi tuēdis singuli socii equitum certum numerum in commune conferrent: pecuniæ quantum designatum est delectib. militum habendis & in eorum stipendium. Ne pauciores sedecim Heluetiorum millib. ad signa euocarent. Prudenter & pie excogitata priuatæ Principum cupiditates euertūt. Saluti fuit aliis bellis Turcas distētos in piorum exitium arma vertere, tunc quidem non potuisse. Rempublicam sine viribus, sine consilio, sine capite fluctuantem texere numina. In vna Lusitania domi industria vigebat, foris arma prosperum cursum tenebāt. Lætus is Rex copiis quæ ex Indico commercio proueniebant ingentes & belli Africani successibus, Romam honestissimam legationem fine superioris anni decreuit. Pontifici more maiorum obsequium delatum. Adiunxit ad ostentationem amplitudinis pretiosa dona. Sacrorum instrumenta, vestes Pontificales auro rigentes, eo splendore qui ex clarissimis gemmis esse debuit, ea varietate vt ars cum copia certaret. Specie, pretio, atque elegantia maiori quam vidissent homines in Pontificia aula, vasa auro & argento grauia artis plena. E Perside pantheram miræ pernicitatis priscis Romanorum ludis exhiberi solitum animal equi clunibus strati eleganter insidens. Indi rectoris ad signum syluas pererrare ferasque capere edocta. Accessit aureo strato turritus elephas assuetus inter alia flexo poplite venerari. Principem tybiæ sonum pedib. vastique mole corporis motu quamuis incondito modulari proboscide haustam copiosam aquam in circumfusam turbam effundere. Denique Rhinoceros vehebatur, non visum in Italia à multis seculis animal ferum truculentumq;, vt cum elephanto commissus natura inimicissimo, veteris magnificentiæ spectaculum Romanorum oculis repræsentaret. Verum qui ab vltimis oris aduectus, Oceani tremendos fluctus euaserat, ad Genuenses scopulos fracta naui periit in ventorum procella. catenis impeditus neque enare potuit, neque à vectoribus eripi naufragio. Eius legationis Princeps Tristanius Acunia rerum Indicarum longo vsu callens Romam iniit ad quartum Idus Martii. Paulo post dato senatu hac sententia orationē habuit è duobus legati collegis alter Iacobus Paciecus Iurecōsultus ad tredecimum Kalendas Aprilis. Rex Emanuel ab extrema Lusitania, Pater sancte, huc nos venire iussit de Pōtificatu delato gratulatum: quod felix diuturnumq; magnoque adeo ecclesiæ commodo fore auguramur, optamusq;: simul ad deferendum obsequium debitum quidem sed libentissime tamen oblatum. Moram re necessaria susceptam hactenus excusare debet prompta voluntas. Officio preces adiungit honestissimas atque tempore necessarias. Paterna cura prouidendum videri, vt superiores orbis Christiani iacturæ reparentur facta pace. Id fiet, si Principes Christiani priuatis singulorum dissidiis sublatis, vires in commune contulerint aduersus hostem communem infensumq;, in nostris ruinis exultantē nostraq; ex calamitate & spoliis superbum & magnum nouis indies incremētis. Quæ enim si gloria quęritur, honestior causa, si vtilitas fructuosior hac cogitatione esse potest? Facessat superior amentia: pœnarum satis est datum. Amentes prorsus & furiosi, qui in se ipsos ferrum stringunt væcordes & rabidi. Proderit Episcoporum conuentus continuari, neq; solui priusquam omnia ex sententia componantur. Patrum auctoritate diuinæ in terris æmula, id curari atq; pręstari summopere exoptat, petitq; quoad vires tulerint, communi causæ nō defuturus, paratus etiam, si res ferent, pro communi salute & ecclesiæ dignitate

» vitam sanguinemque profundere. Nihil in nostra oratione vanitatis est. Sed quid
» non expectare fas sit ab eo qui omnes cogitationes consumit in conatum religionis Chri
» stianæ amplificandæ, siue in vltimis Orientis solis oris, vbi vexillum crucis inter natio-
» nes feras & barbaras intulit atque erexit, vsque ad extremos orbis fines, quanto fructu
» & laude dicere non est necesse: siue in Africanis expeditionib. ærario consumpto & re-
» gni virib. exhaustis. Ex Indiæ spoliis & copiis primitias specimēq; offert, Pater beatissime,
» munera ex regionū lōginquitate vnde aduecta sunt, & ex pietate Principis magis quā ex
» ꝑtio æstimāda speq; adeo certa fore aliquādo, vt latissimæ regiōes & gētes innumeræ ante
» vestros pedes ꝓstratæ Christo se subdāt. Pro Africanis spoliis minus gratiæ habituris, quo
» vsitatiora sunt postulatum offerimus honestum prorsus & sanctū. Id est. Vt quoniā bello
» Africano gerendo pares regni vires & opes regiæ nō sunt, susceptos conatus primum
» concessa peccatorum venia ex ecclesiæ thesauris iuues benigna manu; deinde concedas
» vt pars aliqua in Lusitania sacrorum vectigalium ad id bellum conferatur. Vbi enim
» melius ponantur, atque eorum qui eas opes templis legarunt voluntati magis consenta-
» neæ? Cum quibus fructus & gloria communicatur, an iniquum videatur vt oneris par-
» tem ferant? Non arbitramur vestram benignitatem in re omnium æquissima denegatu-
» ram, quod aliis Principibus variis temporibus est datum.

Læto vultu & placido Pontifex legati orationem audiuit. Breue responsum. Emanuelem Regem pro eo ac par erat magni facere: allata munera grata extitisse. Quod postularent curæ fore. piissimos tanti Principis conatus pro viribus iuuaturum. Confectis mox tabulis Cruciatæ veniā in opē belli Africani concessit. Adiecit decumarum ecclesiasticarum tertias in templorum fabricationes & sarta tecta cultumque consumi solitas. Præterea aliorum sacrorum vectigaliū in vniuersa Lusitania decimam. In vsu harum concessionum graues difficultates extitere. ministri & collectores simulatione religionis inertiæ alimenta quærere; multas concipere fraudes. Et alioqui ex publicis vectigalibus quantum peculatus auertit. Iis incommodis commotus sacer ordo centum & quinquaginta aureorum millibus pristinam redemere immunitatem, ac non vltra triennium molestæ exactiones extitere. Populo graue videbatur eas copias in victum sacerdotum & templorum cultum destinatas alio conuerti, vnde in aulicorum delicias tandem desinerent rebus à prima origine mutatis. Optima sæpe instituta exitiali exitu terminantur, & fere mala exempla ex sano initio ortū habent. Castellæ recens documentum redderet cautiores. vbi postquam in sacros templorum reditus Reges inuolarunt, maiori quam antea premebantur inopia. Enimuero qui exiguis olim vectigalibus, Maurorū imperio conuulso, externas inuicta virtute gentes ad ditionem adiunxere, eos nouis indies tributis plebe fessa, & sacrorum vectigalium parte magna occupata, nullo idoneo operæ pretio sua mole ruere, & proprio laborare pondere. Priuatorum testamenta legibus sancta esse conquerebantur: eorum moueri, qui Christum hæredem scripsere. Dotem multis alioqui fulcitam prærogatiuis Christi sponsæ detrahi, ipsa inuita & qui dederunt repugnantibus. Regii ministri siue assentandi studio, seu quia ita sentiebant, facto honestatis speciem prætendere. Cuius in ope & patrocinio nō profana magis vectigalia quam templorum sacri reditus delitescerent, ab vtrisque partem aliquam decerpi & ad reip. præsidium conferri æquum omnino videri. Et constat Ambrosij ætate templorum prædia Augustis tributum soluisse. Equidem de re tanta statuere non ausim, neque ad meum arbitrium reuoco inter disceptantes quid sentiendum sit, pronuntiare consentaneum tamen putarim vt à viris sacris in commune aliquid concedatur, ita tamen si non maius subsidium sit, quam pro copiarum modo rataq; portione. Itaq; si redituum prouinciæ aut prædiorū quartā aut quintam obtinent, non maiorem neq; annui census partē neq; regiorum vectigalium in ærariū conferant. Quod caput est, ne sua auctoritate id Principes faciāt, sed eius venia, vnde iura & leges sacræ petuntur, Romani certe Pōtificis. Accedat etiā, quorū interest, Episcoporum prouinciæ consensus & sacrati ordinis vti aliquādo factū scimus, Nā ordo sacratus peiori cōditione esse nō debet, ꝗ̄ populi, quib. volentib. tributa à Regib. imperātur. Verū hæc in medio relinquātur, ne in lubrico loco vestigiū fallat. Is sane legationis Lusitanæ successus fuit. A Præstoioāne magno Æthiopiæ Imperatore Olisiponē legatus venit gente Armenus, professione monastica, Matthæus nomine. Princeps gētis Dauid dictus Regis Lusitani, ex quo Petrus Couillanius in eas regiones penetrauit, fama cōmotus, deinde Lusitanorum in India parta gloria amplius erectus in studium mutuo commercio vires cum ea gente iungendi, idoneum hominem nactus in Lusitaniam extremam ablegare constituit. Is ab Alfonso Alburquerquio benigne acceptus atq; habitus, quæ prima se dedit occasio, ad Lusitanum est missus. Vectores impostorem arbitrati, multis tota nauigatione contumeliis vexatūt. Iis Olisipone iniecta vincula; ne maior vindicta esset, Matthæus

intercessit, impetrauitque. Regis conueniendi facta potestate binas litteras protulit vna sententia diuerso idiomate & charactere Æthiopico Persicoq;. Adiecit ex auro crucem veræ crucis parte inclusa Aethiopum Imperatoris donum. Grata legatio extitit, lectæq; litteræ coram, adhibitis earum linguarum peritis. Matthæo hospiti honores habiti lautiaq; publice data. Ab eo ritus gentis & de diuinis rebus placita cognita sunt à Christiana pietate non parum sæpe abhorrentia: prorsus vt Christianæ religionis præter nomen vix aliquid retinuisse videatur. Omnia explicare longum esset. Pauca proferre exempla satis arbitror. Octauo die verenda circumcidunt mares iuxta & fœminæ. Quadragesimo abluuntur baptismate. In partu Iudaico instituto fœminæ expiantur. Lege veteri damnatis cibis abstinent. Ad obeuntem solem ieiunia producunt. Eucharistiæ diuinæ vtramque partem populus quoque sumit. Presbyteri vxores ducunt: monachi cælibes, & Episcopi quos ex monasteriis legunt sacra & ideo deuota iam capita. Peccata confessione expiare cõtendunt, cælestesq; venerantur cultu religioso. Sũma in eorum moribus & institutis, quædam merentur laudem, pleraque sunt absona. Rhegium Lepidi Pontifex obtinebat. Mutinam haud remotam a Cæsare accepit oppigneratam dum redderet mutua, quæ dedit, quadraginta aureorũ millia. Eas vrbes ad Parmam & Placentiam adiunctas Iuliano fratri destinasse fama fuit, vero an falso haud facile dixerim, sed daturum rumor erat iure fundi Pontificibus relicto, adiuncta quin etiam Ferraria, si vires voluntati pares suppeterẽt: eidem paulo post Filibertam vxorem Caroli Allobrogum Ducis sororem lectissimam in puellæ dotem & cultum de suo centum aureorum millia dedit.

Vascones Castellæ contributi. CAP. XXIV.

ANglicum coniugium Gallo Regi exitiale extitit breui consecuto obitu. Sic solent senes complexibus intempestiuis indulgentes præsertim discrepante nuptæ nouæ, ætate, ipsorum imbecilla valetudine. Gaudium breui mærore mutatur. Anno nouo millesimo quingentesimo decimo quinto decessit. Supremus honor defuncto habitus cor- 1515.
pusque in maiorum sepulcra illatum tumulo è candido marmore, superbo structuræ genere atq; eleganti. Insaniam ne magnis quidem imperiis tolerabilem æmulari proximi Reges effecere vt nouis sepulchris templi spatia non sufficiant alioqui vasti. Eius morte in generum Franciscum Valesium Engolismorum Ducem imperium Gallicum est translatum ardenti iuuenem ingenio, magnis animi & corporis dotibus, quas secum ipsa certás natura cõgessit. Vulgo psuasum erat nõ cessaturũ nisi Mediolano recepta, regnoq; adeo Vasconũ, q̃ spoliatis Regib. pollicitus erat. Rerum tamẽ Italiæ maior cura. eo bello districtũ ne aliqs à tergo terror reuocaret in galliã verebatur. Ab Anglia metuebat nihil pace cum ea gente pulcherrime stãte. Carolum Austriacum, ne ex Belgis tempestas existeret, Renatæ glori iungere tentauit. Honesta conditio videbatur, neq; repudianda prorsus. Nasai Comes & Michael Croius Principis cubiculo Præfecti ideo Lutetiam appulsi coniugium stipulati sunt nono Kal. Aprilis. Dos dicta sexcenta auri millia, ducenta in præsenti pecunia, pro quadringentis millibus Bituriges pignori dari decretum. Carolus Princeps in suam tutelam abierat, ab auo Cæsare & amita Margarita Belgarum procuratione permissa. His pacatis Principibus Ferdinandus superetat maiori prudentia, Rex q̃ vt arte caperetur. Lautrechius Aquitaniæ Præfectus negocio dato Comarium de induciis in tertium annum prorogandis vltro appellauit. Abnuit Ferdinandus cognita haud dubium Galli destinatione in omni consilio circũscriptus & sagax, nisi Italia porro comprehensa arma citra Alpes nequaquam positurum. Sic ars arte delusa. Quin etiã ad omnes casus ope parata, fœdus institutum vt nouo decreto firmaretur curauit, aduersus Turcas & ad singulorum sociorum ditionem communibus armis tuendam, Gallicos impetus retardatum iri, si id assecutus esset, animo neq; inepte prospiciens simul ad fœdus alterum inclinauit à Leone Pontifice expeditum Bernardo Bibiena Cardinali sanctæ Mariæ in porticu ad Cæsarem propterea legato. Eius fœderis leges. Vt Cæsar Veronã Vicentiam, Forum Iulii, & Taruisiũ teneret. Duci Mediolanensi cederent Brixia, Bergomum Crema. Harum trium vrbium permutatione Parmam & Placentiam Pontifici relinqueret Iuliano fratri Principatum. Eo temperamento Ducis Mediolanensis imperio firmato facile Ferdinandus adducebatur, vti ei è Caroli Austriaci sororibus coniux daretur certe Margarita Princeps aut Neapolitana Regina, arcta omnes deuinctæ necessitudine, quippe neptis prima, nurus altera, tertia sororis filia: Sfortiana nobilitate maiora cõiugia. Dies cruciatuum Christi Dei memoria sacros & lugubres Ferdinandus ad Meioradam transegit, in curã intentus vtriusq; gentis conuentus quã primum agitandi, Castellæ qui-

idem Burgis, Aragoniæ autem Calataiubæ lauto municipio. Olmedi edicta promulgata sunt pridie Idus Aprilis. Et Aragoniis quidem conuentibus inchoandis Maii mensis dies vndecimus designatus. Vt actionib. pro se vicaria præesset ex superioris gẽtis cõcessione, Reginam coniugẽ in Aragoniã amandauit, iussam iis solutis conuentib. Ilerdæ Catalaunorum conuentus agitare, Valentinos postremo Valentiæ. Ipse Burgos festinauit ne designato tempore occasioni deesset ordinũ voluntate redigendæ pecuniæ, cuius prima cura erat, magna inopia, maiorque quam ex Aragonia spes. Belli metus multiplicis impendebat: cui omnino occurrendum erat, nouo militum delectu supplendi exercitus, firmãdã præsidia. Actum de ea re Burgis. consensu decretum est quadringentis aureorum millibus ærarii tenuitatem regios conatus iuuare. Magnum vectigal & graue vt exhaustis populis imperaretur Ferdinandi Regis beneficium euicit, vmbra quamuis dignitatis magis quam prouentus. Vasconum regnum in iis conuentib. Castellæ cõtribuit olim quamuis Aragoniis obnoxium, recensque ab Aragonio Rege, & Aragoniis viribus ex parte auxilioque partum. Verum Regi, ne Vascones Aragoniæ institutis & legib. libertatẽ arriperent, prouidendum omnino videbatur, ab omni memoria inuidiosam seruiẽdi rationem vnde magni motus exstiterant, alioqui in suam gentẽ caritate propensior. Accessere sumptus Castellæ maiores in bello Vasconum tolerati maior multo militum numerus ex ea gente, ad defendendam in posterum prouinciã validiores multo vires. Sed ex eo tamen constat Ferdinando destinatum prorsus animo fuisse, eam ditionem nunquam abdicare, quasi sui iuris non secus ac alios principatus, neq; vlla religione moueri, vt ab ea sententia decederet. Sic variis sermonib. præ se tulit. Viribus potiori argumenta nunquã desunt ad retinendũ quæcumq; armis occupauit. An Principatum aliquem vltro veteri domino redditũ docere quis possit? Si verũ fateri licet, nõnullis Ferdinãdi causa pręsidiis fulciebatur neq; contemnẽdis neq; prorsus inanibus. Primum Pontificis sententia Reges veteres fuisse ditione spoliatos: quos more maiorum extrema meritos exempla furiali carmine deuouit, & iure Pontificio maledixit. Deinde in Reges Castellæ translatũ ius Claræ vxoris prioris Henrici Castellæ deinde Regis eo nomine quarti ipsius voluntate & donatione, quo tempore à patre sæuo ad non dubium exitium data est in Gastonis Fuxensis sororii potestatem, eius nece oppido cupientis, quæ iure potior erat, quippe maior natu, Vasconum imperium ad se trahere. Ita per omnes patrati parricidii affines & eorum posteros peruagata ira cælestis haud longo tempore pœnas à singulis improbæ cupiditatis exegit, manesq; innocentis puellæ mortuæ vindicta quã viuæ regiis opib., felicioris nullo inimicorũ innoxio relicto tandem quieuerunt. Accessit ad cætera Ferdinandi præsidia Germanæ Reginæ ius Gastonis Namursii fratris in locum. Quod si eo iure contendas Castellæ Vascones contribui non potuisse. Suspicari licet quid enim vetat? cum prole careret factum eius consensu certaq; voluntate: quando post tres annos in conuentu Cęsaraugustano Vasconum regnum in Carolum Austriacum transtulit Castellæ iam & Aragoniæ Regem. Certior interpretatio Deum esse qui tempora sæclaq; commutat, euertit regna fulcitq;, quos numen subleuat, his dare imperia, vrgere quos decreuit premere. Neq; tantum propter iniustitias & iniurias transfertur regnum de gente in gentem, sed propter contumelias & dolos: vti diuini libri testantur. Cõuentus Aragonii Calataiubę habebantur. Vt à populis pecunia in stipendium redigeretur postulatum. Id proceres & nobiles facere, nisi subditis populis præcisa facultate regiam opem per appellationem implorandi recusarunt, tanta obstinatione vt conuentus aliquot menses impediri necesse fuerit. Afflicta Regis valetudo contemnebatur. Cæsaraugustanus Præsul magno quamuis labore promouebant parũ. Nulla spe in conuentu irritatos Proceres quidquam pro sano facturos, singulas ciuitates appellare placuit de subsidio priuatim concedendo. His difficultatibus commotus Rex quamuis extrema valetudine atq; ita vt nocte quadam pro mortuo habitus fuerit, Burgis in Aragoniã festinare statuit, spe Proceres præsenti nihil denegaturos. Ex itinere Antoniũ Augustinũ regio Aragoniæ scrinio Præfectũ ad se citato venire mãdat. cõsilia de reb. magnis cõmunicaturũ. Aduenienti ad Arandã Durio alluẽte nobile oppidũ, quo rex processerat, cõtinuo iniecta in hospitio vincula sunt. Gometi⁹ Ferreria in curia regia rerũ capitaliũ iudex captũ in Septimãcẽsẽ deduxit custodię designatã arcẽ. de vinculorũ causa multa sũt dicta, vt in reb. nouis & pręter opinionẽ, cõtingit. Quidam cum Carolo Austriaco consilia Regi ingrata aduersaq; communicasse interpretabantur. Alii petulãtes oculos in Germanam Reginam coniecisse, ac vero de stupro appellasse. Verior opinio: cum Aragoniis Proceribus consensisse in conuentu: eiusq; malo voluisse regem cæteros officii admonere magis vsurpandi iuris causa, quã quod vnius culpa esset. Segobiæ cum Regio consilio Hispaniæ Cardinalis substitit. Rex adiuncto Ferdinando nepote Calataiubam festinauit. Frustra is labor fuit. Proceribus nulla diligentia persuaderi

potuit, neque vnius vincula tanti erant, vt deſiſterent niſi libertate quam petierant conceſſa æquitati prorſus aduerſa iniuriarum fonte. Regis morbus recrudeſcebat labore moleſtiaque auctus. Vilillæ quoq; nobili campana inſtare finem ſignificatum, magnorum euentuum nuntia Regumq; obitus. Sic fama tulit, Aragoniæ gentis communi perſuaſione confirmata. Verum diiudicare quis poſſit? In eiuſmodi rebus quanta ſæpe exiſtit vanitas. Ergo re neceſſaria, autumni tempore nullo publice pecuniæ ſubſidio in conuentu impetrato ſeſe Rex in Caſtellam retulit. Regina Calataiubæ conuentibus ſolutis Ilerdam proceſſit. Sic in Caſtella & Aragonia res erant. quo tempore ad Viennam Auſtriæ, Cæſar & duo fratres Sigiſmundus Poloniæ & Ladiſlaus Hungariæ Reges conuenere ad ſextũ decimum Kalendas Auguſti. Colloquii præcipua cauſa coniugia exſtiterunt Ferdinandum & Mariam Auſtriacos fratres inter & Annam atque Ludouicum iam Bohemiæ Regem Hungari filios inita ipſo Magdalenę memoria ſacro die. auſpex & antiſtes totius cęremoniæ Thomas Cardinalis Strigoniæ Pontificis legatus. Lætitia ludis, cõuiuiis & omne genus ſpectaculis atque Principum numero læto cultu, gemmis auro & purpura diſtinctis veſtibus plures dies continuata eſt. Interfuere ex ſponſis Ludouicus & Anna patrem Regem ſecuti; præterea Maria Auſtriaca. abſentiam Ferdinandi Cæſar eius auus ſuppleuit quaſi procurator ſponſalibus ſtipulandis. Notatum à curioſis non modo Ferdinandum & Mariam ſororem Ferdinandi Regis ex ſanguine fuiſſe eius nepotes, ſed & Ludouicum & Annam pronepotes Eleonoræ extitiſſe Vaſconũ Reginæ, quæ ſoror Ferdinandi fuit, Catharinæ nimirum nepotes, quæ Gaſtoni nupſit Candalæ regulo. Gaſtonis enim filia Anna homine Ladiſlao Hungaro nupta Ludouicum & Annam nouos ſponſos peperit. Ita Ioannis Aragonii Regis Ferdinãdo filio quam ſua virtute & rebus geſtis nobilioris, ſanguis omnium fere gentium regiis inſertus latiſſime eſt propagatus.

Alfonſi Alburquerquii obitus. CAPVT XXV.

MAgna & præclara ab Alfonſo Alburquerquio Indiæ Prætore toto ſuæ Præturę tempore opera ſunt perfecta. Immortalem à gente Luſitana laudem habeat, neceſſe eſt, quippe imperii Luſitani in extremis orbis oris conditor princeps. Annis grauem imbecilla valetudo vexare cœperat. Multi præterea æmuli (omnibus ſatisfacere qui poſſet? certe virtutem inuidia premit) in Luſitaniam delati criminabantur, virtutibus vicina vitiorum nomina affingentes calumnia & mendacio armati. Reus in abſentia agebatur criminationum iuxta ac criminantium ignarus, ſecuritateque quam conſcientia dabat incautus. Et quidem aperta odia depelli poſſunt fraus & dolus obſcura, eoque ineuitabilia. Emanueli Regi, vt ei ſuccederetur tandem perſuaſere. Delectus è nobilitate Luſitana Lupus Suarius, Aluarenga magnæ ſpei vir, qui res in India gereret. Comites adiuncti Matthæus Legatus Abaſſini Regis & Eduardus Galuanus vna in Æthiopiam iturus. Verum eam legationem obire importuna mors prohibuit. Atque in eius locum conſequentibus annis ſubſtitutus Rodericus Lima in ipſo Aethiopiæ aditu Matthæo extincto ad eum Regem legatus peruenit. Franciſcus Aluarus presbyter proſecutus euntem legatum de tota ratione itineris & regionis natura gentiſque inſtitutis commẽtaria patria lingua accurate deſcripta in lucem edidit. Nouus Prætor nauigatione vix quinquemeſtri præter morem à celeritate feliciſſima Oliſipone Goam peruenit, omnino poſtridie Kalendas Septembris. Sub id tempus quinto poſt die ex Luſitaniæ Regina filius eſt natus, Eduardus nomine, miti Princeps ingenio, modeſtia & comitate inſignis ſtudiis venationis & muſicæ imprimis deditus. In florenti ætate raptus, ex vxore tamen filium eiuſdem nominis breuis & ipſum æui & duas filias reliquit. Maior Maria dicta Alexandro Farneſio nupſit Principi tunc, deinde Parmenſi Duci, Catharina hodieque ſuperſtes Brigantino Duci eſt iuncta. Quibus diebus Lupus Suarius Goam appulit, Alfonſus Alburquerquius Ormutii ex diuturnis laboribus fluentis alui morbo lætali oppreſſus eius inſulæ reb. compoſitis Regeque perſuaſo, vt amicitiam Luſitanam conſtanter coleret, in ea fortunis ſuis certiſſimum præſidium repoſitum putaret; cupidus Goam delicias ſuas ante obitum inuiſendi, nauim conſcendit. In itinere de ſucceſſoris aduentu cognouit. Eo nuncio ſupra æquum & honeſtum perculſus vir alioqui egregius neque diſſimulare dolorem, neque tenere linguam. Proh Chriſte Sancte, inquit, quantæ me moleſtiæ circumuallant? Si Regi pareo, in hominum calumnias incurro, ſi reſpicio homines, Regem offendo. Ad aras. nullum alibi perfugium. Hæc truci voce ardentique vultu vt procul exaudiretur, adſtantibus commouerant lachrymas. Commoti animi ipſe non ambitionem imperandi putabam. Quid enim alienius eo tempore? Sed morbi moleſtia victum, quæ omnia

reddit ingrata, aut excelso animo ægre tulisse interpretabar calumnias supra virtutem fuisse. Nam, vt ad se collecto tantisper animo rediit. Certe subdit, Regum corda Deus sua sapientia regit. Quid futurum putatis. Si me mortuo idoneus rector esset à Lusitania expectandus? quantum periculum rebus in India immineret? His dictis quieuit. Morbus nauigatione inualescebat minori in horas spe. E Goa propinqua euocari presbyterum mandat, cui erat solitus conscientiæ vulnera per confessionem detegere. Cum eo rebus omnibus communicatis, pœnitentiaque & oleo sacro ex ritu Christiano expiatus, die quodam ante lucem efflauit animam. Vir haud dubium insigni cum primis virtute, felicitate & pugnandi scientia comparandus eorum, quos ab vlla memoria Hispania genuit. Magnitudine animi, benignitate, prudentia, iustitiæ cultu maior fuerit in ambiguo est. Ex æquo hæ virtutes in eius moribus & vita colluxere: nulli earum vt palmam concedere fas sit. Corpus labore inuictum, animus expeditus in consulendo perficiendoque quidquid factu optimum iudicasset. Suis carus, hostibus formidabilis. Multum rei Lusitaniæ fauere numina duobus primis Prætoribus datis excellenti virtutum omnium indole, pari conatu, audacia, successu eorum quæ aggrediebantur felicissimis. In vna tamen voluntate Christi nomen amplificandi, & quodcumque periculum subeundi pro officio Regi suo debito & gentis gloria illustranda sententiis vel maxime discrepabant. Almeida primus Indiæ Prætor nolebat vires & classes Lusitaniæ ad expugnandas vrbes & arces conferri in illis oris, modicas esse vires Lusitanorum dictitans, auxilia longinqua; si in plures distraherentur partes, fore iniuriæ opportunos, neque pares tantis conatibus. Maris imperium tenerent modo, cætera in iis regionibus prona fore. Alburquerquius contra ex ipsa auxiliorum longinquitate & virium exiguitate contendebat pluribus coloniis ea littora occupanda videri. vnde quasi ex seminariis supplementa suppeterent, cômeatus facultas, cæduaque materia ad extruendas naues, armamenta comparanda. Alioqui neque maris imperium diu stare posse, neque commercii facultatem: quando siue maris tempestatibus seu hostium in classes aliquando disiici vincique necesse foret. Itaque fore commodum si portubus & arcibus, quam possent latissime vasta littora complecterentur, ad omnes casus parato perfugio. Alburquerquii rationem fuisse commodiorem tempus indicauit, iudex testisque syncerus, & rerum euentus, qui consiliis fere pretium famamque constituit. Vxorem nunquam habuit: ex ancilla tamen susceptum filium reliquit. De eo solicitus sub mortem his verbis ad Regem scripsit. Inter frequentes singultus, & mortis instantis signa certissima has postremas litteras do. Filium vnicum habeo. eum tua benignitate complectare precor. Paternis meritis ea gratia esto. Quæ qualia sint, me silente opera ipsa testantur. Corpus amplo funere ac vere regio in diuæ Mariæ ædiculam ab ipso Goæ constructam illatum est. Omnis ordo & ætas obuiam effusa in veste sordida verissimis lachrymis gentis gloriam, salutare præsidium vna occubuisse atque eodem tumulo sepeliri sine fine dolebant scilicet: atque ita vt singulorum parentes aut fratres lugeri, omnes crederes vnius spiritu vixisse extincto perituros. Corpus occidit, & vita præsens ablata est multis obnoxia miseriis. Merces in cælo certa virtuti, inter homines nominis gloria non inanis sed solida perpetuo vigebit nullis seculis interitura. Rex ex interuallo cognito Alburquerquium obiisse, doluit impense. Filio ad se vocato benigneque accepto Blasii nomen à prima ætate inditum, Alfonsi appellatione mutauit in patris memoriam & gratiam; prædia & vectigalia dedit ampla vnde vitam sustentaret. quam ducta vxore lectissima deinde in multos annos propagauit non ita pridem extinctus; suaque impensa Diuæ Mariæ ædiculam Goensem, vbi pater sepultus fuerat, noua structura & spatiis in iusti templi formam amplificandam curauit. In Africa ad ostium Mamoræ fluminis, quod antiquis Subur fuit, Emanuel Rex arcem imponere cogitauit vltra Arcillam centum non amplius millibus passuum. Classe ducentarum nauium maiorum minorumque octo millia hominum in eam rem mitti placuit. Ductor Antonius Norogna, Olisipone digressi Idibus Aprilis ad ostium fluminis appulere nono Kalendas Maii. Infelix conatus extitit. Cœptam continuo ædificari arcem innumera Maurorum multitudo sub signis sese circumfundens ex omnibus partibus, disturbauit, amissisq; tormentis, quæ in noua arce erât posita, & è Lusitanis media parte desiderata, classis coacta est cum ignominia & iactura sese in Lusitaniam referre.

Rex Gallus Mediolanum abiit. CAP. XXVI.

FRanciscus eo nomine primus Galliæ Rex simul ac regium insigne desumpsit, nobile regnum viris, armis, copiis & gloria florens post fata soceri adeptus, collecto numeroso exer-

ſo exercitu ad Mediolanum repetendum animum retulit. Non deerant Maximiliano Duci ſua præſidia fautoreſq;. Quindecim Heluetiorum millia ad periculi famam accurrere, tueri deſtinantes cuius patrocinium ſuſceperant, atque datum beneficium. Belli initia aduerſa extiterunt ad omen ſummæ vniuerſæ. Proſper Columna cum equitibus cataphractis tranſitu Gallos prohibere idoneo loco inſeſſo conſtituens, occupato ab hoſtibus conatu improuiſa vi inter cœnandum ad Villafrancam eſt captus à Palicii militibus. Rex ipſe Gallus cum validis copiis in Inſubres irruens prope Mediolanum caſtra promouit, ea vrbe capta cætera prona fore ratus. Cardonius ad Abduæ ripam caſtra habebat, cum Pontificiis copiis Placentiæ morabatur Laurentius Mediceus Petri filius eius, qui ad Liris oſtium eſt merſus. Vtræque copiæ ſi cum Heluetiis iungerentur, magnum ad victoriam momentum. Id prouidens Dux Mediolanenſis fieri ita oppido cupiebat, curabatq; eo maiori ſtudio quod prope metum erat, Galli ad nutum rebus fluere incipientib. Alexandria quidem vltro in partes acceſſit. Nouaria capta eſt cum arce Petri Nauarri maxime induſtria. Nam is Hiſpano lente admodum de eo liberando conſilia explicanti infenſus, ad Gallum trāſiit viginti aureorum millib. ex regio ærario perſolutis libertatis pretio. Miſſi à Ferdinando Rege, qui magnis propoſitis præmiis ad officium reuocarent & priſtinæ fidei cultum, præſtitere nihil. Serum remedium animo penitus alienato. Quin fidei & amicitiæ renunciatæ argumento Oliuitum in Neapolitano regno Comitis nomine datum vltro remiſit confectis de ea abdicatione tabulis. Magni viri concedunt ſæpe iracundiæ & vindictæ ſtudio in maiora mala præcipitant. Cardonius Heluetiis non ſatis fidebat ferocis hominib. ingenii, & ambigui. & erat ſuſpicio arcano ad Gallum reſpicere. Ne Pontificiis quidem multum credebat, Parmam & Placentiam retinendi ſtudio ſpeq; ſi affulgeret, quas vrbes eripere Heluetii contendebant, ad Gallos facile tranſituris. Ergo Marco Antonio Columna Veronæ, Brixiæ Ludouico Hicardo curare iuſſis ipſe ponte è cymbis confecto cum exercitus robore Pado tranſmiſſo conſtituit in agro Placentino ad Trebiæ ripam munitis caſtris ſe tenere. nihil eo itinere hoſtile extitit oppidis circum amicis. Diſplicuere ea conſilia eaq; cunctatio Heluetiis, haud dubium improuida exitialiaq; vti euentus docuit. Vim numinis quis auertat? Sed vnde ſuſpicio ſponte Hiſpani excitari bellum, cunctaq; quæ accidere non ignauia militum neq; hoſtium virtute ſed fraude ducum eueniſſe. Cardonii aduentus ſpe ſublata Heluetii tamen paucis adiunctis Italis Mediolano egreſſi cum vniuerſis Gallicis copiis confligere conſtituunt. non audacia id ſed temeritas erat. Dux neq; iubendi neq; vetandi potens, non iam Princeps, ſed belli cauſa. Furore militari cuncta agebantur. Caſtra Galli ad Marignanum & ſanctum Donatum ad ſextum ab vrbe lapidem munierant, ſpe ciues voluntate in poteſtatem venturos. Liuianus præterea feſtinabat vt cum Gallicis ſuas copias conferret. enimuero equites grauis armaturę nongentos expeditos mille & quadringentos, pedites ad nouem millia. Heluetiis feſtinandi ea cauſa extitit, vt Liuiani aduentum occuparent pugna facta, ſi vtræq; copię iungerentur de victoria diffiſi. Instructa acie foras vrbis portas erumpūt ipſa conatus magnitudine & mortis contemptu formidabiles. nullo duce ſibi quiſq; auctor erat, incitatorq;. Galli contra iis excipiendis in aciem & ipſi copias producunt. Primū agmen Carolo Borbonio datum, poſtremum Palicio Rex in media acie curabat. Gallica tormenta multa & præſtantia in ſubeuntes munimenta Heluetios diſploſa late fecere ſtragē. Iuniores ex eo numero facto agmine rabie & furore cæci nouo impetu in munitiones facto, quāuis aduerſariis egregie reſiſtentibus, foſſa tamen profunda tranſcenſa & vallo tormentorū partem occupant. Feruēte vtrinq; cæde ac fortuna victoriam alternante, ne nox quidem ſuperueniens pugnam diremit, quandiu luna ſubluſtris fuit ad mediam fere noctem: tanta erat vincendi rabies. Heluetii proſperis feroces, Gallos pudor irritauerat & ſui Regis præſentia accenderat. pugna varia, atrox, anceps, his atq; illis rurſus exitiabilis. Rex ad primam aciem prouectus & inter primos iuuenili impetu pugnans in armis reliquum noctis ſuſtentare neceſſe habuit, ne galea quidem detracta neque ſomno capto niſi quantum corpore in tormenti currum tantiſper inclinato licuit, ne guſtato quidem cibo ſeptem & viginti horarum ſpatio. Ingens animi & corporis vigor: cum luce pugna redintegratur non minori quam antea rabie. A Ienolaco Galeoto tormenta perite diſpoſita librataque, ab aperto latere multam Heluetiorum cædem ſtragemque fecerunt. Accidit in medio pugnæ ardore vt Liuianus è propinquo audito tormentorum fragore cum aliquot equitum turmis ſuperueniret apprime pugnax dux. Heluetii cum omnibus copiis acceſſiſſe rati, ea opinione late per agmina vagata fractis animis deſperataque victoria Mediolanum verſus ſeſe recepere, ſed ſenſim atque ſeruatis ordinibus. Ex ea vrbe extemplo ſublatis ſignis Larium lacum verſus

discessere. In Idus Septembris & diem posterum in paucis memorabilis pugna incidit. Victori continuo cessere omnia. Mediolanenses eum intra mœnia accepere. Arx quo se Dux cum manu militari recepit acriter impugnata tormentis, atque cuniculis à Nauarro scienter actis intra trigesimum obsidionis diem deditionem fecit. Dux in Galliam amandatur in alimenta annuis triginta sex aureorum millibus decretis in exilio vitam calamitosam propagaturus ex pacto inter hostes tam procul à patria. Breuia ac fluxa mortalium gaudia. vix delibato suscepti principatus primo fructu, in quas ærumnas præcipitauit: si fructus & gaudium dici debent continuæ curæ, & terrores quibus is Princeps ex quo rerum summam obtinuit cruciatus est, alieno semper obnoxius arbitrio & imperio eorum, qui publicis vectigalibus occupatis, ac ingenti identidem pecunia imperata pacis legibus & belli ex commodo rogatis abrogatisque misero Principi præter vmbram nominis, nihil nisi seruitium sordes & egestatem reliquerant, ne gemitus quidem liberam facultatem. Cæteræ vrbes & arces Duce sublato eiusq; exemplo in victoriæ partem sine sanguine concesserunt. Cardonius extemplo Neapolim copias reduxit cura Neapolitanarum rerum nouarum cupiditate arripere arma volebant nisi metus maioris mali frænaret. Mænyngem quidem insulam petere distinendis copiis iussus erat, an timori ea species prætendebatur. Pontifex tempori inseruire, constituens ex condicto Bononiæ victorem conuenit. In eo conuentu Rex quæcumque voluit facile impetrauit armatenenti nihil denegare fas erat. Dedit etiam quasi mutua permutatione facta, vt Pragmatica sanctio abrogaretur sacrati in Gallia ordinis magno gemitu. Gentis voces liberæ fuerunt & plenæ expostulationum, nihil amplius. Sic solet populus sine capite. In Hispania Ferdinandum Regem nouæ porro curæ solicitabant. Magnum Gonsaluum in Belgas nauigaturum vulgatum est, adiunctis Egabri & Vreniæ Comitibus & Prieghi Marchione. Grandem pecuniam comparatam, vt cum res exegissent, nec facultas fugam nec inopia moraretur. Ea opinio cum late manasset Mangiaressius missus est abs Rege cum mandatis discessum prohibendi, & si foret opus in Gonsaluum iniiciendi manus. Tantum Hispaniæ dedecus auertere numina de cœlo. Mense Octobri Gonsaluus febri quartana laborare cœpit Loxę vbi morabatur. Simulata valetudine ludere suspicio erat: neque minor proinde cura custodiaque. Angli animo suscepta indignatio mora inualescebat. Ad eum placandum ne hostium conatus importuno maxime tempore iuuaret munera decreta vestis, vasa gemmis distinguentibus aurum, equique generosi auro strati. legatus in id Ludouicus Gilabertus miles sacer in Angliam appulit Reginæ vtero prægnanti lætam. Quo diutius expectarant in exigua spe, eo maiorem voluptatem vniuersæ gēti commouit. Thomæ quoque Volsæo purpura Roma delata ludis & conuiuiis celebrata. Ex infimo is loco ad primum dignitatis gradum in Anglia ascendit, vt ex rerum fastigio grauiori casu præcipitaret. Gratia Principis, cui fuit intimus, & praua obsequia pro virtutibus fuere. Superbia atque ambitio exitium ipsi & vniuersæ genti attulerunt. Is ergo & Ferdinandi legatus mutuo aliquot dierum congressu, ad quintum decimum Kalendas Nouembris fœdus & amicitiam stabilem inter duos illos Principes sanxere. Ludouicus Requesenius nouem triremium dux ad Cossyram insulam, vulgo Pantalaream, tredecim piraticas triremes Siciliæ spoliis & præda onustas nactus commissa pugna vicit per æstatem. Aliquanto post Bugiam obsedit Omichus Turca cognomento Barbarossa, cum sua peculiari classe eo delatus. Multi præterea Mauri è vicino tractu Turcæ conatus subleuatum terra accurrerunt. In arcto res positas Raymundus Carrocius vrbi Præfectus supremo conatu defendit Michael Gurrea in Balearibus Prorex obsessis auxilio opportune superuenit. Ducebatur tamen obsidio, in aliquot menses cōtinuata. Obsessi annonæ inopia laborare cœperant. Cogitantes de facienda deditione nauis recreauit à Sardiniæ Prorege missa cum commeatu & bellico instrumento. Qua ope tamdiu sustentatum est, donec Turca abiecta spe vrbem occupandi soluta obsidione fine anni discessit.

Ferdinandi Regis Catholici obitus. Capvt XXVII.

VAletudo tum Ferdinandi Regis Catholici tum Magni Gonsalui recrudescebat maiori in dies sæuitia inani medentium cura, vtriusque exitus vrgebat. Gonsaluus mortis angustiis exæstuans lecticariorum humeris Loxa Granatam abiit, si cœli mutatione melius haberet. Nihil ea diligentia est profectum. Altero Decembris die in ea vrbe decessit vir plane admirabilis animi magnitudine & perpetuo victoriarum cursu clarior omnibus dux, quos à multis annis Hispana terra tulit, alioqui magnorum virorum ferax. Extrema ætate magnis procellis iactatus numquam indignum quidquam est locutus,

cutus,

cutus, & quamquam rebus aduersis integra semper virtutis & constantiæ fama. quippe solitus non minus in secundis tristia, quam in asperis secunda cogitare. Aulicorum ex inuidia minor meritis Principis gratia, gloriam nō minuit, sed auxit: effecit certe ne postremis annis offenderet. Multos longæua ætas vertenti fortunæ tribuit: magnique sæpe viri quietis impatientia & rerum varietate superiorem gloriam obscurarunt: cum sit arduum mare frequenter sulcantem, nunquam fluctibus tempestateq; sæuiente iactari. Tempus vitam abstulit: virtutum memoria vigebit quandiu mundus stabit. Eius obitu in Elisuram filiam maiorem natu domesticæ fortunæ translatæ sunt: equitum Magisterium Neapoli vacuum Fabricio Columnæ cessit Regis dono in posteris porro ad hanc diem stabili, inanis vmbra & sine prouentu nomen. Ferdinandus Rex Hispalim ire constituens per hyemem mitioris cæli vrbem, Placentiam haud deuiā se contulerat & ipsam amœnitate præcipua. Ibi quamuis afflicta magis indies valetudine splendide à ciuibus acceptus, atque habitus ludis frequentibus & grata hilaritate, diebus aliquot ei ciuitati datis, Ferdinandum nepotem ad Guadalupeum oppidum ire iussit templumque sanctitate & miraculis celeberrimum, propter quod municipium inuisitur: nam alia visendi causa nulla est. Prosecuti sunt euntem Petrus Nunnius Gusmanius Calatrauæ Clauiger eius moribus formandis adhibitis & litterarius magister Aluarus Osorius Asturicæ Episcopus. Rex in Vectonum eam partem discessit, quam Serenam dicimus, ardearum volatu, quarum est eo tractu magnus numerus (& eo aucupii genere præ cæteris oblectabatur) animū curis & ægritudine grauem tantisper leuaturus. Maris Præfectus, Dux Albanus & Burgēsis Episcopus sequebantur, è regiis consultoribus tres Laurentius Caruaialius, cuius extat de rebus hoc tempore gestis diarium. Sapata & Franciscus Vargas rationibus Præfectus ex Agnete Caruaialia vxore, Guterrii Caruaialii Episcopi Placentini non ita pridem extincti pater. Eodem Hadrianus Belga Louaniensis Decanus, Caroli Principis magister appulit è Belgis missus de reb. magnis ad auum legatus. Vt Carolo annua quinquaginta auri millia darentur eo annitente constitutum est. Concessum etiam vt Castellæ procurationem Ferdinandus Rex, vti ipse expetierat, dum viueret propriam retineret, etiam post Reginæ mortem. Id vltro adiectum. Insignis munificentia sed vitæ exitu proximo, cuius rei manifesta signa perspiciebātur, leuis gratia. Per dies Christi Dei è virgine nati memoria celebres hæc agitata decretaq; sunt. Ad castra Iulia vicus Madrigalegium est ei vrbi contributus. In eo pago Regis ægritudo ipsa itineris agitatione grauior est effecta, prorsus vt medici diu victurum desperarent. Accurrit cognito periculo Decanus Louaniensis. Eius aduentus Regi molestus accidit. Vt Guadalupeum, quo iuerat Ferdinandum Infantem inuisum sese referret, atque ibi iussit suum aduentum sustentare. Mox testamentum confecit. Peccata Thomæ Matienso è Dominicano ordine sibi ante à confessionibus, aperuit. Regina Ilerdæ Regis periculo nunciato itinere festinato pridie quam testamentum nuncuparet, mœsta iuxta ac solicita accessit. Proximo die Mercurii post mediam noctem vna amplius hora animam placide efflauit decimo Kalendas Februarii auspicante salutis anno millesimo quingentesimo decimo sexto. Princeps iustitiæ cul- 1516.
tu, prudentiæ laude, animique præstantia excellentior omnibus, qui vnquam in Hispania extiterunt. Vitia deesse nunquam possunt. ea est humanæ vitæ conditio. ex inuidia quoque & malitia multa magnis viris immeritis affingi peccata procliue est. Imperii modestia religionis amore, bonarum artium studio, forma haud dubium iusti, mitis, benefici, ac vere Christiani Regis, ac speculum in quod omnes Hispani Principes intueantur, aureæ pacis in Hispania & publicæ securitatis atque elegantiæ & amplitudinis conditor.

Tria testamenta memor mortalitatis confecit. Primum Burgis ante tres annos. Alterum Arandæ ad Durii ripam anno superiori. Tertium sub mortem. In iis omnibus Ioannam Reginam hæredem, Carolum eius filium rerum procuratorem scripsit. Carolo absente in primo testamento, Ferdinando Caroli fratri regni procurationem demandauit. In duobus postremis eo capite mutato, rebus Aragoniis Cæsaraugustanum Præsulem præfecit eo euentu, Castellæ, Hispaniæ Cardinalem. Id valuit decretum. Decanus tamen Louaniensis productis in eam sententiam Caroli Principis mandatis & tabulis, Cardinali rebus gerendis consors accessit. Ferdinando nepoti in Neapolitano regno, vrbes Tarentum, Crotonem, Tropeam, Amantiam & Galipolim legauit, præterea annua quinquaginta aureorū millia ex eius prouinciæ regiis vectigalibus, dum a Carolo fratre Principatus aliquis in eo tractu daretur eam summam reddens quotannis. Vt Calabriæ Dux offensa quamuis multipliciter graui, redderetur libertati, mandauit, addito etiam Caroli munificentia idoneo principatu & vectigalibus vnde vitam principalem

sustentaret. Quod tamen decretum non ante annum millesimum quingentesimum tertium obtinuit. variæ causæ excusatæ, promptæ semper aduersus prostratos & paratæ. De Antonio Augustino Scrinii Magistro mentio nulla. Oblitus fuerit offensam, aut aliis plectendam relinquere maluerit etiam recenti memoria dubitatū est. Cardinalis certe Hispaniæ rerum arbiter factus paulo post vinctum in Belgas misit: vbi dicta causa pro eius innocentia dati iudices pronunciarunt proximo mense Septembri. Testamento curatores adhibiti Regina, Carolus nepos, Cæsaraugustanus Præsul, Cardonæ Dux lectissima fœmina, Albanus, Prorex Neapolitanus, Thomas Matiensus à confessionibus ab epistolis Michael Clemens, quo excipiente testamentum confecerat, extincti corpus Granatam delatum templi maximi sacello regio composuere, vnaque Isabellæ Reginæ ossa eatenus ad Alhambræ arcem extemporario tumulo contecta. Ex eorum numero qui agenti animam affuerunt, plerisq; dilapsis, vt est mortuorum obliuio parata, soli Ferdinandus Aragonius, & Bernardus Dianii Marchio, paucisq; è familia nobiles funus prosecuti sunt. Toto itinere populi obuiam progressi in sordida veste luctuque fœdati cum ferculis & velamentis veniam & pacem extincti animę precari. Cordubę celebrior pompa extitit Prieghi Marchione, Egabri Comite vniuersaque vrbana nobilitate curantib. Ciuitas omnis obuiam effusa cum coniugib. & liberis, sacerdotes cum insignibus, ac diui ipsi prope excíti sedibus suis exceperunt. Quem viuum infensum experti erant, erga mortuum in generosis animis successit humanitas. Granatæ tandem sacratus ordo, vrbanus senatus, regnisque iudicum conuentus certatim funus honestarunt. Lecto funebri nobilissimi quique humeros suppposuere. Iusta apparatu celeberrimo facta sunt, dataeque extincto inferiæ, vti opus erat, expugnatori atque conditori vrbis eiusque atque adeo vniuersi Granatensis regni bonorum, felicitatisque optimo patrono, atque præclaro.

FINIS.

INDEX

INDEX GENERALIS HORVM DECEM LIBRORVM POSTERIORVM IO. MARIANÆ, IN QVO PRIMVS NVMERVS PAGINAM, SECVNdus versum indicat.

carme-

FINIS.

